بمناسبت شصت و ششمین سالروز استرداد استقلال افغانستان

سفرهای غازی امان الله شاه

در دوازده کشور آسیا و اروپا

۱۳۰۶ ۱۳۰۷

نویسنده و مؤلف : عزیزالدین وکیلی پوپلزائی

۱۳۶۴

نام کتاب : سفرهای غازی امان‌الله
نویسنده : ع،و، پوپلزائی
تیراژ : ٤٠٠٠
سال : ١٣٦٤
شماره : ٨٢
محل‌چاپ : مونوتایپ مطبعه‌دولتی

قطعه خط و شعر میرزا محمد یعقوب «مخلص» که در ماه ذیقعده الحرام سنه ۱۳۰۹ قمری در تاریخ ولادت شاهزاده امان الله گفته و بقلم خود نوشته است.

پیشگفتار

خوانندهٔ عزیز! چهل سال قبل از امروز پدرم که قرابت و صمیمیتی به امان‌الله‌شاه‌غازی داشت، حفظ و نگاهداری آثار واسناد دورهٔ امانیه را جداً ارشاد میفرمود. زیرا که آثار و اسناد و مدارکی برای این مقصود از سالیانی فراهم‌آورده و نوبت تدوین آنرا انتظار میبرد. و از جملهٔ بخشهای تاریخ آن دوره یکی هم ترتیب سیاحت‌نامهٔ امان‌الله شاه را در دوازده کشور آسیا و اروپا که از تاریخ (۷) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی تا (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ شمسی (۲۹ نومبر ۱۹۲۷ میلادی - ۱ - جولائی ۱۹۲۸ میلادی) را در برگرفته و در همان مدت کشورهای:

هند - مصر - ایتالیا - فرانسه - انگلستان - بلژیك - آلمان - سویس - پولونیا روسیه - ترکیه - ایران - را سیاحت نموده است. تشویق و ترغیب می‌نمود. وهمان است که این سیاحت‌نامه را که یك پادشاه دولت مستقل افغانستان بآن (۱۲) کشور رسماً دعوت‌شده است، از جانب خود (سفر های غازی امان‌الله‌شاه) نام‌گذاشته سپردتاریخ ملی وبین‌المللی افغانستان آزاد و مترقی مینمایم. و این افتخارنامهٔ ملی‌ومردمی افغانستان درسال ۱۳۰۷ شمسی کاندید جائزهٔ مطبوعاتی‌نیز گردید. تاآنکه‌طبع و نشر آن در برج حوت سال ۱۳۶۳ شمسی از طرف ریاست عمومی نشرات کمیتهٔ دولتی‌طبع و نشر مدنظر گرفته‌شد. و نوبت انتشار آن در مساعدترین فرصت نیك (۲۸ - اسد ۱۳۶۴ - شمسی شصت‌و ششمین سالروز استرداد آزادی افغانستان) مصادف گردید.

و از ین بشارت بعموم وطنپرستان وفداکاران راه استقلال تبریک میگویم. زیرا که (۵۶) سال بعد آن سفر ها این مجموعهٔ نغز و نفیس بظهور می‌آید.

و چون از معتبر ترین مآخذ و مدارک رسمی افغانی و خارجی فراهم آورده شده است از هر نگاه انکار ناپذیر و بیک اصالت مطبوعاتی و نشراتی خاص دارد. چه مواد یکه در این کتاب گرد آورده شده است از کلکسیون جرائد دورهٔ امانیه و مسودات خصوصی آن سرقهرمان دلیر ملی است که در همان عهد بچاپ رسیده و هم قسمتی از مطالبی است که آن رهبر نهضت های جدید افغانستان، بعد باز گشت آن سفر در ضمن سخنرانی های خود در کلوپ مستورد زمخضر و وزراو رؤسای ادارات تشریحات داده است. فراهم گردیده و خود آنچه را که در صفحات جرائد و نشائد خوانده و آنچه را که مستقیماً از زبان افرادشامل سیاست آن دوره شنیده ام، در پیرایهٔ این کتاب در آورده و هم قسمتی از چشم دید خود را که مناظر باز گشت آن سردفداکار را و هم مدت هفت ماه آخرین دورهٔ دولت و سلطنت آنرا با گزارشهای خاتمهٔ آن که این موفقیت و پیروزی فوق العاده خار چشم دشمنان گردید، پوره به خاطر دارم و این کتاب را بحیث یک سند موثق بدست اهل خبرت می‌سپارم. و خوشبختیم که به یمن توجه دولت جمهوری دموکراتیک افغانستان، دفعهٔ اول بطبع و نشر این کتاب موفق میگردیم.

و این کتاب که جزء مهمی از افتخارات مطبوعاتی عهد حاضر و مطابق به آرزوی عموم هواخواهان اعتلای کشور عزیز افغانستان تمام میکند خدمت جمیع همکاران مطابع معاصر نیز فراموش نخواهد شد.

عزیز الدین وکیلی پوپلزائی

حوت سال ۱۳۶۳ ش مارچ ۱۹۵۸ م

اولین شناسایی دولت امانیه

بدنیای خارج

***

افغانستان این سرزمین کهن در قلب آسیا و با همه موقعیت تاریخی و جغرافی آن تمام دنیا در تمام قرون شناخته و می شناسد. اما دولت مستقل امانیه را با تمام معانی ابتکاری و آزادی آن که آزادی مجدد افغانستان باید گفت از روی این اولین اشتهار رسمی آن عهد بر افتخار شناختند. تا آنکه سلسلهٔ شناسایی جدید، موجب این سفر رسمی در سال نهم آن سلطنت در دوازده کشور آسیا و اروپا گردید.

امان الله شاه در اولین اشتهار (شام جمعه (۲) حوت سال ۱۲۹۷ شمسی) نوشت:

«بر همهٔ شمار عایای صادقه و ملت نجیبهٔ خود این را اعلان و بشارت میدهم که من تاج سلطنت اسلامیهٔ افغانیه را بنام استقلال و حاکمیت آزادانهٔ داخلی و خارجی افغانستان بسر نهاده‌ام». و نوشت که: «مانند مردم افغانستان یک قوم جلیلی که آزادی را سعادت خودها و از ادوار تاریخ بهر طرف دنیا

بار بار شناختانده باشد. چطور میشود که نام حمایت و یا آقایی کدام دولت خارج غیر دین و ملت خود را بر خود قبول کند».

و نوشت که: «دولت افغانستان هر وقت آزاد و مستقل بوده و خواهد بود. و من به همین نام مقدس حکمرانی آنرا قبول کرده و بشما ملت افغانستان هم بشارت دادن را ضروری دانستم که شما قوم و ملت (۱) آزاد و مستقل، هستید که حق حمایت و نگرانی هیچ کدام دولت خارج بر شما نیست».

و نوشت که: «در حفظ ناموس دین و دولت و ملتی خود بیدار بر نگاهبانی ود وستی و طن خود هوشیار باشید. و باقی از درگاه حضرت اقدس لایزال برای خود و شما و جملهٔ اهل اسلام و همه بنی نوع انسان خیر و توفیق میخواهم».

***

این اشتهار او لین، موجب شناسائی حقیقی دولت امانیه بدنیای خارج شد. واز آن تاریخ این آزرو بر سردم داخل و خاوج پیدا شد که این قهرمان جوان (امان الله شاه غازی) از کشور های آسیا و اروپا نیز دیدن نماید. و تا چنانکه در برج قوس ۱۳۰۶ ش این فرصت مساعد میسر آمد. و امان الله شاه گفت که: این سیاحت و پذیرایی های درخشان از برکت افغانستان و استقلال آن است.

---

(۱) قوم و ملت یک معنی دارد و این جمله برای تایید و تاکید آورده شده است و مقصد از مردم افغانستان است و امان الله شاه در تمام گفتار ها و اشتهارات خود این کلمات معتبر عربی را اصطلاحاً بکار برده و منظور حقیقی او تمام طبقات جامعهٔ افغانیه است و چنانکه در نطق و داعیهٔ خودش تصریح فرموده است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

وداع

امان‌الله‌شاه غازی بتاریخ سه‌شنبه (۷) برج قوس سال ۱۳۰۶ شمسی (۴ جمادی الاخری ۱۳۴۶ قمری ۲۹ نوسبر ۱۹۲۷ سیلادی) قرار پروگرام معهود اهالی شهر و شش کروهی کابل را در چمن قصر دلکشا احضار فرسود. مامورین ملکی و نظامی و اهالی شهر و شش کروهی کابل که تعداد آنها بالغ بر دو از ده هزار نفر میشدند. در میدانی حوالی قصر دلکشا جمع آمده منتظر شنیدن نطق و داعیهٔ پادشاه غازی بودند. تا اینکه امان‌الله شاه به ساعت موعود بر منبر خطابه قرار گرفت. درین وقت محمد ولی خان دروازی وکیل مقام سلطنت به نمایندگی از طرف عموم مامورین دولت نطق وداعیه را قرائت نمود. بعد از آن فیض محمد خان وکیل از طرف ملت و بزبان وکلای ملت معروضهٔ وداعیه بیان نمود. وسپس سردار محمد یونس خان رئیس بلدیه (کابل‌ښاروال) از طرف شهریان کابل مضمون وداعیه خواند.

امان‌الله شاه غازی بعد از استماع وداعیه‌ها نطق موثری ایراد کرد. وآنقدر پرسوز حرف‌ها گفت که دو سه بار خودش و هم اهالی به گریه شدند. و از جملهٔ سخنان او اینکه: «هندو - هزاره - شیعه - سنی - احمدزائی - پوپلزائی نداریم، بل همه یک ملت هستیم و آن افغان». این جملهٔ حکمت را اساس حمایت استقلال افغانستان اعلام فرسود:

«اولین نعمتی که افغانستان نائل است استقلال میباشد. پس استقلال خود را همیشه حمایت کنید و برای محافظت آن بیدار باشید. چه دشمن های استقلال‌تان همیشه از آن راهیکه شما را از طرف آن بی‌خبر میدانند بشما پیش خواهند آمد».

و گفت: «ملت عزیز من! برای شما قانون ترتیب دادم، ما ملت قانونی هستیم

جز مطابق قانون دیگر حکمی را بر خود قبول نکنید ». و گفت: «حیات غیر معین است، ولی به هرحال میخواهم چند نصیحتی بشما گویم تا آنها را همیشه مدنظر داشته باشید». و این نصایح سراسر بحث از فوائد علم و شمولیت پسران در مکاتب و هم اتحاد و اتفاق ملت و حفظ وحمایت استقلال بود. و گفت: « چیزیکه مرادرا رو پا می فرستد، ذوق وشوق خودم نمی باشد. مجلس وزرا بر فیصله تصویب کرده اند». و چون در برج عقرب سال ۱۳۰۶ شمسی مدرسهٔ سوادخوانی (صوت امانی ویاخوانده شدن تا خوان در بیست ساعت) نام گذاشته و ذهن نشین مردم شده بود و برای تطبیق اصول مذکور هر شب در مسجد شاهدو شمشیره (۱) به مشرف شده برای عده یی از شایقین درس میداد و این مدرسهٔ سواد خوانی را به معلمی خود پیش از ایام سفر تاسیس نموده بود یک مثال از خدمات علم و معارف بر مردم کشور توصیه نمود. و این بود خلصی.

از نطق تودیعی امان الله شاه غازی در میدان قصر دلکشا کابل. که به لهجهٔ بسیار قوی و پر سوز و بدون آنکه مسوده یی در دست داشته باشد. با فصاحت تمام بیان نمود.

---

(۱) عمارت جدید مسجد شاهدو شمشیره در سال ۱۳۰۶ شمسی به صرف پول شخصی سرور سلطان علیا حضرت سراج الخواتین والدهٔ ملکهٔ امان الله شاه تکمیل شده و سایلم اختتام کار تعمیر آن ماه میزان سال مذکور است .

مرام سفر امان الله شاه

امان الله شاه در سال ۱۳۰۵ شمسی بعد نشر نظامنامه ها چون کمبود سامان و سائل ترقیات جدید افغانستان از هر لحاظ ملاحظه می گردید. این مطالب را در مجلس عالی وزراء و ریاست شورای دولت مورد غور و بحث قرار داد که باید بزرگترین و بهترین اشیاء و سامان، برای پیشرفت معارف و مطبوعات و عمرانات و مخابرات جدید امروز و آیندهٔ افغانستان از ممالک اروپایی خریداری و توزید گردد، و هم وسایل مخابرات و تجارت و صناعت و زراعت از هر نوع فراهم و مهیا گردد. و باید هیأتی تحت ریاست دقیقترین اشخاص وارد این ذرایع انتخاب و در فرصت مساعد بجانب اروپا اعزام گردند. اعضای شورای دولت که وکلاو نمایندگان ملت بودند، گفتند: ما مسؤل این همه امور هیأت وزراء دولت را میدانیم و بنوعی که مید انند اقدام نمایند مجلس وزراء تصویب نمود که باید برای برآوردن این همه مقاصد علمی و فنی خود شخص پادشاه غازی قبول این ریاست هیأت بنماید. زیرا که بزرگتر و منورتر مرد معارف خواه و ترقی پسند، جز فرد ذات پادشاه مورد نظر نیست و دیگر اینکه چون از سال ۱۳۰۱ شمسی تا اکنون دعوت نامه های رسمی از طرف چند کشور رسیده و خواهش شده بود که پادشاه استقلال بخش افغانستان از کشورهای او شان دیدن نماید. این مسأله نیز مثال و استناد آورده شد که باید پادشاه افغانستان این رنج و تکلیف سفر را قبول بفرماید. امان الله شاه که از سال ۱۳۰۱ تا سال ۱۳۰۵ برای تفتیشات مشرقی وقندهار عزیمت نموده بود. مصمم شد که از اوائل فصل بهار سال ۱۳۰۶ شمسی از ولایات شمال افغانستان نیز دیدن

نموده تجاربی اندوخته و بعداز مراجعت آن سمت بکابل درخصوص تمهیدات سفر که دقت زیاد را دربر میگیرد ابراز نظر فرمایند.

و بر حسب آن گذارشها در برج سنبلهٔ سال ۱۳۰۶ شمسی پروگرام اوقات سفر و هم همراهان سفر تعیین گردید و در این وقت فهرست کمبود هرگونه سامان و وسائل عرفانی و عمرانی و تخنیکی جدید بقرار یادداشت های مجالس وزراء، وکلاء، ارباب معارف و مطبوعات وقت ترتیب و به هیأت همراهان سفر سپرده شد و این آمادگی و سائل و مراحل سفر مدت سه ماه وقت را دربر گرفت. و در اوائل برج قوس سال ۱۳۰۶ شمسی آمادهٔ حرکت و روز سه شنبه (۷) قوس مراسم وداع و حرکت به عمل آمد، چون خود زبان ترکی و فرانسوی راسیدانست واعضای هیأت به لسان های خارجی وارد بودند و نیز سفراء و نمایندگان افغانی در خارج مطابق پروگرام وظایفی معین داشتند مشکلی ازین لحاظ رخ نداد.

تاریخ حرکت از کابل بصوب قندهار

امان الله شاه غازی بروز سه شنبه (۷) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی بعد انجام مراسم وداع درمیدان قصر دلکشا کابل بسواری موتر رول رایس سرخ حرکت نمود و خط سیر او را راه چهاردهی - وردک - غزنی تشکیل داد، شب را در سفر گذرانید و از ساعت حرکت از شهر کابل با اهالی که حد به حد در طول راه برای رسم احترام حاضر شده بودند، وداع کرده و بتاریخ چهارشنبه (۸) قوس (۵ جمادی الاخری ۱۳۴۶ قمری - ۳۰ نوسبر ۱۹۲۷ میلادی) بوقت ظهر وارد شهر قندهار گردید.

صورت پذیرایی و باریابی اقوام و قبایل و مامورین ملکی و نظامی قندهار را

خیلی شاندار و جمعیت مستقبلین ازحد منزل باغ (۱) شروع به استقبال نمودند قندهاریان اعم از اقوام و قبایل و ساسورین سلکی و نظامی بهر دو طرف جاده از منزل باغ تا ارگ قندهار اجتماع نموده خیر مقدم میگفتند. واینکه از پروگرام این سفر و مرام دولت و حکومت افغانستان مطابق رأی و کلای ملت خبر داشتند ـ مقصود آنرا دانسته بودند خیلی ها ابراز خوشی و مسرت می کردند.

و سو سپیدان اقوام میگفتند: ایکاش ما همیشه زنده باشیم تا تو فرزند بزرگ افغان را با این رشادت و همیشه در این شهر تاریخی قندهار به بینیم و ما میدانیم که تو پادشاه دل آگاه از چه باعث این رنج سفر را بر خود قبول کرده یی.

و در هر چند قدم برسو تر روی ل رایس حاصل پادشاه غازی گل می پاشیدند، و خود را به سو تر نزدیک کرده دست و روی پادشاه را می بوسیدند. و پادشاه مقابلتاً به آواز بلند به جواب سلام پرداخته وابراز خلوص محبت و شفقت میفرمود و این وضعیت تا خود ارگ قندهار ادامه داشت. امان الله شاه وقتی که در ارگ قندهار رسید، در مجلس عمائد اقوام قندهار نیز حضور داشتند، گفت: با مردم هر سمت و ولایات افغانستان که برخورده ام. این وضعیت خلوص

---

(۱) مطابق اساسات تاریخی که فرمانروایان بزرگ افغانستان از حصهٔ منزل باغ مورد استقبال اهالی قندهار قرار می یافتند. قندهاریان در این وقت عین آن رسوم را تجدید نموده شروع به استقبال نموده بودند. زیرا که امپراتور احمدشاه در دوران ـ آنجا را منزل اول از طرف قندهار و منزل اخیر از طرف کابل قرارداده و این نام گذشته و این رسوم باقی مانده بود.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

نیت ا از اقوام و قبائل دیده‌ام و نیز خود عین این خلوص محبت را که باشما عزیزان قندهار بدفعات ابراز کرده‌ام . باسائر مردم هر و لایت افغانستان ابراز داشته‌ام . و چنانکه در نطق و داعیهٔ خود درکابل این مطلب را تصریح کرده‌ام . و گفت در بهار امسال در ایام سفرخود به و لایات شمال افغانستان عین این جوش محبت را از مردم آن سامان دیده و من نیز عین همین اندازهٔ شفقت را با اهالی آن و لایات اظهار داشته‌ام . و در وقتی که ملت عزیزمن میگویم مقصد از تمام اهالی افغانستان است .

هشت روز اقامت در قندهار

امان الله شاه حین و رود در ارگ قندهار نطقی ایراد فرمود که خلص مفاد آنرا درسطور قبل تصریح کردم . وچون متن نطق و داعیه قبلاً در میان اجتماع قندهار اعلام و اخبار شده بود تفصیل بیشتر راحواله بهمان نطق نموده از تکرار آن خود داری فرمود . و مورد نظر امان الله شاه غازی این بود تابعضی مطالب جالب ومهم را در صحبتهای هشت روز توقف در قندهار به سران اقوام و قبایل ارائه بدارد . و موضوع و مرام اولین تصمیم علم و معارف در میان طبقات جامعه و هم محافظت استقلال و خاك مقدس وطن از هرگونه تعرض بیگانگان مورد نظر کامل بود ، و چون در سرو ریك هفته توقف بعضی افراد هنوز از تصمیم سفر پادشاه به کشورهای خارج پوره آگاهی نداشتند . پادشاه غازی مطابق روحیهٔ دموکراتیك خود شد در روز هشتم توقف در قندهار یعنی بتاریخ پنجشنبه (۱۶) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی (۳ ، جمادی الاخر ۱۳۴۶ قمری - ۸ دسمبر ۱۹۲۷ میلادی) از طرف صبح مامورین و خوانین و وکلاء ملت [ولسی جرگه] قندهار را در ارگ آن شهر اجازهٔ باریابی حضور داد ،

برای اینکه مطالب عمدهٔ این سفر در امور قومی و ملی ذهن نشین تمام افراد اجتماع افغانستان گردد. مرام و مقاصد سفر خود را باوضاحت تمام و بشرحی که مورد قبول عموم واقع میشد، بزبان فصیح و آوردن بعضی مثالها بیان فرمود. وضمناً بعضی نصایح سودمند نیز نموده و بیشتر در مسأله مکاتب و معارف و اتحاد واتفاق اقوام و قبایل و حفظ افتخارات اسلامی وافغانی حرف میزد. و مامورین و خوانین را متوجه عدالت قومی و اجتماعی میگردانید، وبعداً با هریك از علمأ سادات مشایخ وخوانین ووکلاء و صاحبمنصبان و بزرگان اصناف بازار وداع فرمود. چون مقرر بود که امان الله شاه غازی قبل از حرکت بطرف قلعهٔ جدید حین خروج از ارگ قندهار بزیارت خرقهٔ شریفه و آرامگاه امپراتور بزرگ احمدشاه دردران مشرف گردد شهریان قندهار باطراف آن دو زیارتگاه بزرگ اجتماع کرده بودند بعداز اداء مراسم پادشاه در محضر اهالی نطق مفصلی نمود. و برای اجراء وبخاطر داشتن آن همه وصایای سودمند از قندهاریان وعده گرفت و گفت: من این خوبی ها را برای عموم ملت افغانستان میخواهم واما از شماعزیزان خواهش مینمایم تاشما در اجرای این همه آرزو های ملت پروانه من پیش قدم شوید تا دیگران ازشما پیروی کنند

حرکت از روضه باغ قندهار
بطرف قلعه جدید

امان الله شاه غازی صبح جمعه (۱۷) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی [۳ ا جمادی الاخری ۱۳۴۶ قمری - ۹ - دسمبر ۱۹۲۷ میلادی]. از روضهٔ باغ (مقام خرقهٔ شریفه و آرامگاه احمدشاه درانی که بنام باغ دولتخانه نیز قبلاً مشهور شده بود) پس از ایفای مراسم وداع بسواری موتر رول رایس حرکت فرمود.

درراه بااهالی قندهار وداع کرده بعدازظهر به قلعهٔ جدید سو اصلت کرد. اهالی که نهایت زیاد بودند، با عساکر مقیم سرحد درنزدیک قلعهٔ جدید اجتماع کرده رسم سلام و احترام بجا آوردند، و باریاب حضور گردیدند.

امان الله شاه شب شنبه (۱۸) قوس ۱۳۰۶ ش را درقلعهٔ جدید قندهار گذرانیدو فردای آن یعنی دراول وقت روز شنبه بااهالی افغانی که برای عرض سلام و مراسم وداع حاضر آمده بودند. وهم اکثر وکلاء و خوانین مرکز و اطراف قندهار نیز بآنجا حاضر و شامل جمعیت مستقبلین و مشایعین بودند، مجدداً رسم وداع بجا آورد. وپادشاه غازی دراین وقت ازاحساسات حقیقی و شریفانهٔ قندهاریان خیلی ممنون گردید. زیرا تمام حاضرین بایک جوش و خروش زیاد و دیده های اشک آلود. درحق آن پادشاه ترقیخواه افغانستان از ته دل دعای خیر و عافیت سی نمودند. و همچنان دسته عساکر افغانی باصلابت و شهامت مخصوص عسکری مراسم وداع بجاآورد پادشاه غازی با ایراد نطق مختصر درآخرین دقیقهٔ توقف توصیه هائی فرموده داخل موتر رول راپس گردید.

حرکت به طرف چمن

امان الله شاه غازی ـ دراوائل صبح شنبه (۱۸) قوس ۱۳۰۶ ش [۲۵ جمادی الاخری ۱۳۴۶ ق ۹ـ دسمبر ۱۹۲۷ م]. از قلعهٔ جدید بسواری موتر بطرف چمن حرکت و به ساعت ده و (۴۵) دقیقهٔ صبح روز مذکور به سرحد سو اصلت کرد. درسرخط سرحد حکومت انگلیسی هند و حکومت هند ترتیبات پذیرائی بدرجهٔ اعلی گرفته بودند. امان الله شاه حینی که از سرحد افغانی عبور فرمود، نامه نگار جریدهٔ پاپونیر که درسرحد چمن درجملهٔ هیأت پذیرائی حاضر بود از نظر دیدخود نوشت که:

« امان الله شاه به دریشی خاکی ملبس و با سه نفر ملتزمین رکاب خود بانهایت جلال وتمکین سوار موتر بزرگ و سرخ رولز رایس بودند. قامت متوسط ـ قوی بنیه و از سیمای‌شان آثار استقلال ـ عزم و ثبات نمایان است. عمر او در آغاز این سفر (۳۷) سال و در زبان ترکی و فرانسوی مهارت دارند. »

و این نتیجهٔ نظر دید یکنفر نامه نگار است که عیناً نگاشته شد. پس از عبور موکب امان‌الله‌شاه غازی پادشاه استقلال بخشای مجدد افغانستان ـ از یك دروازه‌یی که جدیداً ساخته شده‌بود. سلامی موزیک عسکری و فیر توپ سلامی آغاز گردید.

جنرال هرنکتن قوماندان بزرگ قوای حربی قسمت غرب هند مراسم احترام و استقبال بجا آورد. و در همین دقیقه طیارات در فضا بجهت رسم تعظیم در پرواز آمدند. دستهٔ عساکرگارد احترام [رسالهٔ خاصه] در عقب موکب پادشاه غازی و ملکه‌ثریا حرکت مینمود. و عساکر دیگر از حصهٔ دروازهٔ سرحد الی ایستگاه، بدو طرف راه که تقریباً سه‌میل را در بر میگرفت استاده مراسم سلام و احترام بجامی آوردندو موزیک حدبحد سلام شاهی افغانی را می نواخت.

ازدحام اهالی قندهاری (اتباع افغانستان مقیم چمن) و باقی برادران مسلمان و اهل هنود. و غیره اتباع حکومت هندبرطانوی که جهت استقبال صف کشیده بودند هم پای باموکب شهریار بزرگ افغانستان، در حرکت بودند. آنقدر کثرت جمعیت بهم آورده بودند که در هر لحظ و دقیقه بیم زیر عرادهشدن مدعوین به مشاهده میرسید. تاآنکه امان الله‌شاه غازی بکمال محبت و بزبان

پښتو و دری از مستقبلین خواهش کرد راه عبور موتر را باز کردند.
و باین وضعیت تا به نزدیک ایستگاه رسیدند.

رواق قندهاریان

افراد نجیب قندهار که در حصص چمن اقامت داشتند، از روی مزید علایق، دو رواق استقبالیه و وداعیه بجهت احترام موکب امان الله شاه غازی بمصارف شخصی خود شان در نزدیکی ایستگاه برگذار نموده و عباراتی به زبان پښتو نوشته بودند. در حد ایستگاه کو یته یکدسته عسا کر با صاحب منصبان آن و حاکم و نمایندیی وایسرای هند، رسم استقبال و احترام بجا آوردند و بعد موزیک شروع بنواختن سارش استقلال (۱) نمود.

حاکم مذکور دو قطعه متن تلگراف جارج پنجم پادشاه انگلستان وجلالتمآب وایسرای هند را که حاوی مضمون خیر مقدم و اظهارات دوستانه باخواهش های خیر خواهانه جهت مسافرت امان الله شاه غازی پادشاه استقلال بخشا و ترقیخواه افغانستان بود در همین وقت به پیشگاه ذات شاهانه تقدیم نمود و جنرال هر نکتین قوماندان نظامی کو یته متن مخابرهٔ فیلدمارشال کماندار انچیف قوماندان بزرگ قوای حربی هندوستان را بخصور پادشاه افغانستان تقدیم نمود.

---

(۱) نغمه یی که در شب نهم حوت یعنی جشن جلوس با استقلال امان الله شاه غازی نواخته میشد. و یادی از آغاز استرداد استقلال افغانستان میداد. این جشن اصطلاحاً جشن خصوصی استقلال یاد میشد. و جشن ماه اسد را جشن عمومی استقلال می گفتند. و این نغمات را مارش استقلال یاد می کردند.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

متن تلگرام جارج پنجم پادشاه انگلستان
ازلندن به کویته

«ازجانب خود من و ملت من به اعلیحضرت خوش آمدید قلبی به مملکت خود و آرزوهای بهترین خود نسبت به مسافرت اعلیحضرت پیش میکنم. مسرور و را نه امیدوار تشریف آوری اعلیحضرت به پایتخت خود می‌باشم. وثوق دارم که این سیاحت نتایج خرمترین را برای مناسبات آیندهٔ مملکتین ما دارا خواهد بود. امضای جارج -آر- آیی».

متن تلگرام وایسرای هند

«به ورود اعلیحضرت در خاک هندوستان -من ازجانب هندوستان و خود من بخدمت اعلیحضرت خوش آمدید نهایت صمیمانه را تقدیم می‌کنم. امید واثق دارم که اقامت مختصر اعلیحضرت در این مملکت مقدسه خوشگوار بیک سیاحت قابل یادگاری ثابت خواهد شد. امضای ارون».

متن تلگرام قوماندان بزرگ قوای نظامی سمت غربی هند
به پیشگاه امان الله شاه غازی

« اعلیحضرتا! ع،ج، کماندارچیف هندوستان ازمن خواهش نمود که بحضور اعلیحضرت عرض نمایم که برای اعلیحضرت این سفر را یک سفر خوش و کامیابانه آرزو میکند، آیا میتوانم خود من که کمان افسر کل افواج حصهٔ مغربی هندوستان می‌باشم ازطرف کل افواج و قوهٔ هوائی زیر کمان خود خیر مقدم عرض نمایم.

اعلیحضرتا! ازهمین راه (یعنی ازچمن و کویته) تاکراچی ازبین کمان افسری مغربی هندوستان خواهند گذشت. ما امید میکنیم که این خواهش

خوب که ازطرفین در شروع دورهٔ تاریخی اعلیحضرت اظهار یافته همراه اعلیحضرت در تمام سفر دوره دراز و خبر انجام سفر اعلیحضرت بدستور خواهد بود».

(امضای: سی - وچ - هرنگتین جرنیل وکمان افسر افواج حصهٔ مغربی هندوستان چمن ۱۰ دسمبر ۱۹۲۷).

امان الله شاه غازی ، بعد از مصافحه با سو رین ملکی و نظامی از یک راه ، و ملکه ثریا که از طرف دیگری مراسم پذیرایی شان توسط خانم حاکم کویته مطابق پروگرام مرتبهٔ رسمی بعمل می‌آمد . حرکت نمودند . در جریان این مراسم .طیارات بهوادر پرواز آمده مراسم استقبال بجا آورده وادای سلام مینمودند.

و تالحظاتی که این مراسم پرشکوه ادامه داشت . در حال طیران بودند . و اهالی مستقبلین بصداهای بلند جملات خیر مقدم . پادشاه غازی زنده باد میگفتند .

در هر ایستگاه اهالی زیاد در حوالی راه و میدانها بکثرت حاضر آمده مراسم خلوص عقیدت بجا آورده باز گشت می‌نمودند. امان الله شاه غازی نان چاشت را در ریل صرف و بعد ازظهر به کویته سواصلت فرمود . در کویته نیزاهالی زیاد بایک دسته عسکر گارد احترام حاضر و طیاره‌ها در هوا برای رسم استقبال و مشایعت موکب پادشاه افغانستان درحال پرواز بودند. حاکم کویته و جنرال نظامی اجازهٔ رخصتی خواسته از خدمت امان الله شاه غازی وداع نموده رخصت شدند.

ریل موکب امان الله شاه دوباره درحرکت آمد . ودرحین عبور قطار در

هر یک استانسه اهالی مستقبلین کثرت آورده رسم سلام و احترام بجامی آوردند امان‌الله‌شاه غازی شب درواگون استراحت داشت. و صبح یکشنبه (۱۹) قوس سال ۱۳۰۶ ش [۱۶ جمادی‌الاخر ۱۳۴۶ ق - ۱۱ دسمبر ۱۹۲۷ م]. مانند روز گذشته در خط سیر ریل سوکب شاه و ملکهٔ افغانستان . در هر یک ایستگاه اهالی اجتماع داشتند و طیاره ها بوضع استقبال و احترام به فضا در حال طیران دیده میشدند. ریل سوکب پادشاه افغانستان به‌ساعت (۲) و (۳۶) دقیقهٔ بعد از ظهر به کراچی مواصلت کرد .

وصول در کراچی

در کراچی ترتیبات استقبال سوکب امان‌الله‌شاه غازی بصورت خیلی عالی گرفته‌شده بود. در خود استانسه کمشنر سند باجنرال قوماندان حربی سند در وقت فرود آمدن امان‌الله‌شاه از قطار، بدروازهٔ سالون قطار حاضربوده بعد ادای احترامات اهالی، مامورین و قونسلهای دول خارجی را با صاحبمنصبان که بر ای پذیرایی صف کشیده بودند . بحضور امان الله شاه یک‌یک معرفی نمود . سردار شیر احمدخان قونسل افغانی مقیم کراچی ، هیأت قونسلگری افغانی و بعضی از تاجران افغانی را بحضور امان الله شاه پادشاه افغانستان معرفی نمود. و بعد از آن امان‌الله شاه غازی وهمراهان شان از دروازه یی که باگلها و بیرق ها تزئین یافته بود ، خارج گردیدند. در جلو دروازهٔ خروج ، دستهٔ عسکر [گارد احترام] رسم سلام بجا آورد و موزیک‌سارش استقلال افغانستان را نواخت. امان‌الله شاه‌بعد از قبول سلام ومعاینهٔ گارد احترام بسواری موتر روانهٔ [گورنمنت هوس] قصر گورنر کراچی باتمام رفقای‌سفر خود گردید ملکه ثریا [شاه خانم] توسط خانم کمشنر هدسن ویک خانم‌معتبردیگرپذیرایی گردیده جداگانه روانهٔ قصر گورنری [گورنمنت هوس] شد . در راه گور

نمنت هوس، جمعیت مستقبلین ازحد زیاد بود. وازبین ازدحام اهالی آواز های خوش آمدید. بهر زبان شنیده میشد. و اهالی کراچی قلباً ابراز احساسات می کردند. و این وضعیت جوش و خروش اهالی حد بحد دوام داشت.

دعوت شهریان کراچی

(۱۹ قوس ۱۳۰۶ ش)

پادشاه و ملکهٔ افغانستان و همرهان سفرشان پس از چند ساعت استراحت در قصر گورنری کراچی، در دعوتیکه ازطرف اهالی مسلمان پښتون ـ مغل هند و ـ سکهان و سائر باشندگان شهر کراچی درباغ (گاردن پارتی) با بااحترام ورود شان ترتیب شده بود، باهمراهی سردار شیر احمدخان قونسل افغانی مقیم کراچی شرکت کردند.

ازقصر اقامتگاه [گورنمنت هوس کراچی] الی باغ مذکور، مستقبلین از هر فرقه مردم اعم ازمسلمان و هندو وغیره بزبان خود بصداهای: (الله اکبر ـ خوش آمدید ـ سانده نباشید ـ زنده باد) و کلمات و جملاتی بر سم احترام و ابراز خلوصیت و عقیدت بلانهایت ازامان الله شاه غازی که ازبدو جلوس ازآزادی و حقوق ملل مدافعه می نمود، استقبال کردند.

امان الله شاه در بین همین جوش و خروش زائد الوصف پیش روی دروازهٔ باغ که بصورت شانداری تزئین گردیده بود، ازموتر خارج شده و بعد از مصافحه بانمایندگان مردم ازوسط مستقبلین عبور نموده و به محل خاصی که بصورت تخت ساخته و یک چوکی نقره روی آن گذارده بودند. اخذ موقع نمود. بعد ازقبول مراسم تعظیم و عرض سلام میزبانان و مدعوین و ختم موزیک، مارش استقلال افغانستان، نخست ازطرف رئیس بلدیهٔ کراچی

لایحهٔ خیر مقدم بزبان دری به پیشگاه پادشاه افغانستان بعرض رسید.

بعد از ختم قرائت لایحهٔ معروضه که باصطلاح آنها مفهوم تبریکیه داشت هدیه یی را به حضور پادشاه غازی تقدیم نمودند، و بعد بهمین ترتیب وکیل مردم اهل هنود سکهه و قزلباش (۱) تبریک نامه ها و هدایای شاهوار را از جانب جمعیت های خود یکایک به پیشگاه امان الله شاه غازی تقدیم کرده مرخص میشدند. در خاتمهٔ قرائت تبریک نامه ها امان الله شاه غازی نیز بجواب شان ابراز تشکر و تفقد فرموده. و نطقی ایراد کردند.

خلاصهٔ نطق امان الله شاه

«اولاً از همه برادران مسلمان خود مقیم هندوستان، که بکمال محبت و گرمجوشی از من در شهر کراچی استقبال نموده اند تشکر مینمایم. چون این همه گرمجوشی ها را علاوه از ین جمعیت، در حین عبور از شوارع از هر فرد دیده ام مرا زیاده ترمسرور و متشکر ساخته است از خطابهٔ ادارهٔ بلدیهٔ کراچی که بحضورم قرائت و ورقهٔ آن بصورت هدیه یی تقدیم شده است. بسیار متشکرم، و نیز از اظهار احساسات برادران پارسی خود ابراز مسرت مینمایم از برادران مسلمان خود که در این خاک هند بسر می برند و اظهار صمیمیت و محبت فوق العاده نموده اند. بسیار ممنونم و کمال تشکر دارم. و نیز از

---

(۱) این سطر مطابق ترتیب پروگرام همان محفل دعوت بزرگ نوشته شد (وکیلی)

کافهٔ اهل هنود و سکهه که بصورت خیلی احترام کارانه درطول راه‌و بازدرا ینجا شتافته آمده‌اندو اداء احترام مینمایند . ازاو شان نیز تشکر مینمایم در یکی از نطق های من باین مطلب اشارت رفته است که ملت افغان اختیارات خود را بمن سپرده‌اند ، اما ملت من الحمدلله بیدار و هوشیارانه خدمت خود را خود شان میکنند . تنها من یک خدمتگار شان هستم که صورت تصویب وکلای شان برای مصالح امورشان درمواقع اجراء گذاشته امر میدهم (۱)

اظهار احساسات و داعیه و ارادهٔ محبت ملت من فراموش شدنی نیست . به وقت وداع به‌او شان گفتم که: من از شما ملت خود بسیار ممنون و در این سفر هر قدر موقع خوش پذیرائی که برایم پیش میشود، از همت شما مردمان دوست و اخلاصمند دانسته . اول بخدای خود شکر گذارم و بعد از شما ملت غیور خود (۲)

---

(۱) (۲) ضرورت بیان این اشارات در کراچی برای آن بود که یکی از نمایندم‌کان انگلیس قبل از وارد شدن امان‌الله‌شاه بسرحد هندوستان گفته بود : امان‌الله‌شاه تمام اختیارات را از ملت بخود گرفته و خود را وکیل کامل اختیار ملت دانسته در هر کاری مستقلانه و بدون فتوا و مشورت ملت اقدام می نماید، و ملت کدام اختیار ندارد . امان‌الله‌شاه درهمین دعوت رسمی شهریان کراچی درمیان جم غفیری از اهالی که تمام مردمان ونمایندگان وجاسوسان حاضر بودند. در موضوع خیلی حساس تماس گرفته و اشارتاً جواب قابل قناعت بیان فرمود که: ملت افغان خود به تمام امور ملی واجتماعی اختیار مطلق دارد. ومن بحیث یکنفر خدمتگار و بفتوا ومشورت ملت افغانستان کار مینمایم .و بهمان مناسبت مثالهای روشن آورده به قناعت شنوندگان پرداخت. تامخالفین افغانستان باردیگر از اینگونه پروپاگندهای خارجی خود داری نمایند .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزایی)

اظهارات شمارا نسبت بصورت اجرآت عدالت کارانه و مساویانهٔ افغانستان جواب میگویم که: اساس اسلامیت عدل ومساوات است. ومن و همکارانم به برادران هندوی خود که در این جا حاضر هستند اطمینان میدهم که قوانین جاریهٔ حکومت افغانی هیچ فرق وامتیازی در حقوق نسبت به آنها نگذاشته است و بهمه یکسان رفتار میشود و در حقوق برابر اند.

در نطق دیگری بیان شده بود که: من برای قوم خود خدمت میکنم. من یقین دارم که گویندهٔ مضمون مذکور مرا خیلی دوست دارد. زیرا من عاشق افغانستان عزیزم. و پروانه وار خدمت میکنم، ولی تا حال آن خدمتی که منتهای آرزوی من است نکرده ام. این احساسات خوب شما اهالی است که خدمت برای ملت عزیز خود میکنم. و شما اظهار مسرت می کنید. من با شما و حکومت شما مناسبات همسایگی بلکه دوستی خوبی دارم وبنابر سبب دادوستدو معاملهٔ تجارتی که در بین اهالی قندهار و شما بیشتر است تمام قندهار شما اهالی کراچی را دوست دارند.

در یکی از نطق ها نسبت به آثار تاریخی بلخ اشاره شده بود، چون این یک مساله تاریخی و هم سیاسی و مربوط به آینده است، لهذا موضوع را بر آینده گذاشته و این بحث که من پدر بودم و یا تو پدر من، خیلی دراز است. و این وقت لازم است که ما و شما برادروار حیات بسر ببریم.

توصیه یی که برای ملت خود کرده ام به شما حکایتاً نقل میکنم که من باساس اسلامیت خدمت میکنم. حتی پیش روی جمعیت بزرگ گفتم که آن چنان شیعه ئی که تو میخواهی من نیستم. و هم آن چنان سنی که تو میخواهی من نیستم باساس مساویانهٔ اسلامیت یک خدمتگار نوع بشرم. لهذا رباعی را که شما قبلاً در نطق خود خوانده اید من تکرار میکنم:

آدم اعضای یکدیگر اند   که در آفرینش زیك جوهر اند
چو عضوی بدرد آورد روزگار   (امان الله را نماند قرار)(۱)

پس توصیهٔ من محبت و اتفاق با همدیگر است. خفه نشوید. از صورت بیاناتیکه من در قندهار و کابل کرده ام، چه ملت پراگنده را علمای خودغرض و بدبخت می سازند. برای اینکه یك شخص آمده در یك درهٔ افغانستان مرید پیدا می کند. و از آنجا یك نفر آمده از شما در اینجا مرید می گیرد. و این است که شما را برای منفعت خود پراگنده میسازند.

ای بسی ابلیس آدم روی است   پس بهر دستی نباید داد دست

همین وصیت بود که به ملت عزیز خود نموده ام که در اصلاح امور و ترقی خود شان کار کنند باقی ختم کلام خود را به آرزوی استحکام مناسبات حکومت خود وحکومت شما که نقطهٔ نظر تجارتی و اقتصادی دارای اهمیت بزرگ است نموده و دوام محبت را بین خود و شما تمناسیکنم.

امان الله شاه غازی بعد از ختم نطق برای صرف چای تشریف بردند و با هر یك

---

(۱) مصراع قول سعدی چنان است [دگرعضوها را نماند قرار] اما امان الله شاه غازی باین مفهوم که یعنی بهر سردسی و یا کشوری که اگر دردی و یا مصیبتی برسد، من ناقرار میشوم و عین آن درد رابوجود خود و ملت عزیز افغانستان احساس می کنم. و یقین میرود که امان الله شاه طرفدار ترقی و آزادی و حفظ حقوق تمام ممالك بود. و در این نطق رسمی در کراچی که نمایندگان تمام اقوام اشتراك داشتند، افکار بهی خواهانه و بشر دوستانهٔ خود را یکبار دیگر ابراز واعلام فرمود. وآن ابیات سعدی شیرازی ترجمهٔ حدیث نبوی است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

از حاضرین احوال پرسی وابراز مهربانی فرمودند و پس از صرف چای به ساعت شش و نیم عصر روز مذکور باحاضرین وداع و بطرف قصر اقامتگاه خویش [گورنمنت هوس] مراجعت کردند .

درطول راه مستقبلین بیشتر وگرمتر ازموقع ورود باآوازهای بلند ابراز احترام و شادمانی می‌نمودند و غازی افغان زنده‌باد می‌گفتند .

طعام شب درگورنمنت هوس صرف گردید .وبساعت (۹) شب بنابر عرض سردار شیر احمدخان قونسل افغانی درکراچی که گفته بود : افغانهای اتباع افغانستان درعمارت قونسل خانهٔ افغانی اجتماع نموده‌اسیدبار یابی پادشاه غازی رادارند . اعلیحضرت امان‌الله‌شاه به قونسل خانهٔ افغانی تشریف بردو در قونسل خانهٔ افغانی فرزندان افغان رادیده نصایح لازم احوال شان فرمود. و بعدازصرف چای وصحبت بابرادران افغان به‌گورنمنت هوس کراچی، قصر اقامتگاه خویش معاودت نمودند .

در همین شب درعمارت قونسل خانهٔ افغانی کراچی، پس ازنطق پادشاه غازی عبدالرؤف پسر چهاردساله عبدالغفور خان ولد دوست محمد خان توخی بحضور امان‌الله شاه‌غازی قطعه‌نظمی را قرائت نمود :

ای‌توشاهی کز مددگاری حی‌مستعان — کردی افغان را رها از بندگی این‌وآن

بیرق افغان‌نمودی نصب اندرشرق وغرب — غرش کوسش رساندی اززمین برآسمان

باز کردی پای تعلیم از برایش تاز علم — شهره‌درعلم وهنرافغان شوداندرجهان

دسته یی‌را در اروپا بهرتحصیل علوم — باجلال وعزورفعت چون بدر کردی روان

علم وصنعت،عزورفعت ازتوشدمارانصیب — یاورت بادابهرجایی خدای مستعان

بهرغمخواری افغان، روزوشب اندرسفر — صرف کردی ورعیت رانمودی شادمان

جمله افغانها همی‌گویند روز و شب به‌صدق مستعانت باد درهر جا خدای مستعان

***

طوریکه گفته‌شد ، امان‌الله شاه‌به اقامتگاه خود تشریف برد ،و از طرف عبدالغفورخان توخی بمناسبت تشریف آوری پادشاه غازی به‌شهر کراچی عمارت تجارت‌خانهٔ خود را چراغان و جشن باشکوهی برگذار کرده‌بود دو دسته‌های موزیك نواختند. ومدعوین ساعت‌هفت تادو از ده‌شب‌درعمارت تجارتخانهٔ او پذیرائی میشدند .و این‌خانوادهٔ محترم افغان، بهترین احساسات قومی و ملی‌خود را درشهر کراچی‌ابراز نمودند.بتاریخ یکشنبه(۱۹)قوس ۱۳۰۶ شمسی‌باستقبال موکب‌امان‌الله‌شاه غازی،دراخبار زمیندار ،قطعه‌نظمی نشر شد که‌ازلحاظ ارتباط مراسم اینك‌درج تاریخ مینمائیم :

نسیم رحمت پروردگار می‌آید به هند کوکبهٔ شهریار می‌یابد

بیا که بادهٔ عشرت کشیم و خوش‌باشیم که‌ابر تیره بسر کهسار می‌آید

کشیده رخت سوی هند شاه‌غازی‌ما صبابه تربیت لاله‌زار می‌آید

همای اوج سعادت بدام ماافتد

که‌شاه راگذری برمقام‌ماافتد

بیا که چارهٔ تکلیف انتظار کنیم بیا که‌برقدمت جان‌ودل نثار کنیم

هزاردرهم‌داغی که داده‌است‌خزان نثار مقدم رنگینی‌بهار کنیم

بیا که برافق‌هندریز جلوهٔ خویش بیا که‌دیده‌ودل خاك رهگذار کنیم

رواق منظر هر دیده آشیانهٔ تست

کرم‌نماوفرودآ که‌خانه خانهٔ تست

و این‌قطعه نظم‌دیگر درهمان‌روز ازطبع علامه‌اقبال شاعر شهیر شرق‌در

اخبار انقلاب درج و نشر شده بود :

ای ترا فطرت ضمیر پاك داد — ازغم دین سینهٔ صدچاك داد
تازه کن آئین صدیق و عمر — چون صبابر لالهٔ صحرا گذر
ملت آواره کوه و دمن — دررگ‌اوخون شیران موج زن
زیرك‌ورو ئین‌تن (۱) بودش‌جبین — چشم‌او چون جرهٔبازان‌تیز بین
قسمت خود از جهان نایافته — کوکب تقدیر او نا تافته
در قهستان‌خلوتی ورزیده‌یی — رستخیز زندگی نادیده یی
جان تو بر محنت پیهم‌صبور — کوش‌در تهذیب افغان غیور
تا ز صدیقان این امت‌شوی — بهردین سرمایهٔ قوت شوی

***

باد همیشه بر فرشهی — بندهٔ درگاه امان الهی
شاه شجاع است‌و بسالت (۲) پناه — سایهٔ حق غازی ظل‌اله
رایت اقبال ترا بر جبین — انا فتحنا لك فتحاً مبین
ثبت لوایت ز قریب مجیب — نصرمن الله و فتح قریب
اشهب ایام بکام تو باد — خطبهٔ اسلام بنام تو باد
دل که بتو بسته چه امیدها — می طلبد رفعت جاوید ها

---

(۱) روئین‌تن ـلقب‌اسفندیاراست .اسفندیار ـمردی که‌همعصر رستم‌و نهمت(بهادر و پهلوان و نام پدراوگشتاسب بود .

یا۲) بسالت ـبفتح شجاعت و دلیری . اقبال درابیات خود امان‌الله‌شاه‌رابه قهرمانان بزرگ سیستان وخراسان‌نسبت‌داده واو رامرجع آمال‌ملت‌افغانستان و عالم اسلام دانسته است. (وکیلی پوپلزائی)

دین نبی ازسر تو زنده باد

دولت تو دائم و پاینده باد

***

شب به راحت گذشت وساعت (۱۰) صبح دوشنبه (۲۰) قوس ۱۳۰۶ شمسی امان‌الله شاه غازی برای ملاحظهٔ میدان طیاره وفابریکهٔ ترمیم طیاره طبق پروگرام رسمی حکومت تشریف بردند. دسته های طیارات بجهت استقبال و ادای سلام در پرواز آمدند. امان‌الله شاه بعدازمعاینهٔ نمایش طیارات، ازفابریکهٔ ترمیم طیاره بازدید نمودند. و تقریباً دونیم ساعت وقت رادربرگرفت. به‌ساعت یک بعدازظهر درگورنمنت هوس در دعوتی که ازطرف کمشنر، بافتخار تشریف آوری پادشاه افغانستان ترتیب یافته‌بود، تشریف‌بردند. امان‌الله شاه باهمراهان سفرشان صرف نهار نموده وساعت سه و نیم بعدازظهر بسواری موتر که کمشنر باامان‌الله شاه غازی و خانم کمشنر باملکه ثریا در موتر علیحده شرف همراهی پادشاه وملکهٔ افغانستان راداشتند، عازم بندر بمبئی گردیدند. ودرطول راه‌بهمه‌جابدو طرف اهالی حاضر وباجوش وخروش صادقانه بآوازهای بلند زنده باد غازی می‌گفتند.

سفر بمبائی

(دوشنبه (۲۰) قوس سال ۱۳۰۶ ش)

حین وصول موکب پادشاه وملکهٔ افغانستان در بندر یعنی ساحل، افغانهای تبعهٔ افغانستان نیز به جهت عرض وداع حاضر شده بکمال شایستگی آن مراسم را ایفاء نمودند.

به داخل بندر، گارد احترام باموزیک ادای سلام نمودند. امان‌الله شاه غازی گارداحترام را معاینه نموده و بعد به کشتی [خوری] سوار گردیده و همراهان سفرشان نیز بالترتیب حرکت کردند. دسته های طیارات قبل از حرکت بطرف بندر، برای رسم احترام در هوا طیران داشتند. در وقت سوار شدن به کشتی یکدسته طیارات آبی نیز برای رسم احترام مشایعت موکب پادشاه افغانستان در پرواز شدند. بهمین ترتیب تا به جهاز مخصوص حامل پادشاه غازی که تماماً با بیرق ها مزین شده بود بنام [سانیلا] شناخته میشد، رسیدند

حین بالا شدن در جهاز سانیلا، از جهاز جنگی بزرگ دیگر که آنهم تماماً با بیرق هاسزین گردیده و بیرق دولت افغانستان در فراز آن در احتزاز بود با شلیک توپها شروع و عساکر جهاز باسوزیک به ادای سلام پرداختند. ملکه ثریا (شاه خانم) قبل از وصول امان الله شاه غازی، به جهاز رسیده بود. پس از شلیک توپ ها وسلامی عساکر، جهاز جنگی کمشنر از خدمت پادشاه غازی اجازه سرخصی خواسته در حرکت شد.

اهالی هندی هم تا وصول امان الله شاه غازی به جهاز، با کشتی های خرد و کلان مشایعت میکردند و هر دم بصدای [الله اکبر] خاطر آنسجاهد اعظم افغانیان را مسرور و رسی نمودند. جهاز جنگی پس از طی پنجاه میل مسافه دو بار رسم تعظیم بجاآورده عودت کرد.

تاریخ این حرکت ساعت (٥) عصر روز دوشنبه (٢٠) قوس سال ١٣٠٦ شمسی است که تفصیلش را بعداً سی نویسیم.

ارسال فرمان امان الله شاه

از هندوستان بکابل

امان الله شاه غازی، در همان ایام که در هندوستان تشریف داشت، برای محمدولی خان وکیل مقام سلطنت در کابل، فرمانی فرستاد که متن آن قرار ذیل است

(خدا میداند که هر قدر از خاك عزیز خود دور ترشده میروم، همانقدر عزم سن در بیانات روز اخیره یی که به حضور همه اهالی کابل نموده ام قایمتر شده و به گذشت هر روز فکر ترقیخواهی و خدمت به ملت عزیزم در سن زیاد بر زیاده تولیدشده میرود. از درگاه خداوندی رجاسی کنم که سر ابراین نیات

من که نسبت به قوم وملت و خاك عزیزخود در خاطر دارم ،موفق گردانیده وافغانستان را به مدارج عالیتری که درفکرتصورشده بتواند ،برساند. زیاده ازطرف خود من و ملکهٔ معظمه ونور چشم من شهزاده رحمت الله جان و باقی رفقای سفرمن مطمئن باشید که الحمدلله همهٔ ما را نعمت صحت حاصل میباشد. و توسط شما احوال پرسی از اولاد عزیزخود ملت افغانستان نموده سلام خود را برای همهٔ شان میرسانم » (۱) .

* **

سفر بحریه الی بمبائی به خیریت خاتمه یافت. وبه تاریخ چهارشنبه (۲۲)قوس ۱۳۰۶ شمسی به فاصلهٔ پنجاه میلی بمبائی یك جهاز جنگی باشلیك توپ ها ازموکب امان الله شاه غازی و ملکه ثریا (شاه خانم) مراسم پذیرایی واحترام بجاآورد. و بعد درعقب جهاز موکب پادشاه افغانستان براه افتاد ،ساعت(۳) بعدازظهر روز مذکور درقرب سرحد و مقابل دروازهٔ هندجهاز لنگرانداز گردید واز دو جهاز جنگی دیگر که برای رسم احترام در بندرحاضر بودند،مراسم سلام وضرب توپ شروع شد .دراین بین چون امان الله شاه غازی قبلاً بنابر اضهارمهماندارشان (ویکهم) کونسل سفارت بریتانیادرکابل،توسط محمد یعقوب خان وزیر دربار اطلاع گرفته بودند که برای وایسرای هندوستان تب شدید عارض شده ،تکراراً تلگراف تأسف او بحضور همایونی میرسد.

---

(۱) امان الله شاه غازی ـ درایام اقامت خود به هندوستان فرمانها و نامه ها بعنوان بعضی رجال سرشناس وهیأت های مدافع حقوق آزادی آن کشور پهناور اصدار فرمود که ممکن روزگاری آن اسناد افتخار نامه های بزرگ افغانستان و هندوستان ازآرشیف های خصوصی و ملی آن سرزمین فراهم آورده شود .

عزیزالدین وکیلی پوپلزائی

تا اینکه جهاز توقف نمود و سر فرانسیس همفریز وزیر مختار بریتانیا مقرر

حضور (۱) امان الله شاه غازی به‌جهاز آمده یک‌بار دیگر از طرف وایسرا که به

خاطر مریضی به استقبال حاضر نشده معذرت خواست. ولی مراسم استقبال تماماً

بصورت رسمی طبق پروگرام معینه صورت گرفته وگورنر بمبائی درین

پذیرایی کفالت وایسرا را به عهده داشت.

امان الله شاه فکر میکرد که وایسرا بصورت ساختگی خود را مریض

وانمود کرده است و بعداً معلوم شد که واقعاً مریض است. لهذا پروگرام

استقبالیه را که بحضور پادشاه غازی تقدیم کرده بودند منظور فرمود. و

به ساعت (۴) عصر چهارشنبه (۲۲) قوس ۱۳۰۶ ش گورنر بمبائی برای

رسم احترام و خیر مقدم، بحیث وایسرا باچند نفر مامورین رسمی‌خود و

جلالتمآب سردار محمد عثمان امیر قونسل افغانی مقیم بمبائی به‌جهاز بحضور

امان الله شاه غازی‌رسیده‌خیر مقدم گفتند. و در این موقع وزیر مختار بریتانیا

نیز حاضر بود.

بعد از ختم مراسم و معرفی هیأت های‌معیتی گورنر بمبائی از حضور

امان‌الله شاه غازی‌اجازهٔ‌مرخصی‌خواسته‌مراجعت نمود. امان الله شاه بارفقای

همسفر خود و ملکه ثریا (شاه خانم) از جهاز خارج‌شده باتشریفات خاص

و رسمی روانهٔ‌ساحل گردیدند. در اثناءداخل‌شدن شهر یارغازی به واپور،

(۱) وزیر مختاردولت بریتانیا مقیم کابل از طرف وایسرا از کابل تا

مصر و لندن به‌خدمت‌مهمانداری‌حضور امان اللهشاه‌غازی مقرر شده بود. و در

مکاتیب رسمی بهمین نام ازوی یاد کرده اند. و جملهٔ مقرر خصو رمقصداز

همان اصطلاح است.

(وکیلی)

تکرارآجهازهای جنگی باشلیک های توپها تعظیمات لازمه را بجا آوردند.
پس از وصول بساحل، درمقابل دروازهٔ هندوستان ازواپورها خارج شدند
ملکه ثریا و خانم های افغانی معیتی شان باخانم وایسرا و دیگر خانم های
انگلیسی که جهت رسم احترام استاده بودند . قبل از حرکت امان الله شاه غازی
روانه شده و از دروازه خارج گردیدند. و بسمت دست راست همایونی در محل
مخصوص جاگرفتند . امان الله شاه بعد مصافحه باگورنر بمبائی و صاحب منصبان
عسکری و ملکی آنجا در حرکت افتادند . باقی اعزه و ساورین شهر بمبائی
دو طرف جاده استاده رسم احترام بجاسی آوردند . حین عبور موکب امان الله
شاه غازی از دروازهٔ هندوستان، عسکر پیاده [گارد احترام] بدو طرف جاده
استاده و درطرف مقابل لشکر و توپ خانه صف کشیده بودند ، سلام پادشاهی
شروع شد. بعد ختم سلام ، مارش استقلال نواخته شد . و امان الله شاه غازی
باصاحب منصبان نظامی معیت خود که گورنر بمبائی وصاحب منصبان بزرگ بمبائی
نیز همراه بودند. به معاینه گارد احترام پرداخت . دراین وقت تکرار آشلیک
های توپ آغاز گردید. پادشاه غازی بعد از ختم معاینهٔ گارد احترام. دوباره
درمقابل دروازهٔ هند آمده و به همراهی گورنر بمبائی و وکیل وایسرا و
سردار محمد حسن خان و سرفرانسیس همفریز سوارگادی شش اسپه گردیده قطعهٔ
(۱) تشریفاتی که ملبس بلباس خاص رسمی بود، از عقب گادی موکب شهریار

---

(۱) محمد حسن خان ولد سردار محمد عمر خان ولد امیر عبدالرحمن خان. مذکور
شوهر رضیه سلطانه خواهرسکهٔ امان الله شاه غازی، و دراین وقت مصاحب
حضور پادشاه و در مدت آن هشت ماه سفر آسیا واروپا از همراهان سفر، واین
شخص بنام حسن جان معروف بود. و زوجهٔ او دخترسکهٔ علیا حضرت و نور
السراج لقب داشت . و وکیلی پوپلزائی

استقلال بخشای افغانستان حرکت کردند. ملکه ثریا (شاه خانم) و خانم و ا یسرا بعد از پادشاه غازی و رفقای سفر شاهانه، بترتیب حرکت کردند. ازحدود دروازهٔ هند الی گورنمت هوس دو طرف جاده عساکر و موزیک عسکری استاده بودند. و نزدیک دروازهٔ هند اتباع افغانی به تعداد خیلی زیاد با بیرق های افغانستان باجوش و خروش فوق العاده که بهترین جذبات افغانی را درنظر انگلیسان ابراز می کرد. استاده وپیوسته صدا می کردند که: اعلیحضرت غازی پادشاه استقلال بخشای افغانستان ـ زنده باد ـ افغانستان پاینده باد وقتی که گادی شش اسپه حامل پادشاه غازی نزدیک شان رسید. درمیان جمعیت افغانها یک هیجان عجیبی واقع گردید. که حتی قوای پولیس از دفع آن عاجز مانده و نمی توانستند راه موکب شاهانه را باز نمایند. و بالاخر با بسیار کوشش راه عبور گادی ها را باز کردند. و بعد آ در کت افتادند اجتماع اهالی هندوستان در این وقت استقبال تخمین شده نمی توانست چه بدو طرف جاده ها و عمارات و مکز ین ها هزاران نفر زن و مرد صف بسته مراسم احترام را با صداهای بلند: غازی پادشاه زنده باد ـ بجا می آوردند و دست ها بالا می کردند، و آنقدر جذبات و شوق وذوق طبیعی نشان میدادند که اندک وضع تصنعی و تکلف رسمی محسوس نمی گشت. و این وضعیت انگلیسان را سخت نگران میساخت. چه پادشاهی که درمیان جوامع اسلام اینقدر محبوبیت نهایی دارد، آیندهٔ پر درخشانی را برملت افغانستان و کلیت جوامع اسلام مژده میرساند. و جذبات اهالی مسلمان و هندو های هندوستان برای آن بود که امان الله شاه غازی در تمام گفتار های خود از آزادی مردم هند و سائر ملل محروم از آزادی، حرف میزد و از حقوق مردم سرزمین ها مدافعه می نمود. و جمعیت های اسلامی و دیگر جمعیت های هندی حد بحد

تز ئینات خو بی و جا بجا اجتماعات سرغو بی از خود تشکیل داده بو دند، و بهمین ترتیب الی گو ر نمنت هو س واصل گر دیدند. در وقت وصول سوکب شهر یارا فغانستان گارد احترام باسلاسی سوزیک، رسم احترام بجا آورده و ضرب توپ آغاز گر دید. پس از آن امان الله شاه غازی با گو رنر وداع کرده به اتاق مخصوص تشریف برده استراحت نمو د. رفقای سفر امان الله شاه بدو حصه تقسیم شده در اتاق های مخصوص که برای مهمانان محترم افغان تعیین شده بو د، جاگزین گر دیدند.

دعوت شب نشینی بافتخار امان الله شاه غازی ازطرف و ایسرادر بمبائی

چون شام روز مذکو ر، بتقریب ورود امان الله شاه غازی، از طرف و ایسرا گو رنر بمبائی، محفل دعوت رسمی ترتیب شده بو د، تا اندازهٔ دوصد و پنجاه نفر بزرگان ـ ماسورین و غیره بلباس رسمی نیز با احترام پادشاه افغانستان دعوت شده بو دند. امان الله شاه غازی به ساعت (۹) شب پنجشنبه (۲۳) قوق سال ۱۳۰۶ ش به [زال] نان خوری که در خو د قصر گو ر نمنت هو س و قریب اقامتگاه پادشاه غازی، وا قع بو د، بلباس رسمی تشر یف برد. و قبل از خروج امان الله شاه غازی، از محل اقامتگاه خو دش، گور نر بمبائی (و کیل وایسرا) باارا کین خو د در جلو دربرای مشایعت حاضر بو د. بعد ایفاء رسم تعظیم باذات ملوکانه یکجا بطرف سالون صرف نان روان شدند. در صدر محفل دعوت، مطابق نقشهٔ رسمی، در وسط میز بزرگ، چوکی امان الله شاه غازی و طرف راست شان گو رنر بمبائی و بطرف دست چپ شان سر فرانسیس همفر یز و بعد از آنها سردار محمد حسن خان صاحب و غلام صدیق خان چرخی سر منشی

خصوص (این وقت وکیل وزیر امور خارجه) جاگرفته بودند . در همین وقت خانم وایسرا وخانم گورنر نیز به اقامتگاه پادشاه غازی وارد شده ملکه ثریا و خانم های محترمهٔ افغانی همسفرشان را بجای علیحده که محفل پر شکوه دعوت رسمی بافتخارشان و به سویهٔ خیلی بزرگ ترتیب شده بود مشایعت ومهمانداری نمودند(۱) . در محفل دعوت رسمی پادشاه غازی، مدعوین افغانی وغیره بجاهای معین جاگرفته بصرف طعام پرداختند . پس از صرف طعام گورنر بمبائی [وکیل وایسرا] بپا استاده ودر مورد مریضی وایسرا گفت : وایسرا کمال تأسف دارد که در این دعوت رسمی حضور پادشاه افغانستان شامل شده نتوانست . و به مدعوین مطلب را رسماً توضیح نمود که وایسرا واقعاً مریض است. و بعداز آن متن نطق وایسرا را که قبلاً در جهاز بحضور امان الله شاه غازی تقدیم شده بود بحیث وکیل وایسرا قرائت نمود . مقابتاً امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان نطقی ایراد نمود که اینک هر دو متن را از نظر می گذرانیم:

---

(۱) به خوانندهٔ محترم تاریخ باید توضیح نمود که ملکه ثریا شاه خانم در آن سفر در همه جا از محافل دعوت مردانه کنار بوده بهمراه مصاحبه های افغانی می گذرانید . و در دعوت هاسور داستقبال خانم های رجال بزرگ میز بان رسمی قرار می گرفت . واما بعداز خاتمهٔ سفر رسمی منابع پروپاگندی انگلستان مضامین سراپا خلاف حقیقت را برضد پادشاه و ملکهٔ افغانستان انتشار دادند. چرا که این سفر بمنافع سیاسی و استعماری خود شان تمام نشد.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

متن نطق وا یسرا

«اعلیحضرت و جنابان مستطابان و آقایان ! ما یان امروز جزوی (۱) برای صفحات تواریخ صورت داده ایم . ازآنکه : امروز امتیازی بما حاصل شده که بخدمت اعلیحضرت پادشاه امان الله ، درمنزل افتتاحی آن سیاحت عظیمه به ممالک خارجهٔ آنطرف دریا که منجمله حکمرانان افغانستان اولاً بعزم آن پرداخته اند ، خوش آمدید میگوئیم . این خیر مقدمی است که محرک آن بمانا جنات دوستی است برای مملکتین و تحسین و تمجید برای حکمران آن که در عرض چنین مختصر سالی چندا ینقدر برای ترقی وتقویت مملکت خودش سر انجام داده است .

من بلطف اندوزی اعلیحضرت از منظر های ممالک و بلادیکه پیاپی پیش شان کشف کردند. و از مبادلهٔ خیالات خود با حکمران و مدیران ملل عدیدی رشک می برم ، اما مسافتیکه در پیش دارند، طولانی است . و هر آینه جز از جذبهٔ عالیهٔ وطنپرستی چیز دیگر نمی توان بود که مقیم تحمل و زحمات صعوبات تش را شوق شده باشد و اگر هندوستان مقتدر بفراهم آوردن اسباب

---

(۱) کلمهٔ جزوی مراد از فصل جدیدی است . ومقصود وایسرا از ین تصریح آنکه : این سفر رسمی امان الله شاه به هندوستان و مراسم استقبال شاندار او ، یک داستان بزرگ نوینی را در تاریخ هر دو کشور افغانستان و هندوستان افزوده است. و این طرزی از آرایش نکات ادبی تاریخ نویسان است که از جهت احترام بکار برده میشود. و چون متن است بعین عبارت درج گردید.

(وکیلی پوپلزائی)

راحت اعلیحضرت و علیاحضرت ملکهٔ معظمه (امان‌الله شاه و ثریا) در منزل اول این مسافرت قابل یادگاری آمده همانا هندوستان آنرا مایهٔ خوشبختی خودش خواهد شمرد.

اعلیحضرت چون ازین سواحل وداع نمایند خیراندیشی هندوستان بخود همراه خواهند برد. و آرزومندیم یادآوری های خوشگوارانهٔ توقف مختصری در میان ما هارا نیز همراه خود بگیرند. حالا از شما خواهش مینمایم با من شریک شوید، درینکه جام صحت اعلیحضرت امان‌الله شاه پادشاه افغانستان را بنوشیم. و روحیات خود را اظهار داریم. درینکه اقامت اعلیحضرت میان ما هادلپذیر و سفر اعلیحضرت آن طرف دریا و رایش مرغوب و مسعود بشود. بفراغت اتمام سفر و بخیر و سلامتی مراجعت فرمای افغانستان شده به منفعت دایمی ملت خود مدت ها حکمرانی فرموده باشند».

متن نطق امان‌الله شاه غازی بجواب بیانیه وایسرا نائب السلطنه هند

«وکیل جناب وایسرا وحاضرین محترم! از خیر مقدم پر از صمیمیت و پر از احساسات دوستانهٔ شما که نسبت بمن و مملکت عزیزم از طرف هندوستان بیان نمودید تشکر می کنم. من به مسرت میتوانم اظهار کنم که همسایهٔ عزیز من هندوستان به تمام محبت مراپذیرائی نموده و چندروزه سفر من در هند همه گونه آسایش را دارا بود. از آن رو یک خاطرهٔ خوبی با خود خواهم برد. در خاتمه: خواهش های نیک خود را برای تشئید روابط دولتین افغانستان و بریتانیا، اظهار کرده به صحت شما این آب صاف را می نوشتم.»

در وقتی که امان الله شاه غازی میخواست بپا استاده شده به نطق خود آغاز کنند حاضرین محفل بقدر یک دقیقه بکف زدن آغاز کردند . و یک جوش و خروش فوق العاده نمایان گردید . پس از صرف طعام شب ، امان الله شاه غازی و میزبانان ومدعوین از جا برخاسته در چمن هایی که با چراغان و بیرق ها تزئین شده بود ، بقدم زدن و تماشا آغاز کردند و بعد یک ساعت گردش. امان الله شاه خداحافظی نمود و مدعوین بجا های خود عودت کردند و امان الله شاه در اقامتگاه خاص خود شان تشریف بردند .

تماشای شهر بمبائی

صبح پنجشنبه (۲۳) قوس سال ۱۳۰۶ ش. امان الله شاه غازی بهمراه سردار محمد عثمان خان(۱) امیر قونسل افغانی در بمبائی بصورت غیر رسمی بجهت گردش وتماشای شهر بمبائی تشریف برده وجاهای قابل دید را تماشا نموده به ساعت (۱۱) قبل از ظهر به اقامتگاه خود بازگشت و نان ظهر را صرف کردند.

---

(۱) محمد عثمان خان ولد سردار امیر محمد خان ایشیک قاسی ولد سردار شاد محمد خان ولد سردار پیر محمد خان ولد سردار پاینده خان بارکزائی و در اواخر زندگی سفیر کبیر افغانی در تهران بود. والدهٔ مذکور مسماة دلبر سلطان بنت سردار فقیر محمد خان شاغاسی مامای علیاحضرت والدهٔ امان الله شاه غازی بود .

دعوت عصریهٔ اتباع افغانی

اتباع افغانی مقیم بمبائی بافتخار تشریف آوری امان الله شاه غازی با مصارف شخصی خودشان محفل دعوتی در عمارت قونسلگری افغانی ترتیب دادند.

بر حسب عرض سردار محمد عثمان امیر قونسل افغانی که از طرف همه اتباع افغانی مقیم بمبائی این دعوت عصریه بشرف ورود پادشاه افغانستان ترتیب یافته بود، ذات شاهانه به ساعت دونیم بعد از ظهر روز ۲۳ قوس سال ۱۳۰۶ به عمارت قونسل خانهٔ افغانی تشریف برد. طی این دعوت عصریه که تقریباً سه ساعت را در برگرفت احساسات خیلی صادقانهء یکعده افغانان به انتهاد رجه ابراز گردید وچون تزئینات و ترتیبات این محفل دعوت را بدرجهٔ اعلی گرفته بودند از هر لحاظ اسباب مسرت و شوق و شعف امان الله شاه غازی را در انظار همگان بتمام معانی فراهم آورد. بعد از قرار گرفتن پادشاه غازی بکرسی مخصوص و ختم سوزیک ودعائیه، چند نفر از سرکردگان بوکالت از طرف جمعیت های افغانی، توسط سردار محمد عثمان امیر قونسل افغانی در بمبائی بحضور امان الله شاه معرفی شدند. سرکردگان عرایض خیر مقدم های خودشان را یکی بعد دیگر به پیشگاه پادشاه افغانستان قرائت نمودند. و بعد از آن پادشاه غازی بجواب او شان و بدون آنکه مسوده یی در دست داشته باشد نطقی ایراد فرمود پس از صرف چای و ختم محفل پادشاه غازی بهر یک از شاملین دعوت مصافحه ووداع نموده خارج شدند. دعوت افغانهای مقیم بمبائی یکی از پرشکوه ترین محافل بزرگی بود که طی آن روز به استقبال شاه غازی ترتیب گردیده بود

متن نطق امان‌الله شاه غازی در محفل دعوت

افغانهای مقیم بمبائی

«امروز خود را حقیقتاً در افغانستان می‌یابم. چراکه تمام شما را دیده و همان اثرات جاذبهٔ افغانی را در شما یافته و مسرور و رهین شوم. به صحت باشید اثرات شیرینی که در استقلال و مرارت های تلخی که در غیر آن میباشد همه تان درک نموده اید. چندسال پیش شما همه بی‌خبر بوده و در هر جا بنام دیگران حساب میشدید. حتی بدربار خدای خود یعنی مکهٔ الله شریف بواسطهٔ ترک و ایران میرسیدید چراکه پاسپورت و تذکرهٔ افغانی ندا شتید. واکنون که مستقل شدید خدا را شکر کرده و از بارگاه بی‌نیاز ش استقلال و حریت تان را تا قیامت میخواهم.

حال شما یک بیرق و یک مرکز عظیمی (۱) دارید، در هرجا خواه کم باشد و خواه زیاد من از طرف خود برای تان وکلاء مقرر کردم چنانچه در اینجا از طرف من قونسل صاحب حاضر هستند، شما را نمی‌گذارند که راه خود را گم بکنید. لهذا این کار حکومت بود که کردم. حال لازمهٔ شما است که قونسل خود را محترم شناخته و این محل را جای مبارک و مقدس قرار دهید

---

(۱) مرکز عظیم مقصد از شهر تاریخی کابل است که در دورهٔ جدید از عهد امپراتوری درانی پدران امان‌الله شاه مرکز دایمی افغانستان مستقل قرار داده شد. و امان الله شاه همان استقلال تاریخی را از همین مرکز عظیم مجدداً اعلان و استرداد نمود چنانکه تا الان همان اساس متین دیرین یعنی مرکزیت تاریخی کابل ادامه دارد.

عزیز الدین وکیلی پوپلزائی

تا هر چه باشید بعزت باشید. و این عزتی که شما دارید از برکت افغانستان شما است. اگر شما قونسلگری را محترم شناخته و او امراو را اطاعت نمائید رضائیت مرا حاصل خواهید کرد. اگر افغانستان نام یک وطن مقدس نمی بود مرا کس احترم نمی کرد. برادران هند و یا حکومت محلی یا غیره اینقدر عزت نمی کردند بایداز کس خوشنود نبوده غیر از خدا و وطن مقدس خود. و درصورتیکه از وطن خود دور هستید برای شما چه بکار است. اول تر خدای خود را حاضر دیده او امر او را اطاعت کنید. علی الخصوص در این حال مسافرت خود باید یکدیگر را برادر بدانید. اگر چه این سفارش من غیر لزوم است. چرا که من در غیاب میشنوم که افغانها اتفاق شان یک برده شده میرود. باز هم تائید میکنم که خدای ما امر کرده که ما پاک عمل بوده معاملهٔ ما مبنی بر دروغ نباشد. ازین رو باید معامله که با هر کس میکنید، صاف و صادقانه باشد. با هند و و غیره اینقدر صاف باشید که کسی شمارا در محکمه کش نکند. رفتن محکمه را عار بدانید و معاملهٔ بر استی کنید. در غیر آن شما خود را بدنام کرده و لکه یی بر افغانستان وارد می آید.

خود را و قوم را بدنام نکنید. لهذا در تمام معاملات صاف و صادق باشید. شما که در یک مملکت میباشید خواه هندوستان یا ایران وتمام اروپا وایشیا هرجا که باشید قانون محلی آنجارا احترام کنید. این طور نکنید که خلاف رفتار نمائید. و باید شما اولاد حقیقی من خود را بسازید. اگر چه من شما را از چشم های درشت و پیشانی های ترش و ابرو های سیاه تان میشناسم که افغان هستید. لیکن هر کس نمیشناسد. لهذا شما باید پاسپورت و تذکره داشته باشید. از قراریکه

خفیه می‌شنوم که شما اگر پاسپورت گرفتید یا می‌گیرید، میگوئید ما را عسکر وغیره میگیرند. ولی این درست نیست. شما خوبی‌های تذکره و پاسپورت را بد تلقی نکنید. شما اگرچه اولادمن هستید، ولی درصورتیکه تذکره داشته باشید اولاد حقیقی من خواهید شد. پس شما کوشش کنید که خود را اولاد حقیقی من ساخته بتوانید، کسی که تذکره نداشته باشد، نزد قانون ولایت او مشکوک میباشد. لهذا این یک چاره ایست که تمام دنیا اجراء کرده شمانیز پیشتر اجراء کنید. ولازمهٔ شما است که برای مملکت خود فداکاری کرده و نگذارید هیچکس به بد نیتی در آن مملکت قدم بگذارد. انسان یک دفعه میمیرد. اگر در خیر مملکت و برضاء خدای خود، خود را بکشد بهتر است. بحضور خدای خود بسیار شکر میکنم که افغانها تندرست و شجاع و وطن دوست هستید از خدا شما را همیشه باشرف و باعزت میخواهم.»

(پاینده باد افغانستان عزیز ما)

دعوت عصریه باحترام امان الله‌شاه غازی

ازطرف گورنربمبائی

ساعت پنج و نیم عصر پنجشنبه (۲۳) قوس سال ۱۳۰۶ ش باحترام تشریف آوری امان الله شاه پادشاه افغانستان در بمبائی، گورنر بمبائی محفل دعوت رسمی برگذار نمود. و دعوت‌گاردن پارتی در چمن های (و یلنگتن هکب) ازطرف حکومت آنجا رسماً ترتیب و شخصیت های بزرگ مقیم بمبائی وماموریں عالیرتبه به تعداد کثیر در دعوت حضور بهم رسانیده بودند، رفقای سفر امان الله

شاه‌غازی بسواری‌موتر بآنجا رفته و ملکه‌ثریا (شاه خانم) بهمراه اعلیحضرت امان‌الله شاه تاآنجادر یک موتر بودند. بعد از فرود آمدن از موتر، ملکه ثریا باخانم های محترمات‌افغانی و زنان‌میزبان‌بیک طرف‌جدا از جمعیت‌مردان جاگرفتند. امان‌الله شاه غازی و صاحب‌منصبان و مامورین و گورنر بمبائی‌و مدعوین بدیگر طرف‌چمن اخذ موقع نمودند. پس‌از صرف‌چای‌در بین باقی‌اهالی که همه بپااستاده و جدا جدا رسم احترام‌بجاسی آوردند و تقریباً بالغ بر سه صد نفر میشدند، امان الله‌شاه غازی گردش کرده بابعضی ذوات مصافحه و احوال پرسی فرمودند. درختم دعوت که‌تاساعت(۷)شام دوام داشت، امان‌الله شاه‌و ملکه ثریا به‌گورنمنت هوس عودت کردند.

دعوت شب‌ازطرف گورنربمبائی وخانم وایسرا بوکالت وایسرانائب‌السلطنهٔ هندوستان

شام پنجشنبه (۲۳) قوس۱۳۰۶ش که فردای آن‌جمعه‌بود، بافتخار امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا(شاه‌خانم) ازطرف گورنر بمبائی‌و به وکالت‌وایسرا نائب السلطنهٔ هندوستان (که مذکور دراین وقت مریض بود) و خانم وایسرا، دعوت شب نشینی‌درگورنمنت‌هوس‌بعمل آمد. امان‌الله‌شاه و ملکه ثریا و همراهان سفرشان در محفل‌دعوت که‌درد و سالون بزرگ جداگانه ترتیب یافته بود، تشریف بردند.

گورنر بمبائی‌بحیث‌وکیل و ایسرا نائب‌السلطنهٔ هندوستان از امان الله‌شاه

پادشاه افغانستان، وخانم و ایسرا از سلکه ثریا استقبال و احترام نمودند.
محفل دعوت پس از صرف طعام به‌ساعت (۱۱) شب خاتمه یافت.

دعوت انجمن خلافت وزعمای هند

امان الله شاه غازی صبح جمعه (۲۳) قوس سال ۱۳۰۶ ش در دعوت انجمن خلافت و بعضی زعمای مشهور هندوستان (جمعیتی که بنام جماعت استقبالیه تعیین و جهت تقدیم خطابه ها و سپاسنامه ها و عرایض ارادات خود ها در یک میدان وسیع ترتیبات بس مجلل گرفته و قبلاً از امان الله شاه غازی دعوت بعمل آورده بودند).

این دعوت که در یک میدان خیلی وسیع انعقاد یافته و بیش از سه لک نفر در آن شرکت داشتند تشریف بردند.

ازدحام و ولوله عجیبی بنظر میرسید. در وسط میدان بصورت تخت و سایه بان محل نزول اجلال امان الله شاه غازی را برگذار نموده بودند. امان الله شاه بدانجا تشریف فرما گردیده بر کرسی مخصوص که بر فراز تختگاه گذاشته بودند جلوس فرمود. پس از لمحهٔ سکون عمومی با احترام تشریف آوری پادشاه غازی نمایندگان فرقه و انجمن خلافت هر یک جداگانه خطابه ها و سپاسنامه های خود را هدیتاً تقدیم حضور پادشاه استقلال بخشای افغانستان سی نمودند. ولی از کثرت آوازها و همهمهٔ اهالی و هیجاناتیکه در آنها تولیدشده بود و هرآن خود را به تخت قرارگاه امان الله شاه غازی، نزدیک میکردند، صدای عموم مفهوم

شده نمی‌توانست، ولی از جمعیت های محدود وقریب همین مطلب زیاد شنیده میشد که میگفتند :

«اعلیحضرت پادشاه جوان و جوانبخت غازی افغانیان – نه تنها آزادی بخشا و ترقیخواه ملت غیور خود است، بلکه این شخصی است که آزادی وترقی و اتفاق تمام ملل اسلام را میخواهد، وما از وی التجاسی کنیم که مطابق آرزو های خودش حقوق حقهٔ تمام مردمان کافهٔ اسلامیان رابخواهد، و همگان از شجاعت و رشادت ذاتی و فطری وی همین امیدو اثق را دارند».

درین محفل باوجودیکه وسیلهٔ نشرالصوت (لو دسپیکر) موجود بود، ولی باآنهم آواز، کلمات و جملات بدرستی شنیده نمی‌شد.

بهر تقدیر بعد از قبولی خطابه ها و هدایای شایان شان، شهریار بزرگ افغانستان باهمان لهجهٔ مخصوص و الفاظ آتشین و هیجان انگیزی که داشت، بزبان دری و بدون مسودهٔ قبلی و از روی حافظ جوابآ نطق فصیح و بلیغ ایراد نمود که سردار شیر احمدخان (۱) آن را به اردو ترجمه میکرد. تاشنوندگان بفهمند.

---

(۱) شیر احمدخان ولد سردار فتح محمدخان امین العسس سابق. شیر احمدخان از فضلاء وسیاستمداران وقت بوده و زمان زیاد رئیس شورای دولت و هم وقتی وکیل وزارت امور خارجه ویکی از همراهان سفر امان الله شاه غازی در این وقت. و در سال ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸ شمسی در کابل بود. وی دوران جوانی را در هندوستان گذرانده وزبان اردو را خوب میدانست. و شخص دارای هرگونه اعتبار و اعتماد بود. طاق ظفر پغمان در ماه سرطان سال ۱۳۰۳ شمسی به نطق همین شخص از طرف وکلای ملت افغانستان افتتاح گردید. و مصادف ایام لویه جرگهٔ دورهٔ دوم عصر امانی بود. (عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

اهالی هندوستان در این مجمع عمومی وضعیت رقت آور از خود نشان میدادند زیرا که در حال بسی نا امیدی و محرومیت حق آزادی هندرا بهر زبان ابراز میداشتند. و امیدگاه خود امان الله شاه پادشاه غازی را دانسته به لهجه هاو وضعیت های گوناگون نظر دقت آن شهر یار را بطرف کافهٔ مسلمین هند جلب میکردند و به همین امید، محبت و احترام فوق العاده نسبت به امان الله شاه غازی داشتند وهمیشه اخلاص و صداقت ابراز میکردند.

ساعت یازده ونیم روز مذکور که وقت ادای نماز جمعه قریب شد، امان الله شاه بغرض ادای نماز جمعه خواست تا محفل را ترک بگوید. امانظر بوفور اهالی و جوش و خروش زیاد آنها با بسیار مشکل خود را به موتر رسانید. اهالی موتر را احاطه کرده از شوق و محبت زیاد راه عبور نمیدادند. بعداً امان الله شاه به گورنمنت هوس رفته و پس از وضو و تبدیل لباس، بطرف مسجدجامع [ا-ای] حرکت کردند.

ادای نماز جمعه در مسجد جامع (ا- ای) بمبائی به امامت وخطابت امان الله شاه غازی

پادشاه افغانستان، باهمراهان سفرشان، به حوالی ساعت (۱۲) روز جمعه (۲۴) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی از گورنمنت هوس بمبائی بجهت ادای نماز در مسجد جامع مشهور [ا-ای] بمبائی مشرف شد.

از جلو قصر گورنری (اقامتگاه امان الله شاه) تا دروازهٔ مسجد جامع بدو طرف جادهٔ خط سیر موکب پادشاه غازی، پولیس ایستاده و ترافیک بطور عموم

متوقف وتا ختم ادای نماز جمعه تمام جاده کاملاً مسدود بود. امان الله شاه غازی
در مسجد جامع ، امامت نماز وخطبه را خود بجا آورده و هزاران نفر نماز گذار،
از جملهٔ مقتدیان پادشاه افغانستان بودند. پادشاه غازی بعد از ختم نماز که امامت
را خود بر ذمت داشتند ، به خطابت و موعظت آغاز کردند .

خلاصهٔ متن خطابت امان الله شاه غازی

« بدرگاه خالق خود شکر میکنم که ما را بدین اسلام آفریده ومثل حضرت
محمد مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم ، رسولی برای ما فرستاده است. با زخدای خود را
یگانه بشناسید ، و شرك نیاورید . خداوند عظیم است. به طاعت ما هیچ احتیاج
ندارد . فقط هر چه می کنیم ، برای آسایش دینی و دینوی خود میکنیم . فرض ترین
چیز هائیکه در دین ما زیاد تر تاکیدشده نماز است. نماز را ترك نکنید .
(پس مکن در نماز ها تقصیر) . بعد از آن کمك و همدردی با غربای اسلام است.
همدردی چیست ؟ زکات است که خداوند امر کرده، و نیز اتفاق است با همد-
یگر ، میان مسلمانان و نیك معامله گی است با اهالی دیگر مذاهب. اگر چه هندو-
گبر- ارمنی -و هر کس باشد .

(صافی آئینه با گبر و مسلمان آشناست) . لهذا باید عزیز بدانیم کسانی را که باما
در حیات اجتماعی شریك میباشند. ثواب روزهٔ شما نسبت به ما زیاد تر است
چرا که شما در هوای گرم روزه می گیرید . اگر روزه نگیرید از طرف حکومت
اینجا جزائی نیست که بزور بالای شما روزه بگیرد . مثلی که در افغانستان

جبری است (۱) ودر این قدر گرسی که در هندوستان است رو زه‌سی گیر ید.
لهذا ثواب شما نسبت بما زیادتر است. پس درروزه گرفتن تقصیر نکنید. فریضهٔ
حج ضرور است. و سن سیدانم که شوق زیاددارید، لیکن چنین خیال نکنید
یك خانهٔ سنگی را طواف سی کنیم. خدا وند حاضر است به همه حال (در کعبه چه
سی روی دلی را دریاب). دل هر مسلمان خانهٔ خدا است. وبدست آوردن
دل آباد کردن خانهٔ خدا است. اگر شما حج سی روید ویا افغانها حج سی روند، مقصد
شما همین باشد که برادران هندی-ترکی-ایرانی-بخارایی -عربی و غیره
مسلمانان را دیده به آنها محبت و اتفاق و درددل خود را بکنیم. بسیار افسوس
سیکنم که تمام دنیای اسلام دور خوردن به کعبه را ثواب سیدانند، لیکن نمی
دانند که مقصد از رفتن به کعبه برحالات خوب و بدیکدیگر واقف شدن و محبت
کردن است. لهذا وقتی که کعبه سیروید باید باهم اتفاق و صحبت کنید. در
دین چنین امر است که:

---

(۱) مقصد امان‌الله‌شاه ازاین اشارات آنست که یعنی افغانستان مملکت اسلام
و پادشاه آن مسلمان و ازطرف حکومت نیز برسردم تاکیدادای فرایض سیشود
و حکومت انگلیسی هند که پروای روزهٔ مسلمانان را ندارد و تاکید نمی کند
و شما سردم مسلمان هندوستان برضاُ خود و به میل اسلامی خود روزه سی گیرید.
ثواب شما بیشتراست. و بدین اشارات دانا ند که یعنی شما مسلمین هند حکومت
اسلامی ازخود ندارید وتا آزاد نشوید، حکومت متدینی که پابند احکام دین
باشد یافته نمیتوانید، تا سگر آزاد نشوید و بقرار این عبارات ساده و سلیس
تمام آن حقایق را با آن مسلمین ملك هند داناند.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

برای دین و الفاظ مقدس دیگران باید اهانت نکنید. چرا که اگر تو دین او را حقارت کردی در حقیقت قرآن عظیم را در حقارت انداختی. بعضی از برادران هندی ما چنین خیال میکنند که من برای دین خدمت میکنم و این حقیقت خدمت نه بلکه اهانت است. میگویند پدر مرا مگو که پدر تر انگویم. چنین نکنید که برای مساجد، اهانت برسد. و در خاتمه:

دعا میکنم که قدر اسلام بهر گوشهٔ دنیا است. خداوند متعال جل علی شانه العزیز در حفظ و حمایت خود محفوظ و مأمون داشته باشد و افغانستان عزیز مرا و تمام ممالك اسلام را در حفظ ابدی خود داشته و مردمان آنرا برراه مستقیم پایدار و بجمیع احکام دین حضرت سیدالمرسلین (ص) مستحکم بدارد. و من عاجز را توفیق مزید عنایت فرماید تا من بحیث یك خدمتگار عالم اسلام خدمت کنم، و تمام عالم اسلام را خداوند قدیر و مستعان در حال بسی ترقیات و تعالیات بخواهیم و از خدمت دایمی شان همیشه مسعود و سرافراز باشیم. آمین یارب العالمین».

مقصد امان الله شاه غازی این بود که: مسلمانان هندوستان معابد هندوها را ویران و حقارت میکردند، و برمقدسات دینی آنها تجاوز میمودند. و بدین سبب هر روز به کینه و کدورت شدید یکدیگر می افزودند. و از این وضعیت بر مسلمانان هندوستان اضرار مادی ومعنوی میرسید. و از بروز و ادامهٔ نفاقهای شدید انگلیسان در هر وقت استفاده می بردند. و هرچند در سر ور گذشته بسیار تجاوزات و تخریبات از جانب اهل هنود بعمل آمده بود ولی در این وقت امان الله شاه در مسجد جامع بمبئی مسلمانان هندوستان را توصیه نمود که شما باید از تجاوزات خود منصرف شوید. زیرا تا وقتی که این نفاقها موجود باشد اهالی آن سر زمین بحقوق آزادی خود نمی رسند، و امان الله شاه که

طرفدار جدی آزادی کشور پهناور هند از سلطهٔ انگلیس بود، یگانه عامل آن را اتفاق در دمان هند میدانست. و بهریك جمعیت مسلم وغیرمسلم همین تاکید اتفاق وترك نفاق میفرمود . چنانچه دروقتیکه معاهدهیی رابا انگلیس امضاء نمود گفت این معاهده راکه من با شما امضاء میکنم، معاهدهٔ صلح است ونه دوستی معاهدهٔ دوستی راوقتی امضاء کنم که بریتانیا حقوق آزادی هندرا برسمیت بشناسد . امان الله شاه بعدازادای نماز وخطابت وموعظت از مسجدجامع بمبائی خارج گردیده به قصر اقامتگاه رسمی خود (گورنمنت هوس)عودت نمودند

دعوت بلدیهٔ بمبائی

به ساعت (۳) بعدازظهر جمعه (۲۴) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی ازطرف بلدیهٔ بمبائی بنمایندگی تمام شهریان آنجا دعوت عصریه بافتخار امان الله شاه پادشاه افغانستان ترتیب یافت. امان الله شاه بقرار پروگرام مرتبهٔ رسمی بآنجا تشریف فرما گردید عمارت بلدیهٔ بمبائی تزئینات مجلل و باشکوه یافته بود. و درطول جادهٔ خط سیر پولیس استاده بود . شهریان بمبائی حدبحد استاده رسم احترام بجامی آوردند درجلو دروازهٔ عمارت بلدیه ،طلاب مکاتب صف بسته ورئیس بلدیه برای پذیرائی حاضر بود. امان الله شاه بعدازورود به سالون بزرگ ریاست بلدیه به یك چوکی بزرگ که دروسط خانه بر فراز تخت گذاشته شده بود، اخذ موقع فرمود و بدوطرف شاهانه وزرای همسفرشان جا گرفتند. و باقی رفقای سفر درصف دوم نشستند .اعضای ریاست بلدیه وشخصیت های مشهور بمبائی، بطرف مقابل و بهدو سمت راست و چپ بر چوکی های معینهٔ خود جا بجا شده پس از

ختم مراسم احترامات و قرار گرفتن مدعوین به جاهای معینه، رئیس بلدیه بمبائی بزبان انگلیسی لایحهٔ خیرمقدم بحضور امان الله شاه غازی بعرض رسانید و شخص دیگر بزبان دری ترجمانی می‌نمود. مضمون رئیس بلدیه از نگاه عبارت و مطالب خیلی جذاب و متین بود.

بعد از ختم معروضهٔ رئیس بلدیهٔ بمبائی، ورقهٔ لایحهٔ مذکور را که در یك صندوق نقره‌یی بسیار مقبول نهاده بودند، بحضور امان الله شاه غازی تقدیم نمودند و درلحظه‌ئی که امان الله شاه غازی صندوق نفیس نقره‌یی حاوی لایحهٔ خیر مقدم شهریان بمبائی را از دست رئیس بلدیه می‌پذیرفت، حاضرین بطور عموم باحترام قهرمان ملی افغانستان بپا استاده بکف زدن شروع کردند. در اخیر امان الله شاه نطقی ایراد نمود که توسط سردار شیر احمد خان بزبان هندی ترجمه می‌گردید.

دعوت انجمن اسلامی در بمبائی

در عصر همین روز بعد از دعوت ریاست بلدیه، از طرف انجمن اسلامی بمبائی نیز دعوت عصریه بافتخار ورود امان الله شاه غازی ترتیب یافت. و امان الله شاه با وصف محدودیت وقت بدانجا تشریف فرما گردید. در دعوت انجمن اسلامی، گورنر بمبائی هم شمولیت داشت. و در وسط [زال] بر تخت بلند که بدین مناسبت احترامأ آراسته شده بود، امان الله شاه غازی اجلاس فرمود و در پهلوی سمت راست گورنر بمبائی و بطرف چپ رئیس انجمن اسلامی نشستند رئیس انجمن اسلامی، لایحهٔ خیر مقدم به پیشگاه پادشاه افغانستان بوقت عصر جمعه (۲۴) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی قرائت نمود، و ورقه را با صندوق بیش قیمت آن بحضور امان الله شاه شهریار بیدار دل افغان تقدیم نمود، و امان الله شاه

غازی بجواب رئیس انجمن اسلامی جواباً نطقی فرمود. وبعد از آن برای صرف چای باگورنر و همراهان سفرشان به سالون پهلوی [زال] تشریف بردند و باقی اهالی اعزه و سعار یف مدعوین و اراکین انجمن در میدان پیش روی عمارت به صرف چای آغاز کردند.

در موقعی که امان الله شاه غازی بسواری موتر بطرف انجمن اسلامی تشریف می بردند، در طول راه خط سیر موکب شاهانه جمعیت و ازدحام عمومی موجود وحد بحد صداهای زنده باد از مستقبلین بلند، و موزیك ترانهٔ ملی افغانی را شروع بنواختن نمود. بعد از ان موزیك هند نواخته شد. امان الله شاه غازی پس از صرف چای با مدعوین وداع نموده و بسواری موتر خود که گورنر بمبائی در موتر جداگانه از عقب می آمد، روانهٔ گورنمنت هوس گردیدند. مستقبلین بار دیگر در طول جاده الی گورنمنت هوس به شوق و ذوق تمام گرد آمده بودند و نعره های زنده باد اعلیحضرت غازی از هر طرف پیوسته بلند میگردید و در عصر همین روز ملکه ثریا (شاه خانم) در دعوت زنانه که از طرف خانم وایسرا و خانم گورنمنت در محل جداگانه و بدون اشتراك مردان ترتیب یافته بود تشریف بردند. شام همین روز امان الله شاه غازی از طرف حکومت هند برای صرف نان شب دعوت شدند. ذات شاهانه بدعوت مذکور تشریف نبردند. اما یك عده از همراهان سفرشان بدعوت مذکور اشتراك نمودند پس از صرف نان شب فلمی به نمایش گذاشته شد. و چون در این فلم مراسم پذیرائی امان الله شاه غازی در بمبائی نشان داده میشد، پادشاه غازی بدیدن فلم تشریف بردند.

ساعت ده صبح روز شنبه (۲۵) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی در گورنمنت هوس جمعیت پارسی ها وجمعیت طلاب هندوستان وجمعیت اهل تشیع برای عرض خیرمقدم

و تقدیم بیانیه های شان در میدان وسیع اجتماع نموده بودند. امان الله شاه غازی برای قبول سپاسنامه های جمعیت های مذکور تشریف بردند. بعد از ختم مراسم احترام که از جانب جمعیت های کثیر مذکور بعمل آمد. بر قرارگاه خاص تکیه زد. اول جمعیت پارسی ها خطابهٔ خود را بزبان دری بیان کردند واصل ورقه را باصندوق مزین و مصنع آن بحضور امان الله شاه غازی بحیث یکی از یادگار های سفر و علامت اخلاص و فدویت فرقه های مختلف بآن شهریار نامدار افغان اهداً تقدیم کردند. و بعد از آن طلاب هندوستان و پس از آن رؤسای جمعیت اهل تشیع (۱) جداجدا خطابه ها و هدایای خود را تقدیم کردند امان الله شاه غازی بجواب هر یك جمعیت ها پرداخته و همهٔ آنها را بکوشش نمودن در ترقی معارف و اتحاد و اتفاق و بقای حیات فرقه های مختلف و کوشش تنویرافکار زنان و کنارجستن از حسادت ها و تعصبات بی فایده که مذهب اسلام اساساً بدان وقعی نگذاشته ولی بمرور زمان اشخاص صاحب غرض آنرا ذریعهٔ بدست آوردن رزق خود قرار داده باعث تباهی اقوام گردیده اند توصیه فرمودند

---

(۱) کلمات پارسی ها و اهل تشیع - این نام های بود که فرقه های مختلف اسلامی متوطنین هند بر خود قائل بوده و به همین نام ها و عنوان ها از مقدم امان الله شاه رسماً پزیرائی می نمودند. و برای شناخت جمعیت های مسلمان مذکور در مسودات سفرنامهٔ امان الله شاه غازی عین همین عبارات قیدشده است

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

وایماً واشارتاً افکار عموم بطرف استحصال حق آزادی خودشان که نباید همیشه در تحت اثر انگلیس باشند. متوجه ساخت و پیوسته آن افراد سر شناس و جمعیت ها را به اتحاد و زیست باهمی و ترقی علم و معارف تاکید می نمود.

در خاتمه: امان الله شاه برای شان فرمود که: من یك شخص مسافرم که فقط از هندوستان عبور میکنم. اگر نصایح مرا بپذیرید بد خوب و الا (دست دل گیرم و بیرون روم از کشورتان). و بگفتن این مصراع ختم کلام نمودند. (۱)

متن سپاسنامهٔ پارسیان وقزلباشان

مقیم بمبائی

« پادشاه غازی! ما پارسیان و ایرانیان مقیم بمبائی که علاقمندی به شخص شخیص پادشاه غازی و ارتباط دیرینهٔ تاریخی با مملکت افغانستان داریم. بعرض عبودیت مبادرت و تبریك ورود مسعود به اولین پادشاه مستقلی که از طرف سلاطین

---

(۱) انگلیس از همین مرحله که مردسان اهل تشیع و غیره از امان الله شاه غازی استقبال کردند سخت دچار اندیشه شد، ودانست که حین باز گشت او به افغانستان و تقویت امور تخنیکی و تسلیحاتی از ممالك دوست در رهی استرداد استقلال کشور های تحت تسلط انگلیس خواهد برآمد زیرا که برمز واشاره پیوسته در این خصوص سخن میراند. واتحاد ویگانگی اقوام وقبائل رافقط برای همین مقصد میخواهد وبسیار سعی دارد که سنی وشیعه را باهم متحد داشته باشد چنانکه انگلیس گفته بود: امان الله شاه ظاهر آچیزی نمیگوید، و اما در باطن خود را بزرگ همه سلاطین امروز شرق می شناسد و بلکه آرزو دارد، خطاب خلیفة المسلمین بر خود قائل شود. و از امثال این حرف ها مطالب زیاد گفته شد و در فصل خزان سال ۱۳۰۷ شمسی بظهور آمد.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

و رؤسای جمهور اروپا دعوت شده‌اند عرضه میداریم .

اعتضاد و اتحاد ما به مملکت افغانستان بواسطهٔ نژاد و یگانگی زبان است که محکمتر از هزار ارتباط سیاسی است . وعلاوه براین علاقه کامل به اقتدار افغانستان داریم. وهر قدم کوچکی که برای ترقی و تعالی مملکت، اعلیحضرت برمیدارند ، بانهایت خورسندی تقدیس مینمائیم .فرق افغانستان امروز وچندسال قبل از هرحیث شگرف ونتیجهٔ عدالت و فطانت و همت و استقامت سجیهٔ و حمیدهٔ ذات پادشاه غازی است. ما میدانیم چسان تسهیل حمل ونقل ایجاد و کارهای مهندسی مقررو وسائل سپاه منظم شده وعلاوه بر همه چگونه معارف تأسیس گشته که موجب حیرت است .

تحصیل علم منحصر به پسران نیست مدارس برای دختران هم موجود و هر ساله دولت جوانان وطن را برای تحصیل مدارج عالیه به اروپا اعزام میدارد. بافطانت مبصرین، پادشاه غازی روابط دوستانه را به همسایگان منعقد ساخته اند بریتانیا و ایران و روس-افغانستان را دوست محترم میدانند. فرمانفرمائی پادشاه غازی بر فرق مختلفهٔ ساکنین افغانستان و سلوک متساویه (۱)

---

(۱) این تصدیق پارسی ها و ایرانی های مقیم بمبائی کاملاً صدق است. زیرا که تاریخ افغانستان و هم اسناد دولت وحکومت افغانستان این حقیقت را ثابت می کند و امان‌الله شاه از بدو جلوس خود بوسیلهٔ اشتهارات ونظامنامه ها این حقوق مساوی را اعلان نمود و هم در نطق های خود این مطلب را همه وقت تاکید می نمود. وگذارش لویه جرگه هانیز شاهد است .

کلمهٔ سپاه در متن ممکن مقصد از سپاهی باشد که معنی آن فخر کننده است (عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

و بطرزیکه تاحال تعصب مذهبی دیده نشده بهترین سرور ساست. نه فقط دوستان اقتدار افغانستان، استقلال آن مملکت را بما خاطر نشان کرده اند، بلکه استقلال افغانستان را نمایش های مکرره در جشن های استقلال هرساله در کابل گواهی کافیست. ابنیه و آثار عتیقهٔ افتخاریهٔ افغانستان بواسطهٔ دانایی و توانایی شخص پادشاه غازی تجدید گشته است. از یزدان پاك خواهانیم که مسافرت اعلیحضرت و علیاحضرت ملکه کاملاً با خرسی قرین و تجارب ماخوذه از شهر های مختلفهٔ اروپا در ترقی افغانستان تاآخرین نقطهٔ مقصود کفایت نماید. و روابط برادرانهٔ کاملة الوداد را با ممالك این دو همسایهٔ افغانستان که ایران و هندوستان باشد علی الدوام استوار سازد».

***

امان‌الله شاه غازی پس از استماع خطابه ها و ایراد بیانات و ارشادات شاهانه از میان جمعیت های پارسیان و ایرانیان مقیم بمبائی و طلاب معارف آنجا خارج شده به محل اقامتگاه خود معاودت فرموده و مصروف امور سفریهٔ خود شدند اما رفقای سفر شان بدعوت رسمی خانم وایسرا و گورنر بمبائی شمولیت ورزیدند.

و پیش از صرف نهار، بنابر خواهش خانم وایسرا که تقریباً حیثیت ملکه را در آن سر زمین داشت، با هیأت حکومت و ایسرا و گورنر بمبائی یك عکس یادگاری گرفتند. محفل دعوت رسمی تاساعت (۳) بعد از ظهر ادامه یافت

تماشای اسپ دوانی

به ساعت (۳) بعد از ظهر شنبه (۲۵) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی امان الله خان شاه غازی بسواری موتر خود علیحده و ملکه ثریا با خانم های افغانی معیتی خود جداگانه برای تماشای اسپ دوانی جانب کلوپ ویلنگتن حرکت کردند. پیش از ورود به کلوپ، در یك محفل معین از موتر فرود آمده بسواری گادی چهار اسپه و بمشایعت سواران پولیس که و زراء همرکاب شاهانه نیز در سه گادی چهار اسپه از عقب می آمدند، عازم کلوپ گردیدند. و این مراسم بطور عموم رسمی و دارای تشریفات و ترتیبات مجلل و پر شکوه بود. گورنر بمبائی با امان الله شاه غازی، و خانم گورنر و خانم وایسرا به معیت ملکه ثریا که در موتر جداگانه حرکت نموده و قبلاً به کلوپ رسیده بودند در یکطرف جا داشتند. حین فرود آمدن امان الله شاه غازی از گادی، موزیك مارش استقلال را نواخت. و اهالی زیادی که شامل این مجلس بودند، استاده شده احترام کردند.

در اثناء اسپدوانی صرف چای نموده و بعد از ان، امان الله شاه با گورنر بمبائی و سائر اشخاص رسمی در یك چمن دیگر رفتند. در آنجا دو جائزهٔ نقرهٔ یکی بنام [کابل کپ] و دیگری بنام [وایسرا کپ] که قبلاً آماده کرده بودند، بر سر میز ها گذاشته شده بود. در ختم مسابقه جائزهٔ کابل کپ را امان الله شاه غازی، و وایسرا کپ را ملکه ثریا به برندگان مسابقه اعطاء کردند، پس از آن امان الله شاه به ترتیب گذشته با وزراء همرکاب خود بسواری گادی ها و ملکه ثریا باخانم های معیت شان توسط موتر ها جداگانه بطرف دروازهٔ هند حرکت نمودند.

در طول جاده مستقبلین ازدحام کرده بودند، و به صدای بلند: خداحافظ می‌گفتند . وقتی که موکب امان‌الله‌شاه به دروازهٔ هند [شهر بمبائی] مواصلت نمود، افراد عسکری و پولیس رسم سلام بجاآوردند. و بعداز فرودآمدن از گادی، دستهٔ طیارات بحری از روی بحر جهت رسم احترام پرواز نمودند و از دو جهاز جنگی که در بندر توقف داشتند. شلیك های توپ ها آغاز گردید، و موزیك عسکری سلام شاهی و ترانهٔ ملی افغانی را نواخت. و این نغمه که بنام مارش استقلال شهرت داشت، ولولهٔ عجیبی بر مردم هند ایجاد می‌نمود امان‌الله شاه بمعیت گورنر بمبائی و افسران نظامی آنجا، گارد احترام را معاینه فرمود ، و پس از رسم قبول سلام ، از دروازهٔ هند (۱) خارج گردیدند امان‌الله‌شاه غازی، با خانم وایسرا [خانم نائب السلطنهٔ هندوستان] و مامورین رسمی و هیأت حکومت وایسرا و افسران نظامی بمبائی بر لب بحر وداع کرده و توسط واپور جهاز موسوم به [راجپوتانه] که قبلاً آماده‌شده‌بود حرکت کردند .

در این موقع شلیك های (۲) توپ ها مجدداً شروع وطیارات در هوا مشایعت می‌نمودند . وقتی که پادشاه غازی داخل جهاز شدند. از جهاز جنگی که برای رسم

---

(۱) یك دروازهٔ شهر بمبائی باین نام مشهور است. چنانکه دروازهٔ لاهور کابل - دروازهٔ کابلی شهر قندهار - دروازهٔ قندهاری شهر هرات .

(۲) آواز چند بندوق که به یکبارگی سر دهند. و این لفظ ترکی است. و توپ هایی هم که باستقبال و احترام مهمان بصورت پیوست به صدا در آورده شود، همین اصطلاح را بکار برند . (وکیلی)

مشایعت حاضر شده بود ،سلامی فیر توپ شروع و هم از استحکام بحری، مقابل گورنمنت هوس بمبائی ضرب توپ آغاز شد. سائر جهازهای متوقف بندر باحترام پادشاه افغانستان علی العموم بابیرق ها تزئین گردیده بودند، وبر فراز هر یك از آنها بیرق ملی افغانستان بالا بود. که مشاهدهٔ آن عظمت و و استقلال کامل افغانستان را نشان میداد .

بر فراز جهاز راجپوتانه نیز بیرق دولت مستقل افغانستان را بر افراخته بودند. پس از ختم مراسم وداع باگورنر بمبائی امان الله شاه غازی با جنرال قونسل افغانی و قونسل های مقیم کشور هندوستان وداع نموده و به آنها اجازهٔ معاودت دادند .

جواب پیام مسلمانان روهیلکند

در ایامی که امان الله شاه غازی در ماه قوس سال ۱۳۰۶ شمسی از کشور هندوستان به حیث مهمان رسمی دیدن نمود، از جملهٔ اقوام آنجا مردم افغان روهیله که به نام مسلمانان روهیلکند معروف اند، نیز پیام سلام واحترام تقدیم نمودند .وگفتند : همان درجات اخلاص خود را که هشت سال قبل از صمیم قلب بوسیلهٔ هیأت محترم افغانی بیان کرده بودیم. آن تمنیات خود را تائید می نمائیم . چون این خاطرهٔ شریف در قلب هر افغان موجود بود امان الله شاه همان پیام ها و کلمات حسن نیات خود را که همیشه و هم در این اوقات سفر برای عزت و سرافرازی اهالی هند بیان فرموده بود، در این بار نیز برای اراکین وفد مسلمانان روهیلکند وسائر مسلمانان هندوستان ابراز فرموده

اطمینان داد که مسلمانان هیچوقت از همدیگر و در هر کشوری که باشند، دوری ندارند و ما وشما و همه عالم اسلام بغم ودرد یکدیگر شریك میباشیم وحقیقت چنان بوده است که محمود طرزی وزیر امور خارجهٔ افغانستان بتاریخ پنجشنبه (۳) برج ثور سال ۱۲۹۹ شمسی از کابل به حیث رئیس هیأت صلحیه عازم هندوستان شدو حین وصول به میسوری، مردم افغان روهیله معروف به مسلمانان روهیلکند لایحه ئی را تقدیم نموده و نوشته بودند که [خطهٔ روهیلکند مرزبوم ماست . از جانب خود ها وعامهٔ مسلمین بریلی هزاران تشکر و امتنان بحضور هیأت افغانی عرض می نمائیم... خاك روهیلکند که مرکز و مرز بوم افغان روهیله می باشد.. حقیقتاً یك قطعه ایست من جملهٔ افغانستان که در هندوستان واقع شده. مدت دو صد سال گذشت که مورثان و بزرگان سکنای این خطه از ملك روه وسوات و بنیر و غزنین و دیگر مضافات کابل شمشیر بکف آمده اینجا توطن حاکمانه گزیدند. وجه تسمیهٔ روهیلکند در این مرز بوم، بودو باش افغانان روهیله است . اگر برادران افغانان ما رشتهٔ قرابت خودها از خاك روهیله بشناسند بعید از صلهٔ رحم نباشد. یك درسگاه اسلامی برای تعلیم ثانوی در قلب روهیلکند که عبارت از بلدهٔ بریلی می باشد افتتاح نموديم و بنای مجلس ترقی تعلیم مسلمانان انداختیم]. و درختم قصیدهٔ شاکرحسین نگهت سهسوانی یکی از اراکین وفد مسلمانان روهیلکند را درج نموده بودند .

و در همین اوقات که امان الله شاه در هندوستان اقامت داشت. از ان خاطرات گذشته اشارت نموده مراتب احترام بجاآوردند .

سفر امان الله شاه غازی از بندر بمبائی
بطرف بندرگاه عدن

به‌ساعت (٦) و (٢٥) دقیقهٔ عصر روز شنبه (٢٥) قوس سال ١٣٠٦ شمسی جهاز راجپوتانه از بندر بمبائی حرکت نمود. و سفر بحری امان‌الله شاه غازی از همین دقیقه آغاز گردید(١). جهاز جنگی مشایع موکب پادشاه افغانستان الی پنجاه میل مسافت، جهاز راجپوتانه بدرقه و بعد از اجراء رسم سلامی ذریعهٔ توپ بازگشت کرد. روز چهارم این سفر بحری، جهاز حامل پادشاه غازی به‌ساعت دو نیم بعد از ظهر چهارشنبه (٢٩) قوس ١٣٠٦ شمسی در عدن مواصلت کرد و آنجا متوقف شد. و قبل از وصول به عدن یک جهاز جنگی انگلیسی تا پنجاه میل مسافت از جهاز موکب امان‌الله شاه غازی بدانطرف عدن استقبال نمود. حینی که جهاز در عدن لنگر انداخت.

امان‌الله شاه غازی با همراهان سفر شان برای تماشای مسابقهٔ بوکسنگ بر سطح فوق جهاز تشریف بردند. و در ختم مسابقه برای شش نفر شامل مسابقه که همه

---

(١) وایسرا نائب السلطنهٔ هند که گفته بود: «امروز امتیازی بما حاصل شد که به خدمت پادشاه در منزل افتتاحی آن سیاحت عظیمه به ممالک خارجهٔ آنطرف دریا که منجملهٔ حکمرانان افغانستان اولاً بعزم آن پرداخته‌اند، خوش آمدید میگوئیم». مقصد او همین سفر امان‌الله شاه به‌سوی مصر و کشورهای اوپا راست که از این سفر بجانب عدن آغاز گردید.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

از عملهٔ جهاز بودند، شش تکه اسباب نقره انعام داد. دعوت به این مسابقه قبلاً از طرف کپتان کشتی صورت گرفته بود.

حین وصول جهاز راجپوتانه در عدن دسته های طیارات تا مسافه های دور به استقبال آمده بالای جهاز گردش می کردند. چونکه سر فرانسیس همفریز از سیل امان الله شاه غازی به دیدن عدن قبلاً مسبوق شده بود، سامورین حکومت انگلیس در عدن ترتیبات پذیرائی را قبلاً بدرجهٔ شایان گرفته بودند. و بعد توقف در بندرگاه عدن و قبول مراسم احترامات از جانب جهازات متوقف آنجا که همهٔ آنها با بیرق ها تزئین شده بودند، و هر یك دسته مستقبلین مراتب احترام خود را به آوازهای بلند عرض می کردند. جنرال سر ستورات که در عین زمان حکمران عدن نیز بود، با اعضاء رسمی حکومت خود به ساعت (۳) بعد از ظهر به جهاز راجپوتانه وارد شده و بعد از چند دقیقه انتظار در سالون علیحده امان الله شاه او را به حضور پذیرفت. امان الله شاه و رفقای سفر شان به لباس ملاقات ملبس بودند. بعد از ختم مراسم احوال پرسی، حکمران مذکور جهت ترتیب پروگرام مسافرت امان الله شاه غازی، از حضور اجازه خواسته واپس بطرف ساحل رفت.

امان الله شاه، ملکه ثریا، خانم های محترمهٔ افغانی و سائر همراهان سفر در یك واپور خورد سوار گردیده عازم خشکه گردیدند. سر فرانسیس همفریز و کواسار و بکهم نیز حاضر بودند. در کنار ساحل، گورنر عدن با خانمش جهة پذیرائی استاده بودند. امان الله شاه غازی و همراهان سفر شان از واپور خارج شدند. رسم سلامی توپ شروع گردید، ملکه ثریا با دیگر خانم های افغانی که از جانب خانم گورنر عدن و دو خانم دیگر مشایعت می گردیدند

به‌موترهای جداگانه قبل از موکب امان‌الله شاه غازی حرکت کردند.
امان‌الله شاه و رفقای هم‌سفر افغانی شان باگورنر عدن بطرف بندر عدن روان شدند. در حصهٔ خروج از رواق مقابل بندر، مامورین ملکی و افسران نظامی عدن صف‌بسته برای رسم احترام انتظار می‌بردند. گورنر عدن هر یک را به حضور شهریار معرفی نمود. وپس از آن از رواق خارج شدند. بطرف مقابل گارد احترام سلام شاهی را باموزیك عسکری ادا نمود. و مارش استقلال افغانستان را نواخت.

امان‌الله شاه غازی بعد از معاینهٔ گارد احترام، با نفری معیتی شان به‌موترها سوار شده عازم [تانکی) گردیدند. در طول جاده بدو طرف عساکر وافراد پولیس محلی و اهالی عدن اجتماع کرده از مقدم پادشاه افغان احترام می‌نمودند. پس از وصول موکب امان‌الله شاه به تانکی و ملاحظهٔ جاهای آبگیری و باغچهٔ بلدیه رفتند. و از آنجا معاودت نموده بجای گورنر عدن برای صرف چای تشریف بردند. و درآنجانیز دسته‌های عساکر، رسم استقبال و احترام بجا آوردند. ملکه‌ثریا بعد از تماشای تانکی در حالیکه از طرف خانمهای انگلیسی مشایعت میشدند دوباره به‌جهاز عودت کردند.

امان‌الله شاه غازی بقدر نیم‌ساعت درجای گورنر عدن توقف کرده و دوباره بسواری موتر بترتیب قبل برلب‌سنگ‌بست بحر معاودت نمودند. ساعت (٦) عصر بسواری واپور به‌جهاز واصل گردیدند. امان‌الله شاه غازی در سالون بزرگ جهاز که برای شان مخصوص شده بود، وارد شده و باگورنر عدن وداع کردند. جهاز به‌ساعت (٦) و (٥٠) دقیقهٔ عصر در حرکت افتاد و یك جهاز جنگی تاساعت (٩) شب جهاز شاهانه را بدرقه کرده بعد از آن که

سراتب احترامات را ذریعهٔ تلگراف مخابره کرد، بازگشت نمود.

صبح پنجشنبه (۳۰) قوس ۱۳۰۶ شمسی بحر احمر قدری تلاطم داشت عصر شکل سکون بخود گرفت، و تکلیفی عائد نگشت.

صبح جمعه اول جدی هم به خیریت گذشت. شام شنبه (۲) جدی ۱۳۰۶ شمسی امان‌الله شاه خواستند در سالون عمومی با همه مسافرین و کپتان جهاز صرف طعام نمایند. کپتان جهاز که ازین لطف امان‌الله شاه قبلاً اطلاع داشت، انتظامات لازمه گرفته و به‌ساعت معین همه نفری به‌میز های خود جابجا شده بودند. امان‌الله شاه‌غازی و رفقای سفر شان به‌ساعت (۷) وچند دقیقه به‌سالون مذکور وارد شدند. در اثناء ورود امان‌الله شاه‌غازی به‌سالون‌ موزیک مارش استقلال افغانستان را نواخت. اهل مجلس بپا استاده رسم احترام بجاآوردند. امان‌الله شاه و همراهان‌سفر شان با کپتان جهاز وسر فرانسیس همفریز و دو نفر انگلیس دیگر بر یك‌میز و باقی‌نفری به‌میز های دیگر متفرق‌جاگرفتند. پس‌از صرف طعام، کپتان جهاز نطقی‌نمود. امان‌الله‌شاه‌غازی بجواب کپتان جهاز نطقی مختصر نمودو به‌مسافرین جهاز عید کرسمس [ولادت‌عیسی علیه السلام] را تبریك گفتند. و مجلس خاتمه یافت. به‌ساعت (۶) صبح جهاز در کانال سویز لنگر انداخت. و به‌ساعت (۷) صبح ضربات‌توپ از ساحل آغاز گردید، در همین وقت از طرف پادشاه مصر، حاکم‌سویز و رئیس پولیس آنجا به لباس رسمی به جهاز آمده بحضور امان‌الله شاه‌مشرف‌شده پس‌از عرض خیرمقدم‌مرخص‌شدند.

حرکت موکب شاه و ملکهٔ افغانستان ازبندر پورت سعید بطرف قاهره بسواری ریل مخصوص

بعد از آنکه امان‌الله شاه غازی، ملکه ثریا و همراهان سفرشان در ریل مخصوص داخل شدند، قطار ریل در حرکت آمد و ضربات توپ برسم سلام به مهمان بزرگ آغاز گردید. آوازهای اهالی مستقبلین تافاصله های بعید توأم بغرش توپها بگوش میرسید. و به همین ترتیبات و تشریفات پرشکوه، در هر محله و استانسه که قطار حامل شاه و ملکهٔ افغانستان واصل میگردید، اهالی با همان جوش و محبت پرحرارت برای استقبال حاضر بودند. و در هر چندقدم عساکر دولت مصر نیز در راه موجود بود. به‌ساعت (۳) بعد از ظهر و اصل استاسیون قاهره پایتخت مملکت مصر گردیدند. استاسیون با بیرق های افغانی و مصری تزئین شده بود. و پاانداز ها تاحصهٔ موتر پهن بود. و از وقت وصول امان‌الله شاه به خشکه تاسواری موتر و حرکت آن، از طرف اهالی مصر که در حوالی بندر اجتماع نموده بودند، آوازهای زنده‌باد پادشاه افغانستان در همه جا بلند بود، از حدرواق خروج بندر تا استانسه در هرجا بیرق های افغانستان و مصر را پهلوی هم نصب کرده بودند. در خود استاسیون هم ترتیبات خیلی مجلل گرفته شده بود و قطار ریل مخصوص حاضر بود. امان‌الله شاه به سالون مخصوص ریل تشریف بردند. بعداً ملکه ثریا و خانمهای همسفر شان نیز به سالون مخصوص داخل شدند.

سرمقالت جریدهٔ الاهرام بتقریب ورود

امان الله شاه غازی در سویز

بتاریخ شنبه (۲) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی که انتظار سیر فت جهاز حامل امان‌الله شاه غازی وارد بندر سویز گردد. جرائد مصر مقالات نهایت پر محتوی بتقریب ورود پادشاه افغانستان نشر نمودند که از جمله سر مقالت جریدهٔ مشهور الاهرام را درج می‌نمائیم :

« ای کسانیکه جویندهٔ استقلالید! ای ذواتیکه به حریت عشق مفرط دارید. ای اشخاصیکه برای آرزوهای قومی خود دعوت میفرمائید. فردا بوطن تان پادشاه مستقل نزول میفرماید. آن زمامدار افغان شجاع. پس بطوریکه استقلال را - آزادی را - آرزوهای قومی را - تحیت مینمائید، او را تحیت و اکرام کنید.

....(۱)

ای مهمانان بزرگ و مهم مصر! خدارا از اسرار این جلال بازگری و پرده بر ار. چرا دنیا با این همه وسعت خود بر اثر اخبار مسافرت تو به لرزه آمده است؟ و حال آنکه در دیارت نه نیل صافی و خوشگوار - و نه آفتاب درخشان و روشن و نه دشت های سبز پر ریاحین . و نه لطافت و مال وجمال وجود دارد (۲).

---

(۱) در اینجا قدری از اوضاع جغرافی بحث شده است . (وکیلی)

(۲) این اشارات بر آنست که یعنی مملکت مصر همه این چیز ها را دارد. و چرا مانند افغانستان استقلال خود را استرداد نمی‌تواند . پس معلوم است که مانند افغانستان رهبر بزرگ و فعال میخواهد .نویسندهٔ مقالت مذکور در بعضی حصص مفصلتر نوشته و حتی از اصطلاحات خراسانی چند جمله اشارت نموده است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

چرا بریتانیای بزرگ و باهیبت که آقای دریاها و مالك شهرهاست، قبال جلالت تو درخشکه راه باز می کند . و بطوری ترا خدمت میکند که غلام سطیع بحضور آقای سرزور خود مینماید .

آری : این از شاهکاریهای شمشیر برنده است که آنرا ملت دلیر تو و برای هر غاصب بیگانه آمیخته اند . این است مردانگی مردهای وطن تو که ملك ترا از اینکه به آقایی و یا وصایت ویا تحت الحمایتی و دخول دشمنان تو ملوث شود، صیانت و حفاظت کرده اند .

ای آقای من ، شاه مستقل و آزاد (امان الله شاه) !

باری بگیر از دشت های ما و در عوض آن از کوه ها و وادی های خود بما عطا کن بگیر از آفتاب درخشان و نسیم های خوشگوار ما و در مقابل آنها از ابر های تیره وباد های عواطف خود بما ببخش. و بگیر از اراضی شاداب و زرخیز ما و در بدل آن از کوه ها و سنگلاخ های وطن خود بما عنایت فرما .

مارا مذلت در سایۀ نعمت مانده و خسته ساخته است. باری بفرما و از ان غیرت ها و سروریها که در بیابان های خشك سوجود میشود. مارا متمتع و ممنون بساز. جیب های استعمار کنندگان و معده های بیگانگان ، از فوائد و ارزاق ما پر شده است . ماقوم غنی و فقیریم . طایفۀ نیك بخت وبدبختیم . غناو سعادت ما برای بیگانگان و فقر وبدبختی برای ابناء وطن ماست. آیا ای شاه جوان بخت (امان الله) جلالت شما این مبادله را قبول میفرماید که: مصر مارا بهمراه نیل و آفتاب و هوا و اختلال ها و امتیاز های اجانب و قشلاق (قصر النیل) و آیرو دروم

(ابو قبر) و (۲۸) فبروری قبول فرموده و افغانستان سنگلاخی و کوهی و صحرایی خودرا درمقابل آنها بما عنایت نمائید .

نه : شما نعمت های آلوده و حریت های سست ظاهری و استقلالی را که بهمراه تحت الحمایتی قایم شده باشد دوست ندارید . ارزانی باد بر شما وطن آزاد شما و گسیختن تار و پود فریب بیگانگان تان .

ای فرزندان وطن ! بایدفردای شمارو زعید مبارك باشد. درمیدانها جمع شوید و درراه ها صف بندی نمائید ، وبرای رادمرد دلیر به و اجبات تحیت و تکریم قیام نمائید . و به شخص باشهامت وسلت درست و جوانمرد دلیر آن که بر یتانیای عظمی درقبال حشمت آن گردن بلندخود را خم نموده، و دادو عطوفت را از حضورش مسئلت میکند، تحیت های صمیمی وسلامهای خلوصیت کارانهٔ خودرا تقدیم نما ئید .

ما باین قائد بزرگ و شجاع ، تهنیت و خیر مقدم میگوئیم. و باین سرمایهٔ فخر اسلام و منشأ مباهات شرق تکریم و ترحیب عرض مینمائیم .

باصحت و عافیت ، ای صاحب جلالت قدم رنجه فرمای . ماشیفتگان مردانگی

توضیح : (۲۸) فروری مقصداز روز جلوس رسمی امان الله شاه است که استقلال کامل افغانستان از یك هفته قبل آن آغاز یافته بود. و اشارت نویسندهٔ مقالت الاهرام مصر متوجه آن روز پر افتخار افغانستان است .

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

توبسیار به جوانان تو ظهور(۱) نو قوم و همت تو و همت سر دانگی و سادر، توایم شگفتیم. تو بهر جا که می‌خواهی نزول فرمای. قصرها و دل‌ها بحضورت آماده‌اند. و برای تمکین تو آغوش صمیمیت خود را باز کرده‌اند. تو آنها را به جلال و حشمت خود پر و مسکون ساخته اتحاد آنها قبل از آنکه شخص شخیصت در آنجاها رحل اقامت بیفگند بمعنی و روح بزرگت مسکون گشته‌اند. و قبل از آنکه ذات شریف و باشهامت را ملاقی شوند، به مجد تو و قوم شجاع تو پرو مشحون شده‌اند. زنده بادشاه مستقل - زنده بادشاه مستقل - زنده بادشاه مستقل.

(فکری اباالظة محامی)

نویسندهٔ جریدهٔ الاهرام - مصر

تفصیل خبر حرکت امان‌الله شاه بجانب مصر

غلام جیلانی خان چرخی وزیر مختار دولت مستقل افغانستان در انقره پایتخت مملکت ترکیه که قبلاً به قاهره پایتخت مملکت مصر وارد و برحسب امر

---

(۱) نویسندهٔ عالم و فاضل مصری با همه حسن نیت و شجاعت ادبی و اخلاقی احساس مزید افغان دوستی، متأسفاً از سوابق ممتد افغانستان و عظمت تاریخی و سیاسی آن بی‌خبر بوده و طوری تصور کرده که یعنی افغانستان فقط از جلوس امان‌الله شاه به حریت و استقلال رسیده و تازه در میدان سیاست ظهور کرده است. این استقلال امانیه - استرداد استقلال تاریخی افغانستان و دولت افغانستان موروث امپراتوری های مستقل آن سرزمین است که به دورهٔ این فرزند فداکار تجدید شده است. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

امان‌الله شاه‌غازی به‌سویز خواسته‌شده بود ،بتاریخ اول جدی ۱۳۰۶ شمسی در جهاز باریاب گردید .ساعت (۸) صبح جهاز داخل کانال سویز گردید. در وقت حرکت جهاز ،تکراراً ضربات توپ ادای‌سلامی ازبندر بعمل آمد. افراد پولیس‌محلی بلباس رسمی در بندر صف‌آراسته مراسم‌سلام و احترام بجا آوردند .

ساعت (۷) و(۱۰) دقیقهٔ شام جهاز پورت‌سعیدلنگرانداخت .پس‌از توقف جهاز ، محمود طرزی(۱)و زیر امورخارجه بحضورامان‌الله شاه باریاب گردید. شب‌درجهاز براحت گذشت ،ساعت‌ده‌صبح شنبه برحسب پروگرام‌معینهٔ‌دولت مصر که‌صورت آنرا قبلاً غلام جیلانی خان (وزیر مختار افغانی‌درانقره) بحضور عرض نموده بود ،یکنفر شاهزاده ازخاندان شاهی مصر و والی پورت سعید و سه‌نفر دیگر ازرجال بزرگ‌و عالیرتبهٔ‌مصربا‌افسر پولیس‌بلباس رسمی درجهاز وارد شده درسالون انتظار برای باریابی‌بحضو راامان‌الله‌شاه منتظر گردیدند.امان‌الله شاه باهمه رفقای سفرشان دراین موقع بلباس‌رسمی ملبس بودند .امان‌الله شاه هیأت رسمی‌دولت مصررا که‌نمایندهٔ خاص فواد پادشاه مصر نیزشامل‌آن بود ، درسالون اقامتگاه خاص خودشان‌پذیرفتند

---

(۱) محمود طرزی پدرملکه ثریا که‌خوددراین‌وقت‌تکلیف‌مریضی‌داشت و برای معالجهٔ خود بخارج سفر نموده بود ،غلام‌صدیق‌خان‌سرمنشی‌درطول مدت‌این‌سفر بحیث‌وکیل وزیر امورخارجه معیت امان‌الله شاه راداشت (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

بعدازتعارف واحوالپرسی،شهزادهٔ مصر ازطرف فواداول، بحضور پادشاه افغانستان خیرمقدم عرض نمود . و بعداً همهٔ شان به بندر مراجعت کردند اماناللّه شاه غازی ـ قبل از خارج شدن ازجهاز راجپوتانه ، کپتان جهاز را بحضور خواسته برسم یادگار دوسه تکه اسباب ساخت افغانستان رابرایش اعطاء فرمودند وبعد ازان ازجهاز راجپوتانه خارج شدند. سرنشینان جهاز جهت رسم احترام و وداع تماماً حاضر گردیده بودند ، درحددروازهٔ خروج سرفرانسیس همفریز ، کپتان جهاز ، دیکهم کونسلر سفارت و نمایندهٔ شرکت پی اینڈو ، که احتراماً ازطرف شرکت خودش بااماناللّه شاه غازی مسافرت نموده بودحاضر و استاده بودند اماناللّه شاه باآنها مصافحه و وداع نمود. درسر سنگ بست بندر که تماماً ازخود زینهٔ جهاز الی رواق خروج بندر مفروش بود .شاهزادهٔ مصر باهیأت مستقبلین مصری حاضرواستاده بودند. درموقع خارج شدن اماناللّه شاه غازی ازجهاز ،سلامی ضرب توپ شروع گردید و اهالی مسافرین و ماسورین جهاز به آواز بلند سه مرتبه (هورا) کشیده احترامات اخیرهٔ خودرا ابراز کردند. بعدوصول به خشکه (شنبه(۲)جدی ۱۳۰۶ شمسی) دستهٔ عساکر باموزیك سلام شاهی را اداء نمودند، پس ازمراسم تعارفی و معاینهٔ گارد احترام، اماناللّه شاه از رواق بندر خارج گردیده و بموتر سوار شده شاهزادهٔ مصر را هم باخود همراه گرفتند .

استقبال امان‌الله شاه از طرف
فوا د اول پادشاه مصر

رو زشنبه (۲) برج جدی سال ۱۳۰۶ شمسی ،فو اد او ل پادشاه‌مملکت‌مصر باعده‌یی ازوزراء و ارا کین دو لت ووکلای ملت‌مصر و صاحبمنصبان‌بز رگ نظامی بلباس رسمی بجهت استقبال ورود امان‌الله شاه‌غازی دراستانسه‌حاضر شده بو دند .بعداز مصافحه واحوال پرسی‌هردو پادشاه ،دستهٔ‌موزیک‌عسکری بنو اختن سلام‌شاهی آغاز کرد.حین اختتام‌سلام شاهی ، امان‌الله‌شاه بافو اداول یکجاقطعهٔ یی‌گارد احترام‌راسعاینه‌نمودند.بعداز آن‌امان‌الله‌شاه غازی ،رفقای سفر شان‌را به‌فواد او ل پادشاه مصر معرفی نمودند .فو اد اول‌پادشاه‌مصر ، نفری معیت خودرا بحضو رامان‌الله‌شاه‌معرفی‌نمو دند، بعداز آن‌هر دو پادشاه از استانسه خارج شدند.گادی شش‌اسپه که‌از طرف‌دو لت‌پادشاهی مصر بجهت سو اری امان‌الله‌شاه غازی پیوست ایستگاه ریل آو رده‌شده‌بو د،شاه‌فو اداو ل در نزدیک‌گادی بر سم پذیرائی استاد ،حین‌سو ار شدن‌امان‌الله شاه‌بگادی‌شش اسپه شلیک‌های تو پ‌ها شر و ع شد ،وآوا زهای‌زنده‌باداعلیحضر ت‌شاه‌افغان از جانب مستقبلین بلند گر دید .

رفقای سفر امان‌الله شاه به‌گادی های چهاراسپه سو ارشدند،وعسا کر سو ار گارد دو لتی‌مصر در عقب هر یک گادی در حر کت آمده بسمت (و یلای کیزه) رو ان شدند ، و آنجابرای اقامت پادشاه و ملکهٔ‌افغانستان‌و خانم‌های افغانی همسفر شان و خاندان‌امانیه و سه‌تن‌از و زرای‌همر کاب امان‌الله شاه‌تعیین‌شده بو د .(زیرا که یکطرف قصر سلطنتی مصر تحت ترمیم‌بو ده‌و در حصهٔ متباقی

خود فواد اول پادشاه مصر اقامت داشتند و در قصر دولتی جاند اشتند و قبلاً معذرت خواسته بودند). بنابران امان الله شاه به ویلای مذکور واصل گردیدند.

شور و شوق مردم قاهره در مراسم استقبال پادشاه افغانستان نهایت زیاد بود. محرك این حس همانا ارتباط دینی وفداکاری ملت افغان در راه حصول و حفظ شئونات مادی و معنوی خودشان وشرف استقلال است که از قرنها بنظر سائر ملل قابل تقدیر و تمجید و اقع گردیده ، و دیگر اینکه رجال افغانی در همه وقت و بالخصوص در دوره امانیه از حقوق آزادی مردمان هند و عرب و ترك جدیانه مدافعه کرده است. چون مصریان ، امان الله شاه غازی محصل استقلال مجدد افغانستان را دیدند از اظهار محبت وجوش وخروش خودداری کرده نمی توانستند ـ ساعت (۴) بعد از ظهر امان الله شاه به ویلای که خیلی مرتب و مزین شده بود واصل گردیدو بعد از وصول در و یلا و گذشتن چند دقیقه ، شاه فواد اول با امان الله شاه غازی وداع نموده مراجعت کردند. در این وقت ملکه ثریا نیز به ترتیبات جداگانهٔ تشریفات که یك شاهزاده خانم مصر جهت استقبال شان به استانسه (سوقف ریل) رفته بود و اردو یلای گردیدند

برای باقی رفقای سفر پادشاه افغانستان در هوتل (سمرمس) جای تعیین شده و آنجا اقامت گرفتند. ساعت (٥) عصر یکشنبه (۳) جدی ۱۳۰٦ شمسی رؤسای کور دیپلوماتیك مقیم مصر جهت تقدیم احترامات بحضور امان الله شاه غازی به ویلای باریاب شدند . و پادشاه افغانستان با او شان ملاقات نمودند.

دعوت در قصر دولتی قاهره بافتخار امان‌الله شاه پادشاه افغانستان ازطرف فواد اول پادشاه مصر

ساعت(۷)و نیم شام دوشنبه(۴)جدی سال ۱۳۰۶ شمسی در قصر دولتی قاهره پایتخت مملکت مصر ، بافتخار ورود امان‌الله شاه غازی پادشاه افغانستان ازطرف فواد اول پادشاه مصر دعوت بس مجلل و بزرگی بصورت رسمی ترتیب و صدراعظم و هیات وزرای مصر و سفراء و نمایندگان دول خارج مقیم قاهره نیز دعوت شده بودند .امان‌الله شاه به‌ساعت معینه باللباس رسمی تشریف فرمای محفل دعوت گردیدند .درطول راه ترتیبات رسمی گرفته شده بود. اهالی قاهره باز بهمان علایق روز گذشته اجتماع داشتند .بعدوصول امان‌الله شاه به‌قصر ، مراسم احترام وترتیبات دعوت بیك صورت خیلی مجلل اجراء یافته بود .

پس از صرف طعام درخود قصربه تیاتر مخصوص دولتی مصر بعضی نمایشی های موسیقی بعمل آمد .ساعت دوازده‌و نیم شب، امان‌الله شاه ازقصر خارج شده به‌و یلای عودت کردند .

اعطای نشان لمر اعلی به
پاد شاه مملکت مصر

امان‌الله شاه غازی در موقع ورود به قاهره پایتخت مملکت مصر، نشان امر اعلی را که بزرگترین نشان مملکت افغانستان است، به فواد اول پادشاه مملکت مصر اعطاء نمود. تاریخ این یادگار دوشنبه (۴) جدی سال ۱۳۰۶ هجری شمسی است.

دعوت به افتخار ملکه افغانستان
از طرف ملکهٔ مملکت مصر

عصر روز دوشنبه (۴) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی یکنفر از شهزاده خانم های مصر نزد ملکه ثریا برای تقدیم رسم خوش آمدید وارد شد. و در شام همین روز بافتخار ملکه ثریا از طرف ملکهٔ مصر دعوت رسمی بعمل آمد. ملکه ثریا با خانم های معیت شان به قصر سلطنتی در حرم سرا تشریف فرما گردید. و از طرف ملکهٔ مصر استقبال به عمل آمد. و بعد از اتمام دعوت و تماشای تیاتر که در جای علیحده و مخصوص با ملکه مصر تماشا کردند، و به ویلای برگشتند.

معاینه عساکر مصر

امان‌الله شاه غازی، صبح سه‌شنبه (٦) جدی ١٣٠٦ شمسی به‌ساعت ده‌ونیم جهت معاینهٔ عسکری باافسران نظامی افغانی بلباس خاکی و باقی رفقای سفر بلباس ملاقات تشریف بردند. درطول جاده ازدحام مستقبلین و مشایعین مانند روز اول به‌مشاهده میرسید، وآواز های مرحبا، مرحبا، بلند بود.

فواد اول پادشاه مصر، قبل از وصول پادشاه افغانستان به‌دندانهٔ محل تماشا مواصلت کرده بود. حینی که امان‌الله شاه غازی بدانجا رسید، پادشاه مصر باتمام هیأت وزراء وکوردیپلوماتیك مقیم قاهره ازورود امان‌الله شاه استقبال کردند، بعد به معاینهٔ عساکر مصر مصروف شدند.

پس از ختم معاینهٔ عساکر و پس از یك توقف مختصر ذات شاهانه ورفقای سفرشان به‌ساعت یك روز مذکور برای صرف طعام ظهر درقصر دولتی که قبلاً دعوت شده بودند، تشریف بردند، در دعوت شاه فواداول، و چهارتن از مصاحبین و وزراء شان، میزبان و باقی مهمان بودند.

تماشای کتابخانهٔ ملی مصر

امان‌الله شاه غازی، به‌ساعت‌دو نیم بعدازظهر روز سه‌شنبه (۶) جدی‌سال ۱۳۰۶ شمسی برای تماشای کتابخانهٔ ملی‌مصر رفتند.

تماشای مساجد ـ آرشیف وآثارتاریخ

امان‌الله شاه بعداز تماشای کتابخانهٔ‌ملی‌مصربه دیدن‌آرشیف وموزیم آثار عربی و بعدازآن به‌مسجد سلطان‌حسن‌و جامع الرفاعی ومسجدمحمدعلی‌پاشارفته آثار مقدسات خطاطی‌و عمرانی‌هریك بناء شریف آنجارابنظر دقت‌نگریسته‌و بعدازان درقلعه یکان یکان آثار عجیب و ثمین را ملاحظه نمودند.

دروقت خروج امان‌الله شاه غازی ازمقامات مذکور، لوایح یادگار درو دپادشاه افغانستان را بآن‌محل که‌مضامین‌متن‌آن ازتاریخ‌مختصر همان مقام بحث‌میراند، به‌نفری معیت‌پادشاه افغانستان و سائرحاضرین توزیع کردند.وهریك ازرؤسای‌مقامات‌مذکور خیرمقدم‌بحضور امان‌الله شاه‌عرض می‌نمودند .امان‌الله شاه غازی نیزجوابأتشکر نموده‌و به‌ساعت(۶) و(۴۵) دقیقه به‌ویلای مراجعت نمودند.

دعوت شب در وزارت امور خارجه

بافتخار ورود امان الله شاه غازی

وزارت امور خارجهٔ دولت مصر، بشرف ورود امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان در قاهره پایتخت آن مملکت دعوت مجلل ترتیب داد امان الله شاه غازی به ساعت (۷) و (۳۰) دقیقه شام سه شنبه (۵) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی با لباس فراک به قصر وزارت امور خارجه مصر تشریف بردند. رفقای سفر پادشاه غازی نیز در دعوت مذکور اشتراک داشتند. طعام شب با رئیس الوزرا و هیأت وزرای دولت مصر صرف شد، و محفل دعوت تا ساعت (۹) و (۱۰) دقیقه شب ادامه داشت.

دعوت در اپرای شاهی مصر

در همین شب که فردای آن چهارشنبه (۶) جدی است بافتخار ورود امان الله شاه غازی از طرف فواد اول پادشاه مملکت مصر به اپرای شاهی آنجا دعوت بعمل آمد به ساعت (۹) و (۳۰) دقیقه شب بوقت معین تشریف بردند فواد اول پادشاه مصر، قبل از ورود پادشاه افغانستان به اپرای رسیده بود چون در این دعوت فلم هایی بافتخار ورود پاشاه افغانستان نمایش داده میشد، ملکه مصر و باقی خانم های افغانی و مصری در لوژهای مخصوص برای تماشا آمده بودند.

مشاهدهٔ موزیم مصر

امان الله شاه غازی، صبح چهارشنبه (۶) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی به ساعت (۱۰) و (۳۰) دقیقه برای تماشای موزیم مصر تشریف بردند. و این مشاهدات دقیق تا ساعت یک بعد از ظهر دوام کرد.

دعوت چاشت در قصر دولتی مصر

امان الله شاه غازی با رفقای همسفرشان، پس از بازدید موزیم بنا بدعوت رسمی فواد اول پادشاه مصر برای صرف نان چاشت، در قصر دولتی مصر تشریف برده وبا پادشاه مصر طعام چاشت صرف نمودند.

تماشای اهرامها و ابوالهول

امان الله شاه غازی، پس از صرف دعوت پادشاه مصر، به ساعت دو نیم ظهر از قصر دولتی مصر خارج گردیده بسواری موتر ها برای دیدن اهرامهای مصر و ابوالهول که از عجائب مشهور اند، حرکت نمودند، درطول راه مستقبلین اعم از زن و مرد استاده و باصداهای بلند خوش آمدید و زنده باد میگفتند (۱) بدو طرف جاده از قصر دولتی تا محل آثار مذکور رحد بحد پولیس

(۱) اهالی مصر قبل از ین سفر امان الله شاه پادشاه افغانستان را باتمام معانی میشناختند. مجلهٔ الاخاء - در سال ۱۳۰۳ شمسی که در مصر از طرف مسلیم قبعین بصورت ماهوار آغاز بانتشار نمود. درشمارهٔ (۵) سال اول نوشت: [ملت افغانستان که بدور پادشاه فداکار خود امان الله شاه گرد آمده اند، درعظمت و قوت و اقتدار فخر عالم اند زیرا ملتی که پادشاه او همچون ذات امان الله شاه یك شخص بزرگ باشد، بالضرور بایستی آن ملت سردار ملل عالم باشد و این نشرات جرائد و مجلات مصر قبلاً این پادشاه غازی را بمردم مصر معرفی کرده بود. وچنانکه در ایام این سفر رسمی او به مصر مقالاتی انتشار داده بودند (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

استاده بودند. امان‌الله شاه‌غازی ازساعت(۳) بعدازظهراهرام اسهاو ابوالهول را بدقت تماشانموده عودت فرسودند. درنزدیك اهرام اول-دراقامتگاه مختصر مخصوص، خود پادشاه مصر و اراکین دولت مصر منتظر بازگشت موکب پادشاه افغانستان بودند. حین بازگشت امان‌الله‌شاه، فواد اول پادشاه مصر استقبال نموده و با هم یکجا به تماشای اسپان عربی و بازهای عربی پرداختند. وبعدبه اتاق چای نوشی رفته صرف چای نمودند. پس ازصرف چای، پادشاه مصر باپادشاه افغانستان وداع نمود و دعوت رسمی خاتمه‌یافت. امان‌الله شاه ازآنجا دوباره به‌موتر سوارشده‌مطابق پروگرام رسمی و تشریفات دولتی، به‌اقامتگاه مخصوص خودشان عودت فرمودند. فردای آن شهرقاهره و هم باغ وحش را ازنظر گذرانیدند.

باریابی افغان‌های مقیم مصر بحضور امان‌الله شاه غازی

عصر پنجشنبه (۷) جدی سال ۱۳۰٦ شمسی

افغانها یی‌که درقاهرموجودبودند، ذریعهٔ غلام‌جیلانی‌خان‌چرخی وزیر مختار دولت افغانستان درانقره (که‌این‌وقت‌درقاهره‌باسر امان‌الله‌شاه‌احضار یافته‌بود). عرض امید باریابی خود را بحضور تقدیم کرده بودند. امان‌الله‌شاه‌نظربه‌محبت زیادی‌که به‌هرفردافغان درداخل‌وخارج کشور داشت، موقع‌باریابی‌دادو باهریك بکمال‌گرمجوشی‌و شفقت معانقه و مصافحه نموده جویای احوال اوشان گردید. وگفت: ماوشمافرزندان‌یك‌پدرو از یك‌سلت‌ودرهرسرزمینی که‌باشیم‌افغان هستیم‌افغانیت‌وافغانستان‌را به هیچوجه

فراموش نمیکنیم و فراموش نمیتوانیم .چراکه حب وطن و شرف اسلامیت وافغانیت نمی گذارد . و گفت :چون فرصت کم است از شما برادران افغان رخصت میخواهم وهیچگاه از احوال خودسرابی خبر نگذارید. بعد از ان با هریك وداع نمود.

حرکت امان الله شاه بطرف لوکسور

(مصر قدیم)

از طرف دولت پادشاهی مصر ترتیبات گرفته شده بود که: پادشاه تاریخ دوست افغانستان مصر قدیم را که موسوم به لوکسور است، ملاحظه نمایند ،طبق پروگرام معینه امان الله شاه غازی به ساعت (۷) و (۳۰) دقیقهٔ شام پنجشنبه (۷) جدی ۱۳۰۶ شمسی بطرف ایستگاه ریل تشریف بردند. مسافرت در قطار آهن از قاهره تالوکسور (۱۲) ساعت وقت را در بر می گیرد .شب در راه گذشت و روز جمعه (۸) جدی امان الله شاه مصر قدیم موسوم به لوکسور را ملاحظه فرمود .

امان الله شاه و ملکه ثریا ،برهنمایی (مستر هاورد کاتر) از یك مقبره یی که دران (۹) تن خانان نهاده شده است، دیدن کردند .پس از آن شام جمعه بطرف قاهره حرکت کردند که به ساعت (۷) و (۲۰) دقیقهٔ صبح شنبه (۹) جدی به قاهره پایتخت مملکت مصر مواصلت نمودند .

در وقت حرکت پادشاه و ملکهٔ افغانستان بطرف لوکسور (مصر قدیم) شاهزاده رحمت‌الله و محمود طرزی وزیر امور خارجه و غلام صدیق خان (۱) سرمنشی حضور باسه نفر از رفقای سفر امان‌الله شاه، به قاهره جهت اکمال امور ماندند. اگرچه این سفر شاه و ملکهٔ افغانستان غیر رسمی بود، (زیرا که امان‌الله شاه غازی خود توسط غلام جیلانی خان چرخی وهیأت پذیرائی مصری در پورت سعید پروگرام سفر رسمی خود را در مصر خلص فرموده بود) اما ترتیبات مراسم احترام نهایت شاندار بود و مهمانداران و صاحب منصبان نظامی

---

(۱) امان‌الله شاه ، غلام صدیق خان سرمنشی حضور را بحیث وکیل وزیر امور خارجه باخود برد ، تا در غیاب محمود طرزی بحیث وزیر امور خارجه افغانستان انجام وظایف بنماید . زیرا که محمود طرزی در این اوقات تکلیف مریضی داشت و برای حفظ حیثیت او در جاهایی که محمود طرزی حاضر هم می‌بود ، وظایف وزیر امور خارجه را بدوش غلام صدیق خان گذاشته بود و تاحین ورود بکابل ظاهراً این عهده وصلاحیت ادامه داشت . اما در باطن همه امور سیاسی بقرار هدایات خود امان‌الله شاه و فکر و نظر هیأت وزراء و نظر شخصی محمود طرزی در جاهایی که حاضر می‌بود اجراء میشد. غلام صدیق خان مذکور برادر غلام نبی خان سفیر و غلام جیلانی خان وزیر مختار و پسر غلام حیدر خان چرخی قوم احمدزائی ساکن لوگر است .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

مصر شرف همراهی پادشاه افغانستان را داشتند. در موقع عودت به استاسیون قاهره، شهریان و مامورین قاهره برای استقبال بدو طرف جادهٔ خط‌سیر موکب شاه و ملکهٔ افغانستان حاضر بودند. و استاسیون با بیرق های افغان و مصر مانند روز اول ورود شاه و ملکهٔ افغانستان در قاهره مجلل بود.

بازدید از بانک دولتی مصر

امان‌الله شاه غازی که مدنظر داشت در کابل بانک دولتی تأسیس نماید، به ساعت (۱۱) قبل از ظهر شنبه (۹) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی از عمارت و طرز اجراآت بانک دولتی مصر دیدن کرد. مدیر عمومی بانک مصر بصورت مفصل وضع عمارت و طرز اجراآت مامورین خود را و اندازهٔ سرمایه و صورت حسابات و نوع دادوستد و معاملات بانک را بحضور پادشاه افغانستان توضیحات داد. امان‌الله شاه به ساعت (۱۲) واپس به ویلای کیزه معاودت نمودند. در وقت عزیمت و عودت پادشاه غازی از بانک دولتی، اهالی مصر بدو طرف جاده اجتماع نموده و حین عبور موکب شاهانه به جوش و خروش و کف زدنهای ممتد، مراسم احترام و استقبال را بجا آوردند. و مقصد از بازدید این بانک آن بود که امان‌الله شاه میخواست در کابل بانک دولتی تأسیس نماید و از چند سال متوجه امور اقتصادی و تشکیل بانک با اصول دنیای امروزی بود.

باریابی جمعیت شرقیه مصری

ساعت دو نیم بعداز ظهر شنبه (۹) جدی ۱۳۰۶ شمسی، جمعیت شرقیهٔ مصری برای باریابی به (ویلای کیزه) حاضر شدند، و باوجودیکه اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی مصروف تهیهٔ مواد و یاد داشت‌ها در خصوص بانک بود، شرف ملاقات حاصل نمودند و پس از نیم ساعت مرخص شدند.

باریابی دو نفر سفیر دولت ایتالیا

به‌ساعت (۳) بعد از ظهر شنبه (۹) جدی ۱۳۰۶ شمسی سفیر دولت ایتالیا مقیم قاهره و سفیر دولت ایتالیا مقیم کابل، بحضور امان‌الله شاه غازی در قاهره باریاب و بعد از چند دقیقه ملاقات رخصت شدند.

تماشای آبادی‌های جدید

امان‌الله شاه غازی عصر روز مذکور، از جاده‌ها و آبادی‌های قدیم و جدید پایتخت مصر دیدن کرد.

باریابی جمعیت فراموشن

یکشنبه (۱۰) جدی ۱۳۰۶ شمسی به‌ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقهٔ قبل از ظهر جمعیت فراموشن مقیم قاهره به‌حضور امان‌الله شاه باریاب شدند.

باریابی وزیر معارف مصر

به‌ساعت (۲) بعد از ظهر یکشنبه (۱۰) جدی ۱۳۰۶ شمسی وزیر معارف مملکت مصر بحضور پادشاه افغانستان باریاب گردید. در ضمن باریابی چون امان‌الله شاه

آرزوی دیدن مکاتب قاهره راداشت، فرمود که: من مکاتب شمارا می‌بینم. وزیر معارف مصر عرض نمود که: آرزوی شاگردان و استادان مکاتب کشور ما نیز همین است وخیلی انتظارد ارندتا اگرپادشاه معارف‌خواه افغانستان که ذوق و آرزوی ترقی معارف رادر کشور خود وهر یك کشور دیگر دارند، این زحمت را قبول فرموده تشریف بیارند.

امان‌الله شاه‌غازی، بوقت‌عصر به‌سفارت ایتالیا مقیم قاهره‌در دعوت عصریه یی که باعزاز شان ترتیب یافته بود، بابعضی رفقای‌سفر خود تشریف‌بردند امان‌الله شاه خود نوشته‌است که سفیر ایتالیادر قاهره،درروز ورود من‌بآنجا کارت دعوت توسط محمدیعقوب خان شاغاسی(وزیر دربار و رفیق سفرم) بحضورم تقدیم و منظور فرموده بودم. بعدازصرف‌عصریه‌درسفارت‌ایتالیا برای صرف طعام شب درد عوتی که ازطرف کمشنر انگلیس مقیم قاهره ترتیب یافته بود،تشریف فرماگردید،و کارت‌دعوت کمشنر مذکور نیز قبلاًتقدیم‌شده بود. اما پادشاه‌غازی‌به‌محمدیعقوب‌خان هدایت‌داده‌بود که‌به کمشنر خبر بدهد که‌من دعوت شمارا بطور غیررسمی پذیرفته میتوانم. ترتیبات دعوت کمشنر انگلیس خیلی مجلل بود. امان‌الله‌شاه‌غازی به‌ساعت(۱۱)شب محفل‌دعوت را ترك گفته به‌اقامتگاه خودتشریف‌فرماشدند. و باز به‌تسوید یادداشتها درخصوص مناسبات افغانستان‌ومملکت‌مصر و شرایط‌پذیرفته‌شدن طلاب افغانی درمدرسهٔ جامع‌الازهر و مکاتب قاهره ،مصروف گردیدنده

دیدار ازمکاتب قاهره

امان‌الله‌شاه‌غازی قبل‌ازظهر روز سه شنبه (۱۲) جدی۱۳۰۶ شمسی‌طبق وعدهٔ قبلی ازدومکتب پایتخت مصر که‌استادان‌و شاگردان آن‌مشتاق‌دیدار

و سخنرانی های شان بودند دیدن کرده و باایراد بیانه های پرشور و اظهار ملاطفت و شفقت شاگردان هر دو مکتب عالی مصر را روح حماسی بخشید(۱) بعداً به ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقهٔ قبل از ظهر به محکمهٔ عالیهٔ مصر تشریف برده اجراآت اسو رمحکمه را در جریان یک دعوا استماع فرمود و پس از آن با بعضی از همسفران خود بدعوت سفیر دولت ترکیه مقیم قاهره که قبلاً قبول شده بود تشریف بردند .

بازدید جامع الازهر

امان الله شاه غازی بساعت (۳) عصر سه شنبه (۱۰) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی برای دیدار جامع الازهر که بزرگترین و مشهورترین مرکز تعلیمات اسلامی و محل اجتماعات ملی مصر است ، تشریف برده نماز عصر را نیز در همان جا اداء

---

(۱) جمال عبدالناصر رئیس جمهور مصر که در اوائل ماه میزان سال ۱۳۴۹ شمسی بعد از (۱۶) سال ریاست جمهوری ممالک متحدهٔ عربی داعی اجل را لبیک گفت ، در یکی از اولین نطق های رسمی خود بآغاز ریاست جمهوری آن مملکت بیان کرده بود که ما جوانان مصری در وقت ورود امان الله شاه غازی در مصر روح آزادی و تجدد پیدا کردیم و خیالات آن قهرمان افغان به ما تأثیر کرد. و نطق های او بود که جوانان مصر را تحت تأثیر خود در آورد، ما از همان تاریخ یک دورهٔ بیداری آزادی احساس کردیم. وی در وقت ورود خود بکابل ماه ثور سال ۱۳۴۳ شمسی ضمن صحبتی در این باره اشاراتی کرده است. و خود را از پیروان افکار و خیالات امان الله شاه افغان میدانست .

نمود . بعداً بیانیهٔ مختصری نسبت باسورمذاهب برای رؤسای اهالی مذکور ایراد نمود که در عالم سیاست خالی از تأثیرات بزرگ نمی نماید .

چه امان الله شاه فرمود :

«در ممالك اسلام خصوصاً در عجم بیشتر بعضی بلادی است که مردم آن مذهب خود را باعث پیشرفت مقاصد سیاسی خود دانسته و بدان وسیله در میان جماعات تولید نفاق مینمایند . و این مرکز بزرگ تعلیمات دینی و مذهبی که امیدگاه جملهٔ اهل علوم شرعیهٔ اسلامیه است باید در رفع اختلافات جوامع اسلامی زیاد بکوشد . و بالخصوص مسأله وضو و ادای نماز سنت که عده یی از اهالی مذاهب فرق ها و ضعفیت ها از خود نشان میدهند . من تلقینات جامع الازهر را درین راه مقدس از اقوال و موعظات علمای سائر مراکز علمی اسلامی بیشتر موثر میدانم ».

در اخیر نصایح جهت بهبود احوال مسلمانان مصر فرمود که طرف دلچسپی و علاقمندی خاص شنوندگان قرار گرفت .

دیدار از پارلمان مصر

دعوتی که به افتخار تشریف آوری امان‌الله‌شاه‌غازی از طرف پارلمان مصر صورت گرفت بسیار باشکوه بود. پادشاه افغانستان، به‌ساعت (٦) عصر (١٢) جدی ١٣٠٦ شمسی تشریف بردند. باوکلای پارلمان ملاقات و عمارت پارلمان را ملاحظه و ضمناً برای حضار پارلمان اجمالاً چند کلمه ایراد وآرزو های قلبی‌شانرا به‌ممثلین آن ملت مسلمان نسبت به ترقیات آیندهٔ آن کشور ابراز فرمود. و وکلای ملت مصر که ورود همچو یك شخصیت برگزیدهٔ راه آزادی اسلام را درمجمع وکلای شورای ملی(مجلس اقوام) مصر انتظار می‌بردند. کلمات آزادی‌بخش و هیجان انگیز پادشاه‌افغانستان‌آزاد را باکف‌زدن های ممتد وشعارهای زنده‌باد (اعلیحضرت جلالة‌الملك‌الافغانیه وسلطان الغازی المعظم) بایك‌غلغله و همهمهٔ عمومی استقبال‌می‌کردندو صدها بار مرحبا‌مرحبا میگفتند. امان‌الله شاه‌غازی‌پس‌ازختم‌دعوت‌به‌ویلای کیزه معاودت کردند.

روز چهارشنبه (۱۳) جدی ۱۳۰۶ شمسی قبل از حرکت بطرف اسکندریه، ازحضور امان‌الله شاه غازی برای فواد اول پادشاه مصر ـ و ازحضور ملکه ثریا جهت ملکهٔ مصر بعضی اشیای بیش‌بهاء بطریق یادگار توسط محمد یعقوب خان وزیر دربارافغانستان ، وتوسط وزیردربار دولت شاهی مصر ، به‌شاه‌وملکهٔ مصرسپرده شد. همچنان نشان هایی نیز ازحضور پادشاه افغانستان برای پادشاه مصر ووزرای دولت مصر تفویض گردید از طرف فواد اول پادشاه مصر قبلاً برای امان‌الله شاه غازی و رفقای سفر شان نشان های آن دولت تفویض شده بود .

حرکت امان‌الله شاه بطرف اسکندریه

سوکب امان‌الله شاه ساعت (۱۱) قبل از ظهر چهارشنبه (۱۳) جدی ۱۳۰۶ شمسی به‌سوی استاسیون درحرکت شد ، اهالی مصر درطول جادهٔ خط سیر برای عرض وداع صف بسته بودند . در استانسه (عمرطوسون) شاهزادهٔ مصر صدراعظم ـ وزیراسور خارجهٔ مصر ـ سفیر دولت ترکیه مقیم قاهره ـ سفیر دولت ایران و سفیر دولت ایتالیا مقیم قاهره و نیز عدهٔ زیادازماسورین عالیرتبه و افسران نظامی مصر حاضر بودند . امان‌الله شاه غازی با صدراعظم و وزراء و صاحبمنصبان مصر و سفرای دول اسلامی (خداحافظ) گفته رسم وداع بجاآوردند . بعدازمراسم وداع قطار ریل درحرکت افتاد . طعام چاشت رادر (واگون رستورانت) صرف نمودند و به‌ساعت (۲) بعدازظهر به استاسیون اسکندریه سواصلت کردند. ترتیبات وتزئینات استانسه بانتهادرجه

عالی و مجلل گرفته شده بود . گارد احترام و پولیس های محافظ و اهالی زیاد برای رسم استقبال حاضر بودند . والی و رئیس بلدیه اسکندریهٔ ، موکب پادشاه غازی را استقبال نموده بسواری موتر بطرف هوتل (کله ریچ) که برای اقامت پادشاه افغانستان و رفقای همسفرشان تعیین شده بود ، عزیمت نمودند. مستقبلین در طول راه ودرجلو هوتل باکف زدن های شادمانی و مسرت بایك عالم جوش و خروش می گفتند :

«همین شخص است که آزادی ازدست رفتهٔ مملکت خود افغانستان را از انگلیس بزور شمشیر گرفته است »امان الله شاه بهر جمعیت(السلام علیکم) میگفت .

دعوت شهریان اسکندریه

امان الله شاه غازی صبح پنجشنبه(۲۱) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی به تماشای شهر اسکندریه پرداخت و ساعت (۴) عصر در دعوتی که ازطرف ریاست بلدیه و شهریان اسکندریه درباغ زیبای (انتونیاوس) ترتیب یافته بود بابعضی از رفقای سفرشان تشریف بردند ، دردعوت عده ای زیاد مصریان واروپائیان اشتراك داشتند . عمر طوسون شاهزادهٔ مصر (پسر اول فواد اول) که جهت مشایعت موکب پادشاه افغانستان تااسکندریه همراه بود . نیز در دعوت اشتراك داشت ،در وقت ورود پادشاه افغانستان ازطرف ریاست بلدیه بنمایندگی شهریان اسکندریه ،مقالات خیر مقدمی قرائت شد ، امان الله شاه مقابلتاً باکلمات مختصر و موجز از پذیرائی های شاندار

برادران مسلمان عرب تشکر فرمود .بعدازصرف چای امان الله شاه غازی از میان صفوف مستقبلین شهر اسکندریه عبورنموده از باغ (انتو نیاوس) خارج شدند ، موزیک رسم سلام و مستقبلین با کف زدنهای ممتد مراسم وداع را بجا آوردند .

باریابی نمایندگان مطبوعات مصر

مدیران جرائد و نمایندگان مطبوعات مصر به ساعت (۱۱) قبل از ظهر جمعه (۱۵) جدی ۱۳۰۶ شمسی که در هوتل کله ریچ اقامتگاه پادشاه افغانستان بانهایت شوق و شعف انتظار باریابی حضور پادشاه غازی را داشتند بعد از کسب اجازه بصورت دسته جمعی مشرف گردیدند ، امان الله شاه غازی فرمود: «شمارا ازین نگاه بحضور پذیرفتم که توسط شما بتوانم زودتر بدولت وملت مسلمان مصر ، تشکرات خیلی صمیمانهٔ خودم را از باعث پذیرائی های خیلی صمیمانهٔ شان برسانم.و هم اندك از نظریات خودم را در بعضی مسایل توضیح کنم . و آن این است که:دشمنان و بدخواهان عالم اسلام چون میخواهند اسلام همیشه ضعیف و ناتوان و متفرق باشند. برای برآوردن مقاصدناپاك خودشان مسائل مذهبی را بذرایع گوناگون موردداختلافات جماعات دراکثر بلاد مسلمین قرار میدهند.و اینکه بتوانند مرامخودرادر لباس مذاهب اسلام درمیان جماعات ازپیش ببرند ،اولتر طبقات مغلوب را تحریك می کنند ، و کسانی را بنام شیخ وروحانی درنقاط و بلادموقع میدهند و برای کثرت نفوذ و شهرت او هرگونه قوت و قدرت میرسانند، و حتی اشخاص غیراهل دین را بنام عالم اسلام درمیان جوامع میفرستند ،مسائل

جزئی را که هیچ ربطی و تعلقی بدین اسلام ندارد، اهمیت زیاد میدهند، تشویش زیاد در بین عوام الناس تولید می کنند وهم دشمنان دیرینهٔ اسلام را بر ضد ملل معصوم اسلام تحریك می نمایند. چون مملکت مصر از ممالك مترقی علم و معرفت دنیای اسلام و اکثر ابنیهٔ دینی مادر خاك پاك عرب و سلاطین معظمین عرب مدافع زیارتگاه های مقدس و اماکن متبرك این سر زمین اند، خواهش کلی من بحیث یکی از پادشاهان با دیانت وخیر خواه تمام عوالم مسلمین این است که شما همیشه از راه تعقل وتفکر عالی علمی خود دوست را از دشمن بشناسید، و اختلافات را برسر مسائل جزئیه و فرعیه از بین ببرید. و نگذارید که دشمنان دین مقدس اسلام وبدخواهان ابدی قوم عرب ذرایع خرابی شما را از جهات مختلف وخاصتاً تفرقهٔ مذاهب و بلاد و اماکن فراهم کنند. و اتفاق جوامع شما با یکدیگر و اتفاق کل ممالك اسلام باید با شما باشد. واهالی هر مذهب باید به طریقه یی خود سخت پابند باشند و ضعف را در طریقه یی خود راه ندهند، اما تعصب با یکدیگر جماعت باید قطعاً وابداً نداشته باشند. مبلغین ضد اتفاق اسلامیه را از بلاد خود بر انند، تا در کاخ مضبوط و مستحکم اتحاد و اتفاق بلاد عربیه کمترین تزلزلی از راه نفاق و از تعصبات بی اساس که هیچ ربطی به مذاهب اسلامی نداشته و مخالفین عظمت و ترقی اسلام بآن وسیله وذریعه یك قوت را از دیگر قوت مجزاء و منفصل میگردانند.

و درین باب شرح مختصری که لازم میدانستم بیان کردم. و باید همه اهالی بلاد عربیه متحد و متفق باشند تا همه نیرو و قوت خود شانرا در هر موقع برای بقاء و عظمت ملل اسلام و خاصتاً همین بلاد عربیه بصرف برسانند

***

در ختم بیانات ، مدیران و نمایندگان جرائد مصر وبخصوصاً شهر اسکندریه
مواد مهم گفتار پادشاه افغانستان را یاد داشت و بعضی مسائل رادوباره
استیضاح واستفسار می‌نمودند. و امان‌الله شاه با همان فصاحت و شجاعت خاصی
که داشت مکرراً اتحاد و اتفاق و ترك تعصب اهالی مذاهب را ذهن نشین
ارباب جرائد عربی می‌نمودند (۱).و برای تردید افکار غرض آلود دشمنان
اسلام سخنان زیاد سیفرمود. ارباب جرائد عربی پس از استماع بیانات هیجان
انگیز ،التماس رخصت نموده گفتند : باآنکه قطعاً آرزوندا ریم ازحضور
مرخص گردیم امااینکه وقت پادشاه عزیز خیلی گرانبهااست ، ناچار
این التماس را مینماییم .

امان‌الله شاه در ایام اقامت خود به مصر ،بصورت رسمی و غیر رسمی مهمان
عزیز دولت و حکومت مصر بود و طرز ترتیبات علی العموم خیلی مجلل
و شاندار بعمل می‌آمد . ساعت (۱۲) روز مذکور موکب پادشاه افغانستان

---

(۱) بعداز روی کار آمدن جمال عبدالناصر پیشگویی هاواندرزهای بر ادرا-
نهٔ امان‌الله شاه غازی موافق تمام شد زیرا دولت نام نهاد اسرائیل بر ضد
اسلام بیشتر و شدیدتر حرکت کردن گرفت .وبهمان منظور که باید تمام
سر دمان عرب درجهاد کبیر علیه دشمنان اسلام سهیم باشند ، ممالك متحد
عربی تشکیل گردید . امان‌الله شاه چون عواقب کار ملل اسلام راقبلاً احساس
کرده بود ،بر مردم عرب در همان ایام مسافرت خود به قاهره و اسکندریه
تصریح نمود . و از همین نگاه بود که جمال عبدالناصر در بهار سال ۱۳۳۳
شمسی درایام ورود خود بکابل از افکار بزرگ امان‌الله شاه بقدر دانی یاد
می‌نمود .   (عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

از هوتل (کله ریچ) بطرف بندر حرکت نمود. جهاز ایتالیا سوسوم به (ایتالیا) که وزن آن هشت هزار و چندصد تن بود، در بندر باتزئینات مجلل برای رسم استقبال لنگر انداخته بود. در وقت ورود سوکب پادشاه افغانستان مراسم پذیرایی بجاآورده شد. اهالی مصر در جلو هوتل و در طول جاده و در بندر حاضر بودند. عمر طوسون شاهزادهٔ مصر، و الی و رئیس بلدیهٔ شهر اسکندریه در داخل جهاز از حضور پادشاه غازی اجازه خواسته مرخص شدند.

سفیر ایتالیا مقیم قاهره و کپتان جهاز در سالون مخصوص که میز طعام دران مرتب شده بود، بحضور پادشاه افغانستان صرف طعام نمودند. بعداز صرف نهار سفیر ایتالیا مقیم قاهره از حضور پادشاه آغازی مرخص و جهاز به‌ساعت (۲) و (۴۵) دقیقه بعدازظهر حرکت کرد اهالی مصر در وقت حرکت باجوش و خروش بی‌اندازه واحساس فوق العادهٔ دوستی به‌شاه افغان (غازی اسلام) خطاب می‌نمودند. سفیر سابق افغانی مقیم پاریس نیز حاضر شده‌بود

عزیمت امان‌الله‌شا به‌طرف مدیترانه

ازتاریخ جمعه (۱۵) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۳) بعدازظهر جهاز حامل پادشاه افغانستان در بحر مدیترانه به‌طی مسافت آغاز کرد. و در حوالی عصر وضع بحیره اندك متلاطم بود. و برای بعضی همراهان پادشاه غازی قدری استفراغ و دوران سر پیدا شد. در هنگام شب وضع بحر مدیترانه آرامتر گردید.

امان‌الله شاه خود نوشته است: درلحظاتی که جهاز بحرکت آمد، به رفقای سفر گفتم که چون همگان عادت نداریم، بهتراست درحال استراحت باشیم.

من و رحمت‌جان در بستر آرمیدیم و تکلیف حس نکردیم. همراهان من باین شوق که از دیدن امواج بحر و سرعت طی نمودن ساحت بحر، محظوظ گردند غالباً بمشاهده پرداختند. چون عادی نبودند دچار زحمت شدند، و به حرف من معترف شدند» و این یادداشت را فقط برای تجربه اندوزی مسافرین افغانی نوشته است. وروزشنبه (۱۶) جدی ۱۳۰۶ شمسی به‌ساعت (۱۰) قبل از ظهر وارد ناپولی شدند.

اعطای نشان سردار عالی ونشان عزت برای دونفر افغان

در روز عزیمت از مصر قبل از وارد شدن در جهاز (ایتالیا) غلام جیلانی خان چرخی احمدزائی وزیر مختار افغانی در انقره، نسبت بخدماتش در ترکیه و هم در ایام مسافرت شاهانه در مصر که خیلی جدیت و فعالیت کرده بود از حضور پادشاه غازی باخذ نشان (سردار عالی) سرافراز گردید. و هم یکنفر افغان که از اواخر عهد امیر عبدالرحمن خان در قاهره پایتخت مصر سکونت داشته و در ایام اقامت شان در قاهره نهایت اخلاص و عقیدت نشان داده بود، از حضور پادشاه استقلال بخشای افغانستان بدریافت مدال عزت نائل گردید. و حقوقی که نظامنامهٔ نشانهای دولت معین کرده بود دبراوشان پرداخته شد.

استقبال هیأت ایتالوی از ورود
امان الله شاه غازی

در موقع ورود جهاز ایتالیا در ناپولی، ملکهٔ ایتالیا و شاهزادهٔ ولیعهد آن دولت و موسولینی و اعضای کابینه و سفیر کبیر دولت فرانسه مقیم ناپولی برای استقبال امان الله شاه غازی حاضر بودند. در همان روز (یکشنبه ۱۷ جدی ۱۳۰۶ شمسی) پادشاه ایتالیا در نطق استقبالیهٔ خود در خصوص فعالیت های خستگی ناپذیر امان الله شاه غازی به افغانستان را بسرعت تمام بپایهٔ ترقی هر چه بیشتر منظور داشت، تقدیم نموده گفت:

«روابط مودتانهٔ دولتین ایتالیا و افغانستان در آیندهٔ نزدیك مستحکم خواهد شد. خصوصاً که دولت ایتالیا در تمام اروپا اولین دولت است که استقلال افغانستان را قبل از همه تسلیم (۱) کرده بود».

پادشاه افغانستان در جواب این اظهارات و یکتور امانوییل پادشاه ایتالیا. فرمود: «ما مودت و ارادت دولت ایتالیا را خیلی گرانبها تلقی می کنیم» امان الله شاه غازی - در ناپولی بقدر نیم ساعت با موسولینی صدر اعظم ملاقات نمود تا روز پنجشنبه (۲۱) جدی ۱۳۰۶ شمسی مراسم استقبال پادشاه و ملکهٔ افغانستان بسیار پر شکوه و با ترتیب دعوت های رسمی مجلل و خیلی صمیمانه

---

(۱) کلمهٔ تسلیم در اینجا مقصد از قبول کردن و برسمیت شناختن است. و معنی لغوی آن سپردن و سلام کردن و گردن نهادن و به سلامت داشتن است

(وکیلی)

ادامه داشته و ملکهٔ ایتالیا شخصاً از ملکهٔ افغانستان استقبال و مهمانداری می نمود چندروز دیگر بصورت غیر رسمی سپری گردید .

نمایش طیارات

بتاریخ شنبه (۲۳) جدی ، امان الله شاه و ملکه ثریا، نمایش پرواز طیارات را درمیدان (کیاسهورا) مشاهده نمودند . درین نمایش پنجاه فروند طیاره در پرواز آمده بودند . و در همان روز پادشاه غازی و رفقای سفرشان بسواری موترهای مخصوص (پاپ) (۱) نائب المسیح را که با کمال احتشام و مراسم عهد باستانی ، از پادشاه افغانستان استقبال نمود، ملاقات کرد عکسی که از ان مراسم بجامانده هنگامی را نشان میدهد که امان الله شاه غازی و ملکه ثریا در روم تشریف فرما گردیده و از طرف پاپ پال رهبر کاتولیک های جهان مورد احترام خاص واقع شده و از غایت ابراز احساسات صمیمانه صلیب حضرت مسیح را برسم احترام بحضور ایشان تبرکاً برافراشت این اولین رویه یی بود که در تاریخ مسیحیت از طرف رهبر بزرگ مسیحیون

---

(۱) واقعه نگار ارگ کابل در سال ۱۳۰۷ شمسی در نظم خیر مقدم پادشاه از سفر اروپا اینطور اشارت نموده است :

به واتیکان به نزد پاپ اعظم	نکردی گردن اسلامیت خم
نمودی بر صلیب دیر اکبر	شعاع روشن محراب و منبر
بپاریس آمدی باصد تجمل	درآن باغ جمال و منبت گل
نشان دادی درآن دنیای عمران	وقار و عزم و حزم قوم افغان

در مقابل يك پادشاه ،صورت گرفت ،دراين مراسم امانو ييل پادشاه و ملكهٔ ايتاليا وموسولينی صدراعظم وسائر شخصيت های مهم آن كشور حضور داشتند .

عزيمت امان الله شاه از ايتاليا به فرانسه

امان‌الله شاه غازی تااواخر ماه جدی (١٣٠٦ شمسی) درايتالياو پس از سفر رسمی درآن كشور و ملاقات های دوستانه باويكتور امانو ييل پادشاه‌ايتالياو موسو لينی صدراعظم و پذيرايی‌های خيلی‌شاندار ازجانب مردم آن سرزمين ،قصد عزيمت بجانب‌فرانسه‌نمود.و تاريخ‌ورود امان‌الله‌شاه‌در كشور فرانسه مطابق اوائل ماه دلوسال (١٣٠٦ شمسی) است امان‌الله شاه‌غازی‌و همراهان‌سفرشان‌در دههٔ‌اول ماه‌جدی‌سال(١٣٠٦ شمسی ازقاهره تاناپولی رسيدند . و روز (١٧)جدی‌جريدهٔ‌الاهرام مصر نوشت كه‌امان‌الله شاه‌به‌صدراعظم مصر راجع به‌منعقدشدن يك‌معاهدهٔ مودت بين دو لتين افغانستان و مصر اظهار منظوريت و قبولی‌فرمودند.و نوشت كه امان‌الله شاه بتاريخ (١٧) جدی به‌ناپولی بندرگاه ايتالياسواصلت فرمود الی دو هفته بصفت مهمان در ايتاليا اقامت خواهندنمود و دراوائل‌ماه‌دلو (١٣٠٦ شمسی) بطور رسمی درفرانسه تشريف برده چند روز را آنجا بصورت مهمان رسمی خواهندبسر برد .

دعوت در قصر وزارت امور خارجهٔ فرانسه

بافتخار ورود امان الله شاه غازی

بافتخار ورود امان‌الله شاه غازی ،شام پنجشنبه (٦) دلو سال ١٣٠٦ شمسی از طرف وزیر امور خارجهٔ دولت فرانسه (موسیو بریان) ضیافتی در منزل تحتانی **قصر** وزارت امور خارجه محل اقامت امان‌الله شاه غازی، جای انعقاد مجلس ترتیب شده بود . دو مرك رئیس جمهور فرانسه ـ موسیو پوانکاره رئیس **الو**زراء و هیأت کابینهٔ فرانسه ـ رؤسای مجلسین اعیان و مبعوثان و بعضی رجال برجستهٔ فرانسه و کور دیپلوماتیك با رفقای سفر پادشاه غازی و اعضای سفارت افغانی مقیم فرانسه درین دعوت مجلل شرکت کرده بودند ساعت (٨) شام امان‌الله شاه وارد مجلس شدند .موزیك ترانه یی ملی افغانی، مارش استقلال افغانستان را که در ایام جشن در کابل نواخته میشد، اجراء کرد . و عموم مدعوین بپا استاده از ورود پادشاه افغانستان استقبال نمودند بعد از صرف طعام و ملاقات ها وصحبت های صمیمانه ساعت ده و نیم شب پادشاه غازی به محل اقامت شان تشریف بردند .

گذارش روز جمعه (٧) دلو سال ١٣٠٦ شمسی

صبح روز جمعه (٧) دلو سال ١٣٠٦ شمسی دو مرك رئیس جمهور فرانسه در قصر اقامتگاه امان‌الله شاه حضور بهم رسانیده و به معیت پادشاه غازی به (پانیتون) که گور وارهٔ علمأ ومشاهیر فرانسه است، رفتند. و پس از مشاهدهٔ مقبرهٔ ناپلیون مراجعت نمودند . ساعت (١٢) و (٣٠) دقیقهٔ روز مذکور از طرف رئیس جمهور دو مرك دعوت خصوصی در قصر (ایلزی) بعمل آمد.

بعضی از رفقای سفر شاهانه وعده‌یی از وزیران دولت فرانسه اشتراك داشتند. درین دعوت دوستانه و خصوصی مکالمات صمیمانه در موضوعات مورد علاقه ازقبیل خریداری طیاره ـ تفنگ ـ کارتوس ـ و پذیرفته شدن طلاب افغان در دارالفنون های فرانسه بر وفق شهادتنامهٔ مکتب امانیهٔ کابل و ادامهٔ همکاری فرانسه درقسمت حفریات و اعزام معلمین لایق به مکتب امانیهٔ کابل، و سائر ضرورت‌های علمی و فنی و تخنیکی صورت گرفت. پس ازصرف طعام، امان‌الله شاه غازی به (کید ورس) عودت فرمودہ ساعت (۳) و (۳۰) دقیقه‌یی بعدازظهر برای دیدن موزهٔ [لور] تشریف بردند موسیو هریوز وزیر معارف دولت جمهوری فرانسه از امان الله شاه غازی پذیرایی نمود. امان‌الله شاه نظر به ذوق سفرطی که بدیدن آثار باستانی داشت و اینکه شنیده بود فرانسه درحفظ آثار عتیقه مهارت کامل دارد، موزهٔ لور رامفصل مشاهده نموده و در هر قسمت موالاتی می‌نمودند که ازطرف وزیر معارف فرانسه وهیأت باستان شناسی آن دولت توضیحاتی داده میشد و منظور امان‌الله شاه غازی این بود که حین بازگشت بکابل در صورت امکان یك موزیم عصری بزرگ در شهر کابل بعین سلیقهٔ فرانسویان تأسیس نماید.

در ختم مشاهدات از آثار موزیم، موسیو هریو وزیر معارف فرانسه یك عدد تابلو به‌حضور پادشاه افغانستان و دو تابلو ازطرف خانم های فرانسه به‌ملکه ثریا طوریادگار اهداء نمود در همان روز ملکه ثریا نیز بالباس مناسب معیت پادشاه غازی را داشت. و درحالیکه سه نفر خانم فرانسوی توضیحات میدادند از آثار موزیم دیدن نمود.

دعوت در سفارت افغانی مقیم پاریس

شام جمعه (۷) دلو ۱۳۰۶ شمسی دعوتی از طرف سفارت افغانی مقیم فرانسه در هوتل [کریون] بافتخار تشریف آوری امان‌الله شاه‌غازی ترتیب یافت. در دعوت موسیو دو سرک رئیس جمهور و اعیان و مبعوثان و موسیو پوانکاره رئیس‌الوزراء و هیأت وزرای دولت فرانسه و هیأت اعزازیهٔ استقبالیهٔ پادشاه افغانستان اشتراك نمودند. مدعوین بوقت معین در سالون هوتل اجتماع نموده تشریف‌آوری پادشاه غازی را انتظار داشتند. امان‌الله شاه از [کیدو رسی] تشریف‌آورد، متعاقباً رئیس جمهور فرانسه وارد شده بعد از تعارفات بر میز رفتند، و پس از صرف نان به صحبت های دوستانه پرداختند . و بعد از آن موسیو دو سرك رئیس‌جمهور فرانسه از حضور پادشاه افغانستان وداع نموده گفت: «بهترین آرزوها و تمنیات نیک خود ملت فرانسه را بحضور شاهانه در باب ایام اقامت اعلیحضرت در خاك فرانسه که بصورت مهمان رسمی این دولت بسر خواهند برد تقدیم مینمایم».

بعد از همین محفل دعوت رسمی امان‌الله شاه‌غازی در فرانسه که به‌صورت خیلی مجلل گرفته شده بود، پایان یافت . ودعوت غیر رسمی شروع گردید. (۱)

---

(۱) امان‌الله شاه خود در وقت ملاحظهٔ مسودهٔ پروگرام سفر در هر یك کشور دعوت رسمی را بصورت خاص منظور میفرمود . زیرا که منظور پادشاه غازی دیدار از مقامات علمی و فنی و تخنیکی بود و دعوت های رسمی باتشریفات وتکلفات زیاد وقت زیاد را در بر میگرفت . والا کشورهای میزبان بسیار سعی داشتند که تمام ایام اقامت پادشاه افغانستان را بصورت رسمی تجلیل و احترام نمایند . (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

پس از آن باقی نفری یک یک از حضور امان‌الله شاه غازی مرخص شدند.

جنرال دوپور و کولونل که مهمانداران رسمی بودند نیز اجازه گرفته مرخص گردیدند و دو نفر دیگر شان بحیث مهمانداران دعوت غیر رسمی باقی ماندند. امان‌الله شاه شب را در هوتل کریون در محل اقامتگاه خود بنام استراحت گذرانید، و اما تا دامان صبح به تسوید یادداشت های مهم در خصوص مناسبات افغانستان وفرانسه و قراردادهای سیاسی واقتصادی و فرهنگی و توريد بعضی اشیاء و آلات ضروری کار آمد افغانستان مصروف گردید(۱) و تعاطی نشانهای دولت بصورت معمول از طرف پادشاه افغانستان و رئیس جمهور فرانسه بیکدیگر بعمل آمد.

متن نطق رئیس بلدیهٔ پاریس به پیشگاه
امان‌الله شاه پادشاه افغانستان

وقتی که امان‌الله شاه غازی وملکه ثریا بدعوت ریاست بلدیهٔ پاریس تشریف

---

(۱) امان‌الله شاه پس از معاودت خود از سفر اروپا در برج سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی در پغمان به لویه جرگه گفت: «اگر ملت لازم میداند قوای حربی زیاد تر داشته باشند. یک اعانه باید برای پنجاه هزار تفنگ که امروز در یک کمپانی فرانسوی موجود است بدهند».

ازین یادداشت معلوم شد که امان‌الله شاه در ایام اقامت غیر رسمی خود در فرانسه پنجاه هزار تفنگ را برای خریداری مدنظر قرار داده و وجه قیمت ولزوم خریداری آنرا بفتوا و تصویب و کلای ملت افغانستان در لویه جرگه معطل گذاشت. که معلومات بیشتر از مندرجات این کتاب بدست می آید. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

بردند ، رئیس بلدیهٔ پاریس از طرف شهریان پاریس نطقی نمود که اینك عین متن دری آنرا که در همان وقت ترجمه شده است درج تاریخ می‌نمایم

« اعلیحضرتا بحضور جناب رئیس جمهور از قبول شخصیت شاها نه که یك پادشاه منور الفکر و یك حکمدار عاشق ترقی و نور است، پاریس اظهار مسرت می کند . اینطور یك پادشاه که از ابتدای جلوس به تخت سلطنت افغانستان نشانه های مودتی که به ملك ما دارند ، تزئیداً اثبات کرده اند. زیارت جناب شما ما را زیادتر حساس میسازد. مملکت نجیب شما افغانستان ، که از آن بما خیر و سلام مودت کارانه می آرید ، برای ما زیر شعر سحر کار شرق ملبس دیده میشود .ودر عین زمان در اطراف نام بزرگ اسکندر و مقدرات او یك زمان تشر یك مساعی افغانستان و یونانستان را از مدنیت قدیمهٔ غرب بعضی یادگارهای که بوی خوش از ان می آید بیاد می آرد.

اعلیحضرتا! به این ماضی شعشعه دار تشبث شما یك وضعیت پر وعده علاوه می کند که یك استقبال قریب این وعده ها را به ساحهٔ تحقیق ایصال خواهند کرد تشبثات شما است مابین دو مملکت روابط دوستانه را تشئید می کند. باوجودیکه این تشبث اینقدر قدیم نیست ، مناسبات مذکوره حرارت کار شده میرود در آینده این روابط به اشتراك مساعی ثمره دار مبدل خواهد شد ما امیدانیم که دراثر تقرب آمیز که از طرف ذات اعلی پادشاهی درافغانستان شده ، برای فرانس یك وظیفهٔ مهم تخصیص شده است . هموطنان ما که به وظیفهٔ سیاسی و با

ماسو ریت آثار عتیقه به افغانستان فرستاده شده اند(۱) از جانب شوکتمآب پادشاه اعلی و ازطرف تمام ملت افغان چطور مظهر حسن قبول شده‌اند ، ما میدانیم .

کذا تحت الهام اعلیحضرت ممیز ترین جوانهای افغانی که ما بین اینها اعضای خاندان شاهی(۲) می باشد، برای تعلیم به فرانس آمده‌اند . در عین زمان در قلب گاه افغانستان در کابل یک مکتب فرانسوی اجرای تعلیم و ترقی میکند. ازین نقطهٔ نظر مابسیار مسعود هستیم .

ما انکار نمیکنیم که فکر اساسی سلطنت شما به چیز های خوبترین مدنیت اروپا باز کردن دروازه‌های افغانستان است ، و به این صورت برای تأمین اطمینان طرفین به تقرب شرق و غرب سعی می کنند که این حالا یکی از وظائف

---

(۱) مقصد از سفیر دولت فرانسه مقیم کابل و موسیو ژوزف هاکن رئیس هیأت باستان شناسی فرانسوی و موسیو الفرد فوشه در کابل است که مدت (۶) سال گذرانده بودند . موسیو هاکن در افغانستان در قسمت آثار عتیقه خدمت زیاد نموده است .و نیز موسیو گودار فرانسوی در طرح نقشهٔ قصر بزرگ دارالامان خدمتی نموده است .

(۲) هدایت‌الله اولین پسر امان الله‌شاه و عبد المجید برادر اندر امان‌الله‌شاه و عبدالعزیز خسر برهٔ امان‌الله شاه و نیز عدهٔ دیگر از محصلین افغانی که از سال ۱۲۹۸ شمسی وبعد از آن برای تحصیل به فرانسه اعزام شده اندواین اشارت برای آن است . تعداد این فارغ التحصیلان زیاد و حاصل همان دوره است . و در نشرات رسمی افغانستان ازین جمعیت بسیار بحث شده است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

مهمترین است. چند دقیقه پیشتر وقتی که به دائرهٔ بلدیه تشریف می‌آوردند نمایش‌های مؤدت کارانه یی که از هرطرف اظهار شده است، اثبات کرد که نیات عالیجنابانه ودوراندیشانه و محبت شاهانه در خصوص مملکت، بکدام درجه از جانب اهالی پاریس تقدیم میشود. بنام ممثلین پاریس اجازه بدهید که این تأمینات احترام کارانه وحساسانه و صمیمانه را تجدید کنم. (چون ملکه ثریا نیز معیت امان‌الله شاه‌غازی را داشت) رئیس بلدیهٔ پاریس گفت:

«ما به ذات ملکهٔ معظمهٔ افغانستان عمیقاً احساس و منت‌دار هستیم. باجناب علیا حضرت شما کافهٔ لطافت ومهربانی زنهای افغانستان بخانهٔ مشترك ما داخل شده است. از ملاقات پادشاه و ملکهٔ افغانستان خانهٔ مشترك ما (دائرهٔ بلدیهٔ پاریس) یك یادگار پر افتخار محافظه خواهد کرد. و تحت تأثیر حسیات منت داری الی نهایت ما است که حضور اعلیحضرت با احترامات فائقه شهر پاریس را تقدیم میکنیم.

***

از بزرگترین افتخاراتیکه امان‌الله شاه در سفر فرانسه حاصل کرد یکی اینکه در نطق رئیس بلدیهٔ پاریس گفته شد: تحفه یی قابل شان شما نداریم که تقدیم کنیم. لهذا شهرپاریس را تقدیم می کنیم واگرچه این یك حرف ناممکن است. و اما از نظر علایق دوستی هردو دولت وملت و احترام یك فرمانروای بزرگ خیلی‌ها پر تأثیر است. ودیگر اینکه دولت فرانسه چپرکت راحت ناپلیون را ازموزیم به‌عمارت اقامتگاه امان‌الله شاه آورده گفتند:

«قابل راحت شما همین چپرکت تاریخی راسیدانیم». امان‌الله شاه نپذیرفت و گفت: «من یکنفر سرباز و عسکرم. و اسلاف من که همعصر ناپلیون بودند

آنها هم عسکر و مانند من بی‌تکلف زیست می‌نمودند(۱)». فرانسویانی که بساط خواب ناپلیون را از موزیم برای راحت امان‌الله شاه آورده بودند، می‌گفتند: «ناپلیون مشرق در عصر حاضر همین شخص است، و باید در چپرکت ناپلیون فرانسه که حالا در کشور او مهمان آمده است، استراحت کند».

***

امان‌الله شاه غازی روز (۸) دلو ۱۳۰۶ شمسی بعد از صرف نان چاشت در هوتل (کریون) ساعت (۳) بعد از ظهر بر حسب پروگرام ایام دعوت غیر رسمی برای ملاحظهٔ ماشین‌های زراعت که از چندی نمایشگاه مذکور دائر بود، تشریف برد. نمایشگاه را مفصل دیدن فرمود و ماشین زراعت و اصول ترقی فلاحت را پسندید. از آنجا برای دیدن مکتب (لیسهٔ مشلی) که طلاب افغانی در ابتدای ورود خودشان به پاریس در همین مکتب بدرس آغاز کرده بودند، تشریف فرما گردیدند. و نسبت به پیشرفت طلاب افغانی که در مکتب مذکور شامل درس بوداز مدیر و معلمین مکتب سؤالاتی نمودند. واز آنجا به هوتل کریون بازگشت

---

(۱) این عبارت امان‌الله شاه غازی اشارت بدورهٔ امپراتوری زمانشاه درانی و پیش‌آمد به نقشهٔ ناپلیون است ومعانی و مفاهیم بسیار دارد. و ژنرال گاردان فرانسوی طرز زندگانی عسکری پادشاه افغان همعصر ناپلیون را خوب ترسیم نموده است. و امان‌الله شاه این عبارت را بخاطر داشت که زمانشاه ناپلیون شرق در مهر خود حک کرده بود: قرار داد ز الطاف خویشتن یزدان نگین حکم جهان را بنام شاه زمان مأخذ: کتاب درة الزمان ـ طبع کابل

کرده و شب را باز به تسویدیاد داشتهاو مراسلات‌ضروری‌و سنجش مصارف تعلیمی طلاب افغانی در یك سال و تورید‌آلات زراعتی بسربرد .امان‌الله‌شاه اکثراً به‌بهانهٔ‌استراحت‌از دیدن فلم‌سینما وبعضی نمایشگاه‌های تفریحی‌معذ رت میخواست . اماوقتیکه داخل اتاق استراحت می‌گردید،تااواخر شب به‌مطالعات و مسودات مشغول میگردید.در این باره خودنوشته است که:

«شب‌ها‌آنقدر رنج‌می‌بردم که‌بالآخره رفقای سفر مدچاراندیشه شده می‌پرسیدند چهرهٔ شمارا بیدارخواب و ناراحت مشاهده‌می کنیم.میگفتم:چون درمورد افغانستان بسیارفکرمی‌کنم ،خوابم نمی‌برد و ثریا نیزازبیدار نشینی من اندیشه‌میکند و مرابه‌استراحت توصیه‌می نمایدتادرایام سفرمریض نشوم».

حوالی ساعت (۱۱)قبل‌ازظهریکشنبه (۹) دلو ۱۳۰۶ شمسی موسیوپوانکاره رئیس الوزراء دولت فرانسه بحضورپادشاه افغانستان ،درهوتل کریون باریاب گردید و بقدریك‌ساعت‌درمسائل موردعلاقه صحبت‌بعمل آمد. امان‌الله شاه پس‌ازصرف نهاربرای مشاهدهٔ موزهٔ (کیمه) که‌آثار عتیقهٔ فرانسه وهم‌آثارباستانی افغانستان که‌به‌اثر حفریات باستانشناسان فرانسوی بدست آمده ودرموزهٔ مذکور گذاشته شده‌بود،تشریف بردند. درجلوموزیم جمعیت‌مستقبلین و دسته‌یی‌ازپولیسان برسم احترام‌حاضر بودند درداخل عمارت موزیم کیمه‌ازتشریف‌آوری امان‌الله شاغازی استقبال رسمی بعمل آمد .مدیر موزه و تمام مامورین آن بابعضی‌شرق‌شناسان که موسیوفوشه نیز باآنها بود،رسم‌استقبال شایان‌بعمل‌آوردند ، سفیر دولت ایران و اعضای آن‌سفارت‌مقیم‌پاریس نیز حاضر بودند. ویك‌شخصیت‌مشهور دولت‌فرانسه بنام (موسیوکلهان‌سو) نیز که خواهش باریابی حضور

پادشاه افغانستان را داشت در موزیم کیمه بشرف ملاقات نائل گردید. که امان‌الله‌شاه باوی لطف زیاد مبذول داشته و دقایقی با هم صحبت دوستانه نمودند امان‌الله شاه موزیم را ملاحظه و حصهٔ متعلق به‌آثار افغانستان را مفصلتر از سائر قسمت‌های موزیم از نظر گذرانید و گفت: «آثار مکشوفهٔ کشور عزیز خودم افغانستان را بانگاه علایق خاص می‌بینم، و بیشتر محظوظ میگردم. و از دیدن این قسمت از ان لحاظ بهتر خوش میشوم که بنظر هر بینندهٔ یی افغانستان محبوب را بیاد میدهد. و افتخار مدنیت های گذشتهٔ خاك مقدس ما را مجسم میسازد».

پس از از دیدن غرفه های جالب موزیم کیمه در یك سالون موزیم که دعوت عصریه ترتیب‌شده بود، تشریف‌بردند. بعد از صرف چای در محفل شرق شناسان فرانسوی اشتراك نموده از عظمت تاریخ افغانستان در ادوار باستان معلومات داد، و بعد از ان در محفل محبان شرق اشتراك نمود و گفت:

«علامت محبت من همین است که اینك به جمعیت شما اشتراك می‌نمایم. مملکت عزیز من افغانستان در میان ملل شرق نقطه یی خاص و شهرت زیاد در ادوار تاریخ دارد که آثار افغانستان در موزیم کیمه یکی از کوچکترین شواهد آثار مدنیت آن بدوره‌های قبل از اسلام است. و تا زمانیکه آثار تاریخ در دنیا پابرجاست. افغانستان عظمت خود را حفظ خواهد کرد. و من فخر میکنم که از افغانستان به‌این مملکت آمده‌ام و در جمعیت محبان شرق شامل صحبت میشوم».

امان‌الله شاه غازی بعد از اختتام تعارفات انجمن های [شرق‌شناسان و محبان شرق] به هوتل کریون محل اقامت خود شان باز گشته و طعام‌شب را صرف نمودند. و بعداً کار های سفارت افغانی مقیم پاریس و مسکو وزارت مختاری

افغانی درایتالیارا مورد بررسی قرارداده وبعداز صدور هدایات لازم استراحت نمودند .

دیدار از دارالفنون پاریس

امان‌الله شاه‌غازی روزدوشنبه(۱۰)دلو ۱۳۰۶ شمسی‌ساعت (۳)و (۳۰) دقیقهٔ بعداز ظهربه‌دارالفنون پاریس (به‌منظور اینکه امکانات تأسیس پوهنتون کابل را ازشروع سال ۱۳۰۸ شمسی مورد نظروزارت معارف(۱)قرار بدهد) تشریف بردند .مدیر دارالفنون پاریس و پروفیسوران هیأت تعلیمیه ازتشریف‌آوری پادشاه‌افغانستان رسم‌استقبال و احترام‌بجاآوردند. امان‌الله شاه تمام شعبات دارالفنون پاریس‌ر اسلاحظه‌نموده و در هر قسمت ازپروفیسوران و استادان توضیحات‌میخواستند. و بعدازآن‌به‌اقامتگاه‌شان عودت کرده بعدازصرف طعام بساعت (۸) و (۳۰) دقیقه برای دیدن [اپرا] تشریف بردند. برای‌پادشاه‌و ملکهٔ‌افغانستان لوژ مخصوص رئیس جمهور فرانسه جای تعیین شده بود .

---

(۱)امان‌الله‌شاه دروقتی که‌عمارات دارالامان کابل را ابناء گذاشت گفت وقتیکه این عمارات اکمال یافت به‌اختیار وزارت‌معارف‌می‌گذارم‌تادار-الفنون تأسیس نماید .و هم اساس‌روابط بین‌المللی رااز‌بناء این‌شهر جدید مدنظر داشت .

گذارش سه شنبه (۱۱) دلو ۱۳۰۶ شمسی

امان‌الله شاه‌غازی به‌ساعت (۱۲) و (۳۰) دقیقه به‌دعوت کلوپ (دور جهان) که یک جمعیت برای سیاحت دور عالم است، تشریف برده صرف نهار نمودند وطی صحبتی به‌اعضای جمعیت فرمودند:

«من هم بعزم سیاحت جهان کمر بسته‌ام، تا از اوضاع تمام ملل خوبتر و بهتر معلومات به‌خود و ملت افغان حاصل کنم. افغانستان را بدنیا، ودنیارا به‌افغانستان معرفی نمایم. و خوشبختم که امروز خود را در میان جمعیتی می‌بینم که جمعیت سیاحت دور جهان نامیده میشود. وقتی شماو هر فرد سیاح دیگر اروپایی افغانستان را ببینید میدانید که افغانستان در دنیا نقطهٔ سر سبزی و خیلی جالبی است که از هر گونه استعداد های طبیعی بی‌نیاز می‌باشد. آب و هوای گوارا و آفتاب صاف و روشن و کوه های بسیار بلند و مردم نهایت با عزم و همت دارد. که در او صاف غیرت وهمت افغانها عدهٔ شرق‌شناسان کتاب های نوشته اند».

رئیس جمعیت سیاحت دورجهان گفت: «وقتی ما بصفات شخصی شما آشنا شدیم. افغانستان را بتمام صفات آن شناختیم».

امان‌الله شاه با جمعیت سیاحت دور جهان، وداع کرده از آنجا به گلخانهٔ پاریس تشریف فرماگردیدند. پس از مشاهدات گلخانه به‌ساعت (۳) و (۳۰) دقیقهٔ

عصر به مکتب [سنسیر] (۱) که مکتب حربیهٔ فرانسه است تشریف بردند باستقبال و رود پادشاه افغانستان ترتیبات مجلل گرفته شده بود. امان الله شاه غازی که علایق مزید به امور عسکری و تاریخ عسکری داشت، پس از اجرای مراسم استقبال اتاق های مکتب سنسیر را مفصل ملاحظه نموده و موزیم یادگار سنسیر را که در نزد فرانسویان خیلی مقدس است، از طرف آمر آن مکتب ارائه گردید. بعداً در یك سالون مخصوص که به افتخار ورود پادشاه افغانستان دعوت عصریه ترتیب یافته بود، تشریف بردند. پس از صرف چای نطق خیر مقدم ادارهٔ مکتب حربی سنسیر را استماع نمودند.

در نطق خیر مقدم گفته شد: «اینکه امروز پادشاه افغانستان مکتب ما را مزین ساخته اند، و هم اینکه یك عده جوانان افغان بدورهٔ حکومت شاهی اعلیحضرت وارد فرانسه شده و در این مکتب شامل درس میباشند هر دو افتخار

---

(۱) امان الله شاه در ماه حمل سال ۱۲۹۸ شمسی هیأتی از جوانان مکتب فنون حرب کابل را برای تحصیل به همین مکتب فرستاده بود. و از انجمله یکنفر عبدالغنی خان بن عبدالرحمن خان از اولادهٔ عبدالحمیدخان بن اشرف الوزراء شاه ولیخان است. مذکور در سال ۱۲۹۴ شمسی به مدرسهٔ فنون حرب کابل شامل و در ماه حمل ۱۲۹۸ شمسی بغرض تحصیل به مکتب سن سیر پاریس. فرستاده شد. و در ماه میزان سال ۱۳۰۶ شمسی از آنجا دیپلوم اخذ نمود. مذکور بنام عبدالغنی خان یاور مشهور و بتاریخ دوشنبه (۲۵) قوس سال ۱۳۲۴ شمسی در کابل فوت شد. و او از انتظام مکتب حربیه سن سیر خیلی ها توصیف می نمود.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

در تاریخ عسکری هردو دولت برای همیشه ثبت خواهد ماند، و این کارهای درخشان دوستی دولتین فرانس و افغان هرگز فراموش نخواهد شد.

امان‌الله شاه غازی بجواب فرمود: «من مسرت دارم که در ضمن سفر خود بفرانسه ازیك مکتب عالی حربی دیدن میکنم. و با معلمین و هیأت ادارهٔ مکتب ازنزدیك ملاقات و تبادل افکار مینمایم. و ازینکه یك عده جوانان افغان فرزندان من اندودرین مکتب شامل درس و تعلیم اند، و وقتی فارغ شده بوطن عزیز خود شان افغانستان کامیابانه برمیگردند، برجسته ترین خاطرات شیرین دورهٔ تعلیمی خودشان را ازیك کشور دوست و مترقی اروپایی باخود بوطن میبرند. و ادامهٔ این روابط نیك که ماوشما آنرا آغاز کرده‌ایم در تاریخ سلطنتین افغان و فرانس برای همیشه ثبت میماند».

باریابی وزرای دولت فرانسه
بحضور امان‌الله شاه غازی

پادشاه افغانستان در اقامتگاه خود هوتل کریون تشریف داشتند. صبح چهارشنبه (۱۲) دلو ۱۳۰۶ شمسی ازساعت (۱۰) الی یکنیم بعدازظهر باریابی وزرای دولت فرانسه بحضور پادشاه غازی شروع گردید، وزیر امور خارجه – وزیر معارف – وزیر مالیه – وزیر معابر – یکی بعد دیگر بحضور باریاب گردیده پس از ملاقات مرخص گردیدند.

دیدار از کتابخانهٔ ملی فرانسه

امان‌الله شاه غازی، پس از صرف نان و اداء نماز ظهر عصر (۱۲) دلو ۱۳۰۶ شمسی به کتابخانهٔ ملی فرانسه تشریف بردند. پس از آن به [الیوستراسیون ژورنال] مؤسسهٔ تشریك علمی بین‌المللی که شعبهٔ جمعیت اقوام است، تشریف بردند. در مؤسسهٔ مذکور بافتخار ورود پادشاه افغانستان دعوت عصریهٔ مجلل ترتیب یافته بود تشریفات بحسب معمول اجراء گردید. و امان‌الله شاه پس از صرف عصریه به هوتل کریون اقامتگاه خود معاودت فرمودند نان شب را در هوتل صرف و آمادهٔ حرکت بطرف [کروزو] گردیدند

حرکت موکب امان‌الله شاه

از پاریس بطرف کروزو

امان‌الله شاه غازی بایك عده رفقای سفر شان توسط واگون های مخصوص به ساعت ده شب جانب کروزو حرکت فرمودند. جنرال دوپورك که مهماندار ایام دعوت رسمی امان‌الله شاه غازی در پاریس بود نیز درین سفر شرف معیت پادشاه افغانستان را داشت، وباقی همراهان سفر که: غلام صدیق خان چرخی وکیل وزارت امور خارجه وحبیب الله خان معین وزارت حربیه و عبدالرحمن خان فرقه مشر بارکزائی و محمد امین خان دروازی مدیر شفر وزارت امور خارجه، هر یك برای تکمیل امری در پاریس معطل گردیدند شب در قطار آهن سپری شد. (۱۳) دلو ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۱۰) قبل از ظهر به کروزو مواصلت فرمودند. کروزو شهر کوچك است امافابریك بزرگ ومشهور حربی فرانسه که از هر قبیل آلات حرب و لوکوموتیف

و غیره اشیای فلزی تولیدمیکرد در آنجاقرارداشت . بنا آشامل پروگرام سفر پادشاه وطنخواه افغان گردیده بود .

سالك فابریك که [شنایدآ] نام داشت . ازاسان الله شاه غازی در استاسیون استقبال نمود . و در قصرخودش که خیلی خوش منظر واز قصرهای پر شکوه و باستانی فرانسه بشمار میرفت محل اقامت و استراحت امان الله شاه و ملکه ثریا را اختصاص داده بود . امان الله شاه به قصر مذکور تشریف برد و پس از اندك استراحت بفابریك کروزو که توپ و تفنگ وسائر لوازم حرب بری و بحری دران ساخته میشد ،تشریف بردند. روز جمعه (۱۴) دلو ۱۳۰۶ شمسی را نیز به ملاحظهٔ حصص باقیماندهٔ فابریك کروزو که: لوکوموتیف جهازات جنگی و غیره چیزهای مالزمهٔ حرب راسیساخت، گذرانیدند .

حرکت جانب لیون

امان الله شاه غازی ساعت (۳) بعدازظهرجمعه (۱۴) دلوجانب لیون تشریف فرما و بساعت (۷) شام بدانجاسواصلت نمودند .ودر هوتل [ترمینوس] که از طرف حکومت فرانسه محل اقامت واستراحت پادشاه و ملکهٔ افغانستان تعیین شده بود ،تشریف بردند . پادشاه افغانستان علاقه داشت که ازمرکز معروف ابریشم که درآنجا قرارداشت باتفصیل دیدن کند.ساعت ده صبح شنبه (۱۵) دلوسوسیو هریو ،وزیر معارف فرانسه که درعین زمان ریاست بلدیهٔ شهر لیون را نیز برعهده داشت ،از پاریس حرکت نموده بحضور امان الله شاه غازی رسید . ماسورین عسکری وملکی شهر[لیون] نیز در سالون هوتل [ترمینوس] اجتماع نموده بشرف ملاقات پادشاه افغانستان

نائل شدند. در وقت خروج امان الله شاه از هوتل - یک دسته عساکر رسم احترام بجاآورده و پادشاه غازی براهنمائی موسیو هریو وزیر معارف [و رئیس بلدیهٔ شهر لیون] برای دیدن فابریک مرکز معروف ابریشم تشریف بردند.

اطاق تجارت فابریک از ورود امان الله شاه غازی استقبال نمود. پادشاه افغانستان حین بازدید فابریک ابریشم سازی - موسوم به [اولی دی لیتو] درباب تمایل و دلچسپی مردم افغانستان در تجارت ابریشم که در کشور فرانسه خیلی ترقی یافته است. تاکید و تجویز فرمودکه: اطاق تجارت فابریک باید یک مقدار ابریشم برای مشاورهٔ تجارت صنعت محلی به افغانستان بفرستد.

پس از بازدید فابریک در دعوتیکه از طرف موسیو هیسریت صدر و رئیس شهر لیون در هوتل [دی وایل] ترتیب داده شده بود، تشریف بردند. در دعوت موسیو لیون درباب مناسبات خالصانهٔ افغانستان و فرانسه نطقی نمود. و امان الله شاه غازی، جواباً دعوت حسن روابط دوستانهٔ فرانسه را به افغانستان قبول و منظور فرمود.

بازگشت به پاریس

پادشاه وملکهٔ افغانستان بوقت ظهر (۱۵) دلو از لیون بطرف پاریس حرکت فرمودند. وساعت (۱۰) و (۲۰) دقیقهٔ شب در استاسیون [گار دلیون] که بابیرقهای افغانستان و فرانسه تزئین یافته بود و اصل گردیدند رفقای سفر پادشاه غازی که برای اجرای پاره یی از وظایف در پاریس مانده بودند بااعضای

سفارت افغانی مقیم پاریس که سردار محمد نادر خان (۱) سفیر سابق افغانی در پاریس ودو برادرشان سردار محمد هاشم خان و سردار شاه ولی خان نیز در ان جمعیت شامل بودند ، و طلاب کلان سال افغانی که در پاریس تحصیل میکردند از مقدم امان‌الله شاه غازی در استانسه استقبال نمودند .

امان‌الله شاه غازی، پس از قبول رسم سلام و احترام هیأت های مستقبلین، به هوتل تشریف برده مصروف امور سفریه ازقبیل اتمام مسودات یادداشت و صدور مراسلات و احکام دراجرای بعضی مسائل گردید . در همین شب در پهلوی غور و تعمق مزیددر امور خرید آلات وادوات حرب و ماشین ها، هدایاتی راجع به بین المللی شدن امور پستی افغانی صادر فرمود . ونیز مسألهٔ فابریکهٔ ابریشم سازی رادر کوهدامان سمت شمال کابل و هرات مدنظر گرفت وعلاوتاً درمورد ایجاد تسهیلات لازم برای محصلین افغانی در فرانسه هدایات مشخصی صادر کرد .

---

(۱) امان‌الله شاه میخواست که وزرای دولت آن از ممالک مترقی تجارب جدید حاصل نمایند . و ازجملهٔ آن رجال سردار محمد نادر خان سپه سالار و زیرحربیه رادرسال ۱۳۰۲ شمسی به سفارت افغانی در پاریس فرستاد. وعهدهٔ وزارت حربیه بر ذمت محمد ولی خان دروازی وزیر امور خارجه گذاشته شدو تقریباً سه سال بحیث سفیر همدرانجا باقی ماند. و نظر به معاذیر صحی او توصیه گردید که استراحت نمایند. وغلام نبی خان چرخی درسال ۱۳۰۵ ش وزیرمختار افغانی در پاریس مقرر گردید . و خلص آنکه آخرین دیدار امان‌الله شاه و سردار محمد نادر خان همین روز شنبه (۱۵) دلوسال ۱۳۰۶ بود که دیگر باره باهم ندیدند (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

صبح یکشنبه (۱۶) دلو بر حسب پروگرام مرتبه امان‌الله شاه سی بایست به انجمن دانش رفته و از مترو فرانسه دیدن سی نمود، مگر چون پادشاه غازی بکارهایی که هدایت داده بود مشغول ساند. و زیر مختار افغانی مقیم پاریس و وزیر مختار افغانی مقیم ایتالیا را توظیف فرسود که به نمایندگی از طرف پادشاه افغانستان، در محافل مذکور اشتراک نمایند (۱).

معاینهٔ تانکهای جنگی

امان‌الله شاه غازی، دوشنبه (۷) دلو ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۹) و (۳۰) دقیقهٔ صبح بهمراه حبیب‌الله خان معین وزارت حربیه و عبد التواب کند کمشر

---

(۱) مجلهٔ ریویو دپلوماتیک درماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۳ شمسی نوشته بود:
امان‌الله شاه مکرر گفته است که باید مملکت افغانستان ما به کمک فرانسه داخل در دائره تجدد گردد. همیشه نماینده خود را در پاریس تاکید کرده است که هیأت معلمین برای تشکیل مکتب مقدماتی و عالی بکابل بفرستید. وقتی که هیأت عتیقه‌شناسی ما بریاست پروفیسور الفردفوشه بکابل رسید امان‌الله شاه امتیاز حفریات افغانستان را برای مدت سی سال بدولت فرانسه واگذار نمود امان‌الله شاه نهایت مائل است که زبان فرانسه در افغانستان شیوع یابد. برای تحصیل زبان فرانسه شوق دارد وفعلاً نیز تکلم می کند، مائل است که اهل فن فرانسوی از قبیل طبیب ـ متخصص ـ قابله ـ مهندس ـ و سردمان صنعتی به افغانستان بروند». واز مطالعات صفحات این سفرها نیز معلوم میگردد که امان‌الله شاه تمایلات زیاد بامور علمی وصنعتی و تخنیکی و لسان فرانسوی داشته است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

و یکنفر ترجمان ، در محل سانور تانکهای جنگی رفته و بعداز معاینه و عملیات تانکها (۱) به هوتل کریون اقامتگاه خود عودت نمودند .

دعوت در کلوپ متحدین

امان‌الله‌شاه غازی ساعت یك بعدازظهر (۱۷) دلو به (سر کل انتر الیه) که کلوپ متحدین و یاخانهٔ دوستی نامیده میشود ، و بافتخار تشریف‌آوری‌شان در آنجا دعوت نهاری ترتیب داده بودند تشریف بردند.

مشاهدهٔ عملیات اطفائیه

امان‌الله‌شاه ساعت (۳) بعد ازظهر دوشنبه (۱۷) دلو عملیات اطفائیه‌را مشاهده نمودند . و مقصدازدیدن این عملیات‌آن بود تا به فرصت‌نزد یك چندعدد موتر اطفائیه خریداری نموده به افغانستان وارد نمایند .

---

(۱) عبدالتواب کندکمشر دومین پسر محمود طرزی، صاحب‌منصب ورزیده و مورد اعتمادی بود . وی یکی از اعضای هیأت عسکری امان‌الله‌شاه درسفر اروپا بود . درمراسم جشن استقلال سال ۱۳۰۷ شمسی در پغمان ازشطارت های او در جریدهٔ امان افغان توصیف شده است .

عبدالوهاب و عبدالتواب دو برادر سکهٔ ملکه ثریاو درطول آن‌سفر هشت ماهه ، معیت‌شاه و ملکه‌رادرتمام محافل میداشتندو از هر لحاظ مورداعتماد بودند . (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

ملاحظهٔ مکتب صنایع نفیسهٔ پاریس

امان الله شاه بعد از ملاحظهٔ عملیات اطفائیهٔ، مکتب صنایع نفیسهٔ پاریس را از نظر گذرانید. ساعت (۹) و (۳۰) دقیقهٔ شب به شرکت سینمایی [گومان] که بزرگترین شرکت فلم فرانسه است تشریف بردند.

باریابی رجال برجستهٔ فرانسه بحضور امان الله شاه غازی

سه شنبه (۱۸) دلو ۱۳۰۶ شمسی روز باریابی رجال برجستهٔ فرانسه بحضور پادشاه افغانستان تعیین گردید. در این روز شخصیت های بزرگ و مشهور فرانسوی بحضور پادشاه استقلال بخشای افغانستان باریاب شده در خصوص مناسبات دوستانهٔ هر دو کشور ملاقات نموده مرخص شدند. و پروگرام مرتبه بسر رسید و روز چهارشنبه (۱۹) دلو برای حرکت بطرف برو کسل و بلژیک تعیین گردید.

مشاهدهٔ پرواز طیارات

ساعت (۱۰) و (۳۰) دقیقهٔ صبح سه شنبه (۱۸) دلو امان الله شاه غازی و سه نفر از ملتزمین رکاب شان، به میدان طیارهٔ پاریس تشریف فرما گردیدند. از طرف حکومت فرانسه نمایش عملی جالبی از پرواز طیارات بعمل آمد و بعد از ختم نمایش، پرواز طیارات در فضای پاریس، امان الله شاه به هوتل معاودت فرمود.

دعوت در کلوپ مستشرقین

امان‌الله‌شاه غازی ساعت (۲) بعدازظهر سه‌شنبه (۱۸) دلو به کلوپ مستشرقین فرانسه که تقریباً کلوپ بین‌المللی‌شناخته‌شده ودعوت چای بافتخار ورودشان درآنجا ترتیب داده بودند ، تشریف‌بردند.و پس‌ازصرف‌چای به‌اقامتگاه شان عودت نمودند .

مراسم وداع پادشاه‌افغانستان و رئیس‌جمهور فرانسه

ساعت (٦) عصر روز سه شنبه (۱۸) دلوموسیودومرک رئیس جمهور فرانسه بحضور اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غازی‌دراقامتگاه شان وارد شده‌بعدازنیم‌ساعت صحبت‌های دوستانه باامان‌الله شاه‌غازی وداع نموده واز هوتل‌خارج شدند .رئیس‌جمهور دومرک درآخرین‌صحبت‌وداعیه‌باز هم‌هرگونه کمک دولت جمهوری فرانسه‌را به‌افغانستان وعده داد .

دعوت‌پادشاه‌افغانستان‌از رؤسای کور دپلوماتیک مقیم پاریس

ساعت (۸)شام (۱۸)دلو درهوتل [مجستیک]دعوتی‌ازطرف‌امان‌الله‌شاه پادشاه افغانستان برای رؤسای کوردپلوماتیک مقیم‌پاریس‌ترتیب‌یافت مدعوین باللباس فراك ونشان پیش‌ازساعت (۸) درسالون‌انتظار تشریف آوری امان‌الله شاه‌را انتظار می‌بردند.ساعت (۸) و (۱۰)دقیقه‌امان‌الله‌شاه ووزرای همسفرشان واردسالون گردیدند.کوردپلوماتیک‌مقیم‌پاریس یکایك بحضور معرفی و پادشاه غازی ازهریك احوال پرسی‌فرمودند .

پس از مراسم احوال پرسی وارد سالون طعام شدند . پس از صرف طعام به سالون دیگر که در آنجا ترتیب [بوفی] گرفته شده بود و باقی اشخاص برجسته و اعضای کورد پلوماتیک حاضر بودند ، امان الله شاه تشریف بردند و بقدر نیم ساعت در بین جمعیت مدعوین گذرانده به هوتل [کریون] معاودت کردند. مدعوین باحترام پادشاه افغانستان تا ساعت (۱۲) شب در محفل دعوت بسر بردند .

اعطای یک هزار پوند

امان الله شاه غازی ، در ایام اقامت خود در پاریس مبلغ یک هزار پوند بطور اعانه به ادارۀ بلدیۀ پاریس اعطأ نمود که این مبلغ توسط وزارت مختاری دولت افغانستان در پاریس ، بآنجا پرداخته شد .

حرکت اما الله شاه جانب بروکسل و بلژیک

امان الله شاه غازی پس از انجام سفر رسمی و غیر رسمی پاریس ، مصمم سفر بروکسل و بلژیک گردیدند . بتاریخ (۱۹) دلو سال ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه جانب استانسه حرکت نمودند. چهار نفر مهمانداران پادشاه غازی در هوتل حاضر بودند . در استانسه گارد احترام باموزیک حاضر و تزیینات و ترتیبات لازم گرفته شده بود .

یک نفر ژنرال و رئیس تشریفات ریاست جمهوری دولت فرانسه و سائر شخصیت ها برای ادای احترام و مراسم وداع حاضر بودند. و در میان جمعیت وزیر مختار سابق افغانستان سردار محمد نادر خان و دو برادر ایشان سردار محمد هاشم خان

وسردارشاه ولی خان درصف مستقبلین قبلاً رسیده منتظر بودند (۱) .
طلاب افغانی مقیم پاریس نیز حاضر گردیده از حضور امان‌الله شاه غازی وداع
نمودند . پس از این مراسم [ترن] موکب امان‌الله شاه جانب [بروکسل]
درحرکت افتاد . ساعت (۲) و (۳۰) دقیقه [ترن] بسرحد فرانسه و بلژیك
واصل و درشهر [مونز] توقف نمود . و این وقت است که امان‌الله شاه قصد
عزیمت جانب بلژیك مینمایند .

***

---

(۱) سرداران مذکور دربرج حوت سال ۱۳۰۷ شمسی از راه هندوستان
وارد علاقه خوست و لایت پکتیا شدند . تا آنکه روز (۲۳) میزان سال ۱۳۰۸
شمسی درکابل بقدرت رسیدند . (وکیلی)

متن بیانات ملکه ثریا راجع بحقوق زن ازنگاه اسلام

یکی از مباحث بسیار مهم دورهٔ سفر شاه و ملکهٔ افغانستان، در اروپا، متن پاسخهایی است که ملکه ثریا راجع به حقوق زن، در برابر سؤالات نمایندهٔ مجلهٔ (هو هلو) در فرانسه ارائه کرده است.

نمایندهٔ مجله، از حضور ملکه ثریا بیست دقیقه وقت گرفت. نمایندهٔ مجلهٔ هو هلو بزبان فرانسوی سؤال میکرد، ومترجم که یك نفر زن ترکی از ندیمه های ملکه ثریا بود، متن دری را به فرانسوی ترجمه و افاده مینمود و متن پاسخهای ملکهٔ افغانستان ازاینقرار است!

«من کاملا معتقدم که حقوق زن در اسلام محفوظ است. علمای غرب ومستشرقین ومتخصصین کاملاً بمزایای دیانت حقهٔ اسلام و احکام نافعهٔ آن پی برده‌اند. ولی تاا کنون این مراتب کسب عمومیت ننموده ازین روعامهٔ غربیان چنین تصور میکنند که صاحب دیانت اسلام تجاوز بحقوق زنان نموده، و حالا نکه چنین نیست. هر کس اندك باصول ادیان دیناً و لو بطریق

سرسری هم پی‌برده باشد. تصدیق خواهد نمود که قبل از طلوع خورشید محمدی (ص) هیچ دینی به‌اندازهٔ اسلام بزنان حقوق نه‌بخشیده. جز در دو سه حکم که آنهم به‌مقتضای حکمت و طبعیت است.

اسلام زنان‌را در جمیع مراتب بامردان مساوی قرار داده‌است. عادات و رسوم واخلاقی که زنان غرب از برکت تعلیم و تربیت در ین قرن به‌مقتضای وقت حاصل کرده‌اند ربطی باحکام دیانت شان ندارد.

اگر از روی دیانت ملاحظه شود، زنان اسلام نسبت به‌زنان سائر مذاهب از هرجهت آزاد و حقوق شان هم محفوظ تر است. تنها دیانتی که زن‌را قایم بالذات، مالك بالاستحقاق و قیم و مختار مطلق مال و نفس خود ساخته‌است، اسلام است. اسلام زن‌را حصهٔ تساوی در اقتصادیات وسیاسیات مشتر که بخشیده چنانچه در ۱۳۴۶ سال قبل در مسألهٔ و دیعت که همان موضوع انتخاب و کسب آراء عمومی‌است، زنان راهمدوش مردان‌ساخته و تازه‌ارو پائیان میخواهند حق رأی در انتخاب به‌زنان بدهند، هنوز هم‌در کلمیه بلاد غرب کاملاً رأی به‌زنان باآنهمه ترقی‌داده‌نشده است. نهایت‌عدم‌تربیت و تعلیم، زنان اسلامی بیشتر آنان‌را از حقوق حقهٔ‌شان‌دور داشته‌و این نقیصه‌را ارباب ادیان سایره‌از روی بی‌اطلاعی به‌احکام کامل العیار دین‌اسلام‌نسبت میدهند و من درین سیاحت خود پس از اطلاع درین‌موضوع برای‌رفع این‌شبهه رساله‌یی‌به‌اسم (زن‌و اسلام) نگاشته و مخصوصاً حکم‌داده‌ام که‌برای‌آشنا کردن اروپائیان بااین‌موضوع‌اهم که‌بیشتر مورث‌نفرت‌زنان غرب‌از اسلام آمده‌ترجمهٔ‌آنرا بفرانسه اشاعه‌دهند. آنوقت‌خواهیدتوانست حقایق را از اسلام استنباط کنید که‌از مختصر مصاحبه‌ با من حاصل توانید کرد».

ملکه ثریا - در جواب یکی از سؤالات نمایندهٔ مجلهٔ هو هلو راجع به حجاب و تاریخ آن که از کدام زمانه آمده و چگونه در بین اشراف مسلمانان رواج شده و خدمات زنهای مسلمین در غزوات و همتمردانهٔ زنهای آنزمان شرح مبسوطی داده و در ختم توضیحات گفتند:

«من آیندهٔ روشنی را در ین سیاحت خود به اروپا دیدم. و آن این است که از زمانهٔ بسیار نزدیکی تمام احکام اسلام را ولو به اسم اسلام هم نباشد، پای بند خواهند شد. چنانچه امروز هم خیلی از احکام اسلامی به اروپائیان معمول دیده میشود».

نمایندهٔ مجلهٔ هو هلو گفت: «من با خیلی از ملکه ها و زنان درجه اول ملاقات و مصاحبه کرده ام ولی کمتر زنی را به متانت و ذهانت و معلومات ملکهٔ افغانستان دیده ام. ازین ملاقات مرا یقین حاصل شد. محیط افغانستان که چنین ملکه می پروراند، مستعد و قابل همه گونه ترقی و همدوشی با ممالک مترقی دنیا میباشد».

(عبارت فوق عیناً در مجلهٔ هو هلو به نشر رسیده بود).

استقبال در سرحد بلژیک

(۱۹ دلو ۱۳۰۶ ش)

در شهر سونز که سرحد بین دو لتین فرانسه و بلژیک است، باستقبال ورود امان الله شاه غازی، ولیعهد دولت بلژیک با افسران نظامی و چهار نفر مهماندار که دو نفر آن افسر: اول ژنرال و دومین کولونل و سومین از ماسورین

وزارت امور خارجه که رتبهٔ مستشاریت سفارت را دارا بود چهارسین یکنفر پروفیسور مستشرق که بزبان دری هم تکلم میکرد، در استانسه حاضر بودند استانسه را با بیرقهای افغانستان وبلژیك تزئین داده و اهالی زیاد بجهت استقبال سوکب پادشاه افغانستان اجتماع کرده بودند. گارد احترام حین وصول سوکب شاهی، سلام شاهی را نواخت. امان الله شاه و همراهان سفرشان به لباس رسمی ملبس بودند، در لحظه یی که ترن توقف کرد، ولیعهد دولت بلژیك و والی شهر سونز بالباس رسمی در ترن بحضور امان الله شاه غازی مشرف گردیده مراسم استقبال و احترام بجاآوردند. و لیعهد بلژیك ازطرف خود (البرت) پادشاه آن مملکت بحضور امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان خوش آمدید گفت. و پس از اجرای مراسم، امان الله شاه و ملکه ثریا با همراهان سفرشان از ترن خارج شدند. امان الله شاه گارد احترام را معاینه و رسم سلام را قبول فرمودند. و بعد متفقاً به سالون متصل استاسیون که به افتخار تشریف آوری پادشاه افغانستان تزئین و ترتیب یافته بود، تشریف بردند، والی شهر سونز بحضور پادشاه و ملکهٔ افغانستان خطابه یی خیرمقدم قرائت نمود. امان الله شاه بالمقابل ضمن چند کلمه یی مختصر اظهار تشکر نمودند. و برای حرکت آماده شدند، و پیش از سواری به ریل با جنرال دوپور و دیگر مهمانداران فرانسوی وداع نموده و آنها را مرخص ساختند. ترن مخصوص که از جانب حکومت بلژیك باستقبال امان الله شاه رسیده بود، خدمتش بانجام رسید. و ریل مخصوص دیگر بخدمت حاضر شد. خود پرنس با امان الله شاه غازی در ریل سوار و قطار بحرکت آمد.

ساعت (۴) ظهر به استاسیون (بروکسل) واصل گردیدند.

استقبال امان الله شاه از طرف
البرت پادشاه بلژیک

البرت، پادشاه بلژیک و ملکه و پسر دومی اش با پرنس های بلژیک که یکی دختر پادشاه بلژیک و دیگری خانم پسر ش بود، با رئیس الوزراء و هیأت وزراء در استاسیون رسیده بودند. گارد احترام به نواختن موزیک آغاز کرد امان الله شاه غازی از ریل خارج شده و با البرت پادشاه و خاندان شاهی بلژیک مصافحه نمودند. بعداً رفقای سفر خود را به پادشاه بلژیک معرفی نمودند. و از طرف پادشاه بلژیک نیز رسم تعارف بجا گردیده جانب دروازهٔ خروج استاسیون در حرکت شدند. در حصهٔ خروج، موزیک بنوا درآمد. و به تعداد پنجاه نفر طفل بلژیکی ترانه یی استقبالیه بزبان فرانسوی اجراء کردند. و پس از چند دقیقه مکث به گادی های دولتی به ترتیب معین سوار گردیده و عده یی هم بسواری موتر ها جانب قصر شاهی عزیمت نمودند. گارد دولتی در مقابل استاسیون رسم احترام بجا آورد. بدو طرف جاده الی قصر اقامتگاه، عساکر استاده و حد بحد موزیک سلام را بجا می آورد. بوقت حرکت گادی ها (موکب امان الله شاه) توپ ها شلیک کردند. اهالی بلژیک، باخیلی شوق و شعف شعار میدادند: زنده باد اعلیحضرت پادشاه و ملکهٔ افغانستان!

وقتیکه موکب پادشاه افغانستان به قصر دولتی بلژیک مواصلت کرد امان الله شاه در داخل قصر بار دیگر باتمام وزرای دولت بلژیک مصافحه

نمود .و همچنان تمام خاندان شاهی بلژیك بارفقای سفر امان‌الله شاه غازی دست داده تجدید رسم معرفی بجا آوردند . پس‌از ان امان‌الله شاه از البرت پادشاه بلژیك . و ملکه ثریا ازملکهٔ بلژیك وداع نمودند .

***

امان‌الله شاه غازی ،پس‌ازاندك استراحت،بساعت(٥)و (٣٠)دقیقهٔ ظهر باملکه ثریا ، و رفقای سفر پادشاه غازی بصورت رسمی،برای‌گل‌گذاری بالای قبر سپاهی گمنام ازقصر خارج گردیده عازم آنجا گردیدند .

درطول جاده قطعات عسکری‌دوطرف‌خط سیرموکب شاهانه‌حاضر ومراسم احترام بجاسی آوردند . و زیرحربیهٔ دولت بلژیك و یکنفر ژنرال آن دولت بالای قبر سپاهی‌گمنام حاضر بوده استقبال نمودند . جم غفیری ازاهالی بلژیك‌نیزحضور داشتند .بعدازمراسم‌گل‌گذاری دوباره به‌قصر عودت فرمودند .

دعوت با فتخارپادشاه افغانستان‌ازطرف البرت پاد شاه بلژیک

ساعت (٨) شام (١٩)دلو ١٣٠٦شمسی‌درخودقصر دعوت رسمی‌ازطرف پادشاه بلژیك بعمل آمد . تمام وزراءو صاحبمنصبان ارشددولت‌بلژیك‌با رفقای سفر امان‌الله شاه‌غازی شمولیت‌داشتند . البرت‌پادشاه بلژیك بطور صمیمانه وخیلی دوستانه‌باامان‌الله شاه غازی‌گرمجوشی‌زیادسی‌نمودند ملکهٔ‌بلژیك باملکه‌ثریا مراسم محبت و صمیمیت را بجا سی‌آورد .

پادشاه‌و ملکهٔ‌بلژیك‌آرزو های‌نیك‌شان را درخوش‌نگهداشتن پادشاه و

ملکهٔ افغانستان مکرراً اظهار می‌نمودند . محفل به ساعت (۱۰) و (۳۰) شب خاتمه یافت . امان‌الله شاه و فامیل جلیل شاهی افغانی در قصر و رفقای سفر شان در هوتل (استوریا) استراحت نمودند .

ساعت (۱۰) و (۳۰) دقیقه روز (۲۰) دلو برای رسم قبول رؤسای کور دیپلوماتیک تعیین گردیده بود. امان‌الله شاه غازی در وسط سالون استاده و همه رفقای سفر شاهانه حاضر بودند. وزیر دربار دولت بلژیک و محمد یعقوب خان وزیر دربار دولت افغانستان ، سفراء را بحضور امان‌الله شاه غازی معرفی میکردند . امان‌الله شاه پس از مرخص نمودن سفراء به ساعت (۱۲) و (۳۰) دقیقه باالبرت پادشاه بلژیک و رفقای سفر شان ، بسواری موتر ها به دعوت ریاست بلدیه در عمارت بلدیه تشریف بردند. مدعوین در سالون هوتل از مقدم پادشاه افغانستان استقبال و احترام می‌نمودند. سپس رئیس بلدیه خطابه یی خیر مقدم بحضور پادشاه غازی قرائت نمود. امان‌الله شاه مقابلتاً از پذیرایی های گرم و شاندار حکومت شاهی و فامیل شاهی بلژیک، اظهار مسرت و تشکر فرمود . پس از صرف نان و ختم دعوت به قصر اقامتگاه خود عودت نمودند .

ساعت (۲) و (۳۰) دقیقه امان‌الله شاه غازی و البرت پادشاه بلژیک و همسفران بسواری موتر ها وارد میدان طیاره شدند . تمام طیارات میدان صف کشیده و نفری درجلو طیارات استاده بودند. دسته های عساکر تشریفاتی باموزیک رسم سلام و احترام بجا آوردند . امان‌الله شاه غازی گارد احترام ودسته های عساکر را معاینه ورسم سلام را قبول فرموده، و در جائیکه برای

شان تخصیص یافته بود ، تشریف بردند. طیارات بلژیکی به پروازهای نمایشی آغاز کردند و سانورهای فضایی از خود نشان دادند .

باآنکه هوا بارانی بود، به تعداد (۲۰) طیاره پرواز کردند. امان‌الله شاه بعدازمشاهدهٔ پروازطیارات ، بکارخانهٔ ترسیم طیارات و محل ساختمان بالهای طیاره تشریف بردند. درختم گردش و تماشای عکس‌های میدان محاربهٔ عمومی که ذریعهٔ ماشین سینمای غیرمتحرك نمایش داده‌شد، قطعات عساکر تشریفاتی باردگر رسم سلام واحترام بجاآوردند. امان‌الله‌شاه‌غازی برای دیدن طلاب سوار و پیاده به مکتب حربیهٔ بلژیك تشریف‌فرماگردیدند. طلاب عسکری و یك دسته عسکر باسوزیك رسم احترام بجا آوردند . بعداز معاینهٔ عساکردرحالیکه البرت پادشاه‌بلژیك قدم بقدم همراهی‌میکرد، از اتاق های مکتب حربیه بصورت مفصل دیدن نموده و در ختم تماشا، مقابل یادگار مقتولین طلاب این مکتب که در حوزهٔ مکتب واقع است، امان‌الله شاه‌غازی دستهٔ‌گل نهاده جانب اقامتگاه شان حرکت نمودند .

دعوت در وزارت امورخارجه

شام پنجشنبه (۲۰) دلو بافتخار ورود امان‌الله شاه‌غازی پادشاه‌افغانستان در بلژیك وزارت‌امورخارجهٔ آن‌دولت، محفل دعوت برگذار نمود. وزرای دولت بلژیك و رفقای سفر امان‌الله شاه‌غازی ، قبل ازساعت (۸) شام‌حاضر شده بودند . پادشاه و ملکهٔ افغانستان و ولیعهدو همسر ولیعهد و پسر دومین و دختر پادشاه بلژیك باچند نفر دیگر ، و نیز عده‌یی از همراهان امان‌الله شاه‌غازی به‌ساعت (۸) وارد مجلس شدند . بعدازختم طعام درسالون دیگر خوانندگان مشهور بلژیکی به‌سازو آواز پرداختند .

گذارش جمعه (۲۱) دلو

روز جمعه (۲۱) دلو ساعت (۱۰) قبل از ظهر امان‌الله‌شاه غازی و ملکه ثریا از قصر به هوتل استوریا تشریف بردند. البرت پادشاه بلژیک تا مدخل قصر و ولیعهد بلژیک، پادشاه غازی را تا هوتل استوریا همراهی نمود.

و ساعت (۱۰) و (۵۳) دقیقه امان‌الله شاه با بعضی از رفقای سفر و هیأت اعزازیهٔ حکومت بلژیک (به ترن) مخصوص سوار شده بطرف (رنتورب) که بندر بحری و جنگی خیلی مهم و بزرگ بلژیک است، عزیمت نمودند. حین وصول با نجا، رئیس بلدیه و والی (رنتورب) از ورود پادشاه غازی تا به استاسیون، استقبال کردند. و بسواری موتر برای دیدن بندر بحری و سیاحت شهر حرکت کردند.

بعد از دیدن بندر و حوزه‌های شهر به ادارهٔ بلدیه تشریف برده نان چاشت را که از طرف ریاست بلدیه بافتخار ورود پادشاه افغانستان ترتیب یافته بود، صرف نمودند. دعوت نهاری خیلی مجلل بود. بالای میز دعوت، رئیس بلدیه به نمایندگی اهالی رنتورب بیانیهٔ خیرمقدم قرائت نمود. امان‌الله شاه مقابلتاً از احساسات نیک و پذیرایی‌های گرم و شاندار حکومت و اهالی مملکت بلژیک تشکر نمود. بعد از صرف دعوت و صحبت روی موضوعات مورد علاقه امان‌الله شاه غازی، بدیدن کارخانهٔ [می نروا] که فرم مشهور برای ساختن موتر و تجهیزات حربی در (رنتورب) است تشریف بردند. و کارخانه را مفصل از نظر گذرانده و بطریق یادگار، یک عدد موتر تیز رفتار برای

سفارت خانهٔ مقیم پاریس خریداری نمودند (۱) .و بساعت (۶) عصر بطرف برو کسل مراجعت نمودند و درهوتل یادداشت هایی تنظیم نمودند تادر آینده موترها و سامان و لوازم حرب خریداری شود .

دعوت پادشاه افغانستان

باعزاز پادشاه بلژیک

ساعت (۷) و (۴۵)دقیقهٔشام جمعه (۲۱)دلو درهوتل استوریا دعوت رسمی ازطرف پادشاه افغانستان باعزاز البرت پادشاه و خاندان شاهی بلژیک توسط سفارت افغانی برگذار گردید.وزراء وسامورین عالی رتبهٔ حکومت بلژیک از تشریف آوری هردو پادشاه انتظار می بردند .ساعت (۷) شام امان الله شاه غازی ازطبقهٔ دوم هوتل (محل اقامت شان) بسالون خصوصی تشریف آورد .و متعاقباً البرت پادشاه و ملکهٔ بلژیک و هردو پسر انشاه و پرنس و خانم پسر بزرگ و باقی خاندان شاهی بلژیک وارد شدند و مدعوین را معرفی سفیر بودند .دعوت پس ازصرف نان و چای و صحبت های دوستانه بساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقهٔ شب خاتمه یافت .

حرکت موکب امان الله شاه بطرف سویس

روزشنبه (۲۲)دلو ۱۳۰۶ شمسی امان الله شاه غازی از هوتل خارج نشدند و مصروف کارهای سفری خود ماندند . ساعت(۶) و (۲۰) دقیقهٔ بعداز ظهر قطار ریل آمادهٔ حرکت گردید. هیأت تشریفاتی حکومت بلژیک به هوتل

---

(۱) غلام نبی خان چرخی وزیر مختار افغانی در پاریس ،ازاین موتر تیز رفتار استفاده می نمود .

وارد شده امان الله شاه غازی و همراهان سفرشان را تااستاسیون بسواری موتر مشایعت نمودند. پادشاه و ملکهٔ بلژیك در استاسیون که ترتیبات مجلل گرفته شده بود، اخذ موقع نموده و ازورود پادشاه افغانستان انتظار می بردند. حینی که پادشاه غازی ازموتر خارج شدند البرت پادشاه و ملکه و خاندان شاهی بلژیك با امان الله شاه مصافحه و به اتاق انتظار استاسیون یکجا رفتند. پس از چند دقیقه آخرین صحبت وداعیه، بطرف ایستگاه قطار ریل روان شدند. پادشاه و ملکهٔ افغانستان و رفقای سفرشان، در جلو درب واگون مخصوص ایستادند. امان الله شاه باالبرت پادشاه و ملکه و (کرودن پرنس) و همسر او و پسر دوسین و دختر پادشاه بلژیك دست داده و وداع فرمود. و به خانه های ریل وارد شدند. ریل بطرف (سانترو) سویس حرکت کرد و در همین دقیقه آوازهای (زنده باد اعلیحضرت) ازطرف جمعیت کثیری که در استاسیون جهت استقبال و وداع حاضر بودند، بلند شد.

امان الله شاه شب را در ریل گذرانید. ویکشنبه (۲۳) دلو به ساعت (۱۰) (۵۰) دقیقهٔ قبل ازظهر، ریل در (سانترو) توقف نمود. امان الله شاه و ملکه ثریا و همراهان سفرشان در هوتل (ریگینه) که برفراز کوه واقع است تشریف بردند. و درین هوتل (۹) روز توقف کردند.

حرکت بجانب سرحد آلمان وسویزرلند

امان الله شاه غازی و همراهان شان بعداز (۹) روز توقف و آمادگی برای سفر آینده در هوتل ریگینه، ساعت (۷) عصر سه شنبه (۲) حوت ۱۳۰۶ شمسی بسواری موترها از (بازل) بجانب سرحد آلمان وسویزرلند، حرکت فرمودند

ما مورین مو یز رلند ، یعنی هیأت استقبالیهٔ آنها در سرحد خاك مو یس ، از حضور امان الله شاه غازی مرخص شدند. در حین مراسم وداع مو تر حامل دستهٔ پلیسان (هیأت ترافیك) درجلو موکب امان الله شاه و ملکه ثریا درحرکت افتاد .

از شروع خاك آلمان الی ایستگاه عساکر صف کشیده رسم استقبال و احترام بجا آوردند . در ایستگاه ریل ، هیأت استقبالیه یی که از طرف رئیس جمهور آلمان(مارشال فون هندن بورك) تعیین شده بود، با والی شهر و مامورین به استقبال موکب پادشاه و ملکهٔ افغانستان حاضر بودند ، اهالی شهر با علایق مزید و مسرت تمام، جمعیت بزرك تشکیل داده خوش آمدید می گفتند . و والی شهر و رئیس بلدیه به نمایندگی از طرف عموم شهریان به پیشگاه پادشاه و ملکهٔ افغانستان بیانیهٔ خیر مقدم قرائت کردند . امان الله شاه غازی تشکر فرمودند .

حرکت بجانب برلین

بعد از ختم مراسم استقبال، امان الله شاه به قطار ریل مخصوص که برای مسافرت پادشاه و ملکهٔ افغانستان اختصاص یافته بود، سوار گردیدند. و به ساعت (۸) و (۲۰) دقیقه از (و یل بو لازهو یه) جانب برلین پایتخت کشور آلمان حرکت فرمودند .

استقبال پادشاه افغانستان

از طرف رئیس جمهور آلمان

صبح چهارشنبه (۳) حوت ۱۳۰٦ شمسی به ساعت (۱۱) و (۱۵) دقیقه در ایستگاه (لرتر) ریل مخصوص حامل پادشاه و ملکهٔ افغانستان توقف کرده تزئینات ایستگاه بطور خیلی جالب و شاندار گرفته شده بود .و فیلدمارشال

فون هندن بورگ رئیس جمهور و اراکین دولت آلمان در ایستگاه ریل، برای استقبال حاضر بودند . مراسم پذیرائی بااصول تشریفات رسمی بجا آورده شد اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی، با رئیس جمهور آلمان مصافحه کرده رفقای سفر خود را معرفی نمودند . و پس از آن جانب دروازهٔ خروج روان شدند. تمام اراکین دولت آلمان در آنجا صف بسته برای احترام و استقبال امان‌الله شاه غازی حاضر بودند (باستثنای رئیس الوزرای آن دولت که مریض، و وزیر امور خارجه که در سفر بود) . در خارج ایستگاه طلاب افغانی مقیم برلین ، رسم احترام بجا آوردند . عساکر آلمانی برلین بمقابل دروازهٔ بر آمد، صف بسته حین خارج شدن امان‌الله شاه و ملکه ثریا ، بانواختن موزیک رسم سلام نمودند . شهریان برلین باندازهٔ فوق التصور اجتماع نموده و بصورت خیلی دوستانه خوش آمدید و زنده باد اعلیحضرت می گفتند، شاه و ملکهٔ افغانستان و فیلد مارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان، و باقی شخصیت های رسمی با تشریفات خیلی شاندار بسواری موترها از ایستگاه ریل حرکت کردند . بعد از آنکه امان‌الله غازی و رئیس جمهور آلمان گارد احترام را معاینه نمودند، شاه و ملکه افغانستان از جاده‌های عمومی که برای عبور موکب شاهانهٔ شان ، بیرق های افغان و آلمان ، مزین شده بود ، و دو جانب جاده اهالی مستقبلین ازدحام نموده بودند نیز حد بحد عساکر و پلیس داموزیک استاده بودند ، عبور نمودند و به جانب قصر (شاهزاده البرت) واقع (ویلهلم اشتر اسه) عزیمت فرمودند . حین حرکت موکب شاه و ملکهٔ افغانستان ، شلیک های توپ برسم احترام شروع شد. شهریان برلین از حد ایستگاه ریل الی نزدیک قصر اقامتگاه شاه و ملکهٔ افغانستان باگرمجوشی و اظهار مسرت زیاد برای دیدن پادشاه استقلال بخشای افغانستان

نهایت کوشش و تلاش میکردند ، و باشوق وشعف تمام بآواز بلندسی گفتند که: زنده باد اعلیحضرت و ملکهٔ افگان یعنی افغان . در وقت وصول به قصر (البرت) بعد از چند دقیقه ، رئیس جمهور آلمان با پادشاه افغانستان وداع نموده مرخص شد . ترتیبات وتزئینات این قصر را که در نزدیك پارك بزرگ واقع است، خیلی ها عالی وپر شکوه گرفته بودند . عسکر تشریفاتی در جلو دروازهٔ قصر البرت ،و پلیس در اطراف و حوالی قصر حاضر بودند . برای وزراء سعیت امان الله شاه غازی در قصر البرت و باقی همسفران در هوتل (اکسلسیور) که درجوار قصر البرت واقع است ، محل اقامت تعیین گردید. نان نهار در قصر البرت صرف گردید . ساعت سه و نیم عصر ، امان الله شاه باعده یی از همراهان سفر برای ملاقات بامارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان تشریف بردند پس از بازگشت به ساعت (۴) و (۴۵) دقیقهٔ بعد از ظهر، چون وقت ملاقات برای رئیس الوزرای آلمان داده شده بود. بنابر مریضی او، وزیر عدلیهٔ آن کشور بحیث کفیل رئیس الوزراء بحضور امان الله شاه غازی باریاب گردید بعداً هیأت کورد پلوماتیک مقیم برلین بر وفق پروگرام رسمی بحضور پادشاه افغانستان باریاب و معرفی گردیدند.

دعوت رئیس جمهور آلمان

ساعت (۸) شام (۳ حوت ۱۳۰٦ شمسی – ۲۲ فبروری ۱۹۲۸ میلادی) دعوت رسمی از طرف رئیس جمهور آلمان بافتخار ورود پادشاه و ملکهٔ افغانستان در برلین ، ترتیب یافت . تمام هیأت کوردپلوماتیک و وزراء و همراهان سفر امان الله شاه غازی که تعداد مجموعی شان به یکصدوبیست نفر میرسید، در دعوت شامل بودند .

سلکۀ افغانستان و مصاحبه های افغانی وی در سالون علیحده جاداشتند و خانم های بزرگ آلمانی ازآنها پذیرایی و مهمانداری می‌نمودند .

مارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور نطقی نمود. و امان الله شاه غازی نیز به زبان دری نطق رسمی خود رابپایان رسانید . نطق های سران دو لتین افغان و آلمان و به مناسبات دوستانۀ هر دو کشور ایراد گردید . درختم نطق مارش افغانی و بعد از آن مارش آلمانی نواخته شد. و پس از صرف طعام شب مدعوین به سالون های دیگر قصر رفته و بصرف چای پرداختند .درین ضمن درصحن مقابل قصر ،چند دسته موزیك عسکری باتعداد زیاد عساکر که در دست های شان چراغ نماها بصورت مشعل افروخته داشتند، نمایش چراغان را بانواختن موزیك اجراء کردند .و جشن پرشکوه عسکری را بتقریب ورود پادشاه افغانستان درهمان ساعت آغاز کردند . دعوت رسمی رئیس جمهور فون هندن بورگ به ساعت (۱۱) شب خاتمه یافت .و تمام مذاکرات رسمی درفضای صمیمیت صورت گرفت . درهمین روز که امان الله شاه غازی با رئیس جمهور فیلد مارشال فون هندن بورگ و اعضای کابینۀ دولت آلمان ملاقات تعارفی و دوستانه نمود .مطبوعات آلمان ورود پادشاه افغانستان را به سرور تلقی نموده مخصوصاً استخدام متخصصین تخنیکی آلمان را درنشرات خود اشاره نموده ،راجع به استحکام روابط تجارتی افغانستان و آلمان امیدواری

زیاد نشان دادند (۱). ،در همین وقت از (ریگا) خبری انتشار یافت که :

[معاهدهٔ مودت فیمابین دولتین افغان و لیتو یا امضا گردید . احتمال میرود که امان‌الله شاه پادشاه افغانستان در ماه اپریل سال ۱۹۲۸ میلادی ـ (در اواسط برج حمل سال ۱۳۰۷ شمسی) به ریگا سیاحت نماید] .

---

(۱) در خصوص استخدام مهندسین و متخصصین و انجینیران آلمانی در افغانستان در عهد امانیه مطالب زیادی موجود است و از سال ۱۳۰۲ شمسی تا سالیان بعد خدمات زیاد نموده اند . و نتایج سفر سال ۱۳۰۶ شمسی تاثیر بیشتر نمود روابط دوستانهٔ افغان و آلمان از سال ۱۲۹۸ شمسی آغاز و از سال ۱۳۰۰ شمسی وزیر مختار دولت افغانستان در برلین اقامت گرفت. و از آلمان نظر بعو املی تا اواسط سال ۱۳۰۲ شمسی اقدامی شده نتوانست تا آنکه بتاریخ یکشنبه ۲۳ قوس سال ۱۳۰۲ شمسی شارژ دافیر آن کشور بنام (داکتر فرینس کروبا) وارد کابل شد . مذکور زبان دری را میدانست و قبلاً در برلین در وزارت امور خارجه در دائرهٔ شرق مدیر و در روابط دولت آلمان با دولت افغانستان کوشش نموده بود . و این شخص در سال ۱۳۰۶ شمسی از جملهٔ مهمانداران حضور امان‌الله شاه در آلمان بود. در اواسط سال ۱۳۰۲ شمسی هیأت معلمین آلمانی برای تأسیس مکتب آلمانی در کابل احضار گردیدند . داکتر ایوان آلمانی با یکنفر معلم معاون خود (مارکوفسکی) بتاریخ شنبه (۱۰) عقرب سال ۱۳۰۲ شمسی وارد کابل گردید. مذکور زبان انگلیسی و فرانسوی را میدانست و وقتی در دار الفنون رستوك آلمان پروفیسور طب بود و مدت (۶) سال در تهران گذرانده و در وقتی که محصلین افغانی وارد برلین شدند تعلیم خصوصی *

متن بیانیهٔ رئیس جمهور آلمان

در ضیافت رسمی شام (۳) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی بافتخار تشریف آوری اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی وملکه ثریا (۱) :

«اعلیحضرتین معظمین! افتخار دارم که به نام ملت آلمان و بنام خود اعلیحضرتین محترمین شما را که گرامی‌ترین مهمان کشور آلمان میباشید، صمیمانه تبریك و رود بگویم. ما میدانیم که اعلیحضرتین شما مانند دوستان حقیقی به ملك ما تشریف می‌آورید. و امید که در مدت اقامت خودشان در آلمان، احساس بفرمایند که ما این دوستی را به صمیمی‌ترین نوعی از دوستی مقابله می‌کنیم. ملت

---

*آنها را متکفل گردید. و به تمام طلاب افغانی زبان آلمانی آموخت. ، اولین مدیر مکتب امانی در کابل همین شخص و سال تأسیس ۱۳۰۲ شمسی است. متخصصین و انجینران و اهل علم و فن آلمانی که استحضار آنها از اوائل و اواسط دورهٔ امانیه اقدام شده در بسیار از رشته های فنی و تخنیکی افغانستان در مرور سالیانی به افغانستان خدمت کرده اند و در قسمت مطابع افغانستان همچنان خدمات فنی آلمانها در کابل قابل یادآوری است .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

(۱) فون هندن بورگ بتاریخ ۲۶-اپریل ۱۹۲۵ میلادی (۱۳۰۳ شمسی) رئیس جمهور آلمان گردید. و در سال چهارم جمهوریت او امان‌الله شاه به کشور آلمان رسماً مسافرت نمود. مذکور تا (۱۰) ماه اسد سال ۱۳۱۳ ش که خاتمهٔ عمر او بود در ارسال معلمین و مهندسین و متخصصین آلمانی بافغانستان ابراز دوستی و همکاری فنی نموده است . (وکیلی)

آلمان میداند و زیاده تقدیر می‌نماید که اعلیحضرت شما در اعتماد خودتان نسبت به آلمان و کفایت آن هیچ وقت شك و تردد بخاطر راه ندادهاید. و ما بادرایت بزرگ، استقلال فکری، وجدیت عظیم اعلیحضرت شمارا در مملکت داری، در این طرز روش مقتدرانه و موفقانه و ادارهٔ کشوری خودتان نهایت تقدیر می‌کنیم. طبیعی است که تنها ازروی این قراردادها که بین دو لتین ما یك دوستی صحیح برقرار است که ازروابط رسمی خیلی قدیمتر است. درسالهای اخیر که مخصوصاً زمینهٔ اقتصاد ترقی و توسعه یافته است، یك علامت مخصوص اعلیحضرت شمارا نسبت بقابلیت وصداقت آلمانها ابراز میدارد، و از همین حسن اعتماد متقابله است که عدهٔ زیادی از دکتوران معالج معلمین مهندسین و متخصصین فن و استادان کار را از آلمان به افغانستان خواسته اند. و در آن کشور امور مهم و پر مسئولیت را بدوش آنان سپرده‌اند و یك دلیل دیگر اعتماد را ما در این می‌بینیم که عده یی زیادی از شاگردان محصلین افغانی به آلمان فرستاده شده‌اند. این دسته جوانان افغان طبعاً بعداز ختم تحصیل وقتی که بکشور خود شان مراجعت می‌کنند، رشتهٔ دوستی ملتین متین تر و محکمتر میسازند. دولت آلمان مید اند که اعلیحضرتین شما این راه دراز پراز زحمات رابعزم مسفرارو پابرای مطالعات جدید بنفع مملکت خود و دوستی مزید بادنیای متمدن متحمل شده اید، تادر هر جا آنچه را که برای پیشرفت و ترقی افغانستان امکان داشته باشد، و فوائدزیاداز ان متصور باشد کاوش فرموده بشناسید. من امیدوارم که اعلیحضرتین شما از ملك ماهم چیز های مطلوب مملکت خودرا بیابید، و دولت آلمان بخوشی حاضر است که بقرار تجارب خود زمینهٔ پیشرفت را در مورد استفادهٔ امور فنی و مدنی شما مساعد بگرداند.

در اصلاحات جدید سهم ملکهٔ معظمه که با کمال جدیت و فداکاری با همسر خود شان درین کارهای بزرگ و خطیر همراهی می کنند، کم نیست ما خوشوقتیم که معظم الیها هم در انجام وظایف اجتماعی و مدنی خودشان، معاونت های زنان آلمانی را قبول کنند (۱).

من جام خود را به سلامتی اعلیحضرتین پادشاه و ملکهٔ افغانستان و برای شوکت و جلال آن مملکت ودوام وترقی دوستی صمیمانه بین دولتین آلمان و افغانستان بلند می کنم .

***

---

(۱) اشاره به ملکه ثریا (بنت محمود طرزی وزیر امور خارجه) که آن محترمه همسر امان الله شاه غازی و در سفر اروپا همراه و در امور مدنی با همسرنامور خود سعی و تلاش زیاد در راه نهضت های جدید افغانستان می نمود. و بقول امان الله شاه غازی، ملکه درنظر داشت که یک تعداد زنان آلمانی را برای امور طبابت و قابله گی و خیاطی و رسامی و تزئینات بغرض تعلیمات مکاتب نسوان بکابل استحضار نماید . و این مشورت های ملکه ثریا در ایام سفر اروپا مورد قبول ودرنظر بود که در آیندهٔ قریب اقدام گردد. و این حرف رئیس جمهور آلمان که میگوید : (معاونت های زنان آلمانی را قبول کنند). مؤید همان نظریات است و این یك نظریه و پیشنهاد خیلی بزرگ بوده چنانکه در سال ۱۳۰۲ ش (۹) نفر داکترطب آلمانی وارد کابل شده بودند . (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

متن نطق اما ن ا لله شاه غازی بجو اب

بیا نیه رئیس جمهو رآلمان

«جلالتمآ ب ر ئیس ! ازهمه اظهار ات پر لطفی که نسبت به مملکت عز یز من افغانستان ، ور اجع به فعالیت شخص من و تو ضیحات محبت حکومت آلمان فر مو دید ،و مخصو صاً از حسن پذیر ایی پر از و دادی(۱) که از سانمو دید، ملکه و من بنام خو دمان و بنام ملت افغان تشکر ات قلبی خو د را تقدیم می کنم فی الو اقع طو ر یکه تشر یح نمو دید ،مناسبات صمیمانهٔ افغان و آلمان از سالیان در از ی بر یك اساس متین خالی از همه گو نه آلایش و ضع شده، این مناسبات نمو نه یی از احساسات صمیمیت و اعتماد متقابله است که این دو دو لت با همدیگر خو د دار ند .

ا حساسات صمیمیت و ا عتماد متقا بله است که این دو دولت با همد یگر خود دا ر ند.

افغانستان فعالیت و قا بلیت ملت آلمان را همیشه به نگاه تقدیر نگر یسته خو د دار ی نکر ده و در خدمت هر گو نه ا عتماد ر ا نسبت به مستخدمین آلمانی ابر از نمو ده، و من از طر زاجر آت عمو م مستخدمین آلمانی در افغانستان از نگاه ر استکار ی وحسن خدمات صادقانهٔ شان ر ضائیت و ممنو نیت دار م واز همین نقطه نظر اعتماد است که عز یز تر ین پسرخو دمان ر امن و ملکه به مکتب امانی که معلمین آن آلمانی است ،سپر دیم (۲) .

---

(۱) و داد جمع و د که بمعنی دو ستی است و هم به معنی دانایی .

(۲) شاهز اده رحمت الله در سال ۱۳۰۰ شمسی از بطن ملکه ثر یا بدنیا آمدو به بعمر هفت سالگی در کابل شامل مکتب امانی گر دید . (و کیلی)

من باطمینان قوی نتیجهٔ درخشان مناسبات مستقبل این دو مملکت را از حالا یقین می کنم که در اثر مساعی اولاد افغان که تحصیلات شان را در آلمان و کابل خاتمه میدهند، انجام خواهد یافت.

جلالتماب رئیس! به سعادت وتعالی وآسایش ملت آلمان وبه سلامتی جلالتماب شما و برای تشئید روابط دوستانهٔ افغان و آلمان این آب صاف را می نوشم»

***

جریانات(۴)حوت سال ۱۳۰۶ ش

امان الله شاه غازی و همراهان سفرشان، بساعت(۱۰)صبح پنجشنبه(۴)برج حوت سال ۱۳۰۶ شمسی بسواری موترها بطور رسمی جانب(برلین پتو) که در آنجا میدان هوایی واقع است، بغرض مشاهدهٔ طیارات و فرودگاه طیارات، وسوارشدن بطیاره، حرکت نمودند. شهریان برلین بعین مراسم استقبالیهٔ روز گذشته بهردو طرف خط سیر موکب شاهانه صف بسته و درخود میدان هوایی نیز به تعداد زیاد اجتماع کرده از تشریف آوری قهرمان افغانستان انتظار می بردند. درموقع ورود امان الله شاه غازی ذریعهٔ لودسپیکر هاسلامی موزیك نواخته شد و روسای شرکت هوا بازی و هم مامورین دولتی برلین از ورود پادشاه افغانستان، استقبال کردند طرز ترتیبات میدان و ملحقات آن از نظر ملاحظهٔ دقیق پادشاه غازی گذشت.

ودر بوفی که ترتیب چای نموده بودند، تشریف بردند. و بعداز صرف چای

بار دیگر به ملاحظهٔ چیز های قابل دید و یاد داشت در خصوص تور ید بعضی ساسان و لوازم سهم پرداخت . وضمن دیدن پرواز های نمایشی طیارات آلمان بر یك طیاره سوار گشته فرود آمدند .و متعاقباً بعضی از همراهان سفر شاهانه نیز به طیاره سوار شدند . و بعد از آن از میدان هوایی عودت نموده بساعت یک بعد از ظهر برای صرف طعام در منزل رئیس پارلمان (رایشز تاك) دولت آلمان تشریف بردند، در ختم نان (۱) رئیس پارلمان بسلامتی وجود امان الله شاه و سلت غیور و باشهامت افغان ،جام شربت را با تمام نفری شامل دعوت بلند کرده

---

(۱) ایام سفر امان الله شاه در آلمان مصادف به ماه مبارك رمضان بود. و حینی که بوطن مراجعت کرد گفت که: خوردن روزه اگر که بالای مسافر و خاصتاً برای پادشاه در همه وقت رواست ، مگر من بآن عقیدت کاملی که دارم می خواهم از تاریخ حلول ماه رجب که در برج قوس تصادف می کند، روزه قرضی بگیرم .و هم به رفقای سفر خود توصیه و تاکید کرده ام که روزه در کابل بگیرند .و این مطلب را در سخنرانی های خود در محفل شب نشینی دعوت وزارت امور خارجه در قصر ستور کابل فرمود ، در برج قوس سال ۱۳۰۷ شمسی چون ماه رجب مصادف بآن بود. پادشاه غازی روزه دار بود .و مخالفینی که او را تارك روزه دانسته و میدانند ، خیانت و تهمت بزرگ نموده اند .و حکم فرموده بود که در ماه رجب بوقت سحر توپ ضرب شود تا مردم روزه دار وقت را بشناسند و هم بهمین مناسبت بوقت شام ماه رجب ضرب توپ افطار از محل تخت جان نثار خان و هم از محل بالاحصار اجراء می یافت .   (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

نوشیدند. پس از مراسم دعوت، ذات شاهانه به سالون دیگر تشریف بردند رئیس جمهور آلمان (فیلدمارشال فون هندن بورگ) که در صرف طعام شرکت نداشتند در آنجا حاضر شده با امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان جانب موزیم عسکری حرکت کردند. ملکه ثریا با خانم های افغانی بقصر عودت نمودند.

ترتیبات پذیرایی تماماً رسمی و تعداد مستقبلین دوچند روز گذشته بنظر میرسید. موزیم عسکری را بصورت فوق العاده تزئین داده تمام بیرق های ارد وی سابق آلمان در حصص داخلی موزیم آویخته بودند. تعداد زیاد عساکر نیز با موزیک در داخل موزیم حاضر بودند.

رئیس جمهور آلمان بالباس رسمی عسکری از امان الله شاه پذیرائی می نمود (۱) وقتیکه امان الله شاه غازی به طبقهٔ اول موزیم که آنرا (تالار یادگار بعد از جنگ) مینامند، مواصلت فرموده و اکلیل گل گذاشت.

در همین لحظهٔ گل گذاری، موزیک مارش افغان و آلمان را بنام دو عسکر قهرمان بنواختن آغاز کرد. پس از تماشای دقیق موزیم و آن مراسم پر شکوه یادگار عسکری، بوقت خروج از موزیم، امان الله شاه غازی با رئیس جمهور آلمان وداع نموده وگفت: «این آمدن من در این موزیم، در تاریخ عسکری هر دو ملت افغان و آلمان، یادگار اولین است که هرگز فراموش نخواهد گشت زیرا من از سر زمینی می آیم که مردم آن دراد وار تاریخ عسکر بوده اند

---

(۱) رئیس جمهور آلمان آنروز بخاطر ورود پادشاه افغانستان لباس عسکری در بر کرده بود والا در همه وقت در روزهای رسمی به لباس فراکوت ملبس می بود. این مطلب از سفرنامهٔ رسمی امان الله شاه اقتباس شده است.

و هستند. و این دسته گلی که من در برابر مجسمهٔ عسکر آلمان می گذارم، تحفه ایست که از دست عسکر افغان به عسکر آلمان می سپارم».

رئیس جمهور، فون هندنبورگ گفت: «وقتی ما این موزیم عسکری را باحترام تشریف آوری قائد بزرگ افغان تجلیل می نمودیم، همه خصائیل ملت عسکر افغان در نظر آلمان مجسم بود، و خوشبختیم که از پادشاه سر عسکر بزرگ افغان در این موزیم عساکر استقبال کردیم».

امان‌الله شاه غازی پس از پذیرفتن سلام عسکری بسواری موتر جانب (شتادیون) برای معاینهٔ ورزش که محل مذکور کورس تعلیمی بشمار می رود، حرکت کردند. ترتیبات تماماً رسمی و ترافیک در موقع عبور موتر و اهالی زیاد در طول راه حاضر و منتظر ورود موکب امان‌الله شاه بودند. میدان ورزشگاه را با بیرق های افغانستان زینت داده بودند. پسران و دختران بصورت خیلی مرتب نمایش های ورزشی اجراء کردند.

محفل دعوت بافتخار ورود پادشاه افغانستان از طرف رئیس الوزرای دولت آلمان

ساعت (۸) شام پنجشنبه (۳) حوت ۱۳۰۶ شمسی از طرف رئیس الوزرای دولت جمهوری آلمان، بافتخار ورود پادشاه و ملکهٔ افغانستان، دعوت نان در قصر ریاست الوزراء ترتیب داده شد. چون رئیس الوزراء مریض بود، وزیر عدلیهٔ آن دولت بکفالت رئیس الوزراء مقرر گردید. امان‌الله شاه غازی و رئیس جمهور آلمان و وزرای آلمان در (الیشز تاك) و بعضی از صاحبمنصبان آلمانی و رفقای سفر بر میز دعوت قرار گرفتند. خانم پسر رئیس جمهور در

محفل علیحده از ملکهٔ افغانستان و خانم های محترمهٔ افغان مهمانداری می نمود.

موزیک مارش افغانی را نواخت و صرف طعام آغاز گردید، و در ختم طعام، وزیر عدلیه (کفیل رئیس الوزرای دولت آلمان) نطق نمودو امان الله شاه مقابلتاً سخنی چند فرمودند.

تقدیم طیارهٔ یونکرس بحضور پادشاه افغانستان

در ختم دعوت رئیس الوزرای دولت آلمان بافتخار رود امان الله شاه غازی، کفیل رئیس الوزراء بنام هدیهٔ دولت آلمان، یك فروند طیارهٔ یونکرس ده نفری را بحضور این مهمان قهرمان بطریق یادگار تقدیم نموده وطی بیانیه یی گفت: «امروز که قائد و قهرمان بزرگ افغانستان، مطابق بذوق خاص خود شان از میدان هوائی برلین و نمایش پرواز های طیارات و موزیم عسکری و میدان سپورت طلاب و نمایش های ورزشی نوجوانان آلمان را از نظر گذرانیدند. و امشب این دعوت رئیس الوزراء آلمان را پذیرفتند، ما تقدیم این تحفه را که فقط یك فروند طیارهٔ یونکرس است، بنام هدیهٔ عسکری و بنام دولت آلمان به پیشگاه آن سرفرمانده سر عسکر ملت قهرمان افغانستان، ارمغان میکنیم و این هم مشابه بدسته گلی است که مقابلتاً از جانب عالم عسکری آلمان، به پیر قدار غیور آن ملت عسکر سپرده میشود».

در حالیکه فیلدمارشال فون هندن بورگ و پسر شدر محفل دعوت حضور داشت، این تحفه را پذیرفتند. این طیاره بعد باز گشت امان الله شاه از سفر اروپا بکابل، (تابستان سال ۱۳۰۷ شمسی) بکابل پایتخت افغانستان نقل داده شد.

دعوت در ریاست بلدیهٔ برلین

روز جمعه (۵) حوت ساعت (۱۲) ظهر، موکب امان‌الله شاه غازی جانب ریاست بلدیه در حرکت افتاد. اجتماع اهالی بصورت همه روزه زیادو جاده‌ها بابیرقهای افغانستان و آلمان تزئین یافته بود در بعضی جاها باروشنی گروپ های برق جملات خیر مقدم نوشته بودند. در جلو عمارت ریاست بلدیه، رئیس وسامورین بلدیه از پادشاه افغانستان استقبال نموده وارد عمارت شدند از ملکه ثریا و خانم های افغانی معیت او شان، خانم های آلمانی، استقبال کردند رئیس بلدیهٔ برلین بوکالت از تمام شهریان برلین بحضور پادشاه و ملکهٔ افغانستان خطابهٔ خیر مقدم قرائت نمود. و یك البوم تصاویر بصورت یادگار به پیشگاه امان‌الله شاه‌غازی تقدیم نمود.

امان‌الله شاه از پذیرایی پر حرارت شهریان برلین اظهار تشکر و مسرت فرمودند. طلاب افغانی مقیم برلین نیز دعوت شده بودند. و مجموع مهمانان افغانی در این دعوت دو صد نفر بودند. امان‌الله شاه در ریاست بلدیهٔ برلین گفت:
«من و تمام افغانهای حاضر این مجلس زنده باد آلمان میگوئیم».

این کلمات و جملات در روحیات آلمانها خیلی‌ها تاثیر خوب می‌نمود و در مطبوعات خود از دلیری و فصاحت تکلم امان‌الله شاه نهایت تقدیر و توصیف نموده قهرمان و نابغهٔ نطق و بیان خطاب میکردند. بعد از ایراد سخنرانی پادشاه غازی با مدعوین وداع کرده به قصر اقامتگاه شان مراجعت نمودند

بازدید امان الله شاه

ازمکتب عالی فنی-تخنیک اوخ سوله-برلین

امان‌الله شاه غازی ساعت(۴) و (۳۰)دقیقهٔ عصر جمعه(۵) حوت به مکتب عالی فنی تخنیک اوخ‌سوله- در شهر برلین تشریف بردند.
رئیس مکتب و باقی‌اراکین‌آن باتمام طلاب بلباس رسمی ملبس بوده استقبال کردند. موزیک مارش استقلال افغانستان را نواخت رئیس مکتب عالی، خطابه یی بزبان آلمانی بحضور اعلیحضرت امان‌الله‌شاه غازی قرائت کرد و یکی از طلاب افغانی که در همان مکتب مصروف اخذ تعلیمات‌عالی بود. متن آنرا بزبان‌دری ترجمه نمود.

***

خطاب دکتوری به امان‌الله‌شاه

پادشاه افغانستان

رئیس مکتب عالی تخنیک(اوخ سوله-برلین) در خاتمهٔ نطق خیر مقدم، خطاب(دکتور) به امان‌الله شاه غازی عرض نمود و دپلوم دکتوری را که در قاب طلا گرفته بودند به پیشگاه پادشاه غازی تقدیم نموده گفت:
« پادشاه ترقیخواه، بیدار دل و صلح دوست افغانستان که معناً و یقیناً حق دکتوری و پروفیسری را در عالم تجدد و تمدن بر خود حاصل کرده‌اند تقدیم می‌نمائیم» .

تاریخ افغانستان فراموش نمی‌نماید که مؤسس دوستی افغان و آلمان، امان‌الله‌شاه غازی و اولین فردی از کشور عزیز افغانستان است که خطاب

دکتوری را از جانب یکی از ممالک مترقی جهان حاصل کرده است، از همان تاریخ به بعد در نزد آلمانها به (دکتور امان الله) ملقب گشت (۱).

امان الله شاه غازی، هنگام اخذ دیپلوم دکتوری نطق مختصری ایراد نموده و از طرز پذیرایی و اظهار علایق مزید رئیس و مکتب عالی تخنیک او خسوله تشکر فرمود و بعد از آن مراسم، امان الله شاه غازی به تماشای حصص مختلف مدرسهٔ عالی تخنیک و سالون های عملیات دروس تخنیکی و غیره پرداخته به عملیات خانهٔ برق تشریف بردند و بعد با هیأت علمی و فنی و اداری مکتب وداع کردند.

ساعت (۸) شام همین روز در (اپرا) ترتیبات گرفته شده بود، امان الله شاه غازی و ملکه ثریا و همراهان سفرشان و ملکهٔ افغانستان بآنجا رفتند مارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان نیز در لوژ بود. در ختم بازی (اپرا) بیرق افغانستان و آلمان را یکجا کشیده نشان دادند. پس از ختم نمایش امان الله شاه غازی با رئیس جمهور وداع نموده به قصر اقامتگاه شان تشریف بردند.

---

۱) امان الله شاه غازی در ماه سرطان سال ۱۳۰۳ شمسی در لویه جرگه پغمان گفت: «نامم از فضل خداوند (امان الله) نهاده شده. و لقبی را که خداوند از لطف و مرحمت خود بمن مهربانی فرموده (غازی) است». به همین افتخار همیشه همان اسم و لقب خداداد را از همه القاب ترجیح میداد. واگر که از طرف وکلای ملت افغانستان و هم از طرف ممالک دوست بوی القاب داده شده است. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

گذارش روز (۶) حوت

اسان‌الله شاه‌غازی -روزشنبه (۶) حوت بسواری‌سوترجانب(وو بر تبز) به‌صورت رسمی تشریف فرما گردیدند‌مستقبلین بایك‌عالم‌جوش و خروش بدوطرف‌جاده حرکت موکب اسان‌الله شاه غازی ،مراسم‌استقبال‌واحترام بجا‌می‌آوردند.فیلدمارشال‌فون هندن بورگ‌رئیس جمهور آلمان قبلاًبآنجا انتظارداشت.دراین‌محل که‌میدان‌تعلیمات‌عسکری‌وپرتگاه مرکزی آلمان است،ترتیب‌مانوره‌راگرفته بودند .حین تشریف‌آوری‌پادشاه افغانستان مانور شروع گردید . بعد اختتام مانور وگرفتن نتیجه همه جنرال‌ها صاحبمنصبان‌ورئیس کل‌قوای‌نظامی‌آلمان بحضور اسان الله‌شاه غازی‌ورئیس جمهور(فون هندن بورگ) حاضر شده ادای سلام نمودند .

ساعت یك‌بعدازظهربرای‌صرف‌طعام‌درعمارت‌صاحبمنصبان‌بزرگ‌تشریف برده ورئیس جمهور آلمان و همراهان‌سفر اسان‌الله‌شاه‌غازی‌وتمامی‌افسران آلمان (که رجال ملکی وجود نداشت) بریك میز نان صرف نمودند .

برای‌ملکه ثریاو خانم‌های‌افغانی همسفر شان‌میز جداگانه‌ترتیب‌یافته‌بود و خانم‌های بزرگ آلمانی ازآنها پذیرایی میکردند .

***

درختم‌نان، رئیس کل‌قوای‌آلمان‌بصحت اسان‌الله‌شاه‌غازی‌ودوام‌استقلال افغانستان ، جام خودرا باتمام افسران حاضر دعوت بلند کرده‌نوشیدند ساعت (۳) بعدازظهر اسان‌الله شاه غازی‌بارئیس جمهور آلمان‌وداع نموده برای معاینهٔ مرکز رادیودر [ناون] تشریف بردند. صورت پذیرایی بدرجهٔ اعلی‌گرفته شده بود اهالی‌برای‌استقبال‌حاضرو رواق‌برپاگشته‌بود.

در داخل شرکت، چای و شیر یخی تهیه نموده بودند. و درهمین وقت بعضی هدایای قیمتی نیز به پیشگاه پادشاه افغانستان تقدیم کردند که شرح آن را آتیاً در صفحات این کتاب می نویسیم، سلگه ثریا پس از صرف نان چاشت به برلین مراجعت نمودند .

در [ناون] نیز چون طلاب افغانی مشغول تعلیم بودند برای ترجمه و توضیح نطق پادشاه غازی حاضر خدمت بودند. ترتیب و تزئین این دعوت نیز بدرجهٔ اعلی گرفته شده بود و امان الله شاه غازی پس از معاینه و ملاحظهٔ آثار و دستگاه های تخنیکی و صناعتی، به قصر اقامتگاه خود شان معاودت فرمودند .

دعوت ازطرف امان‌الله‌شاه‌غازی

ساعت (۷) شام جمعه (۵) حوت ازطرف امان‌الله‌شاه غازی، دعوت بعمل آمد . رئیس جمهور آلمان (فیلدمارشال فون هندنبورگ)، ووزرای دولت آلمان و بعضی از رفقای سفر امان‌الله‌شاه‌غازی، برای صرف طعام شب حضور بهم رسانیدند. ساعت (۹) شب باقی هیأت کوردپلوماتیک و رجال برجستهٔ آلمان برای صرف چای دعوت شده بودند. تعداد مدعوین به حدود سه‌صدو پنجانفر میرسید . و مجلس به‌خوشی و صمیمیت گذشت .

فیلدمارشال فون هندنبورگ رئیس جمهور آلمان ساعت (۱۱) شب ازحضور امان‌الله‌شاه غازی پادشاه افغانستان، مرخص شد . و سائر شخصیت ها الی ساعت یک شب ادامه دادند. امان‌الله‌شاه ساعت(۱۱) و (۳۰) دقیقه به قصراقامتگاه شان مراجعت نمودند و در شام همین روز، دعوت رسمی امان‌الله‌شاه غازی در آلمان خاتمه یافت، اعلیحضرت شاهانه در محل اقامتگاه مخصوص خودشان، تاروزاخیر توقف در برلین بهمان قصر دعوت رسمی اقامت داشتند.

چون در آلمان مطابق به قانون آن دولت تبادل نشان ها سروج نبود، بنابران از طرف سران دو لتین افغان و آلمان هدایای گرانبها تبادله گردید. از طرف رئیس جمهور آلمان یک یک عدد سگرت دانی طلا که در سر آن نشان آلمان نقش بود، برای همراهان سفر امان الله شاه غازی اهداء گردید، و به پیشگاه پادشاه افغانستان و خانوادهٔ شاهی افغانی هدایای شاهوار که اکثر ارزش معنوی داشت، تقدیم شد و از حضور امان الله شاه غازی از پیداوار افغانستان هدایای لازم برای رئیس جمهور آلمان و بعضی رجال بزرگ آن دولت فرستاده شد.

اعطای یکهزار پوند استرلنگ از حضور امان الله شاه برای ادارهٔ بلدیهٔ برلین

در همان روز جمعه (۵) حوت ۱۳۰۶ شمسی در ختم دعوت رسمی در آلمان امان الله شاه غازی از جیب فتوت دولت و ملت افغانستان، مبلغ یکهزار پوند استرلنگ، به ادارهٔ بلدیهٔ برلین اعطاً نمود و این عطیهٔ بزرگ در برابر هدایای بود که از طرف آلمانها بحضور امان الله شاه غازی و همراهان سفرشان تقدیم شده و برای معارف و منافع ملی افغانستان ارزش داشت.

فهرست نامهای مهمانداران امان الله شاه غازی در ایام دعوت رسمی برلین

۱- ایکسلانس [اوزن]، بسویهٔ وزیر، مذکور زبان دری را بدرجهٔ اعلی میدانست.

۲- یکنفر ژنرال.

۳- بارون فون استهوفن ، مستشار وزارت امور خارجه و رئیس ادارات شرق

۴- یکنفر کمشنر .

۵- خانم فون استهوفن (مهماندار حضور ملکه ثریا) .

۶- یکنفر تولیمشر - برای انتظام امور موترها و محافظت سامان حمل و نقل .

۷- چهار نفر اتاشه های وزارت امور خارجه که یکنفر از آنها در هوتل (اکسکسیور) برای رفقای سفر امان‌الله شاه غازی مقرر بود .

***

مهمانداران ایام دعوت غیررسمی امان‌الله شاه غازی در برلین

۱- بارن فون استهوفن و همسرش .

۲- دکتور گروبا .

۳- اتاشه های وزارت امور خارجه (مطابق ایام دعوت رسمی)

۴- یکنفر تولیمشر .

در بعضی (ایام ایکسلانس او زن) حاضر میشد . و در سفر های خارج از شهر برلین ژنرال عسکری نیز شرف همراهی پادشاه افغانستان را میداشت

***

حرکت موکب امان‌الله شاه بطرف وانزه و پوتسدام وزیمنس شتات

امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا و بعضی از همراهان سفر شان بتاریخ یکشنبه (۷) حوت به ساعت (۱۰) قبل از ظهر بسواری موتر از راه آدوس بطرف وانزه و پوتسدام حرکت نمودند. اهالی پوتسدام و رئیس بلدیه برای استقبال برآمده بودند .

قصر جدید و قصر سانسو ثی و پارك آنجارا تماشانمودندو ساعت (۱۲) و (۴۵) دقیقه به برلین مراجعت فرمودند .

(۸) حوت ساعت (۱۰) قبل از ظهر بسواری موتر بطرف زیمنس شتات حرکت نمودند . در آنجا از موکب پادشاه افغانستان استقبال شانداری بعمل آمد و در یك سالون بزرگ فابریك محصولات فابریك از نظر پادشاه غازی گذارش یافت .برای خریداری و توریدبه افغانستان، بسیار سامان ساخت فابریك زیمنس را پسندیدند .و درموقع فراغت ،به کتاب یاد داشت خود ،نام های ماشین ها و تعداد آنرا تسوید نمودند. از طرف رئیس فابریك زیمنس هدایای شایان شان پادشاه افغانستان تقدیم گردید .و در همان شب اما ن الله شاه غازی ، تاسیس فابریکه های جدیدبرق آبی را از ماشین های ساخت فابریك زیمنس مدنظر گرفتند .

سه شنبه (۹) حوت ساعت (۱۰) قبل از ظهر بطرف شرکت عمومی الکتریکی [آ-ای -که] حرکت نمودند، و کارخانه ها و شرکت سلی موتر و فابریك برق [کلسگنبرك] را تماشافرمودند. بعدازساعت(۱۲) دراسرخریداری اشیای کارآمد دولت افغانستان مطابق فهرستی که ما آتیاً در این کتاب از نظر می گذرانیم ،مصروف شدند .

دعوت دهمین سال اعلان استقلال مجدد افغانستان

در وزارت مختاری افغانستان مقیم برلین

وزارت مختاری افغانی مقیم برلین به ساعت (۷) و (۳۰) دقیقهٔ شام سه شنبه (۹) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی به مناسبت (عید دهمین (۱) جلوس با استقلال اعلیحضرت غازی امان الله شاه) دعوتی در قصر اقامتگاه ذات شاهانه ترتیب داد.

فیلد مارشال فون هندنبورگ رئیس جمهور و وزرای دولت آلمان و رؤسای کوردیپلوماتیک مقیم برلین حضور بهم رسانیدند. در اثنای صرف نان امان الله شاه غازی طی نطقی گفت: «من افتخار دارم که عید دهمین جلوس با استقلال من که مصادف بشام همین روز است و امسال در وزارت مختاری افغانی و در حالیکه خودم نیز حاضر هستم، برگذار میگردد. ملتین افغانستان و آلمان بر علاوهٔ تمام روابط دوستانه وصمیمانهٔ مملکتین از انعقاد این محفل خاطرهٔ دیگری بجهت ازدیاد محبت و مودت خودشان حاصل خواهند کرد.

چه این اولین بار است که مر اسم عید جلوس با استقلال من که در نزد ملت افغانستان قدر و قیمت خاص دارد، بشمول خودم، در یکی از پایتخت های

---

(۱) (۹) حوت مطابق روز جلوس رسمی امان الله شاه و در هر سال در شام همین روز محافل جشن انعقاد مییافت. و جشن خصوصی استقلال اصطلاح گذاشته بودند. (۹) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی به اوقات سفر امان الله شاه در آلمان اتفاق افتاده است (عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

ملل دوست و مترقی برگذار میگردد . و این تصادفی است که در سفر های من کمتر میسر خواهد شد » .

فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان مقابلتاً نطق تبریکیهٔ خود را ایراد نموده گفت : « فی الواقع احتفال این دعوت بدین مناسبت تا اکنون در هیچ مملکتی اتفاق نه افتاده است که اعلیحضرت پادشاه افغانستان خود شخصاً دران تشریف داشته باشد . و این خاطرهٔ برگزیده ایست که مردم آلمان فراموش نخواهد کرد . و همین عزم و ثبات و استقامت بلانهایت اعلیحضرت شما بود که آن مملکت را به اندك زمان مترقی و مقتدر ساخت ، بعد ازین خوبتر مترقی میسازد»

سران دولتین بعداً به سالون های منزل تحتانی قصر که مدعوین زیاد از اعیان و مامورین جمع شده بودند ، فرود آمدند . وبعد از یك ساعت صحبت دوستانه ، رئیس جمهور آلمان مرخص شد . و امان الله شاه پادشاه غازی بساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه به اتاق اقامتگاه خود برگشتند . مدعوین باحترام عید جلوس بااستقلال امان الله شاه ، (یعنی جشن خصوصی استرداد (۱) استقلال افغانستان) تاساعت یك شب ، بصرف چای و صحبت های دوستانه بسر بردند.

***

(۱) در دورهٔ امانیه جشن استرداد آزادی افغانستان در دووقت وبدونام برگذار می گردید. یکی روز (۹) حوت بنام جشن خصوصی استقلال که جمعیت فدائیان استقلال این اصطلاح را گذاشته تصویب نموده بودند . و دوم از (۲۲) تا (۲۸) اسد جشن عمومی استقلال که اغلب در پغمان برگذار می گردید و عید استقلال نیز می گفتند .
(وکیلی پوپلزائی)

بازدید موزیم ها و رصدخانه

امان‌الله شاه‌غازی بتاریخ چهارشنبه (۱۰) حوت ساعت (۱۰) قبل از ظهر جهت مشاهدات امور شهرداری و مؤسسات خیریه تشریف بردند. به ساعت (۳) بعد از ظهر برای ملاحظهٔ موزیم ها و رصدخانه در (تریپ تو) تشریف بردند. و آثار تاریخ آلمان و هم رصدخانه را که برای تحقیق احوال سیارات و اوضاع فلك با همه سامان دوربین های فلکی [تلسکوب ها] و ساختمان خاص و سر تفع بنیاد یافته بود، معلوماتی برای افغانستان حاصل کردند. و شب به ملاحظه و تدقیق مسودات و یادداشتها و صورت قرارداد ها در باب خریداری ماشین و آلات از آلمان سپری گشت. و حکومت آلمان هم موافقت کرده بود که از هیچگونه کمك فنی و تخنیکی دریغ نورزد. چنانکه از سال ۱۳۰۰ شمسی خریداری های افغانستان از آن کشور آغاز شده بود (۱).

---

(۱) در سال های ۱۳۰۹ و ۱۳۱۱ شمسی از صورت قرارداد ها و سقاو لات سال ۱۳۰۶ شمسی تا حد زیاد استفاده بعمل آمد. چنانکه خریداری ماشین های جدید مطبعهٔ عمومی کابل و ورود بسته کاران آلمانی بنام های: مستر کنش - مستر گورور - لودویك روف - مستر لخمن - که تا سال ۱۳۱۴ شمسی خدماتی را انجام دادند. دو نفر متخصص خیلی ماهر طباعتی بنام های: اوتو سوزر - و رودر - وارد کابل شدند. و در سال ۱۳۱۵ شمسی نیمایر معلم لیتوگرافی وفیشر داکتر طب - و هرگر سپه متخصص بند وانها رو هرسایو رخرستین معلم عسکری و یک تعداد دیگر به افغانستان رسیده در رشته های مختلف وفابریکه ها وامور معارف تا سال ۱۳۲۰ ش خدمت کردند. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

حرکت امان الله شاه غازی بجانب پدساو و دریسدن

امان الله شاه غازی با بعضی از همراهان سفر شان روز پنجشنبه (۱۱) حوت نوسط ترن مخصوص جهت بازدید کارخانهٔ یونکرس بجانب پدساو تشریف بردند. در اثنای ملاحظهٔ فابریک طیاره سازی همان طیاره را که حکومت آلمان بخدمت امان الله شاه غازی اهداء نموده بود، نیز ملاحظه فرمودند نان شب را در فابریک طیاره سازی صرف و در همان شب توسط ترن جانب (دریسدن) حرکت نمودند.

روز جمعه (۱۲) حوت به تماشای شهر دریسدن گذشت. مراسم پذیرایی گرچه جنبهٔ رسمی نداشت مگر باآنهم رجال دولتی اعم از صاحبمنصبان بزرگ و مامورین احضار یافته بودند. رئیس الوزراء و هیأت وزرای پروسیا باستقبال پادشاه افغانستان حاضر بودند. امان الله شاه غازی بوقت عصر از دریسدن حرکت وبه ساعت (۹) شب به برلین مراجعت نمودند. بتاریخ شنبه (۱۳) حوت به ملاحظهٔ امور مورد علاقه از قبیل خرید اسلحه وفابریکه ها و ملاقات با رئیس بانک دولتی (دوچرایش بانک) (۱) تشریف بردند درآن روز اگرچه وقت، برای شکار تعیین شده بود، اما به خاطر یکه موضوع بانکداری و مطالعه در اطراف آن حائز اهمیت بود، صرف نظر بعمل آمد

---

(۱) منظور از دیدن بانک این بود که بااستفاده ازتجارب آن در کابل بانک دولتی افتتاح گردد. امان الله شاه غازی درایام اقامت خود در مصر نیز بانک دولتی مصر وطرز اجراآت و تشکیلات وطرز محاسبات آنرا بهمین غرض و مقصد بادقت تمام از نظر گذرا نیدند.

و برای اینکه مهمانداران آزرده نشوند. پادشاه غازی شب به‌سینما تشریف بردند. و پس‌از بازگشت، باهمراهان سفر تأسیس و تشکیل بانک مرکزی افغانستان رابااصول عصری مطرح بحث و مذاکره قرار دادند.

حرکت بطرف شهرلایپزک

امان‌الله شاه‌غازی بتاریخ دوشنبه (۱۵) حوت برای دیدار و تماشای شهر لایپزک ونمایشگاه تجارتی و صناعتی تشریف فرماگردیده‌و همه امور ساختمانی و تخنیکی و صناعتی‌آن شهررا بالتفصیل ازنظرگذرانیدند. و هر کدام میل‌داشتند که‌این پادشاه علم‌دوست و هنر دوست راازنزدیک به‌بینند و کلمات او را بشنوند. امان‌الله شاه خود نوشته است: وقتی این‌سخن را از زبان مهماندار شنیدم، فکر کردم که‌اگر درمیان جمعیت وارد شوم و باچندنفر سرشناس‌علم‌وفن‌داخل صحبت‌شوم. ادامۀ این‌وضع دوستانه‌و صمیمانه وصورت گفت‌و شنید مرا از کار باز میدارد و هم مانع کارآنها میشود به‌مهماندار گفتم: شماازجانب خود بگویید که‌وقت کم است. امااز احساسات دوستانه و صمیمانۀ شما پادشاه افغانستان بخوبی میداند. و این‌خصلت آلمانهاهمیشه بما ابراز شده است. درهمین سفر یک‌روزه درشهر لایپزک از شرکت‌های ساختمانی، یک‌عراده موتر بحضور امان‌الله شاه غازی‌بطریق یادگار اهداء نمودند که باتشکر پذیرفته‌شد.

بتاریخ چهارشنبه (۱۷) حوت ساعت (۲) بعدازظهر، فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان بحضور امان‌الله شاه غازی حاضر و بعداز اجرای مراسم وداعیه مرخص گردید.

حرکت بطرف اسن

امان‌الله شاه غازی ساعت (۳) و (۳۰) دقیقهٔ (۱۷) حوت از برلین بطرف [اسن] حرکت فرمودند. در ایستگاه بتعداد زیاد پلیس-رئیس تشریفات رئیس بلدیه-معاون رئیس‌الوزراء و همه مهمانداران و اعضای وزارت امور خارجه و سائر مامورین آلمانی و طلاب افغانی برای عرض وداع حاضر آمده بودند. پس از مراسم وداع، امان‌الله شاه غازی به [ترن] تشریف بردند و ساعت (۱۰) و (۳۰) دقیقهٔ شب به [اسن] مواصلت نمودند.

کروپ فون بورلین-رئیس تمام کارخانه های کروپ با همسر خود و باقی ارباب ادارات شان، در استاسیه برای استقبال حاضر آمده بودند. امان‌الله شاه غازی و همراهان سفر شان، جانب قصر کروپ، حرکت نمودند.

امان‌الله شاه غازی با همسفران شان صبح پنجشنبه (۱۸) حوت کارخانهٔ کروپ را تماشا فرموده و بعداز کمی گردش در یک حصهٔ نهر [داین] توسط کشتی دوباره بسواری موتر ها به اقامتگاه شان مراجعت فرمودند. پادشاه غازی بعداز ظهر مکرراً از حصص متباقی کارخانه های توپسازی و موترسازی و غیره دیدن کردند. در جلو هر یک فابریک بوضع خیلی شاندار پذیرایی گردیدند. در فابریک موترسازی [کروپ] رئیس (کروپ فون بورلن) یک عراده موتر بزرگ که دارای ترتیبات مخصوص سیاحت بود، از طرف شرکت خود، بخدمت پادشاه استقلال بخشای افغانستان تعارف نمود در مجلس طعام شب که به افتخار تشریف آوری پادشاه غازی ترتیب یافته بود. رؤسای فابریکه ها-رئیس بلدیه-رئیس پلیس-و یکعده شخصیت های

بزرگ دعوت شده‌بودند. امان‌الله شاه غازی پس از صرف طعام باعموم مدعوین وداع و به‌ساعت (۹) و (۳۰) دقیقهٔ شب توسط واگون‌های مخصوص طرف پاریس حرکت کردند.

پزیرایی‌ها از ورود امان‌الله‌شاه‌غازی پادشاه افغانستان، در آلمان در ایام توقف غیر رسمی و در تمام شهرهای آن کشور نهایت پرشکوه و مجلل وشاندار بود.

در اوقات اقامت امان‌الله شاه در آلمان، هوا صاف و آفتاب درخشان بود و مردم آلمان آنرا حسن تصادف و فال نیک می‌شمردند.

قرضهٔ شش ملیون مارک

برای هشت سال

امان الله شاه غازی در ین مسافرت در نتیجهٔ مذاکرات خود موفق گردید که از حکومت آلمان شش ملیون مارک برای مدت هشت سال قرضه بگیرد. و مبلغ مذکور را بخرید فابریك‌ها اختصاص بدهد. چنانچه فابریکه‌ها و ماشین‌های صنعتی را به‌قرار ذیل خریداری نمود:

۱- کارخانه‌یی پشم ریسی.

۲- کارخانه‌یی کشمیره بافی و نختابی.

۳- کارخانه‌یی بافت سان کوره.

۴- کارخانه‌یی بافت جیم کوره.

۵- ماشین خرد دکمه سازی.

۶- ماشین‌های حفظ میوه (برای تأسیس شرکت حفظ میوه که تأسیس آن در

استالف مدنظر بود) .

۷- ماشین حفظ شیر .

۸- ماشین حفظ مسکه .

۹- ماشین زراعت .

۱۰- ماشین کار فولاد .

۱۱- سامان دوربین ها .

۱۲- بمبهٔ آب کشی تسالس.

۱۳- ماشین ساختن گردم طیاره های کلان هشت نفری یونکرس.

۱۴-آلات جراحی و ادویه .

۱۵- ماشین های قندسازی .

۱۶- ماشین های نختابی .

۱۷- ماشین های چوچه کشی مرغ .

۱۸- ماشین های طبع آفسیت .

۱۹- کمره های زینگوگرافی مخصوص طبع بانکنوت و طبع زنگه

***

سامان و لوازم دفاع وطن

۱- تفنگ [۵۳۵۰۰] میل و با هر میل تفنگ یکهزار فیر کارتوس .

۲- توپ [۱۰۶] میل و باهر میل توپ صدفیر مرمی .

۳- سترالیوز- شش عدد .

۴- طیاره هشت دسته .

۵- تانك - شش عراده .

۶- سوتر زره پوش - پنج عراده .

۷- خود های حربی [کلاه فولادی] یك صد هزار .

۸- دوربین سه صد و پنجاه عدد .

فابریکه ها

۱- فابریکهٔ قندسازی برای جلال آباد - بطور مکمل .

۲- فابریکهٔ کاغذ سازی .

۳- فابریکهٔ نختابی جبل السراج و پلخمری

۴- فابریکه صحن بافی .

۵- فابریکهٔ بافت پارچه های پشمی .

۶- فابریکهٔ شستن و بستن پشم .

۷- فابریکهٔ بستن پنبه .

ماشین ها

۱- ماشین ساخت مواد کیمایی

۲- ماشین جاکت سازی و جراب بافی

۳- ماشین های اکسریز [برای شفاخانه ها] چهار پایه .

۴- ماشین حساب .

۵- ماشین های مسکه و پنیر .

۶- ماشین های تیل کشی و آب کشی .

موترهاوسائرلوازم تخنیکی

۱ـ موتر هشتاد و یك عراده .

۲ـ موتر اطفائیه ـ دوازده عراده .

۳ـ دستگاه رادیو باهشتصد عدد لودسپیکر (۱) .

۴ـ آلات جراحی برای شفا خانه های ملکی و عسکری .

۵ـ ادویهٔ صحی شفاخانه ها بقدر مصارف یکساله

۶ـ سامان ولوازم برق .

۷ـ سامان ولوازم تعلیم برای وزارت معارف ازقسم لابراتوارها و نقشه ها وسامان قرطاسیه و نقشه کشی و رسامی .

۸ـ تراکتورهای زراعتی .

این تعداد ماشین ها وسامان ولوازم که شکل نمونه را داشتند ، در ایام همان سفر اروپا خریداری شده و تصمیم گرفته شده بود که به صورت عاجل به افغانستان فرستاده شوند .

***

حرکت بجانب بلژیك و فرانسه

امان الله شاه غازی ، بتاریخ جمعه (۱۹) حوت واردسرحد بلژیك شدند نمایندهٔ وزارت امور خارجهٔ دولت بلژیك جهت پذیرایی در ترن حاضر و الی اخیر خاك آن کشور همراه بود .

---

(۱) افغانستان دفعهٔ اول درسال ۱۳۰۳ شمسی توسط وزارت مختاری افغانی در پاریس ازآنجا سامان و وسائل رادیو ازقسم ماشین ولودسپیکر خریداری نمود و درسال ۱۳۰۴ شمسی بکابل رسید .

غلام نبی‌خان (۱) چرخی وزیر مختار افغانی مقیم پاریس در سرحد بلژ یك باریاب گردید. در سرحد فرانسه نیز تشریفات بهمین صورت بود. امان الله شاه غازی و ملکه ثریا و رفقای سفرشان بساعت (۲) و (۳۰) دقیقهٔ بعدازظهر وارد پاریس شدند. در ایستگاه، اعضای سفارت و بعضی از طلاب افغانی و مهمانداران حکومت فرانسه برای استقبال موکب شاه افغان رسیدند.

بعد از مصافحه و احوال پرسی پادشاه غازی و ملکه ثریا و چند نفر از همراهان شان به هوتل [کریون] و سائر نفری افغانی در هوتل [بالیتمور] جاگزین شدند. امان الله شاه غازی در این سفر غیررسمی در فرانسه (۳) روز در پاریس اقامت فرمودند.

***

سفر جانب انگلستان

پادشاه افغانستان بتاریخ دوشنبه (۲۲) برج حوت بساعت (۱۲) ظهر بقصد سفر انگلستان، از شهر پاریس جانب استاسیون حرکت نمود. در استاسیون سفیر کبیر دولت بریتانیا مقیم پاریس، و از طرف دولت فرانسه موسیو فوکه رئیس تشریفات و دو سه نفر دیگر برای رسم احترام حاضر شدند. ریل در حرکت آمد. و بساعت (۳) و (۳۰) دقیقهٔ بعدازظهر وارد (کیلی) گردید

---

(۱) در سال ۱۳۰۵ شمسی وزیر مختار سابق افغانی مقیم پاریس بنابر تکلیف مریضی از کار منفصل و غلام نبی‌خان چرخی بحیث وزیر مختار افغانی در سال ۱۳۰۵ شمسی مقرر گردید. و این شخص در سال ۱۳۰۳ شمسی معین در وزارت امور خارجه و هم مصروف خدمت در سمت جنوبی بود. مذکور پسر غلام حیدرخان سپه سالار چرخی است.

در کیلی نمایندگان دولت فرانسه و سفیر کبیر بریتانیا مقیم پاریس از حضور امان‌الله شاه غازی مرخص شدند .

در هوتل (کانتی نتتل) محل توقف شان دو سه تن از مامورین دولت انگلیس برای رسانیدن پیام خیر مقدم و تنظیم پروگرام سفر رسمی امان‌الله شاه غازی حاضر گردیده و بعد از کسب توافق مرخص شدند .

(۲۳) حوت به‌ساعت (۱۱) و (۴۵) دقیقه ، امان‌الله شاه و ملکه ثریا و همراهان سفر شان ، به‌بندر کیلی مواصلت فرمودند . رئیس بلدیه و همسر او با دیگر مامورین شهر کیلی ، برای تقدیم عرض وداع حاضر شده بودند و بعد مراسم وداع با شهریان کیلی ، شاه و ملکهٔ افغانستان و همراهان سفر شان وارد جهاز گردیدند . هنوز بقدر سه میل از سرحد فرانسه دور نشده بودند که چهار عدد جهاز بزرگ حربی و پنج طیارهٔ حربی انگلیسی در میان بحر از ورود پادشاه و ملکهٔ افغانستان تا بندر استقبال و مشایعت کردند وقتیکه جهاز بر کنار ساحل مواصلت نمود ، ولیعهد دولت انگلستان (پرنس آف ویلز) بلباس عسکری با هیأت مهمانداران حضور (سر فرانسیس همفریز) و (ویلهم) و (کولونل داو) و (مارشال (۱) ایلن بایی) و باقی

---

(۱) این شخص سفیر کبیر دولت بریتانیا مقیم کابل و در سفر امان‌الله شاه در هندوستان و پورت سعید و هم در این وقت از جملهٔ مهمانداران دولت انگلیس بود . زیرا که تااندازه‌یی زبان دری را میدانست و هم یك افغانستان شناس ماهر و ظاهراً روش خیلی محترمانه بخدمت پادشاه افغانستان داشت تاریخ ورود او در کابل (۲۲) حوت سال ۱۳۰۰ شمسی است .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی

ساسو رین سلکی و نظامی که برای استقبال رسیده بودند ووزیر مختار افغانی مقیم لندن (شجاع الدوله خان غور بندی) به سطح جهاز بحضور اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی مشرف گردیدند .

ولیعهد دولت انگلستان، همراهان خود را بحضور امان الله شاه غازی معرفی نمود .و نیز پادشاه افغانستان همراهان سفر رسمی خود را به ولیعهد دولت انگلستان معرفی نمود .امان‌الله شاه غازی و ولیعهد دولت انگلیس (وپرنس آف ویلز) گارد احترام را معاینه نمودند .و پس از آن بداخل استاسیون رفتند.

رئیس بلدیه و ساسو رین (دور) بلباس رسمی برای استقبال حاضر شده خیر مقدم میگفتند : تمام استاسیون باقسام گل‌ها و بیرق های افغانستان و انگلستان تزئین شده بود .گارد احترام باموزیک در همه مراحل رسم سلام بجا آورد . بعداز تعارفات رسمی امان‌الله شاه غازی و پرنس انگلیس و بعضی از همراهان سفرشان بیک واگون وسائر شخصیت ها به واگون های دیگر جاگرفتند . قطار موکب پادشاه افغانستان ساعت (۳) بعداز ظهر وارد ایستگاه (ویکتوریا) گردید . ملکه ثریا بهمراه مصاحبه های شان نیز در همین واگون شاهی جاداشتند .

استقبال ورود پادشاه افغانستان ازطرف جارج پنجم پادشاه انگلستان

در وقت وصول موکب امان‌الله شاه غازی در ایستگاه ویکتوریا ـ جارج پنجم پادشاه انگلستان و ملکه ماری ـ دیوک آف یارک پسر دوم شاه انگلستان و پسر سومین آن دیوچس آف یارک باتمام خاندان شاهی و تمام اراکین دولت انگلستان بلباس رسمی حاضر بودند .

امان‌الله شاه غازی بلباس عسکری باملکه ثریا از ریل پیاده شد. در ایستگاه باجارج پنجم و ملکهٔ انگلستان دست داد. ملکهٔ انگلیس از تشریف آوری ملکهٔ افغانستان استقبال نمود. خانم های خاندان شاهی انگلستان هم حاضر بودند.

امان‌الله شاه غازی همراهان سفر خود را به جارج پنجم پادشاه انگلستان و جارج پنجم هیأت کابینهٔ انگلستان را بحضور امان‌الله شاه غازی معرفی نمود.

و بعد از آن مراسم، امان‌الله شاه و جارج پنجم بطرف گادی روان شدند.

به ترتیب امان‌الله شاه، جارج پنجم و پرنس آف ویلز و دیوك آف یارك در گادی شش اسپه جا گرفتند.

و در گادی دوم ملکه ثریا و ملکه ماری (ملکهٔ انگلستان) جا داشتند. بهمین ترتیب باقی همراهان سفر شاهانه و مستقبلین، در شش گادی و پنج موتر مطابق تشریفات خیلی بزرگ سوار گردیدند. موزیك سلام شاهی را اداء و بعد مارش خیر مقدم پادشاه افغانستان را بنواختن آغاز کرد. در طول راه الی قصر (بوکنگهم) دسته های عساکر و پلیس بدو طرف جاده صف کشیده بودند.

شهریان لندن نیز به تعداد کثیر اجتماع نموده و ابراز گرمجوشی و مسرت می‌نمودند و دستمال ها را حرکت میدادند. و با آواز های بلند خیر مقدم می‌گفتند در میدان پیشروی قصر بوکنگهم، ازدحام بصورت فوق العاده بود. پس از داخل شدن به قصر، گارد مخصوص شاه انگلستان رسم احترام و سلام موزیك بجا آورد. امان‌الله شاه غازی و جارج پنجم پادشاه انگلستان گارد احترام را معاینه نمودند.

بعد از ان پادشاه افغانستان و پادشاه انگلستان و ملکهٔ افغانستان و ملکهٔ

انگلستان درسالون های بزرگ پذیرایی رفته دوباره به تعارفات رسمی آغاز کردند .

بعد از ان امان‌الله شاه‌غازی و ملکه ثریا ار شاه و ملکهٔ انگلستان، بجای اقامت شان (قصر بوکنگهم) رهنمایی نمودند . برای بعضی از وزراء در قصر بوکنگهم و سائر همسفران در یك هوتل قریب قصر مسمی به (دو نهر هوتل) جای اقامت تعیین کرده بودند .

جارج پنجم در نزدیك دروازهٔ سالون قصر بوکنگهم نسبت به تشریف آوری پادشاه افغانستان مستقل گفت :

«من و تمام ملت انگلستان از تشریف آوری اعلیحضرت شما و ملکه در خاك انگلستان اظهار مسرت می‌کنیم . و نیز نهایت خورسندیم که از اعلیحضرت و ملکهٔ افغان در تمام دول پذیرایی‌های شانداری بعمل آمده‌است . ما هم آرزو داریم که اقامت اعلیحضرتین شاه و ملکهٔ افغان در خاك انگلستان با نهایت خوشی و پرشکوه سپری گردد . و از انگلستان خوش و مسرور باشند . شخص خودم و ملت انگلستان از زحمت‌هایی که در راه ترقی وطن خود کشیده اید ، خیلی خوشوقتیم . آرزوی زیاد داریم که استحکام دوستی و مودت طرفین بعد ازین مستحکم‌تر شود .وهر دو مملکت بعد ازین در پهلوی یکدیگر در پیشرفت مفاد جانبین گام زن خواهد بود .بریتانیای کبیر خیلی آرزومند ترقیات وتعالیات ملت افغان می‌باشد . ما دعا می‌کنیم که: خداوند کریم تا مدت دراز زنده بدارد که برای ملت خود خدمت‌ها نمائید، و ایشان را ترقی فوق‌العاده بدهید ».

***

امان‌الله شاه‌غازی ، بجواب جارج پنجم پادشاه انگلستان فرمود :«ازمشاهدهٔ این احساسات دوستانه و پر محبتی که امروز از طرف شما و ملت شما بابر از رسید اطمینان دارم که این محبت شخصی ،در بین حکومت‌های ما و شما در قیام روابط واقعی خوشگوار واثر بزرگی پیدا خواهد کرد .و آنچنانکه شما فرمودید : هر دو مملکت از این بعد درپهلوی یکدیگر در پیشرفت مفاد جانبین گام زن خواهد بود .آرزوی قلبی من هم همین است» .

امان‌الله شاه غازی در مورد این پذیرایی بقلم خود در سفرنامهٔ شخصی اشارت کرده است :

«این چنین گرمجوشی بی‌اندازه وفوق‌العاده ازملت انگلستان تاکنون نسبت به هیچ یك از مهمانان بزرگ دول مشرق دیده نشده‌بود.و ماستوجه هستیم که تا چه اندازه این روابط واقعیت پیدا خواهد کرد . ولی با هر قدر صمیمیتی که دولت انگلستان باماابراز کند ،این ممکن نخواهدشد که ما بایکی از ممالك نقیض سیاست او ترك و داد و محبت نمائیم. زیرا که اگر ما این روش را اختیار کنیم به‌استقلال خود کمتر اعتبار مید هیم.وهر که باما دوستی کند دوست هستیم،و امابفهمایش و تحریکات فکری دیگری بدخواه دیگری نمی‌شویم » .

عکس زمانی را نشان میدهد که : امان‌الله شاه غازی به‌سلسلهٔ سفر شاهانه که به کشورهای اروپایی درلندن‌ازطرف جارج پنجم پادشاه‌انگلستان درقصر بوکنگهم محترمانه پذیرایی شده اند .این خاطره در آن هنگامیکه‌آفتاب‌از کشور انگلیس غروب نمی‌کرد ،برای نسل دیروز ، امروز و فردای

افغانستان قابل فخر و مباهات است. چه غیرت و شهامت این سردبزرگ بود که استقلال از دست رفتهٔ افغانستان را بزور شمشیر از چنین یك دولت زور سند حاصل نموده و وی را وادار بسازد که ازامان الله شاه به حیث یك پادشاه دولت کاملاً مستقل در خاك انگلستان و مرکز سلطنت خود در لندن و د قصر بوکنگهم رسماً پذیرائی کند.

***

امان الله شاه غازی و بعضی از رفقای سفر شان بلباس فراك بتاریخ سه شنبه (۲۳) حوت ۱۳۰٦ شمسی ساعت (۴) و(۳۰) دقیقهٔ عصرهمان روز اول ورود در لندن، به ستاف تشریف بردند، و گلدسته یی را که به تکهٔ سیاه و سرخ بسته و بالای آن عبارت: (از طرف امان الله شاه غازی و ملکه ثریا). نوشته بود گذاشتند. رنگ سیاه و سرخ علامت بیرق افغانستان بود(۱). و بعد به کلیسای (وست منستر) رفته یك دسته گل بالای قبر سپاهی گمنام گذاشتند.

امان الله شاه پس از انجام مراسم مذکور، بساعت پنج عصر بوقت لندن به قصر (سینت جیمز) که سائر همراهان سفر شان قبلاً در آنجا حاضر شده بودند، بسواری موتر رفت.

از طرف بلدیهٔ لندن و (سنت منستر) خطابه های توسط رؤسا شان قرائت شد و امان الله شاه بصورت مختصر از هردو خطابهٔ رسمی تشکر فرمود و علی محمد خان

---

(۱) بعد از بازگشت امان الله شاه در کابل. بیرق ملی افغانستان دارای سه رنگ سیاه - سرخ - سبز - تعین گردید، و تاآنوقت دو رنگ سیاه و سرخ بود. سه رنگ بیرق در ماه سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی در ایام لویه جرگه پغمان به تصویب رسید.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

بد خشی (وزیر مختار افغانی مقیم روسا) متن گفتارپادشاه افغانستان را بزبان انگلیسی ترجمه نمود . پادشاه غازی از آنجا به قصربوکنگهم عودت فرمود .

ودرهمین روز سه‌شنبه (۲۳) حوت مسرت نامهٔ ملت انگلستان بحضور امان‌الله شاه غازی تقدیم گردید .

جرائد و روزنامه های انگلستان بزبانهای مختلف مقالات مفصل و سهمی درخصوص سفر رسمی امان‌الله شاه غازی انتشار دادند ، وازبزرگی و پیش قدمی آن پادشاه دلیر توصیف می‌نمودند ، چنانچه درهمان روزدریکی از روزنامه‌ها چنین نگاشته بودند : (شجاعت ـ ذکاوت ـ ملت‌دوستی اعلیحضرت امان‌الله شاه به پتر اعظم مشابهت دارد . اوضاع او مغائر عادات شاهان شرقی است . خیلی زحمت‌کش و ملت پرست و مانند غربی‌ها برای ترقی ملت افغان کوشان است . اصلاحات داخلی را ازروی فعالیت وذکاوت تدریجی ترقی میدهد) .

***

دعوت رسمی بافتخار امان‌الله شاه غازی

بافتخار تشریف‌آوری پادشاه افغانستان ، درلندن ، ساعت (۸) و (۱۰) دقیقهٔ شام روز (۲۳) حوت دعوتی ازطرف جارج پنجم پادشاه انگلستان ترتیب یافت . هیأت معیتی امان‌الله شاه غازی ، وزراء وساوزین عالیرتبهٔ دولت انگلستان و رؤسای کوردیپلوماتیک مقیم لندن بوقت معین وارد قصر شدند وآن کسانیکه هنوز بحضور پادشاه افغانستان باریاب نشده بودند . به‌اتاق

مخصوص در حالیکه اعضای خاندان شاهی انگلیس حاضر بودند، مشرف شدند بعد از چند دقیقه به اطراف میز دعوت، مطابق نقشهٔ رسمی اخذ موقع نمودند.
برای ملکهٔ افغانستان و همراهان شان میز های علیحده ترتیب داده بودند.
ملکهٔ انگلستان از ملکهٔ افغانستان پذیرایی و مهمانداری می نمود. در ختم نان جارج پنجم پادشاه انگلستان و پادشاه استقلال بخشای افغانستان نطق های جذابی ایراد نمودند که متن هر دو نطق را در ادامهٔ نگارش این کتاب می نویسیم.
هر دو پادشاه به سلامتی ملتین افغان و انگلیس جام آب(۱) و شربت را بلند کرده نوشیدند. موزیک مارش افغانی و انگلیسی را نواخت. بعد ختم طعام به سالون های دیگر رفته چای و شربت نوشیدند. صحبت ها و طرز مهمانداری جارج و خاندان شاهی انگلستان بدرجهٔ اعلی خوب و صمیمانه بود. و انگلیسان بسیا کوشش داشتند، تا به گرمجوشی تمام داخل مذاکرات گردند، و مطالب مهم را از راه صمیمیت بقبولانند. و اما اینکه امان الله شاه غازی قبلاً رفقای معیت خود را دانانده بود، رجال افغانی خیلی ها محتاطانه و سنجیده حرف می زدند. دعوت به ساعت (۱۱) و (۱۵) دقیقهٔ شب خاتمه یافت.

گذارش روز (۲۳) حوت

بتاریخ چهارشنبه (۲۳) حوت ساعت (۱۱) قبل از ظهر در قصر بوکنگهم

---

(۱) امان الله شاه غازی در تمام دعوت ها بعوض شربت های متنوع چنانکه معمول اروپائیان است و بعد از سخنرانی می نوشند. آب را در پیاله ریخته و هم بزبان کلمهٔ آب صاف را صریحاً یاد می نمود.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

کوردیپلوماتیک مقیم لندن بحضور اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی مشرف گردیدند ساعت (۱۲) و (۳۵) دقیقه موکب پادشاه افغانستان بجانب ایوان‌طلا (گولدهال) که مرکز بلدیه و تقریباً حکومت اعزازی شهر لندن و توابع آن بشمار میرود، و رئیس آن (لارد میورد) نام داشت. در حرکت افتاد. پادشاه و ملکهٔ افغانستان و بعضی از همراهان‌سفرشان به‌گادی های مخصوص شش اسپه، و متباقی بسواری موترها بلباس‌های‌رسمی‌وارد ایوان‌طلا (گولدهال) گردیدند. گارد تشریفات باموزیك رسم‌سلام و احترام بجاآوردو (لارد میور) و (دیوك آف یارك) به‌وکالت پدرخود (شاه جارج انگلستان) با (دیوجس آف یاك) و باقی‌اراکین‌مراسم پذیرایی‌بجا آوردند. تمام عمارت بابیرق‌های افغان و انگلیس تزئین یافته‌بود. بعدازتعارفات‌رسمی ازطرف‌لاردمیور توسط‌یکی‌از همکاران‌او لایحهٔ خیرمقدم بحضورپادشاه افغانستان قرائت گردید و خودلارد میور، و رقهٔ قرائت شده را دودسته احتراماً به‌پیشگاه پادشاه غازی تقدیم نمود.

امان‌الله شاه غازی، بجواب‌لاردمیور بزبان‌دری نطق‌نمود. و متن‌گفتار امان‌الله شاه غازی را، علی‌محمدخان بدخشی(وزیرمختارافغانی‌درروم) که به‌زبان انگلیسی ترجمه‌نموده بود قرائت نمود. مدعوین‌ازاستماع‌متن بیانات امان‌الله شاه غازی باکف‌زدنهای ممتد اظهارمسرت نمودند. و بعدازان وارد سالون دیگر شده بصرف طعام‌پرداختند. درموقع‌صرف‌نان نهار (لاردمیور) و شش‌صدو پنجاه نفرمدعوین، جامهارا به‌سلامت‌وجود امان‌الله شاه غازی وجارج پنجم پادشاه انگلستان‌بلندکرده‌نوشیدند. پس‌ازصرف نان، امان‌الله

شاه غازی و بعضی از مدعوین باتاق دیگر رفته چای صرف نمودند . واز آنجا باتشریفات رسمی ، به‌اقامتگاه خود عودت فرمودند.

دعوت درقصروزارت امورخارجه لندن

ساعت (۸) شام (۲۴)حوت وزارت امور خارجهٔ انگلستان بافتخار تشریف آوری امان الله شاه غازی دعوت ترتیب داد .و تمام وزراء و مامورین عالیرتبهٔ انگلیس در ان شامل بودند. امان الله شاه به لباس فراك در محفل دعوت تشریف بردند .میزبان (سر آستن چمبرلین) و ولیعهد دولت انگلستان (پرنس آف ویلز) نیز حضور داشتند . پس از صرف طعام، وزیر امور خارجه و تمام مدعوین به صحت و سلامت پادشاه و ملت نجیب افغان ،جامهای خود را بلند کرده نوشیدند .

و باقی وقت بمصاحبه با هر یك از وزراء و اعضای پارلمان از قبیل: لایدجارج مستر رمزی میکدانلد و غیره گذشت . ساعت(۵)و(۴۵) دقیقه امان الله شاه. غازی بامدعوین وداع نموده به قصر اقامتگاه خود(بوکنگهم) برگشت در همین شب ملکه ثریا باخانمهای افغانی همسفرشان بری تماشای یک تیاتر مخصوص بنابدعوت رسمی ملکه ماری (ملکه انگلستان) تشریف‌برده بودند.

گذارش پنجشنبه (۲۵)حوت

ساعت (۱۱)قبل از ظهر امان الله شاه غازی در قصربوکنگهم برای جارج پنجم پادشاه انگلستان و خاندان شاهی انگلیس برای ملاقات با پادشاه و ملکهٔ افغانستان وقت داد اعضای خاندان شاهی انگلیس برای ملاقات پادشاه و ملکهٔ افغانستان

وارد شدند .و هدایای شاهوار و یادگارهای قیمت‌دار به پیشگاه امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا و بعضی از اعضای خاندان شاهی افغانی تقدیم کردند .
و بعداً به معیت امان‌الله شاه غازی از سالون اقامتگاه شاهی خارج شده و در سالون دیگر باهمراهان سفر امان‌الله شاه غازی دست داده مراسم وداع بجاآوردند .و بعد از آن مراسم، امان‌الله شاه غازی با همراهان سفر شان بسواری موتر به هوتل (کله ریچ) تشریف بردند .ودعوت رسمی خاتمه یافت .

***

در ایام دعوت رسمی امان‌الله شاه غازی یعنی در طول اقامت شان در قصر بوکنگهم ،هر روز صبح شاه جارج پنجم و ملکه ماری ملکهٔ انگلستان ،برای احوال پرسی و مهمانداری نزد امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا می‌آمدند .
و هرگونه مهمانداری و کوشش در اظهار صمیمیت و دوستی خودداری نمی کردند .تبادل نشانها در روز اول ورود امان‌الله شاه غازی در لندن اجراء گردیده بود .لهجهٔ مطبوعات و طرز پذیرایی و اظهار گرمجوشی اهالی انگلستان، بصورت فوق العاده مجلل و شاندار بنظر می‌آمد ودر وقت عبور موکب پادشاه افغانستان ، ترافیك کاملاً متوقف و اهالی بدوطرف جاده اداء مراسم احترام می‌نمودند که تاآنروز در لندن برای هیچ یك از پادشاهان آنچنان پذیرایی فوق العاده بعمل نیامده بود .و سیاست انگلیس چنان بود تا به تمام دول بداناند که دولت بریتانیا پادشاه افغانستان را نسبت به سائر دول بیشتر عزت میدهد. و هم به پادشاه افغانستان وانمود می‌ساخت ،تا بجز دولت بریتانیا به سائر دول مترقی رابطهٔ اعتماد و دوستی کمتر داشته باشد .
ترتیبات هوتل کله ریچ را نیز باحترام اقامت پادشاه افغانستان، خیلی مجلل

گرفته بودند . (سر فرانسیس همفریز) و (مستر ویلهم) و (کولونل داو) و یکنفر مامور وزارت منافع عامه و چندنفر دیگر برای خدمت مهمانداری حضور امان الله شاه غازی ، حاضر بودند .

عزیمت بطرف برمنگهم

روز جمعه (۲٦) حوت به ساعت (۱۲) ظهر ، امان الله شاه غازی و همراهان سفر شان (باستثنای ملکه ثریا و محترمات همسفر شان) ذریعهٔ ریل عازم برمنگهم گردیدند ، ساعت (۲) و (۳۰) دقیقه به برمنگهم مواصلت کردند. و بسواری موتر ها جهت تماشای فابریك تفنگ سازی برمنگهم تشریف بردند .

رئیس فابریك یك عدد تفنگ شکاری بحضور امان الله شاه غازی بطریق یادگار سفر شان ، تقدیم کرد . امان الله شاه غازی ساعت (٥) عصر از برمنگهم عودت فرموده به ساعت (۷) شام وارد شهر لندن شدند .

دعوت درسفارت افغانی مقیم لندن

دو ساعت بعد عودت امان الله شاه غازی از برمنگهم به ساعت (۹) شب (یعنی شب ۲۷ حوت) درسفارت افغانی مقیم لندن ، دعوت ترتیب یافت.

جارج پنجم پادشاه انگلستان و ملکه ماری ملکهٔ انگلستان با پرنس آف ویلز و دیوك دیوجس آف یارك و پرنس هنری و وزرای دولت انگلستان و مشاهیر بزرگ لندن و رؤسای کوردیپلوماتیك مقیم لندن، ازطرف سفارت افغانی دعوت شده بودند . مدعوین بوقت معین رسیدند . و امان الله شاه غازی

وسلکه ثریاساعت(۹)و(۱۰)دقیقه به وزارت مختاری خودشان(یعنی سفارت افغانستان در لندن تشریف بردند. وسدعوین بحضورشان مشرف گردیدند. جارج پنجم شاه انگلستان و اعضای خاندان سلطنتی انگلیس پانزده دقیقه پیشتر ازتشریف آوری پادشاه وملکۀ افغانستان حاضرشده بودند مدعوین پس ازپنج دقیقه یك یك بحضور پادشاه افغانستان مشرف شده وبعد ادای احترام به سالون طعام وارد میشدند. در اخیر امان الله شاه غازی وشاه جارج و خاندان های سلطنتی افغان وانگلیس به سالون نان تشریف بردند مدعوین احترام نموده بقرار نقشۀ مرتبه بجاهای خود نشستند. موزیك ترانه ملی افغان و انگلیس را که آنوقت بنام مارش شاهی می شناختند ،و در افغانستان این ترانه و یامرود ملی را مارش استقلال می گفتند ،نواخت . پس از صرف نان وقت زیاد دیگر نیز به صحبت های دوستانه بسر شد.و به ساعت (۱۱) شب شاه جارج و اعضای خانوادۀ شاهی انگلستان وداع نموده مرخص شدند . امان الله شاه غازی ساعت (۱۱)و(۱۰) دقیقۀ شب ازسفارت افغانی به هوتل کله ریج اقامتگاه خود شان عودت فرمودند .

گذارش های شنبه (۲۷) حوت

پروگرام ایام توقف غیر رسمی پادشاه افغانستان در لندن شروع گردید که بر حسب آن امان الله شاه غازی تماماً مصروف جاهای قابل دیدن گردید.

امان الله شاه در این روز میدان طیاره واقع (کرو ییدون) را معاینه و در یك طیارۀ بزرگ (سه انجنه) در فضای لندن پرواز نمودند .

بعداً فابریك (دیلوای) واقع (سوندن) را مشاهده نمودند.و درآنجا ازطرف کارکنان وانجنیران (دیلوای) به انتهای گرمجوشی پذیرایی شدند و تا

دو ساعت مشغول معاینهٔ فابریك و صحبت ها با انجنیران و کارمندان بزرگ فابریك بودند.

پادشاه و ملکهٔ افغانستان، نظام اطفال یعنی وضع کودکستان را در لندن با منتهای دلچسپی معاینه نمودند. (سر رابرت بیدن بادل) به معیت شان حاضر بود.

برای ملاقات خصوصی شاه و ملکهٔ انگلستان به قلعهٔ (وندسر) که از قلعه های تاریخی بشمار میرود، تشریف بردند. شاه و ملکهٔ انگلستان، از شاه و ملکهٔ افغانستان، الی درب قلعه استقبال کردند. و اتاق های تاریخی قصر های داخل قلعهٔ وندسر را یك یك از ملاحظهٔ شاه و ملکهٔ افغانستان گذرانیدند. جارج بهمراه امان الله شاه غازی و ملکه ماری انگلیس بهمراه ملکه ثریا، قدم بقدم در مورد آبادی های تاریخی قلعهٔ وندسر توضیحات میدادند. درضمن تماشای اتاق های متعدد، سلاح های قدیمه بیشتر جلب نظر شاه و ملکهٔ افغانستان را نمود و بوقت عصر (کارد روم) قراول خانه را معاینه نمودند.

امان الله شاه غازی و همراهان شان، ساعت (۹) و (۱۰) دقیقهٔ صبح بسواری موترها از هوتل (کلهریج) حرکت کرده به ساعت (۱۱) قبل از ظهر به (هالتن) که مکتب میخانیکی طلاب هوا بازی در آن واقع است، وارد گردیدند.

بعد از تماشای آنجا بوقت ظهر از هالتن بطرف (هندن) حرکت کردند. در آنجا نمایش قوای هوایی و پرواز طیارات جنگی را تماشا نموده ساعت (۳) و (۵) دقیقهٔ ظهر بطرف لندن حرکت فرمودند. باقی ایام الی تاریخ چهارشنبه (۱۰) برج حمل سال ۱۳۰۷ شمسی بهمین ترتیب بدیدن اشیای مهم و جاهای مشهور و فابریک های آلات و ادوات حرب و معاینهٔ مانورهای بری و بحری انگلیس سپری گشت. در تمام شهر های انگلستان که امان الله شاه غازی بصورت

غیر رسمی تشریف می‌بردند، پذیرایی‌ها-دعوت‌ها-عین تشریفات رسمی را بخود داشت طلاب مکاتب پسران و دختران در هر وقت باطراف جاده‌های خط سیر موکب پادشاه افغانستان، حاضر و به‌آوازهای بلند خوش‌آمدید و زنده باد میگفتند. در هر ایستگاه توسط لاردمیور هاو الی و رئیس بلدیه، استقبال های شاندار و خیلی پرشکوه بعمل می‌آمد. و ایستگاه‌های ریل و چهارراهی های بزرگ جاده ها با بیرق های افغانستان وانگلستان و اقسام گلها مزین میگشت.

مانورهای بری و بحری وهوایی با بسیار شان و شکوه و طنطنهٔ عسکری اجراء میگردید. و بروز تشریف‌فرمایی امان‌الله شاه‌غازی در (اکسفورد) که‌به صورت غیررسمی به عمل آمد. تمام مراسم تشریفاتی و صرف‌نهار تقریباً باصول رسمی گرفته شده بود.

لقب دکتور حقوق

در (اکسفورد) ازطرف دولت انگلستان لقب (دکتور حقوق) به امان‌الله شاه غازی داده شد. و سندآنرا به‌حضور پادشاه‌غازی تقدیم نمودند. و این اولین نفر افغان است که‌ازطرف بزرگترین علمای انگلستان لقب‌دکتور حقوق میگیرد. درطول شانزده روز اقامت غیر رسمی امان‌الله شاه‌غازی در انگلستان رجال برجستهٔ دربار به‌نمایندگی ازشخص شاه جارج و ملکهٔ انگلستان برای ادای احترامات و احوال پرسی، به‌حضور شاه‌و ملکهٔ افغانستان میرسیدند.

***

امان‌الله شاه غازی‌چهارشنبه وپنجشنبه(۱)و(۲) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی را که دوروز پیش ازعیدسعید فطر اتفاق‌افتاده‌بود، به‌نوشتن جواب‌مکاتیب

و پیام های سلام که از کابل وسائر جاها مواصلت کرده بود پرداخت و روز های جمعه و شنبه و یکشنبه را که مصادف به ایام عیدسعید فطر بود، باهمراهان سفرخود بمراسم عیدسعید فطر و تبریك به یکدیگر پرداختند.
درسفر نامهٔ قلمی خود نوشته است :«افسوس میخورم که در همین ایام سعادت فرجام، بدبختانه از فرط مشکلات سفریه در سلك بعید باوصفی که وسائل راحت به قدری میسر بود که نمیتوانم خود و رفقای معیت خودرا مسافر وانمود کنم . اما بلحاظ دید و وادیدها و ترتیبات مهمانی ها که بعضاً اتفاق می افتاد ،ناچار بودم روزه رابخورم،و از حلول ماه مبارك رجب المرجب روزهٔ قرضه بگیرم .و اگرکه برمسافرین اسلام خوردن روزه رواست، ولی خودرا بسیار شرمنده و خجل میدانم » .(۱)

***

(۱) پدر نگارندهٔ این کتاب که یکی از اقارب ورفقای معتمد امان الله شاه غازی است حکایت نمودند که :حملهٔ اول بچه سقو به شهر آراء عصر جمعه(۲۲) قوس ۱۳۰۷ شمسی مطابق اول رجب و در همین روز امان الله شاه غازی روزه داشت و فردا شنبه ساعت ده صبح که من خودم باجمعیتی از وزراء و صاحبمنصبان نظامی و ملکی بحضور در ارگ ایستاده بودیم، پادشاه گفت: شام گذشته هدایت دادم که : تاسر رشتهٔ نظام در شهر آراء و همه جابر وجه درست گرفته نشود روزه را افطار نمی کنم . و این روزه ام نخواهد شد که من روزه بگیرم و فوج نظام شب را به فاقه و خنك بسر ببرند . و ازین اشارات کلام امان الله شاه در محضر فدائیان و معتمدان دولت نیزپوره معلوم شد که در همان(*)

دوشنبه (۱۳) حمل ۱۳۰۷ ش

امان‌الله‌شاه‌غازی ساعت (۱۲) ظهر بهمراه ملکه‌ثریاو همراهان‌سفر شان بسواری موترها، در دعوت خصوصی جارج پنجم شاه‌انگلستان، و ملکهٔ انگلستان بجانب قصر (وینزر) تشریف بردند. جارج و ملکهٔ انگلستان‌از پادشاه و ملکهٔ افغانستان وبعضی‌از اعضای‌خاندان‌افغان‌استقبال‌نموده به‌تماشای قصر پرداختند. درباریان انگلیس و همسفران‌پادشاه افغانستان قصر وینزر راجداگانه تماشاکردند. و باهم‌یکجا طعام چاشت را صرف‌نمودند. پس‌از ختم طعام، شاه جارج‌و ملکهٔ انگلستان که‌ماری نام داشت، نزدهمراهان سفر پادشاه افغانستان که‌در سالون‌دیگر جاداشتند، رفته‌ملاقات‌دوستانه‌نمودند ودوباره جهت وداع بحضور امان‌الله شاه غازی آمده تاحصهٔ‌مدخل‌قصر وینزر، از پادشاه و ملکهٔ‌افغانستان‌مشایعت‌نموده‌مرخص‌شدند. در این‌دعوت خصوصی‌قصر تاریخی، علاوه بر یادگارها و تحایف‌قبلی، شاه جارج‌یک‌رأس اسپ خاصه بخدمت پادشاه افغانستان‌برسم‌تحفه اهداء کرد. و ازطرف‌امان‌الله‌شاه غازی تحفه‌هایی از پیداوار افغانستان‌به‌شاه جارج و ملکهٔ انگلستان و پسران شان اعطاً گردید.

(*) ماه رجب‌المرجب‌روزه دار بود. و توپ‌شام‌و سحرمانند‌ایام‌ماه‌مبارک رمضان ازهمین جهت خودش و هم جمیع روزه داران که‌به نیت‌ثواب ویاروزهٔ قرضه می‌گرفتند جاری بود.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

سه‌شنبه ۱۴ حمل

امان‌الله شاه غازی درین روز به‌ملاحظهٔ امور ضروریهٔ کشور خود از قبیل تکمیل فهرست سامان و لوازم حرب و فابریکه‌ها و اقسام تکه‌ها برای البسهٔ عساکر و مکاتب پرداخت.

حرکت بطرف ویکتوریاستیشن

بتاریخ پنجشنبه (۱۶) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقهٔ قبل از ظهر امان‌الله شاه غازی و همراهان سفرشان، هوتل (کلهریچ) لندن را ترک گفته بطرف (ویکتوریاستیشن) حرکت نمودند. در ایستگاه (پرنس هنری) پسر شاه جارج انگلستان و (سر آستن چمبرلین) وزیر امور خارجه و هیأت وداعیهٔ اعزازیه یعنی مامورین رسمی تشریفات دولتی و سیاسی، حاضر و مراسم وداع بجا آوردند. هیأت وداعیه و (سر فرانسیس همفریز و باقی مهمانداران، به‌معیت امان‌الله شاه الی (دور) همراه بودند. درموقعی که امان‌الله شاه وارد جهاز مخصوص می‌گردیدند، گارد احترام با موزیک مراسم تشریفات رابجا آورد. امان‌الله شاه با مهمانداران انگلیسی وداع فرمودند و حین حرکت جهاز از بندرگاه، ضربات توپ‌های سلامی آغاز گردید

در (کیلی) غلام نبی‌خان چرخی وزیر مختار (۱) افغانی مقیم پاریس که انتظام واگون و تسهیلات مسافرت پادشاه غازی را بطرف فرانسه از پیش گرفته بود، حاضر گردید. جریانات آن‌سفر هارا در صفحات آینده از نظر می‌گذرانیم.

***

متن بیانیهٔ شاه‌جارج پادشاه انگلستان

درقصر بوکنگهم

شام (۲۳) حوت ۱۳۰۶ ش

«اعلیحضرتا! ازطرف ملکه وشخص‌خودمن برخاسته اعلیحضرت شما را و همسر مهربان‌شمارا در پایتخت امپراطوری خود، قلباً خیر مقدم تقدیم می‌نمایم:

من منازل مختلفهٔ مسافرت اعلیحضرت شمارا بادلچسپی بزرگترین تعقیب کرده باسرت دیده‌ام در هرجایی که شما تشریف برده‌اید، یك پذیرایی محتر-

---

(۱) غلام نبی‌خان در سال ۱۳۰۵ شمسی وزیر مختار دولت افغانستان درپاریس مقرر گردید. ودرسال ۱۳۰۱ شمسی سفیر مختار دولت افغانستان درمسکو تاریخ ورود او درمسکو روز جمعه (۴) حوت و درسال ۱۳۰۳ ش معین وزارت امور خارجه مقرر گردید و بلداسور کشور های اروپا بود، درسال ۱۳۰۳ شمسی محمدهاشم خان وزیر مختار افغانی درمسکو مقرر شد.

(وکیلی)

مانه وسعز زانه را سوفق شده اید، علی الخصوص دانستن این حقیقت برای من خوشنودی عمیق ترین بخشیده است. که دران حصص سلطنت من که شما قبلبرین سیاحت کرده اید ، از اعلیحضرت شما پذیرایی های پر حرارتی بجا آمده است ،و احتیاج ندارد که من اعلیحضرت شما را یقین بدهم که استقبالی که شما و ملکهٔ شما امروز موفق شده اید متساویاً عمیقانه و مخلصانه میباشد. و ملکهٔ من و هم جمیع رعایای مان، مساعی جمیلهٔ خودها را بخرج خواهیم داد که توقف شما را در بین مملکت خود بصورت انتهای ممکنه خوشگوار بسازیم ترقی که مملکت شما زیر سایهٔ حکومت اعلیحضرت شما کسب کرده است آنرا با یك دلچسپی و همدردی تعقیب نموده ام . من دعا میکنم که اعلیحضرت شما عمر دراز را موفق شده این کار را برای مفاد ملت خود دوام داده بروید. و اینکه مملکتین ما ها بعد ازین پهلو به پهلو در راه ترقی و پیشرفت مفاد یکدیگر سارش نمایند ،یعنی یکجا و متفقاً در پیش بروند .

اعلیحضرتا ! ملکه و ملت من ،با من اشتراك می کنند ، درین آرزو که اعلیحضرت شما و همسر مهربان شما عمر درازو صحت و خوشحالی را موفق شده مملکت یك استقبال بزرگ و خوش را واصل گردد » .

***

متن نطق امان الله شاه غازی در محفل دعوت رسمی جارج پنجم شاه انگستان

(شام (۲۳) حوت ۱۳۰٦ شمسی)

« از کلمات مهربانانهٔ اعلیحضرت جارج که راجع به خیر مقدم ما و آرزو های خوبی که نسبت به ترقیات مملکت من اظهار فرمودند ، ملکه و من از صمیم قلب تشکرت خود مان را به اعلیحضرتین تقدیم می کنیم سیاحت ما در حصص

امپراتوری (۱) اعلیحضرت آنقدر براحت و مسرت گذشت که من قلباً به اعلیحضرت تشکر کرده‌ام. احساسات لطف و محبتی که من از اعلیحضرت در اینجا مشاهده می‌کنم، بمن اطمینان قوی میدهد که این روابط صمیمانهٔ خصوصیه عامل بزرگ مناسبات حسنهٔ دولتین افغان و بریتانیا میگردد. که در نتیجه طوریکه اعلیحضرت اظهار فرمودند، مملکتین ما هاستفقاًدر راه ترقی و پیشرفت مفاد یکدیگر سعی نمایند.

اعلیحضرتا! در آرزوی که من برای سعادت و طول عمر اعلیحضرت وعلیا حضرت ملکه و خاندان شاهی وعافیت و حیات پر مسرت شان اظهار میکنم، ملکه و ملت من بامن شرکت میورزند».

***

خطابهٔ لاردمیور (والی ورئیس شهرلندن) در گلدهال بافتخار ورود امان الله شاه غازی در لندن

(۲۴ حوت ۱۳۰۶ ش)

بحضور اعلیحضرت پادشاه افغانستان، خوشنودی اعلیحضرت را جویائیم. مالارد میور و اکابر و اعضای مجلس شهر لندن که یك مجلس مشترك تشکیل داده بامسرت این موقع تشریف آوری اعلیحضرت شمار ابا این مملکت

(۱) مقصداز بمبائی است که پذیرایی های شاندار بری و بحری در برج قوس سال ۱۳۰۶ شمسی بعمل آمد و مهمانداران انگلیس تاپورت سعید همراهی نمودند.

استقبال نموده به پیشگاه اعلیحضرتین شاه و ملکه قلباً خیر مقدم خود را تقدیم نموده تشکر می‌نمایم.

از اعلیحضرت شما برای اینکه امروز از باعث موجودیت خود عزتی به شهر لندن ارزانی فرموده‌اید، ما و جمیع افراد وطن ما بخوبی درک کرده‌ایم که این سیاحت شما یک اثبات و مثال مسرت آور است، برای مناسبات دوستانه که خوشبختانه فی‌ما بین اعلیحضرت شما و شاه محبوب مان موجود است در خاتمه: ما دعا می‌کنیم که عمر دراز و صحت کامل برای اعلیحضرت شما و ملکهٔ معظمهٔ تان نصیب گردد. تا که شما بر یک ملت آسوده حال و قانع حکومت نمائید».

***

متن نطق امان الله شاه غازی بجواب بیانات

لارمیور والی ورئیس شهر لندن

(۲۴ حوت ۱۳۰۶ شمسی)

«جناب لارد میور و حضار محترم! از خیر مقدم باحرارتیکه از طرف اهالی لندن بیان نمودید. من و ملکه قلباً تشکر میکنیم. مناسبات دوستانه یی که فی ما بین ما و اعلیحضرت کنک جارج موجود است. برای روابط سیاسی و تجارتی آتیهٔ ملتین افغان و بریتانیا، عامل بزرگی شمرده خواهد شد. و بما اطمینان میدهد که رفته رفته مناسبات طبیعیهٔ این دو ملت حسب دلخواه ترقی خواهد کرد».

***

ارمغان سه جلد کتاب قلمی

امان‌الله شاه غازی، در ایام مسافرت رسمی خود درلندن پایتخت انگلستان سه‌جلد کتاب قلمی که‌از نسخ بیش‌بها ونایاب بود، برسم‌یادگار سلاطین بزرگ ازطرف خود، برای جارج پنجم پادشاه انگلستان اهداء نمود. تابرای زیب و زینت کتابخانهٔ شاهی‌لندن و یاسوزیم و آرشیف مشهور آن کشور، بحیث برجسته ترین یادگار و خاطرهٔ فنانا پذیر، سفر پادشاه افغانستان باقی بماند و هر سه‌جلد کتاب مذکور توسط وزارت مختاری افغانی‌مقیم‌لندن، برای پادشاه انگلستان ارسال گردید.

***

پیام امان‌الله شاه‌غازی به‌وکلای ملت افغانستان

وکلای ملت‌افغانستان بتاریخ سه‌شنبه (۱۲) جدی‌سال ۱۳۰۶ شمسی، نامهٔ عرض سلام از کابل بحضور امان‌الله شاه غازی به‌خارج فرستادند. پادشاه غازی بقلم خود به این مضمون جواب فرستاد:

«وکلای ملت افغانستان! از احوال صحتمندی‌شما که‌مأسول قلبی من‌است مسرور گردیدم. ومجاری سفر تا اکنون از هررهگذر به خیریت‌مقرون درحال مصروفیت های فعلی ابداً فراموش خاطرم نگردیده‌اید. اگر همین ارادهٔ‌استفاده‌به‌وطن تسلی‌ده‌قلب پر از عشق افغانستان فردوس نشانم نمی‌بود جدایی‌شما برای من‌سوای روح از تن‌می‌نمود. ولی‌چون پیشبرد اموروطن و تهیهٔ اسباب رفاه آن سرمایهٔ‌افکار و نیل این‌مرام هرچه‌زودتر بهار خیال

من است .میشود هرگونه زحمت‌را تحمل نمود .

عزیزان من ! همچنانکه‌خودم‌بالذات بغرض‌تأمین بهبودی‌شماسهجور وطن گردیده درممالك غیر درتك‌و پوی‌مسائل‌مأسوله‌ام شمارا توصیه‌می‌کنم : دراین‌راه ازپانشینید وساعات و دقایق‌حیات خود تانرا جز درپی این مقصود صرف‌نکنید .تابتوانیددرعالم وطنپرستی‌کاری کرده باشید و بر حسب قوانین‌حقهٔ اسلامیه‌کاری ،باقی توسط شما بهمهٔ افراد ملت عزیزم سلام‌های پراز محبت رسانیده سعادت‌ابدی‌برای‌شان‌ازدرگاه ایزد متعال استدعا می‌کنم» .

توصیهٔ امان‌الله‌شاه‌درحق اولادمکاتب

امان‌الله شاه غازی‌بتاریخ (۲) حمل‌سال ۱۳۰۷ شمسی ازلندن مضمونی بدینقرار برای طلاب مکاتب کابل فرستاد :

«نونهال جویبار تمنایم طلبهٔ صنف‌هشتم‌و نهم امانیه و مکتب اعدادیه مکتوب های تانرا مطالعه‌کرده ازسلیقهٔ عبارات آن که‌مشعر بر یك‌حسن صمیمیت پرست و یك مفکورهٔ تربیه دیده منور بود . مسرور گردیدم فرزندان من ! محبت وگرویدگی که‌طبعاً بخاك پاك وطن عزیزخودم دارم ، وآوازهای که‌درتربیه‌و تنویر افکار غنچه‌های‌نودمیدهٔ‌بستان آمال آیندهٔ آن باخود می‌پروراندم‌شب‌و روزم‌رامصروف‌اند یشیدن‌را ها وتهیه وسائل تأمین‌آن آرزوهاداشته‌هرقدر زحمت و تکلیف فکری وجسمی که درین راه رو میدهد برقوهٔ قلبافزوده یك‌قدم‌خودرابیشترد ونیل مقصود

حس میکنم. پیشرفت امور اروپا و وفور اسباب تمدن این دنیا از مزایای فوق الطبیعهٔ انسان نبوده تماماً بر یک محور میچرخد. یعنی محور علم و عرفان درجهٔ مدنیت و ترقی هر کدام از ملل مترقیهٔ امروز نسبت درجهٔ عرفانیهٔ آن ملت کمی و فزونی دارد. ازینجاست که میتوانم برای ترقی وطن تان قبلاً اتخاذ کرده ام، اساسی است متین واصولی را که در تأسیس وتعمیم عرفان تعقیب نموده ام بنیادی است محکم ولی بایست دید این اساس و این اصول چطور عملی و چه وقتی صورت میگیرد. گویم این منحصر به همت فرزندان افغان است. و منوط به پیمانهٔ مساعی نوباوگان این گلستان. اگر زمین قابل تربیه است، زحمت باغبان در تخم افشانی ثمری دارد. و اگر همت نمود رطبیعت نهالی خزیده در اندک زمان سری برافرازد، بنا أ علیه همت و غیرت شما است که زحمت در نظرم راحت مینماید. و عرق ریزی جبین افغانیت تان که هجرت ازوطن و دوری از مرکز روح و تنم را برمن گوارا میدارد.

فرزندان من بکوشید تحصیل نمائید- بخوانید تا توانید خدماتی را که مادر وطن از فرزندان صالح و اهل خود تمنادارد، بجاآرید و خون دل خوردن های مرا در ین راه بهدر و بی ثمر نسازید. همین است جوهر یکه طنیت قابل استعداد شما بایست اخذ کرد، و همین است روحی که اجسام تان بایست بآن پرحرارت زیست. باقی همه یی تان را بخداوند سپردم».

(امان الله شاه)

***

جواب تلگرام ها

اعضای وزارت مالیه بتاریخ یکشنبه (۲۳) دلو ۱۳۰۶ شمسی از کابل مکتوبی بحضور پادشاه غازی ارسال نمودند. و در همان ایام محمدعمر خان مدیر مکتب رشدیهٔ غازی و آصف صفابیگ مدیر مکتب تلگراف و سرمعلم مخابرهٔ مکتب حربیه نیز مکاتیبی ارسال نمودند. و جوابات شان در ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی بذریعهٔ تلگرام باین عبارات بکابل مواصلت کرد:

«به اعضای وزارت مالیه! مکتوب (۲۳) دلو شما که مملو از احساسات صادقانه و صمیمیت بود بحضورم رسید. اسباب مسرت گردید. از اقدامات شما نسبت به اجرای وظایف تان ممنون شدم. از خداوند (ج) توفیقات خدمت وطن را برای شما میخواهم».

«به مدیر مکتب رشدیهٔ غازی - مکتوب شما بوکالت مکتب موصول و موجب مسرت گردید. عافیت اولاد نونهالم یعنی اولاد معارف افغانستان را خواستگارم.

به آصف صفابیگ - مکتوب شما واصل شد خیلی طرف امتنان ساواقع گردید سلام خود را به شما میفرستم. امان الله شاه».

***

ارتقای ماموریت های خارجه به مدیریت

ماموریت های امور خارجه که در ولایات و حکومتی های اعلی ایفای وظیفه مینمودند، از برج ثور سال ۱۳۰۷ شمسی نظر به تحول جدید امور بین المللی افغانستان، به مدیریت های امور خارجه ارتقا یافت. و این یکی از نتایج سفر

های امان‌الله شاه‌در کشور های خارج است که‌در زمستان سال ۱۳۰۶ شمسی این هدایات به‌کابل رسیده و در تشکیل آینده مدنظر گرفته شده بود .

سیاحت پتر کبیر درلندن

بتاریخ سه‌شنبه (۲۳) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی بشرف ورود امان‌الله شاه‌غازی پادشاه افغانستان-جریده نویسان معروف‌بریتانیا - مقالات طویلی ارقام و انتشار نموده جرائد خویش‌را به‌تصاویر پادشاه‌غازی زینت‌دادند و نیز پروگرام ترتیبات پذیرایی پادشاه افغانستان‌را شایع کرده عناوین خودرا به‌پادشاه و ملکهٔ افغانستان اختصاص داده بودند .

جریدهٔ تایمز لندن-تشریف فرمایی‌امان‌الله شاه‌غازی را به‌سیاحت‌پتر کبیر که‌دو صدسال قبل مقامات‌لندن و پاریس را سیاحت کرده بود تشبیه داده و یك مقالت طویلی درباب شاهکارهای امان‌الله شاه غازی شایع نمود .

***

نمایش‌فلم‌مسافرت‌امان‌الله شاه‌غازی

درسالون قصرستور کابل

در برج دلو سال ۱۳۰۶ شمسی ،در ظرف‌سه هفته متواتر فلم های‌سفر امان‌الله شاه غازی و استقبال فوق‌العاده‌یی که‌از ورود پادشاه افغانستان‌در هندو مصر بعمل آمده بود درسالون قصر استور و سینما کابل نمایش داده‌میشد.متصدي امور انتظامیه نظام‌الدین‌خان منتظم‌عمومی از معتمدان پادشاه غازی و ازطرف پادشاه دراکثر اجرآات اختیارات تام داشت . وفلم هایی که‌بعداً ازاروپا

بکابل رسید آن نیز بالتدریج در معرض نمایش گذاشته میشد (۱). و آن مراسم خیلی ها جلب نظر می‌نمود .

***

عزیمت امان‌الله شاه غازی از لندن بطرف فرانسه و آلمان

امان‌الله شاه غازی ـ دفعهٔ دوم بتاریخ پنجشنبه (۱۶) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی به‌ساعت (۶) عصر وارد پاپلیس (قصر) گردیدند . امان‌الله شاه و ملکه ثریا و عده‌یی از همراهان در هوتل (کله ریچ) و سائیر همراهان در دیگر هوتل اقامت و تاروز شنبه (۱۸) حمل توقف نمودند .

بتاریخ یکشنبه (۱۹) حمل بساعت (۳) و (۲۵) دقیقه طرف ایستگاه ریل بعزم مسافرت برلین تشریف بردند. در ایستگاه قطعهٔ تشریفاتی عسکری حاضر و رسم احترام بجاآورد. سه نفر از طرف ریاست تشریفات و زارت امور خارجهٔ فرانسه برای عرض وداع آمده بودند . یک‌شب در ریل گذشت.

صبح دوشنبه (۲۰) حمل ساعت (۸) و (۳۰) دقیقه ـ امان‌الله شاه و ملکه ثریا و همراهان سفر شان در برلین استانسه (تسو بو خته کاردن) از ریل فرود

---

(۱) امان‌الله شاه بعدو رود بکابل (یکشنبه ۱ سرطان ۱۳۰۷ شمسی) سالون قصر ستور را کلوپ امانیه نام گذاشت و ریاست اعلی بر ذست خودش و نیابت ریاست کلوپ امانیه به نظام الدین خان منتظم عمومی (پسر ماما ی سکهٔ علیا حضرت) تفویض گردید ، این کلوپ اساسات متین و مفاهیم بزرگ داشت و چنانکه درسال ۱۳۱۱ شمسی نیز تجدید گردید ، امادیر دوام نکرد .

آمدند .درین موقع (بارون فون الیتهوفن)وهمسرش که قبلاً مهماندار حضور پادشاه غازی تعیین شده بودند ،بادکتر(کروبا) برای پذیرایی انتظار می‌کشیدند . طلاب افغانی مقیم برلین و احمدعلی خان‌لودین‌وزیر مختار افغانی مقیم برلین نیز حاضر گردیده بودند .

امان‌الله شاه غازی باافراد خاندانی خوددرعمارت‌وزارت‌مختاری‌افغانی مقیم برلین وسائر همراهان در هوتل (عدن) اقامت اختیار کردند .

دراین سفر یکی هم اولتروارسی اموزخریداری‌هاوتوریدوتنظیم‌ماشین ها وفابریکه‌ها وسامان ولوازم مربوط بهریك‌دستگاه وهدایات‌ونظریات مطابق فرمایش‌های قبلی صادرگردید و نتایج خوبی گرفته‌شد .

بطرف لهستان

امان‌الله شاه غازی بتاریخ‌شنبه(۹) برج ثور سال۱۳۰۷ شمسی از برلین پایتخت کشور آلمان بطرف لهستان حرکت فرمودند . شترزمان وزیر امورخارجه‌ومدیر دفتر رئیس جمهور آلمان وسفرای ترکیه و ایران‌و پولند مقیم برلین واعضای وزارت مختاری افغانی‌مقیم‌برلین‌تاایستگاه‌ریل مشایعت کردند . پادشاه افغانستان بوقت‌شب به(زبونچنی) سرحد لهستان ورود فرمودند .یکنفر ژنرال ازطرف رئیس جمهوروسه نفرافسربزرگ باگارد احترام ازطرف حکومت پولند،برای پذیرایی‌امان‌الله‌شاه‌غازی‌حاضر بودند .پس‌ازانجام‌مراسم‌استقبال ،پادشاه غازی به‌قطارریل مخصوص که ازطرف حکومت لهستان آماده شده بود،تشریف‌برده و ریل‌بجانب وارساو بحرکت وساعت (۱۰) شب‌به‌وارساو پایتخت پولندمواصلت نمود .در جلو قطار ریل رئیس جمهورباوزراء وارکان‌واعیان‌حکومت‌خودحاضر وباگرمجوشی تمام ازامان‌الله‌شاه‌غازی استقبال نمودند .امان‌الله‌شاه‌غازی

پس از رسم قبول سلام و معاینهٔ گارد تشریفاتی، بار ئیس جمهور پولند به گادی دولتی جانب اقامتگاه خودشان تشریف بردند . از ایستگاه ریل تا قصر اقامتگاه امان الله شاه غازی ترتیبات مجلل گرفته شده بود ، و بدو طرف جاده دسته های عساکر و پلیس و مستقبلین صف کشیده و به اشارهٔ دست سلام و جمله های خیر مقدم می گفتند .

عزیمت وزیر تجارت و حاکم اعلی مشرقی از کابل جانب مسکو

بر حسب تلگرامی که از حضور پادشاه غازی بتاریخ شنبه (۹) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی بکابل مواصلت کرده بود، عبدالهادی خان وزیر تجارت و عبدالاحد خان وردک حاکم اعلی سمت مشرقی ، توسط طیاره بتاریخ یکشنبه (۱۷) ثور وارد مسکو شدند .میکویان و کانتسکی و فلورنسکی و تسوکرمان و سائر اعضای کمیسیون تجارت روسیهٔ شوروی باستقبال حاضر بودند غلام صدیق خان احمدزائی چرخی کفیل وزارت امور خارجه و میرزا محمد خان یفتلی بدخشی وزیر مختار افغانی مقیم روم .در فرودگاه طیاره برای پذیرایی وزیر تجارت و حاکم اعلی سمت مشرقی رسیده بودند. شب دو شنبه (۱۸) ثور ۱۳۰۷ شمسی دعوتی از طرف میکویان بتقریب ورود هیأت افغانی ترتیب یافت .و در دعوت مذکور هیأت کمیسار یات ملی تجارت شوروی و کانتسکی و رئیس شعبهٔ معاهدات و کاوفهمان نیز اشتراك داشتند منظور از مسافرت وزیر تجارت و حاکم اعلی سمت مشرقی از کابل به مسکو بامر پادشاه غازی عقد یك سلسله قرارداد های تجارتی و خریداری اجناس

مورد نظر دولت افغانستان بود که تفصیل این روابط در صفحات آیندهٔ این کتاب تشریح میگردد .

***

سفر امان الله شاه غازی جانب روسیهٔ شوروی

درخصوص روابط دوستی افغانستان و روسیهٔ شوروی شرح زیادی موجود است که تفصیل آنرا در تاریخ مکمل دورهٔ امانیه نوشته ام (۱) و خلص آنکه روابط دوستی هردو کشور افغانستان و شوروی از برج حوت سال ۱۲۹۷ شمسی آغاز شده و در برج حوت سال ۱۲۹۹ شمسی و دفعهٔ دوم در ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۵ شمسی معاهدات دولتین بامضاء رسیده است. و بنیان گذار این دوستی در افغانستان امان الله شاه غازی و در روسیهٔ شوروی ولادیمیر ایلیچ لینن است . و امان الله شاه غازی محصل استقلال تامهٔ افغانستان در بدو تأسیس دولت بااستقلال خود ، در ارتباط و استحکام این دوستی بصورت بالمثل و

---

(۱) این کتاب جدید التألیف هنوز بچاپ نرسیده و اما در ضمن مصاحبه ها چند بار اعلان شده و حاوی تمام جریانات دورهٔ امانیه و واقعات سال های ۱۳۰۸ و ۱۳۰۹ شمسی است وبرای اینکه جویندگان این مطالب اساس این روابط را قدری مفصلتر بدانند در این کتاب تحت عنوان (مناسبات افغانستان و روسیهٔ شوروی) نیز سواد مهمی از روی اسناد عهدامانیه مرتب شده است.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

متقابل آغاز کرده و این معاهدات متین و بی آلایش را با ولادیمیر ایلیئچ لینن مؤسس دورهٔ جدید روسیهٔ شوروی امضأ نموده اند. و بر اساس همان روابط مستحکم و خلل ناپذیر که متون نامه ها و معاهدات موجود داست(۱) در سال ۱۳۰۶ شمسی در ضمن سفر هشت ماههٔ خود در دوازده کشور آسیا و اروپا یکی هم سفر رسمی خود را در کشور شوراها و مطابق بدعوت نامهٔ رسمی آن کشور دوست و همسایهٔ شمالی پذیرفت که اینک تاریخ آن مسافرت رسمی را بدین شرح و تفصیل می نویسیم :

امان الله شاه غازی بتاریخ پنجشنبه (۱۳) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در سرحد روسیه (نیکر یلو یه) مواصلت فرمودند. در ایستگاه سرحدی قرالخان و زیر امور خارجهٔ دولت روسیهٔ شوروی، و رئیس تشریفات کمیساریات ملی امور خارجه فلورنسکی (که هر دو نفر تا زمان اقامت امان الله شاه در روسیه مهماندار تعیین شده بودند). باو زیر مختار افغانی مقیم مسکو، از ورود امان الله شاه استقبال نمودند. و تلگرام تبریك کالینن رئیس جمهور شوروی را که به مناسبت تشریف آوری پادشاه افغانستان در سرحد کشور شوروی از مسکو مخابره شده بود، به حضور امان الله شاه، تقدیم کردند. امان الله شاه غازی در موقع خروج از ریل، رسم سلام قطعات عساکر تشریفاتی روسیهٔ شوروی را قبول وگارد احترام را معاینه فرمودند. و قرالخان آمر کمیساریات ملی امور خارجهٔ روسیهٔ شوروی، خیر مقدم عرض نمود. امان الله شاه غازی بعد طی آن مراسم توسط ریل مخصوص بطرف شهر (مینسك) پایتخت جمهوریت بیلاروسیه حرکت فرمودند. در موقع ورود در مینسك، رئیس

---

(۱) چند قسمت از عبارات نامه ها را آتیاً از نظر میگذرانیم (وکیلی)

جمهور باارکان حکومت خود و دسته های نظامی به ایستگاه ریل حاضر و از تشریف آوری پادشاه غازی پذیرایی نمودند. و لایحه یی خیر مقدم بنام تحیت نامهٔ مردم مینسک ازطرف رئیس جمهور آنجا بعرض رسید. و امان‌الله شاه غازی بجواب بیانات رئیس جمهور (جمهوریت بیلاروسیه) جملاتی فرمودند و در همین روز پنجشنبه (۱۴) ثور ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۱۱) قبل از ظهر وارد مسکو شدند.

امان‌الله شاه در سفر نامهٔ خصوصی خود نوشته اند که: «روز مذکور در تاریخ دوستی افغانستان و روس خصوصیت فوق العاده دارد. چه همانطوریکه بانگلیسان در مسألهٔ مهم استرداد استقلال وطن عزیز خودم افغانستان بکمال شدت مقاومت کردم و تامقصود حقیقی خودرا بانجام نرسانیدم نگذاشتم. در سفر رسمی خاک روس نیز استقلال واقعی فکر و مزاج و آزادی مطلق مملکت خودرا یکبار دیگر به جهان سیاست و سلطنت باوضاحت هرچه تمامتر اعلان کردم و یگانه مفادی که از ین سفر بر خود و مملکت خود بردم این بود که بعالم دانا ندم دولت افغانستان تحت تاثیر فکر و نظر هیچ یک ملت و مملکت مقتدر نیست. زیراکه دولت سیاست مدار انگلیس برمز و اشاره و حتی صراحت پیشنهاد این مطلب نمود که من از سفر مملکت روس منصرف شوم. وباقبول هرگونه امداد حاضر بود. و به همین ملحوظ در استقبال و مهمانداری رسمی و خصوصی من درجات اعلی اعزاز بکار برده شد، و در ین سفر هیچ یک مفاد دیگر را به آنقدر مهم نمی دانم بجز اینکه سیاسیون عالم بدانند که مادر هر عزم و ارادهٔ خود، خواه نفع و یاضرر مملکت ما باشد استقلال فکر و عمل خودرا ازدست نمیدهیم. چراکه در فکر وعمل استقلال

مطلق داریم .و هیچ یك پیشنهاد واوصفی که ظاهراً دارای بسیار مفاد باشد. چون ما متوجه آزادی بی‌شایبهٔ ملیهٔ خود می‌باشیم، درجهٔ قبول نخواهد یافت. چه هر مفادی را در پرتو آزادی کامل می‌پذیریم .وحال خود میدانم که مفاد و یا اضرار این سیاست برای افغانستان تا کجا است .ولی من همان یك مفاد این سیاست را از هر منافع متناقض و شرم آور آن که شکنندهٔ عزم استقلال دوستی ما است، ترجیح و اهمیت زیاد میدهم .و میخواهم که از طول همین سفر در جملهٔ مرام های کلی خود یکی او لتر همین مقصد عمده را باز خاطر نشان سران دول بنمایم» .

و منظور خاطر او همان مطالبی بود که در معاهدات واشتهارات دولت خود بدفعات بیان کرده بود و قسمت هایی از آن جسته جسته در این کتاب آمده است .

***

حین عبور موکب امان‌الله شاه غازی از مینسك بعزم مسکو، ازشهرموژا-لیسك ،یك‌دسته طیارات جنگی ازفضا استقبال کردو ایستگاه‌قطار ریل مسکو باگل ها و بیرق‌های افغانستان و روس تزئین یافته و قشون‌سرخ بدو طرف جاده صف بسته بودند .

کالینن رئیس کمیتهٔ اجرائیهٔ‌مرکزی‌شوروی باهیأت وزراء و اعیان حکومت خود ،و زعمای آن کشور دوست درجلو قطار ریل برای رسم استقبال و مشایعت رسمی حاضر بود .و افغانهای مقیم‌مسکو بابیرقهای کشور عزیز خود افغانستان ، واعضای سفارت افغانی مقیم مسکو حاضر بودند. درموقع خروج امان‌الله شاه غازی ازریل ،موزیك ترانهٔ‌ملی‌افغانی را بنوا-ختن آغاز کرد . کالینن رئیس کمیتهٔ‌اجرائیهٔ مرکزی‌شوروی‌بزبان‌روسی

نطق خیر مقدم ایراد کرد (که متن دری آن در استداد این صفحات از نظر می گذرد).

پادشاه افغانستان از بیانات دوستانه و صمیمانهٔ کالینن اظهار تشکر و ابراز مسرت فرمودند.

کالینن اعضای حکومت خودرا بحضور امان‌الله شاه غازی معرفی نمود و همسر کالینن که کالانتای نام داشت، دستهٔ گل به‌حضور ملکه ثریا تقدیم نمود. امان‌الله شاه غازی پس از مختصر صحبت رسمی و دوستانه با کالینن از مقابل گارد احترام عبور فرمود و بعد از رسم قبول سلام و معاینهٔ گارد احترام، و مشاهدهٔ رسم گذشت عسکری، بسواری موتر بجانب قصر اقامتگاه که از طرف دولت روسیهٔ شوروی تعیین شده بود، تشریف بردند. ملکه ثریا با کالانتای همسر کالینن و همسر پوین ستارك (سفیر کبیر دولت روسیهٔ شوروی مقیم کابل) (۱) توسط موتر جداگانه بجانب قصر اقامتگاه رسمی روان شدند بدو طرف جاده‌ها و کنار دریای شهر مسکو، تا قصر مخصوص اقامتگاه رسمی دسته‌های عساکر صف کشیده و عمارت اقامتگاه با بیرق‌های افغانستان و روسیهٔ شوروی تزئین یافته بود امان‌الله شاه غازی، به قصر

---

(۱) ستارك و همسرش در ماه سرطان سال ۱۳۰۳ شمسی در کابل وارد شده و بزبان دری و خصوصیات افغانی آشنایی داشتند، و بهمان مناسبت در بهار سال ۱۳۰۷ شمسی خانم ستارك مهماندار و هم ترجمان حضور ملکه ثریا در سفر روسیهٔ شوروی بود. ستارك تا سال ۱۳۱۵ شمسی در کابل بود (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

وارد و به‌ساعت (۲) بعدازظهر بارئیس کمیتهٔ اجرائیهٔ سرکزی، کالینن ملاقات نمودند ، پس‌ازان به همراهی جلالتمآب کالینن و بعضی‌ازوزرای دولت روسیهٔ شوروی ، بجانب آرامگاه ولادیمیر ایلنچ لینن روان‌شد ، و یك دسته گل بر مقبرهٔ آن دوست فقید گذاشت و گفت :

«من و این شخص، دوستی افغانستان و روس را بنا گذاشته ایم. و باور دارم که این دوستی برای قرون بی‌شمار پایدار بماند . من و این شخص در راه استقلال ممالك و تحکیم صلح عالم ، یکجاقدم بر داشته‌ایم، وهنوز یك‌ماه از برقراری من در اسر سلطنت نگذشته بود که نماینده‌گان ما به‌نیت دوستی خلل‌ناپذیر و مصالح دایمی مملکتین معاهده‌تین، یك بجانب کشور همدیگر روان شدند»(۱)

ساعت (۳) بعدازظهر پنجشنبه (۱۴) ثور ۱۳۰۷ شمسی بافتخار تشریف‌آوری امان‌الله شاه در مسکو ، ازطرف ریاست شورای مسکو ، پذیرایی‌شایانی بعمل آمد. وکیل رئیس شورا ، در جلو مدخل عمارت، رسم استقبال بجاآورد و اعضای شورا را بحضور امان‌الله شاه غازی معرفی و نطق خیر مقدم ایراد نمود و دراین وقت ازطرف شورای مسکو ، یك البم شامل مناظر و کتاب دیگر شامل کارنامهٔ شورای مسکو در ده سال اخیر (از تاریخ انقلاب اکتوبر تابهار سال ۱۳۰۷ شمسی) ، به پیشگاه امان‌الله شاه غازی تقدیم نمود و یك

---

(۱) شرح این اشارات را باستناد جریانات مهمهٔ دورهٔ امانیه در صفحات این کتاب از نظر خواهم گذرانید ، تا این یادداشت های مهم در همین سلسله نیز تاحد مقدور و مطلوب حفظ بماند .

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

دسته ظروف قیمت دار بحضور ملکه ثریا توسط کالانتای خانم و خانم ستارک اهداء گردید .

باریابی اعضای کوردیپلوماتیک مقیم مسکو

امان الله شاه غازی ، ساعت (٥) عصر پنجشنبه (١٤) ثور سال ١٣٠٧ ش اعضای کوردیپلوماتیک مقیم شهر مسکو را بحضور پذیرفتند .

دعوت رسمی کالینن بافتخار ورود امان الله شاه

شام روز پنجشنبه (١٤) ثور ١٣٠٧ شمسی بافتخار تشریف آوری امان الله شاه پادشاه افغانستان در مسکو ، دعوت رسمی ازطرف کالینن رئیس کمیتهٔ اجرائیهٔ مرکزی دولت روسیهٔ شوروی بصورت خیلی مجلل در قصر کریملن بعمل آمد واین اولین قهرمان ملی افغانستان است که ازوی درقصر کریملن رسماً پذیرایی و دعوت میشود . دردعوت ارکان دولت روسیهٔ شوروی و کوردیپلوماتیک مقیم مسکو وهمراهان سفر امان الله شاه غازی اشتراک داشتند . وازطرف امان الله شاه و کالینن ، نطق های دوستانه ایراد گردید

نمایشگاه عسکری افغانستان در مسکو

در برج ثور سال ١٣٠٧ ش ، بمناسبت ورود امان الله شاه غازی در مسکو ، درعمارت مرکزی قشون سرخ واقع شهر مسکو ـ نمایشگاه عسکری افغانستان برگذار شده بود . ودرمدخل سالون نمایشگاه بخط بسیار جلی و بزبان دری نوشته شده بود :

(پاینده باد استقلال افغانستان). در نمایشگاه عسکری افغانستان در مسکو نقشه های جنگ افغان و انگلیس . و نقشه ها و سوادمعاهدات و چندین نقشه و سائر معلومات از رسوم و عادات افغانی و قسمت های زیادی از نمایش های عسکر سلی افغانی ، وطرز تجارت و یک سلسله عکس ها از مناظر زیبای کابل و شهر جدید الاحداث دارالامان ، ازجملهٔ اوراق معتبر (فرمان امان الله شاه غازی راجع به الغای غلام و کنیز). و نیز عکس های صاحب منصبان بزرگ عسکری افغانستان بالترتیب بمانند یک آرشیف و موزیم گذاشته شده بود

امان الله شاه غازی در ختم بازدید نمایشگاه عسکری افغانی در مسکو - فرمود :«خوشبختم ، درهرمقاسی که میرسم ازاستقلال تامهٔ مملکت عزیز خود افغانستان ، داستانی پر از توصیف ابراز حقانیت می شنوم . تصاویر هیجان انگیزی بچشم سر می بینم . وازدوستی دولت روسی تشکرمیکنم».

نمایشگاه مطبوعات افغانستان

در هفتهٔ دوم ماه ثور سال ۱۳۰۷ ش در شهر مسکو بافتخار ورود امان الله شاه غازی نمایشگاه مطبوعاتی افغانی برگذار شده بود . در نمایشگاه آثار مطبوعات روسی که درخصوص افغانستان بطبع رسیده بود . نیز موجود بود .و ازآثار مطبوعات افغانستان ، کلکسیونها و کتاب هامرتب گذاشته شده جلب نظر مینمود ، اساجریده (امان افغان) برگزیده ترین اثر مطبوعات عهد امانیه را که نمایانگر دورهٔ پرشکوه استقلال مجدد افغانستان است .

در تحت روشنی چراغ های برق بصورت جالبتر و بهتردرمعرض نمایش گذاشته شده بودند . که صورت اشعهٔ چراغهای برق ، بالای اوراق جریدهٔ امان افغان ، خیلی هاجلب نظر مینمود .

طرز پذیرایی‌ها و ترتیبات آنرو زو برگذاری هردو نمایشگاه عسکری و مطبوعاتی افغانستان در مسکو، شان و شکوه زیادی داشته است.

متن دری نطق کالینن

در دعوت رسمی که بافتخار تشریف آوری امان الله شاه‌غازی در قصر کریملن برگذار گردید جلالتمآب کالینن رئیس اجرائیهٔ مرکزی شوروی بزبان روسی نطق خیر مقدم ایراد کرد، که اینک متن دری یعنی عین ترجمهٔ آنرا درج تاریخ مینمائیم:

تشریف آوری اعلیحضرتین به مملکت، عامل جدیدی برای تظاهر روابط دوستانهٔ حقیقی و صمیمی که در هنگام موجودیت آزادی مملکتین مستقر شده است. خواهد بود. ماخوشبختیم ازآنکه بخاطر خود بیاوریم که حکومت روسیهٔ شوروی اولین دولتی بود که دولت افغان جدیدرا تهنیت گفت. و از دیدن استقلال آن اظهارشادمانی کرد. در همان آن من خیلی خوشوقتم که در شخص اعلیحضرت مملکتی را تبریک گویم که در هنگام مداخله مسألهٔ اجانب قبل‌از همه‌ارتباط رسمی باحکومت شوروی وضع کرد. یکی ازاولین سفرای که در مملکت خود مان استقبال کردیم آقای محمد ولی خان بود که درسال ۱۹۲۰ در راس سفارت کبرای فوق‌العادهٔ افغانستان مستقل وارد مسکو گردیده اساس‌دوستی‌ما درموقع باریکی

گذاشته شده است (۱). که دران سلتین افغان و س - س - ش - ر - مبارزهٔ قهرمانانه بر ضد دشمنان خود میکردند. درصورتیکه این دشمنان جهد داشتند، استقلال دو مملکت آزاد را تابع اسارت خارجی نمایند. هر دو مملکت فاتحانه از مبارزه برآمده و دوستی آنها درسالهای صلح مداومت داشته و بر توسعهٔ تحکیم خود می افزاید.
اولین معاهدهٔ دوستی که درسال ۱۹۲۱ بسته‌شده بنیاد توسعهٔ آیندهٔ همکاری سیاسی، اقتصادی و تمدنی بوده و یکی از تجلیات روشن آن (عهد نامهٔ پغمان (۲)) منعقده درسال ۱۹۲۶ - راجع به بیطرفی و عدم‌تجاوز و نیز پیشرفت موفقیت این مذاکرات جاریه برای عقدمعاهدهٔ تجارتی میباشد. ممالک ما حالیه در راه ترقی صلح جویانه و محکم کردن اقتدار اقتصادی و سیاسی

---

(۱) محمدولیخان پسر ابولفیض‌خان بن ترک‌خان از بزرگ زادگان دروازه ولایت بدخشان است که سوانح مکمل خودش و خاندانش را در تاریخ امانیه نوشته ام. چون عذرا سلطانه عیال او چهارمین دختر سردار فقیر محمد خان شاغاسی (ماماي سکه علیاحضرت والدهٔ امان الله‌شاه غازی) و هم اینکه شاگرد و اخلاصمند درجه‌اول محمود طرزی بود.
دربرج‌حمل سال ۱۲۹۸ ش بحیث رئیس هیأت ابلاغ افغانستان مستقل بجانب تاشکند و مسکو فرستاده شد و درسال ۱۲۹۹ ش بحیث وزیر مختار نیز تعیین‌گردیدو از کابل برای او در هرخصوص هدایات و دستورات داده شده و مکلف شده بود که همه هدایات را درمسکو وارو بسر برساند و ازجریان امور اطلاعات بکابل بفرستد و هدایات بگیرد.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

میباشند . پیشرفت‌قوای استحصالی و تمدنی‌مقد ماتی را برای‌توسعه‌و تحکیم اشتراک مساعی‌ما ایجادمینماید و در این اشتراک‌مساعی ماضامن رفاهیت ملتین خود و نیز تامین صلح عمومی را می بینیم . مابادقت کامیابی ملت افغان را که باقدم های بزرگی درجادهٔ ترقی سیر مینماید می‌نگریم و از صمیم دل بواسطهٔ موفقیت های سیاست دوربینانهٔ شما خوشحال میشویم.

مایقین داریم که آشناشدن‌شخص‌اعلیحضرت بااتحاد جماهیر اشتراکیهٔشوروی و با ادارات و کار های ماباعث‌تفاهم‌متقابلهٔ متزائدما و در همان‌آن باعث تحکیم و توسعه‌روابط بین مملکتین خواهدبود(۱) ماباقلب‌صمیم‌آشناشدن کامل شمارا باتمام قسمت های زندگانی وساختمانی ماتهنیت میگوئیم»

* * *

درختم گفتار: جلالتمآب کالینن رئیس‌جمهور ردولت اتحادیهٔ جماهیر سوسیالیستی شوروی -دوستی غیر قابل نقض مملکتین وآزادی حال و استقبال ملتین افغان و روس را تبریک گفت .

* * *

---

(۱) کلمهٔ عهد نامه درمتن‌سهو ترجمان است وبجای آن(معاهده) درست است و متن معاهده حقیقت‌را واضح میسازد . یعنی همه اسنادی را که‌دولت افغانستان بادولت‌روسیهٔ شوروی بامضاء رسانده است ،صورت معاهده رادارد و نه عهد نامه . (عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

متن نطق امان الله شاه غازی در دعوت رسمی

قصر کریملن ـ مسکو بجواب جلالتمآب کالنین

شام پنجشنبه (۱۴) ثور ۱۳۰۷ ش

« دوستی صمیمی و نزدیکی که در سالهای صعب ترین امتحانات مملکتین ما را باهمدیگر مربوط کرده است. بهترین اساسی برای ایجاد روابط صمیمانهٔ مابین دو مملکت تشکیل میدهد.

آقای رئیس! من خیلی خوشوقتم از ینکه: امکان ملاقات باشما در پایتخت مملکت بزرگ شما و پر از احساسات صمیمانه که من نسبت بشما حس میکنم، حاصل شد. من خیلی خورسند هستم از ینکه امر و زماسی بینیم.

دوستی ما در سالهای گذشته باتوسعه و تحکیم رفاهیت مملکتین ما دایماً محکمتر شده و این دوستی ضامن آسایش ملتین ما و تأمین صلح عمومی است حالا که روابط ما بر چنان اساس محکمی مثل معاهدهٔ سودت سنه ۱۹۲۱ و معاهدهٔ پیمان منعقدهٔ سنه ۱۹۲۶ راجع به بیطرفی و عدم تجاوز گذاشته شده است. و نیز موقعیکه مذاکرات برای عقد معاهدهٔ تجارتی در جریان است. مابکمال مسرت میتوانیم بگوئیم که عملیات سیاسی مملکتین ما که قبل از همه همدیگر را به رسمیت شناختند. کاملاً بر طبق منافع هر دو دولت بوده و نتایجی که در این مدت بدست آورده شده است بکلی مطابق صمیمیت است که در بنیان این روابط استوار شده بود. من یقین دارم که آشنا شدن شخص من باجناب شما، روابط دوستانهٔ مستقره مابین مملکتین را مستحکمتر خواهد نمود».

تماشای قصر کریملن

امان الله شاه‌غازی ـ روز جمعه (۱۰) ثور بهمراه ملکه ثریا وعده یی از همراهان سفرشان قصر کریملن را تماشا فرسودند. جلا لتمآب، کالینن رئیس جمهور ـ نیو کید زه قر الخان ـ فلورنیسکی ـ و پژسوف. قوماندان کریملن، از امان‌الله‌شاه غازی و همراهان‌سفرشان درجلو قصر کریملن استقبال‌نمودند. کالا نتای خانم و ستارک خانم ازملکه ثریااستقبال‌نمودند تماشای کریملن ازموزهٔ اسلحه شروع گردید. بعد از ان‌امان‌الله شاه غازی قصر بزرگ و مشهور کریملن‌و شاه توپ (توپ بسیار بزرگ و قدیمی) را که درحوزهٔ‌قصر مذکور باسه‌عدد گلولهٔ بزرگ قرار دارد، تماشا نمودند. پس از باز دیدقسمت های‌مختلف قصر کریملن، به (مکتب متحدهٔ حربیهٔ کمیتهٔ اجرائیه مرکزی) تشریف بردند. درمیدان وسیع (میدان سرخ) عملیات صف‌آرا یی غند سوار نظام‌و مکتب حربیه‌ازحضور امان الله شاه غازی گذارش یافت. پس‌ازمشاهدهٔ مکتب و عساکرسوار، دولت روسیهٔ‌شوروی دو عدد تراکتور زراعتی ساخت فابریک(یوتیلوف) را بخصور امان‌الله شاه غازی‌اهداء کرد. امان‌الله‌شاه‌غازی‌باهمراهان‌سفرخودوماموررین تشریفاتی روسی، برای بازدید مؤسسهٔ (انستیتوت) لینن تشریف بردند. ستیانوف سکوارتسوف رئیس موسسهٔ مذکوراز امان الله شاه غازی استقبال نمود.

پادشاه غازی را به سمت شخص اول مملکت‌دوستی که: استقلال خودرادر مبارزهٔ‌شدیدی برضدجهانگیران بدست‌آورده‌بود تهنیت وتبریک گفت‌وچنین اظهارنمود:

« لینن این طور بما تعلیم کرده بود که: ملل سبارز برضد جهانگیری برای تحصیل استقلال خود و همچنین مللی که در تحت اسارت جهانگیران، هستند متحدین سامی باشند».

ستیانوف سکو ارتسوف. درخاتمه: اظهار آرزو کرد « سائر ملل شرق که هنوز هم در زیر رقیت جهانگیران هستند آن چنان آزادی و استقلالی بدست بیاورند که افغانستان بآن نائل شده است».

سپس ستیانوف سکو ارتسوف و سائر همکاران (انستیتوت لینن) تمام شعبات مؤسسه را از نظر اعلا حضرت امان الله شاه غازی گذرانیدند. امان الله شاه غازی بساعت (۳) بعد از ظهر افغانهای مقیم مسکو را بحضور خود پذیرفتند و لطف و شفقت بسیار با آن برادران افغان خود نمودند و این مراسم برادرانه و وطنخواهانه تقریباً یک ساعت را دربر گرفت.

امان الله شاه غازی به ساعت (۴) و (۳۰) دقیقهٔ عصر برای بازدید [دارالدهاقین] تشریف فرما گردیدند. نمایندهٔ دهقانان (زارعین ساشینی) ایالت مسکو، بحضور امان الله شاه غازی تهنیت عرض کرد و خواهش نمود که هدیهٔ دهقانان (زراعت گران دستی) را قبول فرمایند. هدیه عبارت بود از یک جعبهٔ بزرگ و نقاشی مخصوص محتوی مجسمه های ملبس بالباس های رنگا رنگ که تمام مردمان مختلف، س، س، س، ر - را نشان میداد - بحضور امان الله شاه غازی تقدیم گردید. وعلاوه برا ن جعبه های ظریف کارو دسته های قلاب دوزی شده و روی میزی طلا کاری وسائراشیای دیگر نیز به پیشگاه پادشاه غازی اهداء شد.

در موزهٔ بیطاری (دارالدهاقین) پادشاه غازی بیش از یک ساعت توقف فرمود.

وتماسی اشیائی را که درمعرض نمایش گذاشته شده ومربوط به نگاهداری و تیمار- داری حیوانات بود. بدقت. تماشا نمودند. وشرح وتوضیح هر یک را از مؤظفین نمایشگاه معلومات میخواستند.

دعوت بافتخار ورود امان الله شاه غازی از طرف کمیسار ملی امور خارجه - مسکو

شام جمعه (۱۵) ثور - با فتخار تشریف آوری امان الله شاه غازی در مسکو از طرف قرالخان کمیسار ملی امور خارجه محفل دعوت رسمی برگذار شد. در دعوت اعضای حکومت روسیهٔ شوروی وکورد یپلوماتیک مقیم مسکو اشتراک نمودند.

* * *

گذارش روزشنبه (۱۶) ثور

امان الله شاه غازی بتاریخ شنبه (۱۶) ثور با همراهان سفر شان، به فابریک نساجی (تریخکورونی) تشریف بردند.

رئیس شعبهٔ خارجهٔ اقتصادیات ملی (آرالوف) ومدیر فابریک ازامان- الله شاه غازی پذیرایی نمودند آرالوف تمام مراحل پیشرفت صنعتی شوروی وتاسیس شورای اقتصادیات ملی جماهیر متحدهٔ شوروائیه ونیز ترتیبات دوائر فابریک مذکور را بحضور پادشاه افغانستان توضیحات داد

بطور مثال، روابط تجارتی افغانستان و شوروی رابیان نمود وقریب باندازهٔ پیش از جنگ نشان داد واظهاریقین نمود که روابط اقتصادی مملکت شان را به افغانستان وسیعتر بسازند امان الله پادشاه افغانستان در جواب رئیس شعبهٔ اقتصادیات ملی روسیهٔ شوروی (آرالوف) مختصر

اظهار فرسود که :معاهدهٔ تجارتی منعقد شود . و گفت : روابط تجارتی بی شبهه خوب خواهد شد . اما توضیحات مزید نفرمودند . آرالوف و مدیر فابریک ، سپس سائر جریانات فابریک تریخکورونی را از قسمت های نختابی و پارچه بافی ماشین های اتوماتکه در همان فابریک تازه ساخته شده بود ، ازنظر ملاحظهٔ امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان گذارش دادند.

امان الله شاه غازی ـ در ختم بازدید فابریک [دارالرضاعه] محل شیر خوارگان و پرورشگاه اطفال را که در حوزهٔ فابریک ، برای پرستاری اطفال شیرخوار کارگران بنا یافته بود، ازنظر گذرانیدند. و نیز کلوپ قرائت خانه و کتاب خانهٔ فابریک را ملاحظه کردند اما در ختم مشاهدات فابریک و شعبات فنی و اداری آن [دارالرضاعه] را بیشتر پسندیدند. زیرا که برای اطفال کارگران بزرگترین کمک و مساعدت است . و هم اطفال درست تربیت میشوند.

بازدید عمارت قشون بحریهٔ سرخ

امان الله شاه غازی باملکه ثریا و همراهان سفرشان درهمین روز شنبه (۱۶) ثور برای بازدید مؤسسهٔ بنام (عمارت قشون بحریهٔ سرخ) تشریف بردند. ازطرف وارشیلوف کمیسار ملی حربیه و بحریه و رئیس شورای حربی انقلابی استقبال بعمل آمد .سپس وارشیلوف ، سائر صاحبمنصبان را بحضور امان الله شاه غازی ، معرفی نمود و در داخل مؤسسه دعوت مجللی نیز بافتخار تشریف آوری پادشاه افغانستان ،ترتیب یافته بود . پس از ختم دعوت علمی و تدقیقی عمارت قشون بحریهٔ سرخ به امان الله شاه غازی نشان داده شد. و درسینمای مؤسسهٔ مذکور ،اخبار یوسی قشون را نمایش دادند.

پس‌از بازدید آنجا به‌موزهٔ عمارت قشون بحریهٔ سرخ تشریف بردند. درآنجا قبلاً آثارمربوط به‌جنگ استرداد استقلال افغانستان ترتیب یافته وازحضور پادشاه‌غازی گذارش یافته‌بود) . درختم معاینه، وارشلیوف ازجانب شورای حربی انقلابی یک شمشیرو یک خنجر بیش قیمت، به حضور امان‌الله شاه غازی‌سرعسکر مظفرو قهرمان استرداد استقلال‌افغانستان اهداء کرد. وقبونیوف رئیس‌مؤسسهٔ سزبور بنام شورای‌مرکزی(عمارت قشون بحریهٔ سرخ)یک البوم که‌حاوی نظامنامهٔ قشون سرخ بود ، با هدایای شاهوار دیگر بحضور فرمانروای دولت مستقل و قوماندان‌اعلی اردوی افغانستان تقدیم‌نمود .وارشیلوف نطقی بزبان روسی‌ایراد کرد. و امان الله شاه غازی بجواب وارشیلوف نطقی فرمود . وارشیلوف یک میل تفنگ اعلی بحضور ملکه ثریا نیز تقدیم کرد . شاه و ملکهٔ افغانستان وهمراهان سفرشان سه‌ساعت مصروف بازدید عمارت قشون بحریهٔ‌سرخ بودند . درشام همین‌روز بافتخار تشریف آوری‌امان‌الله شاه‌غازی درمسکو درسفارت افغانی مقیم مسکو ، دعوت بعمل آمد . پادشاه و ملکهٔ افغانستان و همراهان سفرشان ، دران دعوت تشریف داشتند.

گذارش یکشنبه (۱۷) ثور

امان الله شاه غازی بانفری معیت‌شان بتاریخ (۱۷) ثور بمیدان مرکزی هوا بازی مسکو تشریف بردند . وارشیلوف و نیوکیدزه وقرا لخان و باقی اعضای‌شورای حربی (س-س-س-ر-)و صاحبمنصبان بزرگ قشون از ورود امان الله شاه غازی استقبال نمودند، ومتجاوزازصد طیاره به‌استقبال به‌هوا پرواز نمود .

بعد از آن پادشاه غازی آشیانه های طیا را ت را از نظر گذرا نیدند.
وساعت (۴) بعد ا ز ظهر بمیدان اسپ دو ا نی تشر یف بر دند . و جلالتمآب کالینن ر ئیس جمهور وقر ا لخان کمیسا رسلی امو ر خارجه و کو بیا کوف کمیسار سلی . از تشر یف آ و ری شان استقبال نمو دند . و نیز لیتو نیو ف ـ لو ناچارسکی ـ سیکو یان ـ و سائر صاحبمنصبان بز رگ قشو ن سر خ و کو ر دیپلو ماتیک مقیم مسکو ، در آ نجا حا ضر بو دند . سا عت (۴) و (۵۵) دقیقه مسابقه یی مو سو م به [افغانستان مستقل] شر و ع گر دید. امان‌الله شاه‌غازی به شخصی که جائز ه را حاصل کر د ، نو از ش و مهر بانی ز یاد فر مو دند .
شام همان ر و ز پادشاه غازی و همر ا ها ن سفر شان در [اپر ای] بز رگـ تشر یف بر دند و تمام اعضای‌حکو مت [س ـ س ـ س ـ ر] و کـو ر دیپلو ماتیك وافغانهای مقیم مسکو حضو ر داشتند.

گذارش دوشنبه (۱۸) ثور

بتا ریخ دو شنبه (۱۸) ثو ر ، امان‌الله‌شاه‌غازی با همر اهان‌شان و جلالتمآب کالینن ر ئیس‌جمهور و تالا کو یتسیلوف‌مدیر ادارهٔ‌صنایع جنگی‌تمام کار خانه رامـلاحظه فر مو دندو به ساعت (۱۲) و (۳۰) دقیقه بر ای بازدیددارا لفنو ن دو لتی مسکو تشر یف بر دند . در تالار مخصوص‌دارا لفنو ن ـ لو ناچار سکی و ز یر معارف و پشینسکی مدیر دارا لفنون از و رو د پادشاه غازی‌استقبال نمو دند. پس از ظهر جلالتمآب چیچر ین و ز یر امو ر خارجیهٔ شو روی ، به حضو ر پادشاه معارف خو اه افغانستان بار یاب گر دید. و پا دشاه افغانستان‌با چیچرین‌صحبت‌طو لانی‌فر مو دند . مو ضو ع صحبت تـحقیـق پـر و گـر ام

دار الفنون مسکو ـ و دوره تحصیل و شرایط پذیرفتن طلاب خارج و مصارف هر یک طالب العلم در ماه و سال مورد بحث بود .

سفر امان الله شاه غازی از مسکو بجانب لنین گراد

امان الله شاه و ملکه ثریا و همراهان شان شام سه‌شنبه (۱۹) ثور از مسکو به سواری ریل عازم لینن گراد گردیدند . شب در ریل به‌راحت گذشت . ساعت (۱۰) و (۵۵) دقیقهٔ صبح چهارشنبه (۲۰) ثور وارد لینن‌گراد شدند. قرالخان کمیسار ملی امور خارجه و ارشیلوف و کالانتای خانم و ستارک خانم نیز در همان ریل حامل شاه و ملکه افغانستان بصفت مهمانداران رسمی حاضر بودند. کالانتای خانم کالینن رئیس جمهور و ستارک خانم همسر سفیر کبیر روس مقیم کابل ـ دو نفر مهمانداران ملکه ثریا بودند. در ایستگاه ریل لینن گراد [پترو زبورگ] گارد احترام حاضر و عساکر صف بسته بودند گاگاماروف رئیس کمیتهٔ اجرائیهٔ شورای لینن گراد و فرمانده قشون لینن گراد و زمامداران کشوری با مسلمانان تاتاری ساکنان لینن گراد در ایستگاه ریل حاضر بودند .

ریل در لحظاتی که موزیک ترانهٔ ملی افغانی و مارش بین‌المللی را می نواخت وارد ایستگاه شد . در وقت خروج پادشاه و ملکهٔ افغان از ریل، گاگاماروف خیر مقدم گفت . و بعد از ان مستقبلین را بحضور پادشاه غازی معرفی نمود . پس از مراسم استقبالیه، امان‌الله شاه‌غازی به‌معیت وا ـ رشیلوف ـ قرالخان ـ گاگاماروف وهمراهان سفر شان از مقابل صفوف گارد احترام عبور و ضمن معاینه و قبول رسم سلام ، از سربازان سرخ احوال

پرسی فرسود . و بعد ازآن شاه و ملکهٔ افغان ، باهمراهان بسواری موترها بطرف قصر موسوم به(دیمنی دوارتس) حرکت کردند.

گذارش پنجشنبه (۲۱) ثور

امان الله شاه غازی ، بتاریخ پنجشنبه (۲۱) ثور به‌ساعت (۴) بعد ازظهر معیت وارشیلوف ـ قرالخان ـ و همراهان سفرشان، برای بازدیدرودخانهٔ نیوا را ـنزدیک ارسی تاژ (قصر زمستانی) تشریف بردند .وضمناً فابریکهٔ شیشه سازی دولتی را تماشا نمودند . به منظور اینکه مؤسسهٔ ساختمان ظروف شیشه یی و باصطلاح عام چینی‌سازی درکشورخود افغانستان بوجود بیارد ، دراطراف دستگاه های شیشه سازی لینن گراد سؤالات زیاد ازاهل فن نمودند .

گذارش جمعه (۲۲) ثور

امان الله شاه غازی بهمراه وارشیلوف وقرالخان و رفقای سفرشان به‌ساعت (۹) صبح جمعه (۲۲) ثور (۱۱)سی دریک کشتی جنگی بزرگ نشسته به‌بندر(کرونشتاو) تشریف بردند. درآنجا جهازات جنگی بحر (بالتیک) را ملاحظه‌فرمودند .حین وصول موکب امان الله شاه غازی ازمقابل جهازات جنگی بیست و یک ضرب توپ برسم استقبال واحترام شلیک گردید . و تمام ماموربن و صاحبمنصبان بحری‌درسطح جهازات‌خود برای رسم احترام صف کشیده بودند . موزیک مارش ملی افغانی و بین‌ـ المللی را نواخت . امان الله شاه غازی‌پس‌ازرسم قبول سلام و معاینهٔ‌قوای بحری باهمراهان به (مارت) کشتی بزرگ جنگی تشریف بردند. ودر

آنجا نیز استقبال، نهایت پر شکوهی از قهر سان آزادی افغانستان و تکان‌دهندهٔ مشرقیان بعمل‌آمد. امان الله شاه (سارت) را مفصل معاینه نمودند.

پس از آن حصه یی دا خلی کشتی را ملاحظه کرده و وضع زندگانی افراد سرخ قوای بحری را بادقت ملاحظه کردند. بعد از صرف نان چاشت.

امان الله شاه و همراهان‌سفر و هیأت‌مهمانداران رسمی، بطرف‌بندر سرا-جعت نمودند. و مسابقه یی تیراندازی را تماشا کرده و بعد از آن بدیدن ساحات شهر پرداختند و به‌ساعت (۷) شام به‌لینن گراد مراجعت کردند.

شنبه (۲۳) ثور

صبح شنبه (۲۳) ثور، امان الله شاه غازی، باهمراهان سفر شان و مهمانداران رسمی، بطرف شهر (واتسکو یه‌سلو) تشریف‌بردند. بوقت شب تیاتر (اکادمی) را تماشانمودند.

یکشنبه (۲۴) ثور

امان الله شاه‌یکشنبه (۲۴)ثور به‌معیت گاگاساروف و همراهان به‌انجمن علوم و فنون اتحادجماهیر سوسیالیستی شوروی تشریف بردند. کاپنیسکی واعضای‌انجمن‌از پادشاه افغانستان استقبال پرحرارت نمودند. امان الله‌شاه پس‌ازقبول عرض تهنیت که‌ازطرف کاپنیسکی بعمل آمد، نطق جوابیهٔ‌خود را بپایان رسانید. و سپس نمایش مخصوصی را که ازطرف انجمن علوم و فنون‌بافتخار تشریف‌آوری پادشاه غازی ترتیب‌یافته بود، مشاهده نمودند نمایشگاه مخصوص آنجاکه مراد از پیداوار زراعتی کشور عزیز افغانستان‌بود، خیلی‌هاسورد علاقه و دلچسپی‌شهریاری قرارگرفت. اجزای

این نمایشگاه درسال ۱۳۰۳ش(۱۹۲۴م) توسط پروفیسر وادیلوف جمع آوری شده بود. پروفیسر ضمن توضیحات بحضور پادشاه وملکه ثریا گفت که: «افغانستان قدیمترین مملکت وسرزمین فلاحتی است وازحیث اقسام مختلف گندم فوق العاده مستغنی است». بعد پروفیسر تألیفات خودرا دربارهٔ وضع زراعت افغانستان به پیشگاه پادشاه افغانستان اهداءنمود امان الله شاه، آثار مؤلفهٔ پروفیسر وادیلوف را باتشکر پذیرفت. وبعد باهمراهان سفرشان به موزهٔ علما لمعادن، انجمن علوم وفنون اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی تشریف بردند. درختم دیدار ازموزه، پروفیسر - بارودین رئیس جمعیت مستشرقین تألیفات خودرا درخصوص افغانستان که از چندسال فراهم آورده بود. به پیشگاه امان الله شاه غازی تقدیم نمود.

ادای نماز درمسجد لنین گراد

(۱)

امان الله شاه غازی، دروقت ظهر برای ادای نماز درمسجد لینن گراد رفتند، وبعدازادای نمازظهرشهرراگردش نموده وبعداً آمادهٔ سفر کریمیا گردیدند.

---

(۱) دربرج عقرب سال ۱۳۴۷ ش اینجانب عزیزالدین وکیلی پوپلزائی، مسجد لینن گراد را که درجوار پارک وسعبر عمومی واقع است، دیدم که هنوزسعمور ودرانظار نمایان است. ودراطراف مسجد وبالای دروازه آیات قرآن کریم بروی کاشی خوانده میشد. وازدیدن آن یادگار اسلامی چشم هریک بینندهٔ مسلمان روشن میشود. وهمین مسجد است که امان الله شاه غازی بروزیکشنبه(۲۴)ثورسال ۱۳۰۷ ش نمازظهر را ادا، نموده است.

ساعت (٥) عصر (٢٣) ثور، امان الله شاه غازی و ملکه ثریا و همراهان سفر شان، بعزم کریمیا، شهر اینن گراد را ترک گفتند. در ایستگاه ریل گارد احترام حاضر بود (١) امان الله شاه غازی حین عبور از خاک او کراین به کریمیا عبارت آتی را بذریعهٔ تلگرام به جلا لتمآب (پیتر وسکی) صدر کمیتهٔ اجرائیهٔ او کر انیا مخابره فرسودند.

«آقای پیتر وسکی صدر کمیتهٔ اجرائیهٔ مرکزی او کراین! از استقبال صمیمانه یی که درحین ورود من بخاک جمهوریت متحدهٔ شوروی او کر انیا ابراز گردید. صمیمانه تشکر مینمایم. و بهترین آرزو های خود را برای شما و مردم او کرانیا ابراز میدارم».

امان الله شاه غازی مبلغ ده هزار (روبل) روسی را از طریق وزارت مختاری افغانی مقیم مسکو. برسم اعانه اعطأ نمودند.

---

(١) بقرار خبر رسمی مسکو - بمناسبت تشریف آوری امان الله شاه در او کرانیا - ولاسنکو وکیل صدر کمیتهٔ اجرائیهٔ مرکز او کرانیا - برزین وکیل کمیسارملی امور خارجه - بالیستکی کمیسارمالیه و کاشرین فرمانده قوای بحری او کرانیا و باقی اعضای حکومت او کرانیا - بطرف شهر بیلکو رود سرحد او کرانیا حرکت کرده و از ورود امان شاه استقبال کردند.

قرالخان اعضای حکومت او کرانیارا بحضور امان الله شاه معرفی نمود و لاسنکو به لسان او کرانیا یی لایحهٔ خیر مقدم بعرض رسانید. و امان الله شاه بجواب او نطقی فرمود، پس از ان وداع کرده وارد ایستگاه ریل گردید.

سرادر شیر احمدخان (رئیس شورای دولت افغانستان) که در لینن گراد و مسکو نیز باپادشاه غازی همراه بود. بطرف برلین فرستاده شد. غلام صدیق خان وکیل وزارت امور خارجهٔ افغانستان، ضمن مصاحبهٔ خود با خبرنگار جریدهٔ (ساستیها) گفت: «مسافرت اعلیحضرت امان الله شاه غازی، به اروپا یك صفت وجنبهٔ علمی را حائز بوده منظور حقیقی تدقیق اوضاع ممالك مترقی، بغرض استفاده از ترقیات حاصلهٔ آنها برای بسط و توسعهٔ امور اقتصادی افغانستان ساخته آمده است. ما تا اکنون از نتایج حاصله کاملاً خورسند هستیم ما با تمدن ممالك مختلف ونیز با صنایع وسیاسیات آنها آشنا شدیم.

هکذا آن ممالك را نیز امکان آشنا شدن با ما دست داد. از ین جهت میتوانیم بگوئیم که مسافرت اعلیحضرت امان الله شاه اهمیت قابل تقدیر در وضعیت بین المللی افغانستان دارد. وروابط متقابلهٔ افغانستان با اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوریه ازبد و تأسیس بر پایهٔ مودت استوار است. شوروی و عقد معاهده یی تجارتی بیشتر به حسن مناسبات مملکتین خواهد افزود».

* * *

دوشنبه (۲۵) ثور

ساعت (۸) شام (۲۵) ثور امان الله شاه غازی توسط ریل مخصوص از خارکوف عازم کریمیا گردیدند. سه شنبه (۲۶) ثور ساعت (۱) بعد از ظهر باهمراهان سفر شان وارد بندر (سواستوپول) گردیدند. قرالخان وفلورنسکی وستارك خانم وجلالتمآب توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه در (س-س-س-ر-) که به معیت امان الله شاه غازی عازم ترکیه بود، در همان

ریل مخصوص وارد شد. در ایستگاه ریل ازورود پادشاه افغانستان استقبال شاندار و پر شکوه بعمل آمد.

جمعه (۲۹) ثور

بتاریخ جمعه (۲۹) ثور در رسیدان ساحل، عساکر برسم استقبال صف کشیده و در پهلوی طاق ظفر، نمایندگان کمیتهٔ اجرائیهٔ مرکزی کریمیاو توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه و هیأت استقبالیهٔ دولت جمهوری ترکیه اجتماع نموده بودند. ساعت (۱۱) امان الله شاه غازی با همراهان سفرشان و قرالخان و باقی مهمانداران به منگرگاه تشریف بردند.

پس از معاینهٔ عساکر، جلالتمآب توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه ـ هیأت استقبالیهٔ دولت ترکیه را بحضور پادشاه غازی معرفی نمود.

* *

تکذیب شایعات

بعد از آنکه امان‌الله‌شاه غازی، از انگلستان عزم سفر جانب دیگر کشورها منجمله مسکو و لینن گراد و اوکراین نمود، از جانب مخالفان شایعات غلط آغاز گردید که منبع آن جرائد هندبرطانوی بود این جرائد در برج ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در سرحدات شرقی وجنوبی افغانستان منتشر میشد. طی آنها می‌نوشتند که: در افغانستان شورش واقع شده وازین رو امان‌الله‌شاه پروگرام سفر شانرا تغییر داده از رفتن به روسیهٔ شوروی صرف نظر نموده است و در چندروز نزدیک وارد کابل میشود. در مورد بازگشت محمود طرزی وزیر امورخارجه که برای معالجهٔ خود به اروپا رفته و بعداز علاج به

همراه شهزاده رحمت‌الله طفل شش‌ساله بتاریخ یکشنبه (۳) ثور سال مذکور به کابل بازگشت نمود، نیز میگفتند که: محمود خان وزیر امور خارجه نسبت به بروز شورش در افغانستان ترک ادامهٔ سفرار و پا نموده واپس بکابل برگشت.

این شایعات که منابع آن نمایان بود، بوسیلهٔ جرائد کابل تکذیب گردید و ناگفته نماند که آتش اغتشاش از همین فرصت که افغانستان رو بترقی دورهٔ جدید عهد امانی گذاشت، افروختن گرفت.

چون وضع شورش در سمت شمالی کابل نمایان شده و مردم ظاهراً از حکام آن سمت شکایت داشتند. علیاحضرت والدهٔ امان‌الله شاه غازی به محمدولی خان وکیل مقام سلطنت توصیه کرد که جداً متوجه آن سمت باشد.

محمدولی خان ـ محمداسان خان سابق حاکم کلان دایزنگی را بتاریخ چهارشنبه (۱۳) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی حاکم اعلی سمت شمالی کابل مقرر نمود (۱) ودرگوشهٔ فرمان تقرر او نوشت: «بامر اعلیحضرت معظم غازی ـ محمدولی».

علیاحضرت بازهم قانع نشده به محمداسان خان حاکم اعلی سمت شمالی هدایت داد که حین ورود به چهاریکار و جبل السراج، تمام بزرگان و صاحب رسوخان مناطق کوهدامان و کوهستان ـ تگاو و نجراو و ریزه کوهستان ـ

---

(۱) محمداسان خان بن بای محمدخان فراشباشی چون درسالهای ۱۲۹۸ و ۱۲۹۹ ش در کوهستان و پنجشیر و کوهبند ـ ایام حکمرانی خود مکاتب ابتدائی تاسیس نموده و با مردم سمت شمالی گذارهٔ نیک نموده بود، امید میرفت که در امنیت و آرامی سمت مذکور خدمت بهتر بتواند. و از همین جهت در این بار حکمران کلان تمام سمت شمالی مقرر گردید.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

پنجشیر ـ غوربند و کوهبند را که ابراز آزردگی ازحکامسی نمایند ، همه را احضار نموده بذریعهٔ تیلفون به قصر علیاخبر بدهد تاخود به جبل السراج آمده عرایض و شکایات شانرا بشنوم تا دلائل شان ازچه قرار است .

محمداسان خان حاکم اعلی ، صاحب رسوخان سمت شمالی را به جبل السراج احضار نموده و بذریعهٔ تیلفون به قصر علیاخبر داد. علیاحضرت بهمراه کرنیل حضور (محمدعمر خان برادراندرخود) و هیأت نظامی رسالهٔ شاهی بسواری موترواردجبل السراج گردیدسرکردگان سمت شما لی عرض سلام فرستاده و سبلغ ده هزار افغانی باحترام و رودعلیاحضرت تقدیم نمودند . علیاحضرت ازوضع صادقانهٔ آنها اظهار ممنونیت نموده و اما مبلغ مذکور راواپس بخود شان اعطا کرده گفت: دولت ازشماا طاعت میخواهد و شما ازدولت عدالت بخواهید وگفت : پسرمن برای خدمت و بهبود احوال شما مردم افغانستان این رنج سفر طولانی را قبول نمو ده است. بزرگان سمت شمالی بجواب پیام علیاحضرت که بوسیلهٔ محمدعمر خان کرنیل باوشان ابلاغ شد ، گفتند :

همانطوریکه امیرصاحب شهید مارا درهمین جا (جبل السراج) بلفظفرزند خطاب فرموده است . ماهمه فرزندان شما مادربزرگ خود هستیم . ودر انجام عرایض آنها که پرازکلمات ایثار و فدویت و خدمتگذاری بود ، علیا حضرت فرمود که : سرجع عرایض و شکایات شما دفتر نظمیهٔ خود سن است و اینک پیش ازانکه شمابه کابل سرگردان شوید، سن خود به جبل السراج آمده سئوال سی کنم که شکایات شماازچه قرار و کدام حاکم و یاسامورحکوست درحق شماوارسی نکرده است تاخود بازخواست کنم . وگفت: سن امروز برای این شمار یش سفیدان رانخواستم که شماهر یك خودراصدقهٔ

وفدای حکومت بنمائید ،و هم این را نمی خواهم که شما در حق کسی تهمت کنید وخواهش من آنست که اگر حکام وماموررین بحال شما ظلم کرده و یاشکایات شمارا بدولت نرسانده اینك من خود آمده ام که بدانم عرایض و شکایات از چه قرار است و شما کدام یك از مامورین را مسوؤل امور سیدانید.و هم باید اشخاص مضر و مخل امنیت را معرفی کنید .

همگان بزرگان وصاحب رسوخان سمت شمالی بجز دعاگویی حرفی نگفته سکوت اختیار نمودند . علیاحضرت شب را درقصرجبل السراج گذرانیدوفردا بطرف شهر کابل عودت نمودند.بعدازان وضع امنیت و آرامی حکمفرما گردید .و تابرج اسد سال مذکور حرکتی مخالف امنیت ازسمت شمالی رخ نداد.و مامورین حکومت نظر بهدایات اکید علیا حضرت ،خیلی عادلانه و محتاطانه رفتارسی کردند.و این وقت فهمیده شد که تحریك شورش ها ازجای دیگر و بوسائل دیگر است وبه اجراآت مامورین و حکام ربطی ندارد .و مصادف بهمین اوقات خبری ازسمت جنوبی بکابل رسید و گفته شد که نوادهٔ امیر محمدیعقوب خان وارد سرحد جنوبی شده ومی خواهد مانند کاکای خود عبدالکریم فتنه ایجاد کند .و تفصیل این خبر در صفحات بعد نوشته میشود .

***

اساس روابط دوستی افغانستان وروسیهٔ شوروی

درضمن تاریخ سفر رسمی امان الله شاه غازی جانب روسیهٔ شوروی،از اساس این روابط اشارتی نمودیم.و چون تفصیل آن از وظایف این کتاب مینماید، از روی اسناد معتبر مطالب آتی را ازنظر می گذرانیم :

ازسواد عهدنامه‌یی که‌در (۳) مارچ سال ۱۹۱۸ میلادی دربین دولت روسیه بادیگر دولت های بزرگ در شهربریست لیتو فیك عقدو امضأ گردید گفته‌شد : «دولت افغانستان مستقل است ، ضمیمهٔ هیچ یك دولت دیگر نمیشود و دول امضاء کننده‌گان صلح ، مؤظف اند که استقلال سیاسی واقتصادی افغانستان را محترم شمارند». دولت افغانستان بتاریخ (۴) سرطان سال ۱۲۹۷ ش مضمونی را در کابل انتشار داد و گفت : «بافقرهٔ هفتم این عهدنامه ، استقلال سیاسی و اقتصادی و تمامیت ملکیت و حاکمیت افغانستان ، از بزرگترین دولت های دنیا ، تصدیق و محترم شناخته شدن دلیل آن نمیشود که نبود حال شد. بلکه تائید و تصدیق استقلال اصلی سابق که افغانستان آنرا ازآغاز خلقت خود حائز بوده .شده است».

روی همان اساس امان‌الله‌شاه عصرروز جمعه (۲) حوت ۱۲۹۷ شمسی گفت : « من این لباس سربازی را ازبدن خود بیرون نمیکنم تا که لباس استقلال را برای شما ملت افغانستان تهیه نسازم». و گفت :«ازین ساعت بعموم اهالی افغانستان خاطر نشان و به‌سائر دول عالم اعلان مینمایم که: افغانستان در همه‌امور و شئون داخلی و خارجی خود یك دولت آزاد و مستقل است».

وگفت :«جانی را که‌من درراه خدمت ملت برای فدا کردن حاضر کرده‌ام ، در مدافعهٔ استقلال فدا می‌کنم». و بهمین تاریخ دراولین اشتهارخود نوشت « من تاج سلطنت اسلامیهٔ افغانیه‌را بنام استقلال وحاکمیت آزادانهٔ داخلی و خارجی افغانستان بسر نهاده‌ام». و نوشت که : «افغانستان هروقت آزاد ومستقل بوده وخواهد بود».

چون این خبر های بزرگ رسماً بسمع جهانیان رسید ، همسایهٔ بزرگ شمالی مابرهبری ایلیچ لینن اولتردست دوستی بجانب افغانستان مستقل درازکرد.

اولین قاصد پیام آور دوستی آن ملت شخصی بنام ایشان جنیدوارد کابل شد وجلوس امان‌الله شاه را تبریك گفت .

امان‌الله شاه بتاریخ پنجشنبه (٦) حمل سال ۱۲۹۸ شمسی از جلوس خود به لینن خبر داد وطی آن تمایل مردم افغانستان را در سورد استقرار روابط دوستانه بادولت روسیهٔ شوروی اعلام داشت ونوشت که :

«ازآنجاکه شما حضرت عالی دوست محبوب وبزرگ من رئیس جمهور کشور معظم روسیه باتفاق رفقای دیگر خود دوستان بشریت وظیفهٔ پر افتخار وشر افتمندانهٔ مراقبت از صلح وآسایش افراد را بعهده گرفته اید و اصول آزادی وبرابری حقوق کشورهای سراسر جهان را اعلام، داشته اید، من خوشوقتم ازینکه برای اولین بار از جانب ملت ترقیخواه افغانستان، پیام دوستانهٔ واقعی کشور مستقل و آزاد افغانستان را برای شما ارسال میدارم .

لینن - نامهٔ دوستانه باین عبارت نوشته ازمسکو بکابل فرستاد . که تاریخ تحریر آن مطابق پنجشنبه (۳۱) ثور سال ۱۲۹۸ ش است :

نخستین نامه ازطرف ملت مستقلهٔ افغان که مشتملبر پیام دوستانه به ملت روس وخبر دهنده ازجلوس آن اعلیحضرت بر اورنگ تاجداری مملکت افغانستان بود، رسید .به‌ملت آزاد ومستقل افغان که‌آزادی‌خود را باکمال دلاوری از تسلط جبین‌خارجه مدافعت کرده‌است،مبادرت‌مینمائیم ....ارادهٔ آن اعلیحضرت را درعقدمناسبات دوستانه بااهالی روسیه باکمال خوشی استقبال کرده ازآن اعلیحضرت خواهش میکنیم که‌نمایندهٔ افغانستان‌را درشهر مسکو معین فرمایند . وماهم ازجانب خود میخواهیم

نمایندگان حکومت کارگران و کشاورزان به‌شهر کابل روانه نمائیم....
برقرار شدن مناسبات دپلوماسی فیمابین دو ملت بزرگ روس و افغان باعث خواهد شد که این دو ملت دست یاری و معاونت به همدیگر داده هرگونه سوی قصدی که از جانب غارتگران خارجه بر آزادی ملل آنها واقع شود، دفع و بر طرف نمایند. از فرستادن سلام دوستانهٔ خود بمردم آزاد افغانستان خود را خوشبخت شمرده از آن اعلیحضرت تمنا می‌کنم که سلام ما را که دوستان صمیمی اهالی مملکت آن اعلیحضرت هستیم از ما بپذیرید».
امان‌الله شاه بتاریخ دوشنبه (۱۷) حمل سال ۱۲۹۸ ش در پیام دوستانه که برای لینن فرستاد گفت « دولت افغانستان که خلقت و طبیعت آنرا از اساس و بنیادش باحریت و مساوات عالم انسانها شریک ساخته بوده است.......
این نخستین دفعه است که بنام ملت مستعد باتکامل افغان، از طرف دولت مستقل و آزاد افغانستان به‌ارسال این نامهٔ ودادیه خود را بختیار می‌شمارم»
لینن در نامهٔ خود به امان‌الله شاه نوشت بادریافت اولین پیام تبریک از طرف ملت آزاد و مستقل افغانستان. بمردم روسیه و اطلاع از جلوس آن اعلیحضرت به تخت سلطنت عاجلاً از جانب حکومت کارگری ودهقانی و همه مردم روسیه به‌ملت افغانستان که قهرمانانه از آزادی خود در مقابل استیلا گران اجنبی دفاع میکنند. متقابلاً تبریک می‌گوئیم. حالیه کشور بر ومند افغانستان یگانه کشور اسلامی مستقل در دنیااست و دست تقدیر این وظیفهٔ تاریخی خطیر را بعهدهٔ ملت افغانستان گذاشته که خلق های اسیر و مظلوم مسلمان راپیرامون خودمتحدسازد. وآنها را براه آزادی و استقلال سوق دهد».
امان‌الله شاه بتاریخ دوشنبه (۳۱) حمل سال ۱۲۹۸ش هیأت سفارت

فوق العاده را از کابل بجانب تاشکند و مسکو فرستاد و نامهٔ دوستانه باین عبارت برای لینن نوشت: «اینک که هیأت سفارت مرخصهٔ دولت علیه‌ام را که به معیت سفیر فوق العادهٔ مرخصه‌ام عالیقدر جنرال محمد ولی خان بسوی اروپا از بلاد معمورهٔ آن دولت معظمهٔ دوست همجوار خود فرستاده ام. عطف توجه اولیای دولت معظم له، را بر روابط دوستانه و مراودات خالصانهٔ بین الدولتین علیتین دعوت نموده و بمعزی الیه اجازه داده ام که زمینهٔ ابتدائیهٔ دوستی دولتین را حسب لزوم به مذاکرات شفاهی که منافع متقابل را تأمین نماید، فراهم کنند».

هیأت سفارت فوق العادهٔ افغانستان نسبت موانع راه بتاریخ (۱۸) میزان سال ۱۲۹۸ ش وارد مسکو شد. و هیأت سفارت روسیه در فصل بهار سال ۱۲۹۸ ش وارد کابل شد. سفیر آن سوسیو براوین و زبان دری را میدانست.

بتاریخ یکشنبه (۲۰) میزان ۱۲۹۸ ش محمد ولی خان سفیر فوق العادهٔ افغانستان با کمیسر ملی امور خارجهٔ شوروی روسیه در مسکو ملاقات نمود. کمیسر ملی گفت: جمهوری روسیه به دوستی با افغانستان اهمیت مخصوص میدهد و به استواری آن امیدوار بوده برای نقش مردم افغانستان در مبارزه بخاطر آزادی مشرق زمین، نظر به موقعیت جغرافیایی افغانستان وقدرت عسکری مردم قهرمان آن، ارزش مخصوصاً زیادی قائل میباشد.

روز (۲۲) میزان ساعت (۷) بعد از ظهر، لینن رئیس شورای کمیساری ملی در اتاق کار خود از محمد ولی خان رئیس هیأت سفارت فوق‌العادهٔ افغانستان استقبال نمود و گفت: «بسیار خوشوقتم که نماینده مردم

دوست ما افغانستان را که ظلم می‌بیند و بر ضد اسارت امپریالستی مبارزه میکند، در پایتخت سرخ حکومت کارگران و دهقانان می‌بینیم» این ملاقات بیش از نیم ساعت دوام نمود. محمد ولی خان در همین ملاقات اعتمادنامهٔ خود را که مزین به امضای امان الله شاه و تاریخ تحریر آن (۳۱) حمل ۱۲۹۸ ش بود به لینن سپرد. محمود طرزی وزیر امور خارجهٔ افغانستان در ماه قوس سال ۱۲۹۹ ش عنوانی چیچرین کمیسار ملی امور خارجه جمهوریت روسیهٔ شوروی نوشت:

« جنرال محمد ولی‌خان که سفیر فوق‌العادهٔ مرخص شده به‌نزد حکومت متبوعهٔ شما اعزام گردیده است. چون خبر تخت نشینی متبوع مفخم اعلیحضرت امان الله خان غازی را بدولت های اروپا بابلاغ نمودن مامور فرموده شده درباب آسانی سیاحت شان در خصوص تأمین عزیمت‌شان به اروپا بایک طریق مناسبی دلالت عالی شما را باکمال شکران تلقی‌خواهیم نمود. این هم یکی ازجملهٔ تمنیات ماست که‌حامل تذکرهٔ حیات عطوفت مآب بدری بیگ افندی که‌هم درباب حیات وانطباعات شخصی خودش و هم درخصوص حسیات مخالصت کارانهٔ ما درنزد والای شمایک ترجمانی میباشند. هرصورت نائل اعتماد فرموده شود » (۱).

درتاریخ یکشنبه(۹) حوت سال ۱۲۹۹ ش معاهدهٔ دوستی فیمابین دولت افغانستان‌ودولت‌روسیهٔ شوروی‌درمسکو بامضاً رسید. ازطرف‌افغانستان:

---

(۱) جمال پاشاو بدری بیگ افندی درسال ۱۲۹۹ ش وارد کابل شده بودند. جمال پاشامهمان خاص درنزد امان الله شاه درکابل‌و بدری بیگ درماه قوس سال مذکور از کابل به مسکو عزیمت نمود.

محمد ولی خان ـ میرزا محمد خان ـ غلام صدیق خان ـ و از طرف روسیهٔ شوروی چیچرین و قاراخان ـ امضاء کرده اند و در مادهٔ اول معاهدهٔ مذکور نوشته شد که «به منظور استحکام مناسبات دوستانه فیما بین افغانستان و روسیه و برای حفاظت استقلال واقعی افغانستان منعقد شده است».

* * *

مراسله و . ا. لنین عنوانی اعلیحضرت امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان

(مورخ ۲۰ اپریل ـ اول می ۱۹۲۱ مطابق حمل وثور ۱۳۰۰ ش)

«به حکمران روشن ضمیر و بانی ثابت قدم مبانی استقلال دولت علیهٔ افغانستان و محافظ آن اعلیحضرت همایونی امیر افغانستان امان الله خان.

حکومت جمهوریت شوروی فدراتیف سوسیالیستی روسیه از مکتوب های دستخطی و خیالات عالی، دوستانه و صادقانهٔ شما درخصوص مناسبات فیمابین دولتین علیتین افغانستان و روسیه اظهار تشکرات خود را به شما مینماید.

من از میمونی طالع، بشما اطلاع مید هم که معاهدهٔ دوستانه فیمابین دولتین در مسکو بتاریخ (۲۸) فبروری سنه ۱۹۲۱ ـ از طرف وکلای مختاری دولتین امضا یافت و از طرف هیأت اعلی جمهوریت شوروی فدراتیف سوسیالیستی روسیه. یعنی قومیتهٔ اجرائیهٔ مرکزیهٔ شورای وکلای

محنت کشان و دهقانان وسیاه و سرخ تمام روسیه تصدیق شد. معاهده فیما بین دولتین رسماً دوستی و مودت باهمی را که از عرصهٔ دوسال فیمابین افغانستان و روسیه رو به ترقی دارد، محکم کرد و برای استحکام آن نمایندهٔ دولت علیهٔ افغانستان مقیم ر. و. ه عالیجناب محمدولی خان و نمایندهٔ مختار فوق العاده جمهوریت شوروی فدراتیف سوسیالیستی روسیه مقیم کابل یعنی یاکوب زستوریتس(۱) مساعی زیادی بجا آورده محکم کردند.

حکومت سویتی روسیه و دولت علیهٔ افغانستان در مشرق مفاد مشترک دارند و هر دو دولت استقلال خود را محترم می‌شناسند و یکدیگر را و جمیع ملل شرقیه را مستقل و آزاد دیدن خواهش دارند. هر دو دول موصوفه را نه فقط اوضاع فوق الذکر باهم مقارب میسازند، بلکه خصوصاً فیمابین افغانستان و روسیه چنین مسایل نیست که از آنها احتمال اختلاف فیمابین پیدا شود و یک اثر ناملایم بر دوستی افغانی و روسی بیفتد. روسیهٔ قدیم ابداً غائب شد و اکنون همسایهٔ شمال دولت علیهٔ افغانستان، روسیه سویتی جدید است که دست دوستی و برادری به تمام ملل شرقیه و از همه اول به ملت افغانی دراز کشیده است. دولت علیهٔ افغانستان یکی از اولین دول

(۱) سوریتس سفیر مختار فوق العاده درسال ۱۲۹۹ ش وارد کابل گردید و تا ماه اسدسال ۱۳۰۰ ش در کابل اقامت داشت. و درسال مذکور بعوض اورسکول نیکوف سفیر مختار فوق العاده بدربار کابل معرفی و تاریخ ورود او در کابل (۲۵) ماه سرطان سال ۱۳۰۰ ش است. سوریتس نیز تااین وقت در کابل بود و هر دو سفیر در قلعهٔ فتوح چهاردهی اقامت داشتند و مقام سفارت روس دراول در همانجا بود.

بود که نمایندگان آنرا باطیب خاطر در ماسکو خیر مقدم کردیم و بصورت این امر را اظهار میکنیم که اولین معاهده در خصوص دوستی که ملت افغانی منعقد نمود معاهده با روسیهٔ سویتی بود. ما یقین داریم که خواهش بغایت صادقانهٔ ما صورت تکوین خواهد پذیرفت و دولت روسیهٔ سویتی مدام دوست اولین دولت علیهٔ افغانستان برای بهبود هر دو ملت خواهد بود».

دولت روسیهٔ شوروی بوسیلهٔ سوریتس سفیر فوق العادهٔ جمهوریت شوروی فدراتیف سوسیالیستی در ممالک آسیای وسطی بتاریخ چهارشنبه (۲۷) اسدسال ۱۲۹۹ ش استیشن رادیو تلگراف با دستهٔ متخصصین و میخانیک های شوروی در کابل تعرف نمود. محمودطرزی وزیر امور خارجه - نوران شاه و غلام حیدر دو نفر افغان را نزد سوریتس فرستادتا در تأسیس دستگاه رادیو تلگرام بی‌سیم همکاری نمایند.

امان الله شاه غازی بوسیلهٔ تلگراف این مضمون را به مسکو مخابره نمود:

«با اولین تلگرام که توسط رادیو تلگراف که به قسم تحفه به افغانستان داده شده و برای من خیلی ذیقیمت است برای رفیق بسیار محترم لینن تشکرات خود را تقدیم میدارم.»

روز پنجشنبه (۵) جنوری سال ۱۳۰۰ ش روزن برک سر کاتب سفارت دولت روسیه به معیت جمعیت خود وارد کابل گردید. رسکول نیکوف سفیر مختار دولت روسیه بتاریخ شنبه (۲۵) سرطان سال ۱۳۰۰ ش (بعوض سوریتس) وارد کابل شد.

تایژنیک قونسل جدید روسیهٔ شوروی متعین هرات بتاریخ سه‌شنبه

(۱۳)سرطان ۱۳۰۱ ش وارد هرات گردید

رسکول نیکوف درماه قوس ۱۳۰۲ ش از کابل سرخص و پس از سرخص شدن اوسولو یف شارژدافر سفارت مختاری روسیهٔ شوروی وارد کابل وروزشنبه (۱۱) حوت ۱۳۰۲ ش از کابل سرخص شد. وبجای او (والتر) سرکاتب اول سفارت در کابل وظیفهٔ شارژدافر را تاحین ورود سفیر مختار جدید ایفاء مینمود.

لیئونید ستارک سفیر مختار جدید دولت روسیهٔ شوروی بتاریخ چهارشنبه (۴) سرطان سال ۱۳۰۳ ش وارد کابل شد. و درهمین دورهٔ سفارت او امان الله شاه جانب اروپا سفر نمود. خانم ستارک درمسکو سهماندار ملکه ثریا بود. لیئونید ستارک دراواسط ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۸ ش از کابل عازم مسکو و دربرج قوس سال مذکور رواپس وارد کابل و تا ماه حمل سال ۱۳۱۵ ش در کابل بود،

* * *

وزیر امور خارجهٔ شوروی روز یکشنبهٔ (۱۱) سنبلهٔ سال ۱۳۰۱ ش گفته بود: «روس‌ها همیشه کوشش خواهند کرد که همسایهٔ نیک و خیر خواه افغانستان باشد تابتواند دوستی عالم اسلام را بدین وسیله کسب و کماهی کند.

مجموعهٔ اسناد روابط افغانستان و اتحاد شوروی از روی کلکسیون های جرائد داخلی و خارجی زیاد بنظر میرسد وشمه‌یی ازآن را دراین صفحات آوردیم و متن معاهدات سال ۱۲۹۹ ش و ۱۳۰۵ ش نیز بچاپ رسیده واصل اسناد در آرشیف های هردو مملکت در کابل ومسکو موجود و محفوظ است

معاهدهٔ دولتین افغانستان و ترکیه دفعهٔ اول توسط هیأت سفارت فوق‌العادهٔ افغانی و هیأت سفارت حکومت کلان ملی ترکیه بتاریخ سه‌شنبهٔ (۱۱) حوت سال ۱۲۹۹ ش در مسکو بامضأ رسید و این معاهده پس از یکنیم سال غور و دقت و تعدیلات در بعض مواد آن ، بتاریخ (۲۷) میزان سال ۱۳۰۱ ش در کابل بامضأ رسید. در روز وصول سفارت فوق العادهٔ افغانی در مسکو ، تروتسکی وزیر حرب و اراکین حکومت روسیهٔ شوروی باستقبال در استانسهٔ ریل حاضر و یک‌یک اراکین مسؤول نطق‌های مفصلی را ایراد نمودند وافغانستان را بالاتفاق منجی و حامی مناطق سرحدی خواندند. و از مقاومت قوای افغان در برابر قوای خارجی در سرحدات هرات خیلی توصیف و تقدیر نمودند .

محمد ولی خان وزیر مختار و سفیر فوق العاده که از مسکو بجانب اروپا عزیمت نمود وبتاریخ پنجشنبهٔ (۱۱) جوزای سال ۱۳۰۱ وارد کابل گردید در محفل رسمی گفت :

«خدای قادر توانا چون میخواهد که یك قوم و یک ملت را بدنیا صاحب سعادت سازد برای او یك مقتدأ یا یك پیشوا مثل اعلیحضرت امیر امان‌الله خان غازی برمی‌گزیند. درین هیچ شکی نیست که امور را زیاد دانستن کار اعلیحضرت غازی مان است . و این معلوم است که کار را کارفرما میکند هیأت که از حضور بهمراه من باین سفارت مقرر شده بودند هیچ چیز را یك سر موی از قرار حکم حضور شاهانهٔ شان زیاد و کم نکرده اند . آنرا بانجام میرسانیدیم. باین وصول معراج یك خدمتگار است که حکم پادشاه خود را به هدایت حضور شان بانجام رسانیده تا رضای او را حاصل کنند»

امان الله شاه غازی بجواب فرمود: «از خدمات هیأت سفارت خیلی خورسند و رضامند هستم» (۱)

مقصد آنکه تمام معاهدات اولین باکشورهای خارج بقرار هدایات امان الله شاه صورت گرفته و پادشاه درمورد معاهدهٔ دوستی افغانستان وروسیهٔ شوروی یکنیم سال مطالعه وغور وقت نمود و مطابق تصاویب مجلس شورای دولت و وکلاء ملت و وزرای دولت امضا نموده است.

* * *

در برج میزان سال ۱۳۰۶ ش در این وقتی که تصمیم گرفته شد پادشاه افغانستان به (۱۲) کشور اسیا و اروپا سفر نماید. بتاریخ اول عقرب ۱۳۰۶ ش (۲۴- اکتوبر ۱۹۲۷ م) تلگرام رئیس کمیتهٔ مرکزی اجرائیهٔ اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی عنوانی امان الله شاه غازی باین مضمون بکابل رسید:

«از سفر آتیهٔ اعلیحضرت همایونی درخارج حدود دولت علیهٔ افغانستان مستحضر شده امیداز تصادف باشما در دارالحکومهٔ اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوراثیه اظهار کرده و ایقان متین از آن دارم که آشناشدن شخص شما بااتحاد شوروی وحکومت آن بمزید تحکیم مناسبات دوستانه

---

(۱) این کلمات درشب پنجشنبه (۲۵) جوزا درمحفل دعوت رسمی که به مناسبت بازگشت محمد ولی خان ازاروپا، درکابل ترتیب یافته بود. رسماً بیان شد.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

که خوشبختانه فیمابین دو لتین ساسو جو داست مساعدت خواهد کرد . از طرف خود و هم بنام حکومت اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی خواهشمندم که دعوت صمیمانهٔ تشریف فرمایی بااتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی قبول فرمایند »

(رئیس اجرائیهٔ مرکزی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالستی ـ م ـ کالینن)

امان الله شاه بروز (۱٦) عقرب ۱۳۰٦ ش به کالینن خبر داد :

« تلگرام دوستانهٔ جلالت مآب شمانسبت به اینکه از من دعوت بعمل آمده است که طور رسمی از اتحاد شوروی دیدن بنمایم ، و اصل گردید. نظر به علایق دوستانه ئیکه خوشبختانه دربین دولتین اتحاد شوروی و افغانستان پایه دار است باعلاقمندی زیاد این دعوت صمیمانه را قبول نموده و قبل ازحرکت مازاروپا تاریخ آنرا بهشما اطلاع میرسانم ـ امان الله ـ پادشاه افغانستان » .

* * *

سفر امان‌الله‌شاه غازی بطرف ترکیه

امان‌الله شاه غازی بتاریخ جمعه (۲۹) برج ثور سال ۱۳۰۷ ش (۱۸ مئی ۱۹۲۸ میلادی) بامهمانداران و نمایندگان دولت روسیهٔ شوروی وداع فرمودند و توسط جهاز مخصوص موسوم به ازمیر که از طرف دولت

جمهوری ترکیه آمده بود، خاک روسیهٔ شوروی را بعزم ترکیه ترک گفتند(۱)

و نظر بدوستی مزیدی که امان الله شاه غازی باملت مسلمان ترکیه و مصطفی کمال (اتاتورک) رهبر ازخود گذر آن کشور داشت، مصطفی کمال از پادشاه استقلال بخشای افغانستان و ملت باشهامت افغانستان خیلی هاقدر و احترام می نمود و از همین نگاه بود که غازی مصطفی کمال جلالتمآب توفیق بیگ سفیر کبیر خودرا در مسکو به مشایعت و استقبال وترتیب پروگرام سفر رسمی امان‌الله شاه غازی درخاک ترکیه ماسور ساخته بود.

به‌ساعت (۱) بعدازظهر جمعه(۲۹) ثور دستهٔ جهازات بحری ترکیه، و کشتی روسی موسوم به(اوکرانیا سرخ) بایک دسته طیارات، جهاز حامل امان‌الله شاه غازی‌را تاآب های روسیهٔ شوروی مشایعت کردند .

امان‌الله شاه غازی، حین عبور ازسرحد روسیهٔ شوروی تلگرام آتی‌را بعنوان جلالتمآب کالینن رئیس جمهور دولت اتحادیهٔ سوسیالستی شوروی مخابره نمود :

متن تلگرام

«حین عبور ازخاک س-س-س-ر-س‌ن و ملکه امتنان قلبی خودرا به‌مناسبت پذیرائی پر از محبتی که‌ازطرف حکومت شوروی نسبت بما بعمل آمده‌ابراز

---

(۱) درخصوص آغاز دوستی افغانستان و روسیهٔ شوروی ایجاب می‌نمود که یک حاشیهٔ مفصل درملحقات این کتاب بنویسم. که آن قسمت نیز درج کتاب شده است . (عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

میدارییم. در مدت اقامت مادر خاک س ـ س ـ س ـ ر ـ تظاهرات صمیمی ترین محبت و مودت را ملاحظه کردیم. و این بازدید بهترین یادگار مسافرت ما را تشکیل خواهد داد. آشناشدن شخصی ما باعث ازدیاد تحکیم روابط موجوده فیمابین مملکتین ما خواهدشد. مجدداً بهترین تمنیات خودرا برای ترقی اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی ابراز میداریم».

وقتیکه امان‌الله شاه غازی وارد انقره پایتخت دولت جمهوری ترکیه شد جواب تلگرام از طرف جلالتمآب کالینن مواصلت کرد که متن آن بعداً درج این صفحات میشود.

***

اظهارات توفیق بیگ به خبر نگار مخصوص اژانس شوروی

در ختم سفر پادشاه افغانستان، در کشور دوست وهمسایهٔ ما اتحاد شوروی جلالتمآب توفیق بیگ سفیر کبیر دولت جمهوری ترکیه در مسکو که از همانجا به معیت امان‌الله شاه غازی در کریمیا وارد شده بود به خبر نگار مخصوص آژانس روسیهٔ شوروی راجع به مناسبات ترکیه و افغانستان گفت:

«افغانستان وترکیه با رشته های متین مودت مربوط اند. روابط دوستانهٔ دولتین هرگز خلل ناپذیر است. ما بانظر بینا پیشرفت و ترقی ملت افغان، را مینگریم. ملت افغان به توجه معارف پرورانهٔ امان‌الله شاه غازی، در شاهراه ترقی و تعالی قدم میزنند. امان‌الله شاه قائد بزرگی است و فعالیت شان معطوف به خیر و بهبود ملت خودش میباشد. در ترکیه از اعلیحضرت پادشاه افغانستان استقبال پر شکوه و صمیمانه یی بعمل خواهد آمد. زیرا اعلیحضرت موصوف

نه تنها شخص اول یك سلطنتی که دوست ترکیه است، سی باشد، بلکه یك پیشوای بزرگی است که به کمال جدیت مملکت خود را به یك آیندهٔ بهتر سوق میدهد»

راجع به پروگرام سفر رسمی امان الله شاه غازی در کشور ترکیه، به خبر نگار مخصوص آژانس روسیهٔ شوروی چنین اظهار نمود:

(اعلیحضرت امان الله شاه بعد از توقف مختصری در اسلامبول، که در آنجا پذیرائی شاندار ی از طرف حکومت ترکیه از او شان بعمل خواهد آمد. همان روز بجانب انقره حرکت خواهند فرمود. و در آنجا شش روز اقامت خواهند نمود. پس از آن دو باره به اسلامبول عودت و در ساحل (بسفور) یك هفته استراحت خواهند کرد و از آنجا باجهاز مخصوص ترکیه از طریق باطوم به تفلیس و ایران خواهند رفت» .

استقبال ازموکب امان الله شاه غازی

دربندراستوپول

جنرال (۱) فخر الدین پاشا نمایندهٔ مصطفی کمال غازی رئیس جمهور ترکیه

---

(۱) جنرال فخر الدین (فخری پاشا) اولین سفیر دولت جمهوری ترکیه درسال ۱۳۰۱ شمسی وارد کابل شد و معاهدهٔ دولت افغانستان و ترکیه بوسیلهٔ همین شخص در کابل بتاریخ (۲۷) سیزان ۱۳۰۱ شمسی بامضاء رسید و اسناد در داخل مسجد جامع کبیر عیدگاه کابل تعاطی گردید. و مراسم آنرا در این کتاب نوشته ام. امان الله شاه علم مبارك افغانستان را بدوش او و علم دولت ترکیه را بدوش خود پیچانید و عکس یادگاری گرفتند. و این شخص زبان دری را میدانست و با امان الله شاه شناسائی مستقیم از سابق داشت.
(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

معهٔ سه جهاز جنگی برای استقبال ومشایعت موکب پادشاه افغانستان بتاریخ پنجشنبه (۲۸) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی قبلاً وارد بندر سواستو پول شده بود جلالتمآب جنرال تاجی پاشا سفیر مختار دولت ترکیه بدربار کابل ونمایندهٔ شعبهٔ تشریفات وزارت امور خارجهٔ ترکیه و خبرنگار مخصوص آژانس اناطولی و (۱۷) نفر نمایندگان جرائد انقره و اسلامبول نیز در همان جهاز حامل جنرال فخرالدین پاشا وارد بندر سواستو پول شده بودند .

امان‌الله شاه غازی بتاریخ یکشنبه (۳۱) ثور به ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقهٔ قبل از ظهر وارد انقره پایتخت دولت جمهوری ترکیه گردیدند.

صبح دوشنبه اول جوزا عصمت اینونو (معروف به عصمت پاشا) رئیس الوزراء و توفیق رشدی بیگ وزیر امور خارجهٔ ترکیه بحضور امان‌الله شاه غازی باریاب شدند .

دعوت بافتخار ورود امان‌الله شاه ازطرف غازی مصطفی کمال درانقره

شام روز شنبه اول جوزا بافتخار تشریف آوری امان‌الله شاه غازی پادشاه افغانستان درانقره پایتخت دولت جمهوری ترکیه ازطرف غازی مصطفی کمال پاشا رئیس جمهور دولت ترکیه دعوت مجلل و پرشکوهی ترتیب یافت. مصطفی کمال (اتاتورک) ورود پادشاه افغانستان را در ترکیه تبریک گفت و از اخوت و صمیمیت ترکیه و افغانستان اظهار امتنان نمود و در همان شب دعوت درنطق رسمی خود گفت :

«اساس و اصل عمدهٔ موجودیت ملل عبارت از این است که هیچگاه محدودیتی به استقلال خود راه ندهند و استقلال خود را باید کاملاً محفوظ داشت و در

صورت، لزوم آخرین فرد خود را قربانی و آخرین قطرهٔ خون خود را نثار کرده و بدین طریق صفحات تاریخ بشریت را از سر مشق کارنامهٔ خود باید مزین ساخت. دو ملت برادر ترکیه و افغانستان عملاً ثابت نموده‌اند که هردوی‌شان پیرو حقیقی این اصل میباشند. ذکاوت و استعداد ذهنی و رشادت و شجاعت ملت افغان وذات اعلیحضرت غازی ضامن است که ملت افغان باتمام جدیت و قوای خود هرگونه تجاوزات را دفع نماید و ملت ترکیه در ایفای وظایف و تکالیفی که در راه پیشرفت ملت برادر او بعهده‌اش محول است.

سعی بلیغ خواهد نمود. مقدرات مللی که قرون متمادی رنج و تعب نصیب آنها بوده است اکنون شمس طالعی است که صبح آن در افق های بلند هویدا است. عدل افول این مقدرات ومتوازی شدن در پس پرده‌های تاریك سحاب بسته به بیداری و حاضر فداکاری بودن آن ملل و پیشوایان آنهاست.

پاینده و درخشان باد مقدرات ملت افغان و سلطان مقتدر و ملکهٔ معظمهٔ آن».

***

امان الله شاه غازی، در نطق جوابیه از پذیرائی صمیمانهٔ ملت برادر مسلمان ترکیه اظهار مسرت نموده گفت:

«روابط مابین ملتین چنان مستحکم است که افغانستان و ترکیه رابدو ستی دو وجودی که دارای روح واحد هستند، میتوان تشبیه کرد. ملتین افغان وترکیه برادر هستند و مقصد هر دو یکی است و آن عبارت از قبول کردن ترقیات عصر کنونی است. افغانستان حاضر است که هرگونه وظایف برادری را دوباره باترکیه بجا بیاورد و باعث این تجدید و تائید دوستی اساس دین

مقدس اسلام و قرآن و ایمان کامل بآن است که رشتهٔ اخوت و اتحاد ملتین را از روز نخست مضبوط و مستحکم ساخته است».

ساعت (۳) بعداز ظهر سه‌شنبه (۲) جوزا، پادشاه و ملکهٔ افغانستان با مصطفی کمال پاشا رئیس جمهور ترکیه و محترمات خانوادهٔ او ملاقات نمودند و به ساعت (۵) عصر به معیت مصطفی کمال پاشا به مجلس ملی ترکیه تشریف فرماگر دیدند. و پس از آن در موقع توزیع نشانها به اشخاصی که در جنگ استقلال ترکیه شرکت نموده بودند رفتند. مراسم توزیع نشانها بحضور امان‌الله شاه غازی و بوسیله خود او صورت گرفت.

مصطفی کمال (اتاترک) انعقاد این محفل بزرگ و برگزاری این مراسم نهایت پرشکوه را مخصوصاً به تشریف آوری امان الله شاه غازی قهرمان راه آزادی شرق معطل گذاشته بود یعنی نشانهای استقلال به اشخاص مستحق باید بدست کسی توزیع وتعیین گردد که در تاریخ استقلال ملل شرق در این عصر حاضر مقام پیشوایی دارد. و مراسم توزیع نشانهای استقلال ترکیه و تعلیق آن به سینه های مستحقین به هلهله ها وشعف و شادمانی نهایت بسیار وتکرار جمله های: (زنده باد اعلیحضرت قهرمان وتکان دهندهٔ مشرقیان) خاتمه یافت امان‌الله شاه و ملکه ثریا بعد آن مراسم قشون ترکیه را معاینه نمودند.

شام روز مذکور بافتخار تشریف آوری امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا، از طرف وزارت امور خارجهٔ دولت جمهوری ترکیه دعوت رسمی باشکوهی ترتیب یافت. کوردیپلوماتیک مقیم انقره نیز اشتراک داشتند.

چهارشنبه (۳) جوزا

امان‌الله شاه‌غازی صبح روز چهارشنبه (۳) جوزا کور دیپلوماتیک مقیم انقره را بحضور خود پذیرفتند. پس از آن پادشاه و ملکهٔ افغانستان برای صرف نهار در دعوتی که بافتخار تشریف‌آوری شان در انقره، از طرف عصمت پاشا رئیس الوزرای دولت جمهوری ترکیه، ترتیب یافته بود، تشریف بردند

در دعوت مذکور، مصطفی کمال رئیس جمهور و زیرامور خارجه و زیر امور داخله توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه مقیم مسکو جنرال فخری پادشاه سابق سیفر کبیر دولت ترکیه در کابل، حضور داشتند.

***

وصول تلگرام کالنین به انقره

در نگارش قبل گفتیم که امان‌الله شاه‌غازی از بندر سواستوپول بعنوان کالینن رئیس جمهور دولت اشتراکیهٔ روسیهٔ شوروی پیام دوستانه بذریعهٔ تلگرام مخابره نمود و جواب تلگرام آن از طرف کالینن از مسکو به انقره باین عبارت مواصلت نمود: «یقین کامل دارم که مسافرت اعلیحضرت به اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی و آشنا شدن شخص اعلیحضرت با زمامداران روسیه، بیشتر باعث تحکیم مناسبات دوستانه فیمابین ملتین دولتین ساخواهد شد. بار دیگر تمنیات خالصانهٔ خود را برای ادامهٔ ترقی افغانستان مستقل اظهار میدارم».

***

وصول تلگرام چیچرین به انقره

در همین وقت (۳ جوزا ۱۳۰۷ شمسی) که امان‌الله شاه غازی و همراهان سفرشان در انقره تشریف داشتند چیچرین وزیر امور خارجهٔ روسیهٔ شوروی، تلگرام آتی را بجواب تلگرام وداعیهٔ غلام صدیق‌خان چرخی سرمنشی حضور (وکیل وزیر امور خارجهٔ افغانستان) مخابره نمود:

«تلگرام وداعیهٔ شمارا باعمیق‌ترین احساسات امتنان آمیز دریافت کردم خیلی خوشبخت هستم از انکه روابط دوستانه فیمابین اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی و افغانستان به‌شکل نوی ظهور نموده، و خیلی مسرورم که مسافرت شخص اول افغانستان و رجال مملکت اتحاد جماهیر شوروی باگرمجوشی و محبت‌تام خاتمه یافت و این مسافرت بهترین یادگار باقی گذاشت خواهشمندم تمنیات صمیمانهٔ مرا برای ادامهٔ تعالی افغانستان مستقل بپذیرند»

عزیمت بطرف مسکو

عبدالهادی خان وزیر تجارت افغانستان، و میرزا محمد خان بدخشی وزیر مختار افغانستان مقیم مسکو. که از مسکو تا انقره شرف همراهی امان‌الله شاه غازی راداشتند، بتاریخ دوشنبه اول ماه جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی از انقره به‌مسکو مراجعت کردند.

سفر امان‌الله‌شاه بطرف اسلامبول

روزی یکشنبه (۷) برج جوزا، امان‌الله شاه‌غازی، ملکه‌ثریا و همراهان سفرشان از انقره به‌سمت اسلامبول حرکت کردند. به‌ساعت (۶) بعدازظهر در ایستگاه مصطفی کمال اتاتورک رئیس جمهور، عصمت اینونو رئیس الوزراء و هیأت کابینه و رئیس شورا و کور دیپلوماتیک مقیم انقره‌برای وداع حاضر شده

بردند . ازدحام مستقبلین و مشایعین از حد زیاد بود. رئیس جمهور مصطفی کمال (اتاتورك) معروف به کمال پاشا تا ایستگاه موسوم به (غازی) که از انقره تقریباً ده دقیقه وقت را به واری موتر، در بر می‌گیرد، همراهی نمودند امان‌الله شاه غازی باهمراهان سفرشان روز (۸) جوزا وارد اسلامبول شدند. در همان روز از طرف دولت روسیهٔ شوروی یك دسته جهازات به جانب اسلامبول برسم احترام درحرکت افتاد. تابعد از توقف سه روز پادشاه افغانستان در اسلامبول، جهازات روسی موکب پادشاه غازی را از اسلامبول تاباطوم (قفقاز) همراهی نمایند. درهمان ایام که امان‌الله شاه در اسلامبول اقامت داشتند، عیدسعید اضحی مصادف گردید. امان‌الله شاه غازی بتاریخ شنبه (۹) جوزا عبارت آتی را بذریعهٔ تلگرام، بعنوان محمدولی خان دروازی وکیل مقام سلطنت بکابل مخابره نمودند: «به تقریب عیدسعید اضحی تبریکات خودرا بشما و جمله مامورین ملکی ونظامی و ملت عزیز خود رسانیده وقت همهٔ شمارا خوش میخواهم».

متن سرمقالت مجلهٔ مینی ترکستان بتذکار حیات امان‌الله شاه غازی

دراوقات سفرهای امان‌الله شاه غازی به اروپا، مقالات زیادی از قلم برجسته ترین نویسندگان شرق وغرب انتشار یافت. از جملهٔ این نشریه ها مجلهٔ موسوم به (مینی ترکستان) یکی از مجلات ترکی اسلامبول تحت عنوان (سیاحت اعلیحضرت امان‌الله شاه واهمیت شرق در نظر غربی ها). مقالتی انتشار داد که خلص مطالب آن از ینقرار است :

«اعلیحضرت امان‌الله شاه درین اعصار اخیر آسیا، از ممتاز ترین چهره هایی

است که گذشته از دوستان و شرقی ها ، خدمات ملی و شهامت او را دول دیگر هم تقدیر می نمایند . زیرا این تقدیر به هیچ صورت قابل انکار نیست .

زیرا در افغانستان فرمانروا ازمنورترین اشخاص است سویهٔ مدنی اهالی قبل از آنکه زمام مملکت بدست این جوان باشهامت می افتاد. خیلی پس مانده بود ولی این جوان جوانبخت امان الله شاه ، چنانکه برای بلند کردن روح مملکت میکوشد . هکذا برای اعتلای روح خلق وملت نجیب خود دقیقهٔ یی استراحت نمی کند .

قبل از سنه ۱۹۱۹ میلادی طوریکه افغانستان با اجنبی ها در پس پرده سازش داشت در انظار همجوار خود نیز تقریباً همچنان بود و دورهٔ جلوس سلطنت اعلیحضرت امان الله شاه نیز بایك وقتی که رقابت روس و انگلیس شدت بخود گرفته و هر دو ملت از حرب عمومی خاصتاً روس ها زیاده تر از جنگ های داخل به تنو آمده بودند ، تصادف کرد ، امامعذالك اعلیحضرت امان الله شاه در همچو آوان گیرودار افغانستان را که به صفت یک مملکت بیطرف فیمابین امپراتوری انگلیس وروس واقع است . در نتیجهٔ موجود بودن وسایط نقلیهٔ سفر بری عصری و زندگانی نیم مستملکهٔ افغانها ، باهمت و غیرت و سعی و کوشش خود باسعانی تامه یی به شکل یك دولت مستقل درقطار ملل در آورده سپس برای ترقیات مدنی آن داخل جهاد شد .

اخبار مانچستر گاردین ـ در یکی از شماره های خود درسال ۱۹۲۱ میلادی افغانستان را مانند یك دانه گندم ، در بین دو آسیاسنگ تصور کرده حرف زده بود . وحال دول اروپا به مملکت افغانستان بآن نظر نمی نگرند . زیرا زمامدار بزرگ آن کشور که امروز سیاحت اروپا را می نماید به صفت رهبر یك ملت باشهامت و مهذب استقبال میشود . دارالفنون های غرب ، عنوان مدارس

فخری باو شان می‌دهند. غربی‌ها او شان را باتمام معانی ممثل روح آزادی خواهی و تمایلات حقیقی شرق می‌شناسند. وحقیقت هم همین است که: با این طرز حرکات قابلیت، جوهر استعداد، شهامت و بزرگواری فطری محیط آسیا را تمثیل نموده مظهر حرمت و ستایش عالم مدنیت اروپا شده است. بعض اخبارهای مهم اروپا که از مسائل شرق باخبر اند، ملت خود را به مدنیت درخشان افغانستان آشناسی سازند.

و راست است که امروز تجدد خطسیر و حرکت امان‌الله شاه و ملکهٔ افغانستان با حسن نیت شان که دولت‌های اروپا وسیاسیون آنرا بحیرت انداخته و طرف تحسینات شان واقع گردیده‌اند. غیراز افغانستان برای ملل شرق اهمیت زیاد دارد غربی‌ها عادت دارند هر کار یکه میکنند درعین حال مفاد خود را مدنظر می گیرند. در پذیرائی و مهمانداری اعلیحضرت امان‌الله شاه هم همین سیاست مدنظر بود. چنانچه یکی ازجرائد پایتخت انگلستان (دیلی اکسپرس) به پادشاه افغانستان پیشنهاد میکرد که به روسیه نرفته بلکه سر راست از لندن به افغانستان عودت نماید. حتی خیلی ساده بیان میکرد که: بلشویک‌ها مثل ما احترامات نشان نخواهند داد. ولی این گفته‌ها در نظر پادشاه دل آگاه افغانستان هیچ واقع شده نتوانست و در قلب شان کدام تاثیر ننمود و امان‌الله شاه مشرق(۱)

---

(۱) مشرق زمین در نظر نویسندهٔ مقالت مذکور مقصد از خراسان است که معنی مطلع الشمس ویا سمت آفتاب بر آمد را دارد و مرکز آن بلاد افغانستان است. که امان‌الله شاه استقلال تاریخی آنرا استرداد نموده و مانند آفتاب از شرق بجانب غرب سفر کرده است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

زمین را باهمان عظمت حقیقی آن در نظر غربی ها جلوه داد.

از ینجاست که ملت نیك بخت افغانستان را بداشتن چنین شاهی تبریك میگوییم زیرا زمانیکه افغانستان استقلال خود را از دست داده بود، ملت نیك بخت افغان مانند اعلیحضرت امان الله شاه، یك رهبر ملی و یك حکمدار باجلالی را مالك شد. خوشبختانه در دورهٔ سال دهم سلطنت خود، این حکمدار جوان برای اینکه شرق را به اروپا بشناساند. در مساعدترین زمان باین طوریك سیاحت، ملت سعادتمند خود را به اروپا و دول معظمهٔ آن بایك موفقیت نمایان معرفی نمود. حال آنکه متمدن ترین ملت ها برای فهماندن و داناندن مطالب خود در نزد سائر ملل سالهامی کوشند. جرائد نشر میدهند - انجمن ها تأسیس می کنند - باجمعیت های سیاسی اروپا ایجاد روابط مینمایند - مخارج زیادی را متحمل میشوند و منافع این موفقیت و استفاده یی را که ملت افغان ازین سیاحت حکمدار خود حاصل کرده است، تأمین نتوانسته و نمی توانند.

افغانستان ازین سیاحت خیلی استفاده خواهد نمود. اعلیحضرت امان الله شاه غازی درابن سیاحت مسعود خویش بیشتر رفاه اقتصادی ملت خود را در نظر داشته بادول سرمایه داری اروپا و امریکا مفاهمه نموده مسائل جدی و حیاتی را برای سعادت افغانستان حل کرده است این پیشرفت، استقبال آسیای وسطی مخصوصاً دول همجوار این دولت خیلی درخشان است. زیرا افغانستان امروز بپای خود استاده و دارای یك قوهٔ تحفظ گردیده. و این قوه را شهامت ملی افغان تائید میکند».

***

مناسبات افغانستان و ترکیه

درصفحات قبل از روابط دوستانهٔ افغانستان و ترک یاد آورشدیم ، مناسب مینماید که این مختصر معلومات رانیز درخصوص روابط هردو کشور بپردازیم:

مصطفی کمال پاشادرسال ۱۸۸۰م درسالو نیک بدنیاآمد و بعد از تحصیلات مدارس خصوصی داخل مدرسهٔ نظام گردید. و درسال ۱۹۰۰م بدرجهٔ تولیشری ازمدرسهٔ فارغ و به شام رفته به عسکر سوارهٔ دمشق مشغول خدمت گردید. ودرآنجا حزب وطن تشکیل داد. و بعد به سالو نیک مراجعت نموده انجمن وطنخواه را تشکیل داد. درسال ۱۹۰۸م رئیس ارکان حزب سالو نیک مقرر و ازآنجا روانهٔ اسلامبول گردید. و درسال ۱۹۱۰م به نمایندگی وزارت حربیهٔ ترکیه به فرانسه فرستاده شد. بعد ازموفقیت های حربی بسیاردرسال ۱۲۹۷ش (۱۹۱۸م) حکومت انقره را تشکیل داد (۱) و یکسال بعد آن مصادف بدورهٔ استرداد استقلال افغانستان وآن وقت است که معاهدهٔ افغان و ترک آغاز می یابد و تاماه حوت سال ۱۲۹۹ش مسودات اولین آن بتوسط هیأت های سفارت های دو لتین بامضا میرسد.

---

(۱) درسابق شهر استانبول مرکز خلافت کبرای اسلامیه و پایتخت حکومت ترکیه بود و اسلامبول نیز یاد میشد. مصطفی کمال پاشا انقره را مرکز قرارداد و دراوائل بنام (حکومت ملیهٔ انقره) یاد میشد. و در اسناد افغانی درسال ۱۳۰۱ش بهمان نام یاد شده است.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

مصطفی کمال درسال ۱۳۰۰ ش (۱۹۲۲م) موفقیت دفاعی بزرگتری حاصل کرد، اناطول و تهرس را از غلبهٔ دشمن نجات داد. متارکهٔ جنگی سردانیارا در (۱۲) اکتوبر سال ۱۹۲۲م قبول نمود. و قهرمان ملت ترک بمرام اصلی خویش فائز آمد. امان‌الله شاه غازی در برج قوس سال ۱۳۰۱ش بذریعهٔ تلگراف به پادشاه انگلستان خبر داد «از اعلیحضرت شما دوستانه خواهش دارم که برای نمایندگان حکومت شاهی خود در خصوص مسألهٔ ترکیه که مقدرات آن در کنفرانس لیوزان مذاکره میشود، هدایت خواهند فرمود که در مسألهٔ ترکیه که مربوط به امن عمومی مسلمانان مشرق زمین است منصفانهٔ غور و توجه نمایند». این پیام و سائر پیام‌ها و نشرات رسمی افغانستان در خصوص اناطولیه تاثیرات زیاد نمود.

بقرار هدایت امان الله شاه معاهدهٔ دولتین افغانستان و ترکیه که از طرف افغانستان محمدولی‌خان سفیر فوق العاده و هیأت معیتی او، و از طرف حکومت مجلس کلان ملی ترکیه یوسف کمال بیگ ناظر امور اقتصادیه، و داکتر رضانور بیگ ناظر معارف، از اعضای حکومت مذکور شامل ده ماده در مسکو تنظیم و ترتیب یافت و تاریخ تحریر آن: سه‌شنبه (۱۱) حوت سال ۱۲۹۹ ش است این معاهده پس از یکنیم سال

غورودقت(۱) بتاریخ (۲۷) میزان‌سال ۱۳۰۱ش‌در جامع کبیرعیدگاه کابل بعداز ادای نماز جمعه بحضور وزرا و اسنأدولت‌و اهالی پایتخت بامضای امان‌الله شاه‌و جنرال فخرالدین (فخری پاشا) رسید. واین وقت امان‌الله‌شاه گفت: «کامیاب هستم بساینکه بابرادرهای‌خود دولت ترک‌یک‌عهد نامهٔ دوستانهٔ محبتانه تبادله می‌کنیم».

فخری پاشاگفت: «کیفیت تصدیق معاهدهٔ مبارکه درین مسجدکه بحضور راین جمعیت مسلمین و بدستخط‌همایونی مزین میگردد و کیفیت تبادلهٔ آنرا که به‌این چنین یک‌صورت قدس تعاطی میشود. تاریخ‌اسلام نخستین بار بقلم زرین قید و ثبت خواهد کرد. چه این‌کامیابی عالی یکی ازآثار فاخرهٔ، عهد جلیل همایونی است که‌برای افغانستان‌و بنا بران برای

---

(۱) امان الله شاه بخاطر تأخیر معاهده درمسجد عیدگاه کابل بمردم گفت: هر حکومت حق‌دارد که‌برمواد معاهدهٔ یی که‌توسط نمایندگان‌او بامضأ میرسد، غور کند. و من هم‌بسیار غور رودقت‌کرده بر بعض‌مواد و مطلب آن اصلاحات نمودم تاآنکه باین موافقه رسیدیم وسبب معطل شدن این معاهدهٔ افغانی و ترک دراین‌مدت یکنیم سال همین است تاآنکه امروز (۲۷) میزان سال ۱۳۰۱ش‌در مسجد جامع کبیر عیدگاه بعد ازادای‌نماز جمعه در محضر شما اهالی شهریان و اطراف کابل بامضأ رسید. دروقت اعتلاء بیرق افغانستان درانقره غازی‌مصطفی‌کمال‌پاشاشخصاً حاضر و آن مراسم را باتمام علایق واحترام دوستانه‌و محبانه بپایان رسانیده بود.

(وکیلی پوپلزائی)

عالم اسلام یک دو رهٔ مسعو ده یی را تشکیل میدهد. ا ز ین جهت که ذات شاهانه و جوب اتحاد و دو ل اسلامیه را باد و لت ترکیه یکجا بطو ریکه شاید و باید تقد یر فر مو د ند ، بنابر ان ذات ملوکانه را از صمیم قلب تبریک میگو یم » .

و گفت : «از ین جهت که نسخهٔ عهدنامهٔ باهمی دو ملت بر ادر و دو دو لت متحد و متفق امر و ز از طر ف شاهانه به بیر ق ذیشان افغانی پیچیده به ملت و حکو متم تو دیع فر مو ده میشود و بشر ف تسلیم آن مشرف میگر دم، و نسخهٔ دیگر آنرا که ازطرف ملت و حکـو متم بحضو ر شاهانه فـر ستاده شده به بیر ق ذی شر ف تر کیه پیچید ه بشر ف تو د یع آن نائل میشو د، افتخا ر و مباهات مینمایم » .

سلطان احمدخان سفیر دو لت افغانستان در سا ل ۱۳۰۰ ش در ا نقر ه (حکو مت اناطو لی) اقامت داشت و د رسال ۱۳۰۱ ش معر فت متقابله حاصل شد . فخری پاشادر ا بتدای ر یاست جهمو ری کمال پاشا بحیث سفیر مختار آن دو لت بتار یخ (ه) سر طان سال ۱۳۰۱ ش بهمر اه (۱۲) نفرا عضا ی هیأت و ار د کابل شد و ا عتماد نامهٔ خو د را بحضو ر امان الله شاه غازی تقدیم نمود. مصطفی کمال د رسال ۱۳۰۲ ش بر یاست مجلس ملی تر کیه تقر ر یافت و بعد به ر یاست جمهو ری آن کشو ر منتخب گر دید . امان الله شا ه مو فقیت های نظامی و سیاسی ملت تر ک را بر هبری مصطفی کمال تبر یک گفت.

عصمت پاشا(متخلص اینو نو) د رسا ل ۱۳۰۳ ش صدر ا عظم تر کیه مقر ر شد و د رسا ل ۱۳۰۷ ش در ایام سفر رسمی امان الله شاه پادشاه افغانستان د ر تر کیه ، مر اسم استقبال بجا آو ر دند . جنر ال فخر الدین پاشا سفیر سابق تر کیه د ر کابل . این و قت از جملهٔ اعضا ی رسمی هیأت مستقبلین

بود در وقت سفر رسمی امان‌الله شاه در ترکیه، مصطفی کمال پاشا (۴۷) سال وعصمت اینونو هفتاد سال عمر داشتند.

* * *

امان الله شاه غازی در شب سه‌شنبه (۱۷) میزان ۱۳۰۱ ش قصر دلکشا را در کابل چراغان نموده و جشن فتوحات پی در پی ترکیه را انعقاد داده و برای ترکان غیور عموماً و برای سفیر انقره فخری پاشا خصوصاً تبریک گفته خواستار اضافه بر اضافه ترقیات اسلامی شده بودند. در این وقت سفر سال ۱۳۰۷ ش همان‌خاطرات اولین در همه محافل بر زبان‌آورده میشد.

روز دوشنبه (۹) برج میزان سال ۱۳۰۱ ش در مجلس فاتحهٔ خوانی جمال پاشاو انور پاشا ـ در قصر سلامخانهٔ کابل ـ که بحضور امان الله شاه غازی برگذار شده و فخری پاشاحاضر بود، یاد آور میشدند.

درسال ۱۳۰۱ ش در کابینهٔ جدید حکومت ملی انقره روف بی‌صدراعظم یوسف کمال بی وزیر امور خارجه ـ رضانور بی وزیر صحت ـ کاظم پاشا وزیر دفاع ملی (۱) بودند. امان‌الله شاه درسال ۱۳۰۱ ش در کابل قصر

---

(۱) یوسف کمال و رضانور چون درسال ۱۲۹۹ ش در مسکو بهمراه هیأت سفارت فوق العادهٔ افغانی در ترتیب و تنظیم اولین مسودهٔ معاهدهٔ دولتین افغان و ترک مصدر خدمتی شده بودند، درسال ۱۳۰۷ ش ازان گذارش یادسی نمودند. کاظم پاشا که آن وقت وزیر دفاع ملی و تجار بی در امور عسکری داشت امان‌الله شاه درسال ۱۳۰۷ ش او را در رأس هیأتی بکابل خواست. و او در برج جدی سال ۱۳۰۷ ش ازطریق هندوستان به کابل رسید. و دیری نگذشته واپس رخصت شد.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

عینیه اقامتگاه شخصی دوران سرداری خود را برای اقامت سفارت ترکیه تعیین نمود.

جریدهٔ امان افغان در برج میزان سال ۱۳۰۱ ش در تحت فوتوی یادگار این عبارت را نوشت: «فوتوی اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی پادشاه اتحاد پسند و ترقیخواه افغانستان و فخری پاشا سفیر دولت ترکیه ــ در حالیکه ردای علم های مقدسهٔ ترکیه و افغانیه را بعد از تبادلهٔ معاهده نامه‌ها زیب تن نمودند». از یــن عکس یادگاری یک قطعه در نزد پدر نگارندهٔ این کتاب موجود بود که در بخش عکسهای این کتاب به چاپ رسیده است.

غازی مصطفی کمال پاشا بتاریخ جمعه (۱۹) عقرب سال ۱۳۱۷ ش وفات یافت و عصمت پاشا بجای او رئیس جمهور ترکیه منتخب گردید.

عصمت پاشا روز سه شنبه (۴) جدی سال ۱۳۲۵ ش بعمر (۸۹) سالگی وفات یافت و در جوار مرقد مصطفی کمال پاشا (اتاتورک) بخاک سپرده شد.

* * *

حرکت امان‌الله شاه غازی از ساحل بسفور بطرف باطوم و تفلیس و باکو

امان الله شاه غازی بعد از سپری کردن شش روز در انقره دوباره به استانبول تشریف برده و در ساحل بسفور یک هفته استراحت نمودند.

و از آنجا با جهاز مخصوص ترکیه، ازطریق باطوم و تفلیس و باکو رفته معادن تیل را مشاهده نمودند. مقصد پادشاه افغانستان از ین مشاهده این بود که کار استخراج تیل را از معدن هرات مورد نظر قرار بدهد. بعد از آن از باکو به ترلی و بندر ایران روان شدند.

سفر امان‌الله شاه در کشور ایران

امان الله شاه غازی بعد از دیدار یازده کشور آسیا و اروپا اراده فرمودند که به کشور ایران سفر نمایند. بتاریخ چهارشنبه (۱۷) جوزا به بندر پهلوی و از آنجا به رشت و به روز شنبه (۲۰) جوزا وارد تهران پایتخت کشور ایران شدند. از تشریف‌آوری امان‌الله شاه غازی، شاه رضاء پهلوی پذیرائی نمود. شاه و ملت ایران بزرگی و امتیازی را که پادشاه افغان درمرور (۹) سال زمام داری حاصل کرده بود بدیدهٔ قدرسی نگریستند.

و معاهده یی که قبلاً بین افغانستان و ایران بامضاء رسیده بود. در این ایام که امان الله شاه در تهران تشریف داشت، پروتوکول های آن نیز از طرف هردو پادشاه افغان و ایران بامضاء رسید. چون در بین دولتین ترکیه و ایران نسبت به بعضی مسائل سرحدی اندک ناسازگاری وجود داشت، در اثر مساعی جمیلهٔ پادشاه افغانستان رفع گردید. و یک معاهدهٔ توحید مساعی سیاسی بطوری که افغانستان (۱) باترکیه و ایران نموده بود بین ترکیه و ایران نیز بامضاء رسید.

شاه رضاء پهلوی از امان الله شاه غازی در یک ملاقات خصوصی

---

(۱) معاهدهٔ بی‌طرفی و تأمینیه بین دولتین افغانستان و ایران بتاریخ (۶) قوس سال ۱۳۰۶ ش در کابل بامضای وزیر مختار و ایلچی مخصوص پادشاه ایران سید مهدی فرخ و غلام صدیق خان چرخی وکیل وزیر امور خارجهٔ افغانستان بامضاء رسید.

(وکیلی پوپلزائی)

خواهش نمود که: برای شیعیان افغان آزادی رسوم مذهبی داده شود.
امان الله‌شاه‌درین روابط گفت: من‌سیاست‌خیلی روشن دارم. من دراول جلوس خود عموم محبوسین را آزاد ساختم که دران جمله از اهل تشیع نیز بودند. باو صفی که متهم به جرایمی نیز بودند وخود اعتراف داشتند. اسرای مردم شیعهٔ هزاره رابطور عموم آزادساختم و حقوق مساوی مانند هر فرد کشور را عطا نمودم و نظامات، بر وی کار آورد م واشتهاری بمهرپادشاهی نشر کردم که باید هیچگونه اختلاف بین هردو فرقه سنی و شیعه‌درافغانستان نباشد و در روزی که‌در کابل و قندهار در آغاز این سفر با ملت عزیزم وداع میکردم، در خصوص اتحادواتفاق تاکید کردم که همه افراد ملت افغانستان حقوق یکسان دارند. و همه باید محافظ مملکت واستقلال افغانستان باشند. و حینی که‌در هندوستان و مصر و ترکیه رفتم.
در خصوص اتفاق مسلمانان‌دارای هر مذهبی که هستند، بسیار حرف زدم. خودم و کاردارا ن مملکتم درتعزیه خانهٔ روز عاشورا اشتراک ورزیده‌ و وجه مصارف نیز تاحد کافی به علماء و خدام تکایاونذورات میدهم. و مثال های عالمانه‌بسیار آورد تاآنکه شاه رضاءدلائل دیگر نیافته سکوت اختیار نمود.
دیدار امان الله شاه از دو کشور اسلامی ترکیه‌و ایران‌برای افغانستان مستقل اهمیت بزرگ داشت. روزنامهٔ شفق سرخ چاپ ایران نوشت که «عقد قراردادها دربارهٔ دوستی باترکیه و ایران دروضع داخلی وخارجی‌هرسه کشور ردارای منافع‌مشترک میباشند. نقش عظیم راایفاء خواهد کرد. ازین به بعد کشورهای شرقی به اتکاء طرزالعمل متحدانهٔ خود بمقابل هرنوع تقاضاً کشورهای متجاوز ازخود مقاومت

نشان داده خواهند توانست. » و در ادامهٔ این مطلب بیان شده است که:
«سفر امان‌الله‌شاه بسیار ثمربخش و جوابگوی امیدهای دولت افغانستان است. مواضع افغانستان مستحکم و اعتبار آن در عرصهٔ بین المللی بلند رفت. تماس های امان الله شاه با رهبران دولت های اروپایی نشان دهندهٔ آن بود که افغانستان به‌عنوان یک کشور مستقل مائل است با تمام کشورها رابطهٔ دوستانه را بر اساس برابری برقرار کند.
در این سفر یکبار دیگر قاطعیت خود را از تعقیب خط مشی مستقل در عرصهٔ سیاست خارجی نشان داد. دیدار امان الله شاه از اتحادشوروی عقد قرارداد ها باترکیه و ایران یکبار دیگر نشان داد که تلاش های انگلیسها به منظور تأسین نفوذمجدد قبلی آنها در افغانستان نقش بر آب است. امان الله‌شاه در این سفر موفق شد توجه محافل برخی از کشورهای اروپایی را به امکانات وسیع همکاری اقتصادی به افغانستان جلب کند امان‌الله شاه بمردم هند گفت: «آزادی بخشیده نمی‌شود، بلکه به‌نیرو و شمشیر بدست‌آورده می‌شود. من از قربانی سر خود و قربانی سر افراد پایانتر از خود نمی ترسم».

***

جرائد رسمی و نیم رسمی کشور ایران، بتقریب ورود پادشاه و ملکهٔ افغانستان، مقالات نهایت پر آب و تاب ادبی و سیاسی وحماسی انتشار دادند.
وعده‌یی از شاعران ایران قصائدو قطعات بتوصیف از موفقیت های بزرگ امان‌الله شاه غازی گفتند که از جمله قصیدهٔ یحیی ریحان شاعر مشهور ایران را بحیث نمایندهٔ افکار منور بن آن سرزمین درج صفحات تاریخ مینمایم:

تاجلوه کرد کوکبهٔ شاه نامدار — خورشید رشك برد از ین شهر واین دیار
خورشید رشك برد، همانا برند رشك — بر کشوری که خسرو خوبان کند گذار
ای ملك جم بناز بر این طالع بلند — ای آسمان ببال بر این خوب روزگار
شاه جوان امیر امان الله بزرگ — تا از وفا بجانب این ملك بست بار
روی زمین ز مقدم او گشت مشك بیز — باد صبا ز موکب او گشت مشکبار
ملت ز یمن مقدم سلطان گرفته جشن — مردم برای دیدن شه گشته بیقرار
در یك زمان شدند مه و مهر جلوه گر — ری زین دو جلوه سر بفلك سود از فخار
مهر بلند مرتبه، بانوی نامه ور — ماه سپهر کوکبه، سلطان نامدار
فرخنده بانوی که ثریا از آسمان — اوصاف حسن و عفت او میکند شمار
ای شهریار عادل و معبود مرد و زن — وی دوستدار مردم و محبوب کردگار
ای عاشق تجدد و ای دوستدار دین — ای تکیه گاه ملت و ای شمسهٔ تبار
ای اختر سعادت افغان زمین که یافت — مشرق ز نام فرخ تو قدر و اعتبار
تا مژدهٔ وصال توشد زیب گوش خلق — افتاد شور بر سر مردم ز هر کنار
منت خدای را که نمردیم و او فتاد — بر روی دلفروز تو چشم امیدوار
این خانه نیست در خور مهمان ارجمند — هستیم از بضاعت مزجات شرمسار
ای مهمان بفرق خلائق بنه تو پای — ای پادشه بدیدهٔ مردم، قدم گذار
مائیم و نقد جان که بود در کف خلوص — این هدیه نیست گرچه تر الائق نثار
ای خسروی که بهر ترقی ملك خویش — بیرون شدی ز کاخ وسفر کردی اختیار
از بهر عیش و نوش نکردی تو این سفر — رفتی که علم و دانش و صنعت کنی شکار
گشتی تو از تمدن هر قوم باخبر — گشتی تو بر سیاست هر ملك هوشیار
رفتی بپای خویش بهر کارخانه یی — بر کشتی فنون وصناعی شدی سوار

شاهان غرب باخبر ازورای تو — بسته بخدمتت کمرصدق استوار

آن یك بنام خسرو افغان پیاله گیر — این یك بیاد عافیت شاه باده خوار

از دیدن شهان و بزرگان باخبر — بار آمدی بدیدن یاران دوستدار

ای روح تابناك حبیب الله در بهشت — بنگر به نیك بختی فرزند کامگار

ای شاه! ملت تو، و ایران، برادرند — در این دو اختلاف نباشد به هیچ کار

گر مسلمی زرنج بگرید به اصفهان — نالد ز درد مومن دیگر به قندهار

باید که ز اتحاد و وفاق این دو مملکت — گردند از حوادث ایام رستگار

ای باد صبحگاه کز افغان همی وزی — ازچیست این غم دل وآن ناله های زار

یارب بکابل این همه تشویش ورنج چیست — مردم مگر ز دوری شاهند، بیقرار

در کابل از فراق امان الله ای عجب — گویی بگوش میرسد افغان زهر کنار

یك دسته یار محنت و اندوه بی نظیر — یك فرقه پای بند غم و رنج بی شمار

آن پیرسالخورده زحیرت قرین رنج — وان طفل شیر خواره زمحنت در اضطرار

آن یك میان مسجد و قرآن بروی سر — آن یك گشوده دست بدرگاه کردگار

آن یك دعای شاه کند در نماز صبح — این با خدا نیاز کند در شبان تار

این گریه میکند که چرا دور شد پدر — وان غم همی خورد که چرا رفت غمگسار

احسنت بر چنین پدر عادل رؤف — کو را ز جان و دل همه باشند خواستار

ای خاك باطراوت افغان زمین پاك — ای جایگاه غیرت و ملیت فخار

خوش باش زینکه خسرو دیندار میرسد — از راه دور جانب آن شهر وآن دیار

دارالامان که مسکن آزادگان بود — از روی شهریار شود رشك لاله زار

خسرو بشوید از رخ مردم غبار غم — مردم رها شوند زتشویش و انتظار

ریحان‌شوقمند که از راه مرحمت سلطان باو دوات(۱) و قلم داده یادگار
باآن دوات‌وخامه زروی‌ادب‌نوشت در این سفر مناقب شاه بزرگوار
تا آفتاب راه بروز و شبان سفر از شرق سوی غرب نماید اختیار
فرخنده موکب شه افغان ازین سفر
خوشدل رود بسوی وطن‌شادو شادخوار

***

پذیرائی امان‌الله‌شاه غازی

ازسرحد هرات تا کابل

بتاریخ یکشنبه (۲۱)جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی در دائرهٔ یاوری‌ارگ کابل مجلسی مرکب از وزراء و مامورین عالی‌رتبهٔ دربار، بجهت اخذتر تیبات استقبال موکب امان‌الله شاه غازی از سرحد هرات تا کابل منعقد گردید که بقرار تصویب مجلس مراتب آتی مدنظر گرفته شد:

۱ـ یکنفر وزیر به‌سمت وکالت ازطرف عموم‌مامورین دولت افغانستان و یک‌نفر وکیل ازوکلای شورابه صفت وکیل از جانب کافهٔ ملت به‌سرحد هرات بانائب‌الحکومه وقوماندان عسکری هرات‌ویک تولی‌رسالهٔ شاهی و یک‌بلوك ماشیندار شاهی ویک‌غند پیاده و یک کندك توپچی‌و یک‌تولی سوار حاضر می‌باشد.

---

(۱) یحیی ریحان‌ـشاعرشهیر ایران‌درسال ۱۲۹۹ شمسی قصیده‌یی بوصف امان‌الله شاه غازی سرود و امان‌الله شاه شهریار سخن‌شناس او را به‌اعطای قلم و دوات طلا سرافراز فرمود.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

۲- در شروع خاک منطقهٔ هرنائب الحکومتی و حکومت اعلی وحکومت کلان و دیگر نقاط که اجتماع اهالی دران حدود زیاد است (طاق های تشریفاتی) بسته و اطراف آن بابیرق ها و دیگر انواع تزئینات میشود .

۳- در سرحد هرات بحدفاصل بین خاک افغانستان وایران ودر مرکز هرات و فراه و قندهار و سقر و غزنی و کابل در حین ورود موکب امان الله شاه سیزده ضرب توپ سلامی بعمل می آید .

۴- در شب اول ورود پادشاه غازی بمراکز ولایات و حکومات اعلی و کلان شهر تزئین و چراغان میشود .

۵- حین ورود موکب همایونی به سرحد ولایات و حکومت های اعلی و حکومت های کلان ، نائب الحکومه ها وحاکم های اعلی و کلان و قوماندان های عسکری باعده یی از وکلاء مجالس مشوره و بعضی اعیان وقطعه یی از قطعات عسکری هر منطقه برای ایفای مراسم تعظیم وعرض احترامات وتبریک حاضر میباشند

۶- در مراکز حکومتی و علاقه داری هائیکه به خط عبور موکب ذات شاهانه واقع اند ،عموم مامورین و وکلاء مجالس مشوره و افراد عسکری و تمام اهالی که همروزه رسیده میتوانند بحدود معین برای بجا نمودن مراسم احترام و تبریک حاضر میباشند .

۷- در مراکز طاق های پذیرائی متعدد بسته میشود بحدطاق، نائب الحکومه یاحاکم آن نقطه ازطرف مامورین وجلو طاق دیگر محصلین از طرف اهل معارف و بجوار طاق سوم رئیس بلدیه ازطرف عموم اهالی خطابه ها وتبریک نامه های استقبالیه قرائت میکنند .

۸- در مرکز های ولایات و حکومت های اعلی به شب اول به شرف ورود

ذات شاهانه یك دعوت رسمی از طرف نائب الحکومه و حاکم داده میشود .
فردای آن از طرف بلدیه یك دعوت عصریه ترتیب میشود .
۹- نائب الحکومه ها و حاکم های اعلی ولایات و حکومت های اعلی که پادشاه غازی از مناطق شان عبور می‌نماید، باقوماندان عسکری تا آخرین نقطهٔ خود پادشاه غازی را مشایعت می‌نمایند .
۱۰- در آخر حکومت مقر از قندهار به حد فاصل ولایت کابل و قندهار ، الی کابل و قوماندان قول اردوی کابل و پنجاه نفر از محصلین مکاتب عالی کابل بادو تولی از رسالهٔ شاهی و یك کندك نظامی برای استقبال حاضر بوده درحین ورود موکب شاهانه پس از ایفای مراسم سلامی عسکری و فیر توپ و گل پاشی طیاره‌ها و الی کابل خطابهٔ خیر مقدم ازطرف عموم اهالی کابل بحضور شاهانه قرائت مینمایند . اگر ذات شاهانه توقف جزئی در مقر داشتند . عصریه ازطرف والی کابل در هوتل مقر داده میشود. و اگر ذات شاهانه ارادهٔ شب ماندن را داشتند انتظام شب گذراندن شان نیز تهیه دیده میشود .
۱۱- درغزنی هم مراسم پذیرائی طوریکه در مواد فوق گفته آمد بجا میشود و هنگامیکه موکب همایونی از غزنی طرف کابل حرکت مینماید ، دو دسته طیاره در فضای موکب شاهانه پرواز کرده تا کابل می‌آید .
۱۲- صحنه یی استقبال کابل از حد دهمزنگ تا قصر دلکشا است. در این حدود طاق های متعدد و مجللی بر جاده بسته میشود. این طاق ها از طرف حکومت و اهل معارف و بلدیه و فرقه یی اناث و دیگر صنوف مردم خواهد بود.
۱۳- اهالی از حدود دهمزنگ دوطرف جاده استاده می‌باشند. وزراء و مامورین مجتمعاً بالباس رسمی پیش روی قصر دلگشا حاضر می‌باشند .

عساکر ولایت کابل هم در حوالی دلکشا اجتماع داشته میباشند. پس از ورود شاهانه به دلکشا و ختم مراسم سلامی‌های عسکری و فیر توپ‌ها خطابه‌یی از طرف وکیل مقام سلطنت، بحضور پادشاه غازی قرائت میشود.

۱۴- در شب اول - دوم - سوم ورود ذات شاهانه کل شهر چراغان می‌شود و در شب اول یک دعوت رسمی از طرف حکومت بشرف ورود پادشاه غازی در قصر دلگشا داده میشود. در این دعوت وزراء و وکلاء و باقی مامورین ملکی تا مدیرو نظامی‌ها تا کندکمشر و ارباب رتب رتبهٔ دوم شامل خواهند بود و به عصر روز دوم دعوتی از طرف بلدیه داده میشود. شب دوم ورود شاهانه در وزارت امور خارجه دعوت رسمی ترتیب میشود. که در ان هیأت کور دیپلوماتیک هم شرکت خواهند داشت. بعد ازین دو شب ممکن است دیگر وزارت‌ها از حضور همایونی خواهش قبول دعوت عصریه یا شبانه بنمایند.

۱۵- در سائر ولایات و حکومت های اعلی و کلان بتقریب ورود ذات شاهانه یکروز تعطیل عمومی و در ولایت کابل سه روز تعطیل عمومی باشد.

۱۶- میدان هوایی کابل و قندهار بابیرق های افغانی تزئین میشود

۱۷- در مدخل میدان هوایی کابل یک دروازهٔ مزین ساخته میشود.

۱۸- جادهٔ چهار دهی تا دروازهٔ مدخل و میدان هوایی کابل بابیرق ها آراسته و اهالی بدو طرف جاده بجهت استقبال اخذ موقع مینمایند.

۱۹- ریاست بلدیهٔ کابل در انتظام و زینت باغ بابر شاه اهتمام لازمه خواهد نمود (۱).

***

پذیرائی ملکه ثریا از طرف جمعیت نسوان

بتاریخ یکشنبه (۲۱) جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی در دائرهٔ یادگار کابل، هیأت استقبالیه، پروگرام استقبالیهٔ ملکه ثریا را از طرف جمعیت نسوان بدین ترتیب تصویب نمود:

---

(۱) مؤلف کتاب از نظر دید خود تصریح می کند که امان‌الله شاه غازی آنقدر محبوبیت در نزد مردم داشت که پیش از آنکه از طرف مقامات سفارش و تاکید در اسر استقبال شود، برنا و پیر و صغیر و کبیر بااشتیاق تمام گوش بآواز بودند که پادشاه غازی بکدام روز بکدام ساعت میرسد تا در بهترین موقع سرراهش استاده باشند. و فقط باین منظور که شنیدا هالی حد بحد ترتیبات پذیرائی گرفته‌اند. از هرات تا کابل به موتر آمد. و الا میخواست که از هرات تا کابل بذریعهٔ طیاره سفر نماید.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

۱ـ استقبال ملکه ثریا در قصر علیا(۱) بحضور علیاحضرت(۲) سراج الخواتین صورت می‌گیرد. و قصر باتزئینات آراسته میشود.

۲ـ اگر ذات علیا حضرت صاحبهٔ معظمه باستقبال فرزندشان شرف حرکت ارزانی میفرمودند، بمعیت شان دوازده نفر از محترمات را که حضور خودشان انتخاب فرمایند همراه خواهند شد.

۳ـ عده‌یی محترماتیکه ازجانب شاه خانم (ملکه ثریا) درقصرعلیا پذیرائی می‌کنند باندازه‌یی خواهدبود که درعید جلوس بااستقلال پادشاه غازی (جشن روز نهم حوت که بنام جشن خصوصی استقلال مشهور است) همیشه مدعو شده اند.

***

فهرست هیأت خصوصی پذیرائی که مطابق تلگرام های مخصوص امان‌الله‌شاه غازی درترتیب پروگرام و انتخاب اشخاص و ملاحظات سیاسی مقرر بودند ازینقرار اند:

---

(۱) قصرعلیا همین قصرشورای وزیران است که قبلاً زین العمارت نام داشت وتاریخ مفصل دارد.

(۲) علیاحضرت والدهٔ ملکهٔ امان‌الله شاه غازی است واصل اسم آن محترمه (سرور سلطان) و ازسنه ۱۳۲۲ قمری بالقاب (علیاحضرت سراج الخواتین) سرافراز شده و ازجهت همین احترام بود که درمطبوعات عهد امانیه ملکه ثریا بلقب علیا حضرت یاد نمی‌شد و با لقاب شاه خانم مشهور بود.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

۱ـ محمد ولی خان وکیل مقام سلطنت (ولد ابو الفیض خان).
۲ـ سردار عبدالعزیز خان وزیر حربیه. (ولد سردار معاذالله خان).
۳ـ سردار نظام الدین خان منتظم عمومی وزارت امور خارجه و ناظم دربار شاهی و عضو هیأت انتظامیه (پسر سردار فقیر محمد خان شاغاسی ماسای علیاحضرت).

***

فهرست اعضای هیأتیکه در مقام یاوری شامل بحث و امور اداری نظامی ـ صناعتی و خدماتی بآنها سپرده بود از ینقرار اند:

۱ـ محمود خان یاور ملکی رئیس هیأت (ولد محمد شاه خان ایشیك اقاسی)

اعضاء:

۱ـ غلام محمد خان وردك سابق وزیر داخله.
۲ـ سردار محمد یونس خان رئیس بلدیهٔ کابل (نواسهٔ امیر دوست محمد خان).
۳ـ محمد یعقوب خان وکیل رئیس عمومی شورای دولت.
۴ـ سید شریف خان وکیل معین وزارت حربیه.
۵ـ سردار عظیم الله خان معین دوم وزارت امور خارجه.
۶ـ محمود خان معین دوم وزارت داخله.
۷ـ محمد اسحق خان معین وزارت معارف.
۸ـ حاجی محمد اکبر خان رئیس سرحدات.
۹ـ محمد نوروز خان لوگری رئیس تعمیر قصر دار الامان.
۱۰ـ صوفی عبدالحمید خان رئیس تعدیل صنایع و مطبعهٔ صکوك
۱۱ـ سردار فتح محمد خان رئیس نساجی.

۱۲- غلام محی‌الدین خان رئیس دائرهٔ احتفالات .

۱۳- فقیر محمدخان رئیس شرکت تجاریهٔ اسانیه .

۱۴- اسر الدین خان رئیس شرکت رفقای افغان .

۱۵- محمد سمیع خان قوماندان کوتوالی‌و لایت کابل .

۱۶- عبدالرحمن خان مدیر گمرك ولایت کابل .

۱۷- نورمحمد خان مدیر تحریرات و لایت کابل .

۱۸- محمدمهدی خان سر کاتب دار التحریر شاهی .

۱۹- عبدالواحد خان ترجمان وزارت تجارت .

۲۰- محمدحسن خان ترجمان مدیریت مستقلهٔ طبیه .

۲۱- غلام نبی‌خان مامور محاسبهٔ وزارت مالیه .

۲۲- عبدالله خان سر کاتب تمیز ثانی عدلیه .

۲۳- سید جلال خان وکیل ریاست بلدیه .

۲۴- لچمن داس وکیل ولایت کابل .

***

پیشنهاد سکهای متوطن کابل به مجلس استقبالیهٔ پادشاه غازی

در ایامی که ترتیبات پذیرائی اعلیحضرت امان‌الله‌شاه غازی مدنظر بود. سکهای متوطن کابل به نمایندگی تمام سکهای متوطن بلادوقصبات افغانستان، پیشنهادی به هیأت استقبالیهٔ تقدیم کرده گفتند که : ماسکهادر موضع مخصوصی از جاده‌های شهر جهت استقبال پادشاه‌غازی ترتیباتی ازطرف خود میگیریم وسپاسنامهٔ خود را قرائت می‌نمایم و وقتیکه متن‌سپاسنامه به مجلس قرائت شد

خیلی معقول و دارای احساسات گرم و وفادارانه واطاعت کارانه نوشته شده بود . اما چون هیأت استقبالیه مراسم پذیرائی را بوضع اجتماعی ومثل احساسات عمومی ملت افغانستان مد نظر گرفته بود ازمرام حزبیت معذرت خواست و هدایت داد که اگر آنان هدیه یی برای خیر مقدم تقدیم کنند ، مانند سائر مردم مانع ندارد . و این هدیه عبارت از تقدیم مضامین و مقالات بود .

***

خطابه یی وکلای ملت افغانستان بحضور امان الله شاه غازی در اولین سرحد هرات

درهفتهٔ اول ماه سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی بتقریب بازگشت پرافتخار امان الله شاه غازی از (۱۲) کشور آسیا و اروپا، بر وفق پروگرام مرتبهٔ هیأت استقبالیهٔ وکلای ملت درسرحد هرات، لایحهٔ خود را به نمایندگی از تمام وکلاء شورای دولت بعرض رسانیدند این لایحه که توسط عبدالحمید خان وکیل کابل (ولد سردار عبدالله خان توخی) قرائت گردید از ینقرار است:

«ای روان و حافظ شرف و شان، و باعث حیات جاودان ملت. مراجعت کامیابانه و معاودت قهرمانانهٔ اعلیحضرت شما را ازین سفر خیریت اثر بخاک پاك وطن مقدس تبریك ، و این تهنیت خوش مقدم شما را غنیمت دانسته افغانستان و تبعهٔ صادقهٔ شاهنشاهی شما ، احساس صمیمیت کارانهٔ صادقانهٔ خودمان را اظهار مینمائیم : وحضور اقدس شما را که علاوه برزحمات فوق التصور مان که از بدو جلوس میمنت مانوس تا ندر راه ترقی و تعالی و برتری مان در افغانستان متحمل شده بودید . و در این سفر دور ودراز

از هیچگونه فداکاری در راه ارتقاء و مدارج علیا و برای سعادت و نیکنامی ومعرفی مملکت فدایی خویش کوتاهی نکرده تکالیف ومشقات مزیدی را بر داشته اید . که همهٔ آن یکان یکان ما را ممنون و مرهون ساخته با دلهای مملو از عشق شما استقبال نموده با یك جهان فخر ومباهات میگوئیم : نه تنها حال ما درحال دارد این درخشانی باستقبالات استقبال ما هم روشنی دارد همچنانکه ذات شاهانه ، کامیابانه و موفقیت کارانه از ین سیاحت با قیمت خود مراجعت میکند. ما هم‌لله الحمد در اثر همان نصایح و الطاف مزید پدرانهٔ شما که در موقع وداع جانسوز خویش بما تلقین فرموده بودید. رفتار و یك سرمو از مقررات قوانین دولت متبوعهٔ ما که به تو جه شما حافظ حقوق و شرف ماوضع گردیده حیات ابدی ما را تأمین میکند تخلف و کجروی ننموده همواره عشق حقیقی شما را در دلهای خلوصیت منزل مان جاداده، دیدهٔ انتظار خودرا براه تشریف آوری تان دوخته بودیم . اینك که بدیدار فرحت بار حامی و محی خود نائل و کامیاب ودوبار ه چشمهای منتظر ما به قدوم میمنت لزوم تان روشن گردیده از ین راه از بهترین ایام مسعود تاریخی خود قرار داده و با ین عطیهٔ خداوندی شکر گذاریم .

مملکت بتو پادشاهی که استقلال وطن عزیز ما را با همت سکندرانه گرفته و شاهراه ترقی بزرگ بجانب عالم مدنیت در وسط آسیا برای وطن و تبعهٔ صادقهٔ تان گشاده و در مملکت مان بفرمودهٔ خداوند عظیم الشان امن و آسایش را مستقر و بر دوام ساخته و باقوانین انتظام و عدالت از رعایای صادقه بار گران عصرهای سابقه را بر داشته تأمین حیات ابدی مان را نموده یعنی مملکت ما را معمور و آبادان و رشك آورجنان ساخته اید. یك صمیمیت فوق العاده داریم .

ما ملت میدانیم که معارف در ساحهٔ درخت پرثمر ارشادات آن شهریار ترقی کرده تشکیلات دولتی که یک صرف اثر مخلد شماست .بوجود آمد ،بخوبی سیاست داخله نعمت ترقی و تعالی وسعادت ابدی را نائل شده ایم، بدرستی و راستی سیاست خارجه که از الهامات بیغایات شما ملهم گردیده حاصل شد باینطور یکه افغانستان امروزه در تمام دنیای متمدنه معلوم و همپایهٔ دیگر حکومت های قوی و معظم شده است .

نتیجهٔ زحمات و فداکاری های صادقانهٔ شماست که درین چندسال کم، با گامهای دلیرانهٔ تان ، ما ملت را از یك عالم مأیوسی باین پایهٔ بلند و مقام رفیع و ارجمند مدنیت نائل، و در عالم بشریت با ملل متمدن بزرگ دنیا برابر و همسر ساخته اید و درین سیاحت عالی تان که یگانه مقصد از ملاحظهٔ شئونات تمدن و معیشت زندگانی عالم مدنیت و اخذ حکمت و علم و معرفت برای تطبیقات مملکت مان بوده خیلی بیك وضعیت باشرافت نائل و کامیاب گردیده اید . که در اثر تطبیقات آن به مدت کمی مملکت عزیز مان باوج رفعت خواهد رسید. چنانچه تاریخ شمسی حرکت موکب خسروانهٔ تان که (سفر خیر قوسی ۱۳۰۶)وسو رخهٔ قمری آن که (فیض توکل ۱۳۴۶ ق) مشاهده میگردد. بهترین شاهد این مدعاست .و نیز مخصوصاً ما ملت از حضرت ملکهٔ معظمهٔ شاه خانم صاحبه که همیشه الطاف غمخوارانهٔ مادرانهٔ شان ما را مشکور و ممنون ساخته و در این سیاحت نیز زحمات بزرگی نسبت به ترقی و تعالی مان متحمل شده اند. و بان حامی حقیقی و پدر مهربان ممنون ی مان توأم پادر عرصهٔ مجاهدات گذاشته اظهار ممنونیت و تشکر نموده احساسات قلبی خود مان را بحضرت مقدسهٔ عالیهٔ شان تقدیم مینمائیم .

اعلیحضرتا ! ملت نمی‌تواند خدماتیکه ذات همایونی شما ابراز نموده اید فرداً فرداً شمار کنند . ازین رو دعا میکنم که خداوند کبریای متعال در سالها ی بی‌نهایت این ملت را ابزیرار ادت سنیه باقی داشته ذات اقدس همایونی شما و حضرت ملکهٔ معظمه را بمقاصد عالی‌تان کامیاب و حیات باعافیتی نصیب گرداند» .

(زنده باد اعلیحضرت غازی وملکهٔ معظمهٔ افغانستان)

تفصیل خبرورودموکب امان‌الله شاه

به‌سرحد هرات

بتاریخ شنبه (۲) سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی امان‌الله شاه از طریق کشور ایران به اولین خط سرحد هرات ورود فرمودند . هیأت مشایعت کشور ایران که تحت ریاست و زیر داخلهٔ آن کشور تا سرحد افغانی همراهی می‌نمود . مرخص شد حینی که پادشاه غازی وارد اولین سرحد هرات شدند.

در سرحد (طاق نصرت) را که از طرف حکومت و مردم افغانستان بطور خیلی عالی و پر مصرف برگذار شده بود، تبسم کنان نگریسته، وضع بی‌اعتنائی ازخود نشان دادند (که تفصیلش ضمن توضیح و حواشی و ملحقات این کتاب آمده است) .

هیأت استقبالیه یعنی میر محمد هاشم خان وزیرمالیه (ولدمیر عبدالعزیز خان) و عبدالحمید خان وکیل کابل در شورای دولت که به نمایندگی از طرف ماسورین دولت وافراد ملت افغانستان از کابل رفته بودند و محمد ابراهیم خان نائب الحکومهٔ هرات (ولد بابا محمد سرورخان بارکزائی) و قوماندان عسکری هرات و دسته های عساکروعدیی زیادی از اهالی حاضر و بایک جوش

و خروش فوق العاده از ورود موکب پادشاه و ملکهٔ افغانستان استقبال کردند . عبدالحمید خان توخی لایحهٔ خیر مقدم را قرائت نمود (که متن آنرا قبلاً از نظر گذرانیدیم) و بعد از آن میر محمد هاشم خان و زیر مالیه عریضه یی را که محتوی خلوصیت و عقیدت مامورین دولت و حکومت بود ، قرائت نمود . امان‌الله شاه غازی بعد از اندك توقف جانب شهر هرات حرکت نمودند.

از سرحد اسلام قلعه تاشهر هرات رواق های پذیرایی (طاق های نصرت) برگذار و در هر موضع بدو طرف خط سیر ، اهالی دیار هرات برای عرض تبریك وخیر مقدم حاضر شده بودند در این روز شهر هرات به یمنت ورود پادشاه وملکه ، بابهترین تزئینات مای آراسته شده بود وهمدرین روز از طرف محمد ابراهیم خان نائب الحکومهٔ هرات و خاندان آن عید ملی اعلان و در طول راه پانزده فردگاو را برسم خیرات درهر حصهٔ راه ذبح کردند ، اهالی هرات در ادای احترام و استقبال نهایت علاقه از خود نشان داده و جادهٔ شهر نو هرات راسر تا اخیر قالین فرش کردند و نه اینکه این کمك از طرف ادارات حکومت و یاتجار و سرمایه داران هرات ایفاء شده باشد ، بلکه تمام ساکنین شهر ازخانه های شخصی خودشان قالین های نفیس آورده بروی جادهٔ خط سیر پادشاه غازی پهن کرده بودند که این کار آسانی نیست و همچنان دکانداران دکاکین را مطابق رسوم باستانی آئین بندی و تزئین نموده نفایس ذیقمتی را بالای دکانها گذاشته و یك جشن خیلی پر شکوه ملی ترتیب داده بودند که در دورهٔ معاصر نظیر آن دیده نشده بود. و این زحمات را محض به شوق و ذوق خود قبول کرده بودند .

امان‌الله شاه چون دو روز در مرکز هرات توقف نمودند بزرگان هرات در دار الحکومتی اجتماع نموده و از طریق نائب الحکومه خواهش ملاقات

کردند. امان‌الله شاه گفت: چون ایام محرم الحرام و هم اینکه شدت گرمی زیاد است، هرگاه باچند نفر ملاقات نمایم اهالی مایوس میشوند. و هرگاه در محضر عام به‌سخنرانی ورید و وادید آغاز کنم سراسر موجب تکالیف اهالی میشود بناءً از طرف من بعموم سلام بگوئید که بنابر خستگی راه و هم اینکه وقت کم است و مردم حد بحد انتظار دارند، بیشتر در هرات توقف نمی‌توانم و رخصت می‌شوم. اما وعده‌ام و شما همینکه یکبار دیگر در فرصت مساعد بهرات می‌آیم و مفصل صحبت‌ها و ملاقات‌ها مینمائیم. برای اینکه به‌اهالی هرات تکالیفی عائد نگردد دعوت های ادارات و اشخاص را نیز نپذیرفت و فرمود که: من خلوص نیت مردم را بکار دارم و نه دعوت و هم اهالی خدمت مرا نسبت بخود توقع دارند که باید خدمتی بنمایم و برای اجرای همه مقاصد دولت و حکومت نائب الحکومه واعضای دار الحکومت آنجارا مخاطب قرار داده گفت که به‌اهالی هرات ابلاغ نمایند که در برج سنبله مع‌الخیر در کابل لویه جرگه برگذار میشود. و کلای انتخابی شما در هر خصوص دلائل و شکایاتی که داشته باشند میتوانند آزادانه بیان نمایند.

حرکت بجانب فراه وقندهار

امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا روز یکشنبه (۳) برج سرطان از مرکز هرات به‌فراه حرکت نمودند. از طرف اهالی بهترین مراسم پذیرائی پر شکوه بعمل آمد. بتاریخ (۵) سرطان وارد شهر قندهار گردیدند. و از طرف اهالی قندهار استقبال نهایت پرحرارت دیدند. پس از اندک استراحت بزیارت خرقهٔ شریفه و زیارت احمدشاه غازی رفتند و بغرض دید و وادید مامورین و اهالی و هم باحترام روز عاشوراد و روز در مرکز قندهار اقامت ورزیدند.

به (۱۱) محرم (۸ سرطان) عریضهٔ خیر مقدمی که از طرف هیأت وزراء و اهل دربار از کابل به قندهار ارسال شده بود، تقدیم گردید، این ورقهٔ عرض خیر مقدم بخط سید محمد ایشان الحسینی سر کاتب دائرهٔ تحریرات حضور و مجلس عالی وزراء نوشته شده و هیات وزراء امضاء نموده بودند. پادشاه غازی فرمودند: از مشاهدهٔ این امضاء ها همین دانستم که این دوستان باوفای صمیمی من الحمدلله تعالی حیات و صحت دارند و لذا خیلی محظوظ و مسرور شدم صحت و سلامت وجود این عده نفر را علی الخصوص برای خدمت بعالم دیانت واسلامیت و وطن مقدس از هر چه قیمت دار ترمیدانم»

حرکت بجانب مقر

در مقر بر حد فاصل ولایت قندلار و کابل (مطابق تقسیمات ملکیهٔ آنروز) محمود خان یاور ملکی وجنرال محمود سامی قوماندان قول اردوی مرکزی کابل با پنجاه نفر از جوانان مکاتب ویکدسته از عساکر حاضر بودند. در موقع ورود موکب پادشاه غازی صدای (زنده باد پدر وطن) از هر طرف بلند شده و دسته های گل را بجانب موتر حامل شاه و ملکهٔ افغانستان می پاشیدند.

محمود خان یاور ملکی (وکیل والی کابل) خطابه یی خیرمقدمی قرائت نمود که متن آن قرار ذیل است:

«اعلیحضرتا! خدا را شکرگزارم که این سفر دور و دراز را به کمال شرف و ناموری با ختتام رسانیده باز موکب اجلال شاهانهٔ شما این دیار هجران دیده را در کنف عطوفت شاهانه و وطن پرورانهٔ خود نوازش میفرمایند. به ورود مسعود ذات شاهانه که سرمایهٔ افتخار جاودانی و وسیله نشاط

و کامرانی است، بنام ولایت کابل مراتب تبریک و احترام عقیدت مندانه را بحضور مبارک عرض و احساسات عموم را ترجمانی نموده میگوییم:

همی آید مرا پی در پی از دل بر زبان تبریک
نمی دانم ز تشریفت چسان سازم بیان تبریک
ورود مقدمت را از زمین تا آسمان تبریک
بذات عالیت ای پادشاه نوجوان تبریک
صفا آوردی ای شاهنشه افغانیان تبریک

اعلیحضرتا ! این سفر بزرگ را که ذات همایونت محض راحت و سعادت ما اختیار و زحمات گوناگون آنرا برنفس نفیس گوارا نمودید . از چنان شاهکارهای بزرگ است که تاریخ عصر حاضر کمتر از ان سراغ میدهد. و فقط مخصوص دماغ عالی و فطرت توانای شما است. لله الحمد که به ارادهٔ خالصانهٔ خیرخواهانهٔ خویش موفق شده باسر بلندی و کامیابی مراجعت فرمودید. و دیده های اشتیاق منزل ما را بانوار دیدار فرحت بار خویش روشن نمودید.

این سفر هشت ماههٔ تان اگرچه پانزده ملیون ملت افغان را زیر بار افسرده ساخت اما موفقیت بزرگ را که در دنیای متمدن احراز فرموده و تجربیات مهمی را که برای وطن خود حاصل نموده اید، همهٔ آن مهجوریت های ما را تلافی خواهد نمود.

موفقیت عالی و بزرگ شما را در عالم بشریت دیده بر خود می بالیم. این همه ترحیب ها و پذیرائی های درخشانی که تلقی فرمودید همه حق مشروع و نتیجهٔ همت فرزانهٔ شما است.

ما نمی توانیم از عهدهٔ تبریک و ترحیب همچه سفر شاهانه که از شاهکارهای

نابغه هابشمار میرود، و تاریخ آنرا باآب زر ثبت و راق خود مینماید، برآمده بتوانیم. اگر جان های عزیز خود را نثار مقدمت نمائیم و به خون های خویش راه عبور تان را آب پاشی کنیم هنوز مدیون احسان شما خواهیم بود.

اعلیحضرتا! بیشتر ازین ذات همایونی را تصدیع شنیدن و انتظار کشیدن نمیدهم. کلام خود را خاتمه داده و از خداوند آرزو دارم که سالیان دراز بر مسند اقبال متمکن بوده ملت افغانستان در سایهٔ همایونت نائل همه سعادت های معنوی و مادی گردد. هکذا بحضور مادر مهربان حضرت ملکهٔ معظمه مراتب اخلاص و تعظیم عموم اهالی کابل را تقدیم داشته خوش آمدید میگویم وسلام وجودشان را از بارگاه ایزدی نیاز و مسئلت مینمایم».

امان الله شاه غازی و هیأت مستقبلین شان شب را به مقر گزرانیدند.

حرکت بطرف غزنی وشیخ آباد

بتاریخ شنبه (۹) سرطان موکب امان الله شاه غازی از مقر بطرف شهر غزنی روان شد. حین عبور از شهر غزنی، اهالی غزنی بدو طرف جاده اجتماع داشته مراسم سلام و احترام بجا آوردند. پادشاه غازی از موتر پیاده شده باچند نفر از موسفیدان مصافحه واحوال پرسی وچندنفر موسفیدرا به آغوش شفقت گرفته روبوسی نمودند و فرمودند که چون وقت کم است و اهالی در هر یک منطقه انتظار دارند. لهذا سلام و احترام مرابه همه اهالی برسانند. و بعد ازآن بطرف زیارات بابرکات غزنه دعا نموده بطرف ولایت وردک روان شدند.

در شیخ آباد وردک، محمد ولی خان وکیل مقام سلطنت باهیأت وزرای کابینه و یکعده از محصلات مکتب مستورات. برای پذیرائی

قبلاً حاضر شده بودند. محصلات مکتب مستورات در نطق خیر مقدم حضور ملکه ثریا گفتند. «ملکهٔ افغانستان جناب شاه خانم صاحبه، مادر معنوی ملت و مسئلهٔ حیات نوین جمعیت نسوان افغانستان میباشند».

حرکت بطرف شهر کابل

موکب امان الله شاه غازی و ملکه ثریا صبح یکشنبه (۱۰) سرطان باطنطنه و شکوه فوق العاده از دشت توپ میدان بطرف شهر کابل درحرکت آمد. در حین حرکت موکب از دشت توپ، یکدسته از طیارات (۱) افغانی استقبال واحترام نمودند دربند رارغنده اهالی ولسوالی پغمان استقبال واحترام نمودند امان الله شاه غازی از موتر فرود آمده باعده یی از بزرگسالان و محاسن سفیدان مراسم معانقه بعمل آورد و گفت: چون وقت کم است و اهالی کابل انتظار دارند و لهذا شما علماء و مو سفیدان از طرف من باسائر اهالی رسم معانقه

(۱) درین ساعت (۱۰) صبح از جملهٔ طیارات که بغرض استقبال پرواز کرده بودند یک عدد در ساحهٔ علی آباد نزدیک کاریز لوهانی سقوط نمود. چون به آهستگی فرود آمده بود فاصلهٔ کمی را طی کرده سرنگون گردید و اسااینکه باعث هلاکت انسان نشده و هم بدنهٔ طیاره پارچه نشده و آتش نگرفته بود. مردم خوش شدند. در حوالی ساعت (۱۲) هیأت تخنیکی بسواری موتر رسیده به بازکردن پروانه آغاز کردند

ونویسندهٔ این کتاب آن منظره رابه چشم سردیدم. و بعداً معلوم گردید که راکب طیاره محمد احسان خان قوماندان بود و از اثر تکان اندک تکلیف دیده بود. و اولین سقوط طیاره در کابل همین است.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

بجاپیا رید . و گفت : آنقدر فابریکه ها در این سفر خریداری کرده و وارد کردنی استم که انشاء الله تعالی بعدازین هیچ یك نفر در وطن عزیزمان بیکار نمی مانند.

چون عنقریب در پغمان آمدنی استم با شما برادران نم اهالی پغمان وسائر اهالی که در پغمان می‌آیند مفصل صحبت ها خواهم نمود. و ازایام مسافرت خود که این رنج و تکالیف را محض ازجهت راحت و سعادت شمامردم افغانستان قبول کرده ام . پوره شرح خواهم داد .واین وعده زودتر بجا خواهد شد. (انشأ الله تعالی)

طیاره ها بالای جادهٔ کابل ـ غزنین در حال پرواز دیده میشدند. و دراین روز شهر کابل بابهترین ترتیبات و تزئینات آراسته شده بود . درحصص قلعهٔ قاضی و قریهٔ انچی وسهتاب قلعه. بسیار ازاهالی قریه های قرب و جوار بغرض ادای سلام و احترام رسیده بودند . و آنقدر شوق و شعف بر سردم پیدا شده بود که حتی اطفال خورد سال بصورت مجموعی از قریه ها باطراف جادهٔ کابل ارغنده اجتماع و ازدحام نموده انتظار میبردند حین عبور موکب پادشاه و ملکهٔ افغانستان ازارغنده تاپل سوخته یک جوش و خروش عمومی و آواز های طیاره و موتربقدری زیاد که اهالی.

کابل و چهاردهی و پغمان نظیر آنرا بیادنداشتند.

در قلعهٔ محمد امین خان مرحوم پیوست بندر پل سوخته (جادهٔ کابل-قندهار) در داخل باغ محمد ابراهیم خان برای ساعتی استراحت نمودند. اما اینکه تمام اهالی شهر و شش کروهی کابل بکنار جاده صف بسته انتظار می بردند، ناگاه از جابر خاسته از طریق دارالامان که جادهٔ وسیع آن خط سیر تعیین شده بود، حرکت نکرده از بین قریهٔ ده بوری بطرف دهمزنگ روان شدند. از حدود همزنگ تا قصر دلکشا که صحنهٔ استقبال مرکزی تعیین شده بود از طرف ملت افغانستان طاقهای نصرت(۱)(دروازه‌های دولتی) برپا وشهریان کابل و اهالی شش کروهی که این روز را (عیدملی) نام گذاشته بودند، ازدحام داشتند. مامورین حکومتی و رسالهٔ شاهی و شاگردان مکاتب در میدان قصر دلکشا اجتماع نموده چشم براه بودند. ساعت ده صبح یکشنبه (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ ش موکب امان الله شاه غازی از میان امواج احساسات و نعره‌های ممتد زنده باد پادشاه غازی عبور نمود. واهالی یکدیگر را مانند مراسم روز عید، تبریک می‌گفتند. موکب شاهانه حینی که به میدانی مقابل قصر دلکشا

---

(۱) مطبعهٔ شرکت رفیق متصل جادهٔ عمومی واقع لب دریای کابل. بمناسبت ورود امان الله شاه غازی نظم آتی را بروی تکه نوشته برفراز جادهٔ ماشین‌خانه (خط سیر موکب پادشاه) آویخته بود:

ای آمدنت بهارا میدبیا وی درقدم تو عیش جاوید بیا
ظلمت کده یی بود بی رخت کابل ما در دیدهٔ ماچو نور خورشید بیا

شعر اثر طبع میر محمد حسین خان خطاط و این نظم و خط خوش خیلی ها جلب نظر می‌نمود.

رسید. در آنجا نیز از طرف عموم به‌گرمجوشی نهایت زیاد استقبال گردید.

پادشاه غازی بعد از قبول رسم سلام واحترام عمومی و ساعتی توقف. برفراز منبر خطابه‌بر آمدند. اولاً مراتب صمیمیت ملت خودشان را از خطابهٔ محمدولی خان وکیل مقام سلطنت استماع وسپس نطق غرایی ایراد فرموده بداخل قصردلکشا تشریف بردند. واین است متن خطابهٔ محمدولی خان وکیل مقام سلطنت:

«اعلیحضرتا! خداوند کریم را ستایش که نزهتگاه وطن را به‌فروغ قدوم مبارک اعلیحضرت غازی پذیرای نورگردانید وامروز این انجمن مارا به لوامع دیدار همایونی که منبع آمال و امانی است. آسودگی کرامت فرمود.

اعلیحضرتا! ذات والای شما در بهار افغانیت آن ابر رحمتی است که دوری آن سانو رستگان وادی مدنیت را به‌خشکسالی مهجوریت تهدید میکرد. لذا بسیار مسعودیم که باز به‌این سرزمینی که به‌آب شمشیر شهامت شما آبیاری و درسایهٔ مجد و اقبال افگنده قرین سرور و نشاط گردیدیم.

اعلیحضرتا! از یمن قدوم شما، از فطرت بلند شما، از فکر زرین شما، از همت اعلی شما، از مساعی خستگی ناپذیر شما، هر روز خطهٔ افغانستان و سالت افغان مظهر یك سعادت وافتخار تازه یی میشویم، و بهر موقع که نائل یك سعادت و خوشبختی شده‌ایم، چنان تصور کرده ایم که همین سعادت بلند ترین سعادت تاریخی مابوده‌است. ولی می بینیم که درسایهٔ فطرت ترقیخواه شما سلسلهٔ سعادات ساختم ناشده بعد از هر سعادت یك سعادت دیگر میرسد. و هر سعادت آتی قیمت‌دار تر از سعادت گذشته می باشد.

اعلیحضرت محض جلوس بر اریکهٔ شاهی در چنان موقع باریک و مدهش که تاریخ وطن نظیر آنرا یاد ندارد. اعلان استقلال افغانستان را بگوش عالم شنوانیده اند. و باهمت فرزانهٔ خویش تثبیت نمودند. در افکار عموم انقلاب اجتماعی تولید نموده پیر و جوان را تحت سائقهٔ فکر پیشرفت با یك جدیت و علاقه بر سر کار آوردند. چرخهای مندرس حکومت را که تناسب و توازنی نداشت و سمت حرکت آن هم معلوم نبود، یکطرف نموده چرخهای جدید متین در قالب تشکیلات عصری آن بکار انداختند.

از قانون که یگانه مدار تأسین حیات و ترقی فردی واجتماعی است، در وطن اثری نبوده قوانین و نظامات مقتضی بر طبق ایجابات محیط زندگانی ساوضع و تدوین فرموده بمعرض اجراء نهادند. افغانستان را که از سالیان دراز خارج جامعهٔ بشریت در کنج عزلت و بیخبری زیست داشت، به عالم معرفی کرده و علایق و مناسبات شریک جامعهٔ بشریت نمودند. برای معاینهٔ تاثیر واجراآت و تطبیقات این روح تازه و تشکیلات عمده و نظامات متین به نفس نفیس خویش غالب قطعات وطن را سفر کرده زحمات شاقهٔ این مسافرت را که عیان است، محض راحت سابر خود گوارا نموده و باین وسیله مرکز و اطراف را در تاثیر و تاثر از روح تجدد و ترقی یک سویه نمودند.

اکنون باسور فوق الذکر که نمونه یی از شاهکار های فطرت بلند اعلیحضرت است، چون بانظر دقت غور شود هر کدام آن بذات خود چنان امر مهمی است که نابغه های بزرگ و قائدین نامدار باکمال یکی از آنها هم موفق نشده اند. چنانچه عالم تمام این مراتب را تصدیق نموده و به حیرت رفته. پس اگرما هر یک ازین مجاهدات شما را سعادت یگانهٔ تاریخی

خود بدانیم درفکر خود خطا نکرده ایم . بازدیدیما که به تعقیب این سلسله ازفکرنابغهٔ شما سفکورهٔ تازهٔ سفر اروپا به‌عزم مطالعهٔ تمدن آن وآوردن‌ارمغانهای نوی ازآن‌دیار . برای تعالی و بختیای سابر و زنمود.

این سفکورهٔ شاهانه‌چنان‌سفکوره‌یی بود که بخاطر کس نمی گذشت . و فرضاً‌اگر کسی‌تصور سینمود صعوبات‌متنوعهٔ داخلی و خارجی را در راه آن‌سیدید. امابازذات‌باعزم‌وا ستقامت شماتمام صعوبات داخلی و خارجی این مسافرت‌را بفکر رسای‌خویش‌سهل نموده‌چنان هدایات کافی دائر به تدویر چرخهای حکومت‌به ساسورین ،و نصایح و وصایای اخلاقی و اجتماعی راجع بحفظ شئونات قوسی به‌سلت خویش‌ارشاد و نیز یک پروگرام سکملی برای سیر و حرکت شاهانهٔ خود ترتیب فرسودند که‌ازثمرات آن‌به‌این روزفیروزتاریخی که انوارسعادت‌ازهرطرف برسا سی بارد و دنیا ساراتبریک سیگوید ، نائل شدیم.

اعلیحضرتا ! سربلندیها - ارجمندی ها - تکریمها - تمجید ها - و تحسین هایی را که‌درسایهٔ‌این‌مسافرات شما، ساسلت افغان نائل شد یم ، اززبان عالم شنیدیم . و تاریخ‌قرن حاضرآنرا ثبت اوراق خود نمود . امانتایج سطالعه و افکاردرسایهٔ همای مساعی خستگی ناپذیر شما که مخصوص ذات و الای شماست،ازین روزبه بعد یکی بعد دیگری دیده و از ثمرات شیرین آن شاد کام سیشویم . و ازهمین روز پابه‌دورهٔ عالی تر زندگانی سیگذاریم ، وعنوان تازه درتاریخ سفاخرت‌سا گشاده سیشود.

اعلیحضرتا ! آثاربزرگ‌وشاندارذات شاهانه بر صحایف وطن حق شناس

اعلیحضرت طوری بپایه‌داری نقش شده که زمانهٔ فراموش کار هم بهزاران سال از حک محو آن عاجز است. و کافهٔ ملت ـ عسکر مامورین ـ فلاحین و تجار ـ اعلیحضرت را روح و روان وطن خود می شناسند. و محبت اعلیحضرت را عمیق‌ترین حجیرات دلهای پر حمیت خودجای داده‌اند. و در ایام غیاب ذات شاهانه بجز شوق دیدار سعادت بار همایونی ذکر و فکری نداشتند. و در عین زمان با این همه اندوه مهجوری برونق هدایات و وصایای ملوکانه باکمال جدیت و صداقت در تعمیل آنچه ذات شاهانه به آنها فرموده بودند، کوشیده اند. و برای اجراء افکار و ارادات تازه که اعلیحضرت باخود آورده اند و سعادت ملت و وطن در آن مضمر است، باجمیع قواء مادی و معنوی تاریختن آخرین قطرهٔ خون خویش حاضر اند.

اعلیحضرتا! ما این افتخار و فیروزی امروزی را که نصیب هیچ یکی از شاهان شرق نشده بذات همایونی و برای خود تبریک میگوئیم و از حق تعالی (ج) ازدیاد آنرا درسایهٔ وطنخواهی اعلیحضرت باکمال خشوع نیاز مینمائیم.

اعلیحضرتا! احساسات صمیمانه، اخلاص و عقیدت خودها را بحضور حضرت ملکهٔ معظمه که شریک مساعی اعلیحضرت اند، و دراین مسافرت طولانی به معیت اعلیحضرت زحمات زیادی را متحمل شدند، و ازمتانت فکری و کیاست عصری خویش نام عالم نسوان افغان و بلکه زنان شرق را بلند نمودند. و بفکر رسا و قریحهٔ فطری بسی از مسائل غامضهٔ اجتماع عالم نسوان شرق را به پیش مفکرین ومحررین عالم تجدد و تمدن حل و توضیح کرده با لمقابل مورد تحسین و تمجید آنان گردیدند، عرض مینمائیم.

اعلیحضرتا ! بیشتر ازین ذات همایونی را به انتظار نگذاشته کلام خود را بدعای طول عمر و ازدیاد توفیقات و برکات و سرسبزی نهال آمال و امانی اعلیحضرت خاتمه داده میگوئیم:

زنده باد اعلیحضرت ازسفر رسیدهٔ ما ـ پاینده باد شوکت و جلال افغانستان » .

* * *

نطق امان الله شاه در میدان

قصر دلکشا ـ کابل

«ملت عزیز و با وفای من ! الحمد لله که باز شما را به عافیت می بینم.

گرچه در این سفر ازفراق شما بسیار متالم شدم

و لی صد شکر که تپیدن های آخرین دل، موجب وصال گردید ازاینکه ازگریه خود داری نمی توانم معافم کنید .

من مثل یک عاشق شما هستم . نه تنها عاشق شما بلکه عاشق یک ذره خاک افغانستان میباشم . درین مدت هشت ماه جدائی شما طوریکه گفتم خیلی بالایم سخت گذشت که حق تعالی بکس نصیب نکند. بااینکه هرساعت شما بخاطرم بودید ، و الله هر لحظه مرگ را از دوری شما بهتر میدانستم. بااین هم شکر میکردم و خود را تسلی میدادم و باخود میگفتم : برای که زحمت می کشم ؟ برای ملت شیرین خود. برای که در تلاش هستم برای ملت باوفای خود .

روز وداع باشما اگرچه خود را ضبط کرده نمی توانستم ، مگر باز هم بسیار کوشش نموده خود را ضبط می نمودم .تا شما حس نکنید که این

سفر اروپا مجبوریت است. زیرا اگر مجبوریت نمی بود بادیدهٔ اشکبار وداغ نمی کرد. حال آن مذاکره ختم شده و الحمدلله در هر جاکه رفتم پذیرائی های شانداری دیدم و هرکدام از در محبت و عزت پیش آمدند. من همهٔ این احتراماترا که دیدم از همت شما ملت عزیز خود میدانم ورنه بسیار ازسیاحین و پادشاهان حتی از خاندان خودم نیزکه در خارج رفته اند مورد این همه احترامات نشده اند. لذا خداوند خودرا شکر کرده برای شما ملت باوفای خود حیات دائمی آرزودارم. نسبت به وعده یی که باشما کرده بودیم تماماً وعدهٔ خودرا وفا کرده بر طبق عادت قوسی و ارشادات مذهبی رفتار داشتیم و الحمد لله نام بلند شما امروز در عالم بلند تر شده و آنچه که دشمنان شما به شما نسبت میکردند اول از حاصل نمودن استقلال و بازبه این سفر اروپا تمام آن برطرف شد. واکنون همهٔ دنیا بدوستی شما امیدوار و از دشمنی هراسان اند. درینصورت خوشا بحال من که مانند شما ملت وفادار باهمت و شجاع دارم که تمام هستی و موجودیت خودرا برای ترقی نسل آیندهٔ خود نیز نذر کرده اند.

و باز از همهٔ شما تشکر میکنم که در حین سفر من یک واقعه در بین شما پیش نشد که بواسطهٔ آن نزد دشمن های خود اگر چه دشمن نداریم اما آنانکه بعض سخن هامیگویند خجالت میکشیدم. بلکه از محبت های بسیار خود و از اوضاع وفاکارانهٔ تان که در زمان غیاب من ابراز داده اید، ممنون و مسرور شده ام. بالمقابل از خداوند خود آرزو دارم که شما را در دین و دنیا نیک نام و کامیاب داشته باشد.

گرچه میدانید: (مشک آنست که خود ببوید نه آنکه عطار بگوید). بازهم قدری برای استحضار شما عرض میکنم. سر اکه شما به اروپا فرستادید

بنابر ذوق خود شما بود چنانچه وکلاء و مجلس وزراء، رای دادند و فکر خود من هم درین مفکوره باشما موافقت نمود. و در اثر آن سیاحت اروپا را نمودم تا ازآنجا چیزهایی را که برای ترقی ما مناسب باشد و بتواند ما را بیک پایهٔ بلندتر برساند. بیاورم و روی کار گذارم. اینک چیزهایی که بنظرم مفید ثابت شد و توانستم آوردم که تفصیل آن امروز ممکن نیست و در مجلس‌های آینده که شما را می بینم بیان خواهم نمود.

برای اطمینان خاطر شما میگویم. در دنیا ممالکی که بعض چیزها دارند باین فخر می کنند. اگر چه هیچکدام آن احتیاج خود را پوره نداشته و محتاج بدیگری است. مثل یکی معدن تیل دارد، و دیگری معدن سنگ ذغال دارد و هکذا هر کدام یک چیزی دارند و بآن فخر می ورزند. الحمدلله در افغانستان تمام آنها موجود است. آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری خدای مهربان ما طوریکه زمین مقدس افغانستان را در موقعیت نسبت به دیگرها امتیاز داده و آب خوشگوار آنرا که همه قوت‌ها از آن است. بما عطا کرده و همچنان بداشتن معادن بی‌شمار مانند معدن تیل - ذغال سنگ طلا - نقره - مس - لاجورد - لعل یاقوت - زمرد - جنگل‌ها - از تمام ممالک ممتاز گردانیده، اما چیزیکه شما کم دارید علم است. اگر عالم شدید گمان میکنم بهترین ممالک بشمار خواهید رفت. لهذا شما را در آموختن و عرفان توصیه میکنم. تا میتوانید کوشش کنید، اولا خود را در مکاتب برای تحصیل علوم و فنون داخل نمائید.

ملت عزیزم! بهمان عزمیکه کرده بودیم، الحمد لله امروز کامیابانه از سفر اروپا واپس آمدم اینک از شما وعده میخواهم که با من متحد و

یکلست شده برای ترقی وطن عزیز خود اگرچه ریختاندن خون باشد حاضر باشید. من باشما وعده میکنم که برای رسیدن بمقاصد خود که ترقی این وطن عزیز وملت فداکار من است تارمق آخر از حذر بود در بریختاندن خون خود آبیاری این را مینمایم و امید دارم اول بلطف خدا و بازا زهمت شما وبازوی خود، این مملکت را به بلندترین پایه های ترقی برسانم. لهذا بالمقابل ازشما وعده میگیرم که برای ترقی ماهر گونه سوانع و اشکالی اگر پیش شود، آنرا بهرطوریکه باشد دفع نمائید.

دنیا درسایهٔ زحمت پیش میرود، تمام دنیاآسایش را ترک داده زحمت برای خود گرفته‌اند. ازما کرده زیادتر کوشش مینمایند. مانباید جلد جهدرا ازدست داده برای ترقی این خاک پاک وطن کوشش نکنیم خداوند مارا توفیق عنایت کند تادر اثر زحمات وکوشش خود این وطن را یک وطن مترقی بسازیم.

اگرچه آرزو داشتم دیده های همهٔ شما را ببوسم. چون برای شما تکلیف میشود مانند روز وداع ازطرف همهٔ شما ازهرطبقه به بوسیدن روی یکنفر اکتفا ورزیده بدربار خداوند خود اینکه شما را با صحت دیدم شکر میکنم ».

* * *

دعوت درقصر دلکشابا فتخار ورودپادشاه غازی

شام یکشنبه (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ ش، دعوتی ازطرف حکومت درقصر دلکشا برگذار گردید. عموم وکلای ملت وماموریین و صاحب‌منصبان ملکی و نظامی و روشناسان شهر کابل حضور بهم رسانیدند.

دعوت وزارت معارف

بتاریخ دوشنبه (۱۱) سرطان بساعت (۴) و (۳۰) دقیقهٔ عصر . وزارت جلیلهٔ معارف بافتخار ورود پادشاه غازی ازسفر اروپا .در قصر شهر آراء دعوت ترتیب داد. پادشاه غازی تشریف آوردند. ابتداء یکدسته از اطفال ترانهٔ خیر مقدم خواندند .و چندتن از محصلین با نظم ونثر نطق ها ونشیده های خیرمقدم بعرض رسانیدند . پادشاه غازی نیزنطقی ایراد فرمودند.

دعوت وزارت حربیه

شام دوشنبه (۱۱) سرطان وزارت حربیه بافتخار ورود اعلیحضرت پادشاه غازی دعوت ترتیب داد . پادشاه غازی تشریف فرما گردیدند .سردار عبدالعزیز خان وکیل وزارت حربیه نطق خیر مقدم بعرض رسانید. در ختم یکدسته سربازان درمیدان قصر وزارت حربیه ترانهٔ استقبالیه بزبان پښتو بااتن ملی اظهار سرور و شادمانی نمودند .

دعوت مکتب مستورات

شام دوشنبه (۱۱) سرطان ازطرف مکتب رشدیهٔ مستورات، بشرف معاودت ملکه ثریا دعوت ترتیب داده شد .ملکه ثریاو محترمات همسفر شان و سائر محترمات افغانی در دعوت اشتراك داشتند .

دعوت از طرف ریاست بلدیهٔ کابل

بافتخار ورود امان‌الله شاه غازی

سه‌شنبه (۱۲) سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی بافتخار ورود امان‌الله شاه غازی از طرف شهریان کابل دعوتی در باغ بابر شاه ترتیب وسیلهٔ عمومی از ساعت (۹) صبح تا (۴) عصر برگذار گردید.

سردار محمد یونس خان رئیس بلدیهٔ کابل خطابه یی از طرف اهالی شهر کابل و ریاست بلدیه قرائت و مراتب خلوصیت و عقیدت شهریان کابل را به حضور پادشاه غازی اظهار نمود و گفت: «ترتیب این دعوت خیلی مجلل و نهایت پر جوش که مطابق به آخرین حد توان و منتهای شوق و ذوق اهالی شهر کابل بدین تقریب سعید بازگشت سفر کامیابانه صورت گرفته است، خود ثابت میکند که مردم اعلیحضرت معظم غازی خود شان را تا کدام اندازه دوست دارند».

ریاست بلدیه، از طرف اهالی شهر کابل قبولی مبلغ پنج لک افغانی را بنام خیر سفر و ورود پیشکش نمود. پادشاه غازی قبول نفرموده و گفت: «بر علاوهٔ اینکه مبلغ مذکور را نمی پذیرم. اینک مبلغ یک لک افغانی از عین ـ المال خودم نیز بریاست بلدیه اعطاء می‌نمایم، تا چهل هزار افغانی بصورت نقد بفقراء و مساکین کابل داده شود. و شصت هزار افغانی آنرا ریاست بلدیه باسور خیریه صرف نماید». و بر اساس همین مبلغ موسسهٔ خیریه وامدادیهٔ ملی ایجاد و اخیراً به سره میاشت تبدیل گردید.

باریابی وکلای ولایات قریب کابل

بحضور امان الله شاه غازی

هیأت های وکلای مستقبلین ولایات قریب کابل که برای پذیرایی در شهر کابل حاضر شده بودند، در قصر دلکشا انتظار باریابی حضور را داشتند. امان الله شاه غازی حین ورود اولتر در همان اتاقی که مردم سلیت هزاره و سلیت پښتون سمت جنوبی حاضر بودند، تشریف بردند. اهالی سلیت هزاره لایحهٔ خیر مقدم بحضور قرائت نمودند.

وکلای سمت جنوبی (ولایت پکتیا) خواهش نمودند که مردم سمت جنوبی خیلی انتظار می برند اگر ذات شاهانه، یکمرتبه به سمت جنوبی تشریف فرما شده مهمان آن جمعیت ملت خود شوند.

امان الله شاه غازی فرمودند: «البته می خواهم به سمت جنوبی و کذا به سمت مشرقی نیز بروم و انشأ الله تعالی خواهم رفت. ولی فی الحال وقت را معین کرده نمی توانم مگر رفتنی هستم. وکلای سلیت هزاره خواهش نمودند که اگر ذات شاهانه دعوت مردم هزاره را در کافهٔ ولی(۱) قبول فرمایند،

---

(۱) «کافهٔ ولی» نام عمارتی بود که محمد ولی خان وکیل مقام سلطنت آنرا بسر مایهٔ شخصی خود در نزدیک حویلی نشیمن خودش در چهار راهی سمت جنوب بارگ کابل تعمیر کرده و از اول سال ۱۳۰۷ شمسی بنام خود «کافهٔ ولی» نام گذاشته بود. عمارت مذکور از اول سال ۱۳۰۹ شمسی بنام هوتل کابل تبدیل و در سال ۱۳۲۴ شمسی تخریب و بجایش عمارت جدید هوتل کابل ساخته شد. هوتل کابل حالیه ساحهٔ حویلی محمد ولی خان و هم عمارت(*)

موجب افتخار شان خواهد بود . امان‌الله شاه غازی با کمال میل دعوت را قبول نموده و از ملیت هزاره تشکر نمودند . سپس به اتاق های دیگر تشریف برده از هر جمعیت از هر فرد باز دید و احوال پرسی و اظهار محبت فرمودند. و در مجموع سخنرانی ها این مطلب را تکرار می نمودند که من برای راحت و سعادت شما ملت که زود تر به مراحل ترقی و کامیابی برسید ، همه رنج و تکالیف سفر را قبول نموده ام .

دعوت وزارت امور خارجه

شام سه شنبه (۱۲) سرطان در قصر ستور دعوت خیلی پر شکوه بعمل آمد. تمام رواق ها ودهلیز ها به اقسام سلاح های تاریخی افغانستان تزئین گردید. در این دعوت رجال حکومت و هیأت کور دیپلوماتیک اشتراک داشتند امان‌الله شاه تشریف فرما گردیدند .دعوت به ساعت یک بجهٔ شب خاتمه یافت ترتیبات این دعوت خیلی ها جالب نظر و پادشاه نهایت خوش و مسرور گردید.

جشن عید ملی

بافتخار تشریف آوری امان‌الله شاه غازی در شهر کابل سه شب و سه روز جشن عمومی بنام عید ملی از طرف ادارات رسمی و اهالی شهر برپا شده بود. جشن (عید ملی) شام چهار شنبه (۱۳) سرطان خاتمه یافت .

(*) کافهٔ ولی را احتوا کرده است کافی ولی در عهد خود یک عمارت و رستورانت آبرومند و عصری کابل بود .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

مفصل ومختصر سیاحت نامهٔ امان الله شاه

از قرار بیان خودش

امان الله شاه غازی، شام پنجشنبه (۱۳) سرطان مختصر مضمونی بقلم خود نوشته در دسترس ارباب ادارات دولت سپردند و مختصر آنرا بتاریخ یکشنبه (۸) سیزان سال ۱۳۰۷ شمسی در پهلوی قصر ستور (وزارت امور خارجه) در محضر مامورین دولت و متصدیان مکاتب نیز قرائت نمودند که اینک عین متن تقدیم میگردد:

میخواهم بشما عموم برادران عزیز هموطن خود از احوال مسافرت خود بیان کنم تا شما وهمه برادرانم متوجه باشید که امان الله برای چه به ممالك خارج رفت. موضوع و غرض رفتن من به ممالك خارج به همهٔ شما که اهل ادارات دولت هستید، تااندازه یی زیاد معلوم است زیرا که پیش از سفر خود در جلسات بیان کردم و شما تائید فکر من نمودید و چنانچه در روز چهارشنبه (۸) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی در روز اول سفر خود در محضر عموم بیان کردم. فکر رفتن اروپا و ضرورت این مسافرت طولانی برای من از مجلس عالی وزراء دولت پیدا شد. البته شما اهل خبرت بهتر میدانید که مقصد از ین سیاحت دیدن ترقیات علمی و اظهار دوستی با دول دنیا بود. که دنیا از احوال و اوضاع افغانستان پوره خبردار شود، و ما از اوضاع دنیا بطوری که لازم است، مفصل معلومات حاصل کنیم میدانید که در دنیا به تنهایی زندگانی کردن خیلی دشوار است انسان باید مراودات و علاقه با همه دول پیدا کرده و در جامعهٔ بشری و بین المللی و بین الدولی، حیات خوب مطابق ایجابات این عصر علم و فن جدید بسر ببرد.

اروپا امروز مرکز ترقیات مادی دنیااست. مسلم است که ما در دین مکمل و پاك خود به تقلید هیچکس احتیاج نداریم و بقدسیت دین اسلام خود از همه مردم بهتر دانسته ایم و ایمان کامل داریم. اما در قسمت معاملات دنیایی باید همان مرکز ترقیات مادی دنیارا تقلید نمائیم.

من از پنج سال بود که این خیال را داشتم و مساعدت بخت را انتظار می کشیدم تا کارساز شوم که برای این ملت عزیز خود از طریق یك مسافرت طولانی که هر چند موجب زحمتم شود خدمتی بکنم تا آنکه بهمین عزم بالجزم خدمت بوطن مألوف و اما بفتوای خود شما که این مسافرت را با مصارف آن پسندیدید و اجازه داده تاکید کردید. رفتم - گشتم - دیدم و بخود معلوم کردم و بشما معلومات میدهم که هر ملك و هر جای و هر چیز نیك و بد دارد. پس انسان عاقل را لازم است که از خوب آن استفاده کند و از بد آن عبرت بگیرد و هم میخواستم برای معارف وصنایع افغانستان خدمت کنم. پس اکنون مطابق آنچه که تاحال چند بار شرح داده ام الآن باز هم میگویم باید به بینم که کامیاب شده ام یانه؟

(بطرف نقشهٔ دنیا که عقب سر پادشاه غازی برتخته آویخته و در همین روز نیز حاضر و خط مسافرت پادشاه غازی بدان بقلم خودش علامت گذاری شده بود فرمود که):

سفر طولانی مرا در شهر های خارج از روی این نقشه زود تر فهمیده

میتوانید. روز اول که از کابل برآمدم گریه های شمارا فراموش نمی کنم (۱) همچنان وداع اهالی قندهار خیلی مرا متاثر ساخت زیرا که کمال احساسات محبت وعزیزدوستی ازخود اظهار میداشتند. در خاک هند، پذیرایی حکومت و ملت هندمرا مسرور ساخت. حتی از تصور من بلند تر بود حتی بسیار نفری را دیدم که بدرد محبت اسلامی از شدت گریه ضعف می کردند. هکذا در کراچی و بمبائی هم بدرجهٔ افراط علاقه و صمیمیت نشان دادند حتی گبر ها و هندو ها و سائر فرقه های هند بانتهادرجه ابراز احترام و علاقه مندی می کردند.

از بندر ساحلی بمبائی باجهاز راجپوتانه به بحرداخل شدیم جهاز مذکور از طرف حکومت هند مخصوص برای مسافرت ما تعیین شده وحقیقتاً تمام لوازم آسایش ما دران تهیه شده بود. مسافرت بحری ما خیلی خوش گذشت ور استی این است که در مسافرت بحری هر کس وقت خوش میگذرد.

مشروط به اینکه با مسافرین جهاز یک رفت و آمد و صحبتی پیدا کرده در میدان های کوچک بازی که در جهاز میباشد، شامل بازی شود. و این یاد داشت هارا فقط بجهت تشویق دیگران که از مامورین ادارات دولت ویا طلبهٔ معارف که مع الخیر بعدازین به مسافرت ممالک خارج نائل شوند. تکرار می کنم و تفصیل میدهم. یعنی بعداز سفربحری از بمبائی به عدن و پورت

---

(۱) بروز (۸) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی در چمن قصردلکشا کابل حینی که امان‌الله شاه غازی در محضرشهریان کابل، کلمهٔ وداع را بزبان آورد از تمام حاضرین ملکی و نظامی غریو گریه بر خاست. و این حرف کاملاً حقیقت دارد. (دعزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

سعیدو از آنجا به‌مصر رسیدیم . حکومت مصر هم‌خصوصاً ملت مصر بمثل افغانها بمن صمیمیت نمودند .و یقیناً که عالمترین ملت های شرق مصر است. زیرا که مدارس اسلامی آنجا سوابق نهایت زیاد دارد . وعلم درتمام طبقات جامعهٔ آن تعمیم گردیده‌است . و مدنیت خود را قدم بقدم به پهلوی علم پیش برده اند ، و به آثار قدیم و جدید خود بسیار قدر میدهند مصری ها امروز تا یك درجه الحمدلله تعالی استقلال دارند وبهمان استقلال خود باید تاحد زیاد خوش باشند و کوشش بکنند که بیشتر استقلال کامل خود را تحصیل نمایند. و این وابسته بعزم و اتفاق مردم مسلمان مصر است و همهٔ این پیروزی ها بدست خودشان است که از راه اتحاد با همی زودتر کامیاب شده میتوانند .

در مصر همه آثار عتیقه را دیدیم از همه عجیب تر آثار لوکسور بود که تقریباً مرکز آثار عتیق و مقابر فراعنه است. من در لوکسور آثار عتیق افغانستان را دیدم که :لاجورد افغانستان در گردن توتون خاتون یکی از فراعنهٔ مصر بود . و تاریخ پنج هزار سال قبل را نشان میداد. و از ین معلوم میشود که پنج هزار سال قبل هم افغانستان تجارتی با مصر و ممالك دیگر داشته است .

بعد از ان از مصر وداع نمودم و از ملت و حکومت مصر بسیار خوش بودم در این دیدن مصر یك فایدهٔ دیگر نیز حاصل شد که سابقاً حجاج افغانی ما بر اه

دو رو در ازمیر فتندامانز دیکترین راه‌ها که به‌اقتصاد هم‌خیلی برابر است،
از هرات به‌مشهد و از راه بغداد به حجاز است (۱) .
از قاهره به‌اسکندریه‌و از آنجابایك جهاز ایتالوی بناپول رفتم از آنجا
به اروپا رسیدم .

ملت ایتالیاباس‌محبت خوبی‌نشان دادخصوصاًشاه بیدارآن‌وخاندان شاهی
ایتالیا بسیار ابراز دوستی نمودند. وکارهائیکه‌من در ایتالیاانجام دادم
از ینقرار است : اول : بسیارسعی نمودم‌محبت‌ملت‌عزیز خودرادر آنها
قائم کنم ، توپ‌ها- موترهای‌اطفائیه-موترهای‌سواری- خریداری
نمودم . یکعده اطفال مارا حکومت ایتالیاقبول کردند که‌بسیت و پنج نفر
طفل‌را مجاناً برای تعلیم قبول کنند. یقین است که‌من در تمام کمك‌ها و
محبت‌ها بیشتر چیزی را که‌خوب میدانم همین‌است که‌اگر کسی‌بمن یك
ملیون پوند بدهد خوش نیستم که در مقابل‌آن اولاد مرا تعلیم بدهد .

در ایتالیا تمام سفرای افغانستان غیر ازایران‌در نزدم‌آمدند‌وهر یك از
سفرای خودرا بکاری مأمور نمودم . وقدری‌باایشان کار کردم‌و دو
سفیر سابق‌محمدنادرخان که‌طبیعتش خوب نبود و محمدهاشم‌خان‌و شاه‌ولی‌خان
هم‌آمده بودند .

در ایتالیا خریداری های زیادنمودم که‌تفصیل آنرا بشرح جداگانه بشما
ارائه خواهم کرد .و ازحکومت‌و مردم آنجا صمیمیت و علاقمندی‌بسیار
خوبی نسبت به‌خود و ملت عزیزم دیدم و از کشورشان خارج شدم.

---

(۱) پادشاه غازی‌در اینجاشرح بیشتر نداده‌اند،اما از ین‌اشارت‌معلوم‌گردید
که‌در همان وقت موافقتی در این خصوص حاصل شده است .
(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

چندشهر را هم که بنام های: یلان- تورینو- زنو- شناخته میشود بر حسب ضرورت های تخنیکی سیاحت کردم که اینک در نقشه معلوم میشود خط سیر خود را نمایان کرده ام.

بعد از ان بخاک فرانسه رفتم. در سر اسم پذیرایی من هر یک مملکت سعی فراوان نمودند که تفصیل آن همه وقت زیاد میگیرد. در هر جا که رسیدم برای ملت و مملکت عزیز خود افغانستان کار کردم. حکومت و ملت فرانسه فوق العاده محبت نمودند، حتی وزراء و رئیس الوزراء یکایک با من آمده کار و ابراز محبت و دوستی می نمودند.

در فرانسه آرزوی بیشتر من خریداری سامان و لوازم کار آمد دولت وخاصتاً وسائل تعلیمی و شناسایی علمی هر دو کشور بود.

نیس- مارسلز- پاریس- لیون- را دیدم. توپ های کلان و تانک خریدم. مقاوله عرفانی نمودم. در این قرارداد. و زیر معارف فرانسه (موسیو هریو) خیلی همراهی نمود. ماشین های شیر و سکه وحفظ میوه و رادیو و توپ و تفنگ تهیه نمودم. من از ملت نجیب فرانسه بنا به همکاری های علمی و تخنیکی اش با دولت افغانستان متشکرم.

از فرانسه به بلژیک رفتم. حکومت و ملت آن پذیرایی و محبت خوب نمودند. بلژیک پادشاه خیلی بیدار وفعال دارد. ویک شخص بسیار زحمت کش است. و میگویند در موقع محاربه با عساکر وطن خود دوش بدوش در میدان جنگ حاضر بوده بمقابله دشمن می پرداخت. و میگویند که ملکه آن در میدان جنگ نوریس پرستار زخمی ها بود. و افراد عساکر خود را که مجروح میشدند خود شخصاً پرستاری میکرد. و این یک حس بسیار عالی بود که حتی درد دلگلوی من خیلی همدردی میکرد.

بلژ یک یک مملکت تازه تشکیل شده است. یک قرار داد عرفانی به بلژیک هم نمودم. از آنجا به سویس رفتم. زیرا سویس را از حیث مزایای طبیعی خیلی تعریف میکردند.

در اروپا که رسیدم، بدیدن سویس خیلی مشتاق بودم زیرا شنیده بودم که کوه های بلند آن به کوه های وطن عزیزم افغانستان شباهت دارد. و بدیدن کوه های بلند آن فقط به شوق وطن خود خیلی ابراز شوق و مسرت میکردم تا اگر زودتر به بنیم و وطن عزیزم در نظرم جلوه کند. وقتی به سویس رسیدم واقعاً دیدم که به افغانستان عزیزم میماند و حقیقتاً که دست صانع بیچون آنجا را مانند افغانستان زیبا ساخته است در سویس رحمت الله راجراحی نمودند. بعداز چندی که مهمان رسمی بودم، چون دیدم حکومت آنجا ایام رسمی مرا قدری دراز گرفته اند، لهذا آنرا کوتاه کردم. تا قدری بی تکلیف سویس را اسیر کنم. با سویس یک عهدنامه هم عقد شد و به اتحاد پوستهٔ بین المللی هم داخل شدم. تلگرام بین المللی هم در پاریس فیصله شده از سویس به جرمنی رفتم و شهر های: دریسدن ـ لایپزیک ـ برلین ـ را اسیر کردم.

حکومت و ملت جرمنی با من فوق العاده رفتار دوستانه نمودند. دفعهٔ دوم در جرمنی بواسطهٔ جراحی گلوی خود ماندم. امادر زمانیکه من به شفاخانه تحت علاج گلوی خود مانده بودم. رفقای سفر خود را بکار های خریداری اشیا وسامان مورد ضرورت مملکت خود مشغول نموده بودم، تا در اثر چند روز مریضی من وقت آنها ضایع نگردد. و شرط هم همین بود که اگر رفقای سفر من کارها را تعهد نمی کردند و به ذمت نمی گرفتند من از جراحی گلوی خود با تکلیفی که داشتم منصرف میشدم. زیرا که صحت گلوی من در دهای وطن

عزیز مرا درسان نمی کرد. و مقدمات کار را رفقای من تا هنگام صحت من طی کردند. بعد خود زمام امور محوله را در دست گرفتم زیرا خریداری های مهمی بود. در خریداری اشیای کار آمد مملکت افغانستان. جرمنی ها فوق العاده صمیمیت نشان دادند. قریب شش ملیون مارک معادل است با تقریباً سه لک پوند. بصورت اعتبار بها دادند. که هر یک فابرفابریک جرمنی که مال خریداری نمایم، با این اعتبار به من (یعنی برای افغانستان) بدهند. البته پول نقد نگرفتم اما اعتبار گرفتم. که تا درجه یی که معاهدهٔ ورسای به آلمان ها اجازه میدهد از او شان خریداری کنم. فابریک پرس وشستن پشم برای قندهار خریدم و سبب این است که سابقاً پشم را از قندهار می بردند. در کراچی یا یک دیگر هندی آنرا شسته و باماشین بار بندی کرده به جهازمی انداختند و اروپا می بردند. زیرا از افغانستان ناشسته و نابسته بخارج میرفت و بر مردم معلوم نمیشد که این پشم از کجا است. چون از یک فابریک هندی بسته شده می بود لهذا اروپایی ها آنرا از هندمی دانستند. افغانستان به داشتن پنبه و پشم با هیچ کس معرفی نبود. لهذا شرکت هاو موارد بزرگ تجارتی با افغانستان مستقیماً وارد معامله نمیشدند، بلکه کار بدست دلال هندی و غیره می افتاد. ازین رو یک فایدهٔ ما را دیگران می بردند.

اکنون ماشین شست و بار بندی حاضر شد، این همه منافع و چیز ها به افغانستان تکیه کرد. در باب سنگ لاجورد افغانستان. باميد منفعت با یک شرکت

مذاکره نمودم و قرارداد کردم. نتایج نافع است. و صورت قرارداد آنرا به ملاحظهٔ عموم شما میرسانم(۱).

کارخانهٔ کاغذسازی را در جرمنی خریداری کردم. وهمچنان کارخانهٔ و قندسازی کارخانهٔ بافت سان کوره و غیره که بحال سردم مملکت ما بسیار سفیداست و خساره و منفعت این کارخانه ها را خود شما میدانید و قابل آن نیست که بیشتر شرح بدهم.

در وقتی که به برلین بودم دوقرارداد در سورد تعمیر و انشاء خط ریل نمودم نفری و مهندسین شرکت های آلمانی و فرانسوی حاضر شده اند. چون شرایط آن خیلی دراز است بعد از آن که رؤسای شرکت های مذکور سنجیدند، گفتگو خواهد شد.

میخواستم که در بازگشت از هرات به قندهار توسط طیاره بیایم، لیکن خوب شد به موتر آمدم. زیرا تمام کیفیت های راه را درست معلوم کردم(۲)

معاهدهٔ تجارتی بین افغانستان و آلمان بعمل آمدو مسودهٔ آن حاضر و منتظر امضای من است. که بعداز یک غورنهائی دستخط خواهم کرد.

---

(۱) مجلد قرارداد سنگ لاجورد، در ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ ش در کابل بطبع رسید و اسباب قناعت عموم را فراهم آورد.

موتر رو بین قندهار و هرات در عهد امیر حبیب الله خان آغاز و بدورهٔ امانیه تکمیل شد. و امان الله شاه در دهٔ اول ماه سرطان سال ۱۳۰۷ ش از دیدن راه بین اسلام قلعه تا کابل ملاحظات زیاد در هر خصوص داشت. چه احداث خط ریل نیز از همین طریق مورد نظر او بود. و نیز دیگر مسائل عمرانی و عرفانی و اداری. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

باکارخانهٔ آهن سازی کروپ که از زمان اعلیحضرت امیر مرحوم (۱) باافغانستان یک علاقهٔ معامله وی داشت. یک قرار داد خوب در باب ذوب آهن و کشیدن از معدن به افغانستان نمودم. باکمپانی یونکرس هم قرار داد نموده ام که خطوط هوائی ما رابسازد. این کمپانی باافغانستان شریک است. قرار داد پست ومسافر را در داخل افغانستان تعهد مکنید که بعد از چندی انشا الله تعالی پسته ومسافر دکه و کابل و قندهار و فراه و هرات و سائر ایالات وطن عزیز ما باطیاره حرکت خواهد کرد.

یک قرار داد تجارتی کاملة الوداد باجرمنی ها کرده ام. اما متقابله نیست یکطرفه است که از روی این قرار داد. تاجر افغان در مملکت جرمنی عیناً مانند یک تاجر تبعهٔ جرمنی حق آزاد و کامل تجارتی دارد. امادر مقابل، تاجر جرمنی در افغانستان وبیش از یک خارجی حق ندارد. و مثل تاجر افغان نیست. زیرا تاجر خارجی نظر به تجربه و بلدیتی که دارد. از بی علمی تجار ما استفاده کرده در صدد کمی تجار داخلی ما رابخاک سی نشانندو بعد از چندی که تاجرمن، یعنی تاجران مملکت عزیز افغانستان هم عالم شدند، بی شبهه یکسان در میدان تنازع

---

(۱) امیر عبدالرحمن خان در وقتی که ماشینخانهٔ عمومی لب دریای کابل را تاسیس نمود، در خصوص استخراج آهن و ذوب آهن بافابریک کروپ آلمان داخل مفاهمه و معامله شده بود. ومعاملات تخنیکی افغانستان ازهمان عهد باآلمان و فرانسه آغاز شده بود. و امانسبت نزدیکی را اکثر خریداری ها از هندوستان صورت گرفته بود. (وکیلی پوپلزائی)

بقاو رقابت دوش بدوش کار خواهند کرد. آنوقت ازتا جرمن سبقت بر ده نخواهند توانست از جرمنی چیز های خوبی گرفتم و وضعیت حکومت جرمنی فوق العاده دوستانه و محبت کارانه بود.

در نمایشگاه لایپزک رفتم. در آنجا همه ساله نمایشگاه بزرگی بر پا و از هرگوشه و کنار و هر مملکت تجار مال شان را می آورند و نمایش میدهند. نمایندهٔ در آنجا نبود حال آنکه بسیار لازم است که نمایندهٔ افغانی مادر آنجا باشد و هر ساله مواد خام افغانستان نمایش داده شود. بهترین مصنوعات در آنجا است اگر شخصاً در آنجا نمی رفتم باین خریداری های خوب نائل نمی شدم.

از جرمنی به انگلستان رفتم. ملت وحکومت وخاندان شاهی انگلستان بمن خیلی محبت نمودند. در آنجا بیست و دو روز ماندم بهمه مؤسسات و کارخانه ها خواه زیر بحر و خواه در هوا بود، رفتم. و چیزیکه در آنجا خریداری نشد از باعث نداشتن فرصت بود که برای تحصیل معلومات سیر سی نمودم وهم فرصت نشد. خوب سیر کردم و خوب محبت دیدم. از دارالفنون اکسفورد و از جرمنی دوشهادتنامه یکی داکتری حقوق. یکی انجینیری ـ قبول کردم. اگر چه من متخصص این فنون نبودم محض اکرام دادند. اما باز هم بیجا نبود. زیرا اگر تخصص ندارم در این مملکت عزیز خود قانون ساخته ام و آن را اداره کرده ام. و تطبیق مینمایم.

و در کابل باانجنیر ها در دارالامان و سائرجایها بسیار بحث ها کرده ام که در اخیر تعمیر دارالامان، یعنی در وقتی که امور تعمیرات آنجا بمرحلهٔ آخرین برسد، شرح مفصل این موفقیت بزرگ را بشما بیان خواهم کرد.

درجرمنی هم مذاکرات بسیاری باهند سین کردم . ازین رو شهادتنامهٔ دوم را هم قبول کردم. باز تکرار به فرانسه آمده خریداری هانمودم .

باز به جرمنی برای جراحی گلوی خود رفتم. بعد از جراحی و خریداری اشیأ به پولند رفتم. مردم پولند هم مانند مردم افغانستان عزیز ، تازه استقلال خود را بعد از انقلاب حکومت تزاری روس حاصل کرده اندو بر استقلال خود میناز ند و ماچون شکر از قرنها استقلال داشتیم و در این ده سال باستر دادآن مینازیم.

من هم بواسطهٔ مماثلت و قرابت هم مسلکی در صفت آزادی دوستی او شان را دوست داشتم یعنی دو مملکت دارای استقلال کامل میدانستم خصوصاً مارشال آن مملکت که مثل برادر باهم دیدیم و اگر که من الحمدلله تعالی مسلمان و او مسلمان نیست . اما همین که یک شخص شجاع . دلیر و وطن دوست آنرا یافتم عادتاً و مسلکاً او را برادر و مانند خود دانستم.

(تابزاید مادرایام فرزندی چنین)

سه یا چهار روز در پولند بودم و دو عهد نامه بستم . یکی مودت و دیگری معاهدهٔ ترانزیت آزاد . حکومت لتوانی دعوت کرده بود ، ولی بواسطهٔ ناخوشی خانم رئیس جمهور که شاید چند روز بعد فوت شد نرفتم .

از پولند به مسکو رفتم . از طرف ملت روسیهٔ شوروی ، فوق العاده پذیرایی پر شکوه و پر حرارت نسبت بخود دیدم . باآنکه آنها بلشویک اند، پادشاه را هیچ خوش ندارند اما از حسن محبت بعضی از این سیاست های شانرا بواسطهٔ دوستی ما تغییر داده خیلی خوب پذیرائی کردند و فوق العاده مشکورم.

به لینن گراد رفتم. بندرگاه حربی شان را دیدم وواپس به مسکو و کریمیا رفتم. حکومت آنجا در نظر داشت که چندروز در کریم استراحت کنم اما به سبب اینکه میخواستم زوتر وطن عزیز خود افغانستان را به بینم تصور کردم که من جای استراحت خود را میشناسم. یعنی تا در خاک وطن مالوف خود نرسم مستریح نمی گردم.

لذا در کریمیا اقامت نورزیدم و رئیس الوزراء شان را هم دیدم و رئیس جمهور شان را یک آدم بی تکلف یافتم.

وزیر حرب وارشیلوف و هکذا وزیر امور خارجهٔ شوروی چیچرین فوق العاده از من احترام نمودند. حتی بجاهائیکه چندان لزوم نداشت وزیر حربیه به سبب احترام من با من می بود. خواستند معاهدهٔ تجارتی به بندند، چون وقت نداشتم، وزیر تجارت (عبدالهادی خان) را از کابل خواستم. از کریم به جهاز از سیر که از طرف حکومت ترکیه برای ما رسیده بود، سوار شدم.

در استانبول پیاده شدیم. و باریل به انقره پایتخت دولت ترکیه رسیدیم در انقره فوق العاده احترام دیدم. حتی در معابر و راه های خط سیر من بهزاران زنان و اطفال و مردان ازدحام نموده مراسم پذیرائی با بسیار جوش و خروش نمودند. خود غازی مصطفی کمال (اتاتورک رئیس جمهور ترکیه) و تمام وزراء و وکلای آن مملکت با کمال خلوص محبت از من استقبال کردند. و یک معاهده یی که در نظرداشتم با ترک ها نمودم یکی چون در نظر دارم که در شق حربیه از ترک ها استفاده کنیم و در کابل هم مانند مکتب امانیه و امانی که در ان زبانهای آلمانی و فرانسوی

تعلیم میشود ، یك مکتب بسازیم که زبان تعلیمی آن ترکی باشد. و بعداز مراحل تعلیمی به تعلیمات حربی مشغول شوند . آرزو داشتم که از ترکیه به سرحد ایران وارد شوم . اما از آنجا به باطوم و تفلیس و باکو رفته تیل را مشاهده نمودم . و از آن استفاده کردم که کار تیل گرفتن از معدن هرات برای ما خیلی آسان است . از آنجا به ترلی و بندر پهلوی آمدم . از کشتی خلاص شده بموترها سوار شدیم. در خاك ایران پذیرائی خیلی خوب دیدم . خصوصاً از حصه های مردم بیدار آن . شاه ایران را یک سپاهی فداکار و خیلی وطنخواه یافتم . ملت ایران را خیلی دوست دارد . و خاندان سلطنتی پهلوی خیلی کوچك است . چون چند روز قبل از ارو پا رفتنم یك معاهدهٔ بین افغانستان و ایران امضأ شده بود . در این موقع پروتوکول های آن نیز امضاء شد . در بین ایران و ترکیه یك کشیدگی در معاملات سرحدی موجود بود. به نصایح دوستانه و بیغرضانه که به طرفین نمودم آن کشیدگی رفع شد . در بین ایران و ترکیه مناسبات خیلی خوب شد . و یک معاهده عیناً مثل معاهدهٔ توحید مساعی سیاسیه که ما با ترکیه و ایران عقد نموده ایم بین ایران و ترکیه هم امضأ شد و اصلاح بعمل آمد . و در این سفر با چند مملکت معاهده نموده ام که نتایجش معلوم است :

خریداری ها

خریداری هایی که در این سفر کرده ام ازینقرار است :

۱- پنجاه و سه هزار و پنجصد تفنگ جاغوردار- رقم انگلیسی.

۲- یکصد و شش توپ .

۳- شش میتر الیوز .

۴- هشت طیاره .

۵- پنج موتر زره پوش .

۶- ده هزار کلاه زره پوش .

۷- فابریک قندسازی .

۸- فابریک پارچه های پشمی و نخی.

۹ - فابریک دکمه سازی .

۱۰ - ماشین شستن پشم .

۱۱ - ماشین ساخت مواد کیمیاوی .

۱۲ - فابریک جاکت بافی .

۱۳ - بیست و چهار پایه ماشین جراب بافی .

۱۴ - ماشین های حساب.

۱۵ - ماشین های شیر و مسکه .

۱۶ - ماشین های حفظ میوه .

۱۷ - ماشین های تیل کشی.

۱۸ - هجده عدد موتر سواری .

۱۹ - دوازده موتر اطفائیه

۲۰ - دو هزار دستگاه خورد و کلان رادیو .

۲۱ - آلات جراحی.

۲۲- موتر های زراعت .

به تمام مصارفی که ما کرده ایم ، غیر از خریداری ها ، مصارف مانند خرج عید استقلال-دعوت ها-اعانه ها به بلدیه ها و شفاخانه ها وشعبات تبلیغ

و افغانهای بی بضاعت ـ بخشش ها ـ مخارج هوتل ها کرایه های ریل جیب خرج هیأت ـ جمله نزده لک و پنجاه و یک هزار افغانی . عایدات از قبیل : سوغات ها ـ تحف و هدایا ـ یک کرور و بیست و هشت لک و هشتاد و هشت هزار افغانی . که بعد از وضع اصل خرج فایدهٔ محض برای سایک کرور و نه لک و سی و هشت هزار افغانی میماند.

این را که آیا این سفر برای چه بود و چطور کامیاب شدیم ، کاملاً به فیصلهٔ و جدانی شما و زراء و رؤسا ـ خوانین و نمایندگان شما ملت میگذارم و کافهٔ علما و فضلاء مقیم پایتخت و تمام مملکت را متوجه این حقیقت میسازم تا در غیاب و حضور بدین عواملی که من انجام داده ام مشوش و مشتبه نباشند . اما میدانم که خداوند متعال (ج) بیش از آنچه آرزو داشتم مرا کامیاب گردانید . زیرا که اینها همه باعث مفاد ملت و مملکت است . و فایده یی که حساب کردم همان فایده است که حساب دخل و خرج آنرا کاملاً

محمد حسن خان مصاحب من به وزارت مالیه داده اند.

میر محمد هاشم خان وزیر مالیه را مأمور ساخته ام که خود شخصاً با محاسبین ماهر دیگر مورد دقت و سنجش قرار داده تمام جزئیات را سنجیده بقناعت ارباب حساب و دفاتر امروز و آینده بپردازند . تا حسابات مصارف و عوائد من در این سفر تقریباً هشت ماهه ناقص و مشبوه باقی نگذارد (ختم)

* * *

مصارف و عواید سفر امان الله شاه غازی بقرار تصدیق وزیر مالیه از اینقرار است : جمله مصارف : نزده لک و پنجاه و یک هزار افغانی .

جمله عوائد : از قبیل سوغات ها ، تحف و هدایا :

يك كر و رو بيست و هشت لك و هشتاد و هشت هزار افغانی .

و هم بايد ملتفت بود كه در ان سال يك چارك گوشت . يك افغانی ـ و يك سير آرد دو افغانی قيمت داشت ، و اين برای مثال نوشته شد .

محمد حسن خان مصاحب درسفر هشت ماهه همراه و در هنگام مسافرت متصدی امور حسابات سفريه از قبيل دخل و خرج بود . و اين شخص وظيفه داشت كه به قناعت وزارت ماليه بپردازد و چنانكه اين وظيفه حسابی خود را تماماً درست نشان داد .

و زير ماليهٔ اين وقت مير محمد هاشم خان ولد مير عبد العزيز خان از سادات سردم كابل و در سال ١٣٠١ ش وزير ماليه مقرر شده بود . و به حساب امير امان الله شاه غازی تمام آن حسابات را با دقت تمام سنجيد و در لويه جرگه ماه سنبلهٔ سال ١٣٠٧ ش و هم در تمام محافل رسمی پيوسته تصديق اين حسابات نمود .

مجموعهٔ احساسات و عواطف

جريدهٔ امان افغان در برج سرطان سال ١٣٠٧ شمسی تحت عنوان (مجموعهٔ احساسات و عواطف يا شمارهٔ پذيرائی) در ١٢ صحيفه بقطع بزرگ انتشار داد و در جبههٔ پشتی نوشت كه : « ما اين سفر و عودت شاه باشهامت و هوشمند خود را يكی از عوامل مهم و بزرگ نهضت و تعالی افغانيان دانسته ، اذعان داريم افغانستان جوان و آزاد ، آينده به گام های سريعتر در ساحهٔ مدنيت قدم خواهد گذاشت . ما اين سعادت را بكافهٔ افراد وطن تبريك گفته رفاه و

براعت شانرا درسایهٔ اقبال این نابغهٔ افغان‌خواستگاریم»(۱)ودرعنوان صفحهٔ اول نوشت :

وطن ازمقدمت روح دگر یافت   سعادت بردر و دیوار آن تافت

ودراین شماره اشعار ومقالات مهم مندرج است که طور نمونه قسمت‌هایی ازسرودەهای متذکره تقدیم میگردد .

ازقاری‌عبدالله‌خان‌شاعر شهیر کابل

خوش‌نمودی‌به‌اروپاسفردورودراز   باررفیقان سفر روزوشبان درتک‌وتاز

بکف آوردهٔ ازتجربه‌سررشتهٔ راز   باخبر گشتهٔ‌ازعالم‌پرشیب‌وفراز

ازسفر گوهر مقصود بکف آمده‌یی

فرصتت باد که باعز وشرف آمده‌یی

تاب‌دوری‌تو ازبس‌دل‌رنجور نداشت   خاطر خستهٔ ما مایهٔ‌ازسور نداشت

چشم‌مامنتظران بی‌رخ تو نورنداشت   دلربائی‌بنظر نرگس‌مخمور نداشت

اینک ازمقدم تو دیدهٔ مانور اندوخت

خاطر خسته طرب مایگی سور اندوخت

ای شه‌نامورای برسر ملت چوپدر   آنکه نبود بدلت‌غیروطن‌فکر دیگر

بهر بهبود وطن ساخته‌بارنج سفر   به‌تو نیرنگ اروپانموده است‌اثر

گرچه ازلندن وروما بوطن آمده‌یی

دامنی پاکتر ازگل بچمن آمده‌یی

---

(۱) تاریخ‌نشر این شمارهٔفوق‌العاده‌یکشنبه (۱۰)سرطان۱۳۰۷شمسی مطابق روز ورود پادشاه غازی در شهر کابل است .

دیگر ان‌گریفرنگ‌ازپی‌عشرت‌رفتند — فارغ ازحال پریشانی‌ملت‌رفتند
مست‌ومدهوش‌بسر نشهٔ غفلت‌رفتند — همه‌رفتندولی جمله‌بحسرت‌رفتند

رفتن تست که‌جز فکر وطن یار نداشت
غیر صلاح وطن یادگری کار نداشت

آرزوهای‌وطن جمله‌بجاخواهدشد — دردی‌اکنون‌اگرش‌است‌دواخواهدشد
حق‌این‌مادرپاکیزه‌اداخواهدشد — خدمت او زسر صدق‌وصفاخواهدشد

زانکه‌دردامن‌خودداشته فرزندچوتو
خلف ارشد دانای خردمند چو تو

ایکه‌باشدبوطن‌رابطه‌است‌ازدل‌وجان — کرده‌درعهدخوشت‌نهضت‌خوبی‌افغان
ملک‌وملت اگر یافته‌این‌نام و نشان — پرتوفیض تو عام‌است‌چو مهر تابان

نه همین ملت افغان بتو نازی دارد
عالم شرق همه راز ونیازی دارد

***

ازصوفی‌عبدالحق«بیتاب»

مسرت گشته برما حکمفرما — که آمد شاه والا ازاروپا
چوشد روح تمدن جان ملت — مراد آرزو ، کام تمنا
ندیده همچو او روشن دماغی — زمن گر راست خواهی‌چشم‌دنیا
نشسته تابه تخت حکمرانی — ندارد فکر جز بهبودی ما
به تأمین رفاه ما بپرداخت — خلائق یافت‌زودور اسان را
پی غمخواری ملت نموده — بسی تکلیف‌ها برخود گوارا
برای أخذ عبرت بود و حکمت — کشیدش شوق گرسوی اروپا

بسی اسرار عالی مندرج داشت
نبوده رفتنش محض تماشا

مهیا کرده آمد بهر ملت
زساسان تمدن ارمغانها

خیالات تجدد پرور او
شده در ملك و ملت رونق افزا

اگر این است احساس بلندش
به تعظیمش فرود آید ثریا

بود افغانستان صد شکر لله
زفیض دورنهضت اوج پیما

وطن ناموری روی زمین شد
بکام دوستان بر رغم اعدا

محیط ما ترقی را محاط است
زبذل سعی این فعال دانا

چو کرده خدمتی شایان به ملت
ورود اوست عید پیر و برنا

کشاده دیده ها آغوش امید
پی دیدار آن محبوب دلها

نثار مقدمش اکنون چه سازیم
نباشد نقد جان گردر کف ما

چو ما را نیست مقدور تشکر
بخواهیم اجر او ازحق تعالی

که ما داما لحیات این شاه بادا
به ملك کامرانی حکم فرما

***

از میر غلام حضرت شائق جمال :

رسید از سفر آن تاجدار غازی ما
رسید ازسفر آن شهریار نابغه کار

رسید ازسفر آن موجد ترقی ملك
عزیز خاطر ما، شاه مستوده شعار

رسید آنکه برای ترقی من و تو
گرفته است به خود رنج زحمت بسیار

ببین که عرصهٔ ده ماه از برای وطن
کشید زحمت و نارام بود لیل و نهار

مگو که رفت ار و پا و کرد ساعت تیر
که داشت ذات همایون او هزاران کار

نبود مقصد شاهانه غیر ازین چیزی
که باز آید واین ملک را کند گلزار

هزار شکر که این آبروی افغان را بکام خویش بدیدیم در وطن سرشار

از حاجی میرزا شیر احمد جلال آبادی

هزاران شکر یا رب کز سفر آن شهریار آمد سیاحت کرد یورپ را و با صد افتخا آمد

زهی الطاف ربانی که شاه امان الله به فیروزی و خیریت باین ملك و دیار آمد

تفاخر بر فلك اسر وز دارد ملت افغان که اعلیحضرت غازی نهایت باوقار آمد

دوای وصل آمد درد مندان جدایی را مبارك مر همی از بهر دلهای فگار آمد

شب دوری مبدل گشت با صبح وصال امروز اجابت شد دعای ما که آن والا تبار آمد

غبار مقدم او سرمهٔ چشمان افغان شد بمیدان تمنا جلوه گر آن شهسوار آمد

اداء تهنیت در بین یکدیگر بود اجب که آن فرخنده محبوب القلوب تاجدار آمد

سفر بگزیده بود از بهر نفع وخیر افغانی فدایش جان ما بادا که ما را غمگسار آمد

چه تکلفات فوق العاده کاین شاه وطن پرور کشید از بهر ما و عزمش استوار آمد

کنون ناز زحمت اسفار او در دولت افغان ترقیات بیش و منفعت ها بی شمار آمد

زحق ای شیر احمد کن طلب طول حیاتش را که در شاهان افغان ذات او بس نامدار آمد

***

از صلاح الدین سلجوقی :

به نه سال این دیار از خدمت تو طفیل جهد و یمن همت تو

بدنیای کنونی هم عنان شد ز بال همت اندر آسمان شد

باکناف اروپا ره سپردی خمول از فطرت افغان ستردی

در ان جا مظهر تجلیل گشتی بفرق مکرمت اکلیل گشتی

بەواتیکان (۱) به نزد پاپ اعظم — نکر دی گردن اسلامیت خم
نمودی بر صلیب دیر اکبر — شعاع روشن محراب و منبر
بپاریس آمدی باصد تجمل — دران باغ جمال ومنبت گل
نشان دادی در ان دنیای عمران — وقار وعزم وحزم قوم افغان
روابطرا دگر تجدید کردی — وداد دوستی تائید کردی
بەلندن رفتی و اعزاز دیدی — زچرخ چیره این تحسین شنیدی
کەاحسنت ای شه افغان پیروز — کەاز همت رسیدی باچنین روز
تو بازوی حمایت در شکستی — فراز طارم عزت نشستی
کەلندن باچنین مجد و مناعت — کند نطع جبین بر خاك راحت
سمندمجد و رفعت سوق دادی — وداد خود دران دلها نهادی
کنون ای طالع فرخندهٔ ما — زبدبختی برون آرندهٔ ما
بیا کاندر قدوست جان فشانیم — سمند فخر بر افلاك رانیم
اگرچه از اروپا طرف بستی — بایوان شرف بالا نشستی
بیاای عیسی دلهای افغان — شو ازدرج حقیقت گوهر افشان
کەتاازشور و مستی بر خروشیم — چوصهبا بر خم افلاك جوشیم
شها ! روح و روان قوم افغان — بفکرت جم بطینت چون سلیمان

---

(۱) واتیکان یك حصه است ازشهر روما پایتخت ایتالیا که مقرپاپ اعظم پیشوای مذهب رومن کاتولیك میباشد. بتاریخ ۱۱ فبروری ۱۹۲۹ میلادی بطور دولت مستقل شناخته شد. منطقهٔ حکمرانی پاپ اعظم (اسقف اعلی) شهر واتیکان و پاپ در اکثر ممالك خارجه سفراهم ازطرف خود تعیین میکند.

بیاو شادزی بر تخت افغان ولی میکن حذر ازکید انسان

نه‌انسانی که‌دار داجنبی نام که اورانیست ره به‌گوشهٔ بام

بل آن‌مردم که‌دائم‌گرم کاراند درون آستین ملك مارند (۱)

سخن اطناب‌شد آن‌به که ازجان بپر دازم دعای شاه افغان

که‌تا سوی عالی راه جوییم بارشاد (امان‌الله) پوییم

***

ازفیضی کابلی

بمقدم تواگر جان و دل فدا سازیم بخیر مقدم تو ذره پیش‌خورشید است

***

خیر مقدم ای شه شوکت مآب تاابد باشی زکاست کامیاب

خیر مقدم ای شه مالك رقاب میدود فتح وظفر اندر رکاب

هرطرف چون‌سیر وی‌فتح و ظفر میزند بر دشمنت تیر شهاب

اهل‌افغان‌ازفراقت‌چون گریست اشك می‌بارید ازغم چون سحاب

جان تـازه یافتـم از مقدسـت ای شهنشاه جهان مالك رقاب

---

(۱) شاعر دریك بیت به‌مار آستین‌اشارت‌نموده واین همان‌اشخاصی‌بودند که‌چندی بعد یکایك شناخته شدند ، دسته‌یی‌ازان‌جمعیت‌درایام‌مسافرت امان‌الله شاه واین وقت ورود او دست به‌تخریبات‌زده انواع‌تحریکات وپروپاگندها می نمودندو شاعر که این وقت واقعه نگار و هم‌مدیر مطبوعات دروزارت‌امور خارجه بودو ازجریانات‌اطلاع‌داشت بدان اشارتی نموده است . هزار آفرین .

«وکیلی‌پوپلزائی»

کار سادر عهدتو رونق گرفت ظلم رفت و عدل آمد در حساب

خطافغان در زمانت شد بلند نام افغان ثبت‌شد بر هر کتاب

نوك شمشیر تو سارا وارهاند یافت استقلال افغان ای جناب

فیضیا ختم سخن کن بر دعا غم‌نه‌بینی هیچ تایوم الحساب

***

ازخلیل‌الله کاتب دروزارت‌مالیه

ای شیفتهٔ روی وطن عاشق ملت با سوز محبت

وی مرجع آمال همایون رعیت وی‌روح حکومت

چشم وطن ازپرتو تشریف تو روشن دل‌ها همه‌گلشن

ملت همه ازعشق تو سرشار مسرت برشوق وشطارت

ازمقدمت امروز بملت همه عید است وه وه چه‌سعید است

وین عیدبه تقریب تو یك عالم عشرت هی هی چه‌سعادت

گشتیم بدیدار تو یکسر همه احیا ای حضرت والا

بردیم زروی تو بسی فیض وافاضت ای حامی ملت

بشگفت زدیدار تو خوش گلشن آمال ای پیکر افضال

پرنور زانوار توشد شام کدورت ای صبح سعادت

امروز درخشید مگر کوکب اقبال باپرتو اجلال

آغوش کشاده است مگر شاهد بهجت یاموجهٔ رحمت

امروز همه چشم شد این ملت افغان ای سایهٔ یزدان

کزپرتو دیدار تو یابند افادت ای سایهٔ عشرت

باشد وطن ازنام تو منصور ومظفر تا دامن محشر

ملت بود ازلطف تومشمول عنایت تاروز قیامت

از محمد سرور «بسمل» هروی

نمودی جلوه چون شمس فلك از بام استقلال

بعالم شهره شد ازضرب تیغت نام استقلال

بنوشیدی شراب حریت ازجام استقلال

زحق خواهم که باشی تاابد خوش کام استقلال

نماید تابذات عالیت پیرو جوان تبریك

صفا آوردی ای سالك رقاب دور آزادی

بیا ای نوجوان غازی سردار آزادی

بیای بانی واستاد وصاحب کار آزادی

بیا ای ماه کنعان بازدر بازار آزادی

که ازبام ودر این ملك میباشد عیان تبریك

توکردی تازه رواسروز گلزار ترقی را

درخشان تر نمودی شمع انوار ترقی را

تودادی زیب وزینت روی بازار ترقی را

سر رفعت بگردون ازتو شد کار ترقی را

به تشریف آوریت ای بانی دارالامان تبریك

نمونه ئی ازاحساسات پذیرائی

خیرمقدم ملکه ثریا

ای مادر مهربان ملت — ای روح وطن روان ملت

ای ازتو بلند شان ملت — ای باتو قرین امان ملت

صدشکر که ازسفر رسیدی

چون بدیده ودر رسیدی

رفتی به سیاحت اروپا   با حضرت شهریار والا
دیدی همه ملک را سراپا   المان و فرانس و روس وروما

چون نابغه‌های عصر حاضر
اندوخته کمال وافر

یکسر بوجود تو عزیزان   نازند خصوص جنس نسوان
زانرو که توئی ملیکهٔمان   از آمدنت شدیم شادان

اکنون همگی خوشیم وخرم
شد عید زمقدمت مکرم

هم‌موکب شهریار غازی   خوش آمده‌ئی بسر فرازی
زانجاکه بسی‌فنون طرازی   پیوسته کنی وطن نوازی

ای چشم وچراغ اهل عرفان
مکتب زقدوم تو چراغان

نسوان که کنون‌حقوق‌جویند   بی شبهه ترا اسیر خویند
جز راه رضای تو نپویند   هردم بزبان حال گویند

آرزوی ما بعهدهٔ توست
این امر اهم فریضهٔ توست

مثلت بجهان کسی دیگرنیست   درخاور وهم بباختر نیست
ازوضع زمانه باخبر نیست   گر هست ولیك آنقدر نیست

مشهور همین توبی بآفاق
درشیوهٔخوب‌وحسن‌اخلاق

ای خانم شاه بافر است　　ای زادهٔ دودمان صولت
نازد بوجود تو شرافت　　تافخر کند بچرخ رفعت

باشی به‌تمام روی دنیا
دررتبه معادل ثریا

(اثر طبع محمد ابراهیم خان کابلی)

درروز ورود اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غازی از سفر اروپا ـ از بلقیس بیگم مدیرهٔ مکتب مستورات کابل که یکی از خانم های عالمه و فاضلهٔ عصر بود مقالتی به‌نشر رسید که اینک خلص آنرا درج صفحات این کتاب مینمائیم:

«مافطرتاً در صف دوم بشریت به محکومیت نشسته بودیم. همین توجوان باحس وعاطفه بودی که بر فطرت ضعیف ما رحمت نمودی و بما تعلیم و تربیه و دادن بعض امتیازات اجتماعی عنایت فرمودی. استقلال ـ قانونی شدن مملکت ـ تشکیلات ـ انتظامات ـ باقی شاهکارهای مدنی واجتماعی تو عنایات والطافیست که بر سر دو زن شکر یهٔ آن حتمی است. اما تو جهات قیمت دار تو به تربیه و اصلاح حال ما یک عامل مهمیست که مارا وادار می کند که از جنس قوی بیشتر عواطف خلوصیت کارانه به‌تو سر بی محترم و پدر روحی و معنوی خود بپرورانیم.

عنایاتیکه به تعلیم و تربیهٔ ما نمودی کسی به‌تو نیاموخته بود و نه به کسی اقتفا نمودی، به‌فطرت پاک و احساسات شریف خود به او امر دین مقدس خود به تعقیب سلف بزرگان خود تعلیم و تربیهٔ ما را فرض دینی و وجدانی خود دانستی. خواستی فرزندان فردای خود را بذریعهٔ ما، درهمه محیط ها تربیه واصلاح فرمایی. پس ما ترا مربی محترم و قائد بزرگ دینی واخلاقی خود میدانیم و ترا مانند احساسات شریف خود در پاکترین خلایای دل خود جای میدهیم.

برای تمدن مسافرت نمودی، پذیرائی های درخشان واستقبال های با شکوه دیدی. دختران تو که در کنف تربیهٔ روحی و معنوی تو دارای حس و شعور بودند، از همهٔ آن موفقیت های تو در ان سرزمین ها واقف شده به خود می بالیدند. و بر تو افتخار می نمودند. بلی باید ببالند و افتخار کنند. این همه حق مشروع تست.

تو امان الله کبیری که همه دنیا آن بازوی توانا و باعزم آهنین ترا می شناسند. و بگفتهٔ جریدهٔ الاهرام ترا بنشانهٔ احترام خود نشانده دوستی ترا آرزو میکنند. ما که این سعادت ها را بخواب هم دیده نمی توانستیم. بخدای پاک خود شکر و بر همت توانای تو تهنیت و اکرام میکنیم.

امروز روز عواطف و احساسات است. روز یست که دختران معنوی تو قلم و کاغذ را گذاشته و بحیث یک عید ملی بحضور تو پدر معنوی و قائد ملی و روحی خود ایستاده شده میخواهند همان احساسات ملی زنانهٔ خود را بزبان عاجزانه ئی که دارند شرح دهند. تو نه تنها شاهی که احترامات رسمی صرف خود را برما ایجاب کرده ئی. بل بحیث یک پدر مهربان ـ یک استاد با عاطفه ـ یک مربی محترم ـ یک دوست صمیمی فردی واجتماعی دوستی وصمیمیت پاک و بی آلایش خود را بر دلهای پانزده ملیون زن و مرد حلول داده ئی. ما ترا از هر حیث و از همه جهات و به همه زبانها ستایش میکنیم. و بر همت جوان تو تحسین و بر مادر شریف و بزرگی که مهد تربیهٔ چون تو جوانی شده است،

آفرین میگوییم (۱). توشاهی که برای حیات اجتماعی و ملی ما قیام نمودی وبرای نام برداری ملت ما مسافرت فرمودی. اکنون برای رفاه وسعادت دایمی ما سراجعت مینمایی. در (۹) سال دورهٔ طلایی خود ساعتی نیاسوده و بدرد ملت سوختی. در غم های اجتماعی تپیدی - نخفتی - راحت نکردی - گریستی فریاد کشیدی - گمان مکن که آنهمه تپیدن های توضایع شدنی است. دختران معنوی تو با آنکه در صف دوم رجال اند. هر کدام مانند شیر ژیان به پیشگاه وطنخواهی توحاضر شده و برای امتثال امر تو بقربان نمودن همه حیات خود آماده اند »

(زنده باد نابغهٔ شرق پدر تاجدار غازی ما)

جریدهٔ امان افغان - در صحفه (۱) شماره (۲۳) سال نهم که بعنوان : (مجموعهٔ احساسات وعواطف یاشمارهٔ پذیرایی) بروز (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ انتشار داده است سیزده قطعه تصویر را بترتیبی در یک کلیشه بچاپ رسانده و معرفی رجال حاوی این عبارات میباشد که ماعیناً اقتباس مینمائیم:

---

(۱) این اشارت بمسرور سلطان (علیاحضرت) والدهٔ امان اللهشاه و بی نظیر سلطان بیگم جدهٔ محترمهٔ اوست. که آن دو عالیهٔ محترمه از زمان طفلی در تربیهٔ روحی او بجانب بزرگ منشی و شریعت شعاری و عدالت پسندی و دوستی و جلب قلوب طبقات جامعه کوشش های مزید نموده اند. و هر دو تن مادر ودختر سلسله های نسب بزرگ دارند. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

۱ـ اعلیحضرت رضا خان شاه ایران

۲ـ حشمت مآب مصطفی کمال پاشا رئیس جمهور ترکیه

۳ـ اعلیحضرت فواد اول پادشاه مصر

۴ـ اعلیحضرت جارج پنجم شاه انگلستان

۵ـ در وسط یگانه محصل استقلال و راهنمای بزرگ ما امان الله کبیر

۶ـ اعلیحضرت ویکتور امانویل شاه ایطالیا

۷ـ حشمت مآب کالینن رئیس جمهور روسیه

۸ـ حشمت مآب مارشال هند نبرگ رئیس جمهور آلمان

۹ـ حشمت مآب دو مرگ رئیس جمهور فرانسه

۱۰ـ البرت شاه بلژیک

۱۱ـ جناب قدیس پی پاپ روما و رئیس بزرگ روحانی عیسائی ها

۱۲ـ حشمت مآب لینا موسیکی رئیس جمهور پولیند

۱۳ـ حشمت مآب شو لتس رئیس جمهور سویس

* * *

مقصد از ترتیب و معرفی تصاویر وعبارات فوق آن است که شخصیت های بزرگ مذکور هر یک از ورود امان الله شاه غازی در کشور های خودشان رسماً پذیرائی نموده اند. جریدهٔ هفته وار امان افغان ـ شمارهٔ (۲۳) سال نهم را برای پذیرائی امان الله شاه غازی اختصاص داد. وکیل سر دبیر و محرر آن غلام نبی جلال آبادی و اما مضامین تحت نظر هیأت بزرگ ترتیب و تنظیم یافته است .

آبروی وطن

در اوقات سفر اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی به اروپا، والدهٔ آن پادشاه (سرور سلطان علیا حضرت سراج الخواتین) نامه‌یی از کابل به پسر خود فرستاد. هاشم شائق افندی مدیر مجلهٔ آئینهٔ عرفان فحوای مکتوب را بدینقرار بنظم آورد تا در حافظهٔ تاریخ باقی بماند:

نور چشم رشید امان‌الله | باد عمرت بر مزید امان الله
ای گل بوستان ما در خود | ای عزیز دل برادر خود
ای بهار نشاط و فرحت من | ای گل گلشن سعادت من
ای قدت نخل آرزوی وطن | ای وجود تو آبروی وطن
ای وجود تو باعث راحت | ای حیات من و همهٔ ملت
ای ز هجر تو عالمی بیتاب | ای بیاد تو دیده ها پر آب
ای بدل از همه توشیرین‌تر | ای فدای تو هستی مادر
مادرت از فراق بیتاب است | بی خور وبیقرار و بی‌خواب است
بسرت از تو تاجدا گشته | بغم و غصه مبتلا گشته
روز م ازدوری تو گشته سیاه | حال ما را فراق کرده تباه
در گرفتم ز آتش دوری | مردم از درد و داغ و مهجوری
تا تو رفتی به‌ملک اروپا | رفته باتو توان و طاقت ما
روز و شب بیقراری دارم | دم بدم آه و زاری دارم
عکس های توی‌نهم در پیش | چهره ات دیده میروم ازخویش
نور چشما چرا نمی آیی | تا بیاید بدیده بینایی
در فراق تو مردن آسان است | حیف یادت بدیده پنهان است
نه‌تو تنها عزیز پیش منی | شرف و آبروی این وطنی

ملت از دوریت بجان آمد　　عالمی را بلب فغان آمد

ای خوش آندم که در وطن باشی　　زینت و زیب انجمن باشی

از فراقت ز دیده خواهم رفت　　چه بلا بر دل کبابم رفت

نیستی یک نفس فراموشم　　به دعای سر تو می کوشم.

در نظم فوق نام ملکه ثریا و رضیه (نور السراج) خواهر سکه امان الله شاه و محمد حسن خان مصاحب همسر نور السراج نیز یادشده و بیت اخیراز این قرار است :

هر کجا اید در امان باشید　　همگی عافیت نشان باشید

* * *

سوزعشق وطن

از سفر امان الله شاه غازی این نکات خیلی مشهور مانده است:

انگلیس ها او را شاه پر اسرار یا مرد بزرگ شرق خوانده و گفته اند: «او در این سفرآنچه را دیده می پرسید ـ می فهمید و میخواست آنرا هم درک و هم اخذ کند».

فرانس ها وقع ناپلیون رابه امان الله شاه دادند. آلمانها اورافریدریک(۱) مملکت خودش گفته اند .

---

(۱) شهزادهٔ وطنپرست آلمانی اعنی فریدرش که نظر به حب الوطنی و تدافع محاربهٔ خارجی .مساعیات جانبازانهٔ خود را در مقابل محاربهٔ فرانس ابرازنموده بود آلمانها امان الله شاه را همچنان یک شاهزادهٔ مدافع کشور گفته اند. خبر و عکس فریدرش در سال ۱۳۰۰ ش در جریدهٔ امان افغان نیز به نشر رسیده بود .(وکیلی پوپلزائی)

روسها نام او را برای تاریخ آدر برابر پطر کبیر نوشته اند. خود امان الله شاه گفته است که: "پاریس مرا خوش وقت ساخت. برلین مرا متحیر کرد. لندن جالب دقت من شد. اما عشق وطن مرا سوخت". واین عبارتی است که در مطبوعات آسیا و اروپا همدران سال ثبت شده است.

* * *

تمدید دورهٔ وکالت محمدولی خان

در مدت هشت ماه مسافرت امان الله شاه غازی، محمدولی خان (ولد ابوالفیض خان ولد ترک خان دروازی) وکیل مقام سلطنت بود. پادشاه غازی حینی که وارد کابل نیز شدند دورهٔ وکالت اورا تمدید فرمودند. و برای اینکه این مطلب ذهن نشین و کلای ملت گردد، روزجمعه (۱۳) سنبلهٔ ۱۳۰۷ ش در چهارمین روز انعقاد لویه جرگه در پغمان درضمن مباحث فرمود: وکیل دایم من عزیزم محمدولی خان است. که من ازاوشان خیلی ممنونم. من خودم دائماً باموز مهم کار می کنم وباقی کارهارا وکیل من خواهد کرد.

درمواقعی که من باطراف مملکت بروم نیز وکیل من محمدولی خان خواهد بود. کابینه به حال خود باقی است. وکالت وزارت خارجه را غلام صدیق خان خواهد نمود. من می خواهم عجالتاً بعداز اینقدر کار و زحمت یک ده روز فقط استراحت کنم. تاآنزمان هم مثل سابق وکیل من کارمیکنند. من یقین دارم که دراین ده روز اگرچه بعضی ازکارهای جزئی راخواهم کرد. اما باز هم دل من طاقت نکرده و استراحت را گذاشته به سر کار خواهم آمد. اما کوشش می کنم تاباز برای یک مدت طولانی کار کنم».

این حرف‌ها برای آن بود که در مدت هشت ماه بسیار بیدار خوابی‌ها و ناراحتی‌ها را طی کرده اکثر مسودات خبرها و نطق‌ها و قراردادها را بقلم خود تهیه و هریك موضوع را شخصاً ملاحظه میفرمود . و حین ورود بکابل بنام استراحت چندروز در پغمان گذرانید . و اما روزها را به ملاحظهٔ اوراق جرائد داخل و خارج و تکمیل مسودات درخصوص خریداری ها و توريد ماشین‌ها و تشکیلات جدید ادارات و بودجهٔ دوات برای سال ۱۳۰۸ می‌گذرانید . دورهٔ وکالت محمدولی‌خان را در اوائل ماه اسد تمدید فرمود ، برای اینکه وکلاء لویه جرگه مطلع باشند ، نیز تصریح فرمود .

تلگرام تبریکیه بحضور امان‌الله شاه غازی

ازطرف وایسرای هند

« به نسبت ورود ذات شاهانه به وطن مقدس شان بعد از سفر هشت ماهه من از احساسات قلبی مبارك باد بحضور آن همایون تقدیم می‌کنم . و رود ذات شاهانه در بمبائی بدبختانه از عدم صحت محروم ملاقات حضور شاهانه شده خیلی مغموم و متاثر شدم . در وقتی که اعلیحضرت بدیگر صوب تشریف بردند من همیشه از عدم ملاقات متأسف و مغموم بودم و این خیلی برایم یك خجالت آشکار میشود این سیاحت اعلیحضرت به ممالك خارجه یك یادگار تاریخی و یك چیزی باشکوه و بازیب است که مانند عکس بر دلها نصب و زینت ورزیده . پس به کمال احترام ورود مسعود ذات شاهانه را به خیریت و عافیت امر و زبکابل تبریك تقدیم میکنم » .

(آروین وایسرای هند)

تلگرام امان‌الله شاه غازی بجواب
لارد آروین وایسرای هند

«از تلگرام شما دائربه تبریک ورود ما از سفر اروپا بوطن عزیزم و خوش بینی تان نسبت باین سیاحت مسرور شدم . من هم مائل بودم که شما را در بمبائی ملاقات نمایم .ولی حین ورودم بآنجا تصادفاً شما مریض شدید وميل من و خواهش شما صورت نگرفت . ولی این واقعه یك تصادف قضائی وخارج از اختیار بود .حسن پذیرائی لیدی آروین در بمبائی و دیگر احساسات عموم اهالی هند که به موقع عبورم از خاك هند ابراز داشتند اثر خوبی بیادگار گذاشته است » .

(امان الله شاه پادشاه افغانستان)

رضائیت امان‌الله شاه غازی از ارباب جرائد و
عموم نویسندگان افغانستان

امان‌الله شاه غازی - از سلسلهٔ نشرات جرائد کابل وعلایق مردم در خصوص جریانات سفرشان، خیلی خوش شدند ، واز راه تشویق وتقدیر یك مبلغ کافی برای ادارات مطبوعات اعطاء واشخاصی را که نهایت زحمت کشیده بودند، مورد نوازش قرار دادند. بتاریخ یکشنبه (۱۷) سرطان ۱۳۰۷ شمسی از: پغمان مضمونی را به ادارهٔ جریدهٔ امان افغان فرستاد که متن آن چنین است.

« حضور ما از علاقمندی واهتمام کارکنان آن جریده به نشر اخبار ما و عواطف باحرارت ملت بموقع ورود ما از مسافرت بوطن عزیز ،

اظهار خوشی و مسرت مینماید ، و نیز تشکر خود را از احساسات صمیمانهٔ جوانانیکه بتقریب ورود ما مقالات و نظم ها نوشته اند ، و فوائد این سفر را در بر ترقی و تعالی واستقبال وطن ارائه نموده اند ، توسط آن جریده به او شان ابلاغ میفرمایم - امان الله شاه» .

پادشاه غازی از حسن اهتمام و سلیقهٔ محی الدین انیس مدیر جریدهٔ ملی انیس که شماره های استقبالیه انتشار داده بود ، مراتب امتنان خود را از پغمان بذریعهٔ تیلفون به محمد ولی خان وکیل مقام سلطنت خبر داد تا به محی الدین انیس ابلاغ نماید ، که متن آن چنین است .

«ذات شاهانه از احساسات ملی که مظهر آن جریدهٔ انیس و کارکنان ادارهٔ آن بود تقدیر و استحسان زیادی بعموم مشترکین این جریده که هر دو شمارهٔ استقبالیه به مصارف ایشان طبع و توزیع شده تقدیر و تشکر نمودند» .

ملکه ثریا نیز در مکتوب جداگانه باامضاء خود باین عبارت نوشت «امیدهای خوبی که برای خبرت و خدمت فکر عمومی از جریدهٔ انیس می پرورانم رسید .»

انیس در ماه اسد و سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی دو پایه ماشین طباعتی خود را در صحهٔ شرق طاق ظفر پغمان نقل داده خبرهای مربوط به جشن استقلال ولویه جرگه را نشر می نمود و آن مصادف با یام جشن و لویه جرگه بود .

اظهارات مدیر روز نامهٔ ملی انیس

محی الدین انیس در شمارهٔ (۲۱) سال ۱۳۰۷ شمسی تحت عنوان (الطاف شاهانه به جریدهٔ انیس و مشترکین آن) نوشته است : «جناب اعلی وکیل ذات شاهانه که مربی و حامی اولین این مؤسسه ملی هستند .

نگارندۀ انیس را برای تبلیغ تقدیر و شکریۀ ذات ملوکانه از هردو شماره های استقبالیه که از طرف مشترکین انیس توزیع شده بود، طلبیده بودند. وچنین فرمودند که: ذات شاهانه از احساسات ملی که مظهر آن جریدۀ انیس و کارکنان ادارۀ آن بود. تقدیر فرموده و استحسان زیادی بعموم مشترکین این جریده که هردو شمارۀ استقبالیه بمصارف ایشان طبع و توزیع شد؛ نمودند. چنانچه از محررینی که راسم عواطف و احساسات مشترکین جریدۀ انیس بودند. در این نقطه فراموش نکرده حسن تعبیر و ترسیم شان را تقدیر فرموده شکریه نمودند.

همچنین از طرف ملکۀ معظمه یك لطف نامه که عبارت رفیق داشت چنانچه یك جملۀ آن همین بود که: «امید های خوبی که برای خبرت وخدمت فکر عمومی از جریدۀ انیس بخاطر می پروراندیم رسید».

ومقصد از درج این همه خصوصیات آنکه: چون نتایج سفر امان الله شاه بر همگان معلوم و فوائد ملی و مملکتی داشت. بر عموم مردم افغانستان شوق و شعف عمومی ایجاد کرده بود. جرائد دولتی و ملی سهم خدمت خود را در مراسم پذیرائی بازگشت پادشاه غازی ابراز می کردند. و هم پادشاه و ملکۀ افغانستان که متوجه مطبوعات و نشرات داخل و خارج در خصوص گذارش سفر خودشان بودند. از ین حسن مساعی ارباب جرائد خیلی ها قدر می نمودند.

غلام محی الدین «انیس» ولد حاجی غلام نقشبند در شماره های پذیرائی امان الله شاه و نشر خبر های جشن ولویه جرگه تا حد توان زحمت کشیده است.

***

وکیل سردبیر و محرر جریدهٔ هفته وار امان افغان در سال ۱۳۰۷ شمسی غلام نبی جلال آبادی بود .

انعقاد جشن درمیمنه

بمناسبت عودت امان الله شاه غازی از سفر اروپا به افغانستان، در ولایت فاریاب (میمنه) جشن پر شکوهی برگذار گردید. در ختم جشن عبدالحمید خان دروازی حاکم اعلی بنمایندگی مردم آن ولایت عریضهٔ خیر مقدم بکابل فرستاد که متن آن ازینقرار است :

« اعلیحضرتا ! ما مامورین کشوری و عسکری و وکلاء و عموم رعایای مربوط میمنه ، بعریضهٔ هذا خیر مقدم میگوئیم :

طی کرده شرق وغرب جهان راچو آفتاب — ای نورشرق باز بموطن خوش آمدی

اعلیحضرتا ! ما میدانیم که زحمات وجود مبارك شما در سفر و حضر و هر زمان و آوان در هر محفل، بل اختیار نمودن دول اروپا محض بغرض ترقی و راحت و بیداری واستراحت ما بوده و بیشتر ازین زحمات و عرق ریزی ازمقدور بشری دور و زبان ما یان در احصاء بیان آن معذور. به چند کلمه تفصیل اینقدر زحمات را بیان نمودن، محیط کبیر را در کاسه دعوی نمودن است .

ای محی ملت افغان ، و ای محصل استقلال ومبدأ سعادت افغانیان تو آن ذاتی که ریشهٔ استبداد را مقطوع ، و بیخ تکالیف را از ملت مدفوع ، ماملت را باحقاق رسانیده ئی .

مارا زبان کجا که ستاییم مر ترا — چون ذره سر بکف پی ایثار گشته ایم

درخاتمه : همچنین آرزوهای صمیمی ، و خلوصیت های قلبی خود ها راراجع به خیر مقدم ملکهٔ معظمه رسانیده ، ازشرف حصول عافیت و صحت و جود مبارك شان که مع الخیر ازین سفر مسرت اثر عودت فرمودند ، خودها و کافهٔ اهالی افغانستان را مژدهٔ سعادت میدهیم » .

طبع ونشرسه نوع نوت درافغانستان

مصادف به ایام ورود پادشاه غازی

طبع و نشر نوت در افغانستان ازسال ۱۲۹۸ ش آغاز یافته است. وبرای اینکه افغانستان ازین لحاظ موفقیت کاملتری حاصل نماید. درماه حوت سال ۱۳۰۳ ش مطبعهٔ نوت وصکوك را درباغ ارگ کابل تحت ادارهٔ وزارت مالیه دائر فرمود . درسال ۱۳۰۶ ش مصادف بدوران سفراسان الله شاه سه نوع نوت : (۵) افغانی (۱۰) افغانی (۵۰) افغانی درمطبعه نوت و صکوك كابل و بهمت فكر و دست ماهرین افغانی تحت طبع گرفته شد ودر بهار سال ۱۳۰۷ ش ازچاپ فراغت یافت.

و مصادف به ایام ورود پادشاه غازی ازسفر اروپا (ماه سرطان ۱۳۰۷ ش) حکم نشر و ترویج آن نافذ گردیدو سهولت بسیاری در کار دادو ستدمردم بظهور آورد. و عکس آن سه نوع نوت مروج و سال ۱۳۰۷ ش راازنظرمی گذرانیم ، و اما باید گفت که. از یادگارهای مصادف بدورهٔ سفر وبازگشت امان الله شاه ، یکی هم طبع و نشر همین سه نوع بانکنوت محصول مطبعهٔ نوت و صکوك کابل است.

تاسیس شرکت میوه و شرکت قندسازی

دراستالف و جلال آباد

در ماه اسد سال ۱۳۰۷ ش، امان الله شاه غازی، سردار نظام الدین خان (بن سردار فقیر محمد خان شاغاسی بن سردار محمد عمر خان) را که قبل از آن منتظم عمومی و عضو هیأت انتظامیه و سرکردهٔ تشریفات محافل خاص و از معتمدان خاص او بود، رئیس شرکت حفظ میوهٔ استالف و رئیس فابریکهٔ قند سازی جلال آباد و هم نائب آمر اعلی کلوپ ستور که رئیس اعلی خود پادشاه غازی بود، تعیین فرمودند. وهدایت دادند که تا زمان تدویر هر دو فابریکه در استالف و جلال آباد که ماشین های آن در رحال ورود اند وارسی نمایند. منظور از تأسیس کلوپ ستور که بعداً کلوپ امانیه نام گذاشته شد هم همین بود که عموم مطالب راجع بدورهٔ جدید امانیه هم در انجا مطرح شود واز همین نگاه کلوپ امانیه نام گذاشتند و مهمترین مباحث و مخابرانی ها هم درانجا بعمل می آمد. واز جملهٔ فوائد مثبت سفر امان الله شاه یکی هم تاسیس همین دو شرکت عام المنفعه بود که ماشین های آن عنقریب درحال ورود دیده میشد و از هر یک فوائد بسیاری مد نظر دولت و مردم بود.

تبعید دونفر سیاح از کابل

شنبه (۱۳) اسد (۴ اگست ۱۹۲۸) دونفر سیاح از مردم انگلستان بنام های مستر هاسی و مستر برجار که وارد کابل شدند.

به جواب نامه نگار اخبار گفتند که: ما اصلاً از بمبائی عزم سیاحت دنیا را پاپیاده نموده ایم. وشش ماه در کابل توقف مینمائیم. چون در همان شب در

قریهٔ بتات عیسی خیل پغمان یک واقعهٔ خونین رخ داده بود پولیس از هر دو نفر مذکور خواهش نمود که کابل را ترک بگویند و از افغانستان خارج شوند.

بعداً معلوم شد که هر دو نفر مذکور منتظر اغتشاش و مؤظف اخذ اطلاعات در کابل بودند، محمود خان یاور سلکی حضور که از امور ضبط احوالات نیز ریاست سی نمود، گفت که: در همان ایام این اطلاع بمن رسید و پولیس را متوجه گردانیدم. زیرا که اطلاعات بما میرسید.

قتل عبدالخالق خان و عبدالظاهر خان

شام (۱۳) ماه اسد سال ۱۳۰۷ ش دو برادر عبدلخالق خان و عبدالظاهر خان ابراهیم خیل که روزگاری هردو برادر در کنر و لغمان حاکم بودند در قلعهٔ عیسی خیل پغمان بقتل رسیدند و دارایی آنها بسرقت برده شد، و این واقعه افکار عموم رجال رسمی و غیر رسمی را مشوش گردانید و دوران وحشت و دهشت سقوی از شام همان روز آغاز گردید. و این وقتی بود که برای انعقاد جشن استقلال و متعاقباً لویه جرگه در پغمان آمادگی گرفته میشد.

انتقال دوازده لک افغانی
ازخزانهٔ قندهار بکابل

وزارت مالیه در سال ۱۳۰۷ ش معلوم کرده بود که در خزانهٔ قندهار مبلغ دوازده لک افغانی نظر به عاقبت اندیشی نایب الحکومهٔ آنجا بصورت ذخیره پس انداز حفظ مانده است.

در ایامی که میرمحمد هاشم خان وزیر مالیه (بخاطر استقبال موکب پادشاه غازی)

بد انتصوب رفته بود، این موضوع روز (۸) سرطان ۱۳۰۷ ش در قندهار مورد بحث قرار گرفت. وحین ورود بکابل از محمد ولی خان وکیل حکمی حاصل کرد که مبلغ مذکور به کابل نقل داده شود. طبق حکم مذکور مبلغ دو لک افغانی به قندهار گذاشته شد و مبلغ ده لک افغانی در اواخر برج اسد سال ۱۳۰۷ ش تحویل خزانهٔ کابل گردید (۱).

سیاحت امان‌الله شاه غازی
وسیاست خارجهٔ افغانستان

یکی از اظهارات امان الله شاه به‌نامه نگاران اروپا این است که گفت:

«من میخواهم به‌اروپا نشان بدهم که افغانستان در نقشهٔ دنیاجای مخصوصی دارد» امان الله شاه اساس ترقیات و آزادی ملی را بر دو نصب‌العین گذاشت: اصلاحات در داخل مملکت. و تعدیل در سیاست خارجی افغانستان. برای تعمیل مقصداخیر الذکر اولین اقدامی که در بدو جلوس نمود. همانا اعزام هیأت فوق‌العاده در تحت ریاست محمدولی خان دروازی به‌سوی اروپا بود که بروز (۳۱) حمل سال ۱۲۹۸ ش از کابل حرکت نمود. در آن هنگام شاه امان‌الله در نطق خود بحضور وکلای ملت گفتند: «من

---

(۱) در برج دلو سال مذکور در قندهار، این انتقال خزانه موجب تأسف بسیار گردید و بر طبق عقیدت مردم قندهار: این لقمهٔ یی بود که محمد ولی خان و میر محمد هاشم خان برای تناول دزدان سقوی از پیش تهیه کرده بودند. والا ازین خزانه در قندهار کار بسیاری بنفع استقرار دولت امانیه گرفته میشد. و یا یك خزانهٔ محفوظ بنفع افغانستان باقی می‌ماند.

هیئات فوق العاده را فرستادم تا مملکت و ملت افغانستان را بدنیا معرفی کنند و روابط سیاسی و تجارتی با ممالکی که افغانستان بآن علاقمند باشد، قائم کنند. و استقلال افغانستان را بشناسانند».

گرچه در این راه موانع زیاد سیاسی وجود داشت. ولی امان‌الله شاه چنان نقشه برای پیشبرد این مقصد طرح نمود که بعد از سفرار و پا یعنی پوره (۹) سال بعد سیاسیون و نویسندگان دنیا آنرا تقدیر و تمجید نمودند. چنانچه لاریسه ریسنر نویسندهٔ روسی در کتاب خود (۱) مطالب مهمی نوشته و از شخصیت بافراست امان‌الله شاه خیلی ها ستایش نموده است. محمد ولی خان پروگرام و خط مشی را که به او هدایت داده شده بود، بصورت خوب درارو پا پیشبرد. با کلیه ممالکی که لازم بود افغانستان را رسماً معرفی و معاهدات سیاسی و تجارتی عقد نمود. افغانستان به دول خارجه سفراء

---

(۱) لاریسه ریسنر نویسندهٔ شوروی نسبت به امان‌الله شاه غازی در کتاب خود باین تفصیل نوشته است: «اگر امان الله شاه چند صد سال قبل حیات میداشت با این جدیت و فراست و عزم فوق العادهٔ خود بیک فاتح بزرگ مبدل میشد. مشارالیه با صلیبیون جنگ میکرد و با پاپهای روم و باسلطنت وینس روابط تجارتی دائر می‌نمود. شهرها را خراب و عوض شان سرا ز نو آباد میکرد، ولی در این دوره با این مناسبات سیاسیهٔ حالیهٔ امان‌الله شاه مصلح (رفارمر) قرار گرفت و به تشکیل افغانستان بصورت دولت کنونی عطف توجه نموده». کتاب او که بچه نام طبع و نشر شده باشد سراغ ندارم، و اما در شمارهٔ «۲۳» سال نهم جریدهٔ امان الله افغان از اثروی یاد شده است «وکیلی»

فرستاد. و دول خارجه به افغانستان سفراء فرستادند. بعداز آن یك سلسله معاهدات عقد شد. طلاب افغانی بخارج فرستاده شدند. و از خارج متخصصین استحضار یافتند. امان الله شاه توانست که اهمیت جغرافی و تاریخی افغانستان را که در قلب آسیا موقعیت دارد، در انظار عالم بخط سرخ نشان بدهد. بمجردیکه خبر سفر امان الله شاه (در سال ۱۳۰۶ ش) که بقرار تصویب مجلس و زراء شخصاً از ین سفر مشاهدات خود را در افغانستان تطبیق بدهد. نشر شد و به اروپا و سائر نقاط جهان رسید. (۱) هنگامهٔ در عالم مطبوعات و حلقه های سیاسی و اقتصادی اروپا برپا گردید.

درهمان وقت مطبوعات انگلستان نیز از حقایق چشم پوشیده نتوانست. وجریدهٔ مانچستر گاردیان نوشت «اکثر معاندین انگلیس تشکیل اتحاد ممالك شرق وسطی ـ ایران، ترکیه، و افغانستان را پیش بینی می نماید اگر چنین اتحاد عقد بشود حق حاکمیت در آن بایستی به افغانستان تکیه کند زیرا که افغانستان بمشابهٔ پلی است بین شرق و غرب و در آینده موضع هجوم آسیا به اروپا خواهد بود و تشریف آوری امان الله شاه برای دولت ساختن افغانستان یك اتفاق درستی رخ داده است».

همچنین جریدهٔ ابسرویهٔ انگلیس نوشت که «تشریف آوری امان الله شاه

---

(۱) کالینن رئیس جمهور دولت روسیه شوروی در ماه عقرب سال ۱۳۰۶ ش بذریعهٔ تلگرام از مسکو بکابل خبر داد و از امان الله شاه رسماً به کشور شوراها دعوت نمود. و متن تلگرام درین کتاب مندرج است.

(وکیلی پوپلزائی)

در لندن بنابر این بیشتر حائز اهمیت دیپلوماسی می باشد که وضعیت عمومیهٔ ما در ممالک شرق اقصی و وسطی کمتر قابل مسرت است ».

جریدهٔ تایمز لندن نوشت که « ما میخواهیم افغانستان را دولت مقتدر و مترقی و پر مصئونیت مشاهده کنیم » .

جرائد روسیهٔ شوروی بنوبت خود نوشتند که «افغانستان امروز عامل بزرگ سیاست دنیا است . »

جریدهٔ نیم رسمی ایتالوی نوشت که « یکی از عوامل بزرگ صلح عمومی و البته به افغانستانی که در قلب آسیا واقع است ، میباشد . »

و عموم جرائد دنیا نظریاتیکه نسبت به افغانستان داشتند ، در اوقات هشت ماه سفرهای رسمی امان الله شاه نشر نمودند. زیرا که افغانستان این اهمیت بزرگ را از برکت استقلال و داشتن روابط معقول با ممالک خارجه حاصل نمود.

در هنگامیکه امان الله شاه به اروپا عزیمت کرد ، بکلیه ممالک اثبات نمود که : افغانستان در سیاست عالم افکار صحیح عمومی را تعقیب میکند. و هرگونه جدو جهد او برای ارتقاء وسعادت ملت افغانستان میبا شد. در تمام مدت سفر خود ، وقت خود را به تفریح نگذشتانده مشغول تماشای فابریکه ها، تنظیمات و ترتیبات اداری واقتصادی و نظامی اروپا بود .

وقتی که اروپائی ها دیدند که این شخص بزرگ به پذیرائی های پر شکوه و احترامات فوق العاده اهمیت نداده مشغول استفاده برای منافع علمی و فنی و تخنیکی افغانستان است، شروع به نگاشتن تبصره ها نموده نوشتند که آری این شخص از شاهان گذشتهٔ شرق نمی باشد . و تا امروز

چنین پادشاهی باین عزم و ذکاوت در اروپا نیامده است .

غلام صدیق خان چرخی وکیل وزیر امور خارجه از رفقای سفر امان الله شاه به نامه نگاران اروپائی خیالات و افکار دولت و حکومت افغانستان را اظهار نمود و گفت که :« پذیرائی های پرشکوه دول اروپائی بر خط سیاست خارجی افغانستان هیچ دخل نداشته. سیاستی را که افغانستان تاحال تعقیب نموده برای ما کاملاً درست اثبات شده است و مقصود اصلی سفر امان الله شاه غازی بیشتر جنبهٔ اقتصادی و مدنی را دار است . اینکه هنگام ورود به وطن مقصد ما این است که: افغانستان را به شاهراه ترقی پیش ببریم امان الله شاه غازی به نامه نگاران جرائد بار دگر خاطر نشان نمود که: «من میخواهم به اروپائیان بدهم که افغانستان در نقشهٔ دنیا جای مخصوصی دارد » . امان الله شاه باین کلمات فهماند که افغانستان استقلال خود را بزور بازوی همت مردانهٔ خود حاصل نموده و حیات باشرفانه بسر می برد آن مللی که با افغانستان حقیقتاً دوستانه پیش می آیند ، همیشه آغوش محبت افغانستان برای شان باز است،(۱)

سفر امان الله شاه به تاریخ حیات با استقلال و شرف افغانستان ، یک ورق

---

(۱) اماالله شاه در روز سه شنبه (۲۸) سرطان سال ۱۳۰۰ ش به رسکول نیکوف سفیر مختار دولت روسیهٔ شوری در کابل گفت: «ملت افغانستان ملت مرد است هر که بامرد دوستی کند افتخار اوست و گفت:« آرزو داریم که هر دو ملت با همدیگر پهلو به پهلو شانه داده در ترقیات اخلاقی ومادی و معنوی یکو شیم» و این از جملهٔ همان اشارات است. (وکیلی پوپلزائی)

نوی را باز کرد . سیاحت امان الله شاه چه در اصلاحات داخل وچه در را هسیاست خارجی افغانستان یك اساس متین تری را گذاشت .

و سر دمنور ایام بازگشت امان‌الله‌شاه را در کابل آغاز دوره دوم عصر امانی نام گذاشتند ومیگفتند: امروز (۱۰) سرطان سال ۱۳۰۷ ش در تاریخ استقلال مجدد ما ختم دوره اول و آغاز دوره ثانی ترقیات افغانستان میباشد.

جریدهٔ مانچستر گاردین نوشت : «اکنون امان‌الله شاه با هیأت ماهرین خویش به اروپا تشریف آورده اند . تامعلومات تازه برای ترقیات آتیهٔ افغانستان بدست آورده نتائج زندهٔ همچو ترقیات را در غرب ملاحظه و امتحان فرموده آنرا با وضعیت حاضرهٔ مملکت خویش تطبیق بدهند. بریتانیا میل دارد با افغانستان مساویانه و همقطارانه رفتار نماید . و خواهش یگانه اش این است که برای افغانستان خدمتی بکند . سیاحت امان‌الله‌شاه محض کدام واقعهٔ دلچسپ اجتماعی نیست . بل اهمیت سیاسی خیلی مهمی دارد » .

جریدهٔ تایمز لندن نوشت : « امروز امان الله شاه پادشاه افغانستان سواحل ما (انگلستان) را گذاشته در مراجعت بوطن خویش از منزل اولین ساحل بطرف کابل حرکت میفرمایند. معظم له خاطره های دلچسپ وخیلی وافری از قبیل علمی و تفریحی باخود خواهند برد . زیرا که راحت جسمانی خویش را مراعات نفرموده تقریباً هرروز یك یاچندی از شعب بیشمار عملیات ملی ما را معاینه و ملاحظه میفرمودند . و در ظرف سه هفتهٔ مختصر توقف خویش تجارب مختلفه فراهم فرموده اند . یکنفر حکمران یك ملت جنگجو و سلحشور و نمایندهٔ خانوادهٔ بزرگ که حیثیت

خویش را بمقابل جمیع اعدا بزور شمشیر محافظه و برقرار داشته است طبعاً بایستی در امور اختراعات حربی دلچسپی میگرفت. اما قسمت زیادی از پروگرام معظم‌له در معاینهٔ کارخانه جات مهندسی و فولادی و ماشین های نساجی وغیره صرف گردید. امان‌الله‌شاه دارای یك قوهٔ خیلی بزرگ وعالی می باشند. و غالباً دائرهٔ دلچسپی‌شان خیلی وسیع است. ازشوق و ذوق به ترقی مملکت وعرفان آن دارند، اروپا قبل‌ازین مسبوق بوده خوب میداند که در مملکت افغانستان که تاسنه ۱۹۱۹ میلادی دروازه‌هایش بروی خارجی ها بسته بود یکنفر مصلح و لو از خانوادهٔ فرمانروا هم باشد دچار چگونه مشکلات خواهد بود».

جریدهٔ البلاغ مصر ـ نسبت به سفر امان‌الله‌شاه غازی در مصر نوشت :

«اگر از هر طفل مصری استفسار نمائید که چرا ازامان‌الله‌شاه در مصر با این جوش و خروش استقبال میشود ؟ آیا ازاین جهت که او یکنفر شاه اسلامی است ؟ آیا برای اینکه ممدوح یکنفر شرقی است ؟ فوری در جواب خواهند گفت نه خیر علاوه برامان‌الله‌شاه دیگر شاهان اسلامی و شرقی نیز وجود دارند. اما به اندازه‌ئی که در قلبم محبت این پادشاه جوان افغان جای‌گرفته دیگران را دوست ندارم . او را دوست‌دارم زیرا که حریت پسند حقیقی ودلدادهٔ آزادی ومساوات است. وپادشاهی است که پادشاهی نمی‌نماید . اوامر مثل برادر خویش میداند. امان‌الله‌شاه‌شخص خود را از باقی افراد همنوع خود علیحده نمی‌داند. او مثل دیگران بطرف عوام و ضعفا به نظر حقارت نگاه نکرده آنهارا بصورت محر وقات در راه دوام حریق خواهش های نفسانی خویش تصور نمی کند . او خود را یکی از افراد ملت دانسته باعامة‌الناس رویهٔ انسانیت کارانه دارد. امان‌الله‌شاه عظمت و محبوبیت‌شان در قلوب ملت، خود

بلکه در شرق و همه عالم، پیش از پیش افزوده، و موقعیت بزرگی احراز خواهند کرد (۱).

***

امان‌الله‌شاه در روز وداع «سه‌شنبه ۷ قوس ۱۳۰۶ شمسی» در کابل به مردم گفت: «حقوق خود را یک‌یک وجب محافظه کنید امروز مستقل هستیم استقلال ما یعنی اینکه در همه معاملات خود آزاد، در قراردادهای خود آزاد در مراودات و روابط خود آزاد. در میدان معامله با بنی‌نوع خود یعنی

(۱) هنگامیکه امان‌الله‌شاه غازی از مکاتب قاهره دیدن می‌نمود. یک طفل مکتب خیر مقدم گفت: امان‌الله شاه از کلمات طفل خیلی خوش شد و دست نوازش بروی او کشید. وسپس از طفل خواهش نمود که اگر پول خورد مصری داشته باشد بمن بخشش بدهد. طفل یک عدد پول مصری تقدیم نمود. امان‌الله‌شاه بطرف پول نگریسته واپس بدست طفل سپرد و گفت:

این پول غیر است من پول مصر را میخواهم. و این وقت دو عدد طلای مسکوک امانیه به طفل مکتب بخشید و گفت: این سکهٔ دولت افغانستان مستقل است و بطریق یادگار نگهدار ید. چون آنوقت مملکت مصر آزادی کامل نداشت با این رمز دانا ند که باید مصریان در پی استحصال آزادی کامل خود باشند.

و این حکایت در مغز جوانان حساس مصر جا گرفت تا آنکه روزگاری به رهبری جمال عبدالناصر دولت جمهوری مستقل خود را اعلان نمودند. و آن رهبر بزرگ ملی مصر در یادداشت های خود از جنبش آزادی شرق با بتکار امان‌الله شاه افغان اشاراتی نموده است.

اجانب آزاد هستیم. این معامله خواه تجارتی و یا سیاسی و یا غیر آن باشد» در لویه جرگهٔ پغمان ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی به وکلاء ملت گفت:

«ما باید بدنیا نشان بدهیم که محض الله خدمت میکنیم، نظر ما به ظاهر و چیز های مادی دنیا نیست. ما مسلمان هستیم آخرت داریم، برای حفاظت مملکت خود کار میکنیم برای رضای خدای خود کار میکنیم و کسانیکه باین زینت آرایش شده باشند آنها را ما اهمیت نمیدهیم، این مسلک صحیح و همیشه گی من است».

***

در اوائل ماه جدی سال ۱۳۰۶ شمسی جریدهٔ پاپونیر زیر عنوان: (پادشاه افغانستان هندی ها را بیدار میسازد) این چنین بیان کرد:

در باغ عمومی کراچی مجلس دعوت که در آن عموم معتبرین کراچی و اطراف و نواحی آن حضور داشتند تشکیل شد. و از طرف عموم خطابهٔ غرای بحضور امان‌الله شاه تقدیم نمودند. پادشاه غازی بعد از شنیدن خطابه نطق مفصل ایراد فرمودند. و چنان یك مضمونی را برای نطق خود اختیار نمودند که امروز در سر تا سر هندوستان یك هیجان و اضطراب فوق العادهٔ را تولید نموده است.

پادشاه افغانستان در شروع نطق خود بلهجهٔ افتخارانهٔ راجع به ترقیات افغانستان اظهار عقیده نموده درخصوص پیشرفت که مملکتش در این چندسال نموده افتخار میکرد. ضمناً برروابط افغانستان با ممالك متمدن عالم اشاره فرمودند. درخصوص فرقه ها و جماعت های ملت خود ذکر فرمودند که در افغانستان هیچ اختلافات و امتیاز فرقه ها بین هندو و مسلمان وجود ندارد. بلکه همه برادروار با یکدیگر زندگی میکنند. اعلیحضرت به جماعه های هندی توصیه

فرمودند که آنها نیز همان رویه را سرمشق خود قرار داده و بر آن عمل نمایند. و گفتند: در مملکتی که مجادلهٔ فرقه ئی و مناقشات مذهبی بین اهالی آن باشد، آن مملکت بسبب نفاق هرگز ترقی نخواهد کرد. خصوصاً اگر این اختلافات زادهٔ فکر یگان رؤسای مغرض که گاه بنام دین یا سیاست پیش می آیند.

در حالیکه مراد از دیانت فراهم آوردن وسائل سعادت و رفاهیت دارین است.

نه شقاق و نفاق و ضعف. و اعلیحضرت به جماعه های هندی توصیه فرموده گفتند: که فریب این چنین مغرو ضین را هیچ وقت نخورده با همدیگر خود باتفاق و اتحاد وحمیت و مودت عمل و زندگانی کنید.

***

مناسبات تجارتی افغانستان وایتالیا

بتاریخ جمعه (۱۹) جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی (می ۱۹۲۸ میلادی) موسولینی صدر اعظم دولت ایتالیا در مجلس سنای آن کشور در خصوص مناسبات تجارتی افغانستان و ایتالیا گفت: «اگرچه مناسبات تجارتی ایتالیا وافغانستان حاضراً اهمیتی ندارد، ولی در اثر قرارداد دولتین، ایتالیا متعهد شده است که اسلحه و لوازم حرب و موترها و مشاورین تخنیکی به افغانسان بفرستد. ضمناً اهمیت امر را خاطر نشان میکنم که: افغانستان یك هیأت جدید مشتمل بر (۲۰) طلاب فن هواپیمائی به انجمن فضائی ایتالیا، واقع (کاسرتا) فرستاده است. یقین دارم که مملکت افغانستان تحت هدایت و رهنمائی امان الله شاه در سیاست آسیای وسطی موقعیت بزرگی حاصل خواهد نمود».

این اظهارات موسولینی صدر اعظم ایتالیا متکی براساس سیاست متینی بود که

امان‌الله‌شاه غازی در ایام مسافرت رسمی خود به اروپا، در امور فرهنگی - تخنیکی - اقتصادی و تجارتی بین افغانستان و کشورهای مترقی اروپائی عقد مناسبات نموده بود. بعد از انجام سفر امان‌الله‌شاه غازی در اروپا، موسولینی صدر اعظم دولت ایتالیا در یکی از نطق‌های مهم خود راجع به مناسبات افغانستان بار دیگر باین شرح سخن راند:

«یك مملکتی که بباعث وضعیت جغرافیائی و طاقت خود مخصوصاً جلب توجه میکند، افغانستان است. مسافرت اروپائی پادشاه امان‌الله خان، از ایتالیا آغاز شد. این اسبقیت همدردانه یك جزء مهمی است. چراکه ایتالیا هم اولین طاقت اروپائی بود که در سنه ۱۹۱۹ - استقلال افغانستان را شناخت. مناسبات تجاریهٔ افغان و ایتالیا به باعث وضعیت جغرافی افغانستان بسیار کم است. افغانستان مابین هندوستان و روسیه و از بحر صد هاميل دور واقع است افغانستان، بانك و راه آهن ندارد. و با اینهم دیری نگذشته که ایتالیا یکمقدار سامان حرب و موترها به افغانستان فروخته و عدهٔ از متخصصین اعزام می کند از نقطهٔ نظر مناسبات ایتالیا در آسیای وسطی این مهم است که افغانستان بیست و پنج نفر محصلین خود را برای تحصیل فن پرواز (هوابازی) در اکادمی (کزاته) اعزام نموده است. این محصلین بعد از حصول درجهٔ پیلوتی وقتی که به وطن خود بر می‌گردند، ایام توقف خود را در ایتالیا فراموش نخواهند کرد.

شبهه ئی نیست که بوسیلهٔ تبادلهٔ اشخاص و خدمات‌شان مناسبات ملل هم ترقی می کنند.

من یقین دارم که افغانستان یك مملکت اسلامی بمردم قوی و جنگجو به قیادت

پادشاهی که روح شرقی و جرئت غربی دارد در سیاست آسیای وسطی یک رول مهم را اجراء خواهد کرد» .

***

مسافرت امان‌الله شاه در فرانسه

(از نگاه مجله اروپ نوول)

مجلهٔ اروپ نوول پاریس پایتخت کشور فرانسه بتاریخ شنبه (۹) سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی (اول سپتمبر ۱۹۲۸ میلادی) . زیر عنوان (مسافرت پادشاه افغانستان) بعد از مسافرت امان‌الله شاه غازی از اروپا مضمونی انتشار داد که متن دری آن قرار ذیل است : « میدانند که در هنگام اقامت وملاقات پادشاه افغانستان در پاریس ، حکومت فرانسه یک طیاره از طیاراتی که در خدمت آسمان پیمائی حکومت است، انتخاب کرده و به امان‌الله شاه پادشاه افغانستان هدیتاً تقدیم نمود . این طیاره در دهم ماه اوت گذشته از پاریس حرکت کرد کاپیتان (دی زر) با یک مهارت قابل تحسین پس از یک مختصر استراحتی در تهران بطرف کابل پرواز نمود . اولین پیلوت طیاره است که توانسته با یک طول ساعات و مدتی کوه‌های هندوکش را پرواز د چنین شجاعت نشان دهد طیاره و مولور آن با پیلوت در نهایت خوبی به مقصد رسید و طیاره را باسم حکومت جمهوری فرانسه تقدیم پادشاه افغانستان نمود .

یقین است تاثیراتی که مخصوصاً در فرانسه اشخاصی که از نزدیک توانسته‌اند امان‌الله شاه و ملکه ثریا را ملاقات نمایند ، فراموش نشدنی است. که چه احساسات نیکوئی از آنها دارند .

پادشاه و ملکهٔ افغانستان پس از هشت ماه مسافرت در اول ژویه به‌سلامتی

وارد پایتخت خود کابل شدند. در تاریخ افغانستان این مسافرت مشعفانه سابقه نداشته و ممالکی را که سیاحت کرده اند. واقعاً از هرجهت بانهایت شوکت وجلال بوده و یادگارهای خوبی ازخود گذاشته‌اند. پادشاه وملکه بایك حالت خستگی ناپذیری وبایك سعی مخصوص جلب قلوب کرده وپر و گرامی که داشته‌اند از ملاقات های رسمی در دو از ده کشور آسیا و ار و پا شناسائی بار ؤسای دولت این ممالك تمام را باکمال متانت و خوبی انجام و به موقع اجراء گذاشتند. از هند شروع کرده به مصر - ایتالیا - فرانسه انگلستان - بلژیك - آلمان - سویس - پولو نیا - روسیهٔ شوروی - ترکیه و ایران اختتام داده درین مسافرت هرگونه وسائل نقلیه که توانسته اند استعمال نموده راه آهن - اتوموبیل - طیاره - جهازات و کشتی های جنگی با تمام اینها مسافرت وخطسیر را خسته نکرده و پادشاه بایك صحت و تندرستی در کمال چابکی مثل اینکه به چنین مسافرت طولانی نرفته باشد. ومثل اینکه از یك تفرجی مراجعت کرده باشد.

در صورتیکه فاصلهٔ طویل و طولانی که بین تهران و کابل است، تمام این مسافرت را با اتوموبیل و شخصاً خود پادشاه اتوموبیل را اداره می نمودند. در راه خراب و در اغلب نقاط بانبودن راه خوب برای خودو همراهانش راه پیدا میکرده و بلکه دراین راهها اگر خرابی و ترمیمی به اتوموبیل شاه وارد میشد، خود به شخص در هوای گرم غیرقابل تحمل اوتوموبیل را ترمیم و یك شجاعت ودلاوری ازخود نشان میداد و به همه ثابت شد که این شخص چه طاقت وتحمل خستگی ناپذیروچه جوان رشیدو باعزم راسخی هستند. این اولین دفعه است که این مسافرت متجاوز از چهار هزار کیلومتر را به غیر از قافله یك شخص توانسته است. بدون خسته شدن وازهیچ موانعی

نهراسیدن طی نماید. امان الله شاه مدت ها بود که این مسافرت را پیش خود نقشه می کشید قبل از وقت تمام منازل را خود به شخصه تعیین و تمام وسائل لازم را در نظر گرفته از هر جهت وسائل مسافرت را انجام داد. این مسافرت بدون اشکال به انجام رسید. ولی باستثناء یك حادثه یی که در نزدیکی تهران در منزل روز اول یك اتوموبیل (کامیون) سه تون در یك دره پرتاب ودو نفر مقتول شد. بغیر از این واقعه باقی سفر بخیر وخوبی گذشت. هر تقریباً متجاوز از هشت ساعت شخص امان الله شاه در (رورتس) خود طی سفر می نمود و به همه کس عزم متین و ارادهٔ قوی خود را اثابت نمود.

پایتخت افغانستان برای پذیرایی پادشاه و ملکهٔ خود یك پذیرایی عالی ومملو از بیرق و عبارات خوش آمدید نموده بود. تمام دکاکین از پارچه های الوان ابریشمی برنگهای مقبول و زیبا زینت داده شده بود، که ما عکس های پادشاه و ملکه بنظر عام جلوه گر بود. عمده ترین ابنیهٔ شهر مدت چهار شبانه روز چراغان و عید گرفته بودند. در هنگام ورود پادشاه غازی به ارگ کابل، شاه برای آنکه اصول امتنان ومظفریت را بترتیب به ملت خود نشان بدهد قبل ازینکه با وزرای خود مذاکره نماید، به بالای کرسی که قبلاء حاضر شده بود، رفته اطراف کرسی را اهالی پایتخت واطراف از کشوری ولشکری محصلین مکاتب تجار وغیره از جمعیت که متجاوز از چند هزار بودند محور راسیاه کرده بودند. به بالای کرسی خطابه رفته نتیجهٔ مسافرت و خدماتی که در این سفر به مملکت و طن خود کرده بود، بیان کرده حاضرین را مطلع ساخت.

امان الله شاه این ترتیب مسافرت طولانی خود را خاتمه داده مسافرتی که باعمده ترین ممالك دنیاوبارؤساء آن ممالك در نهایت احترام و خوشی گذرانیده

بود و خدماتی برای ترقی و سعادت مملکت خود در نظر گرفته که وطن خود را در راه تجدد و تمدن سوق دهد و در ین راه با کمال رشادت و عزم راسخ آماده و مهیا می باشد. فرانسه با نهایت صمیمیت آرزومند و خواهان است که امان الله شاه با موفقیت کامله به تمام آمال خود کامیابانه موفق آید».

خریدو تورید طیارات جدید

یکی از مرام های مهم سفر امان الله شاه غازی، مسأله خرید و تورید و تکمیل طیارات مورد ضرورت افغانستان از هر قبیل و هم ذرایع تحصیل جوانان افغان برای فن هوا بازی، بوده است. چنانکه از سالیان پیش و مخصوصاً از سال ۱۳۰۰ شمسی اقداماتی هم در ین خصوص بعمل آمده و تسطیح میدان هوائی کابل در ساحهٔ موسوم به بلند آب از سال ۱۲۹۸ شمسی آغاز شده بود و در اواسط ماه دلو سال ۱۳۰۶ شمسی در این وقتی که امان الله شاه در مصر اقامت داشت، یکدسته طلاب هوا بازی افغانی از روسیهٔ شوروی بکابل مراجعت کرده شامل خدمت شدند و موجب مسرت گردید.

بهمین ایام که امان الله شاه از مصر قصد عزیمت بجانب ایتالیا داشت، بین دولت افغانستان و دولت جمهوری ایتالیا، موافقت حاصل شد. تا یك تعداد طلاب افغانی برای تحصیل فن هوا بازی بآن کشور فرستاده شوند. در ماه دلو سال ۱۳۰۶ شمسی در هفته یی که پادشاه غازی از اسکندریه عازم ایتالیا گردید. بحسب تلگرام پادشاه موصوف، وزارت حربیهٔ افغانستان پانزده نفر محصل افغانی را برای اعزام به ایتالیا تعیین و انتخاب و در برج حوت سال مذکور (مارچ ۱۹۲۸ میلادی) امر حرکت داد.

ورود طیارات جدید از روسیهٔ شوروی

به افغانستان

در اواسط ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در این وقتی که پادشاه غازی در روسیهٔ شوروی تشریف داشتند، حکم فرمودند تا هر چه زودتر طیارات ابتیاعی وزارت حربیه بکابل نقل داده شوند. بناءً بتاریخ یکشنبه (۲۴) ثور ۱۳۰۷ ش دو دسته طیاره نوع یونکرس وارد میدان هوائی کابل گردیدند. یک طیاره از ان جمله بسبب نابلدی پیلوت در میدان هوائی جلال آباد. و یک طیاره در علاقهٔ کرم فرود آمد. روز (۲۵) ثور پرواز کرده به میدان هوائی کابل فرود آمدند.

اولین مسافرت از هرات به کابل بوسیلهٔ طیارهٔ یونکرس در همین هفته آغاز شد. فیض محمد خان وکیل در شورای دولت و محمد حسین خان سر کاتب دار التحریر شاهی که برای تفتیش امور قوماندانی ولایت هرات رفته بودند. بتاریخ یکشنبه (۲۴) ثور ۱۳۰۷ شمسی بسواری طیارهٔ یونکرس خریداری جدید افغانستان از روسیهٔ شوروی، از هرات وارد کابل شدند.

در همین روز دو طیارهٔ دیگر نیز از ترمز پرواز کرده وارد میدان هوائی کابل گردیدند. در این دو روز از بعضی سفارت خانه های مقیم کابل، اشخاصی در نزدیک میدان هوائی کابل، مصروف تماشا دیده میشدند و تعداد کثیری از شهریان کابل و هم اهالی اطراف که به کابل آمده بودند برای تماشای پرواز های طیارات جدید می شتافتند، و این موفقیت ها را از توجهات پادشاه غازی و سفر او بکشور های خارج میدانستند.

محمدحسن خان که در سال ۱۳۰۵ شمسی از طرف وزارت حربیهٔ افغانستان برای تحصیل فن هوابازی به روسیهٔ شوروی فرستاده شده بود، شهادتنامه پیلوتی بدست آورده در اواخر سال ۱۳۰۶ شمسی وارد کابل شد.
در اواسط ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در این وقتی که امان‌الله شاه حین اقامت خود بروسیهٔ شوروی چندعدد طیارهٔ نوع یونکرس خرید. بکابل پیام فرستاد که پیلوتان افغانی بذریعهٔ طیاره از کابل به تاشکند بروند و طیارات جدید را بکابل برسانند.

محمدحسن پیلوت با دیگر پیلوتان افغانی از کابل به تاشکند عزیمت نمود. مذکور با یکنفر پیلوت روسی که در طیارهٔ حربی از تاشکند جانب ترمز در حرکت بودند. در حدود (جزك) طیاره آتش گرفت وسقوط نمود و هر دو نفر هلاك شدند و از پیلوتان افغانی وروسی اولین دو نفری که درراه خدمت افغانستان جان سپردند، همان شخص محمدحسن ویك نفر پیلوت روس است. از شنیدن این خبر بروز (۲۰) ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی عموم مردم و امان‌الله شاه مخصوصاً سخت متألم و متاثر شدند. و چنانکه امان‌الله شاه بعد ورود بکابل در اولین سخنرانی خود از ین ضایعهٔ المناك فوت، دو نفر خدمتگار یاد آور شدند و به خانوادهٔ محمدحسن خان پیلوت شفقت و مرحمت بسیار نمودند.

در دههٔ دوم سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی غلام دستگیرخان کندکمشر بهمراه طیاره وارد کابل شدو مورد استقبال قرار گرفت. مذکور در سال ۱۳۰۵ به مسکو فرستاده شده بود. این شخص پسر استاد سمیع خان زرگر است.
بتاریخ سه شنبه (۱۹) سرطان ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۸) صبح، غلام صدیق خان چرخی وکیل وزارت امور خارجهٔ افغانستان و غلام حید رخان

تولیمشر محافظ قوما ندانی طیاره با دوعدد طیارهٔ یونکرس جدید، خریداری امان الله شاه ازآلمان، و یک فروند طیارهٔ یونکرس جدید که دولت آلمان بطور تحفه ضمن سفر رسمی پادشاه غازی در برلین تقدیم کرده بود، وارد سیدان هوائی کابل شدند. (۱)

بمناسبت ورود عطاء الله خان غند مشر، مفتش طلاب هوابازی افغانی در روسیهٔ شوروی بتاریخ سه شنبه (۲۳) جوزای ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۳) بعدازظهر دعوت پرشکوهی در وزارت حربیه بعمل آمد .

یک فروند طیارهٔ جنگی که حین توقف امان الله شاه به پاریس – از طرف حکومت فرانسه بطور تحفه تقدیم حضور پادشاه افغانستان شده بود به ساعت (۴) و (۳۰) دقیقهٔ عصر چهارشنبه (۳۱) اسد ۱۳۰۷ شمسی توسط کاپیتان دی زر فرانسوی پیلوت ماهر آن کشور وارد سیدان هوائی کابل گردید. در جرائد فرانسوی ازمهارت کاپیتان دی زر توصیف شده بود .

امان الله شاه حینی که ازاروپا وارد کابل شد، فرسودطیاراتیکه تا اکنون رسیده و بقیه سیرسد ، این نمونهٔ طیارات است که ما تاحال به تورید آن توفیق یافته ایم . و در آینده طیارات بزرگ مسافر بردار وارد خواهیم نمود.

چرا که تاحال سیدان های بزرگ نداریم. و پرواز طیارات بزرگ در این سیدان های موجوده مشکل است. و این سیدان کابل که مادر مدت (۹) سال

---

(۱) ساعت (۸) شب جمعه (۵) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی در دعوتی که از طرف صدراعظم آلمان بافتخار ورود پادشاه غازی در برلین برگذار شده بود از طرف حکومت آلمان اهداء و این تحفه درضمن سخنرانی رسمی صدراعظم آلمان ابراز گردیده بود .

(وکیلی پوپلزائی)

باکمال آن توفیق یافته ایم . برای همین شصت عدد طیارات که تا اواخر فصل خزان امسال اعداد آن پوره خواهد شد ، کفایت میکند .

امان‌الله شاه در ایام مسافرت خود به اروپا ، با کمپانی یونکرس قرار داد نمود که خطوط هوائی افغانستان را بسازد . کمپانی یونکرس با افغانستان شریک گردید. قرار داد رفت و آمد مسافرین افغانی را در داخل افغانستان تعهد نمود که بعد از چندی یعنی در خلال سال ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸ شمسی، پست و مسافر دکه و کابل و قندهار و فراه و هرات و بلخ و پکتیا و سائر ولایات افغانستان بوسیلهٔ پرواز طیارات و با کمك کمپانی یونکرس و برای سفر های داخلی آغاز گردد . امان‌الله شاه در ماه سرطان و اسد سال ۱۳۰۷ شمسی در جلسات در خصوص طیارات جدید و امداد و وعده‌ها و قرار داد های تخنیکی کمپانی های بزرگ تفصیلاتی میفرمود .و چون تا آنوقت مردم افغانستان به استفاده از طیاره درمسافرت ها اطلاع و اطمینان کاملی چندان نداشتند حکومت امانیه مناسب دید که بعد سپری شدن ایام جشن استقلال و ایام لویه جرگه ،وکلای شامل لویه جرگه را رسماً دعوت بدهد ،و به وزارت دربار و قوماندانی طیاره هدایت داد که به جهت اطمینان کامل و وکلاء ملت افغانستان که در خصوص خریداری طیارات جدید ده نفری مسافر بردار و این اقدام که باید مسافرت ها بوسیلهٔ طیارات صورت بگیرد . عموم وکلاء افغانستان را در میدان هوائی کابل دعوت نموده مراتب اطمینان و اعتماد هر یك شانرا از هر نگاه حاصل نمایند .

***

بتاریخ یکشنبه (۱۷) سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۷) صبح (۳٦۰) نفر وکلاء ملت افغانستان که به غرض انعقاد لویه جرگه وارد کابل شده بود

بمعیت محمدیعقوب خان وزیر دربار، برای بازدید طیارات جدید به میدان هوائی شیرپور کابل (ساحه کارته وزیر اکبرخان حالیه) وارد شدند و از طرف قوماندان مراسم استقبال بعمل آمد. و یک دسته عسکر و موزیک عسکری رسم احترام بجاآورد. چون محمدیعقوب خان از همراهان سفر پادشاه غازی و از همه جریانات کاملاً مطلع بود، در هر خصوص از طرف دولت و حکومت تشریحات لازم میداد و گفته شد که شما وکلاء این جریانات را به چشم سر مشاهده نموده بعموم اقوام و قبائل مژده بدهید که افغانستان در این سفر پادشاه غازی از دریافت طیارات جدید و هم آنچه که آینده مدنظر است قوای هوائی افغانستان را بدرجاتیکه تاحال نائل نگشته بود درسانید وترقیات بیشتررا مدنظر دارد. واین مثال روشنی است از ثمرهای سفر پادشاه غازی و بعدازو کلاء سلت خواهش بعمل آمد که در خط پرواز رفته استاده شوند. بعداً از جمله سه نفر وکیل بر حسب انتخاب تمام وکلاء به طیاره نشسته پرواز کردند.

اول: محمدعلی خان وکیل مشرقی بهمراه محمدسرورخان پیلوت ـ دوساعت و چهل دقیقه و تاجلال آباد پرواز کرده بکابل برگشتند.

دوم: محمدعیسی خان وکیل جاغوری بهمراه شاه محمدخان پیلوت ـ دوساعت پرواز کرده تاغزنی رفته واپس بکابل آمدند.

سوم: شیرین دل خان وکیل شمالی باابو محمدخان پیلوت یکساعت و (۱۵) دقیقه پرواز کرده تاجبل السراج ویک حصهٔ پنجشیر رفته بکابل برگشتند.

و بعداً وکلاء باوزیر دربار ومدیریت دسته، تحویلخانه و کارخانهٔ ترمیم را دیدند و از آنجاقوماندانی طیاره و دوائر و تانک زیر زمینی

پترول و هنگر ها و جاهای بم را در دامنهٔ تپهٔ بی‌بی‌مهر و ملاحظه کردند.
و بعد تماشای پرواز نمایشی طیارات وصرف چای به معیت وزیر دربار
به‌سواری موتر ها به‌قوماندانی طیاره برگشته صرف طعام نمودند.
عبدالرحمن خان وکیل و محمداحسان‌خان قوماندان طیاره سخنرانی نمودند.
و موضوع سخنرانی آن دو نفر، خریداری طیارات جدید و اقدامات مهم
دولت امانیه در خصوص تورید و تکثیر طیارات و استفاده از آن چنانکه مورد
نظر بود، در محضر، وکلاء ملت افغانستان بیان شد. و در این موقع از طرف
وکلاء ملت (شاملین لویه جرگه) یکدانه باز مصنوعی از (سنگ مرمر) ساخت
وطن برای قوماندان طیاره (محمداحسان‌خان ولد محمدیوسف‌خان قندهاری) اهداء
گردید. و از طرف دو نفر وکلائی که به‌طیاره پرواز نموده‌بودند دو عدد
ساعت زینت و یک‌عدد ساعت امیکا برای سه نفر پیلوتان مذکور بطور یاد
گار داده شد. و بعد از اظهار شادمانی و سلامتی امان‌الله شاه‌غازی و مزید
ترقیات افغانستان عزیز، از قوماندانی طیاره خارج‌شده عودت کردند.

قرارداد خط هوائی بین
کابل و تاشکند

بتاریخ ۲۸ماه نومبر سال ۱۹۲۷ موافقت تخنیکی در اثر قرارداد موقتی
پست هوائی بین قوماندانی هوائی دولت افغانستان و (دو بر لت) دولت روسیهٔ
شوروی بعمل آمد، و در مادهٔ چهاردهم وجه قیمت تکت های مسافرین بین
کابل و تاشکند تعیین گردید.
واین قرارداد دارای (۲۶) مواد بامضاء رسید. و این دو نفر امضأ نمودند
محمداحسان قوماندان طیارهٔ افغانستان

جرینا توف رئیس دوبرلت روسیهٔ شوروی

۱۷ حوت ۱۳۰۶ شمسی (۷) مارچ ۱۹۲۸ میلادی

و گفته شد که : «موافقت هذا در دو نسخه بزبان های دری و روسی مرقوم شده و هر دو متن حق مساوی دارند».

***

ورود یک شاعرهٔ بزرگ مصری بکابل

حسنیه خوری - یکی از عالمه ها و فاضله های ملک مصر که دارای طبع شیرین در شعر زبان عرب و رئیسهٔ جمعیت زنان منع مسکرات آن مملکت و بعد ازانکه قصیدهٔ خود را با ستقبال شاه وملکه افغانستان در اسکندریه قرائت نمود. از حضور ملکه ثریا مورد نوازش و التفات واقع گردید، و او را به کابل دعوت نمود تا در برج اسد سال ۱۳۰۷ شمسی از مراسم جشن استرداد استقلال افغانستان در پغمان دیدن نماید. حسنیه خوری دعوت ملکهٔ افغانستان را باافتخار پذیرفت، و در برج اسد سال مذکور از راه هندوستان بکابل رسید و این مهمان محترمهٔ مصری از طرف فاضله های محترمهٔ افغان هم باحترام علمیت و فضیلت او و هم از روی علایق افغان دوستی او و هم اینکه مهمان ملکه ثریا بود، خیلی ها مسرورد استقبال واقع شد. و رقهٔ قصیده را که در اسکندریه قرائت نموده بود بحیث یک تحفهٔ بزرگ معنوی بحضور امان الله شاه غازی تقدیم نمود و از صحبت های عالمانه و هم از روی آثار نثر و نظم او معلوم گردید که آن محترمهٔ عرب مصری عمرخود را برای نجات دادن بنی نوع خود از خمر مسکرات وقف کرده و شفقت و مرحمت زیاد از حضور امان الله شاه و ملکه ثریا در حق او مبذول گردید ، و پس از ایام جشن استقلال در پغمان

باتحفه‌ها و انعامات زیادی که‌از طرف دولت افغانستان باوعطاء شد،واپس بسواری سوتر ازطریق تورخم وارد هندوستان و رهسپار کشو رمصر گردید و این است قصیدهٔ او

قصیدهٔ عربی کلام یک‌شاعرهٔ بزرگ مصری

دراثنایکه ملکه ثریا از شهر اسکندریه (بندرگاه مصر) عبور می‌نمود ازجملهٔ زنان عربی که‌جهت پذیرائی حاضر شده بودند. (حسنینه خوری) از فاضلات عصر و رئیسهٔ جمیعت منع مسکرات ـ قصیدهٔ خودرا که‌به تقریب ورود ملکهٔ افغانستان گفته بود، قرائت نمود. این است نقل آن که‌باترجمهٔ دری آن پرداخته میشود:

سعدالسعود علی‌العشائر یسطع	مذلاح من شمس الملیک المطلع
یامن حلت فجعل فی هذای الحمی	نعم واز هرت الفقاد البلقع
هذا الملیک الناصر الحق الذی	للعدل یذخر الجیوش و یجمع
هذا العظیم الممتطی متن العلی	العبقری اللوذعی الاروع
شهدا المعامع فی میادین الوغی	والرعد یقصف و الاسنة تلمع
من أبعد البلد ان قاد حجا فلا	لمارأی رکن السلام یزعزع
نادی ألا هوا لساحات الوغی	فاحموالبلادمجاهدین‌واسرعوا
فالحرب قدعبست واقیم جوها	لکنها بعد العبوسة تقشع
و هناك اکلیل البهاء یناله	بطل شجاع فی‌النزال سمیذع
لم یکشف الملك العظیم بفعله	لکن قصده فی‌المعارف أوسع
جاب البلاد قریبها و بعیدها	وغد الکل فنونها یستطلع

هذا امان الله من بين الورى ... يسمو و على هو الخطيب المصقع
كم فى سطو ر طر و سه حكم غدت ... تغذو العقول و للما سع تقرع
فنهضت بالا قو ام قائدهم الى ... اوج العلى بعز يمة لا تدفع
قد عم فى ملك سالئاً هذا الملا ... آيات علم طاب منها المسمع
هذا جهاد العاملين الى الحجى ... غرسوا و للوطن الثمار النبع
سحرت فعالك كل قطر فى الورى ... فرجعت محترساً و شعبك يسمع
و اليوم اكرمت البلاد مليكها ... اكرم من يعلى الرجال و يرفع
اكرامه اكرام خير مجاهد ... فى الشرق يبذل ما استطاع و ينفع
و مليكة الا فغان تصحب ملكها ... فهى الثريا بكل قطر تسطع
خلدت ياذات الكمال مآثراً ... آثارها طول المدى لاتنزع
صرح (المستورات) كابل زاهر ... فى المشرقين فروعه تتفرع
و النشر يلهج با لثناء مرددا ً ... فكانه صوت البلابل تسجع
احييته من بعد ماعبث به ... كف البلاد و حل خطب مفجع
كم نعمة من فيض كفك فى الورى ... عمت فجفت من نداها الا دمع
سيظل ذكرك كلما ذكر الندى ... حياً له فينا المحل الارفع
خلد تما ذكر امجيداً فى الورى ... انباؤه تسعى اليه و تتبع
بكما يتيه الشرق عجباً لابساً ... ثوباً من المجد الذى لاينزع
دوماً بعز مع كمال سعادت ... مافى الحمى شدت الطيور الشجع

***

ترجمهٔ ابیات قصیدهٔ مذکور

۱ـ ستارهٔ نیک بختی بر ملت درخشندگی گرفت، از وقتی که روشنی جمال پادشاه طلوع نمود.

۲ـ ای آنکه تشریف آوردی بوطن و به تشریفت نعمت های عظمت و شوکت ظاهر شد. و زمین های خشکیده گلهای سعادت بار آورد.

۳ـ این است پادشاهی که مددگار حق و برای اجرای عدل و حقانیت لشکرنگاه میدارد و جمع میکند.

۴ـ این است شهسوار عظیمی که بر بلدی بزرگ سوار است و او شجاع عالم و بسیار پاك و پرهیزگار است.

۵ـ داخل شدی در میدانهای جنگ که رعدهای توپها زلزله می انداخت و برق های شمشیرها لمعه نثار می نمود.

۶ـ از تمام شهرهای دور و نزدیك مملکت محروسه اش فوج فوج شیران جمع آمدند. و قتی که دیدند رکن امنیت و روح استقلال درخطر افتاده.

۷ـ آوازدادی که ای ملت بجوشید ودر آئید بمیدانهای جنگ و مجاهدین ملت غیور ت نگهبانی کردند مملکت را و سرعت کردند در دفع اعدا.

۸ـ حرب ترش روئی ها کرد و اطراف را در ظلمت ها مستغرق ساخت اما در آخر بعدازان سر ترش روئی ها خوشروئی هاو بعدازان ظلمت ها روشنی ها ظهور نمود.

۹ـ بعدازان تاجهای فخر و مباهات ظفر را هریك از قهرمانان دلاور نائل گردید.

۱۰ـ پادشاه بزرگ اکتفا بهمین یك جهاد نفرمود، بلکه جهادیکه در خصوص معارف قصد نمود، خیلی بزرگتر و واسعتر بود.

۱۱- بعدازان سیر و سیاحت فرسودمملکت های دور و نزدیک زمین را، علم آوری کرد، بر همه فنون های منافع آور آنجاها آورد باخود در وطن

۱۲- این است حضرت (امان الله) که او در تمام عالم بلندترین مقامی دارد و او یك خطیبی است که زبانش تاثیر عظیمی دارد .

۱۳- سطرهای که بر صحیفه های گوشهای سامعینش تحریر میشود همهٔ غذای روح قوهٔ سامعهٔ مردم شمرده میشود .

۱۴- بیدار کردی قوم ترا و کشیدی آنرا به اوج بالای شرف و سعادت به چنان عزمی که غیر قابل رجوع است .

۱۵- عام ساخت فضل تو و پر کرد کمالات تو همه عالم را به آیات علم مسرور کرد همهٔ دنیا را .

۱۶- جهادی که بر جهل بازی کردی و کامیاب آمد اشجار ثمرداری ازآن موجود آمد، که ارباب عقول ازان مسرور شدند، و برای وطن میوه های لذید علم بار آورد .

۱۷- به کارگذاریهایت همه اقطار دنیا را حیران کردی چون محترماً برگشتی همه ملتت، را چیز های خوب خوب شنوانیدی .

۱۸- امروز رار و زمکرم و عزیز گردانیدی، مملکت را چنان اکرام واعزاز دادی که به آن مردان زمان علویت و ترفیع پیدا میکند .

۱۹- اکرام او اکرام بهترین مجاهدین است که در شرق بخشش فرموده و نفع بخشیده .

۲۰- مسکهٔ افغان که رفیق حیات تست صحابت میکند ترا او ستارهٔ درخشندهٔ ثریاست که بر تمام اقطار دنیا پرتو افشانی دارد .

۲۱- ای صاحبهٔ کمال و جمال چنان ماثری در وطن گذاشته ئی که آثار آن تاابد پاینده و باقی است .

۲۲- منبع علم و عرفان مکتب مستورات کابل یک اثر روشنی است که در مشرقین شعبه های آن در مشرق تمام ریشه میدواند .

۲۳- نورستگان این باغچهٔ عرفان مدح و ثنای تر ا به لهجه های شیرین خود تکرار می کنند . چنان پندار ی که بلبل های به سر و د آمده اند و تشکر نامهٔ بهار را می سرایند .

۲۴- نو باوه گان وطن را زنده ساختی بعد از آنکه پنجهٔ بلای جهالت آنها را خفه کرده بود .

۲۵- نعمت های که از فیض کف کرمت بعالم رسیده و میرسد ، چقدر چشم های گریان و چقدر بیچاره های نالان را از گریه و نالش وارهانیده .

۲۶- هر وقتی که از خوبی و نیکوبی بیانی رانده شود تذکار نام شریفت مایه انداز می گردد ، و ذکر جمیل تو در پیش ما یک مقام بلندی دارد .

۲۷- ای تو وجود مبارکی که یک راه ترقی مجیدی در وطن باز کرده یی او لاد وطن بآن راه پویان اند و پیروی میکنند .

۲۸- به وجود مبارکتان هم شرق افتخار و مباهات می کند و چنان یک خلعت فخر و مباهاتی به او پوشانیده که هیچ دستی آنرا از برش کشیده نمی تواند

۲۹- دائم و پایند باشید بکمال عز و سعادت بو قتی که بر شاخسار درختان وطن نغمه سرایی دارند .

ملکه ثریا

در صفحات این کتاب ازملکه ثریا که در سفر رسمی امان‌الله‌شاه غازی همراه بودند یاد کردیم. چون این کتاب تاریخ است، مناسب می بینم مختصر شرح آتی را بپردازم :

امان‌الله شاه در شب پنجشنبه (۱۰) جوزا سال ۱۲۷۱ شمسی در نزدیك ده‌زرگر پغمان(۱)(محل طاق ظفر حالیه) بدنیا آمد و بعمر (۱۷) سالگی در سال ۱۲۸۸ شمسی بامسماة «پری‌گل» بنت‌شیرمحمد بن‌شیر افضل خان چترالی ازدواج کرد که از این ازدواج پسری بدنیا آمد و هدایت‌الله نام گذاشته شد. هدایت‌الله در روم زندگی می کند. و با یك زن آلمانی ازدواج کرده‌است و او لاد ندارد. امان‌الله «عین الدوله» بانتخاب خود به‌مشورت و الدین خود بعمر (۲۳) سالگی بامسماة ثریا سومین بنت‌محمود طرزی ابن سردار غلام‌محمدخان‌طرزی ابن‌سردار رحمدل‌خان بارکزائی ازدواج نمود. و تاریخ عروسی عین‌الدوله و ثریا در قصر شهر آرای کابل - روز چهارشنبه (۱۹) عقرب سال ۱۲۹۳ شمسی است . ثریا در همین ماه‌عقرب سال ۱۲۹۳ شمسی از حضور

---

(۱) خانهٔ حاجی اسدخان در محل‌طاق‌ظفر موقعیت داشت. علیاحضرت در سنه ۱۳۰۸ قمری آنجارا به‌پول شخصی‌خود خرید. و اولین پسر وی در همان خانه بدنیا آمد .

سلت افغانستان در سال ۱۳۰۲ شمسی در همان محل‌طاق‌ظفر را بقدر دانی از خدمات امان‌الله شاه بنیاد کردند. و زادگاه امان‌الله‌شاه همان نقطهٔ خاص پغمان است . (وکیلی پوپلزائی)

علیاحضرت شاهزاده خانم لقب گرفت (۱). عین الدوله در نزد یک گردان سرای منزل نشیمن شخصی داشت و بعد از ازدواج آنجا را بقرار هدایت والدهٔ خود برای سکونت محمود طرزی بخشید. از تاریخ جمعه (۹) حوت سال ۱۲۹۷ شمسی ثریا که تا این وقت شاهزاده خانم لقب داشت. بالقاب سلکه ثریا شاه‌خانم امتاز یافت.

محمود طرزی در سنه ۱۳۰۸ قمری در شام شریف با مسماة «اسما رسمیه» بنت محمد صالح (۲) مسدیه واقع دمشق شام ازدواج نموده بود، ثریا سومین دختر او در صالحیهٔ دمشق شام در سنه ۱۳۱۶ قمری (۱۸۸۸م) بدنیا آمد. در سنه ۱۳۲۲ قمری در این وقت که خانوادهٔ محمود طرزی وارد کابل شدند، علیا حضرت سراج الخواتین (والدهٔ سردار امان الله خان عین الدوله)

(۱) تاریخ ازدواج محمد ولی خان این ابوالفیض خان دروازی و عذراسلطان بنت سردار فقیر محمد خان شاغاسی بن سردار محمد عمرخان درانی فوفلزائی هم درهمین ایام برج عقرب ۱۲۹۳ شمسی در کابل اتفاق افتاده و وسیلهٔ این مواصلت هم خود امیر حبیب الله خان و علیاحضرت بوده‌اند. این خویشی دختر ماما ی سکهٔ علیاحضرت و هم اینکه محمد ولی خان شاگرد و سطیع فکر محمود طرزی بود سوجب اعتبار او گردید.

(۲) شیخ محمد صالح مسدیه «صالح افندی» در سال ۱۲۹۷ شمسی شنبه (۸) رجب ۱۳۳۷ قمری در کابل وفات یافت و در قول آب چکان نام موضع شهر کابل بخاک سپرده شد عین الدوله به جنازه اش اشتراك نمود پسر او محمد ادیب خان و در عهد امانیه مدیر مکتب امانیه و امانی مقرر شد. اسمار سمیه بنت صالح مسدیه در سال ۱۳۲۳ شمسی بمرض قولنج در ترکیه فوت شد.

بهمراه اسمار سمیه بنت صالح افندی و سه دختر خوردسالش: خیریه ـ حوری ـ ثریا ـ نظر لطف و شفقت خیلی زیاد داشت. زیرا که خانوادهٔ محمود طرزی از سنه ۱۲۹۷ ق تا سنه ۱۳۲۲ ق رنج مسافرت و دوری از وطن بسیار کشیده بودند، و دیگر اینکه چون بی‌نظیر سلطان والدهٔ علیا حضرت و سلطنت بیگم مادر محمود طرزی را بطهٔ قومیت داشتند. این سوابق‌عهد درانی نیز موجب مزید محبت و قرابت آنها شده بود.

ملکه ثریا از عمر هفت سالگی مورد نظر شفقت ـ علیاحضرت واقع شد. علیا حضرت میخواست دختر برادرا ندرخود سلطان‌علی خان را برای عین الدوله ازدواج نماید. اما عین‌الدوله تمایل شخصی‌بیشتر به ثریانشان داد. و این ازدواج بانتخاب‌خود عین الدوله و مشورت علیا حضرت صورت گرفت. زیرا که دختر عالمه و فاضله سنخورو زبان آور و مردم دوست و دانش پرور بود.

از ازدواج ثریا (۱۰) اولاد به شرح ذیل بدنیا آمدند.

۱ـ آمنه

۲ـ عابده

۳ـ ملیحه

۴ـ سلطانه

۵ ـ حمایت الله [متولد ۱۳۰۲ ش ـ متوفی ۱۳۰۳ ش)

۶ ـ رحمت الله

۷ ـ عادله

۸ ـ احسان الله

۹ - هند یه

۱۰ - ناجیه

(۹) اولاد سلکه ثریا تااین وقت طبع این کتاب در خارج حیات دارند سلکه ثریا در سال ۱۳۰۷ ش (۳۱) سال عمر داشت (۱).

امان الله شاه و سلکه ثریا در طول مدت سفر رسمی شان نظر به موفقیت هایی که از لحاظ سفاد افغانستان بدست آورده بودند. خیلی خوش ومسرور به وطن برگشتند و اما از باعث بروز خطراتی که از اثر تحریکات خارجی و ارتجاع داخلی شامل حال افغانستان گردید سخت ستاثر و مأیوس شدند که تفصیل این همه جریانات را در تاریخ دورۀ امانیه نوشته ام.

* * *

محمود طرزی
وسفر او جانب اروپا

محمود طرزی افغانی در سال ۱۲۸۳ ش در کابل شامل رسمیت

---

(۱) سلکه ثریا در برج ثور سال ۱۳۴۸ ش بمرض سرطان در روم بعمر (۷۲) سالگی وفات یافت و جنازه اش به افغانستان نقل داده شد و در جلال آباد ولایت ننگرهار در جوار قبر همسر ناسورش بخاک سپرده شد.

(وکیلی پوپلزائی)

(۱)،ودر برج حوت سال ۱۲۹۷ ش ناظر امور خارجه و در سال ۱۳۰۰ ش وزیر امور خارجه و در سال ۱۳۰۱ ش وزیر مختار دولت افغانستان به پاریس تعیین و اعزام گردید. و تاریخ وصول آن بدربار شاهی پاریس (۱۷) سنبلهٔ سال ۱۳۰۱ ش است. بتاریخ یکشنبه (۱۳) میزان سال ۱۳۰۳ ش از فرانسه بکابل وارد شد و گفت:

«خدمتی را که دراروپا نسبت به افغانستان توانستم این بود که کوشش نمودم تا اکثر اهل اعتبار افغانستان را بصورت اصلی بشناسند و بدرستی افغانستان و تجارت و مسافرت به افغانستان میل و شوق پیدا کردند و زمینهٔ روابط تمدنی افغانستان را در جاهای لازم آن مهیا نمودم و حاضرم که از فردا به وزارت امور خارجه باجراء وظیفهٔ خود اشتغال و دوام ورزم) و جملهٔ کارهای این دورهٔ وزارت او معاهدهٔ بیطرفی و عدم تجاوز متقابله فیمابین دولت علیهٔ افغانستان و اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی

---

(۱) محمود طرزی بروز چهارشنبه اول سنبلهٔ سال ۱۲۴۴ ش در غزنه بدنیاآمد. چون والده‌اش سلطنت بیگم اولادهٔ محمودشاه درانی و هم‌اینکه در مقر امپراتوری محمود بن سبکتگین بدنیاآمد مادرش او را محمود نام گذاشت و غلام محمدخان طرزی این وقت در قندهار اقامت داشت.

اولین شمارهٔ سراج الاخبار افغانیه به‌مدیریت و سرمحرری محمودطرزی روز (۱۶) میزان سال ۱۲۹۰ ش انتشار یافت و این جریده تا روز (۲۷) قوس سال ۱۲۹۷ ش ادامه داشت و قطع گردید.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

پاپر و توکول سربوط معاهدهٔ مورخ (۳۱) اگست ۱۹۲۶ مطابق سنبلهٔ ۱۳۰۵ ش است. که در پغمان محمود طرزی و ـ ل . ستارک سفیر روسیهٔ شوروی مقیم کابل امضاء کرده اند.

محمود طرزی درماه سرطان سال ۱۳۰۵ ش در اثر عذر مریضی ازوزارت امور خارجه برکنار ودرماه جدی سال ۱۳۰۵ ش بهمراه اسمارـ سمیه همسر خود برای معالجه از کابل براه جلال آباد عازم اروپا گردید و درماه جدی سال ۱۳۰۶ ش با هیأت همراهان سفر امان الله شاه غازی یکجا شد در محافل استقبالیه در مصر اشتراک کرد. و درماه جدی سال مذکور در ایتالیا از هیأت معیتی پادشاه غازی بعذر تکلیف مریضی جداشد و در سفر آلمان و انگلستان ودیگر کشورها همراه نشد.

درسویس به معالجهٔ خود و نوادهٔ خود شاهزاده رحمت الله میگذرانید و درماه ثور سال ۱۳۰۷ ش وارد کابل گردید. عبدالوهاب و عبدالتواب دو پسر محمود طرزی به سنین عمر ۲۶ و ۲۲ از همراهان سفر امان الله شاه و ملکه ثریا بودند. محمود طرزی درسال ۱۳۰۷ ش ۶۳ سال عمر داشت.

محمود طرزی و همسر و پسرانش بروز (۲۴) جدی سال ۱۳۰۷ ش از کابل به قندهار رفتند. و از آنجا بروز (۴) حوت در یک طیاره سوار شده تا هرات رفت. و از قونسلگری ایران مقیم هرات پاسپورت عادی گرفت. و طیاره یی که سفیر افغانستان از تهران کرایه گرفته به هرات فرستاده بود، سوار شده بآن کشور رفت. بروز (۱۶) میزان ۱۳۰۸ ش از ایران حرکت کرده از راه بمبائی بوسیلهٔ کشتی عازم استانبول شدند. و بروز چهارشنبه (۳۰) عقرب سال ۱۳۱۲ ش در استانبول بمرض

سرطان جگر بعمر هفتاد سالگی داعی حق را لبیک اجابت گفت و بقرار وصیت خودش درجوار سرقد ابو ایوب انصاری (رح) بخاک سپرده شد.

* * *

محمود طرزی چون ازابتدأ جوانی باسور کشورهای آسیایی و اروپایی مطالعه کرده بود درسال ۱۳۰۶ ش از نتایج مطالعات و معلومات او نیز استفاده بعمل آمد و درایام مریضی و معالجه در اروپا باز هم متوجه امور افغانستان بود. و در ترجمهٔ مضامین عربی و ترکی خیلی‌ها خدمت نموده است. مذکور در سنه ۱۳۱۴ ق در دمشق شام به کتاب ترجمهٔ «تلخیص حقوق بین الدول» اشتغال داشت و این خبر موفقیت علمی او به کابل رسیده بود. و این بیت او که گفته است:

تاقلم داری بکف محمود طرزی درسخن آگهی ده قوم را ازنکته های غرب وشرق

وطندوستی و وطنپرستی او را از زمان جوانی تاپیری ثابت مینماید، و ثریا نهایت افتخار می‌نمود که: دختر محمود طرزی و همسر پادشاه غازی است.

همراهان سفر امان الله شاه غازی

۱- محمد یعقوب خان شاغاسی -وزیر دربار.

۲- سردار شیر احمدخان- رئیس شورای دولت (ولد سردار فتح محمد خان)

۳- سردار محمد حسن خان مصاحب (ولد سردار محمد عمر خان)

۴- حبیب الله خان معین وزارت حربیه

۵- عبدالرحمن خان فرقه مشرقوماندان عسکری هرات (ولد شاغاسی شهسوار خان بارکزائی)

۶ - غلام یحیی خان طرزی مدیر شعبۀ ممالک اسلامی در وزارت امور خارجه.

۷- محمد امین خان دروازی - مدیر ادارۀ شفر در وزارت امور خارجه (خواهرزادۀ محمد ولی خان)

۸- غلام صدیق خان چرخی سرمنشی حضور (و این وقت سفر وکیل وزارت امور خارجه)

۹- محمود طرزی از همراهان غیر رسمی (۱)

۱۰- علی احمد خان والی - از رفقای خصوصی و شخصیت های خاندانی.

۱۱- عبدالوهاب و عبدالتواب کندکمشر پسران محمود طرزی - همراهان ملکه ثریا.

ترجمان های دورۀ سفر امان الله شاه غازی

امان الله شاه - که خود شخصاً زبان ترکی و فرانسوی را بیدانست در سفر خود بجانب هند و مصر واروپا یک هیأت ترجمان های ماهر نیز همراه داشت هیأت مذکور که وظائف ترجمانی را انجا داده اند عبارت انداز:

عظیم الله خان «وزیر زاده» - محمود طرزی - سردار شیراحمد خان - محمد یعقوب خان شاغاسی - غلام صدیق خان سرمنشی - غلام یحیی خان طرزی

(۱) محمود طرزی وزیر امور خارجه از همراهان خصوصی امان الله شاه غازی در بعضی از کشورها در سفر اروپا بود بتاریخ یکشنبه (۳) برج ثور سال ۱۳۰۷ ش از طریق هند بهمراه شاهزاده رحمت الله وارد کابل شدند.

علی محمد خان بدخشی ـ محمد امین خان درو ازی ـ محمد عثمان خان اسیر ـ ضیا همایون ترجمان(۱) حضور ـ عبدالوهاب وعبدالتواب پسران محمود طرزی. اماقویترین زبان دان عربی و ترکی محمود طرزی و بزرگترین ترجمان لسان انگلیسی سردار عظیم‌الله خان «وزیرزاده» بودندو همدرین دوره مهمترین متون توسط آنها ترجمه شده‌است. علی محمد خان بدخشی به لسان انگلیسی و همایون ایرانی به‌لسان فرانسوی وغلام جیلانی خان چرخی بزبان آلمانی تاحدی وارد بود. و چون ترجمهٔ اکثر مقاولات ومعاهدات دراروپا به لسان انگلیسی صورت میگرفت ، برای ایفاءاین خدمت سردار عظیم‌الله خان بیشتر مورد نظر قرار داشت. زیرااو اولین افغانی بود که زبان انگلیسی را بصویهٔ کامل و (۳٦) سال قبل از جلوس امان‌الله شاه تکمیل کرده و مورد اعتماد دولت افغانستان بود. در داخل و خارج افغانستان او را می‌شناختند.

وی که ترجمان درجه اول لسان انگلیسی بود در فن مهندسی و پیمایش مهارتی بخصوص داشت ، و هم در علم حقوق و علوم سیاسی وارد بود بسیاری ازمتون مهم توسط او ترجمه شده است .

---

(۱) در ایام سفر اروپا ـ یک مقدار زیاد از زیورات ملکه ثریا سرقت شد و اشتباه غالب متوجه ضیاء همایون ترجمان گردیدو باوصف آنکه خواهر عبدالرحیم خان محمدزائی عیال او و هم لطف و نوازش زیاداز حضور پادشاه غازی دیده بود ، مرتکب این سهو بزرگ گردید. ملکه ثریابا آنکه از بزرگی همت اظهار چندانی نمی‌فرمود اما بدل خیلی متاثر بود و همین قدر میگفت که : بیگانه دوست نمی‌شود و این زیوراتی بود که ملکه ها بصورت یادگار بحضورش تقدیم کرده بودند .

درآلمان ـ ایکسلانس او زن «بهسو یهٔو زیر» که زبان دری را بدرجهٔ اعلی میدانست ، ترجمان وهم از هیأت مهمانداران بود .

و نیز عبدالرحمن سیف آزاد مدیرنامهٔ آزادی شرقی در ترجمهٔ بعضی مضامین خدماتی انجام داده است . روز (٥) حوت سال ۱۳۰۶ شد روقتی که رئیس مکتب عالی فنی تخنیك او خ سوله دربرلین بحضور امان‌الله شاه غازی لایحهٔ خیر مقدم قرائت نمود ، یکی از طلاب افغانی که در مکتب مذکور مصروف اخذ تعلیمات عالی بود.متن آنرا بزبان دری ترجمه نمود.

علاوتاً هیأتی از ایرانی ها در آلمان بعضی وظائف ترجمانی را ایفاء می‌نمودند.

در سفر لندن نطق امان‌الله شاه را علی محمد خان «پسر آدینه محمد خان بدخشی» ترجمه نمود . و هم باید گفت که : در سفر هندو مصر و لندن سر فرانسیس همفریز و هیأت معیتی اونیز وظائف ترجمانی را اداء می‌نمودند. در هند و بمبائی سردار شیر احمد خان و سردار محمد عثمان خان امیر وظائف ترجمانی را انجام داده اند .در فرانسه یکنفر زن ترکی از مصاحبه های ملکه ثریا که بزبان فرانسوی مهارت کامل داشت ،و ظائف ترجمانی حضور ملکه افغانی را ایفاء می‌نمود .

***

تاسیس جریدهٔ نوروز

امان‌الله شاه غازی بتاریخ یکشنبه (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ شی بکابل ورود نمود . میرزا محمد نوروز خان لوگری «رئیس تعمیرات دارالامان» تاریخ این بازگشت رابا صول جمل از عبارت «نوروز غازی جهان» دریافت که به‌حساب قمر ۱۳۴۶ میشود .چون اسم خودش نوروز بود،این تاریخ را حسن تفال گرفت و هم اینکه توجه پادشاه ومردم رابطرف جرائد بیشتر دهد،

،بوسیلهٔ محمد یعقوب خان وزیر دربار پیشنهادی بمقام سلطنت تقدیم نمود و امتیاز نشر جریده ئی را بعنوان «نوروز» برخود حاصل کرد. و اولین شمارهٔ آن بتاریخ دوشنبه اول ماه اسد سال ۱۳۰۷ شمسی بمدیریت مسئول میرزا محمد نوروز و بهنگارندگی میرزا میر غلام منشی (ولد میرزا توکل چپرهاری) جلال آبادی ، در مطبعهٔ حروفی شرکت رفیق به سرمایهٔ شخصی از چاپ بر آمد . ادارهٔ جریدهٔ نوروز در کوچهٔ امین الملک شهر کابل و پیوست خانهٔ میر غلام منشی موقعیت داشت جریدهٔ نوروز در (۸) صحیفه و ماه دو مرتبه نشر میشد . .

مکاتب ابتدائی و مکتب پولیس

امان الله شاه غازی بیست روز بعد از ورود خود بکابل فرمان صادر کرد که : «۱۸۲» باب مکتب ابتدائی جدید در سرتاسر کشور و یک مدرسهٔ بزرگ بنام مکتب پولیس در کابل تأسیس شود و بدین مقصد مبلغ هنگفتی در بودجهٔ وزارت معارف افزوده شد .

قدردانی از خدمات علمی

در برج اسد سال ۱۳۰۷ ش از حضور امان الله شاه غازی برای احمد بیگ پسر مرحوم جمال پاشا دوصد و شصت پوند و برای داکتر زایلر آلمانی یکصد و ده پوند در برابر خدمات آنها که در راه تدریس و تعلیم در کابل انجام داده بودند طور بخشش اعطا گردید .

***

تهیهٔ دریشی برای و کلاء لویه جرگه

اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی - روز شنبه (۱۶) سرطان ۱۳۰۷ ش فرمودند که در نظر داریم مع الخیر از تاریخ (۲۵) اسد عیدملی (جشن استقلال) مانند همه ساله در پغمان برگزار گردد. و چون عنعنات ملی ما ایجاب می نماید که در خاتمهٔ مجالس کبیر ملی از طرف دولت وحکومت به وکلاء ملت لباس یادگاری بنام خلعت اعطاء گردد. لهذا در این لویه جرگه منظور نظر ما آن است که برای هر یک نفر وکیل کلاه و دریشی از تکهٔ پیداوار وطن تهیه و قبل از برگذاری عیدملی اعطاء گردد. والبته این بنام تحفهٔ سفر - تحفهٔ عیدملی - تحفهٔ لویه جرگه مورد قبول خواهد بود.

وکلاء در مراسم جشن وهم ایام لویه جرگه بالباس رسمی ملبس بوده اشتراک نمایند. و هم مامورین در مراسم جشن ولویه جرگه باید بطور عموم دارای لباس منظم کلاه و دریشی عصری شامل شوند و در ساعات غیر رسمی پوشیدن لباس ملی هم مجاز است علماء و روحانیون باین شرائط مکلف نمی باشند.

***

جشن استقلال سال دهم

درسال ۱۳۰۷ ش جشن استرداد استقلال افغانستان از تاریخ پنجشنبه (۲۵) اسد تا (۳۲) اسد در مدت هشت شبانه روز برگذار گردید.

در این جشن یک تیاتر سرکس ار و پایی و پهلوانان ترکی شرکت داشتند. دو نفر اکترس و دو نفر اکتور ارو پایی نمایش هایی دادند که بینندگان از طرز سپورت و ریاضت بدنی دچار حیرت شدند.

از انتظامات این جشن یکی آن بود که امان الله‌شاه گفته بود هرگاه مردمان توانگر ملبس باکلاه و دریشی در جشن اشتراک کنند بهتر است تادر نظر مردم خارج حقیر ودو ر ازتمدن جلوه نکنند .صوفی عبدالحق بیتاب درهمین خصوص اشارتی نموده درهمان وقت گفت :

جشن عیداست عزیزان همه پغمان آئید بادریشی و کله خدمت سلطان آئید
منتظم ساخته خود رابه گلستان آئید رفته درباغ عمومی خوش و خندان آئید
انتظامات خوشی داده نشان استقلال باعث تازگی دوز امان استقلال

* * *

حفظ استقلال

امان الله‌شاه در ماه اسد سال ۱۳۰۷ ش در موقع افتتاح جشن استرداد استقلال در پغمان گفت : اول از لطف خداوند است که بر من امداد کرده است : و ثانیاً ازهمت و فعالیت شماملت محبوب من بود که امروز باین تفاخرنائل استم ورنه یکفرد عاجزی که بفکر ترقی شما درگوشهٔ ئی افتاده بودم، کجا میتوانستم که ملتی راکه باین بزرگی طرفدار خودساخته استقلال شانرا از کسانیکه مثل اژدها بدهن خود فرو برده بودند بگیرم .

گفت : مرا یک فرد عسکر خدمتگار صمیمی ملت خود بنویسید .

گفت همچنین که تابحال بخدمت شماقوم نجیب کمی نکرده‌ام امید دارم که آینده نیز در راه حفظ ناموس وطن و شرف استقلال شما یك لحظه درنگ نکنم. و محافظهٔ استقلال خود را چطور باید بنمائیم؟ باید بقلوب اولاد خود ونسل هائیکه ازآنها پیدامیشود حس وطند وستی وفداکاری را تولید کنیم زیرا وقتی که فداکار باشیم هیچ وقت استقلال از دست مانخواهد رفت. درصورتی که اولاد صالح شماصاحب تعلیم و تربیت باشد . حاجت بـه

ر یختاندن خون هم ندارد و محافظ آن معارف خواهد بود. و گفت: — دشمنان تان. درصورتیکه اولاد جامعه، فهیم و صاحب تعلیم باشند دست خیانت خود را باین شرف استقلال تان دراز کرده نمی توانند. پس در معارف و تعلیم بکوشید و اولاد خودرا بغرض تعلیم و تحصیل در ممالک متمدن و بزرگ دنیا فرستاده از خوددور کنیدتانتیجهٔ کامیابی و دانش شان قوت الظهر بوده استقلال شمادوام کند. و از اینجا محافظهٔ خطرات آتی استقلال را میتوانیدو بس.

وگفت: باقی آرزو های را که بخصوص خدمت شما ملت بدل دارم بیان کرده نمی توانم اینقدر آرزودارم که اولاد هستی - و زندگی خودم وقف ترقی و خدمت شما باشد. و دعا میکنم که خداوند ملت عزیز و — عسکر مرا همیشه فاتح و مظفر داشته باشد. و امروز این شرف و افتخار خدایا که بما اعطاء کردهیی برای عموم اقوام ضعیف و مظلوم دنیا عطاء بفرما و آنها را نعمت آزادی ببخش.

وگفت: چون روز اول سال دهم عیداستقلال تان است، نمی خواهم درین روز مسعود باظهار درد های خود که برای ترقیات شما در دل دارم خاطر شما را افسرده کنم - چه: (افسرده دلی افسرده کند انجمنی را)

سرمقالات نامهٔ آزادی شرق طبع برلین

نامهٔ آزادی شرق که بزبان دری و بنگارندگی عبدالرحمن سیف آزاد در برلین پایتخت کشور آلمان ازسال ۱۳۰۰ش بطبع و نشر آغاز کرده بود، درایام مسافرت، رسمی امان الله شاه در آلمان مقالات و خبر های خیلی جالب نشر نمود. پس از آنکه امان الله شاه غازی وارد کابل شد

چهل روز بعداز ورود آن جشن استقلال در پغمان برگذار گردید بتقریب آن عیدملی، سر مقالتی را در شمارهٔ (۹م) سال هشتم ۱۳۰۷ ش نشر نمود، که از هر لحاظ مناسب درج این کتاب مینماید. و فشردهٔ آن ازنیقرار است:

«استقلال افغانستان بتوسط اعلیحضرت امان‌الله خان پادشاه افغانستان درسال ۱۹۱۹ میان تمام این پیش‌آمدهای سیاسی اهمیت و مقام مهم و مخصوصی را حائز است. درافغانستان فقطعزم و ارادهٔ رشادت و وطنخواهی شخص پادشاه و عدهٔ معدودی از وطنخواهان و سرداران قوای ملی افغانستان را ظفرمند کرد. البته فداکاری ملت افغان هم درگرفتن استقلال فراموش نشدنی است.

قیام این پادشاه ملی از لحاظ خود پرستی و جاه طلبی نبوده بلکه آزادی و پیشرفت و تمدن یک ملتی (افغان) منتها آرزو و کمال مطلوب این شخص بزرگ تاریخی بود. چنانکه او لین روزی که شمیشر خود را کشید گفت:

«تاافغانستان را ازدست دشمن نجات ندهم، شمشیر را در غلاف نخواهم گذاشت» یعنی او برای پیشرفت افغانستان فداکاری کرد نه برای ترقی خود و ازهمین جهت هم بود که توفیق و ظفر نصیب او شد. و یک افغانستان آزاد را که بزرگترین آمال او و سائر ملیون بود بچشم خود دید. اعلیحضرت امان‌الله شاه نجات دهندهٔ افغانستان و این مرد بزرگ تاریخی این مملکت برای استقلال و ترقی افغانستان نه فقط حکم یك سردار رشیدی را داشت، بلکه درعین حال سیاست مدار بزرگی بود. بهترین دلیل این مساله آن است که شخص بهترین موقع سیاسی را غنیمت شمرده آرزوهای خود را که حکماً از از دیر زمانی در پرده‌های دماغ او تولیدشده بود، عملاً و هر شخص متفکر ومنصفی تصدیق میکند که تشخیص دادن یک چنین

فرصت مهم سیاسی که در نتیجهٔ جنگ عمومی تولید شده و در حقیقت منحصر بفرد بود حقیقتاً شایستهٔ مقام یک مرد بزرگ سیاسی است و بس. استقلال و آزادی افغانستان تنها آرزوی این مرد نبود، بلکه او یک افغانستان آباد و متمدنی را میخواست. و بهمین جهت پس از بدست آوردن استقلال وطن خویش برای ترقی دادن آن دامن همت بر کمر زده و باجدیت تمام راه نجات را میجست. از میان تمام اقداماتی که این شخص برای پیشرفت افغانستان کرده و بایدآنرا به لوحهٔ افتخارات او قرار داد، همان توجه مخصوص این پادشاه ملی به معارف مملکت است. از همان زمان استقلال، شروع به ترویج معارف مملکت خود نمود. دسته دسته جوانان افغان را باآنهمه مخالفت جهال و مغرضین. برای کسب معارف و تحصیل علوم به شهرهای بزرگ دنیا فرستاده و اشخاص باعلم و اهل فن زیاد از ممالک متمدنه به افغانستان خواست. بعلاوهٔ مدارس ابتدائی به سبک مدارس آلمان و فرانسه افتتاح نمود. نطق هائیکه آن جوانمرد وطنخواه در موقع فرستادن جوانان افغانی به ممالک خارجه ایراد کرده مقام بزرگی او را ثابت مینماید همواره به آنها یاد آوری می کند که افغانستان شما را عهده دار وظیفهٔ بزرگی نموده و همیشه چشم براه شما دارد. تا به بیند چه ارمغانی برای او خواهید آورد. و باچه همتی وظایفی را که او بشما رجوع کرده است انجام خواهید داد.

اعلیحضرت امان الله شاه به محصلین افغانی همواره برادران، پسران و نورچشمان خطاب مینماید. از آنها خواهش میکند که اگر پس از مراجعت من زنده نباشم بر سر قبر من حاضر شده بروح من بشارت، و مژده دهید که مطابق نصایح من رفتار نموده، در ایفاء وظائف و تکالیف وجدانی خود جدیت

نمو ده‌اید. بدین ترتیب پادشاه افغانستان برای رواج و رونق دادن معارف مملکت خویش و تشویق و ترغیب جوانان به کسب و تحصیل علوم خدمات زیادی نموده و امروز بودجهٔ معارف افغانستان، قسمت مهمی از تمام بودجهٔ این مملکت را تشکیل میدهد. هرکس جوانان افغانی را که در داخله و ممالک خارجه مشغول تحصیل هستند به بیند آیندهٔ روشن و درخشان افغانستان در نظرش مجسم خواهد شد.

عظمت و شوکت ظاهری، همه از میان میرود ولی بزرگواری و جلال معنوی یکنفر خادم علم و معرفت تا ابد در زبان اهل فضل و کمال جاری و محبت او در اعماق قلوب سر دمان متفکر باقی میماند. و امروز ملت افغان منتظر خدمات بزرگ از پدر خود یعنی آن پادشاه باافتخار است».

جریدهٔ ملی انیس در شمارهٔ مورخ (۷) دلو سال ۱۳۰۶ ش نوشت:

(سعید ترین روزهای تاریخ افغانستان همان روزی بود که جوان غیور افغان و شاه با تدبیر و شهامت مملکت شمشیر همت را بکف گرفته اعلان نمودند افغانستان مستقل و خود مختار است. و اگر امروز ما افغانیان در شخص اعلیحضرت غازی بین ملل عالم هر حسن استقبال یا گرمجوشی می شنویم البته شایستهٔ همه اقتضاآت و نتائج و اثرات همان ندای مقدس و عظیم بود).

* **

انعقاد لویه جرگه در پغمان

امان الله شاه غازی - از یکشنبه (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ ش یعنی از اولین - روز ورود خود در کابل تا اخیر ماه مذکور، مهمترین موضوعات و ملاحظات ایام سفر خود را در مجالس رسمی و خصوصی در محضر وزراء

و رؤسأ ادارات مطرح نمودند.و چون می بایست که آن همه مفکوره ها باشتراك فکرو نظر و وکلاء منتخب ملت افغانستان به تصویب برسد، انعقاد لویه جرگه را بعدسپری شدن ایام جشن استقلال در برج سنبلهٔ ۱۳۰۷ش در پغمان مدنظر گرفت .و تصمیم گرفت که در ضمن آنهمه موضوعات موضوع نهضت نسوان و تشکیل یك حزب بنام (استقلال و تجدد) نیز در لویه جرگه مطرح بحث قرارداده شود . و تاریخ انعقاداین لویه جرگه ازساعت(۹) صبح چهارشنبه (٦) سنبله مدنظر گرفته شد .

پیشنهاد به وکلای لویه جرگه

ازطرف جمعیت نسوان افغانستان

در اوا سطماه اسد که وکلاء ملت افغانستان برای اشتراك جشن دهم استقلال ولویه جرگه بکابل حاضر شده بودند ، عذرا خانم یکی از زنان روشنفکر کابل مقالتی بطور پیشنهاد به نشر سپرد که اینك مااختصار آنرا در این کتاب ثبت مینمائیم :

«هرشخص عاقل میداند که ترقی هر ملت بسته به ترقی و دانش نسوان است .اگر زن که نصف عدهٔ یك مملکت را تشکیل میدهد ، نادان باشد ،آن ملت ازکجا میتواند در میدان زندگانی قدم گذاشته و مقابل سیل بنیان کن حوادث استاده گی نماید .ازینجاست که یگانه قاید توانای ما یان نکته پرداز دقائق پی برده و در مقابل جهل با تن تنها مقابله مینماید .همه کس میداندو حاجت به اظهار آن نیست که نهضت وجنبش تودهٔ نسوان از اثرجدو جهدو کوششهای شبارو زی و زحمات طاقت سوز آن یگانه حامی حقوق ما :

امان‌الله شاه غازی است که نام‌ما پرده نشین هادر قطار زن‌های ملل زنده شدهٔ دنیا منسلك شده و تااندازه‌ئی از خمودت‌و جمودت‌بر آمده ،اسم زندگی خودرا از خودو بیگانه، از خارجی‌و داخلی‌شنیده و می‌شنویم .خوب‌دقت کنید که تنها همین‌محرومی و سربی‌کسل افغانستان و مخصوصاً ماتودهٔ پس‌ماندهٔ نسوان‌است که باهمه‌موجودیت‌خوددرقبال هزاران‌اشکال‌وسیلابهای کوه پیکر جهالت‌خودداری کرده و می‌کنند .دیگر کدام یکنفر پیداشد که غمخوار حقیقی‌ماتودهٔ نسوان‌بوده‌باشد.سرمایه‌داران‌ـ متمولین‌ـ وملیونرهای‌ماکه بسیار پارك های قشنگ و قصر های مجلل دارند .کدام‌از کیسهٔ‌خود پولی در راه تعلیم ودانش ماصرف کرده اند .

بلکه بعضی از رجال‌جاهل و نادان‌در این‌قرن‌بیستم،درین قرن‌طلایی، درین‌قرن رادیو و تلگراف ، درین‌قرن فوتافون و دکتافون‌ماراازتمام‌حقوق بشری محروم گذاشته ....رویهمرفته زنهای افغانستان آمادهٔ هرگونه‌ترقی‌وپیشرفت‌است........موقعیت جغرافیائی این خطهٔ پاك‌استعدادباند‌ـقریحهٔ‌تابناك‌ـهوش‌سرشار ـچنانچه‌به‌مردانش احسان نموده بمانسوان نیز بخش‌نموده و از بخش‌طبیعت‌حصهٔ پوره‌و مستوفائی راماالکنم.امابدبختانه جهالت‌و تعصب خشك‌دشمنان حقیقی علم ومعرفت ما حق حیات‌را ازما سلب نموده و ازهرگونه حقوق بشری محروم کرده امامروز الحمدلله ،به‌نیروی فکر و قوهٔ‌بازوی یگانه‌مربی‌و محی‌خود امان‌الله شاه میتوانیم جوش دل وحرارت صادقهٔ خودرا نشان بدهیم اکنون‌وظیفهٔ‌وکلاء ماتودهٔ نسوان‌است که بایك شهامت اخلاقی‌و قوهٔ تدبیر و منطق بسیار قوی ازحقوق مشروعهٔ مادفاع نموده ودرقبال‌آن هرگونه‌فداکاری‌و جانفشانی‌دریغ‌نفرمایند . مابه‌وکلاء خود بیش از پیش

یاد آوری میکنیم که ازهمه اولتر رفع جهالت و نادانی ما بعبارت دیگر یگانه دشمن خونخوار ما سیه روزان را نموده مکاتب و مدارس متعدد نسوان که دران معلمات باعفت و اخلاق صحیح تعلیم نمایند. تأسیس نمایند. بیش از پیش یك کودکستان (پرورشگاه اطفال) باصول امروزهٔ دنیا که دران تمام قواعد اخلاق و اصول تربیهٔ عالی موجود باشد، افتتاح نمائید. زیرا حال آتیهٔ یك مملکت بسته به وجود مادران تعلیم یافته و با تربیه است. مادر است که دردامان خود امان الله می پرورد ....

اصول کارگری - رنجبری - زحمت کشی - فعالیت - جدیت شطاریت اخلاق - شهامت - عفت - تربیه وغیره که باعث اصلی زندگی و سرمایهٔ ترقی و پیشرفت حقیقی است بما بیاموزید. یك انجمن نسوان که مرکب از افراد فاضلهٔ وطن باشد، با یك کتابخانه وقرائت خانهٔ مختصری که در آن هرگونه کتب و جرائد علمی - ادبی - اخلاقی - عایله وی - تروبیوی و غیره موجود باشد زود ازود تأسیس نمائید. که دران هر روز یا هفته دو مرتبه یا سه مرتبه فاضله ها خانم ها و دوشیزگان وطن از هر طبقه و صنفی که باشد جمع شده مذاکرات علمی و ادبی نمایند. برای پیشرفت امورزندگی خود مسائل ضروریهٔ حیاتیه را سنجیده و افکار نوین و آرای زرین خود را برای بهبود ساتوده نسوان پیش کنند. و نتیجهٔ این همه آرای خود را بصورت یك جریدهٔ هفتگی یا یك مجلهٔ ماهیانه منتشر نمایند.

عمر بگذشت و بمردیم درین کنج قفس ‌ آه افسوس که راحت نکشیدیم نفس

آنانکه آرزومند ترقیات افغانستان هستید ازهمه اولتر بیت و تعلیم نسوان را

از فرایض ایمان و واجبات وجدانی خود دانسته به توسعه و بسط معارف نسوان بکوشید ».

برای اینکه عموم وکلاء لویه جرگه از ین پیشنهاد جمعیت نسوان اطلاع یابند متن مفصل آنرا در شمارهٔ مورخ (۲۱) اسد سال ۱۳۰۷ ش جریدهٔ ملی انیس به نشر سپردند.

***

چون فکر نهضت نسوان و تعلیم و تربیهٔ نسوان مورد نظر روشنفکران وقت بود، برهان الدین کشککی جلال آبادی در همان وقت ابیاتی گفت که اینک پرداخته میشود:

بی دانش و علم کار نسوان	هرگز نرسد سری به سامان
زن جاهل و مرد و همچنان وی	فریاد ز زادهٔ دو نادان
در خانهٔ شوهر خردمند	زن گشت چو بی خبر ز دوران
این بار نمی رود به منزل	این کار نمی رسد به پایان
مرد و زن اگر شدند دانا	هر مشکل خانه گردد آسان
ای دختر دور طلایی	بشتاب بجانب دبستان
در حاجت علم وفضل و دانش	فرقی نبود ترا ز مردان
این گوشه نشینی است تاکی	این پرده گزینی است تاکی

دور طلایی مقصد از دورهٔ ترقی علم و معارف و نهضت های جدید دور دوم عصر امانی است.

***

افتتاح لویه جرگه

لو یه جرگهٔ پغمان به‌ساعت (۹) صبح چهار شنبه (۶) سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی به‌نطق امان‌الله شاه غازی افتتاح و در همین روز شورای دولت به‌شورای ملی تبدیل و از طرف وکلاء ملت افغانستان به تصویب رسید. رئیس‌الوزراء نیز در همین روز تعیین و تصویب گردید.

شورای ملی

امان‌الله شاه در بدو جلوس خود مجلس وضع قوانین تشکیل داد و نیز ادارهٔ شورای علوم و شورای دولت بوجود آورد. چون مردم به‌انتخاب وکلاء از جانب خودشان هنوز نظر بمقدمات کار پوره آگاهی نداشتند حکومت از طرف هر سمت و هر ملیت افغانی اشخاص عالم و فاضل و دارای تجربهٔ هر قوم را به‌حیث وکیل انتخاب کرده به‌جرگه های ملی و شورای دولت و شورای علوم حق عضویت میداد. و از وکلاء واقعی خود اقوام و قبائل شناخته میشدند. و چنانکه تصویب لویه‌جرگه‌ها شاهد است. وهمان شورای دولت درحقیقت شورای ملی بود (۱).

---

(۱) بتاریخ ۲۳ میزان سال ۱۳۰۸ شمسی در خط‌مشی حکومت جدید نوشته شد که: « شورای ملت: وکلای ملت از تمام اهالی بمرکز می‌رسند، صورت انتخاب بطور سابق بوده، وکلا را اهالی از دانشمندان و علماء و صادقان و بهی‌خواهان که ملت بر آنها اعتماد کلی داشته باشند، خواهد داشت» (*)

امان‌الله شاه روز پنج سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی درخصوص تأسیس شورای ملی افغانستان گفت: «درین ظرف ده سال کوشش یگانهٔ من و سیاست من این بود که ملت خود را بیدار و مقتدر بسازم. به تمام کارها ئیکه لازم است یک مملکت قانونی حق داشته باشد. و یک فکرم این است که باید شورای دولت به شورای ملی تبدیل شود. امروز شورای دولت بنام شورای ملت تبدیل و تماماً وکلای ملت در ان شامل باشد. و از طرف حکومت در ان کسی تعیین و مقرر نشود. عموم وکلای ملت در همان روز تائید و تصویب نمودند. بتاریخ چهارشنبه (۶) سنبله نام شورای دولت به شورای ملی تبدیل گردید. رنگ بیرق ملی افغانستان تا اواخر ماه اسد سال مذکور سیاه و سرخ بود و از (۶) سنبله که لویه جرگه در پغمان دائر گردید: سیاه - سرخ - سبز - تعیین گردید چرا که حکومت مشورتی و حکومت مطلقهٔ ملی ایجاب چنین شرائط می نمود.

امان‌الله شاه فرمود: «ملت افغان اختیارات خود را بمن سپرده اند. اما ملت افغانستان الحمدلله بیدار و هوشیارانه خدمت خود را خود شان میکنند. تنها من یک خدمتگار شان هستم که صورت تصویب وکلاء شان را برای مصالح امور شان در مواقع اجراء گذاشته امر میدهم».

(*) یعنی شورای ملت مانند دورهٔ امانیه و بالخصوص که در لویه جرگهٔ سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی بار دیگر به تصویب رسید، تائید گردید. زیرا که شورای ملت بهمین اساس در عهد امانیه وجود داشت و وکلاء ملت افغانستان جداً خواهان تائید آن بودند. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

امان‌الله شاه در ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی در خصوص تشکیل حزب گفت:
«برای پیشبرد امور مملکت بهترین وسیلهٔ اساسی این است که اشخاصی که مملکت را اداره میکنند بلکه سائر افراد باهم هم آهنگ باشند لهذا باید یك فرقهٔ متحد (حزب) بروی کار آید. وخواستم یك فرقه تشکیل دهم، اسم این فرقه «فرقهٔ استقلال و تجدد» است. و قتی که این حزب تشکیل شد در این قانون تغییر رونما خواهدشد.

دیگر از حکومت ملی امانیه یك سند بزرگ اینکه: از روز (۱۱) سرطان ۱۳۰۷ شمسی تا روز (۸) میزان ۱۳۰۷ شمسی متن سفرنامه و معاهدات و عوائد سفر خود را صریحاً به مجالس ملی و عموم مامورین دولت اظهار و بیان فرمودند تا به درجهٔ که هر فرد قانع شده و پیشنهاد کردند که رئیس اعلی هیأت های سیاسی واقتصادی هم بعدازین خود پادشاه غازی باشند.
امان‌الله شاه به لویه جرگه گفت: یك قانون وضع شود: ملاهائیکه تدریس و وعظ میکنند باید شهادتنامهٔ علمیت داشته باشند. و برای ملاهای دیوبند حق ورود به افغانستان داده نشود. وگفت: «اگر ملت لازم میداند قوای حربی زیادتر داشته باشند، یك اعانه باید برای پنجاه هزار تفنگ که امروز در یك کمپانی فرانسوی موجود است بدهند».

امان‌الله شاه غازی در این لویه جرگه یك نشان جدید را که ترسیم نموده و اسم مبارك «الله» و «محمد» بالای آن و شکل کوه و آفتاب در حال طلوع و خوشه های گندم بحیث تاج استقلال «یادگار احمدشاه بابا» باطراف آن ترسیم یافته بود، در لویه جرگه به تصویب رسید.

***

رفع حجاب

فقرهٔ رفع حجاب در لویه جرگهٔ پغمان (سنبلهٔ ۱۳۰۷ شمسی) بدون یکدفعه از زبان امان الله شاه شنیده شد. دیگر هیچ یک مذاکرهٔ رسمی دراین خصوص صورت نگرفت. همان یک بار هم امان الله شاه بطور تذکار ومثال گفت: «مثلاً من مسألهٔ حجاب را آزاد میگذارم» و گفت: «تنها چیز یکه رعایت آنرا مینمایم مسألهٔ تستر شرعی است یعنی اگر دیدم بیشتر از حدودیکه در شرع انور آمده است، مثلاً دست ها الی بندشان و روی الی زنخ. اگر بیش از ین بی‌ستر دیدم مجازات و جلوگیری خواهم نمود».

تقریباً باین مفاد پادشاه غازی چند جملهٔ راجع به رفع حجاب ایراد فرمودند و خلاص آنکه حجاب آزاد است، هر که منفعت خود را در ان می بیند البته بآن مقید و هر که ضرر آنرا سید اند، آنرا رفع خواهد نمود. و مردمانی که نسبت به سفر امان الله شاه بجانب آسیا و اروپا روی بعضی مسائل مهم عقده گرفته بودند و شمه ئی از مطالب خود را در جرائد خارجی به چاپ سپرده بودند. همین کلمات امان الله شاه را در لویه جرگهٔ پغمان استناد گرفته جمعیت هایی را تحریک نمودند که تفصیل تمام آنرا تحت عنوان «اغتشاش» میتوان نوشت و از مرام این سیاحت نامه ویا سفر نامه که فوائد و نتایج علمی و فنی و تمدنی و تخنیکی آن مدنظر است، بعید مینماید. اما برای اینکه اکثر نوجوانان از جریان حوادث و قایع سال ۱۳۰۷ شمسی اندک معلومات داشته باشند، شرحی از نظر خواهیم گذرانید.

چنانکه از عزیمت علیاحضرت سراج الخواتین والدهٔ معظمهٔ امان الله شاه غازی در برج ثور سال ۱۳۰۷ شمسی از کابل به جانب جبل السراج و توصیه به بزرگان-

سمت شمالی در صفحات قبل حرف زدیم . از برج حوت سال ۱۳۰۶ شمسی و ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی در سمت جنوبی اسباب شورش بظهور آمد تاآنکه بهمت مردم دفع گردید و اینك شرح آنراسی پردازم : مصادف به ایامی که امان الله شاه در خارج اقامت داشت جوانی بنام کرم خان درسر حد جنوبی افغانستان وارد شد . محافظین سرحدی افغانی چون تجاربی از سال ۱۳۰۳ شمسی داشتند ، او را دستیگر کرده به کابل فرستادند . و او خود در کابل اقرار کرد که : نامم کرم خان ونام پدرم سردار خان پسر امیر محمد یعقوب خان و مادرم از مردم راولپندی بوده است . و گفت (۹) سال از فوت پدرم میگذرد . پدرم در کشمیراقامت میداشت و جای بودوباش من سری نگرمرکز کشمیر است . عمرم درمرحلهٔ (۲۵) و به پښتو وارد و تکلم می توانم و سواد ندارم و گفت : در ین اوقات (دلو وحوت سال ۱۳۰۶ شمسی) شخصی در کشمیر دروازهٔ حویلی مرا کوبیدن گرفت ، نوکرم رفت و دید که مرد فقیری است . پول فرستادم نگرفت و گفت خود شمارا می طلبم . نزد فقیر رفتم گفت : من میدانم که شما از مدتی خیال رفتن به افغانستان دارید ، و حالا وقت خوب مساعد و نزدیك بهار است باید بروید . فقیر گفت : اول در علاقهٔ بنون بروید و در آنجا یکنفرسید صاحب کمال است با او ملاقات کنید و او در حق شما دعامیدهد و به رفتن شما به افغانستان دلالت میکند من از اظهارات همان فقیر از سری نگر به سمت بنون روان شدم و باسید ملاقات کردم . سید گفت : باید از بنون به میرامشاه واز آنجا به علاقهٔ خوست بروید و دو نفر سید را بامن همراه ساخت . به طرف میرامشاه روان شدم و نسبت سردی هوا چندوقت درهمانجا ماندم وبرای اینکه کسی مشتبه نگردد ، ازگذارش

احوال خود بیان کردم. مردم آنجا وقتی دانستند این نواسهٔ امیر است و مال باخود دارد، کالا و اسباب مرا سرقت کردند. چون تنگدستی رخ داد، همان دو نفر سیدو هم یکنفر ملازم از من جداشده فرار کردند. و وقتی به خوست رسیدم و شرح حال خود را بیان نمودم مردم بدور من جمع شدند، ازینکه پنج سال قبل کاکایم عبدالکریم خان کمر بدعوی امارت بسته به علاقهٔ خوست وارد شده بود، مردم وار خطاو سراسیمه شده مرا دستگیر کرده بکابل فرستادند». این خبردر همان ایام تشویش زیاد بر مردم تولید کردو فهمیده شد که واقعهٔ عبدالکریم را اعاده کردن میخواستند، چون از اثر حملهٔ و زیری ها توانائی خود را از دست داد و هم دو نفر همراه او از بیم مردم فرار کردند بآرزوی خود نرسید. این تحریکات برای آن بود که امان الله شاه در ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی قصد عزیمت بجانب کابل نماید. این حرکت وشهرت ورود نواسهٔ امیردر سرحد جنوبی یک ولوله وشورش مدنظر بود که اگر اهالی آن سمت فریب میخوردند واقعهٔ سال ۱۳۰۳ شمسی اعاده میگردید.
بعد ایام لویه جرگه سه نفر عالم از کابل به سمت جنوبی رفته به تحریکات اهالی و عساکر آغاز کردند. تاآنکه مردم از خوف موافقت نکرده و عساکر مقیم خوست آنها را به کابل فرستادند. دو نفراز آنها بروز (۱۵) میزان در سیاه سنگ کابل اعدام و یکنفر محکوم به حبس گردید. علیاحضرت والدهٔ امان الله شاه کرم خان را ازحبس نجات داده به هندوستان فرستاد واین یکنفرعالم هم باآنکه محکوم به اعدام شده بود، ازوی نیزشفاعت نمودو گفت اعدام نشود واما درارگ بهقید نظر دولت باشد.

بروز (۱۴) عقرب ۱۳۰۷ شمسی واقعات سمت مشرقی شدت آغاز کردواز ماه سنبلهٔ سال مذکور ازطرف سمت شمال و علاقهٔ تگاو شورش نمایان

گردید. درماه میزان سال مذکور (۴) نفر ملا از دیوبند وارد تگاوشده اهالی را تحریک به مخالفت دولت امانیه نمودند. تاآنکه کابل بروز جمعه (۲۲) قوس ۱۳۰۷ شمسی مورد حملهٔ سقو واقع شد.

پیشنهادی که مخالفین در اواسط ماه جدی بدولت پیش کردند یکی پس خواسته شدن محصلات افغانی از ترکیه بود که در ماه میزان برای تحصیل طبابت و قابله گی به ترکیه فرستاده شده بودند و دیگر اینکه: علمای دیوبند به افغانستان وارد شوند. شرط شهادتنامهٔ تدریس بر داشته شود. توزیع تذکره موقوف و بصورت قوسی باشد، هر زن برقع چین دار بپوشد. چون خونریزی شدید بهمین نام رخ داده بود امان الله شاه منظور نمود و بروز (۱۷) جدی سال ۱۳۰۷ شمسی این خبر در جریدهٔ امان افغان انتشار یافت(۱).

و این مختصری بود که درین صفحات لزوماً اشارت رفت و تمام جریان دورهٔ اغتشاش که چگونه و به چه ذرایع آغاز و انجام یافت. در خور گنجایش کتاب جداگانه است.

***

---

(۱) ۱۶ نفر متعلمات افغان که در اوائل ماه میزان ۱۳۰۷ شمسی از کابل به ترکیه فرستاده شدند. در برج عقرب ۱۳۰۸ شمسی واپس خواسته شدند. یکشنبه اول جدی وارد کابل شدند. وقتی که ازآنها سؤال شد که برای آموختن کدام علم به ترکیه اعزام شده بودید؟ گفتند: برای آموختن قابله گی و امراض نسایی و این وقت حکومت لازم دانست که وزارت معارف ووزارت صحیه بلاسعطل دو دختراز قابله های ماهر ترکیه رااستخدام نمایند.

خاطرهٔ سفر مسکو

امان‌الله‌شاه بروز (۳) سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی هنگام پذیرفتن اعتمادنامهٔ نمایندهٔ مختار اتحاد شوروی سوسیالیستی درافغانستان به‌ل ـن ـستارک گفت:
«بطور واضح مناسبات ذات البینی ساار ادر اوآنیکه من درمسکوبودم مشاهده توانسته بودم چنانکه از طرف حکومت شما بطور خیلی صمیمانه‌و پرحرارت ازمن پذیرایی بعمل آمد و خاطرهٔ آن نزد من پایدار خواهد بود».

***

اعزام یکصدو شانزده‌نفرمتعلم ومتعلمهٔ افغانی به‌انقره

یکی از نتایج مثبت سفرامان‌الله‌شاه‌غازی اعزام طلاب و طالبات افغانـــی به کشور های خارج است، که ازجمله صدنفر محصل و (۱۶) نفر محصله بروز (۸) میزان سال ۱۳۰۷ ش طی مراسم خاص ازکابل براه جلال باد وتورخم به‌ترکیه‌فرستاده‌شدند. تابه مصارف آن کشور برادر مسلمان ودوست‌در رشته‌های مختلف تحصیل نمایند. امابرای اینکه این‌موضوع به‌تصویب وکلای‌ملت نیز برسد، در برج سنبلهٔ سال مذکورموافقت‌وکلای ملت درپغمان حاصل گردید. بدین‌مناسبت‌محفل داعیه در پهلوی‌قصر ستور درحضور پادشاه‌و ملکهٔ افغانستان‌و به اشتراک یکهزار نفر بعمل آمد. که‌ماعین جریان آن مراسم را گذارش میدهیم:
روزجمعه (۶) میزان، امان الله شاه‌غازی. نظام الدین خان‌رئیس‌شرکت حفظ میوه‌و قندسازی را که این وقت‌نائب رئیس اعلی کلوپ امانیه‌بود، هدایت‌دادندکه بهمراه‌وزیرمعارف ووزیردربار در پیش روی قصر ستور،

محفل و داعیه به افتخار طلاب وطالبات ترتیب بدهند و بروی میز ها ، مجلدات معاهدات و قرارداد ها نیز موجود و مرتب باشد. تا کسانی که در خصوص گذارش این سفر و تصامیم دولت و حکومت معلومات خواسته باشند فی المجلس معلومات داده شود و هم مدعوین از مرامهای دولت و کارهای که در این سال انجام یافته و مورد بحث و مطالعه و موافقه قرار گرفته است ، بی خبر نمانند (۱).

روز برگذاری محفل بزرگ یکشنبه (۸) میزان ۱۳۰۷ ش تعین گردید و سایه بان بزرگ در چمن طرف جنوب قصر ستور بر افراشته شد.

در صدر مجلس : روی تخت بزرگ، چوکی بلند(محل خطابه) برای پادشاه غازی مرتب شده بود و مقابل پادشاه، هیأت وزرأ وکور دیپلوماتیک مقیم کابل و بعد از ان مامورین عالی رتبهٔ ادارات دولتی موقع داشتند.

بطرف راست مجلس خانم های افغانی بالباس ها و آستین های دراز بارو پوش که صرف چشمان آنها دیده میشد . نشسته بودند.

---

(۱) این هدایات برای آن بود که در آن ایام ، بعض کسان تحت تاثیر پروپاگند جرائد خارجی رفته در مورد سفر امان الله شاه غازی در اروپا و ترکیه سخنانی در اخفاسی گفتند و دولت امانیه که سیاست خیلی روشن داشت و میخواست هر امری را بصورت موثق و مستند در مرحلهٔ قبول عامهٔ مردم برساند و این ترتیبات برای آن بود که اگر کسی اندک اشتباهی داشته باشد از روی اسناد خود را قانع بسازد. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

نمایندگان جرايد نیز درجاهای معین اخذ موقع کرده بودند .
ساعت (۹) و (۲۰) دقیقه – امان الله شاه غازی در محفل حاضر گردیدند.
بعد از قبول سلام برمحل خطابه رفته این کلمات را بیان نمودند : /
« آرزو دارم که به صحت باشید، الحمد لله که شمارا عافیت می بینم . میخواهم محصلین ومحصلات ما که به ترکیه میروند اول باا و شان وداع کنیم . پس حاضرشد: شروع به صحبت نمائیم».
امان الله شاه غازی، بروی هر فرد محصلین و محصلات دست کشیده بهر نفر شان بطور علیحده اظهار شفقت پدرانه و مربیانه ابراز داشته باهر کدام جداجداوداع نمودند. ملکه ثریا نیز روی هر یک آنها را بوسیده و باهر نفر شان (باامان خدا) میگفت . بعد از طی مراسم، پادشاه و ملکه و عموم حاضرین واپس بجاهای خود آمدند.
محصلین و محصلات بجهت احترام و مراسم وداع ، از پیش روی سایه بان عبور نمودند . و حاضرین بپا استاده با کف زدن های متوالی بدرقه مینمودند.
در اخیر قطار محمد اسمعیل خان قونسل (سابق مدیر مکتب حکام) که مبصر محصلین ومحصلات اعزامی ترکیه مقررشده بود نیزا زحضورپادشاه غازی مرخص شد.
دراین موقع که عموم حاضرین منتظر معلومات بیشتربودند، امان الله شاه گفتند که:
«یکصدنفر محصل است که اینها امسال دورهٔ ابتدائی راطی کرده شهادت نامهٔ دورهٔ ابتدائی راحاصل کرده اندوشانزده نفر محصله است که اینها درسال روان رشدیهٔ دوم مستورات وطن خود راطی کرده اند

وگفتند: وقتی که من به ترکیه رسیدم حکومت دوست و برادر ما ترکیه این طلبای ما را بخرج خود حکومت ترکیه قبول فرمود که در مکاتب مختلف آن مملکت درس بخوانند البته بعد از طی مراحل رشدی و اعدادی به تحصیل فنون حرب مشغول میشوند، هکذا محصلات عزیز ما چند نفر داکترس و قابله و چند نفرشان در دارالمعلمات ترکیه داخل شده برای وطن خود داکترس ها و قابله ها و معلمات ماهر و فاضلی خواهند آمد.
قسمت های اول خواهرهای وطن خود را از بلای مبرم دردهای مخصوصه و ولادت های مهلک نجات خواهند داد. ما باید دعا کنیم خداوند متعال اولاً ما را کامیاب نماید تا مو فقانه بوطن عزیز خود افغانستان مراجعت نمایند. و از حکومت ترکیه هم باید تشکر کنیم (۱)

بعد از طی مراسم وداع بوقت قبل از ظهر یکشنبه (۸) میزان ۱۳۰۷ ش یکصد نفر محصل وشانزده نفر محصله در تحت اداره محمد اسمعیل خان قونسل از شهر کابل به راه جلال آباد و تورخم، عازم ترکیه شدند و برای اعزاز و افتخار طلاب وطالبات و هم اینکه چون در طول راه مشرقی امنیت آنقدر وجود نداشت و بعضی دسته های ناعاقبت اندیش به تحریك اجنبی مانع اعزام طلاب میگردیدند یك تعداد عساکر به مواظبت پسران و دختران از کابل تا تورخم بصورت بدرقه و محافظه مامور شدند.

---

(۱) امان الله شاه غازی پس از اتمام این کلمات، صورت مجمل و مختصر سفرنامهٔ خود را قرائت نمود. و نقشهٔ خط سیر خود را که در عقب سر به یک تخته آویخته بود به بینندگان نشان میداد.

سفیر آنوقت افغانستان در انقره غلام جیلانی خان (برادر غلام نبی خان) بود و از طرف ملکه ثریا هدایت داده شده بود که خانم غلام جیلانی خان سفیر از متعلمات افغانی در انقره سر پرستی و سوا ظبت نماید و از پیشرفت های علمی آنها وارسی نموده بکابل خبر بدهد .

در وقت اعزام عمر این دختران بیش از دو از ده سال نبود . با آن هم طبق هدایت ملکه ثریا با لاپوشها و کلاه و روپوشهای که محض دو چشم آنها معلوم میشد ملبس بودند . و چنانچه عکسی که موجود مانده شاهد این حقیقت است امان الله شاه گفت : هر وقت چون خبر میرسد که از باعث نبودن قابله ها و دکتر س ها در وطن ما ده ها زن در اوقات ولادت اطفال از بین می روند و وقتی که من به ترکیه رسیدم از حکومت آنجا خواهش نمودم معلمات بکابل بفرستند تا مکتب داکتری زنانه و مکتب قابله گی را تدریس نمایند، کمال پاشا و عصمت پاشا گفتند که : «او لتر یك تعداد متعلمات که سنین عمر شان از (۱۲) بیشتر نباشد به ترکیه بفرستند تا در اینجا و با مصارف این دولت تعلیم و تربیت شوند . و این یك اقدام زود ثمر بحال افغانستان است. و من مشورت برادرانه و دوستانهٔ آنها را به خوشی پذیرفتم و دو ماه پیش به وزارت معارف هدایت دادم. چه تا وقتی که عمارت و سامان و وسائل تدریسی آماده گردد و معلمات ما هر استحضار یابند وقت زیادی گذرد و ما در کابل مکتب طبابت زنانه و مکتب قابله گی عنقریب تأسیس خواهیم نمود و این یك اقدام عاجل است که در حال مفید دانسته شانزده نفر محصله را به ترکیه فرستادم ».

***

وقتی این جمعیت اطفال از سرحد افغانی بروز (۸) میزان ۱۳۰۷ شمسی عبور نمودند. یك ماه بعد آتش اغتشاش از درهٔ سنگو خیل افروختن گرفت.

گفته میشد که پادشاه این دختر های مسلمان را بکافر ها میدهد و پسران کافر شده بوطن می آیند و خبر این شرارت بروز (۱۴) عقرب رسماً نشر شد. وگذارشهای لویه جرگهٔ ماه سنبله در پغمان ودستگیر شدن سه نفر در سمت جنوبی همه بهانه گرفته شد و چهار نفری که بنام تعلیم یافته گان دیوبند وارد علاقهٔ تگاو شده بودند، عین همین حرف ها را میگفتند و مردم را به شورش آوردند. امان الله شاه غازی احمدعلی خان لودین را از آلمان بکابل خواسته و به صفت رئیس تنظیمیه بطرف ولایت پروان وعلاقهٔ تگاو فرستاد تا از این پروپاگند های خانمانسوز جلوگیری کند. زیرا که او قبلاً حکمران آن سمت بود بنام آخوندزاده حمیدالله تگاوی فرمان نوشت که به همراه احمدعلی خان لودین همکاری نمایند وسرانجام تمام این حوادث را تاریخ مکمل دورهٔ امانیه تنظیم خواهد نمود وضبط این جریانات از پیرایهٔ این کتاب سیاحتنامه که موضوعات علمی ـ فنی ـ تخنیکی ـ تمدنی و سیاسی را در بر دارد، عدول می نماید و این تعصب دیروقت باقی ماندو خلص آنکه یك تعداد آن بچه ها درسال ۱۳۱۶ شمسی و تعداد دیگر درسال ۱۳۱۸ شمسی پس از فراغ تحصیل بکابل آمده شامل کار شدند.

از جملهٔ همان (۱۶) نفر محصلات افغانی یکی گوهر خانم است که از سال ۱۳۱۸ شمسی معلمهٔ نسوان و درسال های اخیر سرمعلمهٔ مکتب مسلکی مؤسسهٔ دمیرمنو تولنه مقرر وبتاریخ (۳۰) ثور سال ۱۳۴۸ شمسی در اثر عارضهٔ قلبی در ابن سینا روغتون کابل وفات یافت. درماه قوس سال ۱۳۰۸ شمسی

عدهٔ بی‌محدودی از ان دختران بکابل خواسته شدند اما اکثر بدروس خود دوام داده کامیابانه بوطن برگشتند .

***

تغییر وتبدیل سفرای افغانی

امان‌الله شاه‌غازی پس ازبازگشت سفرار و پا ،نظربملاحظات خود مناسب دیدند که در تغییر وتبدیل بعضی از سفرای افغانی اقدام ورزند. تاریخ صدور این امر پنجشنبه (۱۹) میزان سال ۱۳۰۷ شمسی و نتیجه از ینقرار است:

سیدمحمدقاسم خان ، سابق جنرال قونسل افغانی در دهلی سفیر مختار افغانی در روما پایتخت ایتالیا .

محمدامین خان(۱) سابق مدیر شفرو قلم مخصوص وزارت امور خارجه- سفیر مختار افغانی در برلین پایتخت کشور آلمان .

حبیب‌الله خان طرزی مدیر شعبهٔ هندو اروپا در وزارت امور خارجه به‌سفارت مختاری افغانی در پاریس تعیین گردید .

مقرری ها

حبیب‌الله خان معین وزارت حربیه از همراهان سفر امان‌الله شاه‌غازی ،به

---

(۱) در سال ۱۳۰۶ شمسی از همراهان سفر امان‌الله شاه‌غازی- در سال ۱۳۰۱ش شمسی کاتب وزارت مختاری افغانی در برلین و پس از سفر امان الله از اروپا ۱۳۰۷ شمسی سفیر مختار افغانی در برلین و در سال ۱۳۰۹ شمسی در کابل وفات یافت . مذکور خواهرزاده‌واماد محمدولی خان وازسردم دروازبود .

بتاریخ چهارشنبه (۱۸) میزان ۱۳۰۷ شمسی موقتاً به نائب الحکومتی بلخ بعوض عبدالکریم خان علومی مقرر شد .

***

علی محمد خان بدخشی وزیر مختار افغانستان در روما پایتخت ایتالیا بکابل خواسته شدو روز جمعه (۲۹) سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی بکابل رسید . و روز چهار شنبه (۸) عقرب سال مذکور وزیر تجارت مقرر گردید .

***

میر محمد حسین خان سابق وزیر مختار افغانستان در تهران روز چهارشنبه (۸) عقرب سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس محکمهٔ تمیز ماسورین مقرر گردید.

***

سردار شیر احمد خان سابق وزیر مختار افغانستان در ایتالیا که به همراه محمد ولی خان بتاریخ پنجشنبه (۱۱) جوزا ۱۳۰۱ شمسی وارد کابل و رئیس شورای دولت مقرر و درسال ۱۳۰۳ شمسی وکیل وزارت امور خارجه ودرسال ۱۳۰۶ شمسی قونسل افغانی در کراچی و همدران سال از رجال همسفر امان‌الله شاه و در ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس شورای ملی تعیین گردید .

بتاریخ چهارشنبه (۸) عقرب سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس تفتیش عمومی مقرر و در برج جدی سال مذکور بریاست الوزراء تعیین گردید .

***

عبدالهادی خان سابق وزیر تجارت در نیمهٔ ماه جدی سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس مجلس اعیان مقرر گردید .

غلام نبی‌خان چرخی تاماه جدی سال ۱۳۰۸ شمسی سفیر افغانستان در مسکو بود (۱).

معاهدات وموافقت نامه ها

امان الله شاه غازی در اوان مسافرت هشت ماهۀ خود در کشور های آسیایی و اروپائی بیک سلسله معاهدات وموافقات مفید نائل گردیدند که اینک شرح مختصری ازان را از نظر می گذرانیم:

۱- معاهدۀ مودت بادولت مصر که تقرر نمایندگان طرفین در خاک های جانبین (کابل -قاهره) قبول شده است.

۲- معاهدۀ مودت باحکومت پولند و تصدیق معاهده یی که از طرفین نسخه های تصدیق شدۀ آن تعاطی گردیده است.

۳- معاهدۀ مودت بادولت جاپان.

---

(۱) در وقت ورود امان الله شاه در مسکو میرزا محمدخان وزیرمختار افغانی در مسکو بود و در بهار سال ۱۳۰۷ شمسی غلام نبی‌خان مقرر شد. و در ماه حوت سال ۱۳۰۸ شمسی محمدعزیز خان بجای او مقرر شد.

احمدعلی‌خان لودین از سال ۱۳۰۵ شمسی تاسنبلۀ سال ۱۳۰۷ ش وزیر مختار افغانی مقیم برلین بود و در همان وقت بکابل احضار یافت و رئیس بلدیۀ کابل مقرر گردید و از تاریخ اول میزان رئیس تنظیمیۀ سمت شمالی کابل و بدان سمت فرستاده شد. مذکور تاروز (۸) ماه جدی مصروف امور آن سمت بود. غلام نبی‌خان چرخی قبلاً نیز سفیرمختار افغانی در مسکو بود و تاریخ ورود او در مسکو روز جمعه (۴) حوت سال ۱۳۰۱ شمسی است و در بهار سال ۱۳۰۳ شمسی معین وزارت امور خارجه مقرر گردید.

۴ ـ معاهدهٔ مودت و وحدت مساعی سیاسی بادولت جمهوری ترکیه.

۵ ـ پروتوکول متمم معاهدات سابقه بادولت ایران. باساس معاهده بادولت ترکیه.

۶ ـ موافقهٔ استرداد مجرمین حقوقی بادولت ایران.

۷ ـ امضأ معاهدهٔ مودت بادولت لیبریا.

۸ ـ وزارت مختاری های افغانستان در ترکیه و ایران و مقابلتاً از دول مذکور در افغانستان به سفارت های کبرا ارتقایافتند.

۹ ـ موافقت بادولت فرانسه در خصوص طلاب افغانی و قبول آنها در دارالفنون های فرانسهٔ بداشتن شهادتنامه‌های مکتب امانیه.

۱۰ ـ همچنان موافقت باحکومت المان در خصوص قبول طلاب بدارالفنون‌های آلمان بر حسب شهادتناهای مکتب امانی.

۱۱ ـ موافقت بادولت بلژیک وسویس و عین موافقه هازیر بحث آمد و موافقت حاصل و مقاولات مذکور را امضأ گردید.

۱۲ ـ امضأ قرارداد پست و تلگراف بین المللی باحکومت سویس.

۱۳ ـ امضأ قرارداد فروش لاجورد، در آلمان.

۱۴ ـ امضاء قرارداد ابتدائی برای تأسیس خط های (شمندوفر) کمپانی های فرانسوی و آلمانی.

۱۵ ـ ضمیمهٔ عهدنامهٔ مودت با دولت ایرن.

۱۶ ـ قرارداد تلگرام بین المللی.

۱۷ ـ قرارداد پستهٔ بین المللی.

۱۸ ـ قرارداد کشیدن ریل، در فرانسه.

۱۹ - قرارداد کشیدن ریل، در آلمان.

۲۰ - قرارداد کشف معادن وتأسیس کارخانهٔ آهن ریزی. (ذوب آهن)

۲۱ - قرارداد در باب استخراج تیل.

۲۲ - ترانزیت آزاد پولند.

۲۳ - حاصل کردن حقوق کاملةالوداد تجارتی از آلمان.

۲۴ - قرارداد فرهنگی با دولت فرانسه.

۲۵ - قرارداد فرهنگی با دولت آلمان.

مقاولات امان‌الله شاه درخصوص خرید ماشین ها

امان الله شاه غازی در مدت سفرهای خود به اروپا - در قدم اول متوجه خرید و توريد طيارات و ماشین هایی شدند که افغانستان سخت بآن نیاز مند بود.

حین اقامت خود در جرمنی قریب شش ملیون مارک معادل تقریباً سه لک پوند بصورت اعتبار قیمت گرفت تا از هر یک فابریک جرمنی ماشین و سامان تادرجه ئی که معاهدهٔ و ارساو به آلمان ها اجازه میدهد خریداری کند و همچنان جویندهٔ آن بود که برای خریداری فابریک ها مدارک پولی از خود افغانستان تا اندازه ئی کذفشار بر اقتصادیات کشور وارد نکند پیدا کند.

درخصوص ماشین وسامان و لوازم طبع فکر دقیق داشت. مثلاً: در آغاز سال ۱۳۰۵ ش (مارچ ۱۹۲۶ م) تأسیس یک مطبعهٔ بزرگ و خیلی مجهز را در کابل مدنظر گرفت. و در سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش در

خصوص خریداری ماشین های جدید بافابریکه های مشهور هوهانن - کلمش - بریم فول - گراوز - هوگن فورست - و کمپنی های سارک ماستر سنفورد - فولادتور - ای - وری - کن زنگین - فرسود که حرف زده شود.

خریداری کمره رو فرود کسیون دیاپوزه تیف - از فابریکهٔ هوهانن و ماشین کلاینوت آفسیت از فابریکهٔ پلانیتا باسامان و لوازم آن برای طبع نوت و چک بک فرمایش داده شد. ماشین آفسیت کلاینوت درسال ۱۳۰۷ ش بکابل رسید. وصندوق های آن درجوار عمارت مطبعهٔ مسکوک واقع باغ ارگ بانتظار ورود بسته کار آن از آلمان گذاشته شد چون از دهٔ اول ماه عقرب سال ۱۳۰۷ ش شورش رخ داد. ماشین های جدید در طول راه حریق و درهم شکسته شده و اغلب درخارج ماند. درسالهای ۱۳۰۹ و ۱۳۱۱ ش از سوادقراردادها و مقاولات امان الله شاه که درسال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ دراروپا بعمل آمده بود تاحدزیاد استفاده بعمل آمد.

وچنانکه حکم تورید دستگاه های فرمایش شدهٔ عهدامانیه درسال ۱۳۱۱ ش از طرف حکومت به مطبعهٔ عمومی کابل صادرگردید. ماشین های جدید توسط بسته کاران آلمانی بنام های: مستر کنش مستر گورو - لودویک روف - مستر لخمن - تاسال ۱۳۱۳ ش بجاهای معین نصب گردید.

دونفر متخصص خیلی ماهر طباعتی بنام های: اوتو موزر آلمانی و رو در آلمانی که درسال ۱۳۱۱ ش وارد کابل شده بودند. در تربیت و راهنمایی شاگردان افغانی در رشته های مختلف صنایع جدید طباعتی و فوتو گرافی خدمت کردند و درسال ۱۳۱۵ ش مرخص شدند. نیمایر آلمانی معلم فن لیتوگرافی درسال ۱۳۱۰ ش وارد کابل و درل ۱۳۱۹ ش مرخص

قسمتی ازیادداشت های کمیسار ملی امور خارجه اتحاد شوروی

کمیسار ملی امور خارجهٔ اتحاد شوروی نوشته است: امان‌الله‌شاه درمسکو گفت «خاطره هایی راکه ازین جا باخود دارد فراموش نخواهد کرد وگفت: «این پذیرائی دوستانه و روابط دوستانه یی راکه اینجا برقرار نموده هیچوقت فراموش نخواهد کرد» وگفت: من دیپلومات نیستم بلکه سرباز استم و صراحتاً صحبت می کنم خواهش میکنم به گفته های من باور بکنند. در هیچ یک از ممالک اینگونه ابراز احساسات صمیمانه و بلاواسطه مردم را ندیده‌ام». کمیسار ملی امور خارجهٔ شوروی نوشته است. امان‌الله شاه ازمن خواهش کرد تدابیری اتخاذ بدارم تاافکار عامه رانسبت به قرارداد افغانستان وپولند (۱) ازتشویش برهانم. این قرارداد عادی است افغانستان بابسیاری ازکشورهای اروپایی باتمام ممالک اسکاندیناوی لاتوی وسویس قرارداد بسته‌است ومی بندد. پولند یکی ازجملهٔ همین کشورهای متعدد جهان است که حال همراه آنها قرارداد به امضاء رسیده است

---

(۱) قرارداد دوستی افغانستان وپولند درشهرانقره درتاریخ (۳۰) ماه نومبری سال ۱۹۲۷ میلادی به‌امضاء رسیده‌و براساس آن مناسبات دیپلوماسی در هردو کشوربرقرارگردید. بعلاوهٔ این قرارداد انعقاد یك قرارداد تجارتی نیزدرآینده منظور شده است درآن هنگام پولند یك کشورسرمایه داری بود و انقلاب سوسیالیستی درآن کشور به‌پیروزی نرسیده بود.

(فویش مایتونیك) آرشیف اتحاد شوروی - ترجمه ازمتن روسی

افغانستان آرزومنداست مانند کلیه دول دیگر با تمام حکومت های جهان روابط رسمی داشته باشد، هیچ چیز دیگری در پشت پردهٔ قرار داد با پولند نهفته نیست اما راجع به مناسبات بین افغانستان و انگلستان امان الله شاه اظهار نمود که :

وی از رول برتانیه و آنچه که مربوط باین است بخوبی خبر دارد لیکن آنها با هم همسایه اند و حسب ضرورت افغانستان ناگزیر است با برتانیه دارای مناسبات باشد. امان الله شاه از حکومت ما خواهش میکند نگران نباشد چون افغانستان خط مشی سیاسی خود را تعقیب مینماید و از ین خط مشی انحراف نخواهد کرد.

امان الله شاه گفت که: «انگلستان در مذاکرات با من عموماً جرئت نمی‌کردند نسبت به اتحاد شوروی بدگویی کنند و در موارد یکه چیزهایی با من می‌گفتند صحبت را قطع میکردم».

امان الله شاه گفت که: «در افغانستان صنایع دولتی را تقویت میدهم» و گفت که: «کمال پاشا در ترکیه نیز همین روش را در پیش گرفته است» کمیساری ملی امور خارجهٔ شوروی نوشته است: امان الله شاه در ممالک دیگر همیشه کار هایی به نفع مردم افغانستان انجام میداد که یا ماشین آلات خریداری میکرد و یا اسلحه و یا اینکه در بارهٔ اعزام متعلمین افغانی یا دعوت انجنیر ها به افغانستان موافقت حاصل می‌نمود و اگر در ین دوست ترین مملکت او هنگام اقامت خویش برای کشور خود به موافقه نایل نشود باعث تأسف بزرگ او خواهد شد. امان الله شاه امیدوار است که همین حالا «ماه ثور ۱۳۰۷ ش) حالا (دربارهٔ یک موضوع جدی به موافقه

برسد ، و امان‌الله شاه باین منظور غلام صدیق خان کفیل وزارت امور خارجه را باخود آورده وعبدالهادی خان وزیر تجارت را احضار نموده است تا اینکه همین حالا (ماه ثور ۱۳۰۷ شمسی) راجع به امور مبرم و ضروری مذاکره آغاز شود و او به دو مسأله مبرم و ضروری مخصوصاً اشاره نمود یعنی احداث راه شوسه و قرار داد تجارتی. برای افغانستان بسیار ضرورت دارد کمیسار ملی امور خارجهٔ شوروی نوشته است . من گفتم که: پولندی ها قصد دارند پنبه کاری را در افغانستان بدست خود بگیرند .

امان‌الله شاه گفت که: «به مساله زرع پنبه در افغانستان بسیار علاقمند است اما هیچگاه باتصمیمی موافقت نخواهد کرد که به معنای سیادت خارجیان در کدام امور مملکت باشد »در بارهٔ تحقیقات در بارهٔ مناطق نفت خیز امان‌الله شاه میخواهد اول صنایع نفت باکو را به بیند و فقط بعد از ان او در بارهٔ این موضوع فکر خواهد کرد . کمیسار ملی امور خارجهٔ شوروی نوشته است: در اخیر صحبت من یادآوری نمودم که مخبر جریدهٔ (فوسوی) لندن اطلاع میدهد گویا امان‌الله شاه وقتیکه در لندن بود موافقت نامه یی با مضا رسانید که حسب این موافقت نامه اردوی افغانستان در تحت ادارهٔ افسران انگلیسی واقع شده است .

که حسب این موافقت نامه اردوی افغانستان در تحت ادارهٔ افسران انگلیسی واقع شده است .

امان الله شاه در مقابل خیلی بآواز بلند خندیده و خواهش جدی نمود که ما باین اراجیف باور نکنیم . او هیچ موافقت نامه هائی در لندن امضأ نموده و هیچگاه در نظر ندارد که افسران انگلیسی را استخدام کند و این اطلاعات از آن حیث مفید میباشند نشان میدهند که دشمنان افغانستان در

حقیقت چه آرزویی دارند. بهمین وسیله نشان میدهند که افغانستان از چه باید اجتناب بنماید. باین سبب از ین جراید متشکر است چون از نشرات آنها اطلاع می یابد که از کدام چیز باید اجتناب کند. امان الله شاه در وقت وداع بمن گفت: به او اعتماد داشته به تبلیغات دشمنان وقعی نگذاریم و نگرانی بخود راه ندهیم.

***

میدان هوائی کابل

اولین میدان هوائی کابل متصل باغ ارگ در ساحهٔ مشهور به بلند آب از سال ۱۲۹۸ ش مدنظر گرفته شد و توسط قوای دولتی و ملی افغانستان امور تسطیح و هموارکاری آن تاسال ۱۳۰۱ ش انجام یافت. و طیارات خریداری شدهٔ عهدامانیه وارد همین میدان شده اند.

و منظره یی از ورود طیارات روسی و هیئات هوانوردان روسی در ماه میزان سال ۱۳۰۹ ش دراولین میدان هوائی کابل (یعنی ساحهٔ کارتهٔ وزیر اکبر خان حالیه) دیده میشود. این میدان هوائی تاسال ۱۳۳۵ ش محل پرواز طیارات بود. وبعد از تکمیل میدان جدید خواجه رواش تحت نقشهٔ تعمیرات گرفته شد.

در ماه میزان سال ۱۳۰۹ ش کمیساریت ملی امور خارجهٔ اتحادجماهیر شوروی عنوانی وزیر امور خارجهٔ افغانستان گفت:

«نمایندگان قوای هوایی اتحادشوروی که در مملکت شما چندین سال ایفای وظیفه و خدمت نموده از آن بخوبی یاد آوری بعمل خواهند آورد»
وزیر امور خارجهٔ افغانستان بهمان تاریخ گفت:

«حکومت افغانستان نسبت به اجراآت هوانوردان اتحادشوروی که در خدمت مملکت من وظایف ذیقیمت و شریفانه را انجام داده‌اند خاطرات نیک و غیر فراموش شدنی را در نزد خویش حفظ خواهد نمود» . و این اشارات مربوط بهمان خدمات هوانوردی شوروی در عهد امانیه است که در سال ۱۳۰۷ ش تقویت بیشتر یافته است .

* * *

وصول فرمان امان الله شاه بجواب پیام سلام استاد قاسم آوازخوان شهیر کشور

در زمستان سال ۱۳۰۶ ش هر فرد وطنخواه که خبر های پذیرایی فوق‌العاده را نسبت به‌شرف ورود امان الله شاه غازی در کشورهای خارج می شنید برخود می بالید از جملهٔ آن رجال حق شناس وفدا کار ملی ، یک تن استاد قاسم خوانندهٔ مشهور است که نامهٔ عرض سلام از کابل به اروپا فرستاد . این پیام وقتی که امان الله شاه در ریل بین وارساو و مسکو بود ، توسط محمد یعقوب خان وزیر دربار بحضور پادشاه غازی تقدیم گردید امان الله شاه از روی نهایت لطف و نوازش بیک خدمتگار صادق وطن فرمانی بامضأ خود باین عبارت بجواب سلام استاد قاسم بکابل ارسال فرمود :

« از ریل بین وارساو و ماسکاو »

۳ می ۱۹۲۸

قاسم جان ! وزیر دربار سلام ترا بمن رسانید ، برایش گفتم که از طرف من برایت سلام تحریر کند باز هم چون وقت یافتم این است که خودم برایت تحریر میکنم ـ الحمدالله صحت دارم و در سفر خود روان، هستم

یاد دوستان خصوصاً آوازهای لطیف تو در روزهای آزادی که بخیالم میرسد دلم را سخت فشار میدهد و تسکین خود را به ریکاردهای گرامافون تو که با خود داریم کرده بادیدهٔ اشکریز یاد وطن میکنم .

از خداوند کریم التجا دارم وطن و تمام دوستان را در حفظ خود دارد » «امان الله»

* * * *

۳ می ۱۹۲۸ مطابق پنجشنبه ۱۴ ثور سال ۱۳۰۷ شمسی است . مضمون فرمان تمام اوصاف وطن دوستی هنر دوستی - مردم دوستی آزادی دوستی امان الله شاه غازی و هم تمام اوصاف استاد قاسم خواننده را ثابت میدارد . پادشاه غازی همینکه ریکارد های استاد قاسم را با خود برده در ایام سفر استماع میفرمود ، هرگونه علایق آن قهرمان ملی افغانستان را با مور کشور خودش ابراز میدارد و از جمله اینکه : به قاسم گفته بود . حینی که آواز خود را به ریکارد ثبت مینماید در اخیر بگویید «قاسم افغان» تاشناخته شود که این آواز خوان افغان است . و ابیات حماسی و ترانه های ملی را بخوانید و این بیت از نتایج همان توصیه است :

گر ندانی عزت افغانیم چون بمیدان آمدی میدانیم

باید گفت : آهنگ های حماسی و عسکری که استاد قاسم در ایام اعیاد مذهبی و اعیاد ملی آزادی و جشن های دهقانی و نوروز و دعوت های ادبی و عسکری میخواند امان الله شاه خیلی محظوظ میگشت و با هل دربار میگفت خواندن اشعار مربوط بوقت و پیدا کردن ابیات متعلق به موضوع مشخص هم یک علم و حکمت خاص است و حافظهٔ قوی چون

قاسم میخواهد که در موقع حساس وبا این مهارت ترنم بسمع شنوندگان برساند. توجه خاص امان‌الله شاه در حق آن‌خواننده تنها از نگاه ساز و طرب نبود بلکه مهمترا ین بود که او مطابق روحیهٔ ملی عهد امانی یک طبع مملو از اشعار فلسفی و ابیات هیجان انگیز ملی افغانی داشت و شان افغانیت را همیشه رعایت میتوانست وهمه نزاکت های ادبی را رعایت مینمود.

عکسی را که امان‌الله‌شاه بروز (۳) جدی سال ۱۳۰۶ ش ازپورت‌سعید بکابل فرستاده است همان عکس در تون ورق فرمان دیده میشود. تزئینات اطراف ورق فرمان در کابل در سال ۱۳۰۷ شمسی از طرف غلام محمدخان پروفیسر بعمل آمده‌است. عبارت حاشیه یی که به نظر میرسد اثر قلم عزیز الدین وکیلی پوپلزائی است که در ماه قوس سال ۱۳۴۳ شمسی نوشته شده و مطلب از اینقرار است که عبارت برنگ آبی تیپ‌شده ودرسرور(۳۶) سال رنگ آن تغییر یافته وبدشوارخوانده میشدوبرای اینکه محونگردد عین آن‌حروف را که بهقدر سر مو ازاصل فرق نکرد بقلم خود تسو یدو ترمیم نمودم اصل فرمان در همان تاریخ از طرف آصف‌جان‌دومین پسر استاد قاسم به ملاحظهٔ من رسید و این ترمیم را مناسب دانستم.

اعطاء نشان

درماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی، از طرف دولت افغانستان برای داکتر حیدر عصمت بیگ ترك نشان ستور درجه دوم اعطاء گردید. درهمان ایام برای داکتر بخرانیوف روسی که مدت دوسال در شفاخانهٔ مرکزی کابل بطور فخری خدمت کرده بود، نشان سطلا اعطاء گردید.

تاسیس کلوپ تفریح

در اوائل ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی در کابل کلوپ تفریح تأسیس یافت و هدف آن ترویج ورزش بدنی وتبلیغ فوائد سپورت عصری در افغانستان ومسابقات کرکت وغیره بود.

شمولیت افغانستان در پستهٔ بین المللی

امان‌الله‌شاه غازی درایام سفرشان درارو پا افغانستان را شامل پستهٔ بین‌ـ المللی نمود. و بتاریخ یکشنبه (۱۲) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی (اول اپریل ۱۹۲۸) موافقهٔ شرکت پست افغانستان را در اتحاد بین‌المللی پست اروپا تصویب کرد.

ازآن تاریخ به‌بعد افغانستان داخل پستهٔ بین‌المللی گردیده درتمام ممالك عالم اعتبار بین المللی حاصل کرد، درکابل طبع تکت های پسته آغازگردید وتاسال ۱۳۱۱ شمسی مروج ماند و بعداز ان تجدید گردید. و تاریخ شمولیت افغانستان در پستهٔ بین المللی همان یکشنبه (۱۲) حمل ۱۳۰۷ شمسی است. پرتوکول منضمه به عهدنامهٔ ودادیهٔ تأمینیه (۶ قوس ۱۳۰۶ ش) مابین دولتین افغانستان وایران در (۷) صحیفه درسال ۱۳۰۷ شمسی درکابل بطبع رسیده است.

**

کارخانهٔ کاغذسازی در (۶) صحیفه درسال ۱۳۰۷ شمسی درکابل بطبع رسیده است

**

معاهدهٔ ودادیه و تأمینیه مابین افغانستان و ترکیه در (۵) صحیفه درسال ۱۳۰۷ شمسی درکابل بطبع رسیده است.

تحصیل زبان روسی

در وقتی که افغانستان ، استقلال تاریخی خود را استرداد نمود . به مامورین نظارت خارجه توصیه گردید که زبان های خارجی بیاموزند وبرای تحصیل زبان روسی بعداً در نظارت امور خارجیه (ثم وزارت امور خارجیه) مدرسهٔ زبان روسی دائر گردید . و از جملهٔ مامورین افغانی که در روسیهٔ شوروی زبان روسی آموخته بودند، در ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی مورد انعام واقع شدند.

سید عبدالله خان که در سال ۱۳۰۷ شمسی در دار التحریر شاهی مترجم زبان روسی بود مبلغ ده هزار افغانی و برای عزیز الرحمن فتحی مدیر شعبه روس و ترکستان در وزارت امور خارجه مبلغ پنج هزار افغانی انعام داده شد اولین معلم زبان روسی در کابل موسیو براوین بود که تا برج جدی سال ۱۲۹۹ شمسی این وظیفه را دوام میداد .

مامورین های امور خارجه در ولایات افغانستان از ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی به مدیریت های امور خارجه ارتقاء یافت و تاکید گردید که هر یک مدیر باید یک و یا دو زبان خارجی را بداند . مدیر واعضای شعبهٔ روس وترکستان در وزارت امور خارجه باید زبان روسی بدانند .

خواهش وکیل التجار فرانسه از وزارت تجارت افغانستان

در اوائل ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی وکیل التجار فرانسه بذریعهٔ تلگرام از وزارت تجارت افغانستان خواهش نمود که : میخواهم محصولات فرانسه را به افغانستان بفرستم . و محصولات افغانستان را به فرانسه وارد نمایم . بنابران خواهش میکنم که نام های شرکت ها و تاجرهای متمول خود را بمن معرفی نمائید.

آدرس من : بانک ملی شهر نیو یارک ـ خیابان هرسمن ـ نمبر (۲۱) پاریس .

ورود به کابل

نمایندهٔ فوق‌العادهٔ مصر که برای تعاطی معاهده از طرف حکومت مصر بکابل اعزام شده بود، بتاریخ پنجشنبه (۱۴) قوس سال ۱۳۰۷ شمسی بذریعهٔ طیاره از جانب هرات بکابل ورود نمود، در قصر چهلستون برای او محل اقامت تعیین گردید (۱).

***

طلاب افغانی در اروپا

اولین دسته طلاب افغانی درسال ۱۲۹۸ شمسی از کابل به اروپا اعزام گردیدند. و بعدازان در سالهای ۱۲۹۹ و ۱۳۰۰ شمسی فرستاده شدند.

سردار عبدالرسول خان «برادر سردار عبدالعزیز خان» در برلین سرپرست سی نفر متعلم افغانی بود.

---

(۱) بتاریخ ۲۳ میزان ۱۳۰۸ شمسی درخط مشی حکومت جدید نوشته شد که (ادامه و برقراری و استحکام مناسبات افغانستان بادول خارجه مثل زمان امان‌الله شاه مناسبات افغانستان بادول خارجه که جریان داشت جریان خواهد کرد و حکومت موجوده دوستی و سلوك مرغوب دول متحابه را نسبت به افغانستان آرزو و خواهش دارد و هم حکومت موجوده باتمام موجودیت خود برای حفظ و استقلال افغانستان وارائه کردن نظر دوستانه وخیر خواهانهٔ خویش بادول معاهدین حاضرو آماده است). یعنی تمام آن معاهدات و مناسبات افغانستان که از بدودولت مستقل امانیه بادول خارج استحکام یافته بود، تماماً تائید گردید.

(وکیلی پوپلزائی)

سیدهاشم خان «پسر میرغلام محمد خان میر صاحب چهار باغ» مفتش محصلین دستهٔ دیگر متعلمین که درسال ۱۳۰۰ شمسی به‌آلمان فرستاده شده بودند ، مقرر بود . مذکور درسال ۱۳۰۰ شمسی به‌سر پرستی محصلین افغانی در برلین فرستاده شد ودر اواخر سال ۱۳۰۳ شمسی بکابل احضا رودرسال ۱۳۰۷ شمسی به‌قندهار عزیمت نمود .

محصلین افغانی مقیم برلین و ناون جرمنی درسال ۱۳۰۶ شمسی در ترجمهٔ نطق های امان‌الله شاه غازی برای استفاده آلمانها مصدر خدمتی شدند.

محصلین افغانی که برای تحصیلات از کابل به‌فرانسه اعزام شده بودند (۶) نفرشان در برج اسد سال ۱۳۰۷ شمسی وارد کابل شدند .(۳) نفر آنهافارغ التحصیل و (۳) نفر بطور رخصتی آمده و اپس رفتند . متعلمین افغانی (۶) سال و هفت سال در اروپابودند ودر خزان سال ۱۳۰۷ شمسی حکم صادر گردید که اکثر بکابل حاضر شده مصروف خدمت شوند .

نمایش فلم های مناظر سفر امان الله شاه در کابل

فلم‌های مناظر سفر امان‌الله شاه از برج جدی سال ۱۳۰۶ شمسی تاماه سرطان ۱۳۰۷ شمسی درسالون قصر ستور و سینما کابل به‌نمایش گذاشته شد و در برج اسد وسنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی در صحنهٔ بهاری پغمان نیز در معرض نمایش گذاشته شد . چون سینمای ناطق هنوز در کابل وجود نداشت . شرح مناظر را هر کس بطور شاید فهمیده نمی‌توانست ، وحینی که امان‌الله شاه وارد کابل شد ،یعنی از (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ شمسی به‌بعد درمورد هر یك فلم به‌بینندگان تشریحات میداد ودرایام جشن استقلال ولویه‌جرگه‌درپغمان و هم در کلوپ امانیه «سالون قصر ستور » و سینما کابل بهترین سراجعهٔ مردم

بطرف نمایش این فلم های ایام مسافرت پادشاه غازی بود. وپادشاه در پغمان به وکلای ملت و شاملین لویه جرگه شرح مفصل سفر سودو مردم افغانستان را بطرف تخنیك جدید و ساختمان های جدید و طرز کار روایی عهدماشینی بامور زراعت و نختابی و سائر امور صناعی آشنا میساخت.

و ماشین های را که خریداری نموده بود. محصول کار و فعالیت آن هر یك ماشین را بیان می‌نمود. و نمایش این فلم ها شکل یك سیاحت نامهٔ مستندو مصور را داشت. و بر بینندگان توضیح می‌فرمود که این یك سفر علمی و فنی و تخنیکی بوده وآرزوی ما آن است که آیندهٔ قریب افغانستان بداشتن و بکار انداختن اینگونه دستگاه های جدید موفقیت های بزرگتری را حاصل نماید.

و در وقتی که این نوع ماشین ها در وطن برسد هیچکس بیکار نخواهد ماند. وآنقدر مفصل توضیحات میداد که بینندگان بهمه حقایق میرسیدند.

و وقتی که چهره های جوانان افغان در فلم دیده میشد، میگفت: این جوانان فرزندان من که در اروپا تحصیل کرده و یاهنوز مصروف تحصیل اند.

عنقریب بوطن عزیز خودشان برمیگردند و اکثرادارات ودستگاه هارا خود ایشان بکار خواهند انداخت و اداره خواهندنمود. اماتاوقتی که جوانان افغان تحصیلات خود را کامل نمایند. یك تعداد انجنیران و متخصصین اروپایی و ترکی را خواسته ام که به افغانستان بیایند. وآنانکه قبلاً در افغانستان مصروف کار اند، دورهٔ خدمت او شانرا نیز حکم تمدید فرموده ام.

و اشخاص دیگر نیز میرسند. طلبای افغانی که در عهد امانیه در اروپا تحصیلات خود را اکمال نموده و در شعبات مختلفه تخصص و دیپلوم حاصل کرده بودند در سال ۱۳۰۷ شمسی برآنها تاکید شد که وارد افغانستان شده شامل خدمت شوند.

واین اشخاص در سالهای ۱۳۰۹ - ۱۳۱۰ - ۱۳۱۱ شمسی وارد و شامل خدمات شدند.

و این اشخاص متخصصین معدن-انجینر الکتریک-انجینر برق انجینر رادیو الکتریک-متخصص تیلفون-متخصص تلگراف-متخصص زراعت-متخصصین امور بانکداری-بودند (۱).

متخصصین اروپایی و ترکی نیز برای اجراء بندها وانهار وتعلیم گاه پیاده و امور پسته و زراعت خواسته شدند.

امان الله شاه در فلم های مناظر سفر خود، از روی یاد داشت های که خود بر داشته بود مفصلاً توضیحات میداد.

مسجد جامع کبیر عیدگاه

ساحهٔ موجودهٔ مسجد جامع عیدگاه کابل و حوالی قریب آن در سابق میدان عیدگاه یاد میشد و اهالی شهر قدیم کابل نماز عید را در همان محل وسیع نزدیک در بالاداء مینمودند. و تمامی ساحات قریب و جوار این میدان یعنی باغ علیمردان و سائر حصص پیوست دریاد رسنه ۱۱۶۸ قمری اردو باغ (قرارگاه عسکری) نام گذاشته شده بود بتاریخ دوشنبه (۱۶) شوال المکرم سنه ۱۳۱۱ قمری ۱۲۷۲ شمسی سنگ اولین تهداب تعمیر مسجد گذاشته شد. مهندس و سر کردهٔ هیأت معماران آن استاد محمد اکبر و لد استاد محمد عمر بوده و بتاریخ (۹) جمادی الاولی سنه ۱۳۱۵ قمری (۱۲۷۶ شمسی) درعرصهٔ چهار سال در مرحلهٔ اختتام رسید و شرح مفصل دارد.

---

(۱) سالنامهٔ مجلهٔ کابل سال ۱۳۱۱ شمسی از خدمات اشخاص که در رشته های مختلف در عهد امانیه تخصص حاصل کرده بوطن بر گشته اند، تاحد مقدور یاد نموده است.

- وکیلی-

امان‌الله شاه بروز (۱۴) حمل سال ۱۲۹۸ شمسی در همین مسجد جامع کبیر در محضر عموم بر فراز منبر سنگی بر آمده مسألهٔ استرداد استقلال را یکبار دیگر و باصراحت هرچه تمامتر ابلاغ فرمود: و گفت:

شما حاضرین به تمام افرادین جامعهٔ اسلامیه خبر بدهید که: امان‌الله ازعزم و مطالبهٔ حقیقی خود که مقصد از استقلال کامل این مملکت است هرگز نمی‌گذرد و شما ملت مسلمان باغیرت باوجدان افغانستان باید با تمام قوای هستی خود با امان‌الله این خدمتگار فداکار خود همکاری و استواری تمام در راه مقدس جهاد از خود نشان بدهید و گفت: من از حیات خود و فرزند خود در این راه گذشته ام. و گفت: اولین مدرسه دامان هستی و الدین است وشما ملت باید اولاد خود را برای حفاظت دین و وطن وحفظ ناموس استقلال تربیت نمائید و گفت: شرافت حیات در استقلال است.

خدایا! استقلال یامرگ و بعدآن کلمات از همین مسجد جامع عیدگاه به سوقیات عساکر مجاهد آغاز فرمود.

امان‌الله‌شاه سالیانی نماز عید را به امامت و خطابت خود در مسجد عیدگاه اداء می‌نمود. معاهدهٔ مودت فیمابین افغانستان و ترکیه و معاهدهٔ مودت فیمابین افغانستان و ایران در همین مسجد جامع کبیر عیدگاه کابل تعاطی گردیده است.
امان‌الله شاه روز (۴) عقرب سال ۱۳۲۷ شمسی نوشت:

دعای من در خانهٔ کعبهٔ مقدس و مدینهٔ منوره و از هر دیار همین است که: الهی خاك افغانستان و استقلال آنرا تو نگهدار - یاالله و یامالك‌الملك) و این از امثال همان دعائیه ها بود که همیشه در مسجد عیدگاه و دیگر مقامات مقدس می نمود..

مولد امان‌الله شاه

امان‌الله‌شاه غازی شب پنجشنبه (۱۰) برج جوزای سال ۱۲۷۱ شمسی در نزدیک ده زرگر پغمان (محل طاق ظفر) بدنیا آمد و در سال ۱۲۸۳ شمسی به لقب عین الدوله ممتاز و بروز جمعه (۲) حوت سال ۱۲۹۷ شمسی بطور خصوصی و بروز جمعه (۹) حوت سال مذکور رسماً بپادشاهی افغانستان برگزیده شد و این است متن لوح تاریخ ولادت آن در پغمان که از طرف اهل معارف برگذار شده است:

«این تذکار سعادت و یادگار شهامت در این زمین بیادر و زمولود آن رهنمای راه ترقی و مقتدای معرکهٔ استقلال چتراز تقاز ده که خاک پاک این

سو لدا زریاحین بخشی وجودش حیات بیزی میکند وا ز فیض قدوسش طراوت انگیزی یعنی قهرسان معر که ٔ ر و ز نووشهسو ار میدان اقبال امیر معار ف سمیرالمجاهد الغازی اعلیحضرت امیر امان الله خان ابن اعلیحضرت امیر حبیب الله خان شهید ابن اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان مرحوم که علم و ثروت در عصرش توأم رسید وتمدن و ترقی با این عهد کمر خدمت بست. چون مرکز قوای این جامعه از طاقت این بخت جوان نیر وسند گردید ماز مرهٔ فدائیان وطن از متعلمین ومعلمین و مامورین معارف برای تایید تذکار سو لود مسعو دشاهانه که لیل پنجشنبه پنجم ذیقعدهٔ سنه ۱۳۰۹ هجری بمنزل حاجی اسد خان قریب درهٔ زرگر واقع پغمان بوقوع آمد این یادگار را بانشان معارف در مقام هذار کزوثبت نموده برای آینده گان خود این خاطرهٔ استقبال وسولد استقلال را یادگار گذاشتیم

حاجی اسدخان دراثر باقی دهی منزل نشیمن اوضبط گردیدودرسنه ۱۳۰۸ و۱۳۰۹ قمری در این وقتی که مرض هیضه شیوع داشت و الدهٔ امان الله شاه منزل مذکور را به پول خود خریدو سکونت گرفت و امان الله شاه در همان منزل بدنیا آمد .

منار ولادت امان الله شاه از طرف اهل معارف وطاق ظفر از طرف شورای ملت در یك وقت تحت ساختمان بودند .تاریخ اختتام منار سال ۱۳۰۲ شمسی و تاریخ اختتام طاق ظفر (۲۱) سرطان سال ۱۳۰۳ شمسی است شورای ملت در لوح طاق ظفر این عبارت را نوشت :

«بتقدیر مظفریت وتذکار جانبازیهای یگانه نخبهٔ آمال افغانان و قهرسان

قوم پرست باوجدان الغازی الاعظم اعلیحضرت امان الله خان که از بدو جلوس
خود جهت تحصیل حیات باشرف و احیای زندگانی منفور ملت عزیز خود
اعتصام آزادی مغصوبه و استرداد حقوق مشروعهٔ جامعهٔ افغان را بعهدهٔ غیرت
گرفته و متعاقباً در سایهٔ وحدت عزم و قیام فوق العادهٔ خویش تا ۲۸ ـ اسد ۱۲۹۸
استقلال تامهٔ افغانستان را حصول نمود این بنای مفخرت احتوا که شاهد بعث
بعد الموت سان است در صحیفهٔ پغمان مینو نشان بنام طاق ظفر بنیاد کرده شد
و نیز اسمای سامی همان جوانان سر فروش که در طی اثبات فداکاری و جدیت
شهید راه استقلال و حریت گشته کارنامه های مقدس خود شان را سرمشق حیات
ساو اولاد آنها گذاشته اند در حواشی این رواق ثبت گردید تا آئینهٔ صحنهٔ خونین
مجاهدین و تاریخ سربازی های شهریار شجاعت قرین ما بوده برای آتیهٔ اخلاف
افغانستان محرك غلیان قومی و تازیانهٔ غیرت ملی باشد » .

در همان هفته که امان الله شاه در پغمان بدنیا آمد ـ میرزا محمد یعقوب خان شاعر
و خوشنویس قطعه نظمی در تاریخ گفت و بخط نستعلیق خود نوشته توسط
ایشیك اقاسی محمد شاه خان (۱) بارکزائی بحضور عالیهٔ معظمه بی نظیر سلطان جدهٔ

---

(۱) موصوف از منشی زادگان دولت درانی و در نزدیك بالاحصار کابل مـ
داشتند و این شاعر و خوشنویس بالاحصاری مخلص تخلص داشت و در سال
۱۳۰۲ شمسی در کابل وفات یافت .

(وکیلی پوپلزائی)

امان الله شاه تقدیم نمود که آن قطعهٔ یادگاری تا اکنون در جملهٔ اسناد خاندانی ما از سرور (۹۳) سال حفظ مانده و در بخش تصاویر و اسناد در این کتاب گرفته شده است و مفصل سلسلهٔ انساب امان الله شاه در کتابهای که به قلم اینجانب به چاپ رسیده بصورت اجمال و در تاریخ امانیه که حاضر طبع است کاملاً مندرج می باشد زیرا که اجزاء مهمی از واقعیت های تاریخ سیاسی افغانستان و این خصوصیات در شرح احوال قهرمانان بزرگ ملی تاثیر دارد .

مآخذ و مدارک

۱- کلکسیون جریدهٔ امان افغان - کابل ۱۳۰۶-۱۳۰۷ شمسی »
جریدهٔ ملی انیس - کابل کلکسیون سال ۱۳۰۶ -۱۳۰۷
جریدهٔ نسیم سحر - کابل کلکسیون سال ۱۳۰۶-۱۳۰۷
جریدهٔ طلوع افغان - قندهار کلکسیون سال ۱۳۰۶-۱۳۰۷
جریدهٔ اتفاق اسلام- هرات کلکسیون سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷
جریدهٔ بیدار- بلخ کلکسیون سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷
جریدهٔ اتحاد مشرقی - جلال آباد کلکسیون سال‌های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷

***

جریدهٔ پایونیر- هندوستان . شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
جریدهٔ الوکیل - هندوستان شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
جریدهٔ زمیندار (لاهور) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
اخبار پیسه (لاهور) شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
کیسری (لاهور) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
ریو تر- شماره‌ها ی سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م

دیلی اکسپرس ـ انگلستان شماره‌های سال ۱۹۲۷و ۱۹۲۸م

مانچستر گاردین شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

جریدهٔ تایمز ـ لندن شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

جریدهٔ تایمز ـ لندن شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

ابسرویه ـ انگلیسی شماره های‌سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

دیلی تلگرام شمارهٔ های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

دیلی نیوز شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

سول‌یند ملتری گزت شماره‌های ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

تحفهٔ هند شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

خلافت بلتین شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸م

اخبار انقلاب (هند) شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸م

حبل‌المتین (کلکته) شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸م

همدم شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

دیلی نیوز(پشاور) شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

منصور شماره های سال ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ش

نصرت شماره‌های سال ۱۳۰۶- ۱۳۰۷ش

لیبرایست شماره‌های سال ۱۳۰۶-۱۳۰۷ ش

۱۹۳۷-۱۹۳۸م الکمال ـ شماره

الهلال (مصر) شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م

الحکیم شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸م

روزنامهٔ الاخبار (مصر) ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸م

چهر نما (مصر) شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م

البرید (مصر) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و۱۹۲۸م

العدل(مصر) شماره‌های سال۱۹۲۷ و۱۹۲۸م

فتی‌العرب (دمشق) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و۱۹۲۸م

اتحاد اسلام کلکسیون سالهای ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ش

مهر منیر شماره‌های‌سال ۱۹۲۷ - ۱۹۲۸م

اخبار«ستار» اسلامبول اخبار اشکاکود تریبون سمر تاقر ترکیه

پراودا (مسکو) شماره های سال ۱۹۲۷ ۱۹۲۸

ایزوستیا (مسکو) شماره‌های سال ۱۹۲۷۱۹۲۸

سبیکل (برلین) شماره‌های سال ۱۹۲۷ ۱۹۲۸

نامۀ آزادی شرق (برلین) شماره‌های سال ۱۹۲۷۱۹۲۸م

ارگیوس دو لاپرس (پاریس) شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸م

مبیی ترکستان (مجلۀ ترکی اسلامبول) شماره‌های سال۱۹۲۷ -۱۹۲۸م

ستارۀ ایران شمار های سال ۱۹۲۷۱۹۲۸م

شفق سرخ ایران شماره های سال ۱۹۲۷—۱۹۲۸م

گلستان شماره های سال ۱۹۲۷ - ۱۹۲۸م

خراسان شماره‌های سال۱۹۲۷ - ۱۹۲۸م

***

اسناد وزارت امور خارجه (کابل)

کتاب «مناسبات افغانستان و اتحاد شوروی» در سالهای ۱۹۱۹-۱۹۶۹ طبع مطبعهٔ دولتی کابل و از جریانات سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ شمسی در تمام آنجرائد آسیایی و اروپایی مطالب زیادی نسبت به سفر های امان‌الله شاه غازی نوشته شده وهم اسناد و تصاویری بجا مانده است که قسمتی در این کتاب ارائه گردیده است.

جمع آوری جرائد واشتهارات ونشرات وتصاویروآثارویادداشت های مربوط بدورهٔ امانیه اثرزحمات مرحوم الحاج نظام الدین وکیلی پدرنویسنده مؤلف این کتاب است که دردسترس اینجانب عزیزالدین وکیلی قراردارد..

بخش عکسها

تصا و یر

تصا ویرمندرج این کتاب اکثرمربوط بدورۀ زندگانی وسلطنت اعلیحضرت اما ن الله غا زی پادشاه وطنخو اه است که در یک بخش جدا گانه کتاب به چاپ رسید ه است

عکسهای متعلق با یام سفر هشت ما هه آن پادشاه در فرصت طبع کتاب اکثر بدست نیامده واز بعضی که موجوداست چون امکان زنگو گراف ند اشت صرف نظر بعمل آمد. تصا و یر موجود از کلکسیون شخصی عز یز الدین و کیلی پو پلز ائی نو یسند ه ومؤلف کتاب است که از سالیان متوالی به امید طبع تاریخ دوره امانیه گردآوری ومورد مشا هده هموطنان عزیزقرارداده شده است .

نظامنامهٔ نشانها

در مقدمهٔ کتاب «سفرهای غازی امان‌الله شاه» در خصوص طرح و دیزاین و ساختمان و طبع نشانهای دولت مستقل افغانستان اشارتی نمودم .
این اولین نشانهای عهد امانیه که در کابل توسط هیأت ماهرین افغانی در سال ۱۲۹۸ شمسی طرح و دیزاین شده است. صورت اشکال و نظامنامهٔ آن ازطرف شورای دولت ترتیب و تدقیق گردیده و بتاریخ دوشنبه اول ماه شوال ـ المکرم سنه ۱۳۴۱ قمری دربرلین طبع شد چون یکی از اولین اسناد دورهٔ استرداد استقلال افغانستان ساختمان ونشرو انفاذ قانون و اعطای نشانها است. خلصی از سواد نظامنامهٔ آنرا که ازسال ۱۲۹۸ شمسی اعطای آن آغاز گردیده است، می‌پردازم :

نشان لمر ـ بزرگترین نشانهای افغانیست :

نشان لمر ـ برای افغانان و بیگانگان که یك خدمت فوق العادهٔ لشکری و یا سیاسی ابراز کنند و این خدمت بتأمین سلامت حالی و مستقبل افغانستان بتوسیع

حدود شوکت و عظمت آن متعلق باشد بتقدیر جلیل پادشاهی احسان فرموده میشود فقط .

نشان سردار برای افغانان واجانب که یک خدمت فوق العادهٔ سیاسی کشوری و یالشکری ابراز کنند ، واین خدمات به خیرو منفعت حال و استقبال افغانستان متعلق باشد اعطاء و احسان فرموده میشود

نشان استقلال : برای حصول استقلال و آزادی مملکت افغانستان یك اثر پرقیمتی است . نشان استقلال یك نشان نظامی است . این نشان دلیل آن است که دارندهٔ آن در وظایف حفظ استقلال وشوکت مملکت افغانستان خدمات فوق العاده نموده است .

نشان استقلال برای صاحب منصبان خارجه که در داخل اردوی افغان خدمت مینمایند ویابرای آن صاحب منصبان دول بیگانه که متفق بادولت افغان باشند اعطاء میشود .

نشان استور برای افغانانیکه به مملکت خود شان از روی صداقت ایفای خدمت می کنند ـ از طرف پادشاه مرحمت میشود برای اشخاص لشکری و کشوری اتباع خارجه که از خیرخواهان افغانستان باشند نیز اهداء میشود .

نشان وفا: به اشخاصی که درآغاز جلوس امان الله شاه نسبت به سلطنت مستقل افغانستان اظهار وفاداری نموده اند اعطاء میشود . نشان وفا به خانوادهٔ دارندهٔ نشان منتقل میشود وفرزند ارشد خانواده حق حمل آنرا دارد . زیراکه گیرندهٔ نشان وفا در بدو استرداد استقلال اظهار وفاداری به وطن ودولت مستقل نموده بودند .

نشان لوی خان: هر یك افغانیکه وطن پرورانه خدمات فوق العاده ابراز نموده و برای تامین ترقیات داخلی افغانستان کار کرده و مناسبات

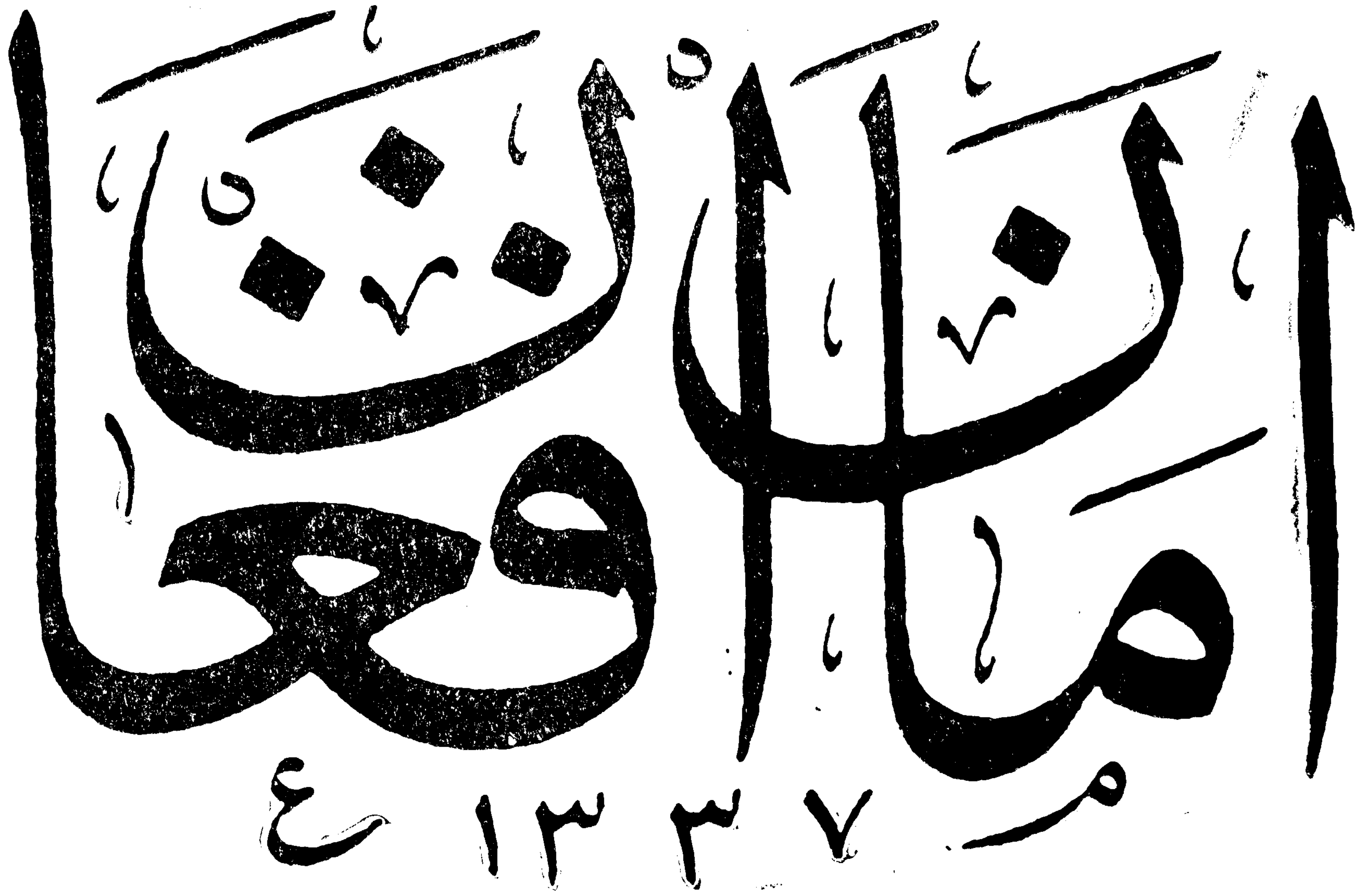
اخوت کارانهٔ صمیمانه را در میان افغانیان تولید نموده اند، بایشان احسان میشود

نشان شجاعت: برای افراد و یا صاحب منصبان نظامی که در جنگ ها ابراز شجاعت و فداکاری مینمایند اعطاء میشود .

امان الله شاه در سال ۱۲۹۸ شمسی، نشان معارف را بقرار تصویب محفل قوانین منظور فرمود و در سال ۱۳۰۱ شمسی ورقهٔ امتیازنامهٔ آنرا بخط زرین و باین عبارت نشر نمود :

«بنابر اختصاصات محبانه و احساسات معرفت کارانهٔ که ( ) در راه تعالی معارف دولت علیهٔ افغانیه ابراز نموده ، بعد از تصدیق و تصویب وزارت معزی الیها ، نشان درجه ( ) معارف باین امتیازنامه بآن محب معارف اعطاء فرموده شد . (امیر امان الله)

در وسط بالای صفحه عنوان «وزارت معارف» و بطرف راست آن نشان دولت و بطرف چپ نشان معارف ترسیم یافت او همچنان برای تمام نشانهای دولت امتیاز نامه ها طبع گردید .

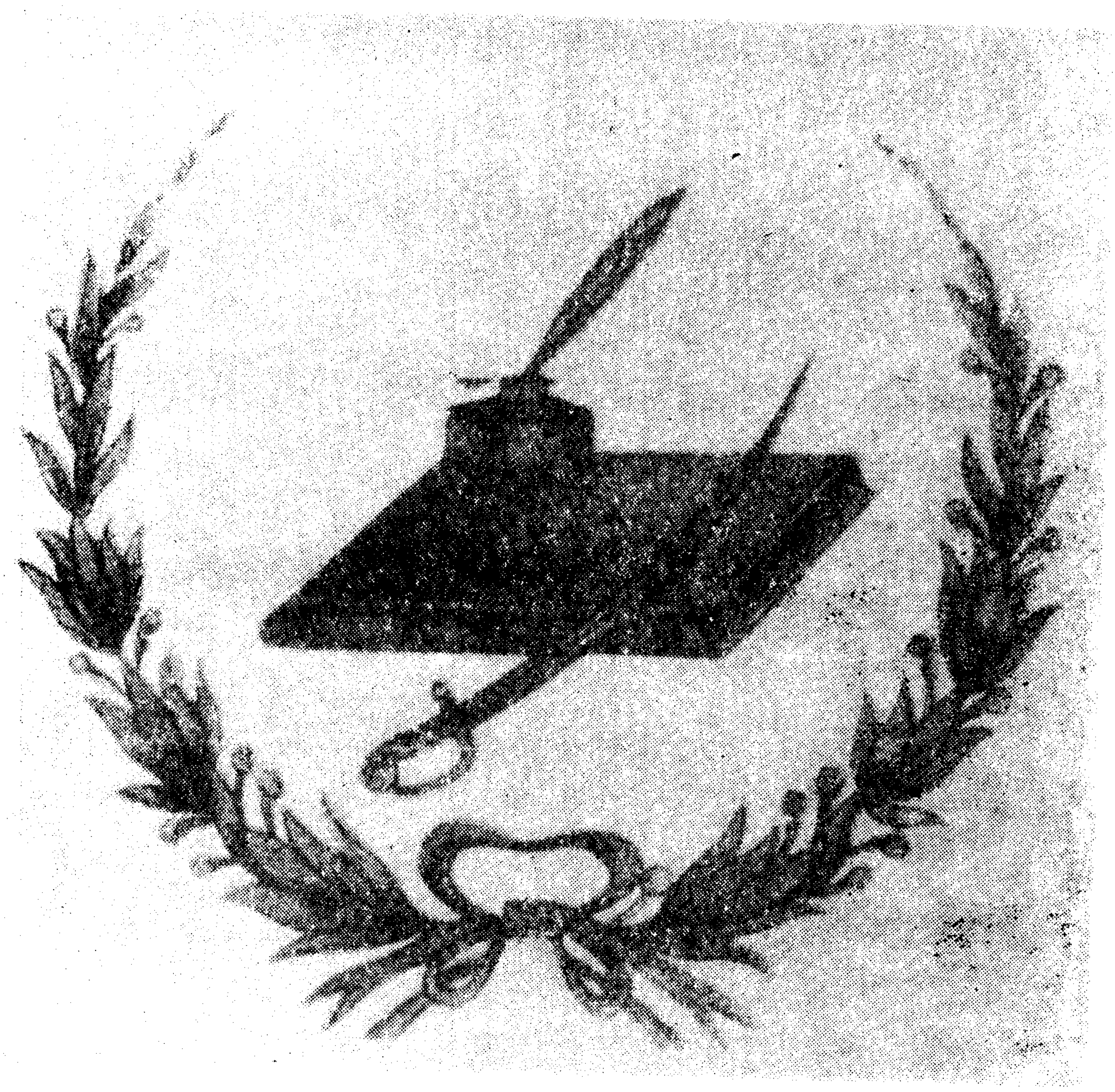

عنوان جریدهٔ عهد دولت امان الله شاه غازی که از تاریخ (۲۲) حمل سال ۱۲۹۸ **ش تا** (۲۳) جدی سال ۱۳۰۷ ش بهمین رسم الخط در **مطبعهٔ** کابل به چاپ میرسید .

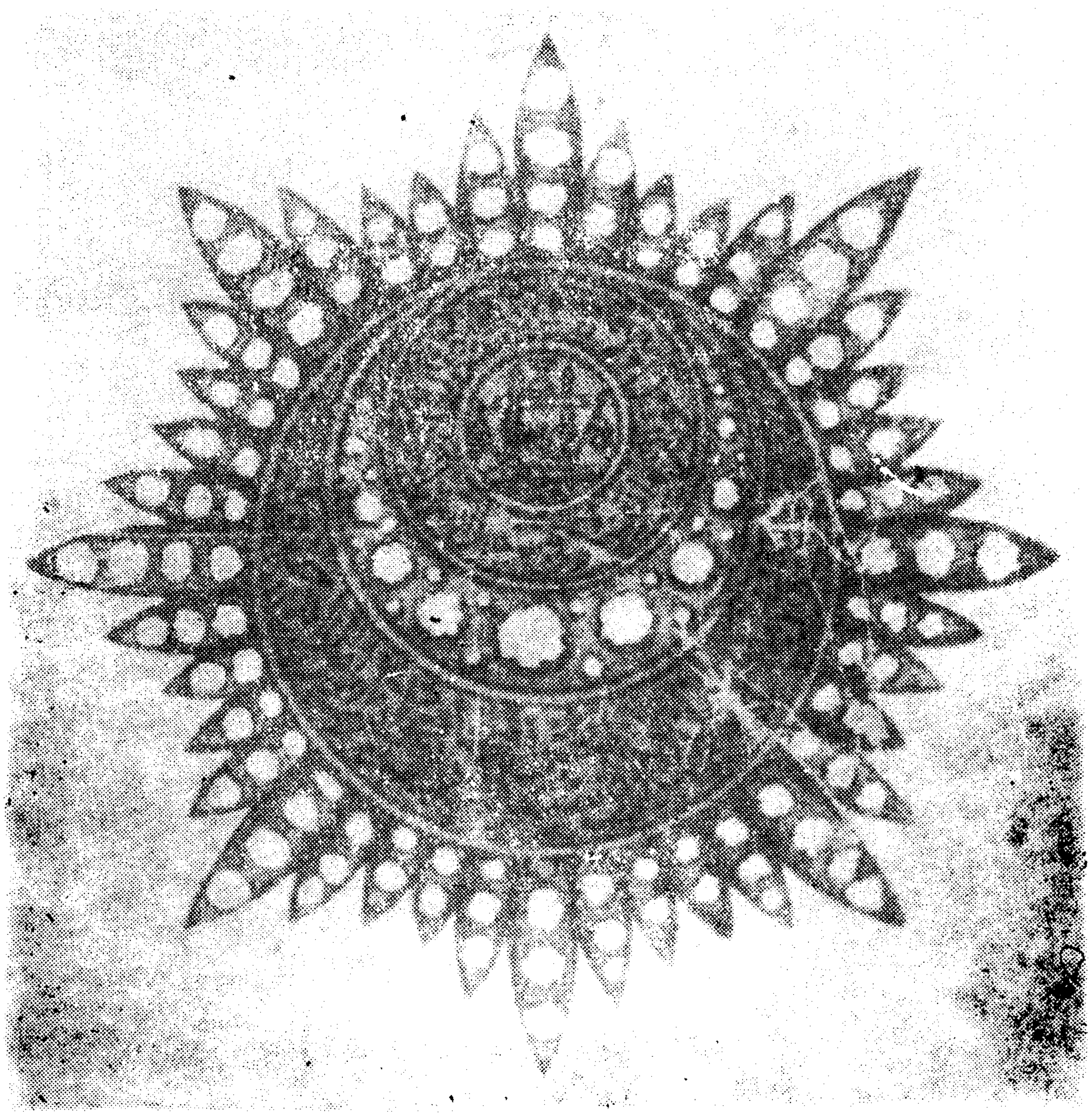
واین نوشته اثر قلم **استاد** حسن حلمی افغانی ولد مصطفی حکاك زادهٔ ترابزونی است .

خوشهٔ گندم ـ تاج استقلال افغانستان ـ واین نشان استقلال است که در برج حوت سال ۱۲۹۷ ش از طرف شورای دولت افغانستان تصویب شده است .

نشان معارف افغانستان که درماه حمل سال ۱۲۹۸ ش از طرف شورای دو لت طـــرح ودیزاین شده است .

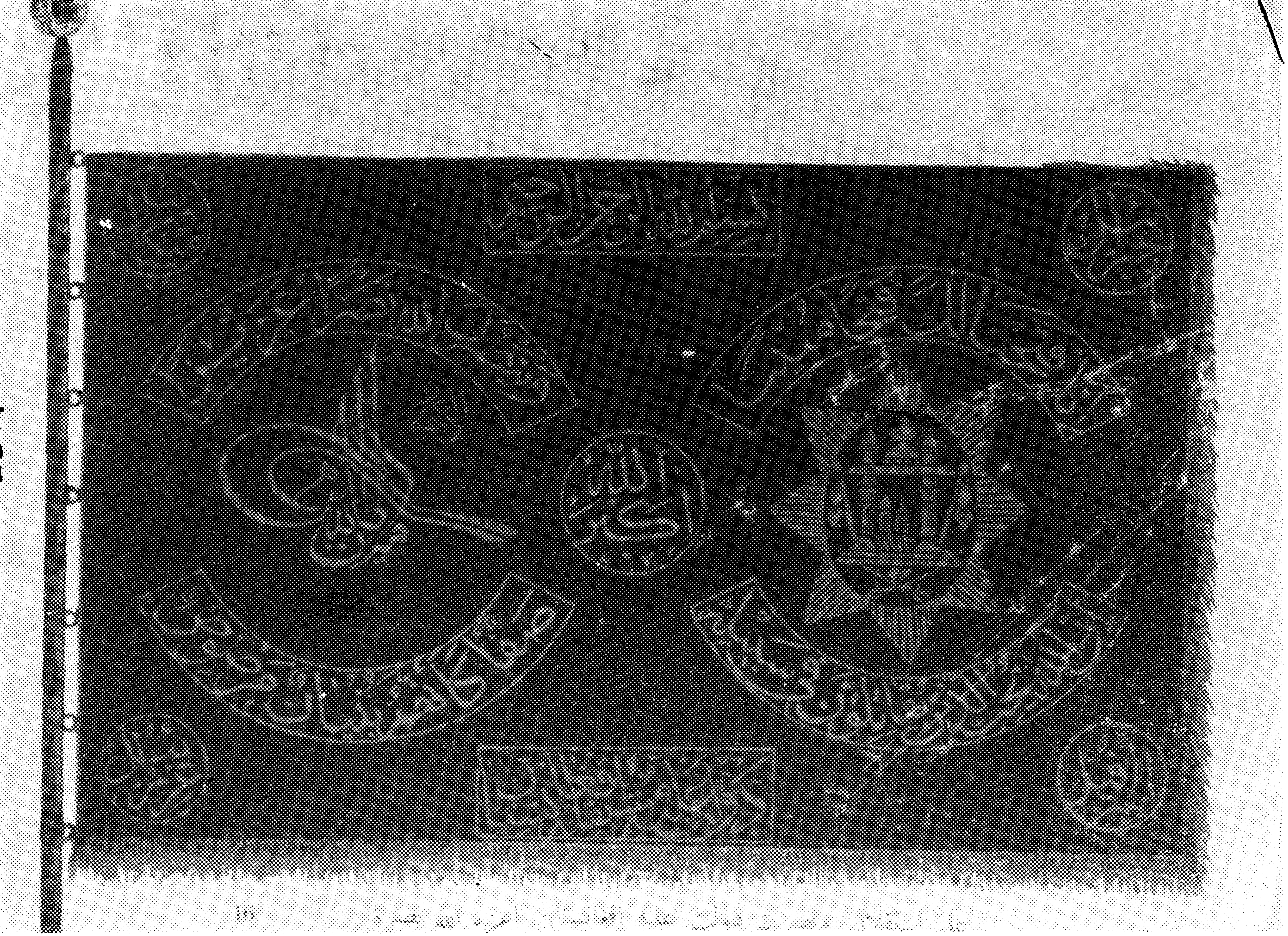

نشان حسیات شکران ملت بحضور پادشاه غازی استقلال بخش افغان اعلیحضرت امیرامان الله خان

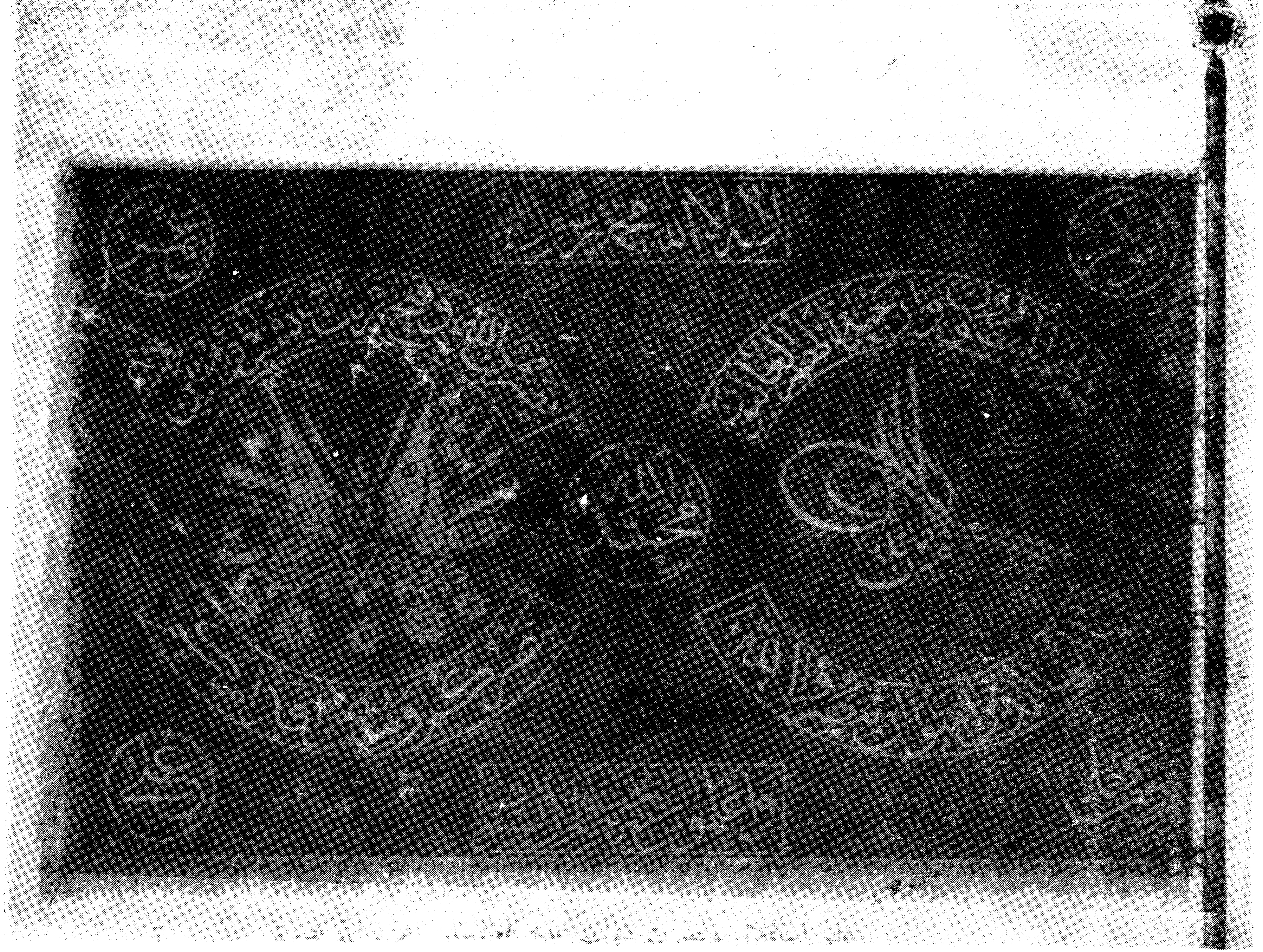
ودر بین نشان عین عبارت حک شده و عکس آن در سال ۱۳۰۲ ش در برلین بچاپ رسیده است .

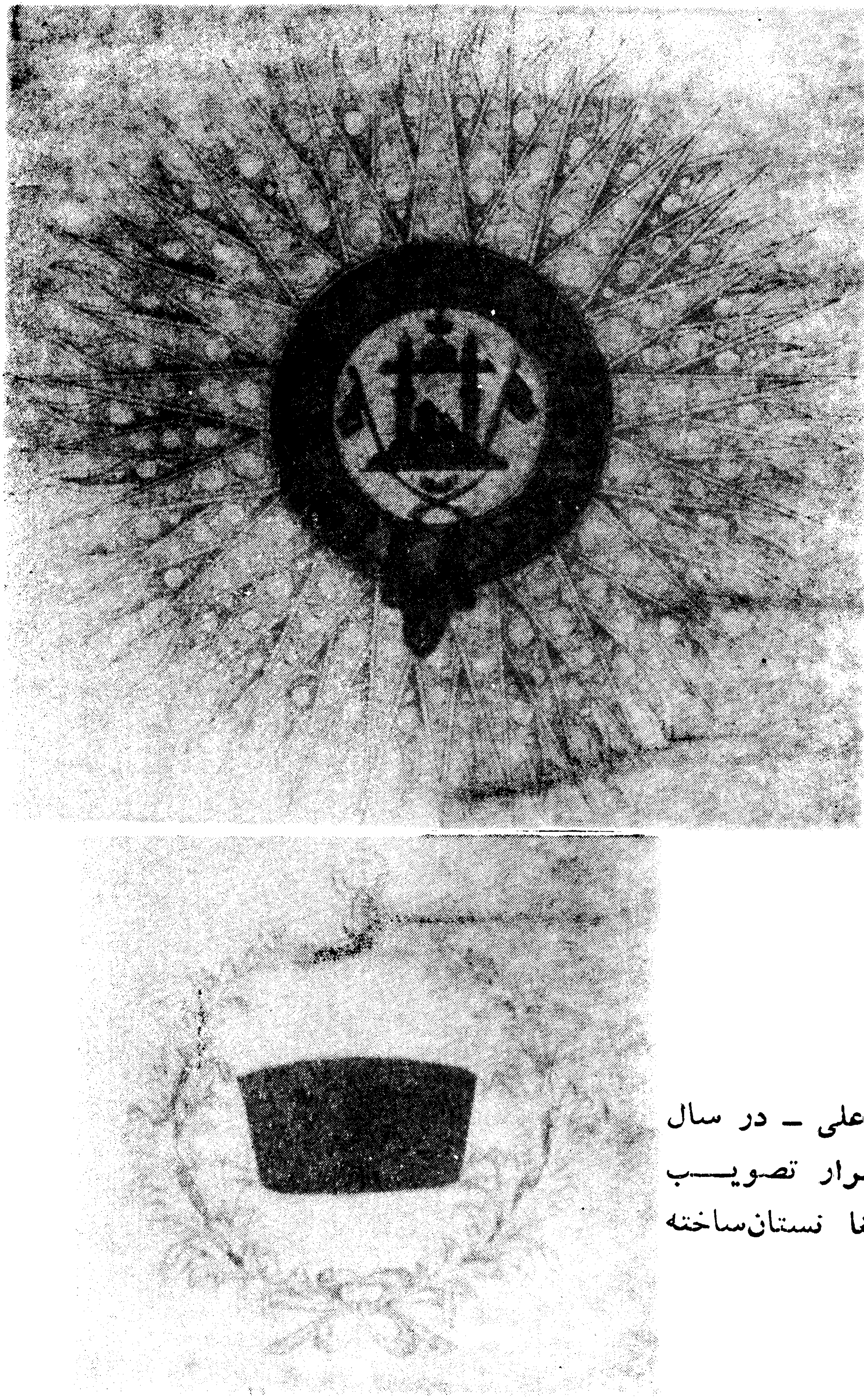
نشان معارف افغانستان

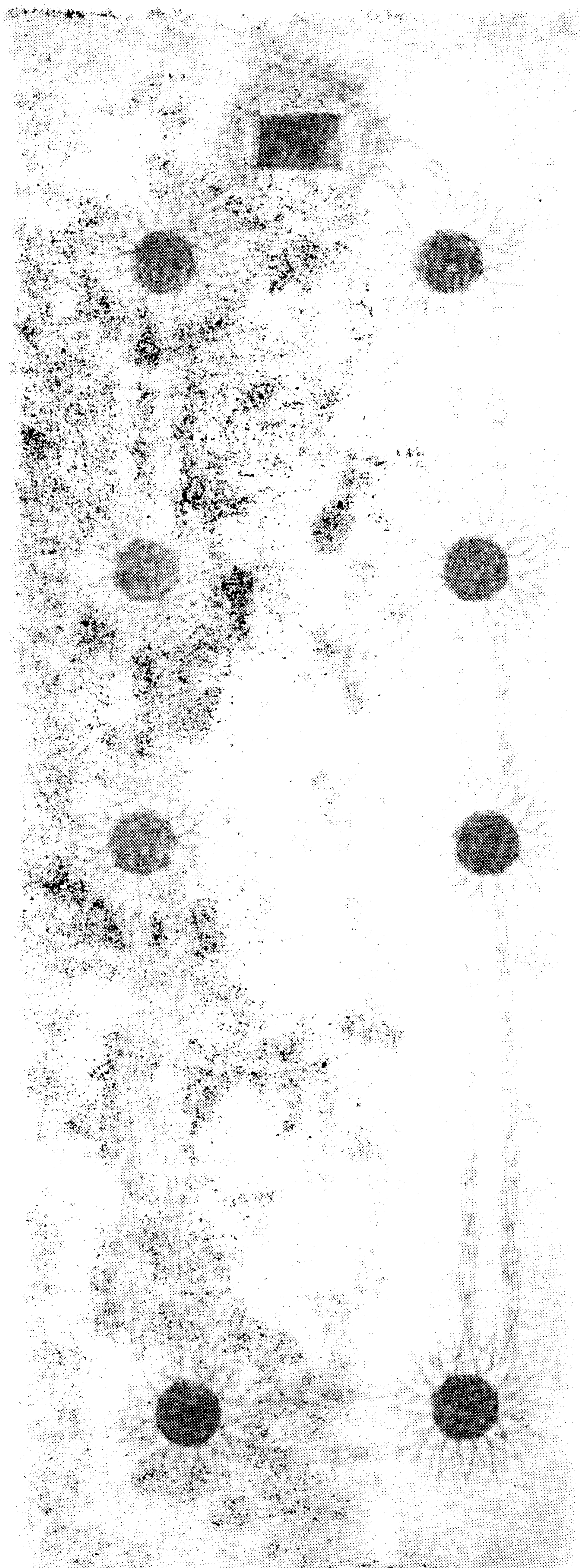
علم استقلال و نصرت‌دولت‌افغانستان ـ درسال ۱۲۹۸ش‌از طرف شورای دولت ترتیب‌یافته است .

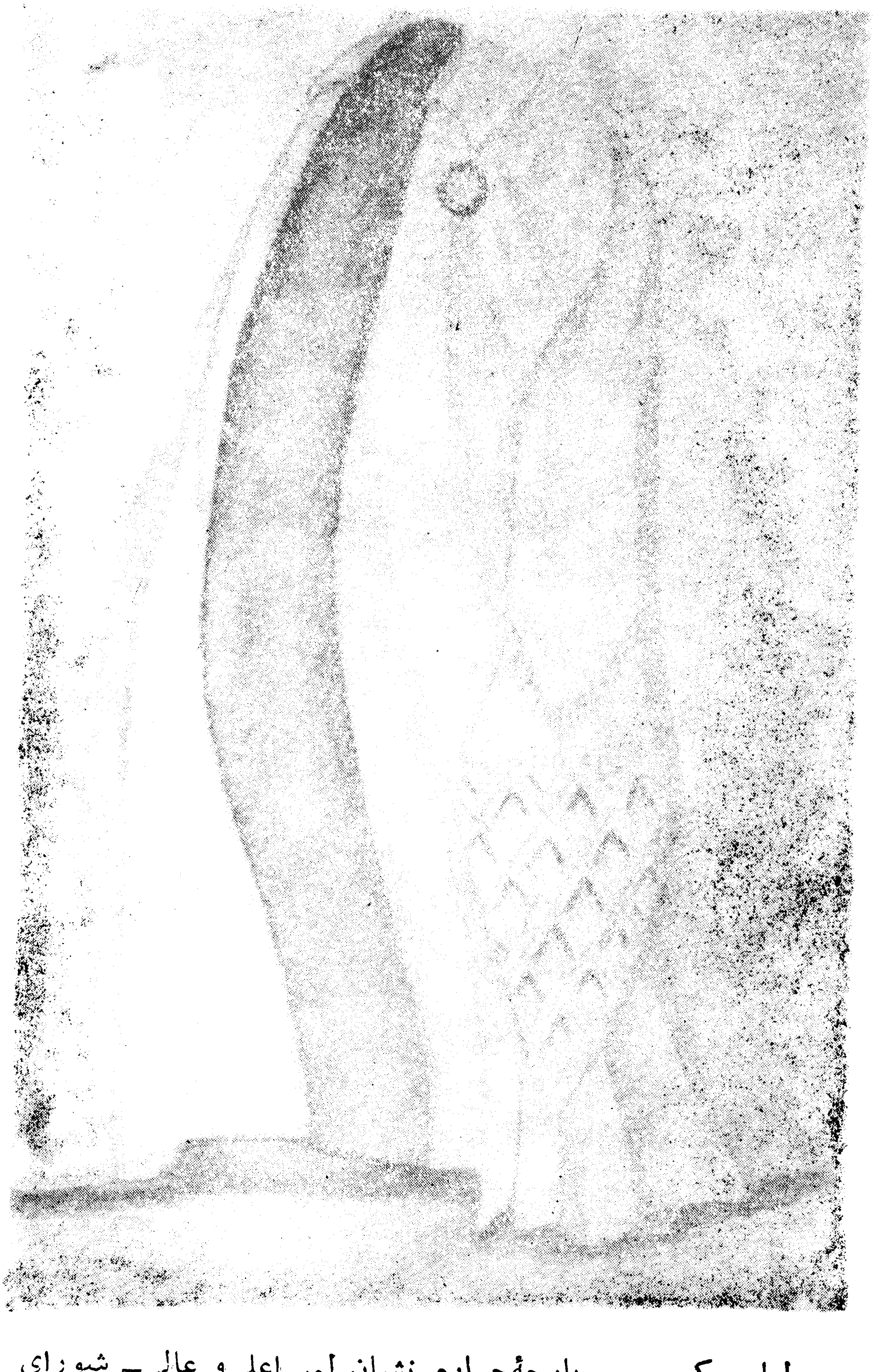
علم استقلال و نصرت افغانستان ــ در بهارسال ۱۲۹۸ش از طرف شورای دولــت ترتیب یافته است .

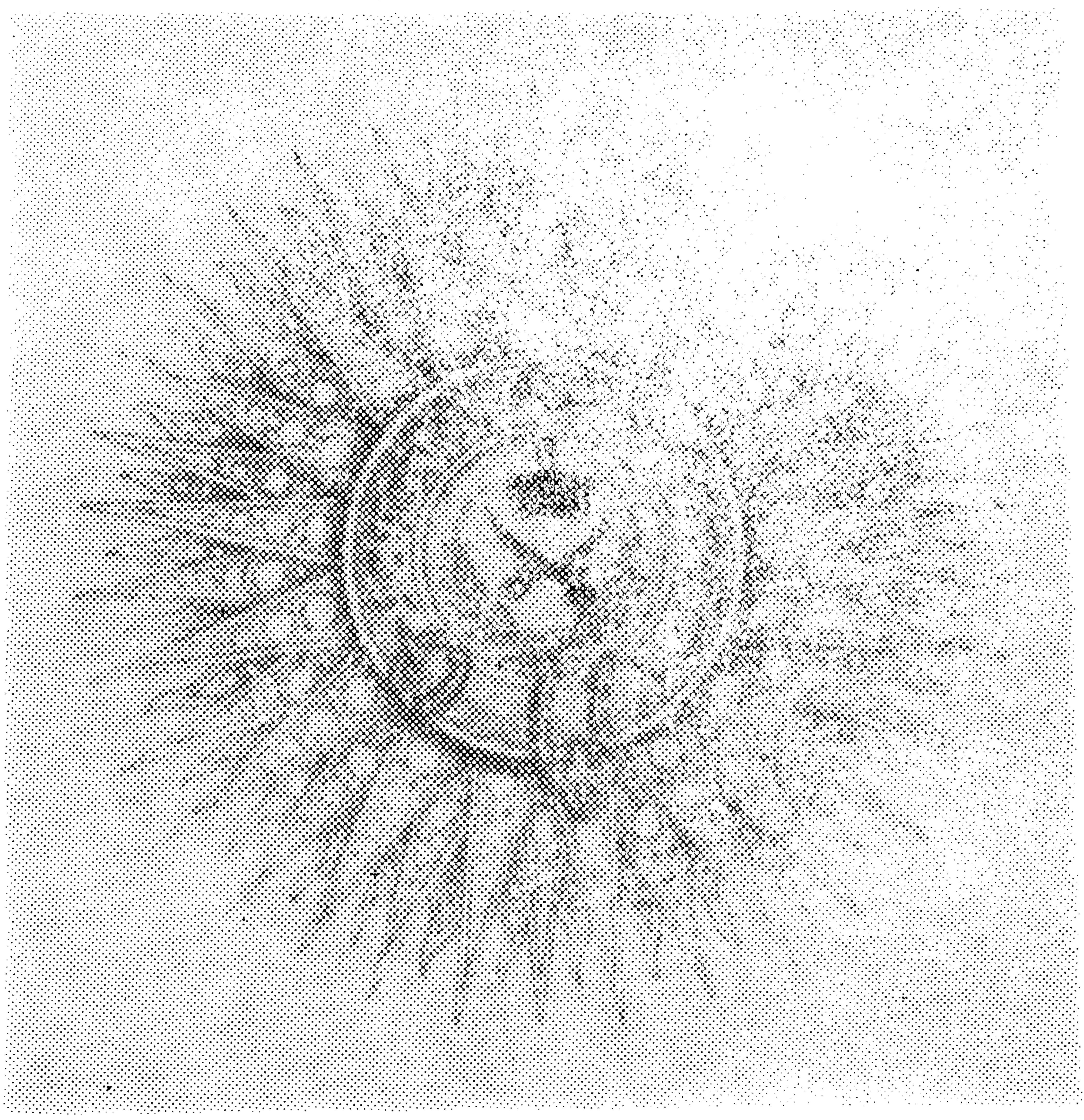
نشان لمراعلی ـ در سال ۱۲۹۸ ش بقرار تصویب شورای دولت افغانستان ساخته شده است .

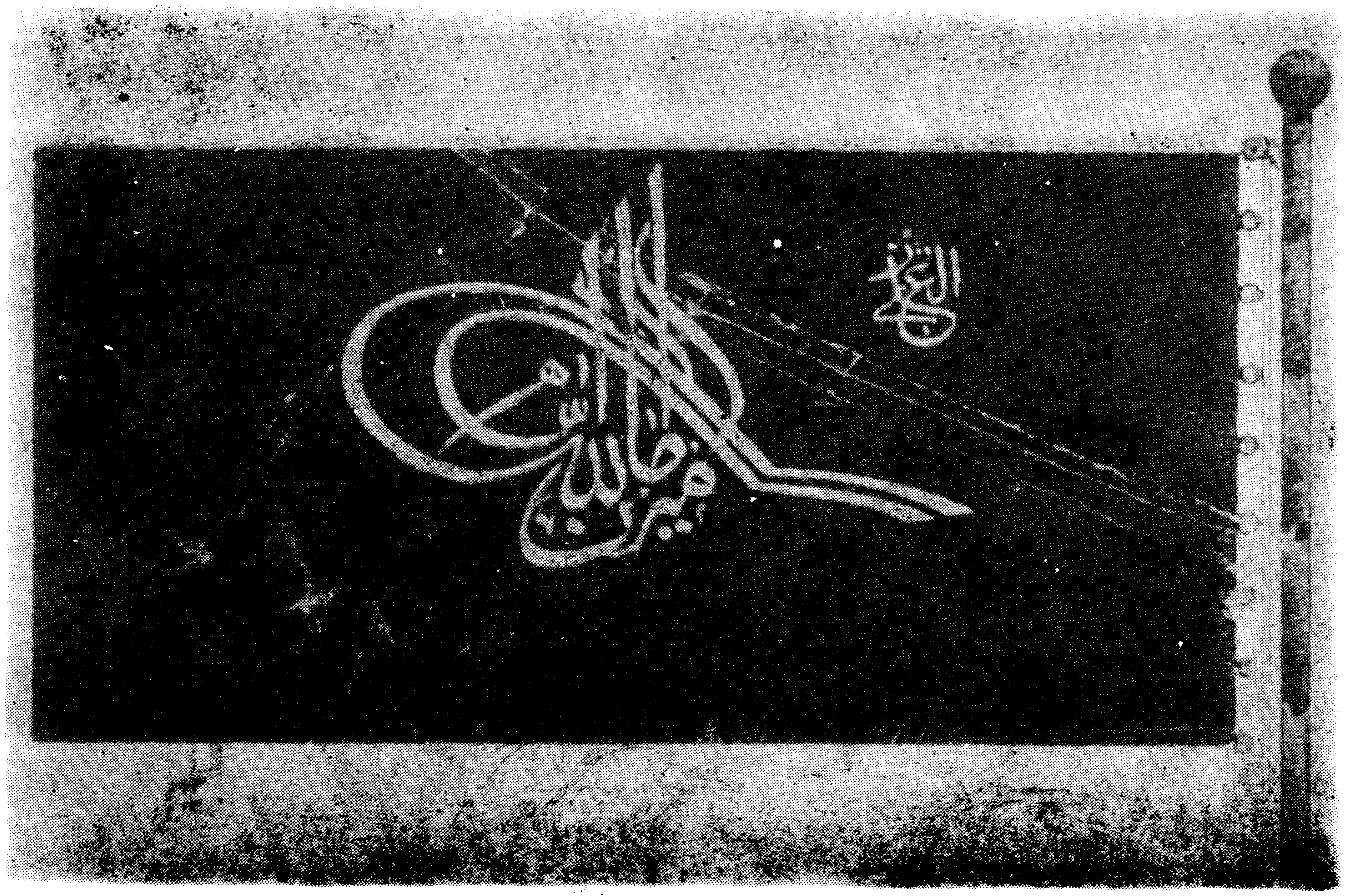
زنجیر حمائل نشان هــای دولت افغانستان

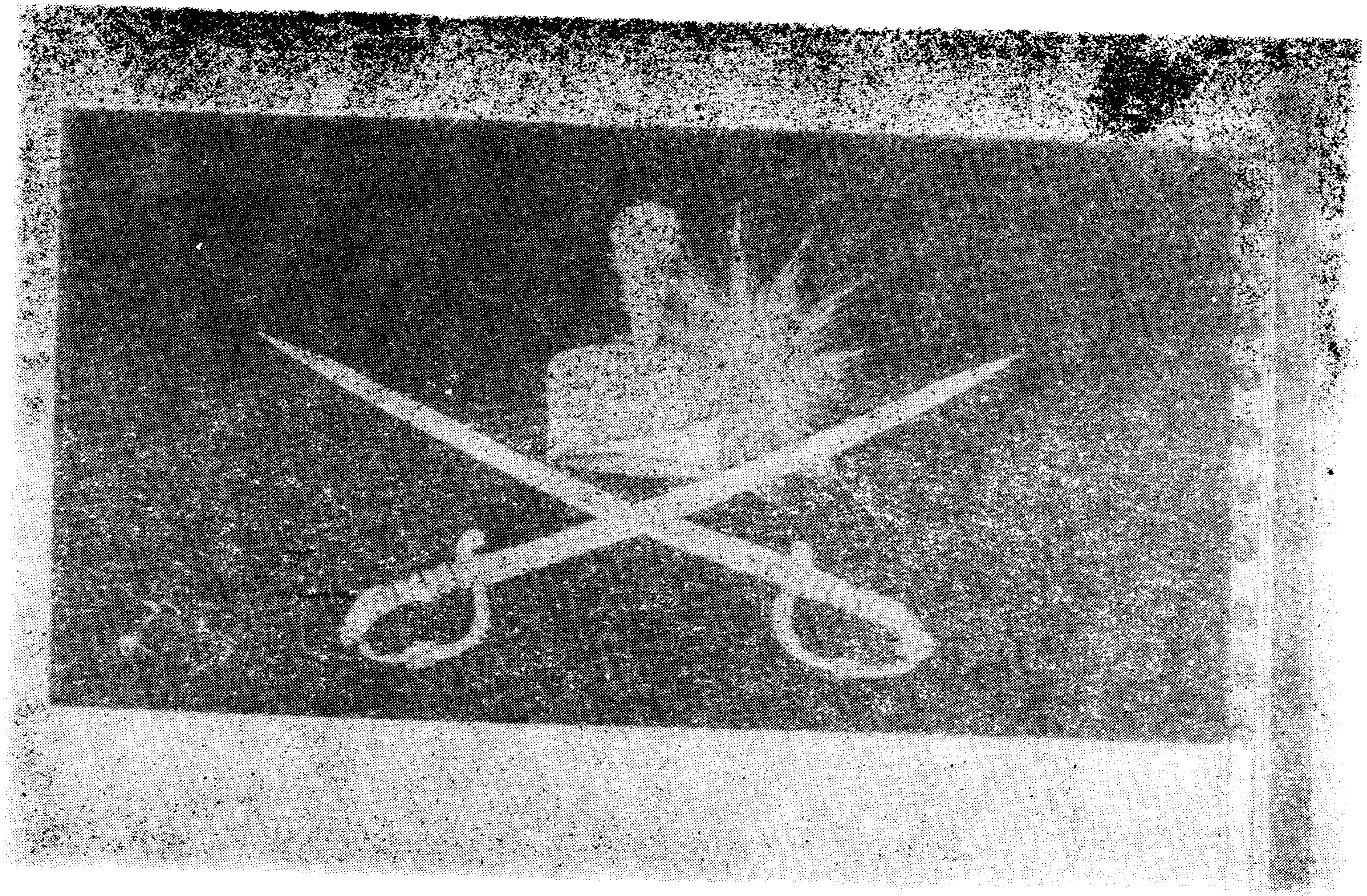
لباس کوسی ـ پارچهٔچهارم نشان لمر اعلیو عالی ـ شورای دولت درنظامنامه نوشته است: در همه مراسم رسمی که لباس پورهٔ رسمی پو شیده میشود ، آویختن همه پارچه های این نشان‌وپوشیدن‌کوسی‌شرط است .

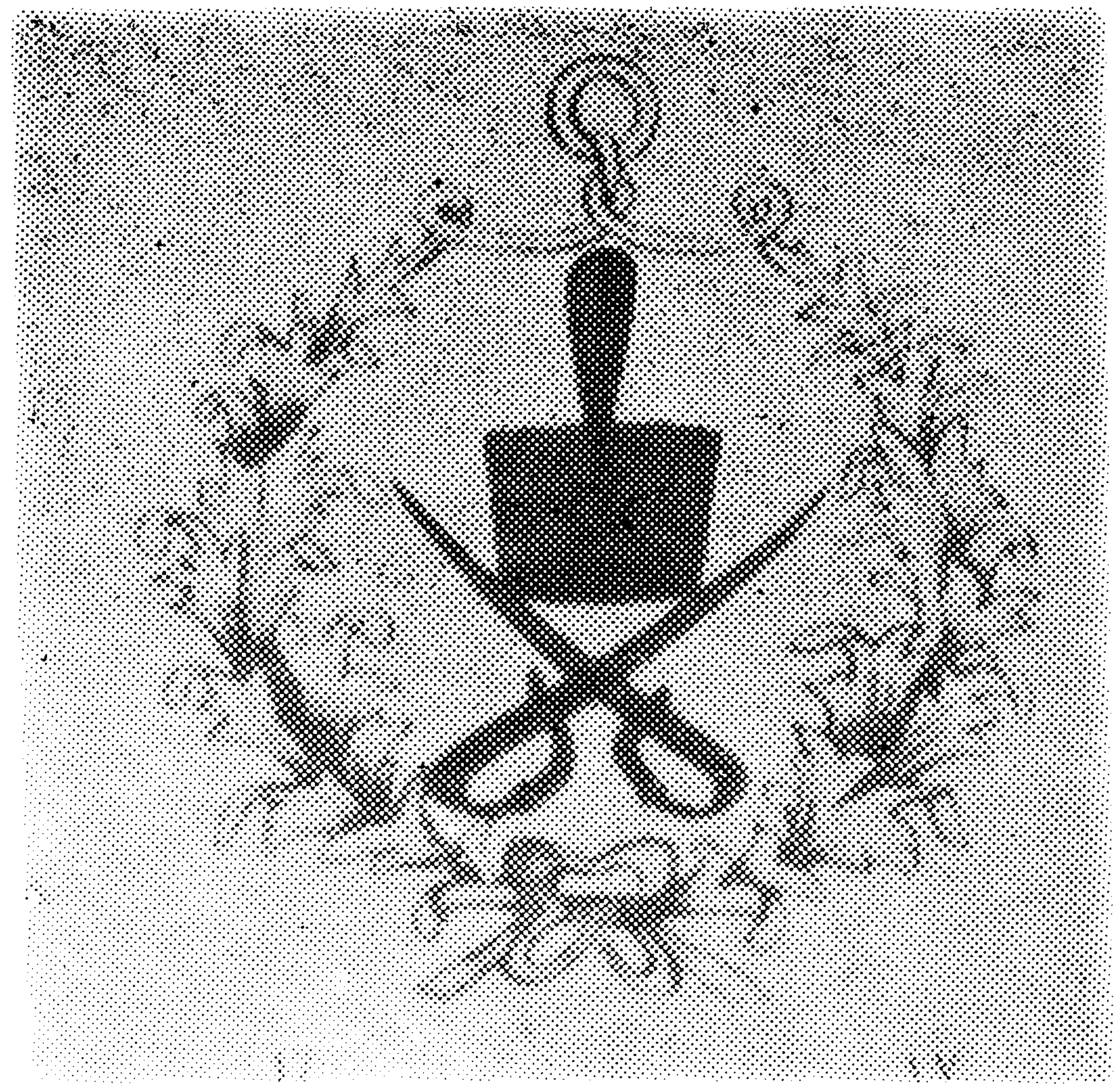
نشان لمر عالی ـ در سال۱۲۹۸ ش از طـرف شورای
دولت افغانستان تصویب شده‌است .

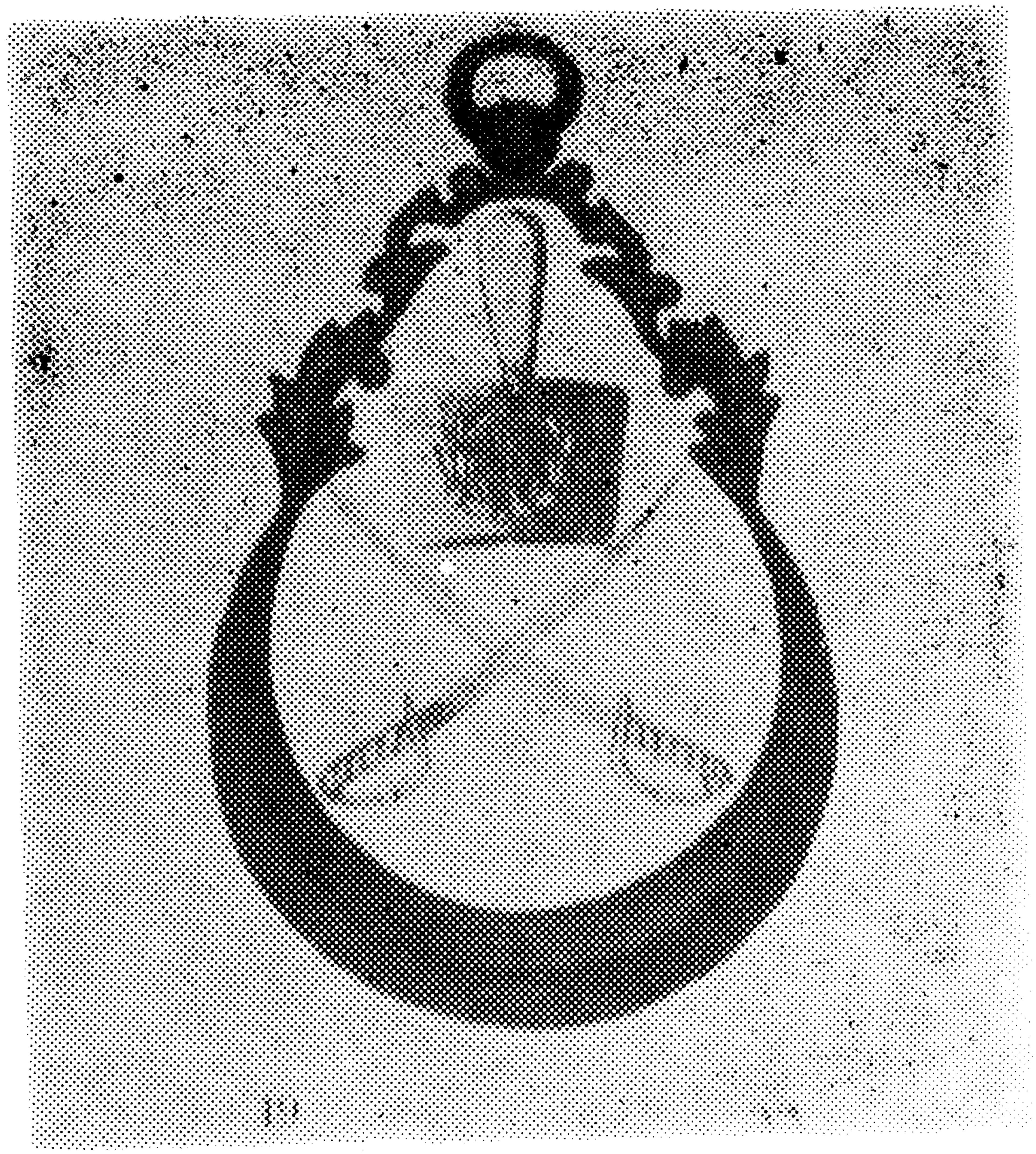
بیرق استقلال افغا نستان

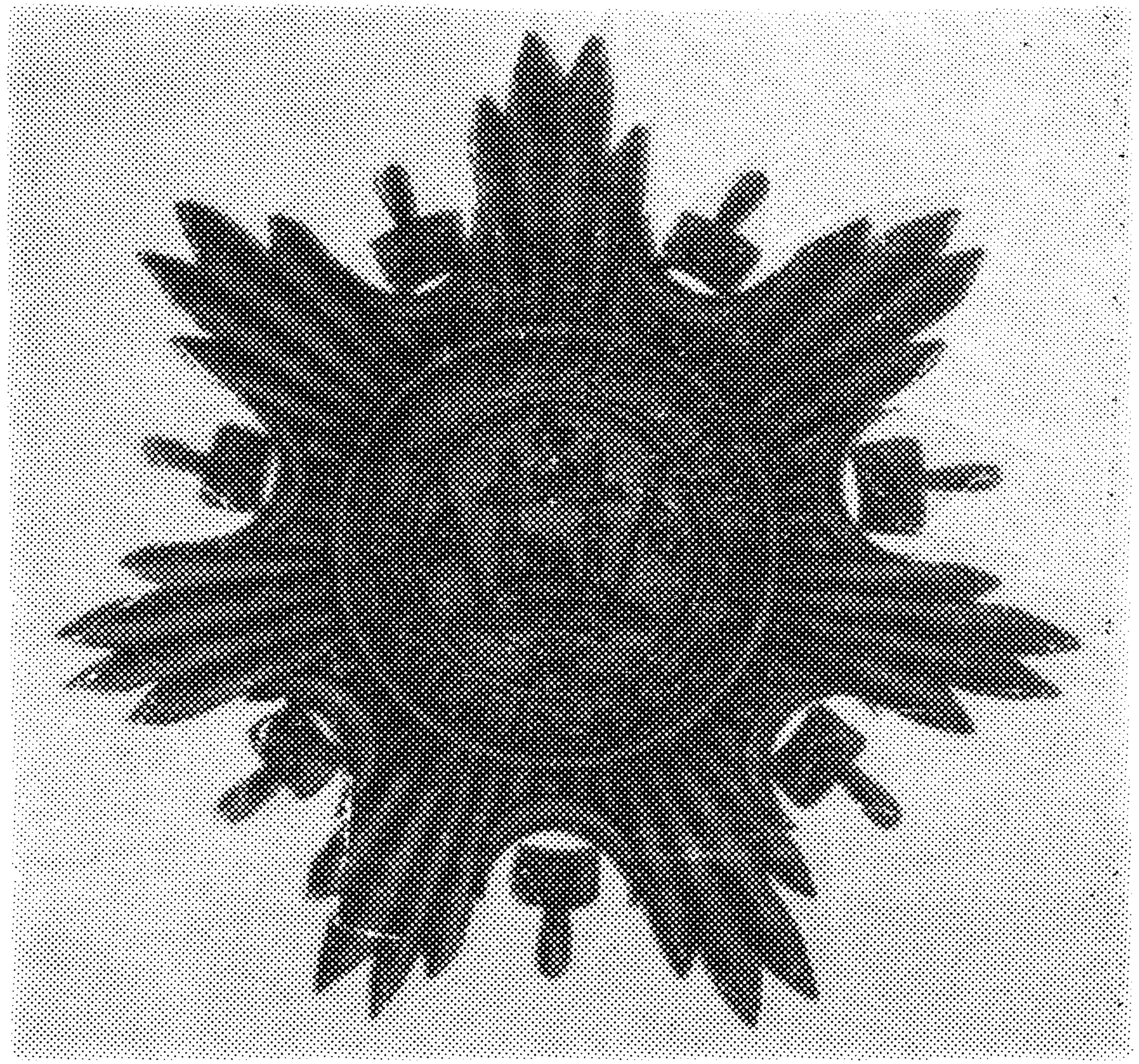
نشان استقلال افغانستان

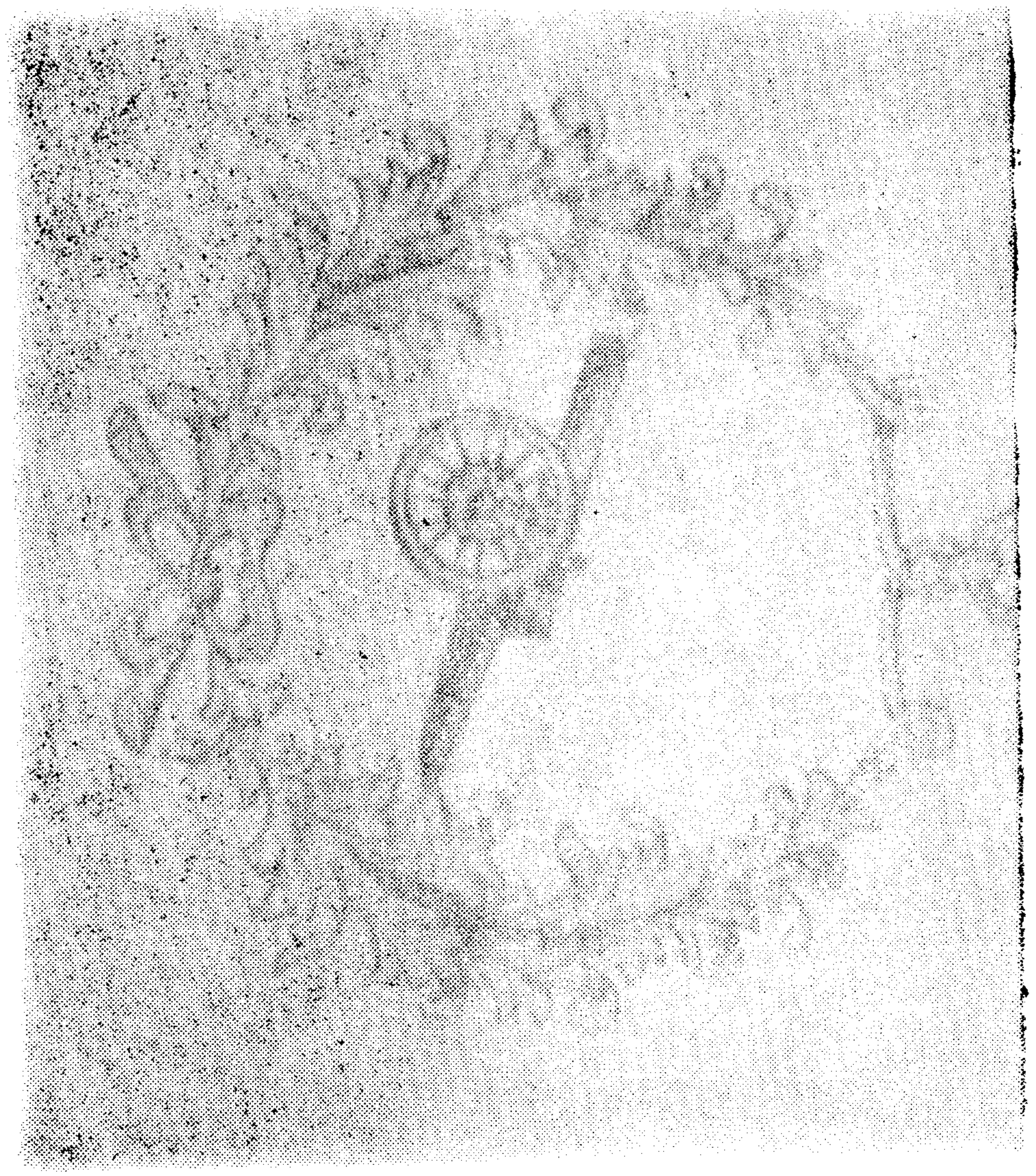
نشان استقلال افغانستان

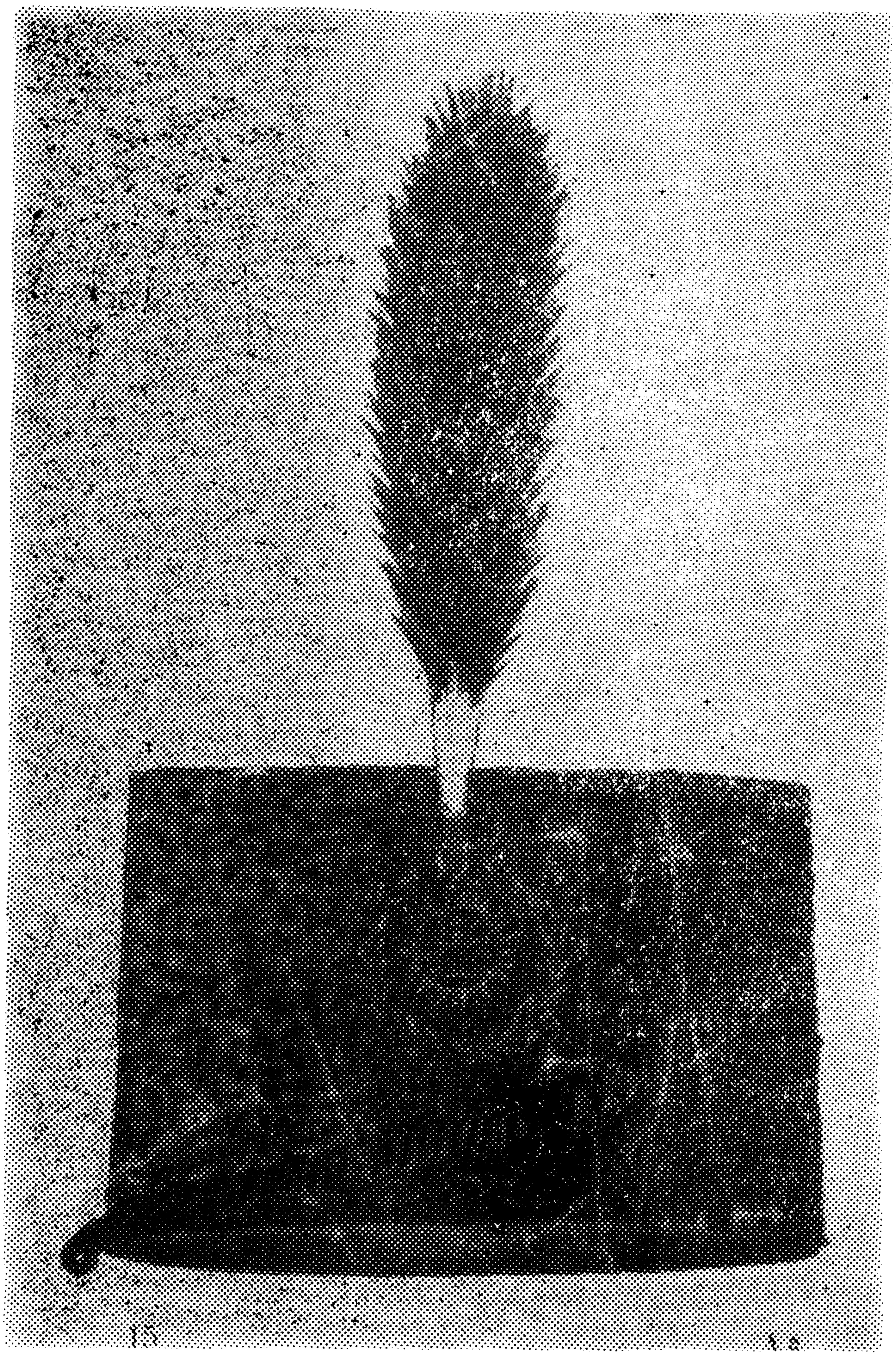
نشان استقلال افغانستان

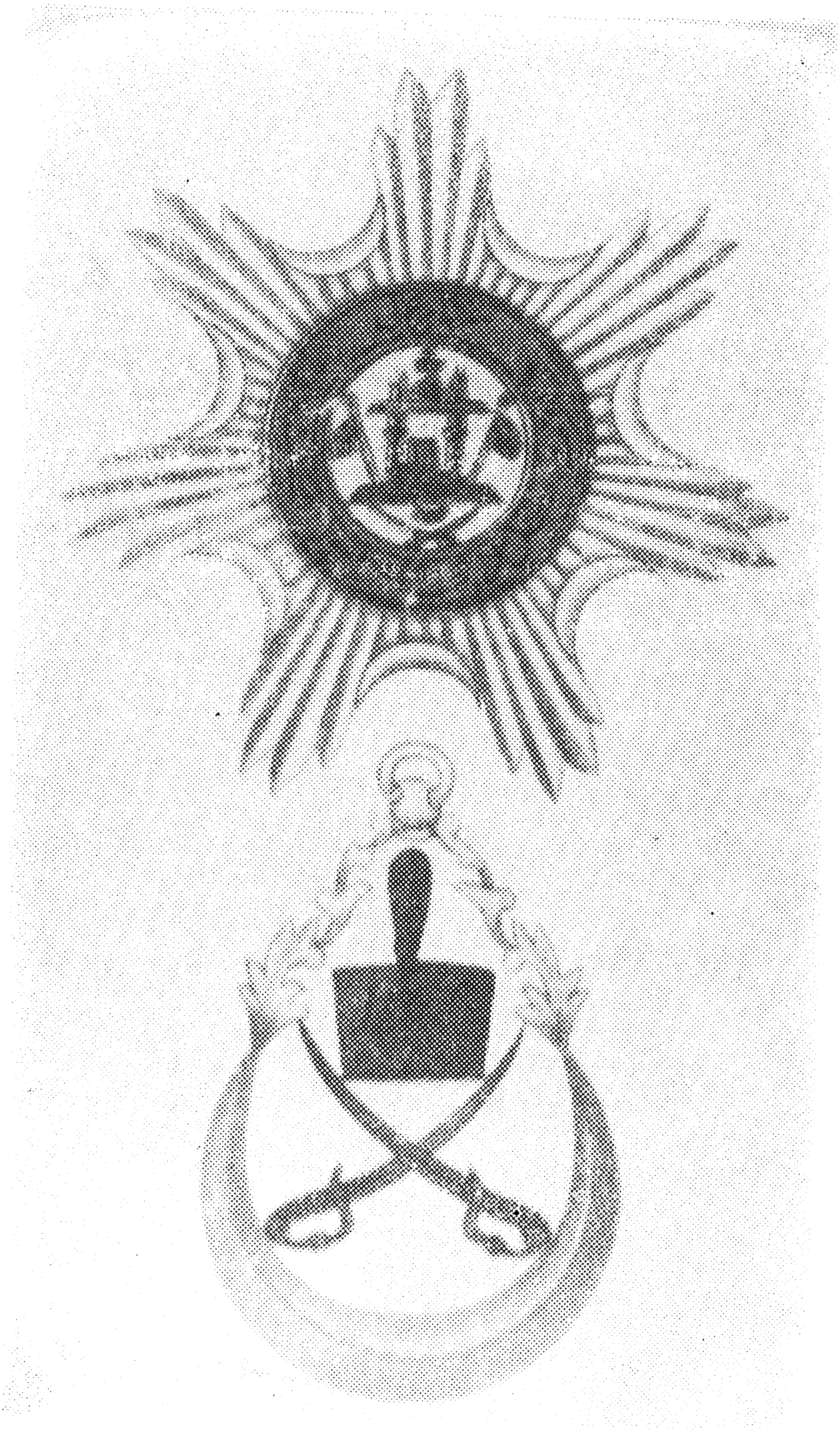
نشان سردار اعلی ـ درسال۱۲۹۸ ش ساخته شده است.

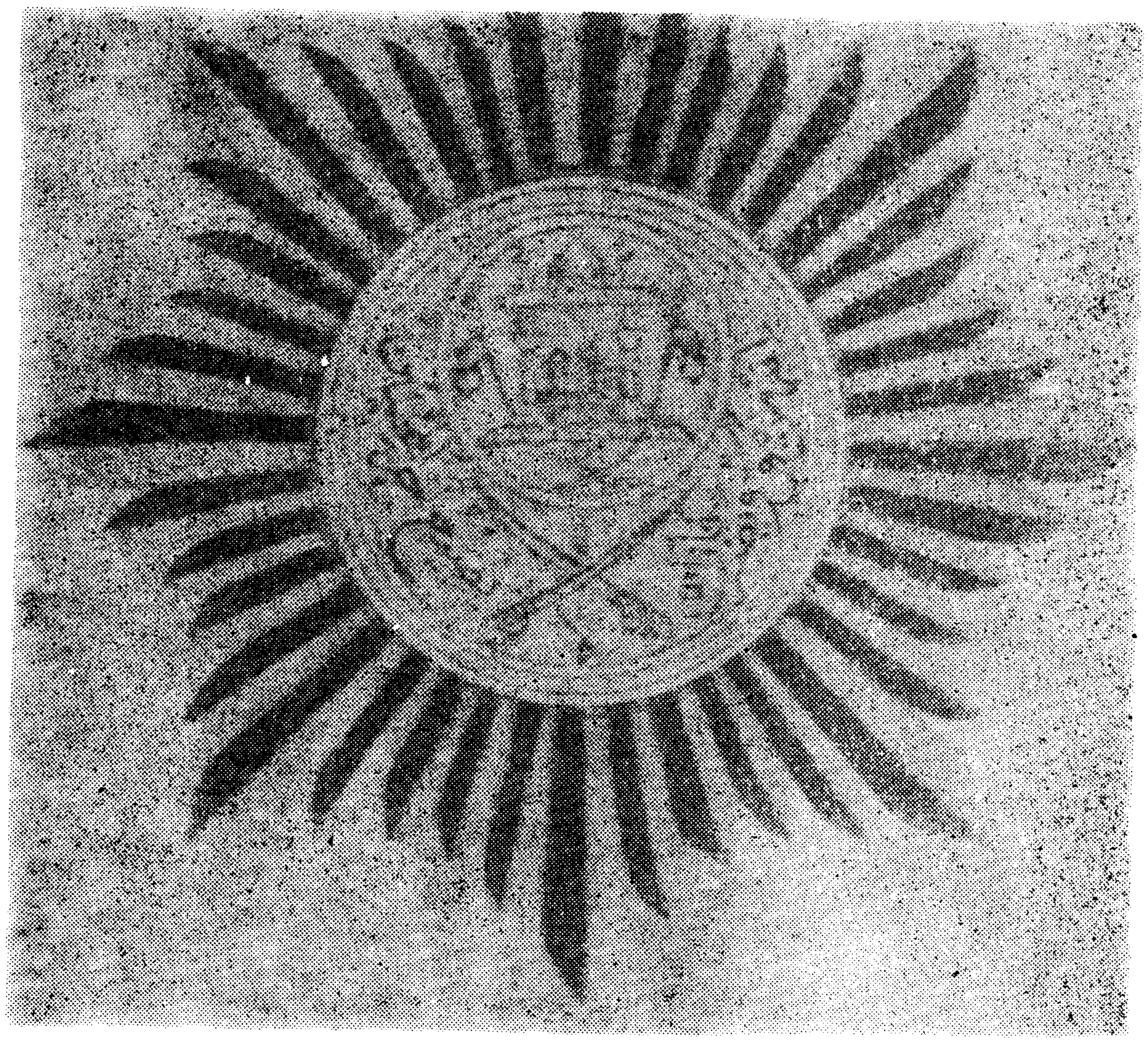
نشان عسکری افغانستان.

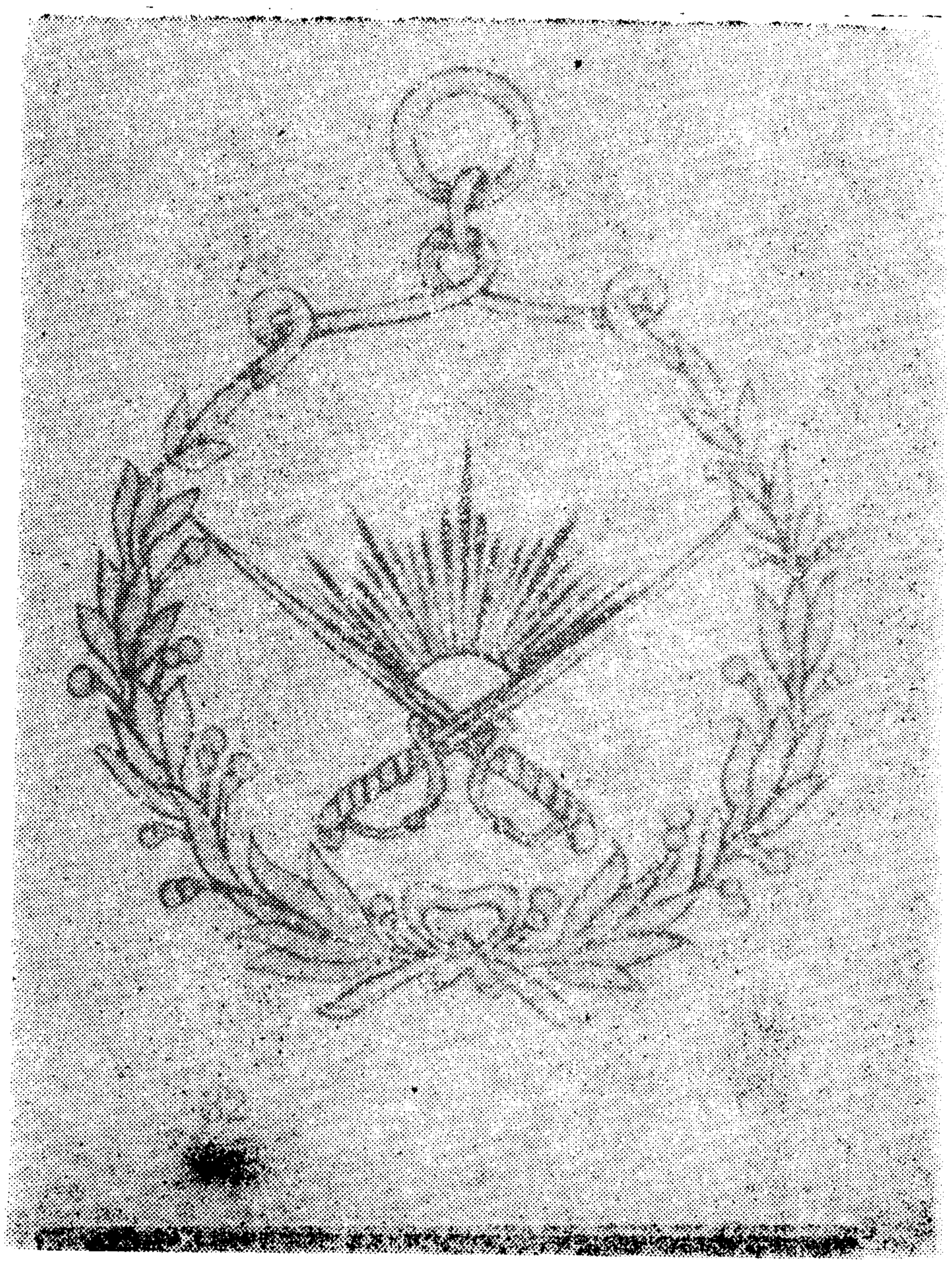
نشان سردار

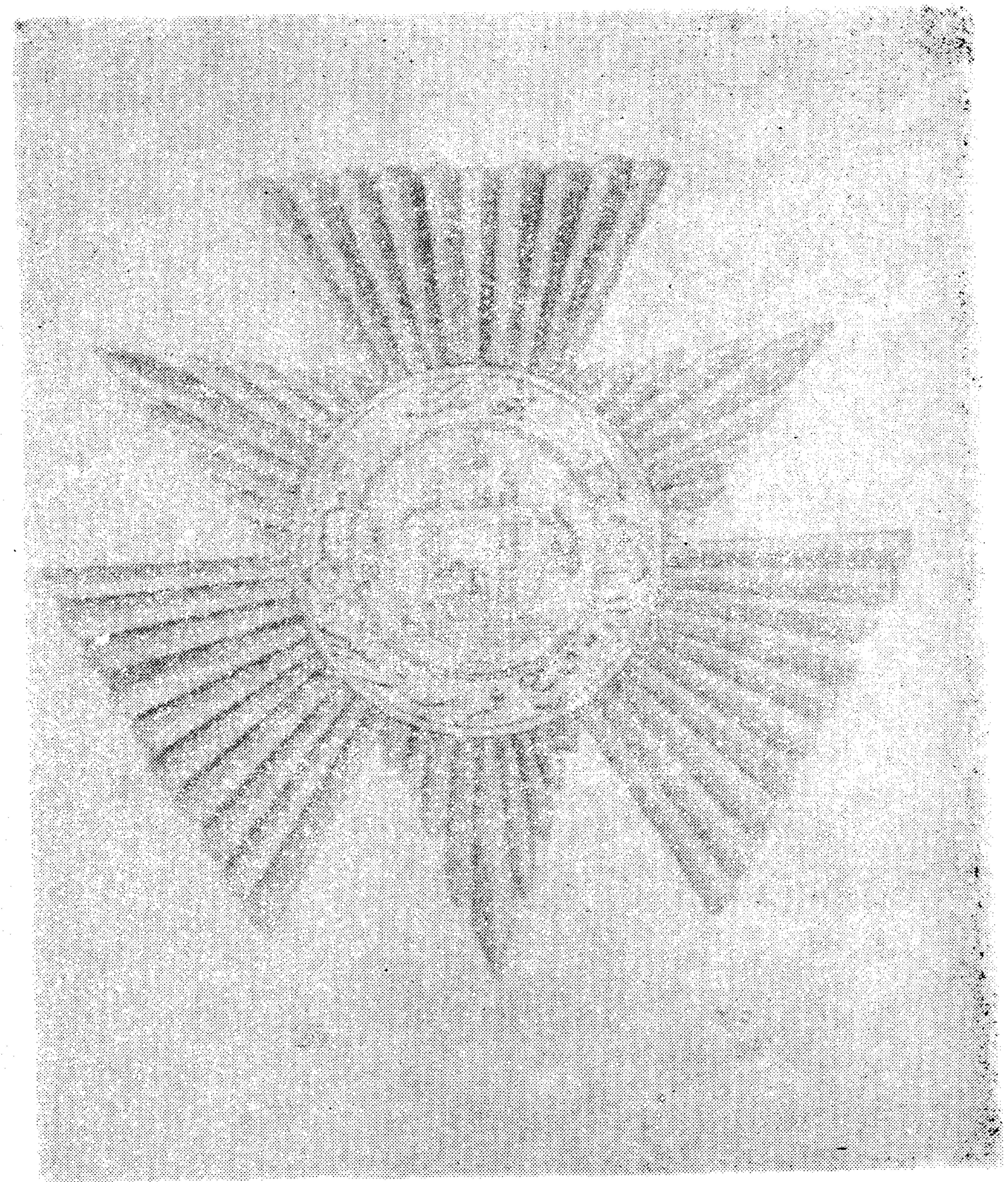
نشان سردار عالـــی ـدرسال ۱۲۹۸ ش قرار تصویب
شورای دولت افغا نستـــان سا خته شده است .

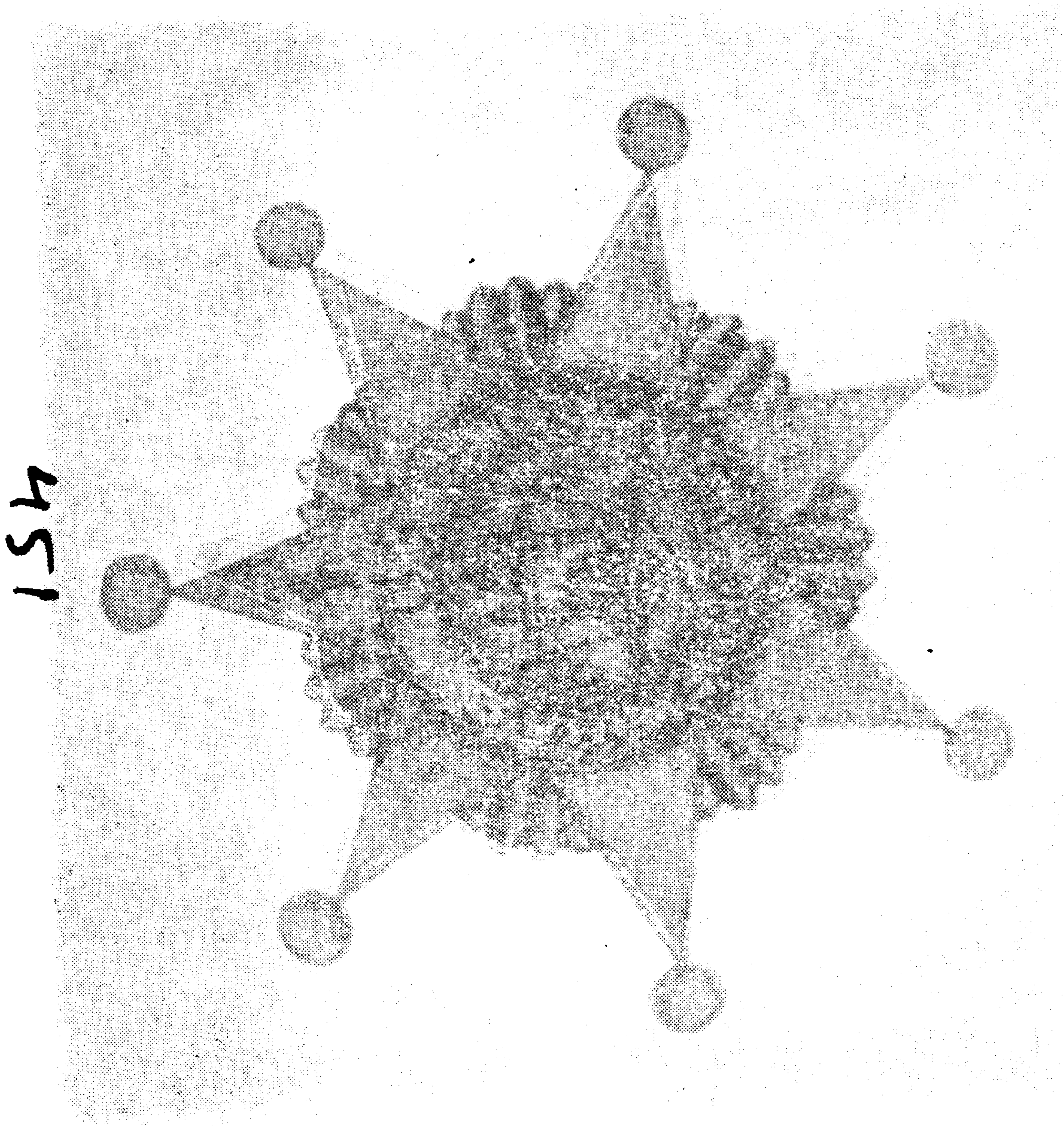
نشان استقلال حربی افغانستان

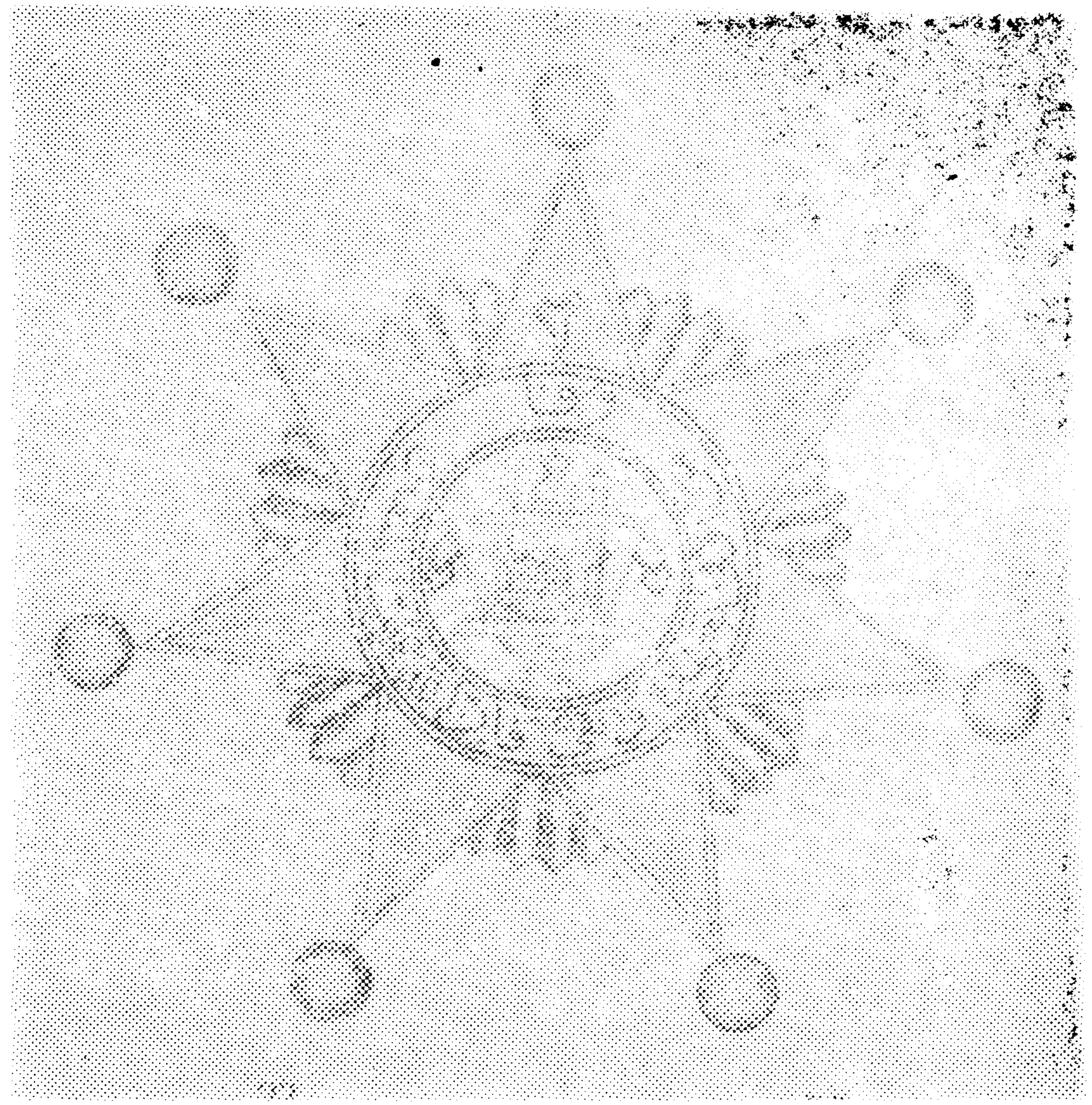
نشان استقلال افغانستان

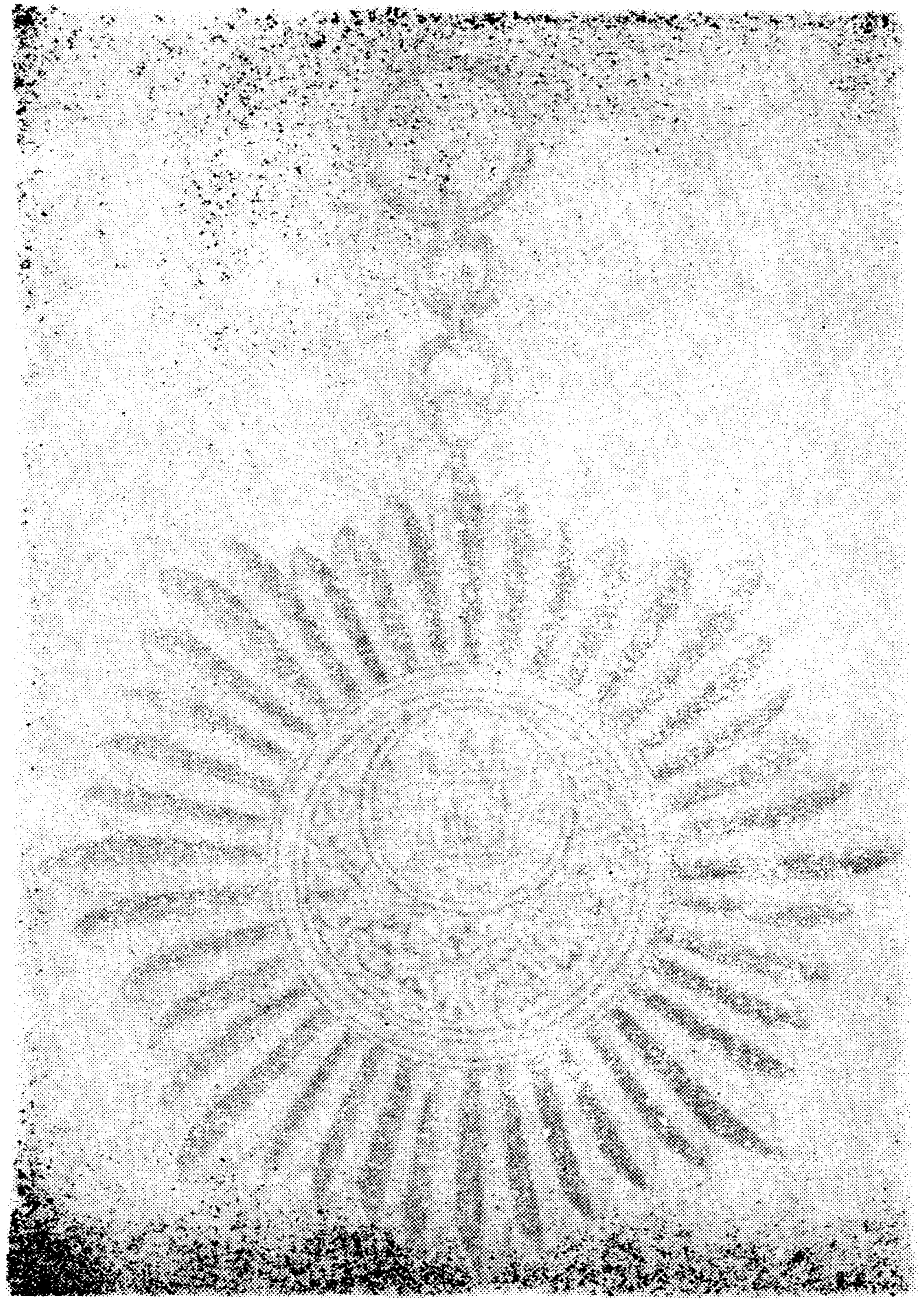
نشان‌شجاعت ـ افغانستان

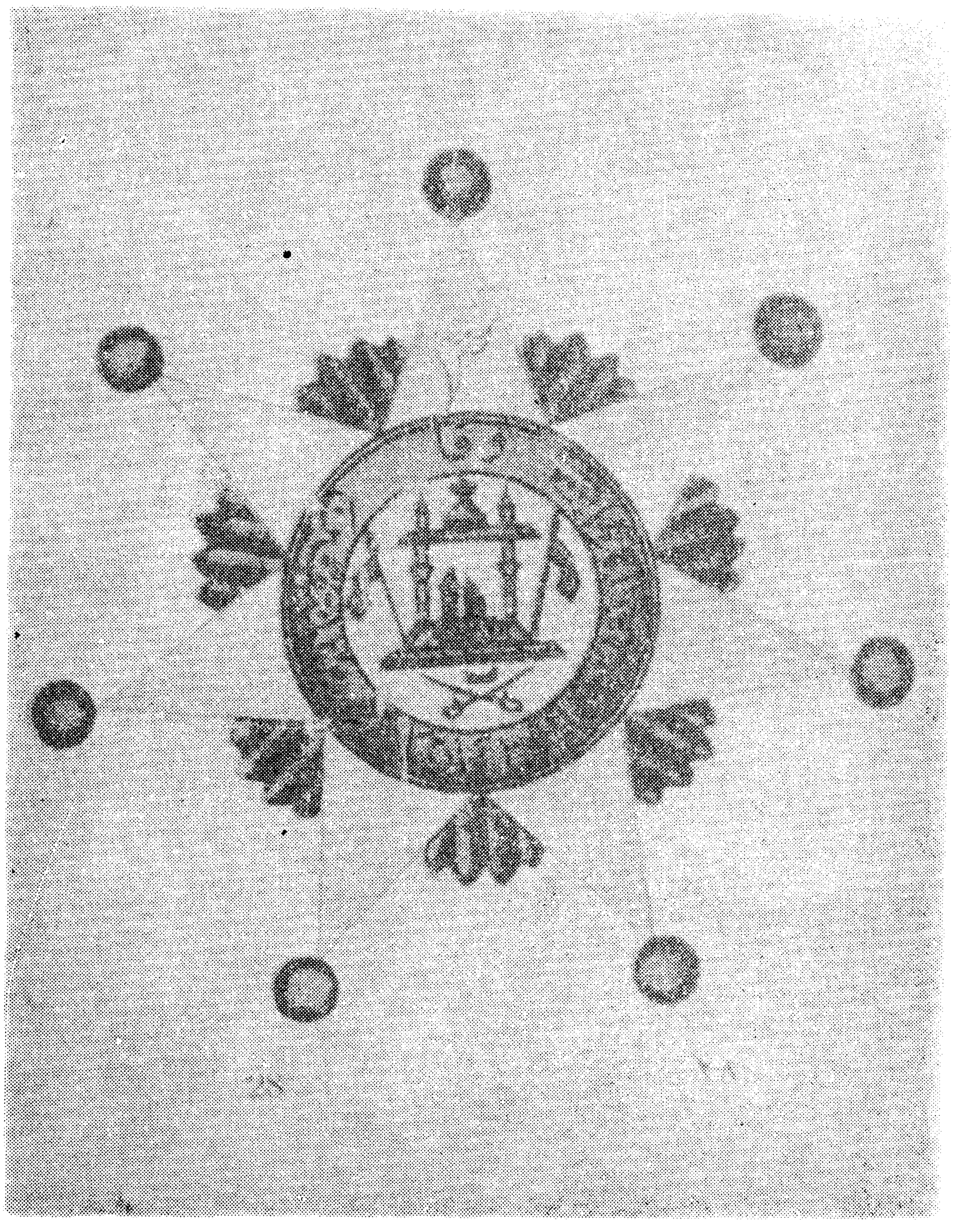
نشان وفا ـ درجه (۱) درسال ۱۲۹۸ ش بقرار تصویب **شورای دولت ساخته شده** است.

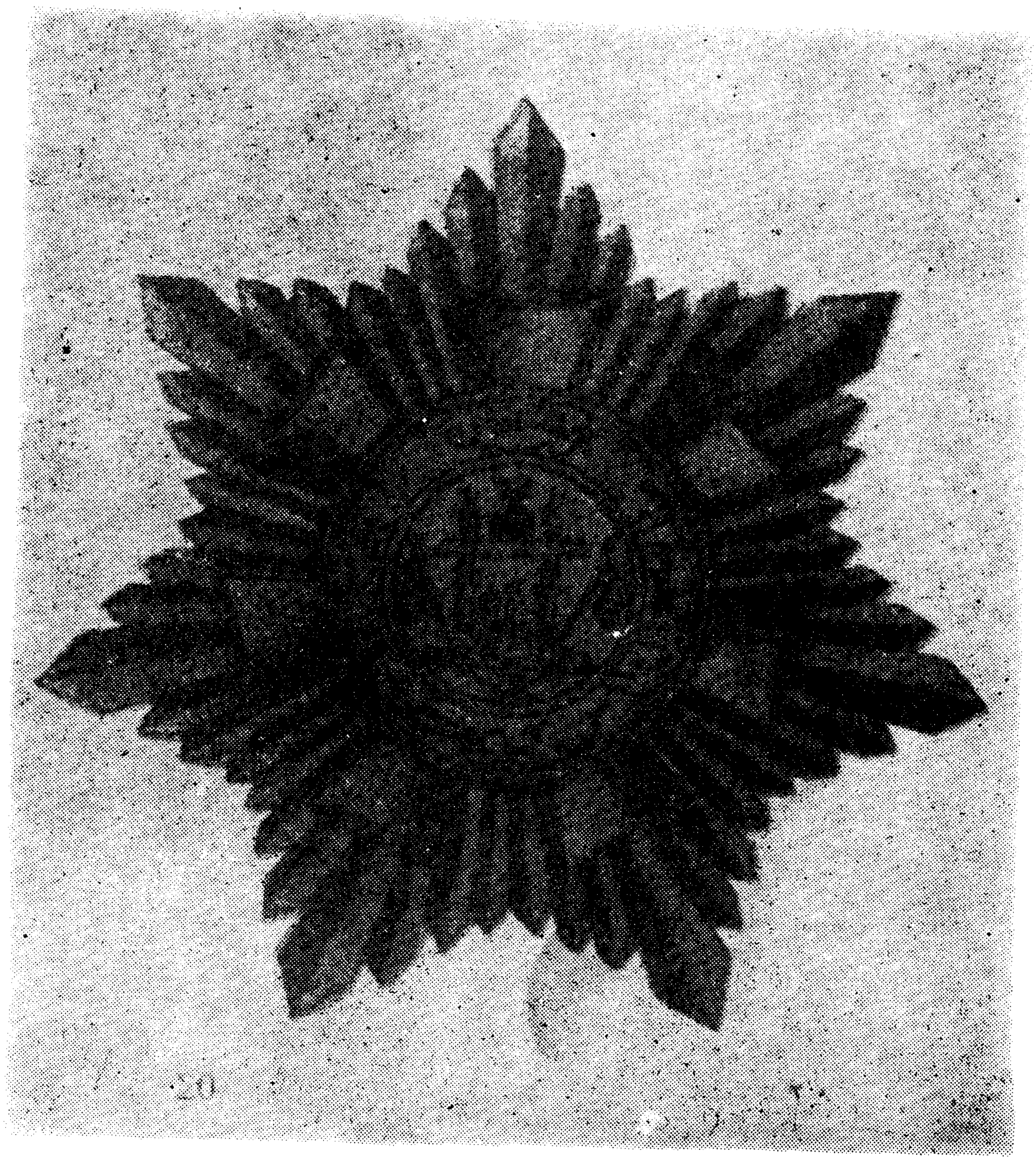
نشان وفا ـ درجه (۲) درسال ۱۲۹۸ بـقـرار نقشه و تصویب شورای دولت ساخته‌شده‌است .

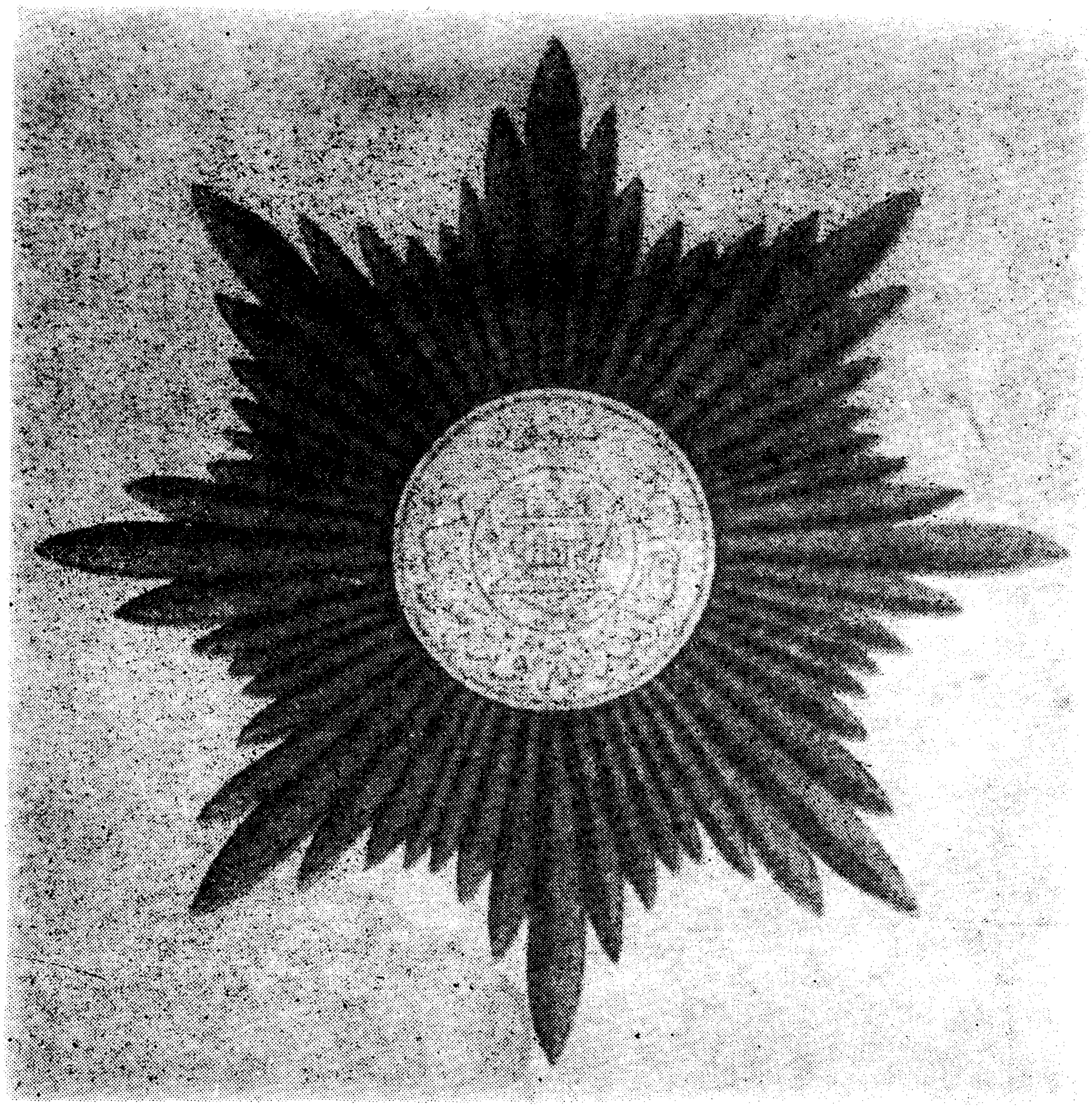
نشان سردار

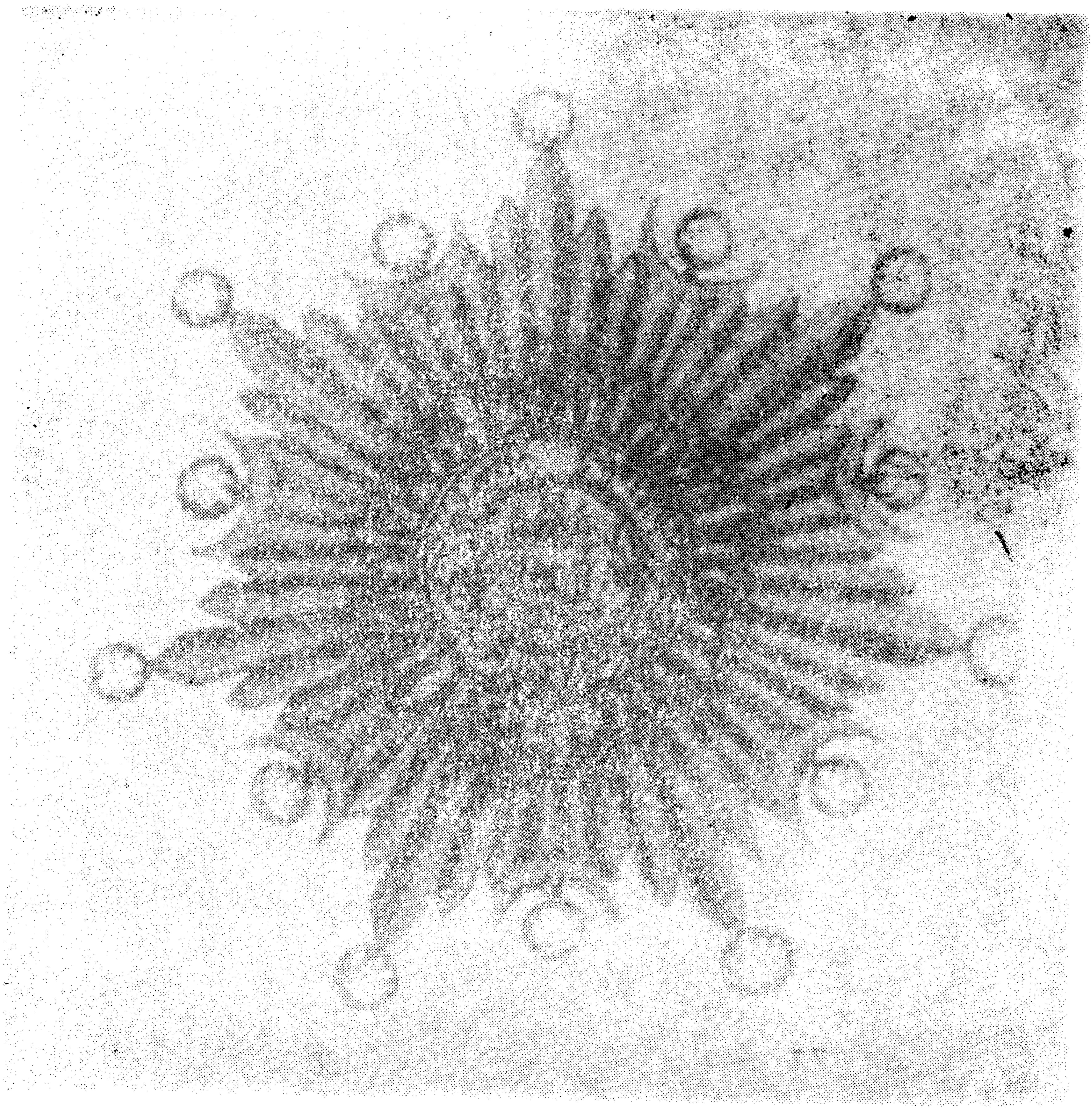
نشان وفا درجه (۳)

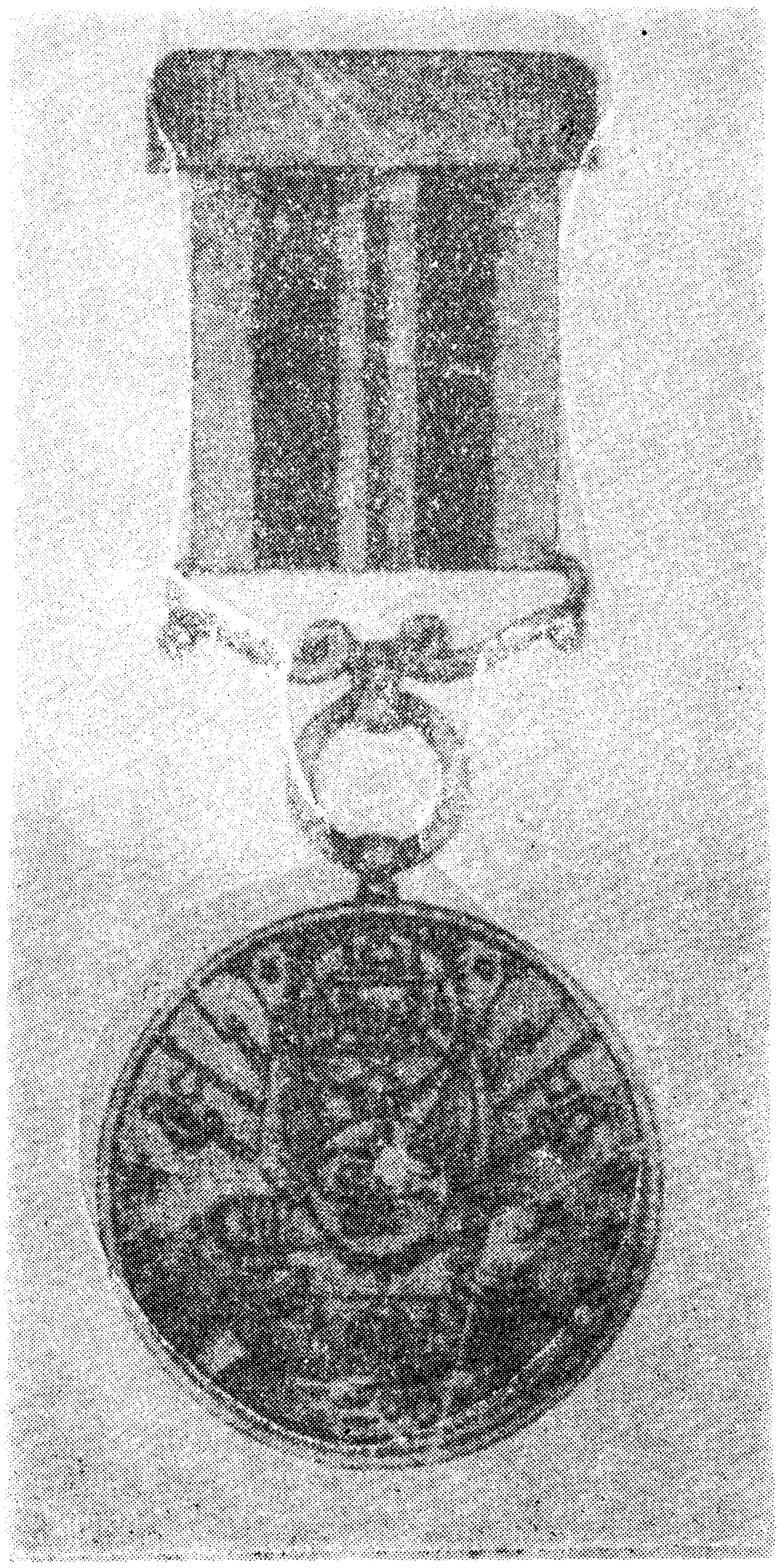
نشان لوی خان ــ در بهارسال ۱۲۹۸ ش ازطرف شورای دولت طرح و دیزاین شده است

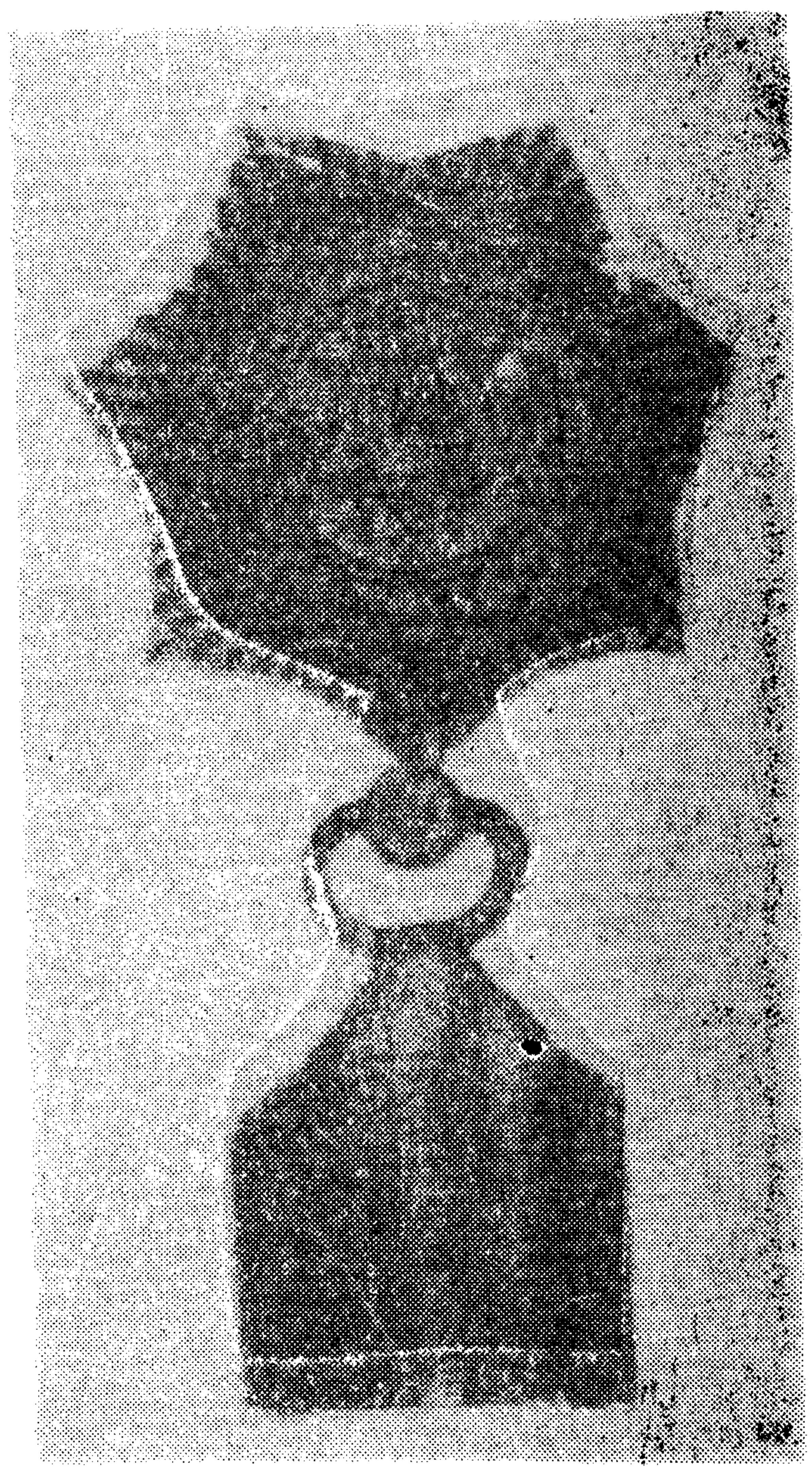
نشان ستـــور ـ درسال۱۲۹۸ ش بقرارتصویبشورای
دولت ساخته شده است .

از نشان های دولت افغانستان که در سال ۱۲۹۸ ش طرح و
دیزاین شده است

نشان خدمت افغانستان

از نشان های استقلال افغانستان

سرور سلطــان «علیــا حضرت سراج الخواتیــن»
والدۀ اعلیحضرت اما نا للــه شاه غازی آن محترمۀ معظمــه
در تقو یت رو حیۀ آ زا دی و استقلال و تاسیس بنیــان
سلطنت امانیه وفکر نهضت نسوان خد مات شا یا نــی
نموده است .

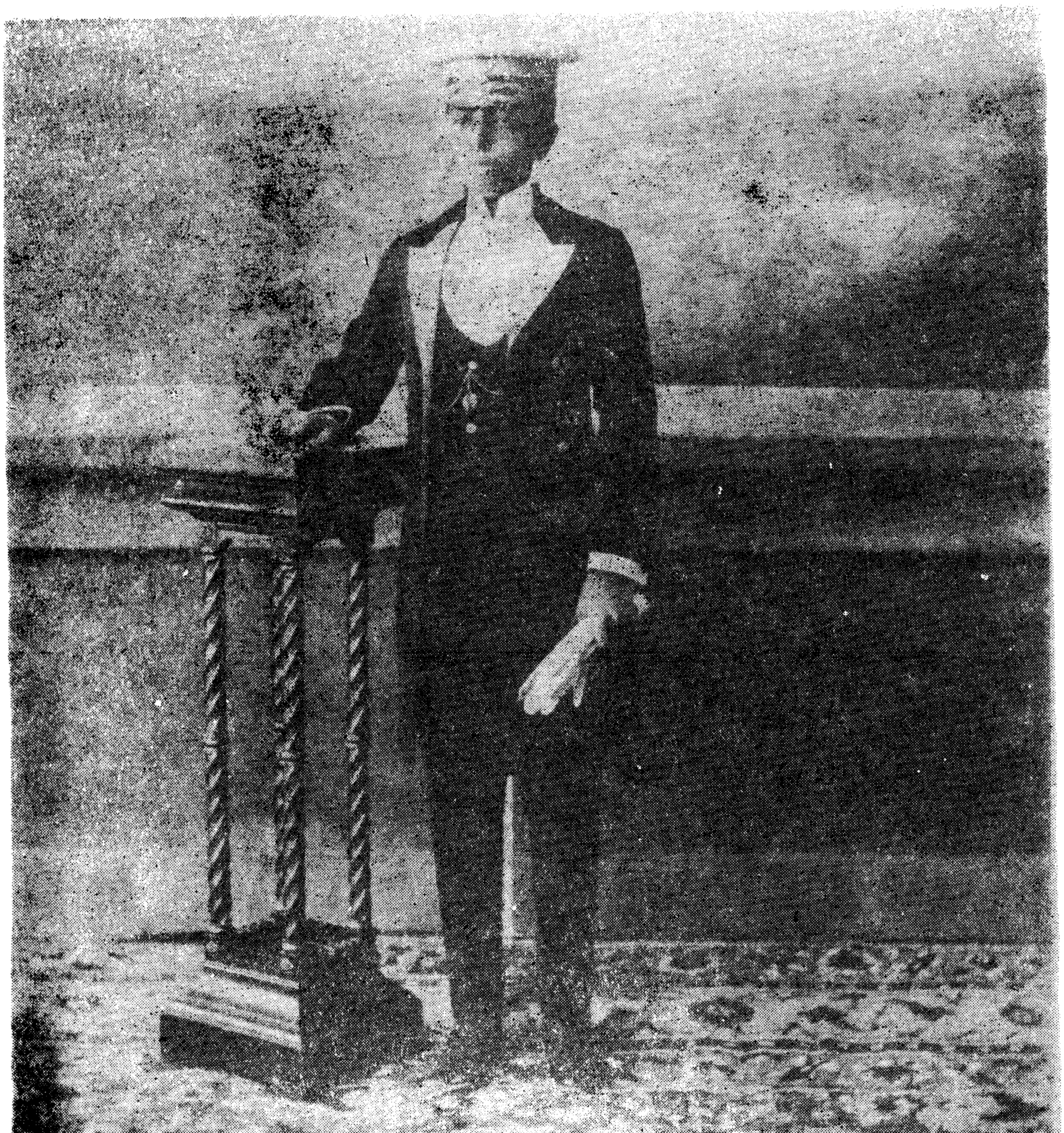
دروسط نشسته علیاحضرت سراج الخواتین ـوسه دختر سکهٔ او : سایر ه سلطا نـ صفیه سلطان ـراضیه سلطان و دختر اندر او صفـو ر ا دست به کمر دیده میشود و این عکس اولین یاد گـار نهضت نسوان در افغا نستان درسنه ۱۳۲۶ قمری گر فتـه شده است سایره سلطـان ملقب به سراج البنات بطرف دست راست بر کرسی نشسته وآن محترمه در عهد سلطنت اما نیه مدیرهٔ مکتب مستورات بوده است .

شاهزاده امان الله در دورهٔ طفولیت .

سردار امان الله خان «عین‌الدوله» بهمراه مصاحبین ـ مأمورین و ملازمین دربار آن
واین عکس در سال ۱۲۹۳ ش در پغمان گرفته شده‌است.

سردار امان الله خان «عین الدوله» جوانی که ازعمر (١٤) سالگی وضع تمدن جدید را بوسیله پوشیدن نوع لباس ازخود ابراز کرده است.

سردار امان‌الله خان عین‌الدوله بعمر (۱۶) سالگی درسال
۱۲۸۵ش- فوتوگرافی عکاسخانه شاهی کابل .

منا دی بزرگ استر داد استقلا ل و نهضت های جدید
افغا نستان اعلیحضرت امان الله شاه غاز ی .

زنده کننده افغانیان و حرکت دهنده مشرقیان سیف الملة
والدین اعلیحضرت امیر امان الله خان پادشاه افغانستان

اعلیحضرت امان الله شاه غازی در وقت استعمال نشان
لمر اعلی

765

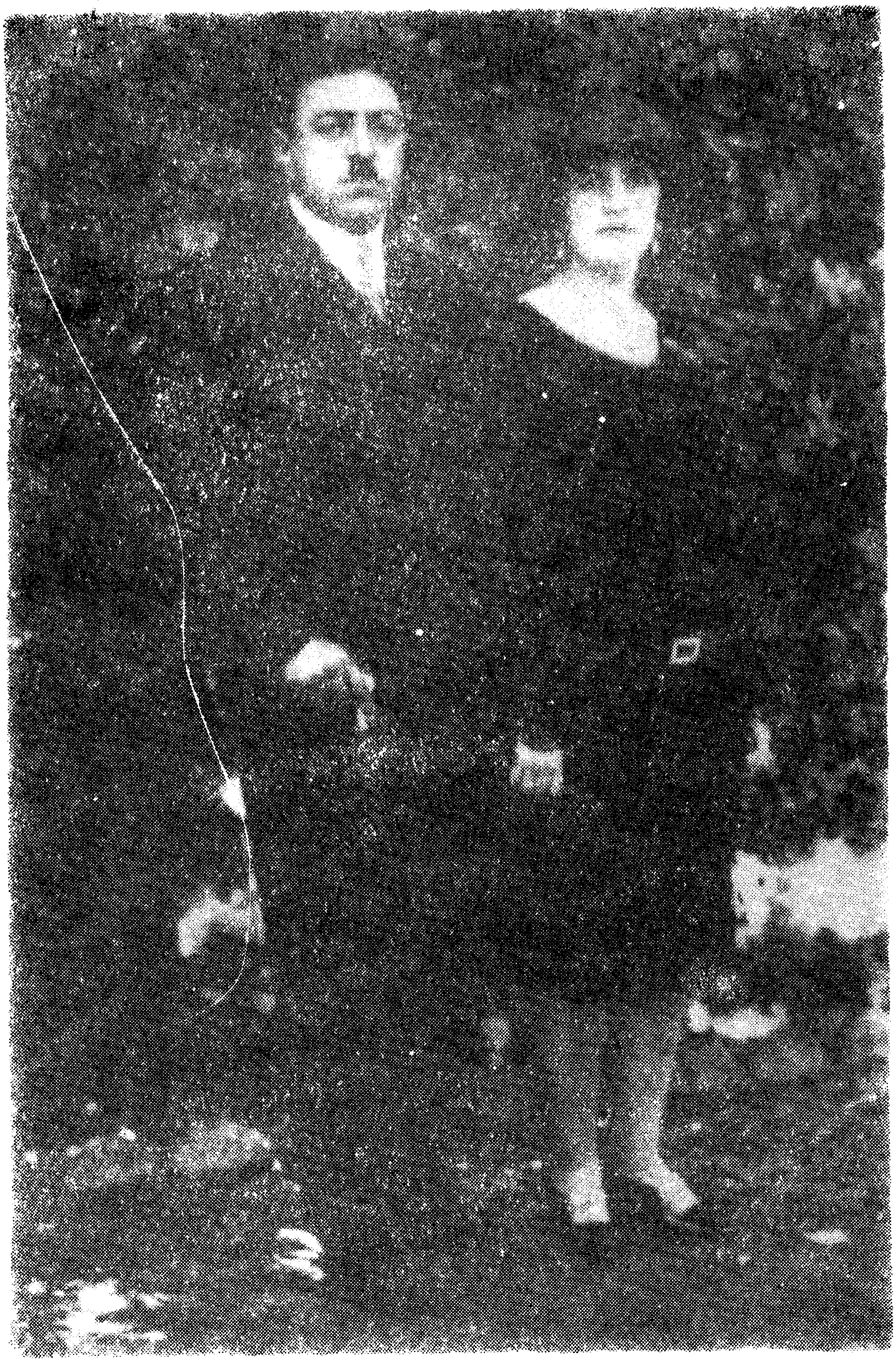
اعـليحضرت امان الله شاه‌غازی بلباس عسکری و ایـن
عکس در پورت سعید گرفته‌شده و از آنجا بتاریخ (۳)
جدی ۱۳۰٦ ش بکابل فرستاده‌شده است .

اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی ـ بلباس مکتب حربیه

اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی در وقت معاینهٔ عساکر روز اول جشن استقلال ماه‌اسد سال ۱۳۰۰ شمسی .

اعلیحضرت امان الله شاه غازی و ملکه ثریا «شاه‌خانم»
واین عکس یادگاری در اوائل نهضت نسوان در افغانستان
گرفته شده است .

اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی در موقع‌نمایش لباسهای‌افغانی ، عربی ، بلوچی، ترکی، بخارائی، هندی ، ارو پائی .

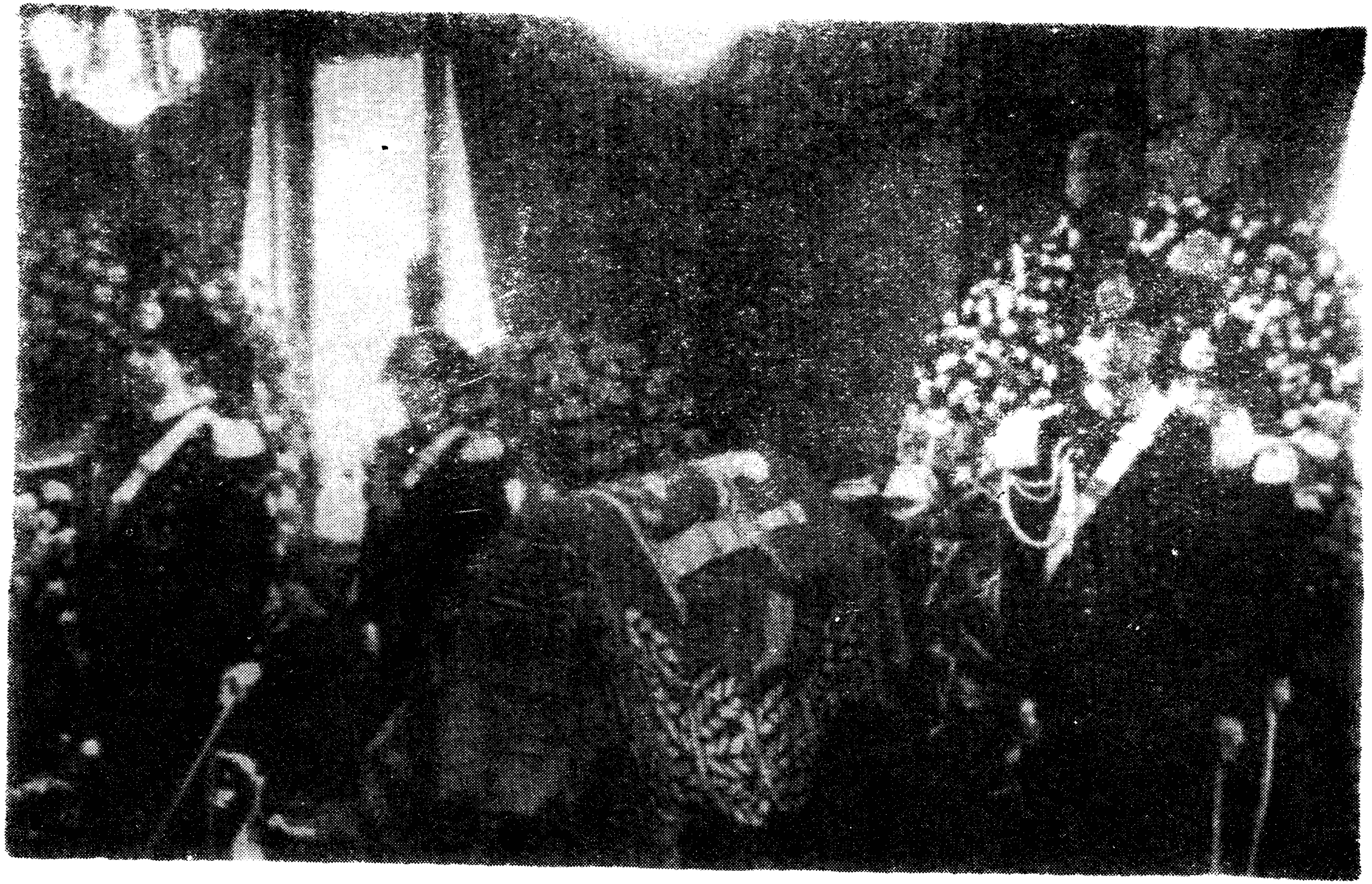
اعلیحضرت امان الله شاه
غازی ــواین عکس در سال
۱۳۲۷ شمسی در روم گرفته
شده است .

امان الله شاه غازی ــ د رآخرین سالیان زندگی ــ واین عکس د رو ما پایتخت ایتنا لیاگرفته شده است .

شاهزاده رحمت الله مشهور
به شاهزاده جان پسر ولیعهد
اعلیحضرت امان الله شاه غازی

تابوت مرحوم اعلیحضرت امان الله شاه غازی در روم درماه ثور سال ۱۳۳۹ شمسی ودر پهلوی تابوت چهار نفر سربازرومی برای اداء مراسم احترام استاده‌اند واکلیل های گل بکثرت دیده میشود .

سردار اعلی محمود طرزی و مسماة اسمار سمیه همسر آن و این عکس یادگاری در فصل خزان سال ۱۳۰۵ ش در کابل گرفته شده است .

طــرف راست ـ سر دارعبیدالله خان «شاه آقا» برادر سکهٔ اعلیحضرت امان الله‌شاه‌غازی .

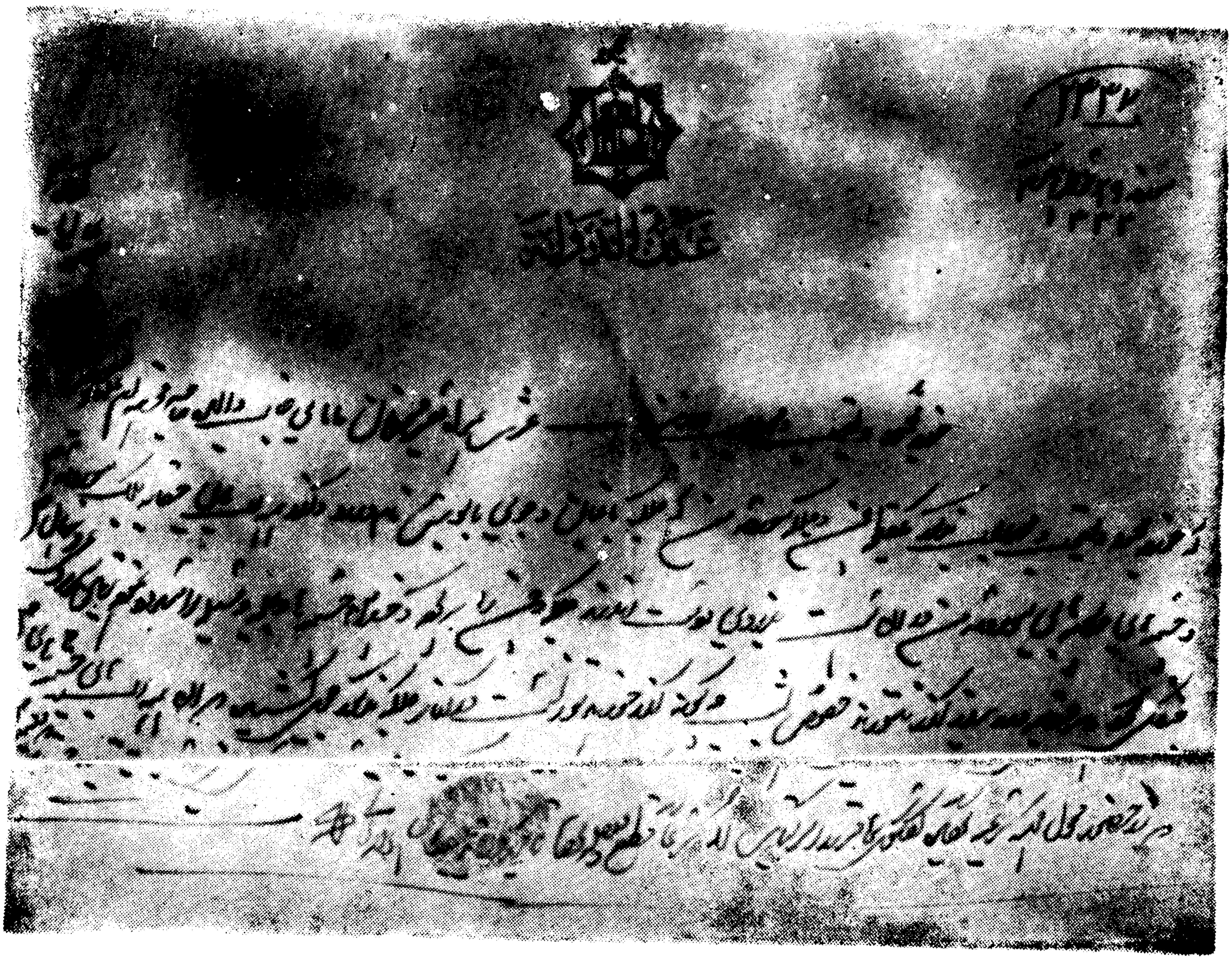
طرف چپـ سر دار عبـدالعزیزخان «وزیر داخله درعهد سلطنت امانیه»

واین عکس یادگاری بتاریخ‌سه‌شنبه (۲۰) ثورسال ۱۳۳۹ شمسی درسالون هوتل کابل‌گرفته شده است .

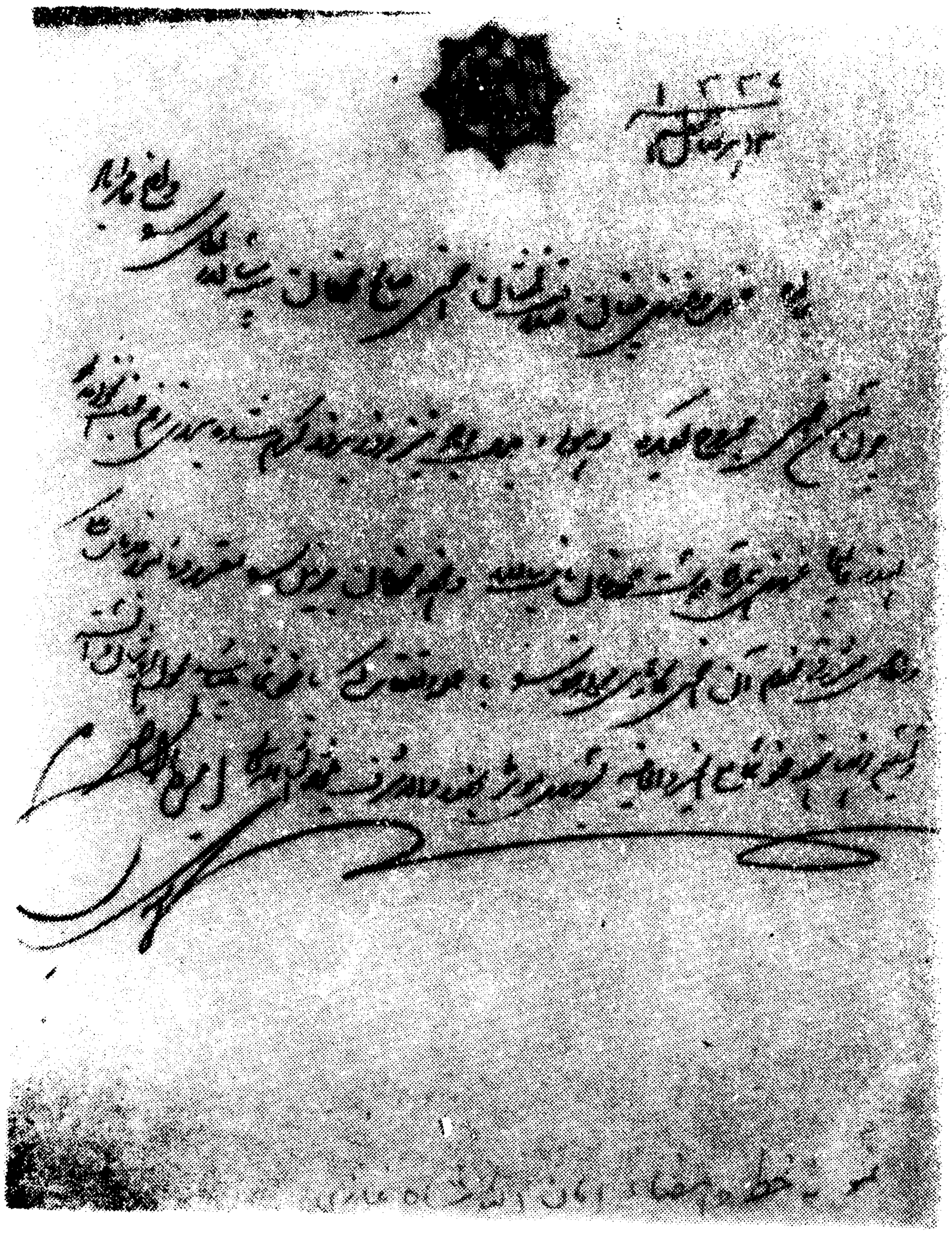

نظام الدین‌خان «پسر سردار فقیر محمد خان شاغاسی» آنکه درفکر تمهید تألیف این کتاب وتاریخ مکمل دورهٔ امانیه خدمت قابل قدری نموده‌است.

فوت مرحومی لیل دو شنبه (۲۹) سنبلهٔ سال ۱۳٤٤ شمسی بعمر (۸۳) سالگی واین عکس درسال ۱۳۰۱ شمسی گرفته شده است .

چند سطر از يك فرمان عين الدوله كه درسال ۱۲۹۵ شمسى نوشته شده وآن وكيل مقام سلطنت در سطر اخير تصريح كرده كه :
(از حضور محول امر محكمهٔ شرعيه گرديده گفتگوى شما قرار امر كتاب الله شرعاً قطع و فيصله شود) و عدالت اسلامى او را كاملا نشان ميدهد .

نمونهٔ خط وامضاء اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی .
این فرمان بتاریخ ۲۳ ثورسال ۱۲۹۸ شمسی نوشته شده است .

اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی و جنرال فخرالدین (فخری پاشا) اولین‌سفیرمختاردولت ترکیه در کابل .
واین‌عکس یادگاری دروقت‌تعاطی معاهده در مسجد جامع کبیر عید گاه کابل گرفته‌شده‌است .

معاهدهٔ دو لتین افغانستان وایران بروز جمعه (۱۵) سنبلهٔ سال ۱۳۰۲ ش در مسجد جامع کبیر عید گاه کابل بعد اداء نماز جمعه بامضاء رسید. امان الله شاه غازی فرمود «عهد نامه بین دو دولت اسلامی همان کتاب آسمانی آنها یعنی قرآن مجید و شریف است» ودراین عکس یادگاری اعلیحضرت امان الله شاه غازی و میرزا نصرالله اعتلاء الملك سفیر مختار دولت ایران ومحمدولی خان وزیر امور خارجه دیده میشوند. بیرق افغانستان بدوش سفیر ایران و بیرق ایران بدوش امان الله شاه و این مراسم دروقت تعاطی اسناد دو لتین در کابل بعمل آمده است.

محمدولی‌خان ـ رئیس هیأت سفارت فوق العاده بجانب مسکو واروپا ـ وبعداً وزیر امور خارجه ووکیل وزارت حربیه ودرسال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش وکیل مقام سلطنت بوده است.

سردار عظیم الله خان «وزیر زاده» و این عکس در روما پایتخت ایتالیا گرفته‌شده‌است .

علی احمد خان« ابن سردارخوشدل خان لویناب » اولین وزیر امور داخله در عهدامانیه‌وبعد ازان والی کابل– و در سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش از همراهان خصوصی اعلیحضرت امان‌الله شاه در سفر آسیا وارو پا .

سردار شیراحمد خان سفیر
از همراهان سفر اعلیحضر ت
امان الله شاه غازی در سال
۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش .

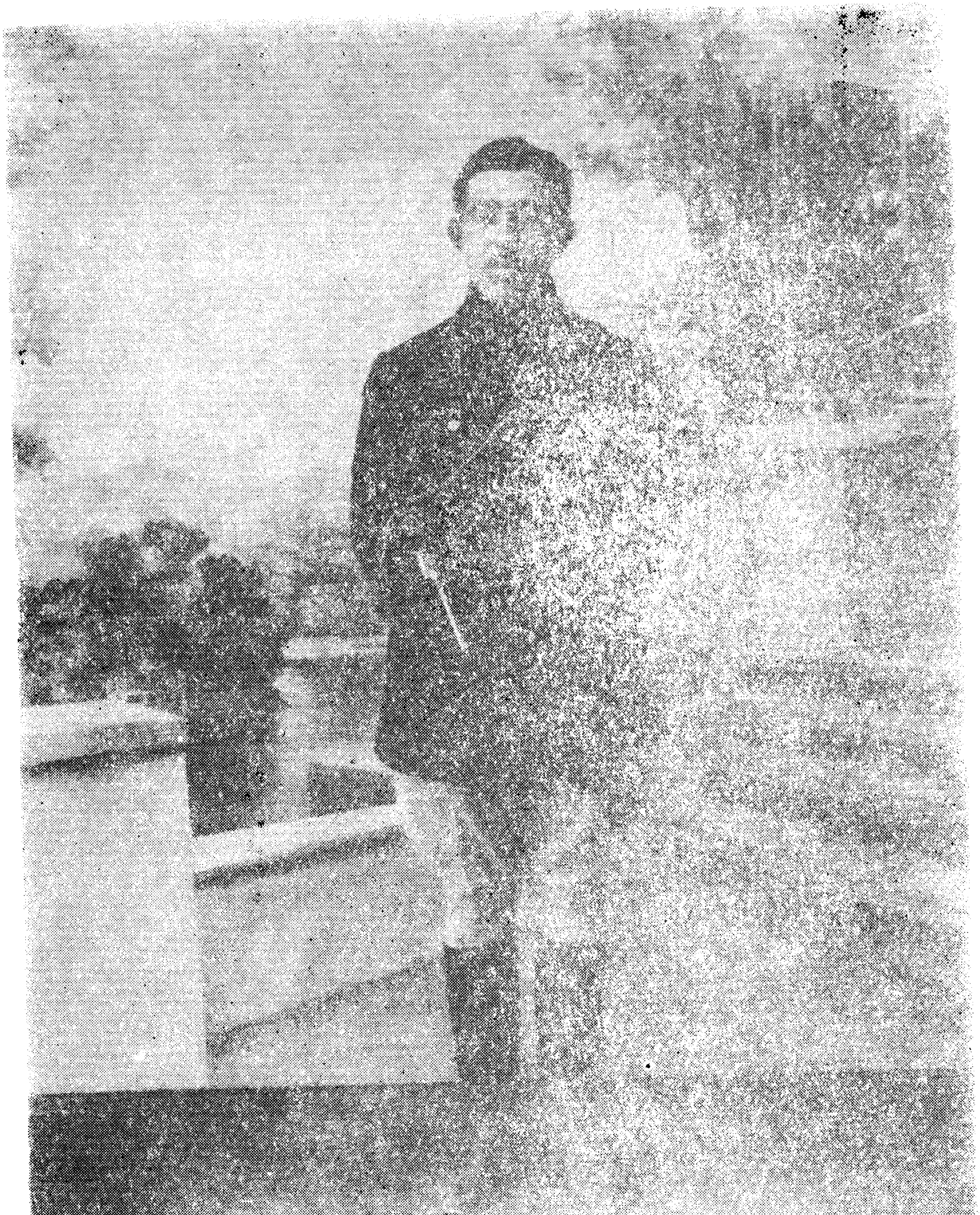
میر محمد هاشم خان‌وزیر مالیه ـ شخصی که در هفتهٔ اول ماه سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی بنمایندگی از طر ف عموم ما مورین دولت ،بحیث رئیس هیـــأت پذ یرائی از ورو د موکب پادشاه غاز ی درسرحد هرات‌مراسم سلام و احترام بجا آورده است .

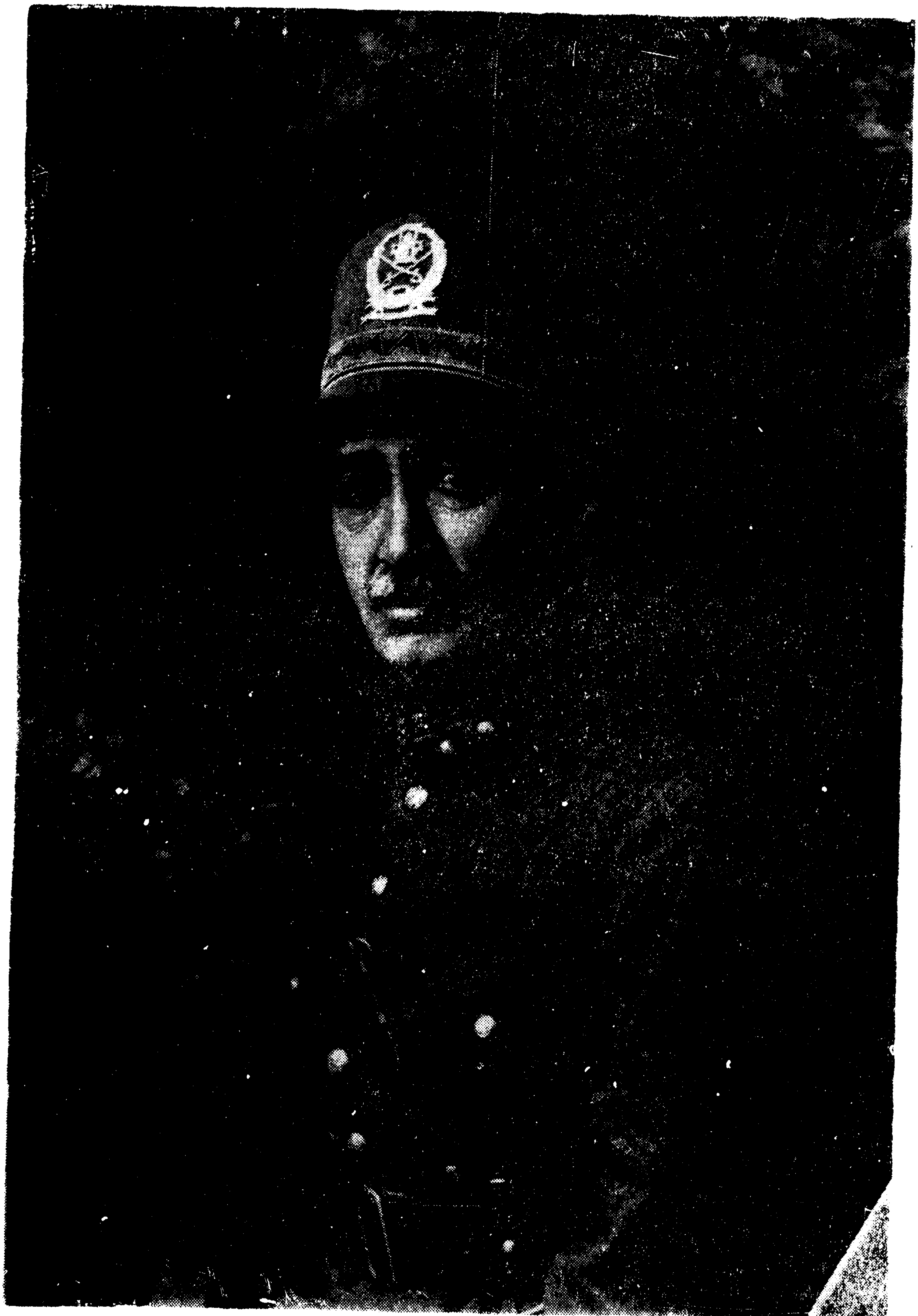
رسام شهیر «غلام‌محمدخان
مصور » معلم فن رسامی د ر
مکتب حربیه و حبیبیه واولین
مدیر مکتب صنائع نفیسه ودر
سال ۱۳۰۱ ش به اروپا اعزام
ودرسال ۱۳۰۲ ش خطاب پرو
فیسر یافت .

سردار فیض محمد خان عضو
هیأت سفارت فوق العاده در
سال ۱۲۹۸ ش و اولین نمایندهٔ
سیاسی افغانی در پاریس در
سال ۱۲۹۹ش ودرسال ۱۳۰۰ش
وزیر معارف مقرر شد .

محمدامان خان حکمران کلان غزنین در سال ۱۳۰۰ و۱۳۰۱
ش و شخصی که برای مصارف طلاب افغانی درارو پا بخوشی
ورضاء اهالی ولایت مذکور در وجوه مالیات مبالغی افـــزوده
وخدمتی همد رین راه نموده نیز در سال ۱۳۰۲ ش دروقت
حکمرانی کلان بدخشان و در سال ۱۳۰۵ش دروقت حکمرانی
کلان دایزنگی مصادر خدماتی در پیشبرد امور عرفانی شده
است .

احمدعلی خان « ولد عبدالواحد خان لودین» شخصی
که در اول ماه میزان سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس هیأت
تنظیمهٔ سمت شمالی کابل مقرر شده است .

محمد ادیب خان رئیس
مکتبین مذکور پسر محمدصالح
مسدیه و خسربرهٔ محمودطرزی
افغانی است .

هیأت سفارت افغانستان مقیم مسکو در سال ۱۳۰۰ ش. میرزا محمدخان سفیرمختار– عبدالرزاق خان وحبیب‌الله‌خان اتاشهٔ نظامی و عزیز الرحمن فتحی در این عکس دیده میشوند .

غلام نبی خان چرخی شخصی که سالیانی درمسکو- برلین - پاریس - انقره - سفیر مختار افغانستان و در سال ۱۳۰۳ ش رتبهٔ نائب‌سالار یافت وبنام سفیر مشهور بود.

غلام صدیق چرخی- سفیر مختار افغانستان در انقره در
سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش.

غلام صدیق خان چرخی سرمنشی حضور «وکیل وزیرامور خارجه در سال ۱۳۰۶و۱۳۰۷ش» مذکور درسال ۱۲۹۸ و ۱۲۹۹ ش عضو سفارت فوق‌العاده و در سال ۱۳۰۱ و ۱۳۰۲ ش وزیر مختار افغانی مقیم برلین بوده است .

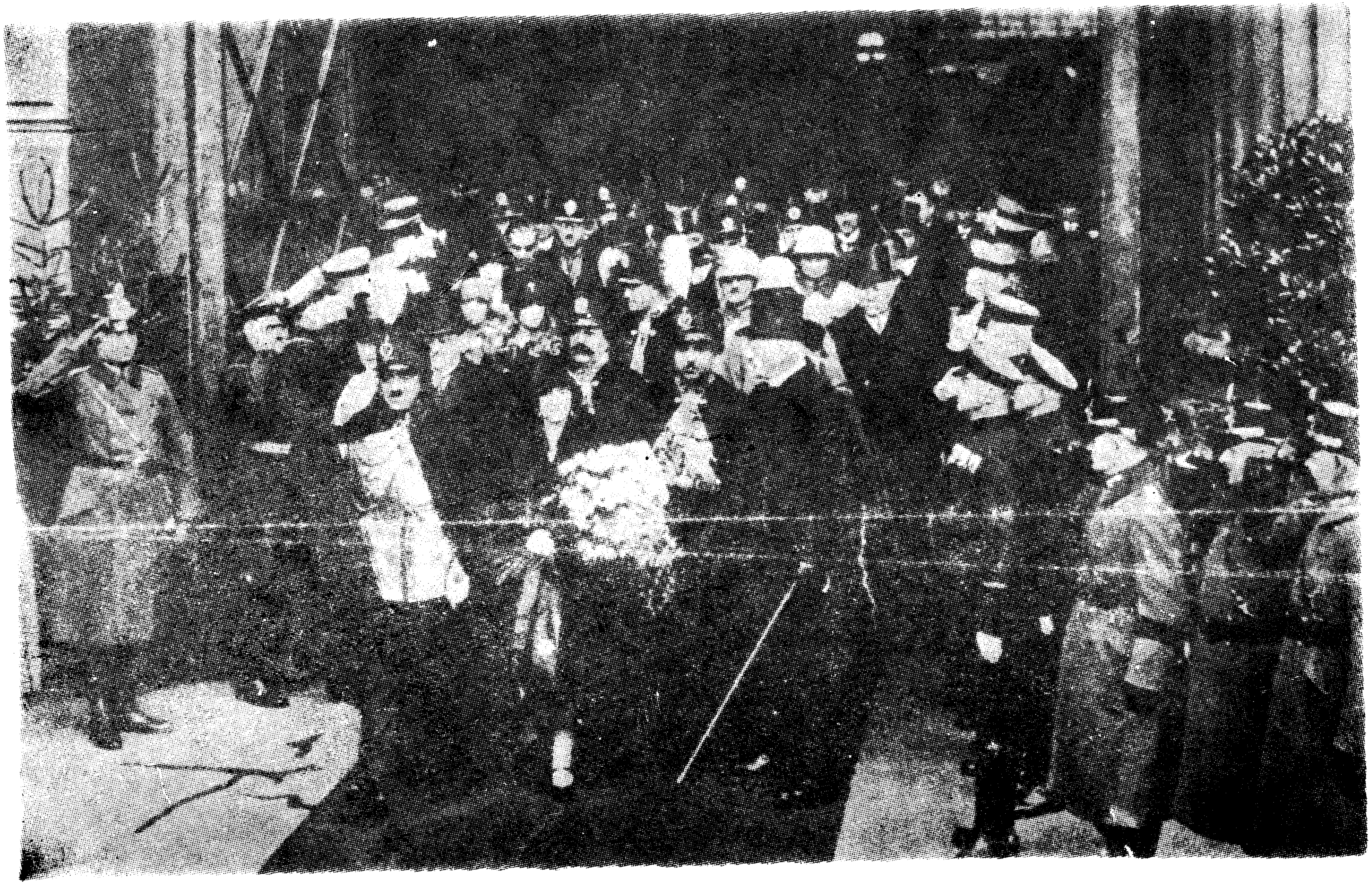
این عکس هنگامی را نشان میدهد که اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا در روم تشریف فرما گردیده واز طرف پاپ پال رهبر کاتولیک های جهان مورد احترام خاص واقع شده و صلیب حضرت مسیح‌را برسم احترام برافراشت. درین مراسم امانویل پادشاه وملکهٔ ایتالیا و موسولینی صدراعظم حضور داشتند .

اعلیحضرت اما نا لله شـاه‌غازی قهر مان سیاسی‌استقلال‌افغانستان با ملکه ثریا درسفراروپا .
ودراین عکس‌بهمراه زعمای‌دولت فرانسه دیده میشوند .

اعلیحضرت امان الله شاه غازی و ملکه ثریا دربرلین در دعوت رسمی وبطرف دست چپ پادشاه غازی ـ غلام صدیق خان چرخی وکیل وزارت امور خارجه واین عکس درجریده شپیکل (آئینه) دربرلین بچاپ رسیده است .

اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی و ملکه ثریا ـ در موقعی که ازطرف بزرگترین رجال ومحترمات دولت‌وحکومت‌آلمان دربرلین رسماً پذیرائی‌میشوند.

از منــاظر سفر رسمـــی‌اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا دربرلین-پایتخت کشور آلمان و این عکس درموقع قبول رسم سلام گرفته‌شده‌است .

اعلیحضرت اما ن‌الله شا ه غازی در برلین به‌معیت مار-
شال فو ن هند ن بورگـــک در موقع قبو ل رسم سلا م
گارد احترا م .

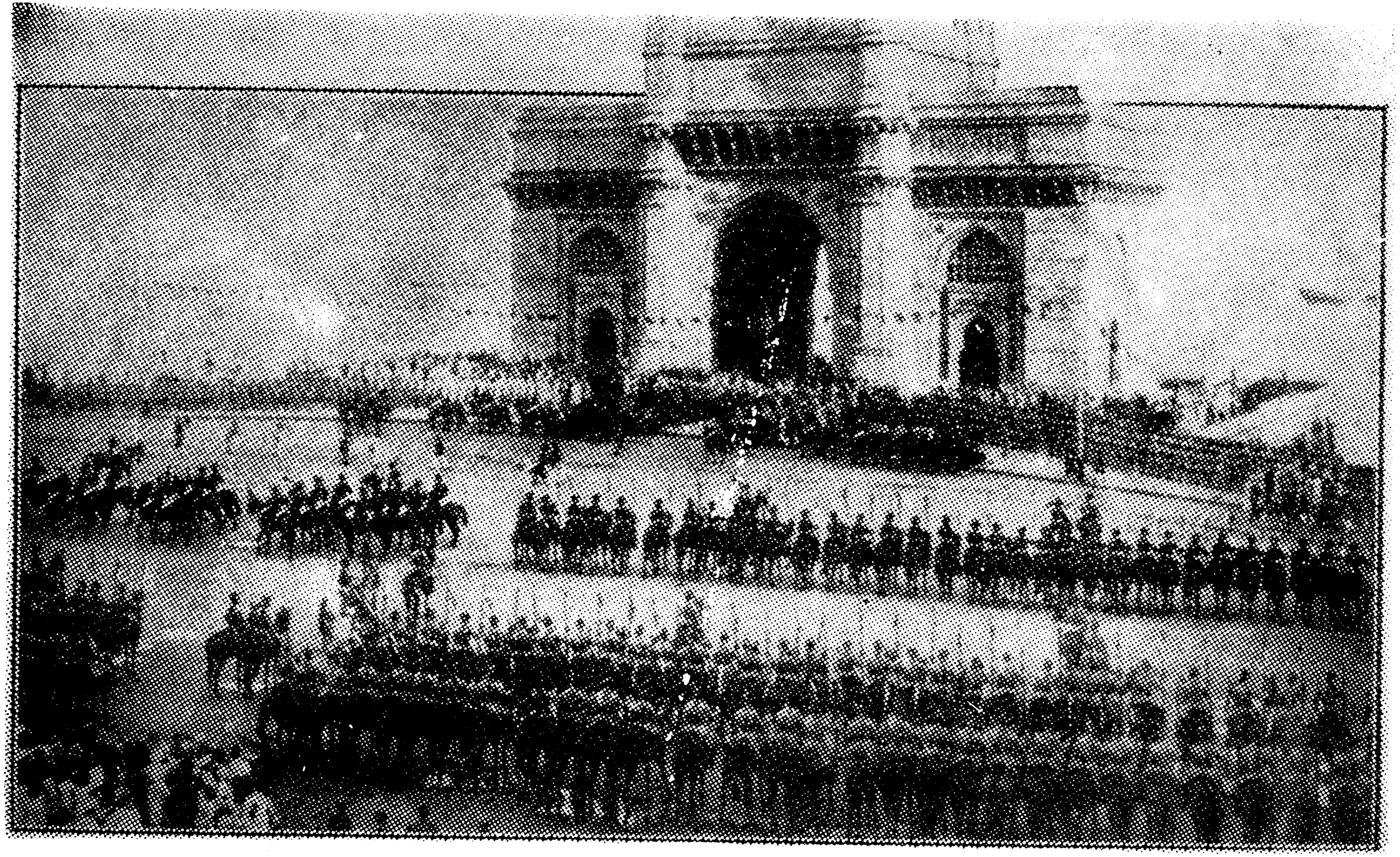
اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی پادشاه افغانستان و مارشال فون هندنبورگ
رئیس جمهور آلمان درموقع قبول مراسم سلام ومعاینه گارد احترام در برلین .

از مراسم پذیرایی رسمی اعلیحضرت امان الله شاه غازی
در برلین پایتخت آلمان .

اعلیحضرت امان الله شاه غازی و مارشال فون هندنبرگ
رئیس جمهور آلمان در دعوت رسمی جمعه (۵) حوت ۱۳۰۶ ش

اعلیحضرت امان‌الله شاه در موقع معاینهٔ رسم گذشت عساکر در برلین.

اعلیحضرت اما نالله شاه غازی در اثناء دعاء بحضـور پرور دگار «ج» در یکی ا ز
جا های مقد س واین‌عکس در بر لین به چاپ رسید ه‌است .

اعلیحضرت امان الله شاه غازی بهمراه جارج پنجم شاه وامپراتور انگلستان در لندن‌در موقعی که گارد احترام رامعاینه میفرمایند .

اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی پادشاه افغانستان بروز ۱۳ ـ ثور سال ۱۳۰۷ ش در ـ مسکو ـ در موقعی که بهمراه‌کالنین رئیس جمهور دولت روسیه شو روی سلام گارد احترام را قبول میفرمایند.

اعلیحضرت امان الله شاه غازی بروز ۱۳ ثور سال ۱۳۰۷ ش در موقعی که بهمراه کالنین رئیس جمهور دولت ر و سیهٔ شوروی بسواری موتر بطرف قصر کریملین تشریف فر ما میشوند .

احمد فواد اول ـ پادشاه مصر

غازی مصطفی کمال‌پاشا ـ
رئیس جمهور ترکیه

رضاء خان پهلوی ـ پادشاه
ایران

پاپ ـ پیوس یازدهم «پاپ»
اعظم پیشوای مذهب رومن
کاتولیک

موسولینی صدراعظم ایطالیا آنکه درسال ۱۳۰۱ ش زمام مملکت ایطالیا را بکف خودگرفت. و در وقت ورود اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی‌درایتا لیا، مرا سم ا ستقبال رسمی خیلی شایان بجا آورد.

مار شا ل پال فون‌بینیکند ورف فون هنـد نبو رگـــ رئیس جمهور آلمان .

اکناسی مو سیکی ــ ر ئیس جمهور پو لیند

کا لنین ـ رئیس کمیته‌ادا ری مر کزی د و لـت رو سیـــه شوروی

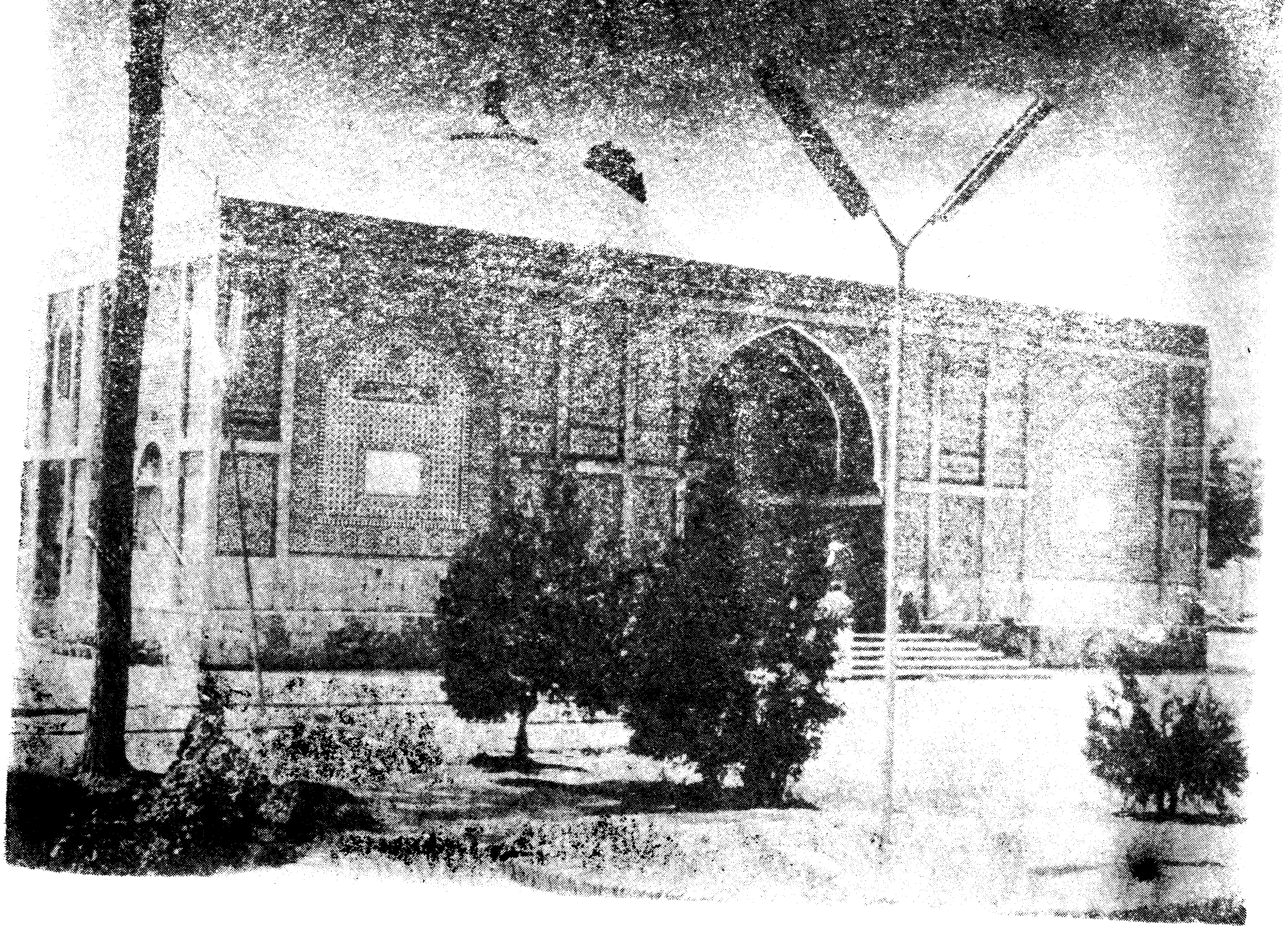
جارج پنجم ـ
شاه و امپراتور انگلستان

وکتو ر ایما نیو ل ثا لث
پادشاه ایطا لیا ٠

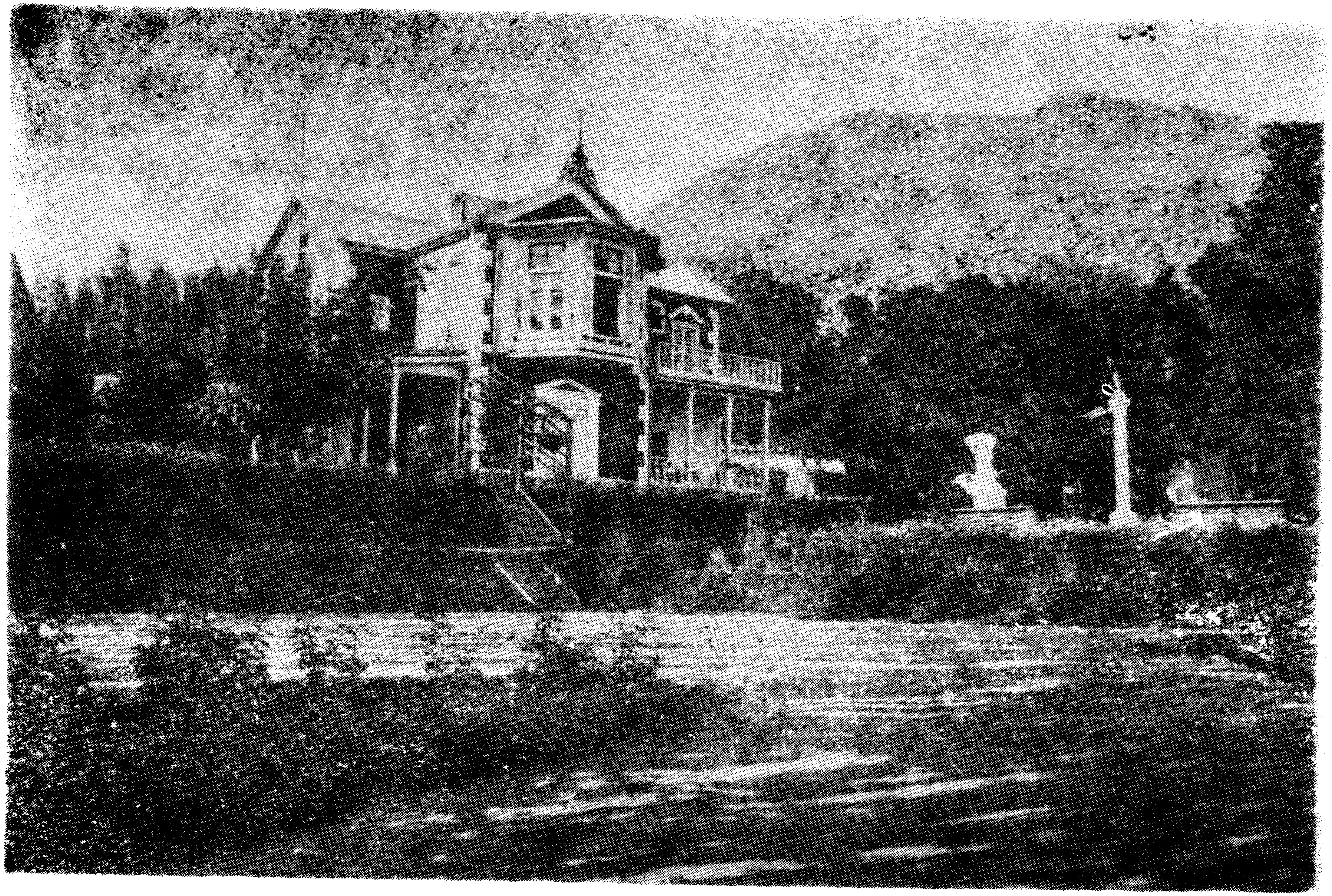
عبد الهاد ی خان وز یر
تجار ت از همرا هان سفر
رسمی اعلیحضرت اما ن الله
شاه غاز ی در مسکو- بر ج
ثور سال ۱۳۰۷ ش ٠

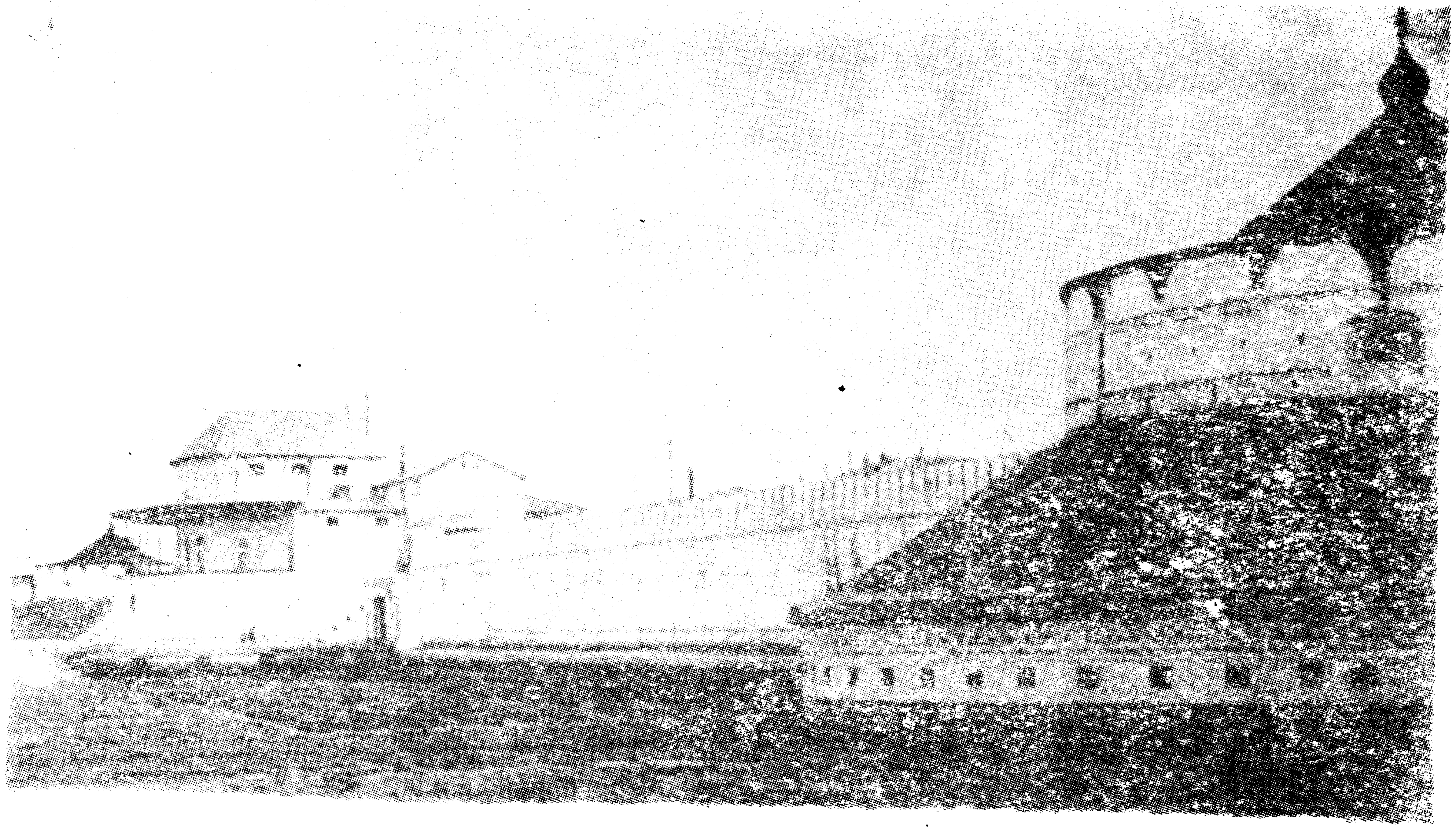
مقام خرقهٔ شریفه « واقع‌در قندهار» زیارتگاه مقدس و **متبرك که امان الله شاه غازی** در هر وقت باداء احترام آن **لباس بهشتی** اساس مشرف شده و در حق عموم عالم‌اسلام ومخصوصاً **ملت با دیانت** افغانستان ادعیهٔ خالصانه **نموده است** .

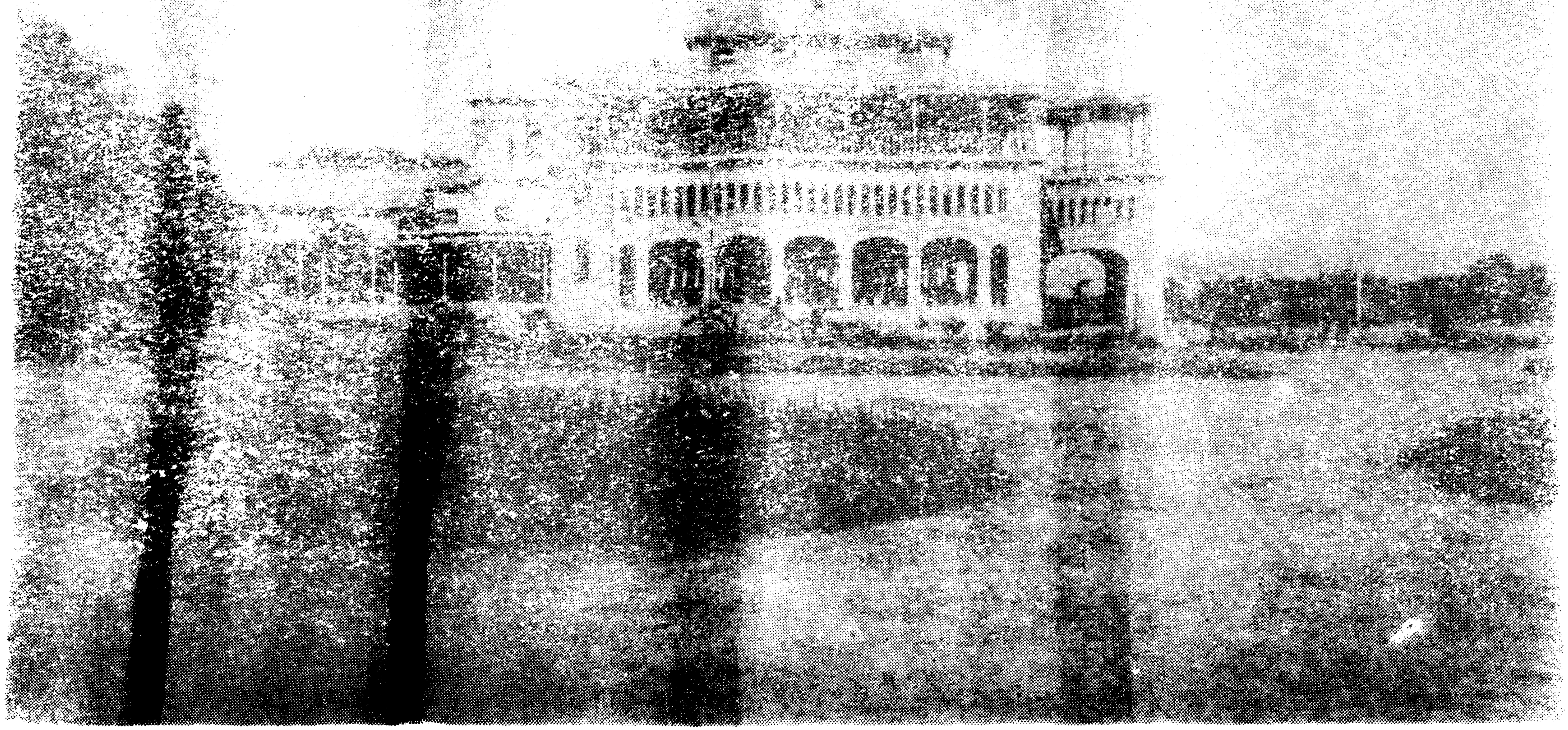
ای‌ظفر شیفتهٔ همت‌نصرت‌فالت   چمن فتح تبسم کـــدهٔ اقبالت
در مقامی که‌شکوه‌ت‌فشرد پای ثبات   کوه بازد کمر از سا یـــهٔ‌استقلالت

قصر اما نیه ـ واقـــع بالاباغ پغمان که در ســـال ۱۳۰۲ ش کار اعمار آن تکمیل یافته است .

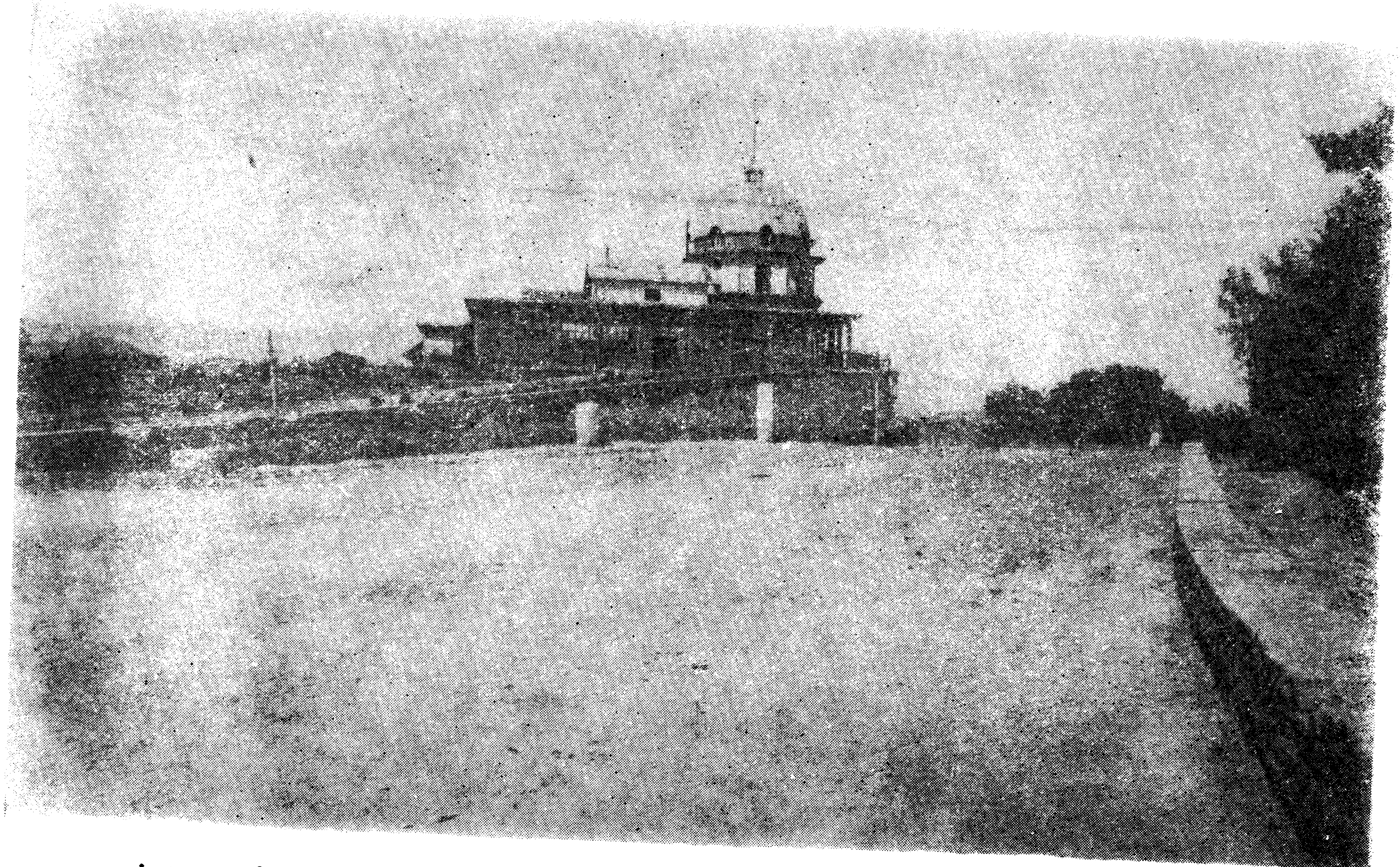

ارگ کابل و در حصهٔ وسطی آن برج شمالی « مقام شورای دولت » دیده میشود.
واین عکس از حصهٔ مطبعهٔ نوت و صکوك گــرفته شده است .

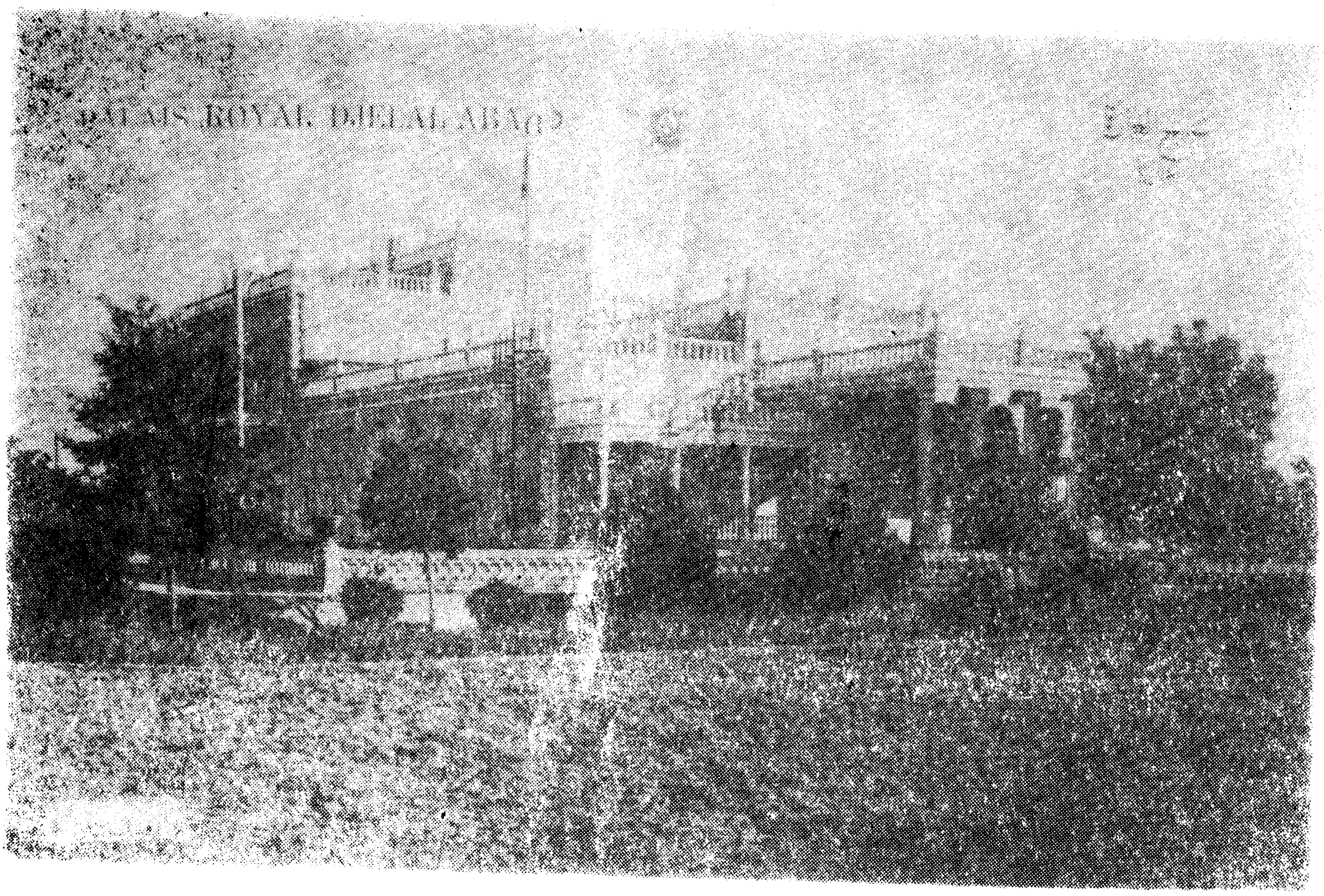

قصر ستور ـ کابل : مقام بزرگترین محافل و مهمترین **فیصله‌ها** و **سخنرانی** های اعلیحضرت امان الله شاه غازی.

ازماه حمل سال ۱۲۹۸ ش نظارت امور خارجه و در سال ۱۳۰۰ ش وزارت امور خارجه ـ وسالون ایـن قصر در سال ۱۳۰۷ ش **کلوب ستور** وکلوپ امانیه شناخته شد .

قصر دار الامـــان معارف مسمی به کوتی شهر آرا ـ و این عمارت در سال ۱۳۰۰ ش مقام وزارت معارف قـــرار داده شد . و روز شنبه (۲۳) قوس سال ۱۳۰۷ ش از اثـر حمله سقویان حریق و سامان و سائل تعلیمی برهم گردید.
عروسی عین الدوله بـروز(۱۹) عقرب سال ۱۲۹۳ ش‌در همین قصر بعمل آمده بود .

سراج العمارت « واقع جلال آباد مرکز ولایت ننگر هار »
یکی از قصر های باشکوه افغانستان درهشتاد سال اخیر
واین محصول ده سال زحمت ارباب فن و هنر افغانستان
در برج جدی سال ۱۳۰۷ ش از طرف مخالفین دولت امانیه
حریق شد .

نوت پنج افغانی طبع سال۱۳۰۷ ش که بصورت دورویه درمطبعهٔ نوت وصکوک کابـل طبع شده وتاریخ نشر آن ماه‌سرطان سال ۱۳۰۷ ش است.

نوت ده‌افغانی که در سال۱۳۰۷ ش در مطبعۀ نوت و صکوک کابل دو رویه طبع‌شده
وتاریخ نشر آن مصادف بروزعودت پادشاه غازی از سفراروپا است .

نوت پنجاه افغانی که درسال ۱۳۰۷ ش در مطبعهٔ نـــوت وصکوك کابل بصورت دو رویه طبع شده و تـــاریخ نشر آن مصادف بروز عودت اعلیحضرت امان الله شاه غازی ازسفراروپا است .

محمـــد فضلی استانبولی ـ رسام و زینگو گرافر در مطبعهٔ کابل. واین شخص با مور فنی طباعتی و خریداری سا مـــان افغانستان در اروپــــا مصادرخدماتی شده‌است . واین‌عکس اثر قلم نوك آهن خود او می باشد که در کـــابل در سال ۱۲۹۱ ش ترسیم نموده است.

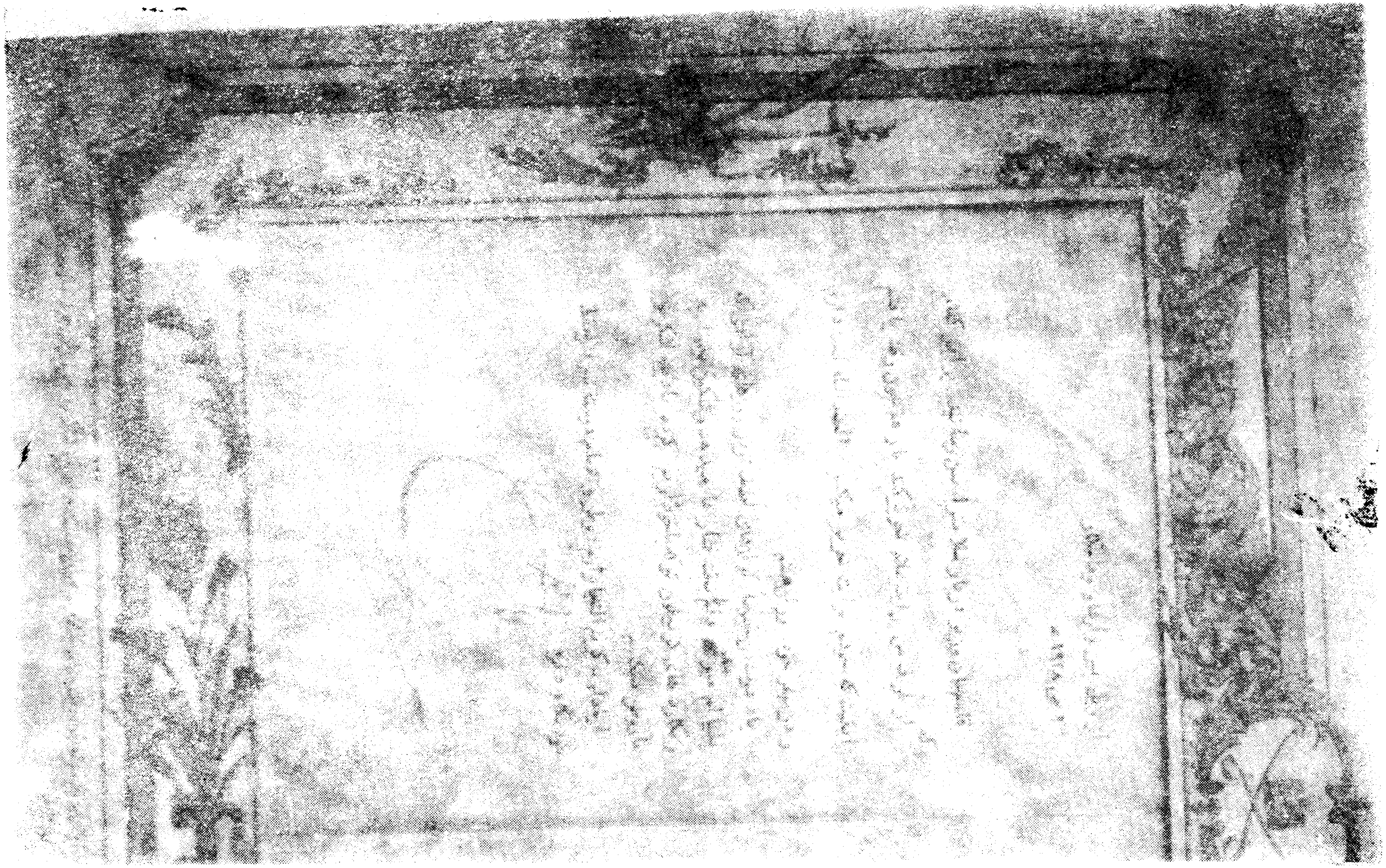

موسیو ژوزف هاکن رئیس
هیأت اعزامی حفریات فرانسه
درافغانستان

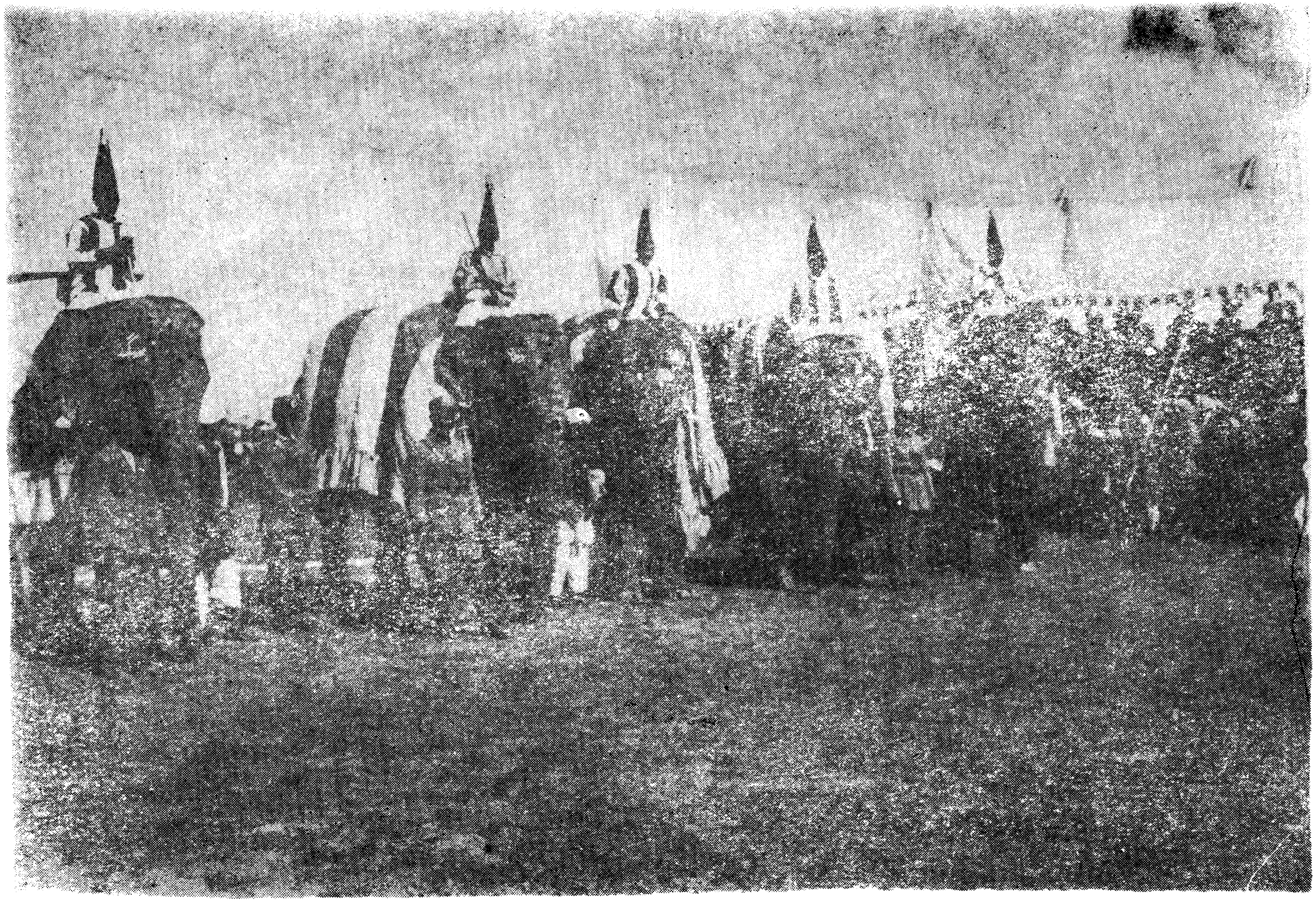

استاد قاسم خوانندۀشهیر کشور ـ و اولین خوانندهٔی که در توصیف‌استر داد استقلال افغانستان نغمات دلپذیر و اشعار حماسی‌ملی را در تمام محافل‌پرشکوه عهد امانی به سمع فدائیان‌راه‌استقلال رسانیده است .

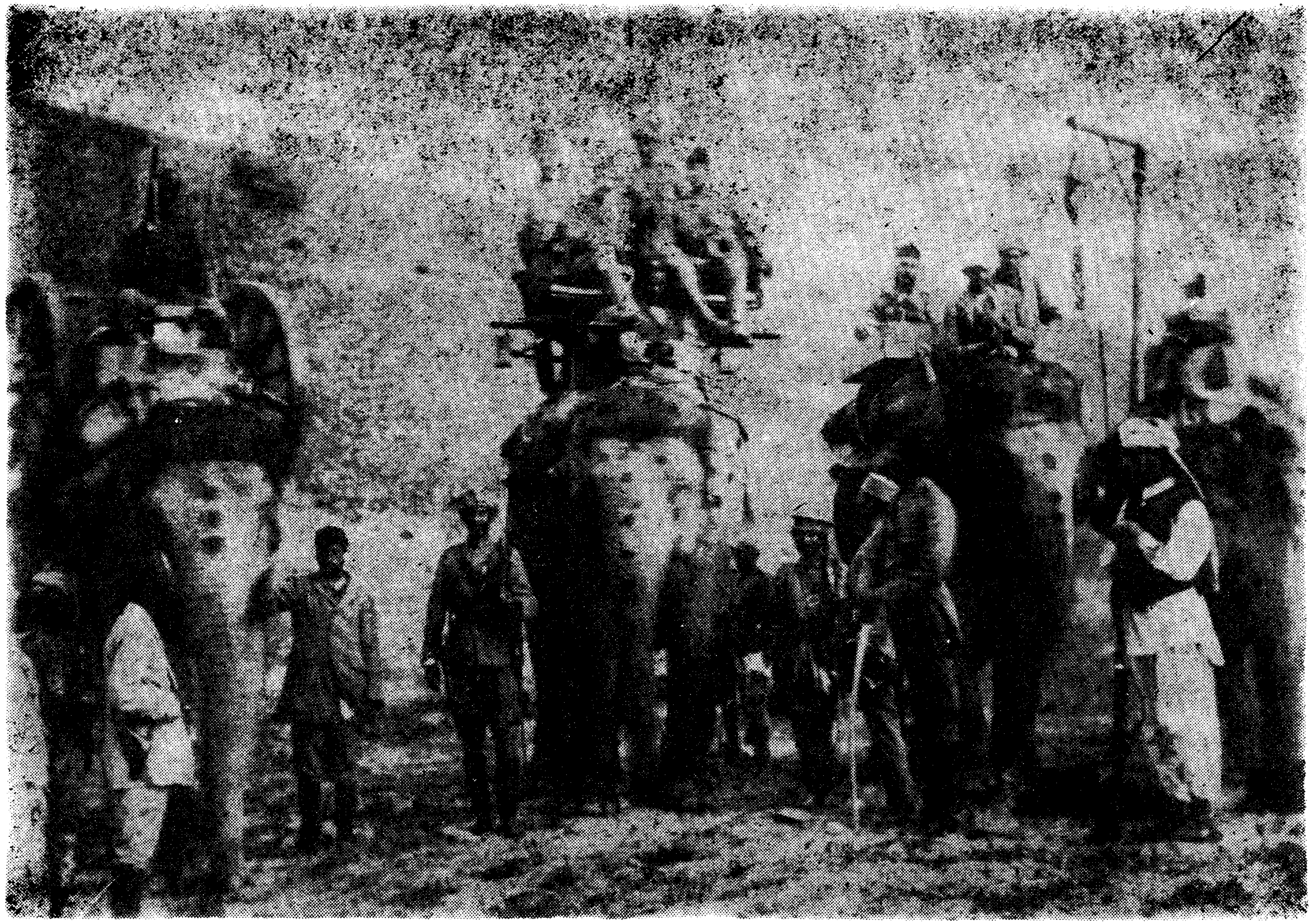
522

عکس فرمان اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی که درماه ثور سال ۱۳۰۷ ش در بین وارساو ومسکو بسر افرازی استاد قاسم خواننده شهیر کابل ارسال فرموده اند.

فیل های نظارت نقلیات افغانستان ـ در مراسم جشن استرداد استقلال افغانستان ماه اسد ۱۳۰۰ش

فیل های نظارت نقلیات افغانستان ـ در وقت نقل دادن توپ های اوت زر برای جهاد استرداد استقلال افغانستان ـ ماه حمل سال ۱۲۹۸ ش

پنج نفر از سفراء و نمایندەگان دول خارج درماه اسدسال ۱۳۰۸ ش در د همزنگ بهمراه عطاء الحق خان وشیرجان خان دوریك میز دیدەمیشوند .
واین هیأت های سیاسی جریانات سال ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸شمسی را بچشم سر دیدەاند.

یاد داشت

در وقت مطالعهٔ کتاب تبدیل کلمات «اشتباهات طباعتی» بطریق آتی مدنظر گرفته شود:

سطر	صفحه	غلط	صحت
۲۱	ب	۶۴	۶۳
۲۱	ب	۵۸	۸۵
۲	۲۶	آدم	بنی آدم
۲۰	۳۴	می‌نوشتم	می‌نوشم
۳	۴۱	بودنو	بودند
۲	۴۲	حافظ	حافظه
۸	۶۶	اباالظة محاسی	اباظةالمحاسی
۱۰	۷۴	درود	ورود
۱۲	۱۱۱	لبیون	لیون
۷	۱۱۴	۷	۱۷
۴	۱۷۲	لار	لارد

سطر	صفحه	غلط	صحت
۳	۱۷۲	پاد	پادشاه
۷	۱۸۷	آواز	آرزو
۱۳	۲۰۲	در در	در
۱۱	۲۰۳	ابو لفیض	ابو الفیض
۹	۲۱۲	سمان	سهمان
۳	۲۲۸	رو	روسیه
۱۸	۲۳۱	روزی	روز
۱۵	۲۵۳	دتا	تا
۱۰	۲۵۵	دوستدر	دوستدار
۷	۲۵۸	ط	خط
۱۸	۲۵۸	پذیدائی	پذیرائی
۳	۲۸۰	حجیر	هجیر
۱۹	۲۸۳	و عرفان	علم و عرفان
۹	۲۹۳	بسیت	بیست
۵	۲۹۶	فابر فابریك	فابریك
۳	۲۹۸	کار خاتمه	کار خانهٔ
٦	۲۹۸	سکنید	میکند
٦	۲۹۹	نمایند ماه	نمایندهٔ ما
۹	۳۰۵	به‌حساب اسیر	بر حسب امر

سطر	صفه	غلط	صحت
۹	۳۰۷	است	ات
۱	۳۲۱	آدد	در
۱۰	۳۲۲	تلگرم	تلگرام
۱٦	۳۲۷	وسال	سال
۱۷	۳۳٦	امر	سرا
۳	۳۳۷	دروز	در روز
٦	۳۴۳	هر	هر روز
۱۲	۳۴۳	ساعکس	عکس
۱۵	۳۴۳	انماید	نماید
٦	۳۵۱	حسینه	حسینه
۱	۳۹٦	فر یکه	فابر یکه
۱۷و۱۸	۴۰۷	سکر رو قابل	حذف است
۵	۴۱۰	اماالله	امان‌الله
۱۲	۴۱۰	سینماید	سینمایند
۱۵	۴۱۰	عزت	غیرت
۱٦	۴۲۱	داشتند	جاداشتند
۱۲	۴۳۳	او	و

پاورقی صفحهٔ ۱٦۴ مربوط سرفرانسیس همفریز است .

دربخش عکس هاشخص کلاه سفید غلام جیلانی خان استوسهوآغلام صدیق طبع شده است .

نوت :

آثار مؤلفهٔ وکیلی پوپلزائی که آمادهٔ چاپ است:

۱ جلد دوم تاریخ احمد شاهی

۲ - تاریخ دورهٔ سلطنت امان‌الله‌شاه غازی

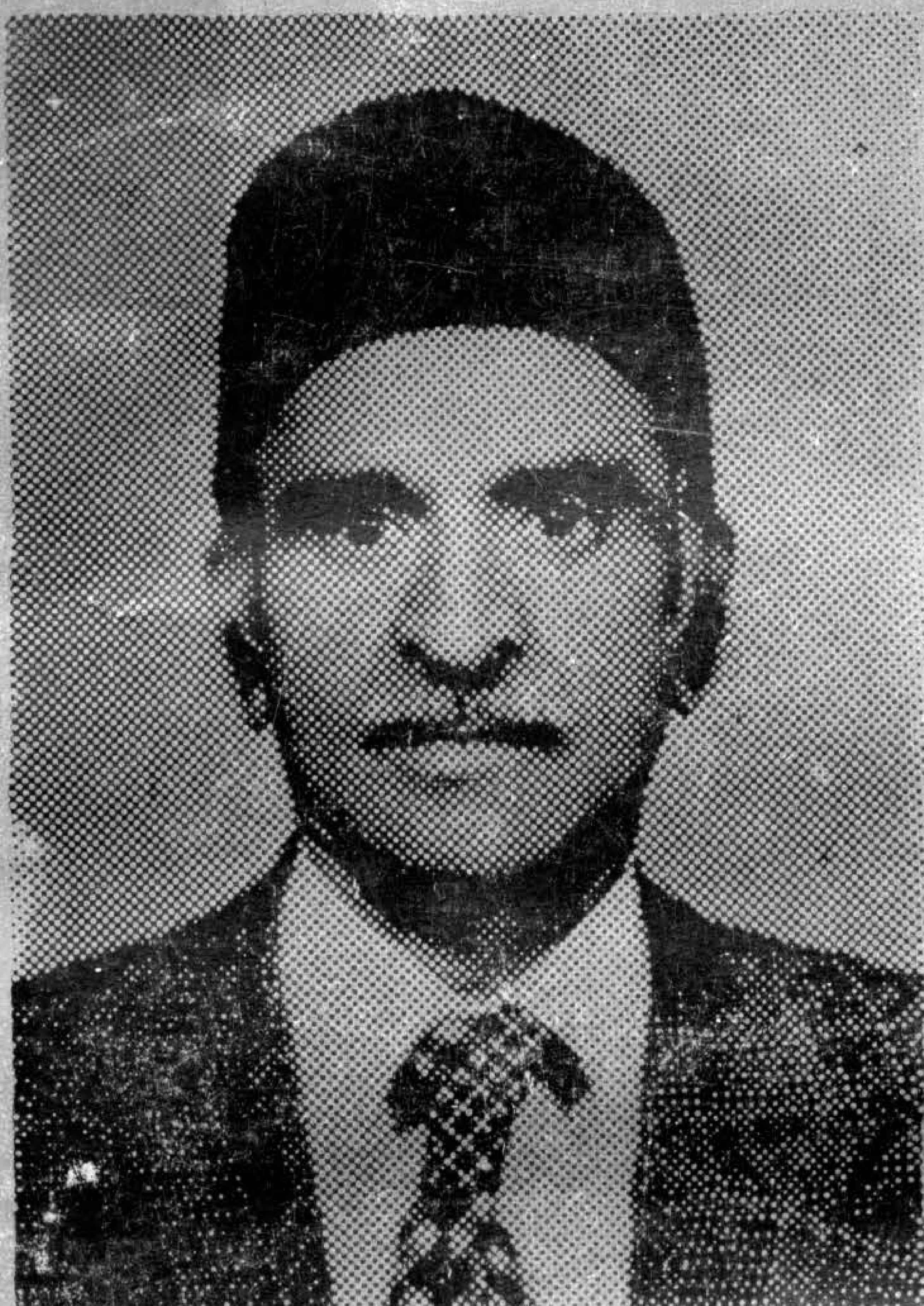
۳ - تاریخ مطابع و مطبوعات افغانستان .

۴ - سوانح میرزا عبد القادر بیدل

۵ - تاریخ ابدالیان.

۶ - تاریخ انقراض دورهٔ درانی

۷ - واقعات‌سال - ۱۳۰۸ش .

عزیزالدین وکیلی پوپلزائی بتاریخ یکشنبه (۶) سنبله سال ۱۲۹۷ شمسی درچهاردهی کابل بدنیاآمده است. آغازماموریت رسمی‌وی اول حمل‌سال ۱۳۱۷ شمسی‌وتاریخ تقاعدش از رتبهٔ اول (۱۹ سنبله سال۱۳۵۲ شمسی می باشد. موصوف بعد ازتقاعد نیز به‌خدمت مطبوعات ونشرات کشور پرداخته همکاری آن تاکنون ادامه دارد.

آثار چاپ شده وکیلی ازینقرار اند :

۱ـ احمدشاه وارث ومجدد امپراتوری افغانستان‌ـ جلد اول درسال ۱۳۵۹ طبع‌شده است.

۲ـ تیمورشاه درانی‌ـ دریک جلد در سال ۱۳۳۳ شمسی طبع شده است .

۳ـ تیمورشاه درانی ـ در دو جلد درسال۱۳٤٦ ش طبع شده است .

٤ـ تاریخ زمانشاه‌درانی ـ درسال ۱۳۳۷ شمسی طبع شده است.

۵ـ دیوان اعلی ـ رساله‌یی در تاریخ‌وزارت مالیه ـ درسال ۱۳٤۳ شمسی طبع شده است .

۶ ـ دیوان اشعار تیمورشاه درانی‌ـ درسال۱۳۵۹ طبع شده است .

۷ ـ هنر خط درافغانستان در دو قرن‌اخیر ـ تاریخ طبع ۲۱ میزان سال ۱۳٤۲ش

۸ـ خزینة الاشراف ((مجموعه‌ئی ازخطاطی‌امروز افغانستان))درسال ۱۳۵٦ش طبع شده است.

۹ ـ غزنه دردو قرن اخیر ـ در سال۱۳۵٦ش طبع شده است.

۱۰ـ سوانح سید جمال الدین افغانی‌درنظم ـ درسال ۱۳۵٤ ش طبع شده است .

۱۲ـ تاریخ خرقهٔ شریفه واقع درقندهار‌ـ درسال ۱۳٤٦ شمسی طبع شده است .

۱۳ ـ هنر هفت قلم ـ رساله‌یی در فن‌خطاطی درسال ۱۳٦۱ شمسی در مجله هنر نشر شده است .

انتشارات کمیتهٔ دولتی طبع ونشر ج.د.ا. ـ
مطبعهٔ دولتی